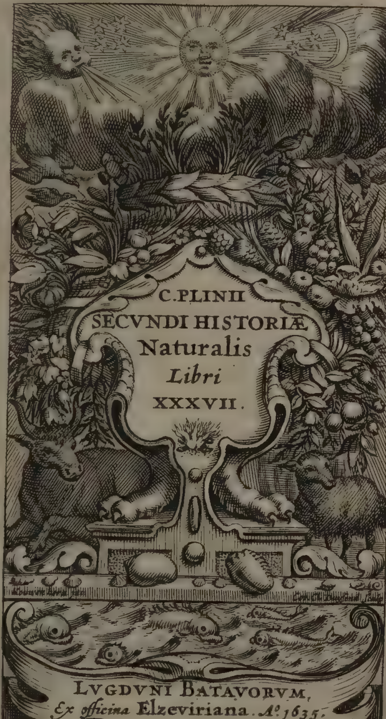
5124/A(1)

Vol 1

D. I. 24-26.

87230

C. PLINII
SECVNDI HISTORIÆ
Naturalis
Libri
XXXVII.
LVGDVNI BATAVORVM,
Ex officina Elzeviriana. *A°.* 1635.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

Ampliſſimo Viro

D. HIERONYMO BIGNONIO S. Conſiſtorii Conſiliario & in ſupremo Senatu Pariſienſi ADVOCATO REGIO

IOANNES de LAET S. P. D.

POſtulaverant à me Typographi noſtri, VIR AMPLISS. *quum Plinii editionem, poſt complures Authores præclare editos, molirentur, ut textum emacularem, quantum fieri poſſet. Nam quanquam plurimi viri doctiſsimi, ſuperiore atque hoc ſeculo in eo laboraſſent, non pauca loca adhuc medicinam poſcere videbantur. Dedi itaque operam quantum per graviores occupationes licuit, collatis nuperis editionibus, & multorum doctiſſimorum virorum obſervationibus adhibitis: plurimum aliorum judiciis tribui,*

meo perparum: imprimis autem detuli Clariſſimi Viri Claudii Salmaſii animadverſionibus, quarum non exiguum numerum in notis indicavi: pauca admodum adhuc mutavi, potius indicandum ratus quomodo mutari commode poſſent. Conſilium fuerat lemmata capitum tollere & numeros tantum in margine relinquere, quia jamdudum authorem hunc per libros & capita citare mos eſt. Mutatio hæc mihi neceſſaria videbatur, quia ab eo qui primum capita diſtinxit & lemmata addidit, non pauca in ipſo textu ſunt interpolata, multaque disjuncta quæ conjungenda erant: quo facto & Index qui jam primus liber cenſetur, totus eſt mutatus, uti è veteribus manuſcriptis liquet: verum quia multis ingratior propterea editio videbatur futura, deſtiti. Quanquam autem religioſe admodum in hac opera fuerim verſatus, & neminem, quod vulgo fieri ſolet, aut indiligentiæ aut malæ fidei accuſaverim; vereor tamen me quorundam obtrecta-

tiones

tiones & accuſationes, vix evitaturum. Itaque te mihi potentem Patronum hac nuncupatione potius aſciſcere ſum conatus, quam aliquam gratiam ſummæ tuæ in me humanitati rependere. ſatis fuerit hactenus me debitorem fateri. Si Deus plus otii largiatur, poterit opera paulo diligentius repeti; nec diffido amicos ſedulo auxiliaturos. Interim ſpero hanc editionem præ aliis paulo tolerabiliorem lectoribus viſum iri. Vale, VIR AMPLISSIME, *& me porro tua benevolentia complectere.*

Lugduno-Batavorum Kalend.
Septembr. cIↃ IↃ c xxxv.

LECTORI.

Cum id nobis curæ ante omnia, Amice Lector eſſet, ut editionem quam emendatiſſimam daremus, de quibuſdam hoc loco monendum te exiſtimavi. Ea aut cum minori ut luſtrares tædio, ſuisq; locis emendares, notas aliquot & obſervationes, vere ſub manu natas, miſcui, quas non ingratas tibi fore exiſtimavi.

TOMVS I.

Pag. 27. lin. 10. lege *echeneide.*
34. 26. l. *Hippocrate.*
36. 2. *M. Varrone.*
43. 26. *ruinam.* legendum eſt *rimam*; ita enim in ipſo textu; *rimam fiſſuramque non capit &c.* eodem modo & emendandum lib. 16. cap. 40. in ipſo lemmate capitis.
45. 32. *Thaſio*, uti in præcedentibus.
74. 27. *formaceis* uti & in lemmate hujus capitis libro 35.
76. 24. *melitite.*
90. 22. *ipſe.*
97. 29. *hæ cum.*
112. 21. ſuſpectum eſt, *ſine fine ventos:* malim cum præcedentibus conjungere: *quæ cauſa etiam voces multis in locis reciprocas facit ſine fine. Ventos &c.*
152. 23. *necat.*
154. 1. *liquidi.*
160. 32. *lambit.*
163. 11. *Batis.*
167. 3. *Compluten ſes.*

176. 11. ita

176. 11. ita potius diſtinguendum puto: *quicquid eſt ergo terrarum, præter decem millia paſſ. prope ambitus, adnexum inſulæ, poſt eum annum acceſſit Italiæ.* poſteriora verba, *aliud miraculum*, è margine in textum videntur irrepſiſſe.

177. 2. diſtinguendum credo: *certamen humanæ voluptatis. Tenuere Oſci &c.*

180. 10. ita diſtinguendum : *oppidum Conſentia intus in peninſula: fluv. &c.*

186. 17. *amnes.*

192. 33. *centis* M *paſſ.*

200. 33. *A Liſſo.*

216. 9. *Helleſponto.*

248. 8. *A Tuſca.*

258. 8. *credat.*

ibid. 28. *quodam.*

263. 31. *Decapolitana.*

264. 30. *Bœotiarum.*

317. 24. *Arbios.*

334. 26. *Meroën:*

337. 10. *inſula ea.*

379. 7. *Cornelia.*

396. 14. *admoneret.*

418. 7. *non vulneraverit.*

449. 19. *calcitratus.*

463. 22. *interimi.*

541. 11. *vulgaris.*

557. 34. *ſtellatum.*

576. 21. *aliquot.*

577. 28. *optimæ.*

587. 31. *caule.*

596. 18. *oto* non *toto.*

614. 26. *præfectis.*

616. 9. *ſuffuſi.*

622. 27. *unum hominem.* puto legendum *unum hominum.*

Pag. 6. lin. 8. leg. *ut* pro *&*.
26. ult. *Daphnoiden.*
40. 6. [7] *ſpiſſum.*
ibid. 29. [8] *tantique.*
57. 4. *laricemque,*Dodon.ſubſtituit, *& Thyam* ex Homer. v. Odyſſ.
69. 3. [2] *horrent.*
ibid. 9. *vetant* pro *cum erant.*
104. 14. *vertere.*
142. 23. *mira altitud.* Dodon. 6. 5. 12. *minore altitudine.* quæ melior videtur lectio.
165. 28. *cupreſſo.*
207. 13. *ceu feræ, dum radici &c.* legendum puto: *ceu feræ, dum radice avellitur planta, & aliud genus ſimile natura monſtravit &c.* oſtendit enim occaſionem novę propagationis. Vt in editis diſtinguitur, nullum habet ſenſum.
217. 14. [30] *Vt prævalide accipientis &c.* quomodo alii hic legant, dixi: ſed malim: *necet; hoc maxime præcavendum. Vt prævalide accipientis trunco in medio fiſſura relinquatur.* Vt ſupra dixit, *validius demiſſi*, ita hic, *prævalide accipientis:* nam inter ea quæ in inſitione obſervanda, etiam hoc, ut fiſſura in medio trunco relinquatur.
217. 23. *brumam.*
219. 18. editiones omnes, *emplaſtri ratio:* ſed omnino videtur legendum, *emplaſtratio*, ut Plin. paulo poſt.
227. 32. [35] *ferulæ &c.* Sequentia arguunt legendum *fiſtulæ:* qua voce Plin. ſæpius utitur in hoc ſubjecto. Ferula hic non habet locum.
260. Vlt. D pro 10.

270. 20. Jo-

270. 20. locus hic ſumtus eſt è Theoph. de cauſis plant. lib. III. cap. 26.

272. 8. *ut ſingula ſpicas noſtras.* Dodon. 4.1.29. legendum putat, *olivas noſtras.* Theoph. enim Hiſtor. lib.8.c.4. unde hic locus deſcriptus; *ut nuclei olivæ magnitudinem æquent.*

272. 12. Italica max.&c.quomodo Dalemc.corrigat annotavi: ſed malim legere: *ex quo panis apud eos præcipuus & alica, maxime &c.* Favet conjecturæ Theophr. Hiſtor. lib. 4. c. 5. *Eſt Indis genus quoddam aliud hordei ſylveſtris, quo & panem ſuavem conficiunt, & alicam bonam.*

275. 28. *quinque* pro *quoque*, Plinius hic explicaturus bonitatem & pondus Italicæ ſiliginis, utitur nominibus menſurarum quæ & liquidis & aridis conveniunt. Si autem ſecundum ſententiam Agricolæ ſemodius capiat libras XIII unc. IV & ſextar. unc. XX efficientur hic libræ XXXIII unc. IV; magnum pondus ſi tritici Italici etiam optimi pondus ſpectes, (de quo Plin. ſupra cap. 7.) XXVI lib. non excedens: & tamen paulo poſt de polline agens libras colligit XXXII unc. IV. Totum hoc caput & initium ſequentis obſcurum eſt & forte non uno modo corruptum. nec tamen video quomodo ei mederi poſſim.

288. 3. *ſiſtebant* Dodon. legit *ciebant.*

325. 29. malim diſtinguere: *Hoc idem Cæſ.* XIV. *Cal.* XIII *Aſſyriæ. ſignificant &* XI *Cal. Cæſari commiſſura piſcium occidens, ipſumq; &c.*

331. 18.[46] *ut ſic ineuntem ineat.* Forte legendum: *& vel ut ſic jumentum ineat.*

345. 22.[9] CCCCXC Plin. lib. 3. c. 5. CCCCLX ac lib. 15. c. 1. CCCCXL. *ab urbe condita.*

 377.28.[36] *imo*

377. 28. [36] *imo dorſo*, Theophr. lib. 8. c. 8. ſub finem vocat *Hæmodorum.*

378. 7. *hortorum.*

384. 6. [4] *ſomphos* M. S. *ſpongos.* Viri docti adeo nomen *ſomphos* retinendum putant, ut etiam dubitarint, an non apud Theophr. pro σογχώδης ῥίζα legendum ſit σομφώδης. Puto autem amplius deliberandum, an non hic pro *ſomphos* ſit legendū *ſonchos.* Quæ ſit herba ſonchus notum eſt. monet autem Mathiolus ad lib. 2. c. 124. Dioſcor. ſonchum vulgo vocari *cicerbita.* Vide Stephanum in voce σόγχος. certe Gazæ συγχώδης ῥίζα eſt inanis & fungoſa: ita ut vel hoc modo etymon Plinii locum habeat: Non inſuetæ auté Plinio ejuſmodi halucinationes. Hæc autem forte inde nata, quod ſonchos Græcis, Italis *cicerbita* diceretur. judicent viri docti.

410. 30. *ventre & pectore.* Dodon. 1. 5. 1. emendat *& pectine.* quod melius judico.

415. 17. [26] *blechon* M S. *beconem.* ſed male. pulegium Græcis dicitur γλήχων, alii itaque litera mutata vocant βλήχων aut βλήχρον.

420. 7. *olet. proximum.*

426. 29. *ſylveſtris.*

427. 25. forte è veſtigiis M S. non male hic leges; *eadem, ſi procidat umbelicus, prodeſt, foliis, &c.*

438. 23. *Petridius.* in Indice eſt *Petreius,* in M S. utrobique *Petrichus.* ſicut & in edito lib. 22. cap. 22.

445. 10. oleæ. Dodon. 5. 1. 27. legendum cenſet: *oleracea habente:* accipitque de Roſa ultramarina ſeu hyemali.

450. 18. *ſilveſtribus* Dodon. 2. 3. 1. *paluſtribus* Drylon enim & Narona fluvii. Nicander commendat

mendat Iridem quam alluit Drylon & Naronis ripa.

457. 17. *in modum lineæ.* Dodon. 3. 3. 17. *in modum lauri :* hinc enim & Chamædaphne dicitur.

464. 19. [24] *Cnicos.* Omnino cum MS. legendum *Cnecos* ; agitur enim de aculeatis. videndus de hoc loco Theophr. hiſt. lib. 6. cap. 1.

464. 34. [25] *Helxine.* Theophr. *Ixine*, ut notat Dodon. 3. 3. 6. Ixine eſt Chameleon albus. Locus extat Hiſtor. lib. 6. cap. 4. ubi & hoc obſervandum lachrymam appellari, Acanthicen & Maſtichen.

496. 21. *ceraque cypria.* Dodon. 1. 4. 18, reponendum putat *cerato cyprino.*

516. 22. *myxiſque.*

520. 9. *alica ?*

522. 32. [20] *phacos.*

535. 17. notula [2] hic perperam poſita.

536. 28. hic notula [2] locanda non [3] Chiffl. hic *Situinum* legit, quia & in lemmate reperitur, *de vino Situino med.* Sed manifeſtum eſt è ſequentibus nihil hic mutandum. agitur enim de fumo. Puto autem in lemmate perperam ſcriptum *Situino* pro *Signino*, de quo paulo ante. Locus autem totus, meo judicio, ita melius legetur : *Vinum ſi ſit fumo inveteratum, inſaluberrimum eſt. mangones iſta in apothecis excogitavere; jam & patresfamilias. Ætatem ademere his, quæ per ſe cariem traxere (quo certe vocabulo ſatis conſilii dedere) priſci : quoniam & in materiis cariem erodit fumus. at nos è diverſo fumi amaritudine vetuſtatem indui perſuaſum habemus.*

542. 30. *jejunus à baln.*

559. 11. *vi-*

559. 11. *vino.*
563. 15. *aceto.*
566. 29. *liparas:* atque ita legendum uti & apud Dioſc. lib. 1. c. 128.
578. 17. *matrum.*
596. 9. *cum* non agnoſcunt MS. & videtur abundare; niſi legas, *tam efficacem.*
596. 24. *Cynoſpaſton* Cornar. è vet. exemplari *Cynapauxin:* quod & Dodon. probat. 2. 1. 28.
599. 29. *Chamaciſſos.* Dodon. 3. 3. 4. Delenda ſunt hæc verba: *ſpicata eſt tritici modo.* Vera lectio eſt: *Chamaciſſus ramulus quinis folioſa; cum floret exiſtimari poſſet alba viola, radice tenui.*
612. 9. *genitalibus.*
614. 12. *etſi in Aſpal.*
615. 23. *turba* pro *herba.*
ibid. 31. *ſus. circa.*

TOMVS III.

Pag. 8. lin. 18. *Alius eſt quam quos,* &c. legendum è MS. *alium quam nos.*
12. 4. *levioris folii.* Dodon. 3. 1. 11. ommino hic lgendum cenſet *latioris folii.*
ibid. 17. *vulgare,* &c. Dodon. 3. 4. 21. pro *tertii ſemen,* ſcrib. *ſecundi:* & pro *Quartum gen. Tertium:* quia tantum tres Hyoſcyami ſpecies agnoſcit. Vtut hoc ſe habeat, vix credo tantam mutationem in Plinii exemplari factam.
15. 1. & 7. Dioſcoridi herbæ ſunt diverſæ, Teucrium de qua lib. 3. cap. 95. Aſplenum de qua c. 134. & Hemionitis. Dicit autem Aſplenum ab aliis Splenion, ab aliis Hemionion vocari: nec non Hemionitidi Splenii nomen à quibuſdam tribui. Deſcriptio autem Pliniana Teucrii convenit dum deſcript. Dioſcor. Aſpleni. Vnde mihi

mihi perſuadeo Plinium duas has herbas confudiſſe : neque neceſſe eſſe Splenion hic mutare in Aſplenon, ut voluit Dalemc.

ibid. 25. *convoluto*. Putabam legendum *convoluta*, ut ad radicem referretur, ſed cum Dioſcor. conſuluiſſem lib. 4. c. 145. vidi de caule accipiendum, & bene edi *convoluto*.

44. 25. *folioſius*. Dodon. 3.4.3. legendum ſuſpicatur *piloſius*, quia Dioſcor. l.2.c. 171. ſcribit, Secundum hoc genus folium habere lanuginoſius.

58. ult. *ſiſtit* vet. *ciet*. ſed male. vide Dioſcor. l. 4. c. 17. ubi hæc totidem verbis.

90. 25. *cauliculus*.

95. 28. [4] *Vulvæ* MS. *Volæ* : ſi caput 175. lib. 4. Dioſcor. conferas, deprehendes legendum: *Uvæ aut Uvulæ ejus vitia cutis*, &c.

99. 20. *cauliculus*.

102. 17. [9] *minus*. vet. *magis*. & ita eſt. nam Dioſc. ſcribit lib. 4. c. 174 (& ita ſequitur in Plinio) *quo propius terreno*, id eſt longius à mari, amarius ſentitur. Ergo quo propius mari fuerit, minus ſalſa erit. Atque ita nota noſtra corrigenda.

108. 19. *Leuce*.

ibid. 26. *Sylveſtrem*, &c. Hæret hic ſenſus. Puto legend. ſylveſtrem latioribus foliis eſſe efficaciorem hac & ſemine acriorem. Vt *hac* intelligatur de *Leuce*. Dioſcor. 3. 97.

110. 33. *batrachion*.

122. 6. *qua ſolet praire Quindecim v*, &c.

129. 29. *ſe vinxiſſe*.

134. 33. *quaternarium*.

148. 9. *ita*.

156, 19. *interiſſe*.

160. 5. *cornus*.

161, 14. re-

161. 14. *referre.*
162. 19. *medulla.*
171. 32. *duritie.*
174. 10. *pedum.*
178. 27. *percuſſu.*
179. 12. *femine.*
184. 10. *infantium.*
189. 11. *avidus.*
191. 1. Locum ita malim legi: *decuriæ pro more cenſuris Principum examinantur : inquiſitio per parentes agitur: & qui de nummo judicet à Gadibus columnisque Herculis accerſitur : de exilio vero non niſi die* XL *quinque electis viris datur tabella: at de judice iſto quales in conſilium eunt ſtatim occiſuro? merito,* &c.
ibid. 23. *dolorum.*
201. 1. *ſpernenda.*
210. 25. *mandendum.*
215. 27. *corporis.*
239. 28. *Sciſto.*
250. 9. *Coſſi.*
255. 21. *dentitionem.*
272. 1. *fimum* non *famam.*
284. 15. *lingendus.*
294. ult. forte leg. *nuntiari* pro *mutari.*
309. 10. *inunctis.*
316. 9. *pectinum cibo ex his mares*, &c. Rondelet. lib. 1. c. 41. de Teſtac. nomen *Solenum* hic probat deeſſe : nam Plin. cap. XI. hujus lib. diſtinguit Solenes in Donacas & Onychas. Similis locus apud Athenæum lib. 3.
352. 21. *ſuperne.*
353. 11. *permanans.*
353. 31. *fiſſurisque non globis dehiſcens.* Suſpectus locus. quid enim eſt, globis dehiſcere? Conjicio legen-

legendum: *fiſſuriſque plumboſis dehiſc.* Agricola lib. x de Natura foſſil. hunc locum citans omittit *non globis.* Sed quum ſcribat Stimmi colore eſſe ſimile lapidi plumbario, omnino credo ita legendum ut conjeci.

361. 7. [20] *miſcuit.*

370. 4. *à conjuge.*

387. 29. *cui pauca.*

392. 9. *roſtra.*

405. 20. *lapide.*

407. ult. *argentum.*

414. penult. *quæ ſpectarentur.*

426. 16. *cretulam amare.* legend. *creta illuminare:* ut ante; *quo muliebres picturæ illuminantur.*

432. 8. *ſudare,* non *ſuadere.*

459. 30. [23] *hedyoſmi.*

479. 21. *quæ urenda.*

511. 11. *teſtæ.*

520. 9. *liberis.*

525. 14. *iſſe.*

534. 31. *Mininum iidemque,* &c. Locus intricatus. Ex capitum ſectura natus error. Credo omnino legendum eſſe: *mininum ii qui plurimum ab iis differunt opali.* Senſus eſt, minimum opalos cryſtallo poſſe adulterari, quod verum eſt, nam gemma hæc omnium minime adulterium admittit; beryllus de quo ante Plinius egit, maxime.

C. PLI-

C. PLINIVS CÆCILIVS. MARCO SVO S.

PErgratum eſt mihi, quòd tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis, quærasque qui ſint. Fungar indicis partibus, atque etiam, quo ſint ordine ſcripti, notum tibi faciam. Eſt enim hæc quoq; ſtudioſis non injucunda cognitio. De jaculatione equeſtri unus. Hunc, cum præfectus alæ militaret, pari ingenio curaque compoſuit. De vita Q. Pomponii Secundi duo, à quo ſingulariter amatus; hoc memoriæ amici, quaſi debitum munus, exoluit. Bellorum Germaniæ viginti, quibus omnia, quæ cum Germanis geſſimus bella, collegit. Inchoavit cum in Germania militaret, ſomnio monitus. Adſtitit enim ei quieſcenti Druſi Neronis effigies, qui Germaniæ latiſſime victor ibi periit. Commendabat memoriam ſuam, orabatque, ut ſe ab injuria oblivionis aſſereret. Studioſi tres, in ſex volumina propter amplitudinem diviſi, quibus Oratorem ab incunabulis inſtituit & perficit. Dubii ſermonis octo ſcripſit ſub Nerone noviſſimis annis, cum omne ſtudiorum

genus

genus paulo liberius & erectius, periculoſum ſervitus feciſſet. A fine Aufidii Baſſi, XXXI. Naturæ hiſtoriarum XXXVII. opus diffuſum, eruditum, nec minus varium, quam ipſa natura. Miraris, quod tot volumina, multaque in iis tam ſcrupuloſa, homo occupatus abſolverit? Magis miraberis, ſi ſcieris illum aliquandiu cauſas actitaſſe, deceſſiſſe anno ſexto & quinquageſimo: medium tempus diſtentum impeditumque, qua officiis maximis, qua amicitia principum egiſſe. Sed erat acre ingenium, incredibile ſtudium, ſumma vigilantia. Lucubrare à Vulcanalibus incipiebat; non auſpicandi cauſa, ſed ſtudendi ſtatim à nocte multa: hyeme verò ab hora ſeptima, vel cum tardiſſime, octava, ſæpe ſexta. Erat ſanè ſomni parciſſimi; nonnunquam etiam inter ipſa ſtudia inſtantis, & deſerentis. Ante lucem ibat ad Veſpaſianum Imperatorem: nam ille quoque noctibus utebatur: inde ad delegatum ſibi officium. Reverſus domum, quod reliquum temporis, ſtudiis reddebat. Poſt cibum ſæpe, quem interdiu levem & facilem veterum more ſumebat, æſtate, ſi quid otii, jacebat in ſole: liber legebatur, adnotabat, excerpebatque. Nihil enim unquam legit, quod non excerperet. Dicere

cere etiam ſolebat, nullum eſſe librum tam malum, ut non aliqua ex parte prodeſſet. Poſt ſolem plerunq; frigida lavabatur. Deinde guſtabat, dormiebatq; minimum. Mox, quaſi alio die, ſtudebat in cœnę tempus. Super hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidem curſim. Memini quendam ex amicis, cum lector quędam pronuntiaſſet perperam, revocaſſe, & repeti coëgiſſe: huic avunculum meum dixiſſe, Intellexeras nempe; quum ille annuiſſet, Cur ergo revocabas? decem amplius verſus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parſimonia temporis. Surgebat æſtate à cœna luce, hyeme intra primam noctis, ſed tanquam aliqua lege cogente. Hæc inter medios labores, urbisque fremitum. In ſeceſſu ſolum balinei tempus ſtudiis eximebatur. Cum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum diſtringitur tergiturque, audiebat aliquid, aut dictabat. In itinere, quaſi ſolutus cæteris curis, huic uni vacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hyeme manicis muniebantur, ut ne cæli quidem aſperitas ullum ſtudiis tempus eriperet. Qua ex cauſa Romæ quoque ſella vehebatur. Repeto me correptum ab eo, cum ambularem: Poteras, inquit, has horas non perdere. Perire

rire

rire enim omne tempus arbitrabatur, quod ſtudiis non impartiretur. Hac intentione tot iſta volumina peregit, electorumque commentarios CLX mihi reliquit, opiſthographos quidem, & minutiſſime ſcriptos: qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe, potuiſſe ſe, cum procuraret in Hiſpania, vendere hos commentarios Largio Licinio CCCC millibus nummûm, & tunc aliquanto pauciores erant. Nonne videtur tibi recordanti quantum legerit, quantum ſcripſerit, nec in officiis ullis, nec in amicitia principum fuiſſe? Rurſus cùm audis quid ſtudiis laboris impenderit, nec ſcripſiſſe ſatis, nec legiſſe? Quid eſt enim, quod non aut illæ occupationes impedire, aut hæc inſtantia non poſſit efficere? Itaque ſoleo ridere, cum me quidam ſtudioſum vocant, qui, ſi comparer illi, ſum deſidioſiſſimus. Ego autem tantum, quem partim publica, partim amicorum officia diſtringunt? Quis ex iſtis, qui tota vita literis aſſident, collatus illi, non quaſi ſomno & inertiæ deditus erubeſcat? Extendi epiſtolam, quamvis hoc ſolum, quod requirebas, ſcribere deſtinaſſem, quos ſcilicet libros reliquiſſet. Confido tamen hæc quoque tibi non minus grata, quam ipſos libros, futura, quæ te non

tan-

tantum ad legendos eos, verumetiam ad ſimile aliquid elaborandum poſſunt æmulationis ſtimulis excitare. Vale.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

PEtis ut tibi avunculi mei exitum ſcribam, quo verius tradere poſteris poſsis. Gratias ago. nam video morti ejus, ſi celebretur à te, immortalem gloriam eſſe propoſitam. Quamvis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes, memorabili caſu, quaſi ſemper victurus, occiderit, quamvis ipſe plurima ſcripſerit, plura tamen perpetuitati ejus ſcriptorum tuorum æternitas addet. Equidem beatos puto, quibus Deorum munere datum eſt, aut facere ſcribenda, aut ſcribere legenda: beatiſsimos verò quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus, & ſuis libris & tuis erit. Quo libentius ſuſcipio, depoſco etiam, quod injungis. Erat Miſeni, claſſemque imperio præſens regebat. Calend. Novembris hora fere ſeptima, mater mea indicat ei apparere nubem inuſitata & magnitudine & ſpecie. Surgit ille, ut è ſole ſolebat, frigida guſtata: jacens enim ſtudebat. Popoſcit ſoleas, aſcendit locum, ex quo maxime miraculum illud conſpici poterat. Nubes, incertum procul intuentibus ex quo monte (Veſuvium fuiſſe poſtea cognitum eſt) oriebatur: cujus ſimilitudinem & formam non alia magis arbor quàm pinus expreſſerit. Nam longiſsimo velut trunco efflata in altum, quibuſdam ramis diffundebatur. Credo, quia recenti ſpiritu evecta, dein ſene-

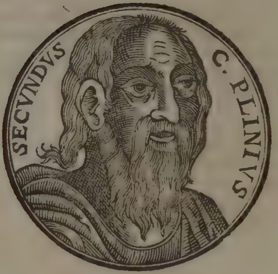
ſeneſcente eo deſtituta, aut etiam pondere ſuo victa, in latitudinem vaneſcebat; candida interdum, interdum ſordida & maculoſa, prout terram cineremve ſuſtulerat. Magnum id, propiusque noſcendum, ut eruditiſſimo viro, viſum eſt. Iubet liburnicam aptari: mihi, ſi venire una vellem, facit copiam. Reſpondi, ſtudere me malle. & fortè ipſe, quod ſcriberem, dederat. Egrediebatur domo: accepit codicillos Retinæ claſſiarii, imminente periculo exterriti, nam villa ea ſubjacebat: nec ulla, niſi navibus, fuga. Ut ſe tanto diſcrimini eriperet, orabat. Vertit ille conſilium, & quod ſtudioſo animo inchoaverat, obit maximo. Deduxit quadriremes, aſcendit ipſe; non Retinæ modo, ſed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium: properat illuc, unde alii territi fugiunt, rectumque curſum, rectaque gubernacula in periculum tenet: adeo ſolutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras ut deprehenderat oculis, dictaret, enotaretque. Iam navibus cinis inciderat; quo propius accederet, calidior & denſior: jam pumices etiam, nigriq; & ambuſti & fracti igne lapides: jam vadum ſubitum, ruinaque montis litora obſtantia. Cunctatus paulum, an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti, Fortes, inquit, fortuna juvat: Pomponianum pete. Stabiis erat, perveneratque ſinu medio. Nam ſenſim circumactis curvatisque litoribus mare infunditur. Ibi quanquam nondum periculo appropinquante, conſpicuo tamen & cum creſceret, proximo, ſarcinas contulerat in naves; certus fugæ ſi contrarius ventus reſediſſet. Quo tunc avunculus meus ſecundiſſimo invectus complectitur trepidantem, conſolatur, hortatur: utque timorem ejus ſua ſecuritate leniret, deferri ſe in balineum jubet. lotus accubat,

cubat,

cubat, cœnat, atque hilaris, aut, quod æque magnum eſt, ſimilis hilari. Interim è Veſuvio monte pluribus locis latiſſimè flammæ atque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebras noctis excipiebat. Ille agreſtium trepidatione igni relictas deſertasque villas per ſolitudinem ardere, in remedium formidinis dictitabat. Tum ſe quieti dedit, & quievit, veriſſimo quidem ſomno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior & ſonantior erat, ab iis, qui limini obverſabantur, audiebatur. Sed area, ex qua diæta adibatur, ita jam cinere miſtisque pumicibus oppleta ſurrexerat, ut ſi longior in cubiculo mora eſſet, exitus negaretur. Excitatus procedit, ſeque Pomponiano, cæterisque qui pervigilarant, reddit. In commune conſultant, intra tectane ſubſiſtant, an in aperto vagentur: nam crebris vaſtisque tremoribus tecta nutabant, & quaſi emota ſedibus ſuis, nunc huc, nunc illuc abire, aut referri videbantur. Sub dio rurſus, quanquam levium exeſorumque pumicum caſus metuebatur: quod tamen malorum collatio elegit. Et apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus impoſita linteis conſtringunt: id munimentum adverſus incidentia fuit. Iam dies alibi, illic nox omnibus nigrior denſiorque: quam tamen faces multæ variaque lumina ſolvebant. Placuit egredi in litus, & ex proximo aſpicere quid jam mare admitteret, quod adhuc vaſtum & adverſum permanebat. Ibi ſuper abjectum linteum recubans ſedit, atque iterum frigidam popoſcit, hauſitque. Deinde flammæ, flammarumque prænuntius odor ſulphuris, alios in fugam vertunt: excitant illũ, qui innixus ſervis duobus aſſurrexit, & ſtatim concidit (ut ego conjecto) craſſiore caligine ſpiritu obſtructo, clauſoque ſtomacho,

macho, qui illi natura invalidus, & anguſtus, & frequenter intus æſtuans erat. Vbi dies redditus (is ab eo, quem noviſſime viderat, tertius) corpus inventum integrum, illæſum, opertumque, ut fuerat indutus. Habitus corporis quieſcenti, quam defuncto, ſimilior. Interim Miſeni ego & mater. Sed nihil ad hiſtoriam. Nec tu aliud, quam de exitu ejus, ſcire voluiſti. finem ergo faciam. Vnum adjiciam: omnia me, quibus interfueram, quæque ſtatim, cum maxime vera memorantur, audieram, perſecutum: Tu potiſſima excerpes. Aliud eſt enim epiſtolam, aliud hiſtoriam, aliud amico, aliud omnibus ſcribere. Vale.

C. PLINII SECVNDI EFFIGIES.

TALIS, HOSPES, VNIVERSI,
QVA PATET, COMPENDIVM;
PRIMVS OMNIVM SECVNDVS,
ET SECVNDVS NEMINI.

Heinſius.

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIÆ
LIBER I.

PRÆFATIO.

C. Plinius Secundus [1] *Veſpaſiano ſuo S.*

LIBROS Naturalis Hiſtoriæ novitium Camœnis Quiritium tuorum opus natum apud me proxima fœtura, licentiore epiſtola narrare conſtitui tibi, jucundiſſime Imperator (ſit enim hæc tui præfatio veriſſima, dum maximi conſeneſcit in patre.) Nanque tu ſolebas meas eſſe aliquid putare nugas, ut obiter emolliam Catulum conterraneum meum. Agnoſcis & hoc caſtrenſe verbum. Ille enim, ut ſcis, permutatis prioribus ſyllabis duriuſculum ſe fecit, quam volebat exiſtimari à Veraniolis ſuis & Fabulis. Simul ut hac mea petulantia fiat, quod proxime non fieri queſtus es in alia procaci epiſtola noſtra, ut in quædam acta exeat, ſciantque omnes quam ex æquo tecum vivat imperium. Triumphalis & Cenſorius tu, ſexiesque Conſul, ac Tribunitiæ poteſtatis particeps, & quod his nobilius feciſti, dum illud patri pariter & equeſtri ordini præſtas, Præfectus prætorio ejus, omniaque hæc Reipublicæ, & nobis quidem qualis in caſtrenſi contubernio? Nec quic-

quam in te mutavit fortunæ amplitudo, niſi ut prodeſſe tantundem poſſes & velles. Itaque cum cæteris in venerationem tui pateant omnia illa, nobis ad colendum te familiarius audacia ſola ſupereſt. Hanc igitur tibi imputabis, & in noſtra culpa tibi ignoſces. Perfricui faciem, nec tamen profeci: quando alia via occurris ingens, & longius etiam ſubmoves ingenii faſcibus. Fulgurat in nullo unquam verius dicta vis eloquentiæ, Tribunitiæ poteſtatis facundia. Quanto tu ore patris laudes tonas? quanto fratris amas? quantus in Poëtica es? O magna fœcunditas animi: quemadmodum fratrem quoque imitareris, excogitaſti. Sed hæc quis poſſit intrepidus æſtimare ſubiturus ingenii tui judicium, præſertim laceſſitum? Neque enim ſimilis eſt conditio publicantium, & nominatim tibi dicantium. Tum poſſem dicere, quid iſta legis Imperator? Humili vulgo ſcripta ſunt, agricolarum, opificum turbæ, denique ſtudioſûm otioſis: quid te judicem facis? Cum hanc operam condicerem, non eras in hoc albo. Majorem te ſciebam, quam ut deſcenſurum huc putarem. Præterea eſt quædam publica etiam eruditorum rejectio. Vtitur illa & M. Tullius extra omnem ingenii aleam poſitus, & (quod miremur) per advocatum defenditur. Hæc doctiſſimum Perſium legere nolo, Lælium Decimum volo. Quod ſi hoc Lucilius, qui primus condidit ſtyli naſum, dicendum ſibi putavit: ſi Cicero mutuandum, præſertim cum de re publica ſcriberet: quanto nos cauſatius ab aliquo judice [2] diffidimus? Sed hæc ego mihi nunc patrocinia ademi nuncupatione, quoniam plurimum intereſt, ſortiatur aliquis judicem an eligat: multumque apparatus intereſt apud invitatum hoſpitem & oblatum. Cum apud Cato-

Catonem illum ambitus hoſtem, & repulſis tanquam honoribus indeptis gaudentem, flagrantibus comitiis pecunias deponerent candidati, hoc ſe facere pro innocentia (quod in rebus humanis ſummum eſſet) profitebantur: inde illa nobilis M. Ciceronis ſuſpiratio: O te felicem M. Porci à quo rem improbam petere nemo audet. Cum Tribunos appellaret L. Scipio Aſiaticus, inter quos erat Gracchus: hoc atteſtabatur, ſe vel inimico judici approbari poſſe. Adeo ſummum quiſque cauſæ ſuæ judicem facit, quemcunque elegit, unde provocatio appellatur. Te quidem in excelſiſſimo humani generis faſtigio poſitum, ſumma eloquentia, ſumma eruditione præditum, religioſe adiri etiam à ſalutantibus ſcio. Et ideo immenſa præter cæteras ſubit cura, ut quæ tibi dicantur, te digna ſint. Verum & diis lacte ruſtici multæque gentes ſupplicant, & mola tantum ſalſa litant, qui non habent thura: nec ulli fuit vitio deos colere, quoquo modo poſſet. Meæ quidem temeritati acceſſit hoc quoque, quod levioris operæ hos tibi dedicavi libellos. Nam nec ingenii ſunt capaces, quod alioquin nobis perquam mediocre erat: nec admittunt exceſſus aut orationes, ſermonesve, aut caſus mirabiles, vel eventus varios, non alia jucunda dictu, aut legentibus blanda [3]. Sterili materia rerum natura, hoc eſt, vita narratur, & hæc ſordidiſſima ſui parte, ut plurimarum rerum, aut ruſticis vocabulis aut externis, imò barbaris, etiam cum honoris præfatione ponendis. Præterea iter eſt, non trita autoribus via, nec qua peregrinari animus expetat. Nemo apud nos, qui idem tentaverit, nemo apud Græcos, qui unus omnia ea tractaverit. Magna pars, ſtudiorum amœnitates quærimus: quæ verò tractata ab aliis dicuntur im-

menſæ ſubtilitatis, obſcuris rerum tenebris premuntur. Iam omnia attingenda, quæ Græci τὰς ἐγκυκλοπαιδείας vocant, & tamen ignota aut incerta ingeniis facta: alia verò ita multis prodita, ut in faſtidium ſint adducta. Res ardua, vetuſtis novitatem dare, novis autoritatem, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus verò naturam, & naturæ ſuæ omnia. Itaque etiam non aſſecutis, voluiſſe, abunde pulchrum atque magnificum eſt. Equidem ita ſentio, peculiarem in ſtudiis cauſam eorum eſſe, qui difficultatibus victis, utilitatem juvandi prætulerunt gratiæ placendi: idque jam & in aliis operibus ipſe feci: & profiteor mirari me T. Livium, autorem celeberrimum, in hiſtoriarum ſuarum, quas repetit ab origine Vrbis, quodam volumine ſic orſum: ſatis jam ſibi gloriæ quæſitum: & potuiſſe ſe deſinere, ni animus inquies paſceretur opere. Profecto enim populi gentium victoris, & Romani nominis gloriæ, non ſuæ compoſuiſſe illa decuit. Majus meritum eſſet, operis amore, non animi cauſa perſeveraſſe: & hoc populo Romano præſtitiſſe, non ſibi. Viginti millia rerum dignarum cura, (quoniam, ut ait Domitius Piſo, theſauros oportet eſſe, non libros) ex lectione voluminum circiter duum millium, quorum pauca admodum ſtudioſi attingunt propter ſecretum materiæ, ex exquiſitis autoribus centum, incluſimus triginta ſex voluminibus adjectis rebus plurimis, quas aut ingnoraverant priores, aut poſtea invenerat vita. Nec dubitamus, multa eſſe, quæ & nos præterierint: homines enim ſumus, & occupati officiis: ſucciſivisque temporibus iſta curamus, id eſt nocturnis, ne quid veſtris putetis ceſſatum horis. Dies vobis impendimus: cum

ſomno valetudinem computamus: vel hoc ſolo præmio contenti, quod dum iſta (ut ait M. Varro) muſinamur, pluribus horis vivimus. Profecto enim vita vigilia eſt. Quibus de cauſis atque difficultatibus nihil auſo promittere, hoc ipſum tu præſtas quod ad te ſcribimus. Nec fiducia operis hæc eſt, ſed indicatura. Multa valde pretioſa ideo videntur, quia ſunt templis dicata. Nos quidem omnes, patrem, te, fratremque diximus opere juſto, temporum noſtrorum hiſtoriam orſi à fine Aufidii Baſſi. Vbi ſit ea quæres? jam pridem peracta ſancitur: & alioquin ſtatutum erat hæredi mandare, ne quid ambitioni dediſſe vita judicaretur. Proinde occupantibus locum faveo, ego vero & poſteris, quos ſcio nobiſcum decertaturos, ſicut ipſi fecimus cum prioribus. Argumentum hujus ſtomachi mei habebis, quod in his voluminibus autorum nomina prætexui. Eſt enim benignum (ut arbitror) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris, non, ut plerique ex iis, quos attigi, fecerunt. Scito enim conferentem autores me deprehendiſſe à juratiſſimis & proximis veteres tranſcriptos ad verbum, neque nominatos, non illa Virgiliana virtute ut certarent, non Ciceroniana ſimplicitate, qui in libris de Republica, Platonis ſe comitem profitetur: in conſolatione filiæ, Crantorem, inquit, ſequor: item Panætium de officiis. Quæ volumina ejus ediſcenda, non modo in manibus quotidie habenda, noſti. Obnoxii profecto animi, & infelicis ingenii eſt, deprehendi in furto malle, quam mutuum reddere, cum præſertim ſors fiat ex uſura. Inſcriptionis apud Græcos mira felicitas: κηρίον inſcripſere, quod volebant intelligi favum: alii κέρας ἀμαλθείας, quod Copiæ cornu, ut vel

lactis gallinacei ſperare poſſis in volumine hauſtum. Iam Muſæ, πάνδεκται, ἐγχειρίδιον, λειμών, πινακίδιον, inſcriptiones propter quas vadimonium deſeri poſſit. At cum intraveris, dii deæque, quam nihil in medio invenies? Noſtri craſſiores, Antiquitatum, Exemplorum Artiumque quam facetiſſimi. Lucubrationem, puto, qui Antias civis erat & vocabatur, Valerius primus aſſerit: Varro in Satyris ſuis Seſculixem & Flexibulas. Apud Græcos deſiit nugari Diodorus, & βιβλιοθήκης, hiſtoriam ſuam inſcripſit. Apion quidem Grammaticus, hic quem Tiberius Cæſar cymbalum mundi vocabat, quum publicæ famæ tympanum potius videri poſſet, immortalitate donari à ſe ſcripſit, ad quos aliqua componebat. Me non pœnitet nullum feſtiviorem excogitaſſe titulum. Et ne in totum videar Græcos inſectari, ex illis nos velim intelligi pingendi fingendique conditoribus, quos in libellis his invenies, abſoluta opera, & illa quoque quæ mirando non ſatiamur pendenti titulo inſcripſiſſe: ut, Apelles faciebat, aut Polycletus: tanquam inchoata ſemper arte & imperfecta, ut contra judiciorum varietates ſupereſſet artifici regreſſus ad veniam, velut emendaturo quicquid deſideretur, ſi non eſſet interceptus. Quare plenum verecundiæ illud eſt, quod omnia opera tanquam noviſſima inſcripſere, & tanquam ſingulis fato adempti. Tria non amplius, ut opinor, abſolute traduntur inſcripta, Ille fecit, quæ ſuis locis reddam: quo apparuit, ſummam artis ſecuritatem autori placuiſſe, & ob id magna invidia fuere omnia ea. Ego plane meis adjici poſſe multa confiteor: nec his ſolis, ſed & omnibus quæ edidi: ut obiter caveam iſtos Homeromaſtigas. Ita enim verius dixerim, quo-

niam

niam audio & Stoicos & Dialecticos, Epicureos quoque (nam de Grammaticis ſemper expectavi) parturire adverſus libellos, quos de Grammatica edidi, & ſubinde abortus facere jam decem annis, cum celerius etiam elephanti pariant. Ceu verò neſciam, adverſus Theophraſtum, hominem in eloquentia tantum, ut nomen divinum inde invenerit, ſcripſiſſe etiam fœminam, & proverbium inde natum, ſuſpendio arborem eligendi. Non queo mihi temperare, quo minus ad hoc pertinentia ipſa Cenſorii Catonis verba ponam, ut inde appareat, etiam Catoni de militari diſciplina commentanti, qui ſub Africano, imo vero & ſub Annibale didiciſſet militare, & ne Africanum quidem ferre potuiſſet, qui Imperator triumphum reportaſſet, paratos fuiſſe iſtos qui obtrectatione alienæ ſcientię famam ſibi aucupantur. Quid enim ait in eo volumine? Scio ego, quæ ſcripta ſunt, ſi palam proferantur multos fore qui [4] vitilitigent, ſed ii potiſſimum, qui veræ laudis expertes ſunt. Eorum ego orationes ſino præterfluere. Nec Plancus illepide, cum diceretur Aſinius Pollio orationes in eum parare, quæ ab ipſo aut liberis poſt mortem Planci ederentur, ne reſpondere poſſet: cum mortuis non niſi larvas luctari. Quo dicto ſic repercuſſit illas, ut apud eruditos nihil impudentius judicetur. Ergo ſecuri etiam contra vitilitigatores, quos Cato eleganter ex vitiis litigatoribus compoſuit, (quid enim illi aliud quam litigant, aut litem quærunt?) exequemur reliqua propoſiti. Quia occupationibus tuis publico bono parcendum erat, quid ſingulis contineatur libris huic epiſtolæ ſubjunxi: ſummaque cura, ne perlegendos eos haberes, operam dedi. Tu per hoc & aliis præſtabis ne perlegant: ſed ut quiſque

deſideraverit aliquid, id tantum quærat, & ſciat quo loco inveniat. Hoc ante me fecit in litteris noſtris Valerius Soranus, in libris quos ἐποπτίδων inſcripſit.

C. PLINII SECVNDI HISTORIARUM Mundi elenchos librorum omnium trigintaſeptem, liber unus, qui Primus.

Summatim hæc inſunt libris ſingulis.

PRimo, Præfatio operis ad Titum Veſpaſianum Cæſarem. Item autorum nomina, ex quibus deſumpſit ea, quæ perſequitur libris ſex & triginta, capita rerum ſingularum attingens,	Libros.
Secundo, de mundo, & elementis, & ſideribus,	Mundum.
Tertio, primus & ſecundus Europæ ſinus,	Hactenus.
Quarto, tertius Europæ ſinus,	Tertius.
Quinto, deſcribitur Africa,	Africam.
Sexto, Aſiæ deſcriptio continetur,	Pontus.
Septimo, de homine, & rebus ab homine inventis,	Mundus.
Octavo, terreſtrium animalium genera,	Ad reliqua.
Nono, aquatilia,	Animalium.
Decimo, volucrum genera,	Sequitur.
Vndecimo, inſecta animalia,	Reſtant.
Duodecimo, plantæ odoratorum,	Animalium.
Decimotertio, plantæ arborum peregrinarum,	Hactenus.

Decimo-

Decimoquarto, plantæ vitium,	Externæ.
Decimoquinto, plantæ arborum frugiferarum,	Oleam.
Decimoſexto, plantæ arborum ſylveſtrium,	Pomiferas.
Decimoſeptimo, plantæ ſativarũ,	Natura.
Decimooctavo, natura frugum & cerealium, ac ſtudia agricolatoris,	Sequitur.
Decimonono, linum, ſpartum, & hortenſia,	Siderum.
Vigeſimo, quæ cibis & medicinæ in plantis ſativis conveniant,	Maximum.
Vigeſimoprimo, flores & coronamenta,	In hortis.
Vigeſimoſecundo, coronæ & medicinæ ex herbis,	Compleſſe.
Vigeſimotertio, medicinę ex vino & arboribus urbanis,	Peracta.
Vigeſimoquarto, medicinæ ex arboribus ſylveſtribus,	Ne ſylvæ.
Vigeſimoquinto, medicinæ herbarum ſponte naſcentium,	Ipſa quæ.
Vigeſimoſexto, novi morbi, & medicinæ quarundam herbarum per morbos,	Senſit.
Vigeſimoſeptimo, herbæ aliæ quædam & medicinæ,	Creſcit.
Vigeſimooctavo, medicinæ ex homine & animalibus magnis,	Dictæ erant.
Vigeſimonono, de medicinæ autoribus, & medicinæ ex reliquis animalibus.	Natura.
Trigeſimo, magia, & medicinæ quædam per membra.	Magicas.

Trigeſimoprimo, medicinæ ex aquatilibus,	Aquatilium.
Trigeſimoſecundo, reliqua ex aquatilibus,	Ventum.
Trigeſimotertio, metalla auri & argenti.	Metalla.
Trigeſimoquarto, metalla æris & plumbi, & artifices ærarii,	Proxime.
Trigeſimoquinto, pictura, coloresque & pictores,	Metallorum.
Trigeſimoſexto, marmora, & lapides,	Lapidum.
Trigeſimoſeptimo, gemmæ,	Vt nihil.

LIBRO II. continentur de mundo, & cæleſtibus, & terreſtribus, & aëreis.

An finitus ſit mundus, & an unus. CAP. I.
De forma ejus. II
De motu ejus. III
Cur mundus dicatur. IV
De quatuor elementis. V
De ſeptem planetis. VI
De Deo. VII
De natura ſiderum errantium, & eorum ambitu. VIII
De natura Lunæ. IX
De defectu Solis & Lunæ, & de nocte. X
De ſiderum magnitudine. XI
Quæ quis invenerit in obſervatione cæleſti. XII
De defectibus. XIII
De Lunæ motu. XIV
Errantium motus, & luminum Canonica. XV
Quare eadem alias altiora, alias inferiora videantur. XVI
Catholica ſiderum errantium. XVII

Quæ

Quæ ratio colores eorum mutet. XVIII
Solis motus, & dierum inæqualitatis ratio. XIX
Quare Iovi fulmina aſſignentur. XX
Intervalla ſiderum. XXI
De ſiderum Muſica. XXII
De mundi Geometria. XXIII
De repentinis ſideribus. XXIV
De cometis & cæleſtibus prodigiis,natura & ſitu, & generibus eorum. XXV
Hipparchea de ſideribus,per exempla hiſtorica, faces,lampades,trabes,bolides,& chaſma cæli. XXVI
De cæli coloribus. XXVII
De flamma cæli. XXVIII
De coronis cæleſtibus. XXIX
De circulis repentinis. XXX
Plures Soles. XXXI
Plures Lunæ. XXXII
Dierum lux nocte. XXXIII
Clypei ardentes. XXXIV
Oſtentum cæli. XXXV
De diſcurſu ſtellarum. XXXVI
De ſtellis Caſtoribus. XXXVII
De aëre. XXXVIII
De ſtatis tempeſtatibus. XXXIX
De vi Caniculæ. XL
Sidera in aliis ſignorum partibus & temporibus alias influere. XLI
Imbrium, ventorum & nubium cauſæ. XLII
De tonitruis & fulguribus. XLIII
Qua ratione echo reddatur. XLIV
De ventis iterum. XLV
Naturæ & obſervationes ventorum. XLVI
Ventorum genera. XLVII
De repentinis flatibus. XLVIII
Alia prodigioſa genera tempeſtatum. XLIX

Quibus in terris fulmina non cadant. L
Fulgurum genera & miracula. LI
De obſervationibus. LII
De fulminibus evocandis. LIII
Catholica fulgurum. LIV
Quæ non feriantur fulmine. LV
De prodigioſis pluviis, lacte, ſanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis. LVI
De crepitu armorum & tubarum de cælo audito. LVII
De lapidibus è cælo cadentibus. LVIII
De arcu cæleſti. LIX
De grandine, nive, pruina, nebula, rore. LX
De nubium imaginibus. LXI
De proprietatibus cæli in locis. LXII
De natura terræ. LXIII
De forma terræ. LXIV
De Antipodibus an ſint, & aquæ rotunditate. LXV
Quomodo ſit aqua terræ innexa. LXVI
De navigatione maris & flum. LXVII
Quæ portio terræ habitetur. LXVIII
Mediam eſſe mundi terram. LXIX
De ſiderum ortus inæqualitate, & de eclipſi, & ubi, & quare. LXX
Quæ ratio diurnæ lucis in terris. LXXI
Gnomonica de eadem re, & horologio primo. LXXII
Vbi & quando nullæ umbræ. LXXIII
Vbi bis anno umbræ, & ubi in contrarium. LXXIV
Vbi longiſſimus dies, & ubi breviſſ. LXXV
Item de horologio. LXXVI
Quomodo dies obſerventur. LXXVII
Differentiæ gentium ratio. LXXVIII
De motu terræ. LXXIX
De terræ hiatibus. LXXX

Signa motus futuri. LXXXI
Auxilia contra motus futuros. LXXXII
Portenta terrarum ſemel viſa. LXXXIII
Miracula terræmotus. LXXXIV
Quibus locis maria receſſerint. LXXXV
Ratio inſularum enaſcentium. LXXXVI
Quæ & quibus temporibus enatæ ſunt. LXXXVII
Quas terras interruperint maria. LXXXVIII
Quæ inſulæ continenti adjunctæ. LXXXIX
Quæ terræ in totum mari permutatæ. XC
Quæ terræ ipſæ ſe ſorbuerunt. XCI
Quæ urbes hauſtæ ſunt à mari. XCII
De miraculis terrarum. XCIII
De terris ſemper trementibus. XCIV
De inſulis ſemper fluctuantibus. XCV
Quibus in terris non pluat, & acervata terrarum miracula, & cæterorum elementorum. XCVI
Qua ratione æſtus maris accedant & recedant, & ubi æſtus extra rationem. XCVII
Miracula maris. XCVIII
Poteſtas Lunæ terrena & marina. XCIX
Quæ Solis, & quare ſalſum mare. C
Item de natura Lunæ. CI
Vbi altiſſimum mare. CII
Miracula aquarum, fontium, & fluminum. CIII
Ignium & aquarum juncta miracula, & de maltha. CIV
De naphtha. CV
De ſemper ardentibus locis. CVI
Ignium per ſe miracula. CVII
Terræ univerſæ menſura, longitudo & latitudo. CVIII
Harmonica mundi ratio. CIX

Summa res, & hiſtoriæ, & obſervationes. CCCC XVIII.

Ex

Ex autoribus,

M. Varrone, Sulpitio Gallo, Tiberio Cæſare Imperatore, Q. Tuberone, Tulio Tirone, L. Piſone, T. Livio, Cor. Nepote, Statio Seboſo, Cælio Antipatro, Fabiano, Antiate, Mutiano, Cecina, qui de Hetruſca diſciplina ſcripſit, Tarquitio, L. Aquila, qui item, Sergio Paulo.

Externis,

Platone, Hipparcho, Timæo, Soſigene Petoſiri, Necepſo Pythagoricis; Poſidonio, Anaximandro, Epigene Gnomonico, Euclide, Cerano Philoſopho, Eudoxo, Democrito, Critodemo, Thraſyllo, Serapione, Dicæarcho, Archimede, Oneſicrito, Eratoſthene, Pythea, Herodoto, Ariſtotele, Cteſia, Artemidoro Epheſio, Iſidoro Characeno, Theopompo.

LIBRO III. continentur ſitus, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, menſuræ, populi qui ſunt, aut fuerunt.

De Europa.	Cap. I
Bæticæ longitudo & latitudo.	II
Hiſpania citerior.	III
Narbonenſis provincia.	IV
Italia, Tiberis, Roma, Campania.	V
De Corſica.	VI
De Sardinia.	VII
De Sicilia.	VIII
De Lipara.	IX
De Locris Italiæ fronte.	X
Secundus Europæ ſinus.	XI
Regio Italiæ quarta.	XII
Quinta regio.	XIII
Sexta regio.	XIV
Octava regio.	XV
De Pado flumine.	XVI

De

De Italia tranſpadana, regio XI. XVII
Venetia decima regio. XVIII
De Iſtria. XIX
De Alpibus, & gentibus Alpinis. XX
Illyricum. XXI
Liburnia. XXII
Macedonia. XXIII
Norici, XXIV
Pannonia, Dalmatia. XXV
Mœſia, Inſulæ Ionii & Adriatici. XXVI

Summa oppida, gentes XXVI. [5] Summa flumina clara. Summa montes præclari. Summa inſulæ. Summa ea, quæ intercidêre, oppida & gentes; Summa res, & hiſtoriæ, & obſervationes CCCXXVI.

Ex autoribus,

[6] Turannio Graccula, Cornelio Nepote, T. Livio, Catone Cenſorio, M. Agrippa, M. Varrone, Divo Auguſto, Varrone Atacino, Antiate, Hygino, L. Vetere, Pomponio Mela, Curione patre, Cælio, Aruntio, Seboſo, Licinio Mutiano, Fabricio Thuſco, L. Atteio Capitone, Verrio Flacco, L. Piſone, C. Æliano, Valeriano.

Externis,

Artemidoro, Alexandro Polyhiſtore, Thucydide, Theophraſto, Iſidoro, Theopompo, Metrodoro Scepſio, Callicrate, Xenophonte Lampſaceno, Diodoro Syracuſano, Nymphodoro, Calliphane, Timagene.

LIBRO IV. continentur ſitus, gentes, maria, oppida, montes, portus, flumina, menſuræ, populi qui ſunt, aut fuerunt.

Epirus. Cap. I
Ætolia. II
Locri. III

Pelo-

Peloponneſus. IV
Achaia. V
Arcadia. VI
Græcia & Attica. VII
Theſſalia. VIII
Magneſia. IX
Macedonia. X
Thracia. XI
Inſulæ inter eas terras; inter quas Creta, Eubœa, Cyclades, Sporades; Helleſponti Ponti, Mæotidis, Daciæ, Sarmatiæ, Scythiæ. XII
Inſulæ Ponti. XIII
Germaniæ. XIV
Inſulæ in Gallico Oceano. XV
Britannia, & Hybernia. XVI
Gallia. XVII
Lugdunenſis Gallia. XVIII
Aquitania. XIX
Citerior Hiſpania. XX
Luſitania. XXI
Inſulæ in Oceano. XXII
Vniverſæ Europæ menſura. XXIII

Summa, oppida & gentes. Summa, flumina clara. Summa montium clara. Summa inſulæ, quæ intercidêre, oppida & gentes. Summa res, hiſtoriæ, & obſervationes.

Ex autoribus,

M. Varrone, Catone Cenſorio, M. Agrippa, Divo Auguſto, Varrone Atacino, Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Pomponio Mela, Licinio Mutiano, Fabricio Thuſco, Atteio Capitone, Atteio Philologo.

Externis,

Polybio, Hecatæo, Hellanico, 7 Damaſte, Eudoxo, Dicæarcho, Timoſthene, Ephoro, Cratete Gram-

Grammatico, Serapione Antiochenſe, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, [8] Eumacho Siculo Muſico, Alexandro Polyhiſtore, Thucydide, Doſiade, Anaximandro, Philiſtide Mallote, Dionyſio, Ariſtide, Callidemo, Menæchmo, Ædoſthene, Anticlide, Heraclide, Philemone, Menephonte, Pythia, Iſidoro, Philonide, Xenagora, Aſtynomo, Staphylo, Ariſtocrito, Metrodoro, Cleobulo, Poſidonio.

LIBRO V. Continentur ſitus, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, menſuræ, populi, qui ſunt, aut fuerunt.

De Mauritania.	Cap. I
Tingitana provincia.	II
Numidia.	III
Africa.	IV
Cyrene.	V
Libya Mareotis.	VI
Inſulæ circa Africam, & ex adverſo Africæ.	VII
Æthiopes.	VIII
De Aſia.	IX
Alexandria.	X
Arabia.	XI
Syria, Palæſtina, Phœnice.	XII
Idumæa, Syria, Palæſtina, Samaria.	XIII
Iudæa, Galilæa.	XIV
Iordanis.	XV
Aſphaltites.	XVI
Gens Eſſenorum.	XVII
Decapolis.	XVIII
Tyrus & Sidon.	XIX
Mons Libanus.	XX
Syria Antiochena.	XXI
Caſius mons.	XXII
Cœle Syria.	XXIII

Euphra-

Euphrates. XXIV
Palmyra. XXV
Hierapolis. XXVI
Cilicia, & adjunctæ gentes; Pamphylia, Iſauria, Homonadum, Piſidia, Lycaonia. Taurus mons, Lycia. XXVII
Indus fluvius. XXVIII
Laodicea, Apamia, Ionia, Epheſus. XXIX
Æolis, Troas, Pergamus. XXX
Inſulæ ante Aſiam, Pamphylium mare, Rhodus, Samus, Chius. XXXI
Helleſpontus, Myſia, Phrygia, Galatia, Nicea, Bithynia, Boſphorus. XXXII

Summa, oppida & gentes. Summa, flumina clara. Summa, montium clara. Summa, inſulæ CXVII. Summa, quæ intercidêre oppida. Summa, res, hiſtoriæ, & obſervationes.

Ex autoribus,

Agrippa, Suetonio Paulino, Varrone Atacino Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela, Domitio Corbulone, Licinio Muciano, Cl. Cæſare, Aruntio, Livio filio, Seboſo, Actis triumphorum.

Externis,

Iuba rege, Hecatæo, Hellanico, Damaſte, Dicæarcho, Bione, Timoſthene, Philonide, Xenagora, Aſtynomo, Staphylo, Ariſtotele, Dionyſio, Ariſtocrito, Ephoro, Eratoſthene, Hipparcho, Panætio, Serapione Antiocheno, Callimacho, Agathocle, Polybio, Timæo Mathematico, Herodoto, Myrſilo, Alexandro Polyhiſtore, Metrodoro, Poſidonio, qui periplum aut periegeſim, Sotade, Periandro, Ariſtarcho Sicyonio, Eudoxo, Antigene, Callicrate, Xenophonte Lampſaceno, Diodoro Syracuſano, Hannone, Himil-

milcone, Nymphodoro, Calliphone, Artemidoro, Megaſthene, Iſidoro, Cleobulo, Ariſtocreonte.

LIBRO VI. continentur ſitus, gentes, maria, oppida, portus, flumina, menſuræ, populi qui ſunt aut fuerunt.

Pontus Euxinus, antea Axenos. Cap. I
Gens Paphlagonum & Cappadocum. II
Cappadocia. III
Themiſcyræ regionis gentes. IV
Regio Colchica, Achæi, & cæteri eodem tractu. V
Boſphorus Cimmericus, Mæotis. VI
Gentes circa Mæotin. VII
Armeniæ duæ. VIII
Armenia major. IX
Albania, Iberia. X
Portæ Caucaſiæ. XI
Inſulæ in Ponto. XII
Gentes in Scythico Ocean. XIII
Media, Caſpiæ portæ. XIV
Gentes circa Hyrcanum mare. XV
Item aliæ gentes. XVI
Scytharum gentes. XVII
Fluvius Ganges. XVIII
Gentes Indiæ. XIX
Indus fluvius. XX
Arii, & junctæ gentes. XXI
Taprobane inſula. XXII
Capiſſene, Carmania. XXIII
Sinus Perſicus & Arabicus. XXIV
Caſcandrus inſula, Parthorum regna. XXV
Media, Meſopotamia, Babylon, Seleucia. XXVI
Flumen Tigris. XXVII
Arabia, Nomades, Nabathæi, Omani, Tylos & Ogyris inſulæ. XXVIII

Sinus

Sinus maris Rubri, Troglodytici, & Æthiopici. XXIX
Multiformes & miræ hominum effigies. XXX
Inſulæ Æthiopici maris. XXXI
De fortunatis inſulis. XXXII
Terræ per menſuras computatæ digeſtio. XXXIII
Digeſtio terrarum in parallelos & umbras pares. XXXIIII.

Summa, oppida CXCV. Summa, gentes DLXVI. Summa, clara flumina CLXXX. Summa, montes clari XXXVIII. Summa, inſulæ CVIII. Summa quæ intercidêre oppida aut gentes CXCV. Summa, res, & hiſtoriæ, & obſervationes duo MCCXIV.

Ex autoribus,

M. Agrippa, Varrone Atacino. Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela Pomponio, Domitio Corbulone, Licinio Mutiano, Claudio Cæſare, Aruntio, Seboſo, Fabricio Thuſco, Tito Livio, Seneca, Nigidio.

Externis,

Polibio, Hecatæo, Hellanico, Damaſte, Eudoxo, Dicæarcho, Betone, Timoſthene, Patrocle, Demodamante, Clitarcho, Eratoſthene, Alexandro Magno, Ephoro, Hipparcho, Panætio, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, Polybio, Eumacho Siculo, Alexandro Polyhiſtore, Iſidoro, Amometo, Metrodoro, Poſidonio, Oneſicrito, Nearcho, Megaſthene, Diogneto, Ariſtocreonte, Bione, Dialdone, Simonide minore, Baſile, Xenophonte Lampſaceno.

LIBRO VII. continentur gentium mirabiles figuræ.

Gentium mirabiles figuræ. Cap. I
De Scythis, & aliarum diverſitate gentium. II
De prodigioſis partubus. III

De

De mutatione ſexus, & geminis partubus. IV
De homine generando & pariendi tempore per illuſtria exempla à menſibus VII ad XI. V
De conceptibus, & ſigna ſexus in gravidis prævenientia partum. VI
De conceptu hominum & generatione. VII
De Agrippis. VIII
Monſtroſi partus excisi utero. IX
Qui ſint Vopiſci. X
Exempla numeroſæ ſobolis. XI
Exempla ſimilitudinum. XII
Quæ ſit generandi ratio. XIII
Item de eodem multiplicius. XIV
De menſtruis mulierum. XV
Item de ratione partuum. XVI
Inſignia corporum. XVII
Exempla variarum figurarum. XVIII
Diverſorum morum exempla. XIX
De fortitudine & velocitate. XX
De viſu. XXI
De auditu. XXII
Exempla patientiæ. XXIII
Memoriæ exempla. XXIV
Laus C. Iulii Cæſaris. XXV
Laus Pompeii Magni. XXVI
Laus Catonis primi. XXVII
Item de fortitudine. XXVIII
De ingeniis, ſive laudibus quorundam ab ingeniis. XXIX
De Platone, Ennio, Virgilio, M. Varrone, & M. Cicerone. XXX
De morum majeſtate. XXXI
De autoritate. XXXII
De divinitate. XXXIII
De Naſica. XXXIV
De

De pudicitia. XXXV
De pietate. XXXVI
De artium plurimarum excellentia, Aſtrologia, Grammatica, Geometria. XXXVII
Item mira opera artificis. XXXVIII
De ſervitiis. XXXIX
De præſtantia gentium. XL
De felicitate ſumma. XLI
Varia exempla fortunæ. XLII
De bis proſcriptis, L. Sylla, Q. Metello. XLIII
De altero Metello. XLIV
De Divo Auguſto. XLV
Quos beatiſſimos dii judicaverunt. XLVI
Quem viventem, ut deum, coli juſſerunt. XLVII
De ſpatiis vitæ longiſſimis. XLVIII
De varietate naſcendi. XLIX
In morbis varia exempla. L
De ſignis mortis. LI
De his qui elati revixerunt. LII
De mortibus repentinis. LIII
De ſepultura. LIV
De anima, vel de manibus. LV
Quæ quis invenerit in vita. LVI
In quo primus gentium conſenſus. LVII
De literis antiquis. LVIII
Quando primum tonſores Romæ. LIX
Quando primum horologia. LX

Summa res, & hiſtoriæ, & obſervationes. DCCXLVII.

Ex autoribus,

Verrio Flacco, Cn. Gellio, Licinio Mutiano, Mutio, Maſſurio, Agrippina Claudii, M. Cicerone, Aſinio Pollione, Meſſala, Rufo, Corn. Nepote, Virgilio, Livio, Cordo, Meliſſo, Seboſo, Cor. Celſo, Maximo Valerio, Trogo, Nigidio Figulo, Pom-

Pomponio Attico, Pediano Aſconio, Sabino, Catone Cenſorio, Fabio Veſtale.

Externis,

Herodoto, Ariſtea, Betone, Iſigono, Cratete, Agatharchide, Calliphane, Ariſtotele, Nymphodoro, Apollonide, Philarcho, Damone, Megaſthene, Cteſia, Taurone, Eudoxo, Oneſicrito, Clitarcho, Duride, Artemidoro, Hippocrate medico, Aſclepiade medico, Heſiodo, Anacreonte, Theopompo, Hellanico, Damaſthe, Ephoro, Epigene, Beroſo, Petoſiri, Necepſo, Alexandro Polyhiſtore, Xenophonte, Callimacho, Democrito, Duillio, Polyhiſtore hiſtorico, Stratone, qui contra Ephori theoremata ſcripſit, Heraclide Pontico, Aſclepiade qui tragodumena, Philoſtephano, Hegeſia, Archimacho, Thucydide, Mneſigitone, Xenagora, Metrodoro Scepſio, Anticlide, Critodemo.

LIBRO VIII. continentur animalium terreſtrium naturæ pedatim gradientium.

De animalibus terreſtribus, elephantorum commendatio, & de ſenſu eorum. Cap. I
Quando primum juncti. II
De docilitate eorum. III
De clementia eorum, & quod pericula ſua intelligant, & de tigridis truculentia. IV
De intellectu & memoria eorum. V
Quando primum in Italia. VI
Pugnæ eorum. VII
Quomodo capiantur. VIII
Quomodo domentur. IX
De partu eorum & reliqua natura. X
Vbi naſcantur, & de diſcordia eorum & draconum. XI
De ſolertia animalium. XII

De

De draconibus. XIII
De ſerpentibus maximis, & bois. XIV
De Scythicis animalibus, & Septentrionalibus. XV
De leonibus. XVI
De pantheris. XVII
De tigridis natura, & camelis, & camelopardali, & quando primum Romæ viſa. XVIII
De chao, & cepho. XIX
De rhinocerote. XX
De lyncibus & ſphingibus & crocutis, cercopithecis, Indicis bubus, leucrocutis, eale, tauris Æthiopiæ, manticora, monocerote, catoblepa, baſiliſco. XXI
De lupis. XXII
De ſerpentibus. XXIII
De ichneumone. XXIV
De crocodilo & hippopotamo. XXV
Quis primus Romæ hippopotamum & crocodilos oſtendit: & medicinæ ab animalibus repertæ. XXVI
Quæ animalia quas herbas oſtenderunt, cervi, lacerti, hirundines, teſtudines, muſtela, ciconia, aper, anguis, draco, panthera, elephas, urſi, cervi, palumbes, columbæ, grues, corvus. XXVII
Prognoſtica animalium. XXVIII
Civitates & gentes à minutis animalib. deletę. XXIX
De hiæna, & crocuta, & mantichora, & fibris, & lutris. XXX
De ranis, & vitulis marinis, & ſtellionibus. XXXI
De cervis. XXXII
De tragelapho & chamæleonte, & reliquis colorem mutantibus. XXXIII
De tarando, & lycaone, & thoe. XXXIV
De hyſtrice. XXXV
De urſis & fœtibus eorum. XXXVI
De

De muribus Ponticis & Alpinis, & herinaciis. XXXVII
De leontophono, lynce, melibus, & ſciuris. XXXVIII
De vipera, cochleis, & lacertis. XXXIX
De canibus. XL
Ad canis rabidi morſum. XLI
De natura equorum. XLII
De aſinis. XLIII
De mulis. XLIV
De bubus. XLV
De Api bove. XLVI
De natura pecorum, & generatione eorum. XLVII
De generibus lanarum, & veſtium. XLVIII
De muſmone. XLIX
De capris, & generatione earum. L
De ſuibus, & natura earum. LI
De vivariis beſtiarum. LII
De ſemiferis animalibus. LIII
De ſimiis. LIV
De leporibus, & cuniculis. LV
De ſemiferis. LVI
De muribus & gliribus. LVII
Quæ animalia quibus locis non ſint. LVIII
Quæ advenis noceant. LIX

Summa res, & hiſtoriæ, & obſervationes. DCCLXXXVIII.

Ex autoribus,

Mutiano, Procilio, Verrio Flacco, L. Piſone, Cor. Valeriano, Catone Cenſorio, Feneſtella, Trogo, 9 Actio, Columella, Virgilio, Varrone, L. Metello Scipione, Cor. Celſo, Nigidio, Trebio Nigro, Pomponio Mela, Manlio Sura.

Externis,

Iuba, Polybio, Oneſicrito, Iſidoro, Antipatro, Ariſtotele, Demetrio Phyſico, Democrito, Theophraſto,

phraſto, Euanthe, Agriopa qui Olympionicas, Hierone, Attalo rege, Philometore item, Cteſia, Duride, Philiſto, Archyta, Philarcho, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergamento, Ariſtandro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenæo, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagone Thaſſio, Euphronio Athenæo, Hegeſia Maroneo, Menandris Prienæo & Heracleote, Menecrate Poëta, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Æſchrione qui item, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Archelao rege, Nicandro.

LIBRO IX. continentur animalium aquaticorum hiſtoriæ & natura.

De aquatilium natura. Cap. I
Quare maxima in mari animalia. II
De Indici maris belluis. III
Quæ in quoque Oceano maxima. IV
De Tritonum, & Nereidum, & elephantorum marinorum figuris. V
De balænis, & orcis. VI
An ſpirent piſces, an dormiant. VII
De delphinis, & eorum natura mirabili. VIII
De turſionibus. IX
De teſtudinibus, & quomodo capiantur. X
Quis primus teſtudines ſecare inſtituerit. XI
Tegmenta aquatilium. XII
De vitulo marino. XIII
De piſcibus pilo carentibus, & quomodo pariant, & quot eorum genera. XIV
De nominibus & naturis multorum piſcium. XV
De auguriis & diverſitate piſcium. XVI

De

De mugili & aliis piſcibus, & quod non iidem ubique placeant. XVII
De mullo, & coracino, ſalpa, ſalmone. XVIII
De exocœto, muribus, polypis, & murænis. XIX
Digeſtio piſcium in figuras corporum. XX
De anguillis. XXI
De captura earum in lacu Benaco. XXII
De murænæ natura. XXIII
De planis piſcibus. XXIV
De cheneide, ejusque natura mirabili. XXV
De varietate naturæ piſcium. XXVI
De lucerna piſce, & dracone marino. XXVII
De piſcibus ſanguine carentibus. XXVIII
De loligine, & ſepiis, & polypis, & nautilis. XXIX
De ozæna, nauplio, & locuſtis. XXX
De cancris, echinis, & echinometris. XXXI
De cochleis. XXXII
De pectinibus, murice, & concharum generibus. XXXIII
De divitiis marinis. XXXIV
Quomodo naſcantur, & ubi, & quomodo inveniantur margaritæ. XXXV
De natura purpuræ & muricis. XXXVI
Quot ſint genera. XXXVII
Quomodo capiantur. XXXVIII
Romæ quando uſus purpuræ. XXXIX
De pretio earum. XL
De tingendo, amethyſtino, & cocco, & hyſgino. XLI
De pinna, & pinnothere, & aquatilium ſenſu. XLII
De ſcolopendris, vulpibus & glanis. XLIII
De ariete piſce. XLIV
De his, quæ tertiam naturam habent, non animalium neque fruticum, & de urticis, & de ſpongiis. XLV

De caniculis marinis. XLVI
De his, quæ ſilicea teſta includuntur, & quæ ſine ullo ſenſu,& de reliquis ſordidis animalib. XLVII
De venenatis marinis. XLVIII
De morbis piſcium. XLIX
De generatione eorum mira. L
Item de generatione, & qui piſces ova pariant. LI
De vulvis piſcium. LII
De longiſſima vita piſcium. LIII
De vivariis oſtreorum, & quis ea primus invenerit. LIV
Quis primus murænarum vivaria fecerit. LV
De cochlearum vivariis, & quis primus inſtituerit. LVI
De piſcibus terrenis. LVII
De muribus Nili. LVIII
De anthia piſce, & quo modo capiatur. LIX
De ſtellis marinis. LX
De dactylis, eorumque miraculis. LXI
De inimicitiis & amicitiis inter ſe aquatilium. LXII
Summa, res, & hiſtoriæ, & obſervationes. DCL,

Ex autoribus,

Turanio Graccula, Trogo, Mecœnate, Alfio Flavo, Cor. Nepote, Laberio mimographo, Fabiano, Feneſtella, Mutiano, Æliano Stilone, Statio Seboſo, Meliſſo, Seneca, Cicerone, Macro Æmilio, Meſſala Corvino, Trebio Nigro, Nigidio.

Externis,

Ariſtotele, Archelao rege, Callimacho, Democrito, Theophraſto, Thraſyllo, Hegeſidemo Cythnio, Alexandro Polyhiſtore.

LIBRO X. continentur naturæ & hiſtoriæ animalium volatilium.

De natura avium. Cap. I
De phœnice. II

De

De aquilis. III
Quando legionum ſigna eſſe cœperint & cum quibus ſit aquilis bellum. IV
Mirum de aquila. V
De vulturibus. VI
De ſangale. VII
De accipitribus. VIII
De coccyce, quæ à ſuo genere interimitur. IX
De milvis. X
Digeſtio avium per genera. XI
De inauſpicatis avib., cornice, corvis, bubone. XII
De incendiaria ave. XIII
De clivina. XIV
De avibus incognitis. XV
De avibus noctūrnis. XVI
De noctuis. XVII
De pico Martio. XVIII
De uncos ungues habentibus & digitos. XIX
De pavonibus, & quis eos primus cibi cauſa occiderit. XX
De gallis, & quo modo caſtrentur, & de gallinaceo locuto. XXI
De anſeribus, & quis primus jecur anſerinum comederit, & de adipe anſerino Comageno. XXII
De gruibus, ciconiis, oloribus, & peregrinis avibus, & coturnicibus, & de glotte. XXIII
De hirundinibus, & merulis, turdis, & ſturnis, turturibus, & palumbis. XXIV
Quæ avium perennes, quæ ſemeſtres, quæ trimeſtres. XXV
De avibus mira. XXVI
De avibus Seleucidibus. XXVII
De Ibi. XXVIII
Quæ aves in quibus locis non ſunt, & quæ mutant colorem, & vocem, & de luſciniis. XXIX

De merulis. XXX
Tempus avium genituræ. XXXI
De halcyonibus, & de diebus earum navigabilibus, & gaviis, & mergis. XXXII
De avium ſolertia in nidificando, hirundine, argatili, cinnamologis & perdicibus. XXXIII
De columbis. XXXIV
De palumbis. XXXV
De paſſeribus. XXXVI
De tinnunculo. XXXVII
De volatu & inceſſu avium. XXXVIII
De apodibus. XXXIX
De caprimulgis & plateis. XL
De ingeniis avium. XLI
De carduele & pſittaco, & avibus quæ loquuntur. XLII
De corvorum intelligentia. XLIII
De Diomedeis avibus. XLIV
Quæ animalia nihil diſcant. XLV
De potu avium. XLVI
De himantopode, & onocrotalis, & de peregrinis avibus. XLVII
De multarum avium nominibus & natura. XLVIII
De novis avibus & fabuloſis. XLIX
Quis gallinas farcire inſtituerit, de aviariis, & quis ea primus inſtituerit. L
De Æſopi patina. LI
De generatione avium, & præter aves quæ quadrupedes ova pariant. LII
De ovorum generatione, incubatu avium, & coitu, LIII
De vitiis & remediis incubantium. LIV
De auguriis ovorum. LV
Quæ gallinæ optimæ. LVI
De morbis earum, & remediis. LVII
De

De conceptu & numero fœtus avium. LVIII
De pavone, & anſeribus. LIX
De ardeolis, & quo modo ſervētur optime ova. LX
Quæ volucrum ſola animal pariat, & lacte nutriat. LXI
De conceptu viperæ & partu, & quæ terreſtrium ova pariant. LXII
De generatione terreſtrium. LXIII
De varia generatione animalium. LXIV
De murium fœtu. LXV
De ſpina hominis anguem naſci. LXVI
De ſalamandra. LXVII
De iis quæ naſcuntur ex non genitis, & quæ nata nihil gignunt. LXVIII
De ſenſibus animalium. LXIX
Auditum & olfactum eſſe piſcibus. LXX
Tactum communem eſſe omnibus. LXXI
Quæ venenis vivant, & quæ terra. LXXII
De cibo & potu quorundam. LXXIII
Quæ inter ſe diſſideant, & quæ inter ſe conveniant. LXXIV
De ſomno animalium. LXXV

Summa, res & hiſtoriæ & obſervationes DCCXXIIII.

Ex autoribus,

Manilio, Cornelio Valeriano, Actis, Vmbritio Meliore, Maſſurio Sabino, Antiſtio Labeone, Trogo Cremutio, M. Varrone, Macro Æmilio, Meliſſo, Mutiano, Nepote, Fabio Pictore, T. Lucretio, Corn. Celſo, Horatio, Deſulone, Hygino, Sarſenis, Nigidio, Manlio Sura.

Externis,

Homero, Phœmonoe, Philemone, Boëtho, qui ornithogoniam, Hyla qui de auguriis, Ariſtotele, Theophraſto, Callimacho, Æſchylo, Hierone, Philome-

ſometore, Archyta, Amphilocho Athenienſe, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenienſe, Diodoro Prienço, Dione Colophonio, Democrito, Diophane Nicæenſe, Epigene Rhodio, Evagora Thaſio, Euphronio Athenæo, Iuba, Androcione qui de agricultura, Æſchrione qui item, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio Epitomen fecit, Nicandro, Oneſicrito, Philarcho, Heſiodo.

LIBRO XI. continentur hiſtoriæ & naturæ parvorum animalium, & reptilium.

De inſectorum genere. Cap. I
De ſubtilitate naturæ in his. II
Vtrum ſpirent, an habeant ſanguinem. III
De corpore eorum. IV
De apibus. V
Qui ordo naturæ in eis. VI
De vocabulis operis. VII
Ex quibus floribus opera fiant. VIII
De amatoribus earum. IX
Ratio operis. X
De fucis. XI
Quæ natura mellis. XII
Quæ optima mella. XIII
Quæ genera mellis in ſingulis. XIV
Quomodo probentur mella. XV
De tertio genere mellis, & quomodo apes probentur. XVI
Quæ regiminis ratio. XVII
De genere apum, & quæ inimica apibus. XVIII
De morbis apum. XIX
De continendis apibus, & quomodo reparétur. XX

De

De veſpis, & crabronibus. XXI
De bombycibus & bombyli, & necydalo, & quis primus bombycinam veſtem invenerit. XXII
De bombyce Coa. XXIII
De araneis, & generatione earum. XXIV
De ſcorpionibus. XXV
De ſtellionibus, & cicadis. XXVI
Cicadæ ubi non ſint, & ubi mutæ. XXVII
De pennis inſectorum, & ſcarabæis, & ſcarabæorum generibus. XXVIII
De locuſtis. XXIX
De formicis noſtratibus. XXX
De Indicis. XXXI
De diverſitate inſectorum. XXXII
De animalibus in ligno & ex ligno naſcentibus. XXXIII
De animali, cui cibi exitus non eſt. XXXIV
De tineis, & culicibus. XXXV
De pyrali, ſive pyrauſta. XXXVI
Hiſtoria naturæ animalium per ſingula membra. XXXVII
De ſanguine, & quorum celerrimè ſiccetur, quorum non coëat, quorum graviſſimus, vel tenuiſſimus, vel quorum nullus. XXXVIII
An in ſanguine principatus, & de tergore, & pilis, & mammis. XXXIX
Notabilia animalia quæ mammis. XL
De lacte, & unde caſeus non fiat. XLI
De diverſitate caſeorum. XLII
Differentia membrorum hominis à cæteris animalibus. XLIII
De ſimiarum ſimilitudine. XLIV
De unguibus. XLV
De ungulis. XLVI
De pedibus avium & unguibus. XLVII

De pedibus inſectorum à binis ad c. XLVIII
De pomilionibus & genitalibus. XLIX
De caudis. L
De vocibus. LI
De agnaſcentibus membris, & dicta Ariſtotelis de vita hominis. LII
De anima, & de halitu animalium, & quæ guſtata interimant, & de victu hominis, & quibus de cauſis non coquatur. LIII
De corpulentia augenda vel minuenda, & quæ guſtu famem ac ſitim ſedent. LIV
Summa, res, & hiſtoriæ, & obſervat. MM CC LXX.

Ex autoribus,

Marco Varrone, Hygino, Scropha, & Sarſena, Celſo Cornelio, Æmilio Macro, Virgilio, Columella, Iulio Aquila qui de Hetruſca diſciplina ſcripſit, Tarquitio qui item, Vmbritio qui item, Catone Cenſorio, Domitio Calvino, Trogo, Meliſſo, Favonio, Fabiano, Mutiano, Nigidio, Manilio, 10 Opio.

Externis,

Ariſtotele, Democrito, Neoptolemo qui meliturgia, Ariſtomacho qui item, Philiſto qui item, Nicandro, Menecrate, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Empedocle, Callimacho, Attalo rege, Apollodoro qui de beſtiis venenatis, Hipporate, Eriphilo, Eraſiſtrato, Aſclepio, Themiſone, Poſidonio Stoico, Menandris Prienenſe & Heracleote, Euphronio Athenæo, Theophraſto, Heſiodo, Philometore rege.

LIBRO XII. continetur de arboribus.

De arborum honore, & quando platanus primum in Italia, & de natura earum. Cap. I
De chamæplatano, & quis primus totonderit viridaria. II

De

De peregrinis arboribus & malo Aſſyria. III
De Indiæ arboribus, & quando primum Romæ ebenus. IV
De ſpina & ficu Indicis. V
De arbore pala, & arboribus Indicis ſine nominibus, & laniferis. VI
De piperis arboribus, & garyophyllo, & aliis pluribus. VII
De macir, & ſaccaro, & arborib. Arianæ gẽtis. VIII
11 De bdellio & arboribus Perſici maris. IX
12 De arboribus Perſicæ inſulæ, & lanigeris arboribus. X
13 De goſſampinis, & arboribus ex quibus veſtes fiunt, & quib. modis conſtent arborũ fructus. XI
De coſto & nardo, & differentiis nardi. XII
De aſaro, amomo, amomide, & cardamomo. XIII
De thure, & arboribus thuris. XIV
De myrrha & arboribus myrrhæ. XV
De generibus myrrhæ, & natura, & pretio ejus. XVI
De maſtiche, ladano, & bruta, enhæmo, & ſtrobo, & ſtyrace. XVII
De felicitate Arabiæ. XVIII
De cinnamomo, & xylocinnamomo, & caſia. XIX
De iſocinnamomo, & cancamo, ac taro. XX
De ſerichato, & gabalio, & de myrobalano. XXI
De phœnicobalano & calamo odorato. XXII
De ammoniaco & ſphagno. XXIII
De cypro, & aſpalatho, & maro. XXIV
De balſamo, & opobalſamo, xylobalſamo, & ſtyrace, & galbano. XXV
De panace, & ſpondylio, & malobathro. XXVI
De oleo omphacio. XXVII
Dt bryo, & œnanthe, & de elate arbore, & cinnamo caryopo. XXVIII
Summa res, & hiſtorię, & obſervat. DCCCCLXXIV.

Ex

Ex autoribus.

M. Marrone, Mutiano, Virgilio, Fabiano, Seboſo, Pomponio Mela, Flavio Proculo, Trogo, Hygino, Claudio Cæſare, Corn. Nepote, Sextio Nigro qui Græcè de Medicina ſcripſit, Caſſio Hemina, L. Piſone, Tuditano, Antiate.

Externis.

Theophraſto, Herodoto, Calliſthene, Iſidoro, Clitarcho Anaximene, Duride, Nearcho, Oneſicrito, Policrito, Olimpiodoro, Diogneto, Nicobulo, Anticlide, Charace Mitylenæo, Menæchmo, Dorotheo, Xenia Athenæo, Lyco, Antæo, Ephippo, Chærea, Democle, Ptolemæo Lago, Marſya Macedone, Zoilo item, Democrito, Amphilocho, Ariſtomacho Alexandro Polyhiſtore, Iuba, Apollodoro qui de odoribus ſcripſit, Heraclide Medico, Archidemo item, Dionyſio item, Democlide item, Euphrone item, Obſenide item, Diagora item, Iolla item, Heraclide Tarentino, Xenocrito Epheſio, Eratoſthene.

LIBRO XIII. continetur de unguentis & arboribus maritimis.

De unguentis, & quando primum ſunt cognita nobis, & de compoſitione. Cap. I

Quod unguentum regale vocetur, & quæ diapaſmata, & qualiter ſerventur. II

Quanta in unguentis luxuria, & quando primum Romanis in uſu. III

De palmis, & natura earum, & generibus. IV

De Syriæ generibus. V

De terebintho. VI

De ficu Ægyptia, & Cypria. VII

De ceraunia ſiliqua. VIII

De Perſica Ægypti, & ſpina Ægyptia. IX

De pruno & arboribus circa Memphin. X

De

De gummi generibus, & papyro. XI
De generibus chartarum, & quomodo chartæ fiant, & de chartarum probatione, & vitiis, & glutino earum. XII
De libris Numæ. XIII
De arboribus Æthiopiæ. XIV
De Atlantis arboribus, & citreis, & quæ in his laudentur, & quæ vituperentur. XV
De arbore thia. XVI
De arbore loto. XVII
De ſcapo ipſo & radice loti. XVIII
De paliuro, & Punico malo, & de flore Punici mali. XIX
De Aſiæ & Græciæ fruticibus. XX
De thymelæa, ſive chamelæa, & tragacanthe, & de tragio, ſive ſcorpione, & myrice, & brya, & galla. XXI
De evonymo, adrachne, & coggygria, & thapſia. XXII
De cappari, ſive cynoſbato, aut opheoſtaphyle, & de ſari. XXIII
De ſpina Babyl. regia, & de cytiſo. XXIV
De fruticibus & arboribus noſtri maris, atque rubri, & Indici. XXV

Summa, res & hiſtoriæ, & obſervationes CCCCLVIII.

Ex autoribus,

M. Varrone, Mutiano, Virgilio, Fabiano, Seboſo, Pomponio Mela, Fabio, Hygino, Trogo, Proculo, Cl. Cæſare, Cor. Nepote, Sextio Nigro, qui Græce de Medicina ſcripſit, Caſſio Hemina, L. Piſone, Tuditano, Antiate.

Externis,

Theophraſto, Herodoto, Calliſthene, Iſidoro, Clitarcho, Anaximene, Duride, Nearcho, Oneſicrito,

ſicrito, Olympiodoro, Diogneto, Cleobulo, Anticlide, Charace Mitylenæo, Menæchmo, Dorotheo Athenienſe, Lyco, Antæo, Ephippo, Dione, Adimantho, Ptolemæo Lago, Marſia Macedone, Zoilo item, Democrito, Amphilocho, Alexandro Polyhiſtore, Ariſtomacho, Iuba rege, Apollodoro qui de odoribus ſcripſit, Heraclide Medico, Botryo Medico, Archidemo item, Dionyſio item, Democlide item, Euphrone item, Mneſicle item, Diagora item, Iolla item, Heraclide Tarentino, Xenocrito Epheſio.

LIBRO XIV. continentur de vitibus & vineis.

De vitium natura, & quibus modis ferant. Cap. I
De generibus vitium. II
Item de vitium generibus, ſecundum locorum & regionum proprietatem. III
Inſignia culturæ vinearum. IV
De natura vini. V
Vina generoſa. VI
Vina tranſmarina. VII
De vino, quod vocatur biæon, genera ſeptẽ. VIII
De dulcium generibus XIV. IX
De deuteriis & ſecundariis, vini genera III. X
Quæ nuper in Italia generoſa vina eſſe cœperunt. XI
De vini obſervatione à Romulo rege poſita. XII
Qui vini uſus antiquis, & de vinis antiquorum. XIII
De apothecis, & de vino Opimiano. XIV
De liberalitate Cæſaris in vino, & quando primum quatuor genera vini poſita. XV
De vinis fictitiis. XVI
De hydromeli & oxymeli. XVII
Prodigioſa genera vini. XVIII

Quibus

Quibus vinis ad ſacra uti fas non ſit, & quibus generibus muſta condiantur. xix
De picis generibus, & reſinis, & muſtis condiendis, & de aceto, & de fæce. xx
De cellis vinariis. xxi
De vitanda ebrietate. xxii

Summa, res & hiſtoriæ, & obſervationes DX.

Ex autoribus,

Corn. Valeriano, Virgilio, Celſo, Catone Cenſorio, Sarſennis patre & filio, Scropha, Varrone, D. Syllano, Fabio Pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Græcino Iulio, Actio, Columella, Maſſurio Sabino, Feneſtella, Tergilla, M. Actio Plauto, Fabio, Dorſeno, Scævola, Ælio, Atteio Capitone, Cotta Meſſalino, L. Piſone, Pompeio Lenæo, Fabiano, Sextio Nigro, Vibio Ruſo.

Externis,

Heſiodo, Theophraſto, Ariſtotele, Democrito, Attalo rege, Philometore rege, Archyta, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Botrye item, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenienſe, Cheriſto item Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Evagora Thaſio, Euphrone Athenæo, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Æſchrione qui item, Lyſimacho qui item, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Aſclepiade medico, Oneſicrito, Iuba rege.

LIBRO XV. continentur naturæ frugiferarum arborum & cultarum.

Natura frugiferarum arborum. Cap. I
De oleo. II

De

De natura olivæ, & oleæ incipientis. III
De natura olei. IV
De cultura olivarum. V
De ſervandis olivis, & quomodo faciendum oleum. VI
De oleo factitio. VII
De amurca. VIII
Pomorum omnium genera & naturæ. IX
Nucum pinearum genera quatuor. X
De malo cotoneo. XI
De Perſico genera quatuor. XII
De pruno genera vndecim. XIII
De diverſis generibus malorum, genera viginti-novem. XIV
De pyris & inſitorum varietate. XV
De pomis ſervandis. XVI
De cotoneis, punicis, pyris, & ſorbis, & uvis ſervandis. XVII
De ficis genera XXIX. XVIII
De caprifico & caprificatione. XIX
De meſpilis, & eorum generibus tribus. XX
De ſorbis genera quatuor. XXI
De nuce juglande. XXII
De caſtaneis genera octo. XXIII
De ſiliquis, & carnoſis pomis, & moris, & de acinis, & baccis. XXIV
De ceraſis genera octo. XXV
De corno, & lentiſco. XXVI
De generibus ſuccorum, & de odore. XXVII
De ſuccis fructuum & arborum, & coloribus, & odoribus, & natura pomorum, & de commendatione fructuum. XXVIII
De myrto, genera ejus XI. XXIX
De lauro genera tredecim. XXX

Summa, res & hiſtoriæ, & obſervationes DXX.

Ex autoribus,

Feneſtella, Fabiano, Virgilio, Cornelio Valeriano, Celſo, Catone Cenſorio, Sarſennis patre & filio, Scropha, M. Varrone, D. Syllano, Fabio Pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Græcino, Attico, Iulio Sabino, Tergilla, Cotta Meſſalino, Columella, L. Piſone, Pompeio Lenæo, M. Actio Plauto, Fabio, Dorſeno, Scævola, Ælio, Atteio Capitone, Sextio Nigro, Vibio Ruſo.

Externis,

Heſiodo, Ariſtotele, Democrito, Hierone rege, Archyta, Philometore rege, Attalo rege, Xenophonte, Amphiloco Athenæo, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollodoro Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenæo, Chæriſto item, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Evagora Thaſio, Euphronio Athenæo, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Æſchrione qui item, Dionyſio, qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Aſclepiade med. Eraſiſtrato item, Comiade qui de conditura vini, Ariſtomacho, qui item, Hiceſio, qui item, Themiſone medico, Oneſicrito, Iuba rege.

LIBRO XXV. continentur ſylveſtrium arborum naturæ.

Gentes ſine arbore, & miracula in ſeptentrionalis regionis arboribus. Cap. I.

De Hercyniæ ſylvæ magnitudine. II

De glandiferis. III

De civica corona, & qui frondea corona donati. IV

De glande genera tredecim. V

De

De fagina glande, reliquis glandibus, & carbone, & paſtu porcorum. VI
De galla, & quam multa præter glandem eædem ferant arbores. VII
De cachrye, & cocco grano, & agarico, & ſubere. VIII
Quarum ſint in uſu cortices. IX
De ſcandulis, & pinu, pinaſtro, abiete, piceaque, larice, tæda, taxo. X
Quibus modis fiant genera picis, & quo modo fiat cedrium, & de ſpiſſa pice quomodo fiat, & quibus modis reſina coquatur. XI
De zopiſſa, & ſapio, & quarum arborum materia in pretio. XII
De fraxino, genera ejus quatuor. XIII
De tilia, genera ejus duo. XIV
De aceris generibus decem. XV
De bruſco, & molluſco, & ſtaphylodendro, & buxo, genera tria. XVI
De ulmo genera quatuor. XVII
De arborum natura per ſitus. XVIII
Diviſio generum. XIX
Quibus folia non decidant, & de rhododendro. XX
Item quibus folia non decidant, & quibus non omnia folia cadant, & quibus locis nulli arborum. XXI
De natura foliorum cadentium, & quibus foliorum varii colores. XXII
De populo tria genera, & quorum foliorum figura mutetur. XXIII
Quæ folia verſentur omnibus annis, quæ foliorũ è palmis cura & uſus, & foliorũ mirabilia. XXIV
De ordine naturæ in ſatis, & de flore arborum, & conceptu, & germinatione, & partu, & quo ordine floreant. XXV
De

De corno, & quo tempore quæque ferant, & quæ fructum non ferant, & quæ infelices exiſtimantur, & quæ facillime fructum perdunt, quibus fructus, antequam folium naſcantur. XXVI
De biferis & triferis, & quæ celerrime ſeneſcant, & de ætatibus earum. XXVII
De moro. XXVIII
De ſylveſtribus. XXIX
De buxo, & faba Græca, ſive loto. XXX
De ramis & cortice, & radicibus arborum. XXXI
De prodigioſis arboribus, & quibus modis ſponte naſcantur, & quod non omnia ubique naſcantur, & quæ non alibi naſcantur arbores. XXXII
De cupreſſo, & quod ex terra nova aliqua ſæpe naſcantur, quæ in ea ante non fuerunt. XXXIII
De edera. XXXIV
De edera, quæ vocatur ſmilax. XXXV
De aquaticis calamis & fruticibus. XXXVI
De ſalice, genera ejus octo, & quæ præter ſalicem ſint utilia ligaturis, & de rubis. XXXVII
De ſuccis arborum, & natura materiarum, & de cædendis arboribus. XXXVIII
De larice, & abiete, & ſapino, & cæteris hujuſmodi arboribus cædendis. XXXIX
De materiis, de magnitudine arborum, & quæ cariem & ruinam non ſentiunt, & de perpetuitate materiarum. XL
De teredinibus. XLI
De materiis architecti, & quæ materies ad quid utilis, & quæ firmior materia in tectum. XLII
De glutinanda materia, & ligmis ſectilibus. XLIII
De arborum ætate, & quæ genera arborum minime durant, ſimiliter de viſco & Druidis. XLIV

Summa, res & hiſtoriæ, & obſervationes centum trigintaquinque.

Ex autoribus,

M. Varrone, Fœciale, Nigidio, Corn. Nepote, Hygino, Maſſurio, Catone, Mutiano, L. Piſone, Trogo, Calphurnio Baſſo, Cremutio, Sextio Nigro, Corn. Boccho, Vitruvio, Græcino.

Externis,

Alexandro Polyhiſtore, Heſiodo, Theophraſto, Democrito, Homero, Timæo Mathematico.

LIBRO XVII. continentur ſativarum ac cultarum arborum naturæ.

Arborum pretia mirabilia. Cap. I.
De natura cæli ad arbores, & quam partem cæli ſpectare debeant. II
De ſocietate cæli & terræ ad arbores. III
De qualitate regionum. IV
Genera terrarum. V
De terra, quam Britannia & Gallia amat. VI
De Græcorum circa hanc doctrina. VII
De terrarum generibus. VIII
De cineris uſu, & de fimo, & quæ ſata uberiorem terram faciant, & quæ urant. IX
De ſatione arborum, & quod avulſione naſcuntur arbores. X
De transferendis ſeminariis, & ulmis ſerendis, & ſcrobibus. XI
De intervallis plantandarum arborum, & umbris, & ſtillicidiis, & ubi plantari debeant. XII
Quæ arbores tarde creſcant, & quæ celeriter, & de ſabina. XIII
De ſatione arborum, & inſitione, & quomodo inventa ſit tenera inſerendi emplaſtratio. XIV
De vite inſerenda. XV
De emplaſtratione. XVI
Exemplum hujus rei. XVII

De

De cultura olearum, & quibus temporibus inſitio fiat. XVIII
Quæ arbores ſocietate gaudeant, & de diſciplina ablaqueandi & accumulandi. XIX
De ſalicto & harundineto, & cæteris cæduis ad perticas, palos. XX
De culturis, & diſciplina excolendarum vinearum. XXI
De ſulco & vinearum putatione. XXII
Ratio arbuſtorum. XXIII
De ſervandis uvis, & morbis arb. XXIV
De variis prodigiis ſive oſtentis in arboribus, deq; oliveto publicam viam olim tranſgreſſo. XXV
De remediis morborum arborum. XXVI
De [18] caprificatione, & ſtercoratione. XXVII
De diverſis medicamentis arborum contra venenata animalia, & contra formicas, & contra noxia animalia. XXVIII

Summa, res & hiſtoriæ, & obſervationes quingentæ octoginta una.

Ex autoribus,

Cor. Nepote, Catone Cenſorio, M. Varrone, Celſo, Virgilio, Hygino, Sarſennis patre & filio, Scropha, Calphurnio Baſſo, Trogo, Æmilio Macro, Græcino, Columella, Attico Iulio, Fabiano, Sura Manlio, Dorſeno Mundo, C. Epidico, L. Piſone.

Externis,

Iſidoro, Theophraſto, Ariſtotele, Democrito, Theopompo, Hierone rege, Attalo rege, Philometore rege, Archyta, Xenophonte, Amphilocho Athenienſe, Anaxipoli Thraſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Bacchio Mileſio, Bione, Chærea Athenienſe, Chæriſto item,

item, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Evagone Thaſio, Euphronio Athenæo, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Æſchrione qui item, Lyſimacho qui item, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Ariſtandro qui de portentis.

LIBRO XVIII. continetur de agricultura.

Quod antiquis maximũ ſtudium agriculturæ fuit, & de hortorum ſingulari diligentia. Cap. I.
Quæ corona prima Romæ. II
De jugere, & actu, & legibus circa pecora, & quoties, & quibus temporibus fuit ſumma vilitas annonæ, & qui agricultura illuſtres. III
Ratio de agricultura. IV
Laus agricolarum, & quæ obſervanda in agro parando. V
De villarum poſitione, & præcepta antiquorum de agro colendo. VI
De frugum generibus & natura. VII
Non omnia frumenti genera ubique naſci, & de reliquis in Oriente generibus. VIII
De piſtoriis & molitura & farina. IX
De ſimilagine, ſiligine, & aliis generibus, & de piſtura. X
De fermentis, & panis faciendi ratio, & genera, & quando primum piſtores Romæ, & de cribris, & alica. XI
De leguminibus. XII
De rapis & napis Amiterninis. XIII
De lupino. XIV
De vicia, & eruo. XV
De fœnogræco, & farragine, & de ocimo, & Medica, & cytiſo. XVI
De vitiis frugum & remediis, & quid in quoque terræ genere debeat ſeri. XVII
De

De prodigiis frugum, & arandi diſciplina, & vomerum generibus. XVIII
De temporibus arandi, & junctione boum. XIX
De occando, & quodam arationis genere, & de iteratione, & reſectione. XX
De cultura terræ. XXI
Exemplo diverſarum terrarum, & ſumma fertilitate, & bifera vite, & aquarũ differentia. XXII
De qualitate terræ & ſtercoratione. XXIII
De bonitate ſeminum, & diſciplina ſeminandi, & quantum ex quoque genere frumenti in jugero ſerendum, & temporibus ſerendi. XXIV
Digeſtio ſiderum in noctes & dies. XXV
Replicatio totius culturæ, & quid quoque menſe in agro fieri oporteat. XXVI
Ne agricolæ aſpiciant ſtellas, ſed magis tempora ſerendæ frugis, & ortus occaſusque ſideris in qubuſdam herbis, & de ſtellarum ortu & occaſu. XXVII
De pratis & reparatione prati, & cotibus, & falcibus, & deſcriptio frugum & ſiderum. XXVIII
De tempeſtatibus utriusque temporis, & remediis ſterilitatum. XXIX
De meſſe, & tritico, & palea, & frumento ſervando. XXX
De vindemia & autumni temporibus. XXXI
De lunari ratione. XXXII
De ventorum ratione. XXXIII
De limitatione agrorum. XXXIV
Prognoſtica tempeſtatum. XXXV
Summa, res & hiſtoriæ, & obſervationes MMLX.

Ex autoribus,

Maſſurio Sabino, Caſſio Hemina, Verrio Flacco, L. Piſone, Corn. Celſo, Turannio Graccula, D. Syllano, M. Varrone, Catone Cenſorio, Scrofa, Sarſen-

Sarſennis patre & filio, Domitio Calvino, Hygino, Virgilio, Trogo, Ovidio, Græcino, Columella, Tuberone, L. Aruntio qui Græce de aſtris ſcripſit, Cæſare Dictatore qui item, Sergio Paulo, Sabino Fabiano, M. Cicerone, Calphurnio Baſſo, Atteio Capitone, Manlio Sura, Actio qui Praxidica.

Externis,

Heſiodo, Theophraſto, Ariſtotele, Democrito, Hierone rege, Philometore rege, Attalo rege, Archelao rege, Archyta, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thaſio, Ariſtophane Mileſio, Apollodoro Lemnio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenienſe, Chæriſto item, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Evagora Thaſio, Euphronio Athenæo, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Æſchrione qui item, Lyſimacho qui item, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Thalete, Eudoxo, Philippo, Callippo, Doſitheo, Parmeniſco, Melitone, Critone, Oenopide, Zenone, Euctemone, Harpalo, Hecatæo, Anaximandro, Soſigene, Hipparcho, Arato, Zoroaſtre, Archibio.

LIBRO XIX. continetur lini natura, & mirabilia.

De lini ſatione, & generibus ejus, & quomodo perficiatur, & de mappis, & lino non ardente & quando primum in theatris vela. Cap. I.

De ſparti natura, & quando primum uſus ejus, & quomodo perficiatur, & quæ ſine radice naſcantur & vivant. II

De miſy, & tuberibus, & de fungis pezicis, laſerpitio, & magydari, & rubia, & radicula. III

De

De hortorum cura, & digeſtio terræ naſcentium præter fruges & frutices. IV
Natura & genera & hiſtoria naſcentium in hortis rerum. V
De hortenſium herbarum radicibus, foliis, floribus, coloribus. VI
Quoto die quæque herbæ naſcuntur ſatæ, & quomodo quæque formentur, vel digerantur, & quorum ſingula genera ſunt, & quorum plura. VII
Natura & genera & hiſtoriæ ad condimenta in horto ſatarum rerum XLVI. VIII
De fœniculo & cannabe. IX
De morbis hortorum, & remedia circa formicas, erucas, & culices. X
Quæ magis ſint fortia vel minus, & quibus ſalſæ aquæ proſint. XI
Ratio rigandorum hortorum, & quæ tranſlata meliora fiant, & de ſuccis hortenſiorum, & ſaporibus. XII
Summa, res & hiſtoriæ, & obſervat. MCXLIII.

Ex autoribus,

M. Actio Plauto, M. Varrone, D. Syllano, Catone Cenſorio, Hygino, Virgilio, Mutiano, Celſo, Columella, Calphurnio Baſſo, Manlio Sura, Sabino Tyrone, Licinio Macro, Q. Hirtio, Vibio Ruffo, Ceſennio qui Cepurica ſcripſit, Caſtritio item, Firmo item, Petreio.

Externis.

Herodoto, Theophraſto, Democrito, Ariſtomacho, Menandro qui Biochreſta ſcripſit, Anaxilao.

LIBRO XX. continentur medicinæ ex his quæ in hortis feruntur.

De cucumere ſylveſtri, & elaterio. Cap. I.

De anguino cucumere ſive erratico, & de ſativo, & de pepone. II
De cucurbita ſylveſtri, & rapo. III
De naporum differentiis, & raphano ſylveſtri, & de raphano ſativo, & paſtinaca. IV
De ſtaphylino ſive paſtinaca, & gingidio, & ſeſeli, & inula, & de cæpe. V
De porro ſectivo, & capitato, & de allio. VI
De lactuca ſylvatica ſive caprina, & eſopo, & iſati, & lactuca ſativa. VII
De generibus betæ, & intubis cichorio, & ſeri. VIII
De braſſica, & lapſana, & de braſſica marina, & ſcilla, de bulbis, & bulbine. IX
De aſparagis & corruda, & libyco & ormi- nio. X
De apio, & apiaſtro, & oleoſelino, & oreoſelino. XI
De petroſelino & ocimo. XII
De ſylveſtri ocimo, & eruca, & naſturtio, & ruta. XIII
De mentaſtro, & menta, & pulegio, & nepeta, & de cumino. XIV
De cumino Æthiopico, quod urinam ſtringit, & de cappari, & de Liguſtico ſive panace, & cunila bubula. XV
Item de cunila bubula, gallinacea ſive origano Heracleotico, cunilagine molli, libanotide, cunila ſativa & montana. XVI
De piperiti, & origano, & oniti praſio, & tragorigano, & heraclio, & lepidio, & de gith, ſive melanthio, & aniſo. XVII
De anetho & ſacopenio, ſagapeno, & de papavere albo & nigro, & quomodo ſuccus herbarum colligendus eſt, & de opio. XVIII

De erratico & ceratiti, & glaucio ſive paralio & heraclio ſive aphro, & de diacodio, tithymalo. XIX
De portulaca ſive peplio, coriandro, & atriplici. XX
De malva, malope, & althæa, & lapatho, & oxylapatho, & hydrolapatho, & hippolapatho, & bulapatho. XXI
De ſinapis tribus generibus, & marrubio, & ſerpyllo, & ſiſymbrio ſive tymbræo, & de lini ſemine, & blito. XXII
De meu, & fœniculo, & hippomarathro, vel myrſineo, & cannabi, & de ferula, & carduis. XXIII
Confectio theriacæ, compoſitio medicaminis Antiochi. XXIV

Summa, medicinæ, & hiſtoriæ, & obſervationes MDCVII.

Ex autoribus,

Catone Cenſorio, M. Varrone, Pompeio Lenæo, Gallione, Hygino, Sextio Nigro, qui Græce ſcripſit, Iulio Baſſo qui item, Celſo, Antonio Caſtore.

Externis,

Democrito, Theophraſto, Orpheo, Menandro qui Biochreſta ſcripſit, Pythagora, Nicandro.

Medicis,

Nicandro, Hippocrate, Chryſippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hiceſio, Dionyſio, Apollodoro Tarentino, Apollodoro Citienſe, Praxagora, Pliſtonico Medico, Dieuche, Cleophanto, Philiſtione, Aſclepiade, Crateva, Petronio Diodoto, Iolla, Eraſiſtrato, Diagora, Andrea, Mneſicle, Epicharmo, Damione, Dalione, Soſimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olym-

piade Thebana, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Libro XXI. continentur florum & coronamentorum naturæ.

De natura florum, & coronamentorum, de mira florum varietate. Cap. I.
De ſtrophiolo ſerto, & qui primum flores miſcere cœperint, & quando primum corolla inventa, vel appellata, & quare. II
Quis primum coronam foliis aureis & argenteis dedit, & de honore coronarum apud antiquos, & de Scipionis honore, & de pactilibus coronis, & Cleopatræ reginæ facto. III
De roſa in coronis, & de generibus ejus, & ubi ſeratur. IV
De lilio tria genera, & ratione ea inſerendi. V
De violis, & caltha, & baccare, combreto, aſaro, & croco. VI
De floribus antiquis, & de odoramentorum diverſitate, ſaliunca, & polio. VII
De veſtium æmulatione cum floribus, & amarantho, & chryſocome ſive chryſiti. VIII
De honore coronarum, & cyclamino, & meliloto & trifolio, tria genera ejus. IX
De origano, & thymo, & melle Attico, & coniza, & Iovis flore, & helenio, & abrotono, & leucanthemo. X
De amaraco vel ſampſucho, & nyctegreto & meliloto, & viola alba, & codiamino & de ſylveſtribus bulbis, & heliochryſo & lychni, & de herbis citra mare. XI
De cura apum, & pabulo, & morbis earum & remediis. XII
De venenato melle, & de remediis mellis venenati, & mellis inſani. XIII

De

De melle, quod muſcæ non attingunt, & alveariis, & cura eorum, ſi famem ſentiunt, apes: & quomodo cera fiat. XIV
De herbis ſponte naſcentibus, & aculeatis. XV
De carduo, ac helxine, & tribulo & anchuſa. XVI
De differentia herbarum per folia, & quæ herbæ toto anno floreant, & haſtula regia, & piſtana, & de gladiolo. XVII
De junco genera ſex, & de cypero, & de medicamentis earum, & de cypiro, & odorato junco. XVIII
Ex roſa medicinæ, & de lilio, & de narciſſo, & ex viola, & de bacchare, & combreto, & aſaro. XIX
De nardo Gallico, & de croco medicinæ, & crocomagmate, & ſaliunca, & polio, & iri, & holochryſo, & chryſocome & meliloto. XX
De trifolio, & thymo, & hemerocalle, & de helenio & abrotono. XXI
Ex leucanthemo & ſampſucho medicinæ. XXII
De anemona medicinæ. XXIII
Ex œnanthe medicinæ. XXIV
Ex heliochryſo medicinæ. XXV
Ex hyacintho medicinæ. XXVI
Ex vincapervinca medicinæ, ruſco, bati, & acino. XXVII
Ex colocaſia medicinæ. XXVIII
Ex anthalio medicinæ. XXIX
De parthenio medicinæ. XXX
De ſtrychno medicinæ. XXXI
De corchoro & cnico. XXXII
De perſoluta. XXXIII
De menſuris & ponderibus. XXXIV

Summa, medicinæ, hiſtoriæ, & obſervationes ſeptingentæ triginta.

Ex autoribus,

Catone Cenſorio, M. Varrone, Maſſurio, Antiate, C. Helio Veſtino, Vibio Ruffino, Hygino, Pomponio Mela, Pompeio Lenæo, Cornelio Celſo, Calphurnio Baſſo, P. Largio, Licinio Macro, Sextio qui Græce ſcripſit, Iulio Baſſo qui item, Antonio Caſtore.

Externis,

Theophraſto, Democrito, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui Diochreſta ſcripſit, Nicandro, Homero, Heſiodo, Muſæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis,

Mneſtheo qui de coronis, Callimacho qui item, Phania phyſico, Simo, Timariſto, Hippocrate, Chryſippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hiceſio, Dionyſio, Apollodoro Citienſe, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Pliſtonico medico, Dieuche, Cleophanto, Philiſtione, Aſclepiade, Crateva, Petronio Diodoto, Iolla, Eraſiſtrato, Diagora, Andrea, Mneſicle, Epicharmo, Damione, Dalione, Soſimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

LIBRO XXII. continetur de autoritate herbarum.

De gentibus herbis formæ gratia utentibus. Cap. I
Quod herbis veſtes inficiantur. II
De corona graminea. III
De raritate ejus. IV
Qui ſoli corona ea donati. V
Qui ſolus Centurio coronatus. VI
Medicinæ ex reliquis coronamentis, & eringe. VII
De herba quam centumcapita vocant. VIII

De

De arcano, & glycyrrhiza. IX
De tribulo, & generibus ejus, & medicinis. X
De ſtœbe, & medicinis ejus. XI
De [20] hippophye, hippope, & medicinis earum. XII
De urtica, & medicinis ejus. XIII
De lamio, & medicinis ejus. XIV
De ſcorpione, generibusq; ac medicinis ejus. XV
De leucacantha, & medicinis ejus. XVI
De helxine, perdicio, parthenio, ſideriti, & medicinis ejus. XVII
De chamæleone, generibus ac medicinis ejus. XVIII
De coronopo, & medicinis ejus. XIX
De anchuſa, & pſeudanchuſa, & medicinis earum. XX
De onocheli, anthemi, loto, & lotometra, heliotropio, tricocco, & adianto ſive callitricho. XXI
De picride, theſio, aſphodelo, halimo, acantho, & bupreſti, elaphoboſco, ſcandice, jaſione, & de caucalide, ſio, ſilybo, ſcolymo, ſive limonio, ſoncho, condrillo ſive condrilli, & boletis. XXII
De fungis, & ſilphio, & de laſere. XXIII
De natura mellis, & aqua mulſa, & quare genere ciborum mores immutentur, & de melitide, & cera: & contra compoſitiones medicorum. XXIV
Medicinæ, ex frugibus. XXV

Summa, medicinæ, & hiſtoriæ, & obſervationes DCCCCVI.

Ex autoribus,

Iiſdem, quibus priore libro, & præter eos, Chryſermo, Eratoſthene, Alcæo.

LIBRO XXIII. continetur de cultis arboribus.
De medicinis uvarum recentium, & de ſarmentis uvarum, & vinaceis, & de uva theriace, & de uva paſſa, & aſtaphide, & aſtaphis agria, pituitaria, & labruſca, & de vite alba, & nigra, & de muſtis, & vini generibus, & aceto. Cap. I.
De aceto ſcillino, & oxymelite, & ſapa, & fæce vini, aceti, & ſapæ. II
De oleis & foliis oleæ, flore & cinere, & de oliva alba & nigra, & de amurca. III
De foliis oleaſtri, & œnanthino oleo, & cicino, & amygdalino, & laurino, & myrteo, chamæmyrſino, & cupreſſino, & citreo, & caryino. IV
De myrobalano palma, & de palma elate. V
Medicinæ ex ſingulorum generum flore, foliis, fructu, ramis, cortice, ligno, ſucco, radice, cinere. VI
De pyris, & eorum obſervationibus, & de ficorum obſervatione, caprifico erineo, & aliorum generibus medicinæ. VII
De pineis, & amygdalis, & nuce avellana, & de nuce juglande, & de piſtaciis, & caſtaneis, ſiliquis, cornu, & unedone, & lauro. VIII
De myrto ſativa, & myrtidano, & myrto ſylveſtri. IX
Summa, medicinæ, & hiſtoriæ, & obſervationes MCCCCXIX.

Ex autoribus,

C. Valgio, Pompeio Lenæo, Sextio Nigro qui Græce ſcripſit, Iulio Baſſo qui item, Antonio Caſtore, M. Varrone, Cornelio Celſo, Fabiano.

Externis,

Theophraſto, Democrito, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui Biochreſta ſcripſit, Nican-

Nicandro, Homero, Heſiodo, Muſæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis,

Mneſtheo, Callimacho, Phania Phyſico, Simo, Timariſto, Hippocrate, Chryſippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hiceſio, Dionyſio, Apollodoro Cittienſe, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Pliſtonico, [21] Medio, Dieuche, Cleophanto, Philiſtione, Aſclepiade, Crateva, Petronio, Diodoto, Iolla, Eraſiſtrato, Diagora, Andrea, Mneſicle, Epicharmo Damione, Dalione, Soſimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

LIBRO XXIV. continentur medicinæ ex arboribus ſylveſtribus.

Medicinæ ex arboribus ſylveſtribus. Cap. I.
Lotos. II
Glans. III
De cocco ilicis, & galla, & viſco, pilulis, glande, & de cerri radice, & ſubere. IV
De fago, & cupreſſo, & cedro magna, & de cedride, galbano. V
De ammoniaco, & ſtyrace, & ſpondylio, & ſphagno, & terebintho, chamæpity, & pityuſa, & reſinis, & picea, & lentiſco. VI
De pice ſpiſſa, & liquida, & palimpiſſa, & piſſaſphalto, & zopiſſa, & teda, & lentiſco. VII
De platano, & fraxino, & acere, & alba populo, & ulmo, & tilia, & ſambuco, & junipero. VIII
De ſalice, & amerina, & vitilibus, & erice. IX
De virga ſanguinea, & ſilere, & liguſtro, & alno, & edera, & ciſto, & ciſſo, & erythrano, & chamæciſſo, & ſmilace, & de clematide. X

De harundine, & papyro, ebeno, & rhododendro, de rhue erythro, & erythrodano, alyſſo, & radicula, & apocyno, & roremarino & cachry, & ſabina, & ſelagine, & ſamulo, & gummi medicinis. XI
De ſpina Arabica, & ſpina alba, & acanthio, & acacia. XII
De vulgari ſpina & ſylveſtri, & de eryſiſceptro, & de appendice ſpina, & pyxacantho, & paliuro, aquifolia, & taxo, & rubis medicinæ. XIII
De cynoſbato, & Idæo rubo, & rhamno, & lycio, & ſarcocolla, & de oporice medicinæ. XIV
De chamædrye, & chamædaphne, & chamelæa, & chamæſyce, & chamæciſſo, & chamæleuce, & chamæcypariſſo, & ampelopraſſo, & ſtachye, & clinopodio, & centunculo, & clematide Ægyptia medicinæ. XV
De aro, & dracunculo, dracontio, & ari, & mille folio, & herba ejuſdem nominis, & pſeudobunio, & myrrhi, & onobrychi medicinæ. XVI
De coriaceſia, & callicia, & menaide, & aliis vigintitribus, & medicinis earum, quas quidam magicas eſſe dicunt, & de conſidia, & de aproxi, & recidivis amorum. XVII
De eriphia, & lanaria, & ſtratioti medicinę. XVIII
De herba quæ naſcitur in capite ſtatuæ, & de herba è fluminibus, & herba lingua, & cribro, & fimetis, & rhodora, & impia, & Veneris pectine, & nodia, & philanthropo, & canaria lappa, & tordile, & de gramine, & dactylo, & fœnogræco medicinæ. XIX

Summa, medicinæ & hiſtoriæ, & obſervationes MCCCCXVIII.

Ex autoribus,

C. Valgio, Pompeio Lenæo, Sextio Nigro qui Græce

Græce ſcripſit, Iulio Baſſo qui item, Antonio Caſtore, M. Varrone, Corn. Celſo, Fabiano.

Externis,

Theophraſto Apollodoro, Democrito, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui Biochreſta ſcripſit, Nicandro, Homero, Heſiodo, Muſæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis,

Mneſtheo, Callimacho, Phania Phyſico, Simo, Timariſto, Hippocrate, Chryſippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hiceſio, Dionyſio, Apollodoro Cittienſe, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Pliſtonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philiſtione, Aſclepiade, Crateva, Petronio Diodoto, Iolla, Eraſiſtrato, Diagora, Andrea Mneſicle, Epicharmo, Damione, Soſimene, Theopolemo, Solone, Lyco, Metrodoro, Olympiade Thebana, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

LIBRO XXV. continentur naturæ herbarum ſponte naſcentium, autoritas herbarum & de origine uſus earum.

Naturæ herbarum ſponte naſcentium. Cap. I.
Qui Latine uſus herbarum ſcripſerint, & quando ad Romanos notitia earum pervenerit, & qui primi Græcorum de his compoſuerint, & de herbarum inventione, & antiqua medicina, & quare minus exerceantur eorum remedia, & de cynorrhodo, de dracunculo medicinæ. II
De quodam peſtifero fonte Germaniæ, & de Britannica, & maximis morborum doloribus. III
De moly, & dodecatheo, & pæonia, vel pentorobo, vel glycyſide, & panace, vel aſclepio, & heraclio, & panace Chironio, & panace centaureo, vel pharnaceo, & heraclio ſiderio, & hyoſcyamo, vel appollinari ſive altercangeno. IV
De

De linozoſte, parthenio, hermupoa ſive potius mercuriali, & achilleo, & panace heracleo, ſideriti, millefolio, & de ſcopa regia, & hemionio, teucrio, ſplenio, de melanpodio ſive elleboro, quotve eorum genera, & de nigro elleboro & albo medicinæ, & quomodo detur, & quando ſumendum, & quibus non dandum, & quod mures necat. V

De mithridatio, & ſcordoti ſive ſcordio, & polemonia vel phileteria vel chiliodynama, & eupatoria, & centaurea ſive chironio, & de lepto centaureo libadio, felle terræ, triorche medicinæ. VI

De clymeno, & gentiana, & lyſimachia, & parthenide, & artemiſia, & ambroſia, & nymphæa, & heraclio, & euphorbia medicinæ. VII

De plantagine, & bugloſſa, & cynogloſſa, & buphthalmo, & Scythica, & hippice, & de iſchæmone, & de betonica, & Cantabrica, & conſiligine, & hiberide, & chelidonia, & canaria, & elaphoboſco, & dictamno, & ariſtolochia, & quod ejus delectatione advolent piſces, & ſtatim capiantur, & medicinæ contra ſerpentium ictus ex herbis quas ſuperius nominavit. VIII

De argemonia, & agarico, & echio, & hyoſcyamo, & hierobotane, & blataria, & lemonia, & quinquefolio, & dauco, & perſolata, & arcio, & cyclamino, & peucedano, omnia ad ſerpentium ictus. IX

De ebulo, & verbaſco, & thelyphono, & contra ſcorpionũ ictus, & rubetarum & canum morſus, & generaliter contra omne venenum. X

Remedia ad capitis vitia. XI

De centaureo, & chelidonia, & panace, & hyoſcyamo, & euphorbio ad oculorum vitia. XII

De

De anagallide ſive corchoro, & mandragora ſive circeio, & cicuta, & crethmoagrio, & molybdena, & capno, & acoro, & iride, cotyledone, aeizoo, & andrachne, & erigero, & de ephemero, & de labro Veneris, & de ranunculo, ad oculorum, aurium, narium, dentium, oriſque vitia medicinæ. XIII

Summa medicinæ, & hiſtoriæ, & obſervationes MCCXCII.

Ex autoribus,

Sex. Gallico, Pompeio Lenæo, Sextio Nigro qui Græce ſcripſit, Iulio Baſſo qui item, Antonio Caſtore, Corn. Celſo.

Externis,

Theophraſto, Apollodoro, Democrito, Iuba, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui Biochreſta ſcripſit, Nicandro, Homero, Heſiodo, Muſæo, Sophocle, Xantho, Anaxilao.

Medicis,

Mneſtheo, Callimacho, Phania Phyſico, Timariſto, Simo, Hippocrate, Chryſippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hiceſio, Dionyſio, Apollodoro Cittienſe, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Pliſtonico Medico, Dieuche, Cleophanto, Philiſtione, Aſclepiade, Crateva, Iolla, Eraſiſtrato, Diagora, Andrea, Mneſicle, Epicharmo, Damione, Soſimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

LIBRO XXVI. continentur reliquæ per morborum genera medicinæ, & de novis morbis, & de lichene quid ſit, & quando primum in Italia cœperint, & de carbunculo, elephantiaſi, & colo. Cap. I.
Laus Hippocratis. II

De nova medicina, & Aſclepiade Medico, & qua ratione veterem medicinam mutaverit. III
Irriſio magicæ artis, & de lichene, ejusque remedio, & faucium. IV
Ad ſtrumas, & ad digitos, & ad pectus, & ad tuſſim medicinæ. V
De verbaſco, & cacalia vel tuſſilagine, & bechio, & ſalvia, ad tuſſim. VI
Ad lateris dolores & pectoris, & ad orthopnœas, ad jocineris dolorem, cordis dolori, pulmoni, urinæ, tuſſi, pectori, hulceribus, renibus, hepaticis, ad vomitionem, & ſingultus, pleureticis, lateri. VII
De omnibus vitiis ventris & remediis, & eorum quæ circa vel intra ſunt, & de alvo ſiſtenda, vel ſolvenda. VIII
De pulegio & argemone. IX
De nymphæa, & abſtinétia & appetentia Veneris, & de ſatyrio erythraico, & crategi, & ſideriti. X
Medicinæ generales de pedibus, talis, articulis, nervis, & remedia contra morbos qui totum corpus occupant, & de merthryda, & vigiliis, paralyſi, & de febribus frigidis, & febre jumentorum, & phreneticis, & chamæacta & aizoo, & igne ſacro. XI
Ad luxata membra, & contra morbum regium, & contra furunculos, & fiſtulas, & inflationes, & ambuſtionem, & contra alios morbos, ad nervos, & ſanguinem. XII
De herba equiſeto, nymphæa, peucedano, ſiderite, aliisque pluribus ad ſanguinem ſiſtendum utilibus, & ſtephanomeli, & eriſithale, & contra vermes. XIII
Ad hulcera & plagas, & ad verrucas tollendas, & de polycnemo. XIV
De

De puribus experimentis ad mulierum menſes, & vulvæ morbos, & partus ejiciendos & continendos, & cutis in facie vitia, & capillum tingendum & tollendum, & quadrupedum ſcabiem. XV

Summa, medicinæ & hiſtoriæ, & obſervationes MCCXCII.

Ex autoribus,

M. Varrone, C. Valgio, Pompeio Lenæo, Sextio Nigro qui Græce ſcripſit, Iulio Baſſo qui item, Antonio Caſtore, Cor. Celſo.

Externis,

Theophraſto, Apollodoro, Democrito, Iuba, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui Biochreſta ſcripſit, Nicandro, Homero, Heſiodo, Muſæo, Sophocle, Xantho, Anaxilao.

Medicis,

Mneſtheo, Callimacho, Phania, Phyſ. Timariſto, Simo, Hippocrate, Chryſippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Heceſio, Dionyſio, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Pliſtonico, Medico, Dieuche, Cleophanto, Philiſtione, Aſclepiade, Crateva, Iolla, Eraſiſtrato, Diagora, Andrea, Mneſicle, Epicharmo, Damione, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Thebanaolympiade, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

LIBRO XXVII. continentur reliqua herbarum genera. Cap. I.
De aconito, & panthera quæ extinguitur aconito. II
Quod omnium creaturarũ conditor ſit Deus. III
De Æthiopide, & agerato, & aloë, & alcea, & alypo, & alſina, & androſace, & androſæmo, & ambroſia, & anoni, & anagyro, & anonymo. IV

De

De aparine, & arctio, & aſpleno, & aſclepiade, & aſtere vel bubonio, & aſcyro vel aſcyroide, & aphace, & de alcibio, & alectorolopho. V
Dalo. VI
De alga, & actæa, & de ampelo agria, & abſinthio. VII
De ballote, & botrye fruticoſa, & brabyla, & bryo, bupleuro, & catanance, calla, & circeia, & cirſio & crateſiono, & theligono, & crocodilio, & cynoſorchi, & chryſolachano, & cucubalo, & conferva. VIII
De cocco Gnidio, & dipſaco, & dryopteri, & dryophono, & elatine, & empetro ſive calcifraga, & epipacti vel elleborine, & epimedio, & enneaphyllo, & filice, & de femore bubulo, & galeopſide ſive galeobdolo, & clauce ſive eugalacto. IX
De glaucio, & glyciſide, & gnaphalio ſive chamæzelo, & galedrago, & holco, & hyoſiri, & holoſteo, & hypophæſto. X
De hypogloſſa & hypecoo, Idæa, iſopyro, lathyri, leontopetalo, lycopſide, & aliis quibuſdam. XI
De medio, & myoſota, & myagro, & natrice, & othonne, & onoſma, & onopordo & oſyri, & oxye, & batrachio, & polygono, & leucanthemo, & phyteuma, & phyllo, & phellandrio & phalari, & polyrrhizo & proſerpinaca, & de rachoma, & de reſeda, & ſtœchade. XII
De ſolano, & ſmyrnio, & telephio, & trichomane & thalietro & thlaſpe & tragonia & tragoni, & tragopogo & ſpondyli : & quod quidam morbi in quibuſdam non ſunt gentibus. XIII
Summa, medicinæ & hiſtoriæ, & obſervationes DCCII.

Ex

Ex autoribus,

Pompeio Lenæo, Sextio Nigro, qui Græce ſcripſit, Iulio Baſſo, qui item, Antonio Caſtore, Cornelio Celſo.

Externis,

Theophraſto, Apollodoro Cittienſe, Democrito, Ariſtogitone, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui Biochreſta ſcripſit, Nicandro.

Medicis,

Mneſtheo, & cæteris iiſdem quibus in priore libro.

LIBRO XXVIII. continentur medicinæ ex animalibus. Cap. I.
An ſit in medendo aliqua vis verborum: oſtenta & ſanciri & depelli. II
Remedia ex homine contra Magos. III
De quibuſdam ſortilegiis, & ſaliva hominis. IV
De obſervatione victus. V
De ſternutamento & Venere, & cæteris remediis. VI
De remediis mulieribus. VII
Medicinæ ex animalibus peregrinis, & elephanto, & leone, & de camelo, & hyæna, & crocodilo, & chamæleonte, & ſcinco, & hippopotamo, & lyncibus. VIII
Medicinę communes ex feris animalibus aut ejuſdem generis placidis, lactis uſus, & obſervationes, & de caſeis, butyro, & adipe. IX
Medicinæ de apro, & capris, & equis feris, & remedia ex beſtiis contra omnes morbos. X
De remediis ad morborum multa genera ex animalibus. XI
Ad faciei vitia, cervicis & pectoris morbos. XII
Ad ſtomachi, lumborum, & renum vitia. XIII
Ad alvum ſiſtendam, cœliacos, & dyſentericos,

cos, inflationes alvi, rupta, teneſmon, & tenias, & colum. XIV
Ad veſicæ cruciatus, & calculos, de genitalium & ſedis vitiis, & inguinum remediis. XV
Ad podagras, morbum comitialem, ſideratos, oſſaque fracta remedia. XVI
Ad melancholicos, lethargicos, hydropicos, ignem ſacrum, & ad dolores nervorum remedia. XVII
Ad ſanguinem ſiſtendum, & contra hulcera & carcinomata, ad ſcabiem remedia. XVIII
Ad muliebria mala medicinæ. XIX
Mira de animalibus. XX

Summa, medicinæ, & hiſtoriæ, & obſervationes CLXXXV.

Ex autoribus,

M. Varrone, L. Piſone, Fabiano, Verre, Antiate, Verrio Flacco, Catone Cenſorio, Servio Sulpitio, Licinio Macro, Celſo, Maſſurio, Sextio Nigro, qui Græce ſcripſit, Bytho Dyrracheno, Ophilio Medico, Granio Medico.

Externis,

Democrito, Appollonio qui Myrſin, Mileto, Artemone, Sextilio Antæo, Homero, Theophraſto, Lyſimacho, Attalo, Xenocrate, Orpheo qui Diophios, Archelao qui item, Demetrio, Sotira, Laide, Elephantide, Salpe, Olympiade Thebana, Diotimo, Iolla, Mictione Smyrnæo, Æſchide Medico, Hippocrate, Ariſtotele, Metrodoro, Icacida Medico, Heſiodo, Dialcone, Cæcilio Bione qui peri dynameon, Anaxilao, Iuba rege.

LIBRO XXIX. continentur medicinæ ex animalibus.

De origine medicinæ & quando primum clinice, & quando primum jatraleptice, & de Chryſippo, & Eraſiſtrato, & empirice, & Herophilo, & reli-

& reliquis illuſtribus medicis, & quoties ratio medicinæ mutata ſit, & qui primus Romę medicus, & quando, & quid de medicis antiqui Romani judicaverint, & vitia medicinæ. Cap. I.
De medicinis lanarum. II
De ovorum natura. III
Remedia de cane, & ex animalibus quæ placida non ſunt, ſed fera, & ex volucribus, & contra morſus phalangiorum. IV
De ſevo camelino, & cane rabido, & lacerta, & anſeribus, & columbis, & muſtelis remedia. V
Ad alopecias tollendas, & ad pilos reddendos, & ad lendes tollendos, & ad palpebras, & ad glaucomata, & ad oculos & parotidas remedia. VI
Summa, medicinæ, & obſervationes. DXXI.

Ex autoribus,

M. Varrone, L. Piſone, Verrio Flacco, Antiate, Nigidio, Caſſio Hemina, Cicerone, Plauto, Celſo, Sextio Nigro, qui Græce ſcripſit, Cæcilio Medico, Metello Scipione, Ovidio Poëta, Licinio Macro.

Externis,

Philopatore, Homero, Ariſtotele, Orpheo Democrito, Anaxilao.

Medicis,

Botrye, Apollodoro, Archidemo, Anaxilao, Ariſtone, Xenocrate, Diodoro, Chryſippo Philoſopho, Horo, Nicandro, Apollonio Pitanæo.

LIBRO XXX. continentur medicinæ ex animalibus reliquæ prioris libri.

De origine Magicæ artis, quando & à quibus cœperit, & à quibus celebrata fuerit, & reliquæ ex animalibus medicinæ. Cap. I.
De ſpeciebus Magiæ, Neronisque & Magorum deteſtatio. II
De talpis, & reliquæ medicinæ per morbos digeſtæ

geſtæ in animalibus, quorum genera placida ſunt aut fera. III
Quomodo commendetur os, & contra maculas faciei, & ad faucium vitia. IV
Ad ſtrumas exhulceratas, ad humerorum & præcordiorum dolores. V
De pulmonum vitiis, & jecoris, & ſanguinis rejectionibus. VI
Ad dyſentericos, & ventris mala remedia. VII
Ad calculos, & veſicæ dolores, teſtiumque & inguinum tumores, & ad panos. VIII
Ad podagras, & articulorum dolores. IX
Remedia adverſus morbos toti corpori. X
Contra morbum regium, & phreneticos, & contra febres & hydropicos. XI
Ad ignem ſacrum, ad carbunculos, furunculos, ambuſta, nervorumque contractiones. XII
Ad ſanguinem ſiſtendum, & tumores vulnerum, & hulcera, vulnera, & alia mala ex animalibus remedia. XIII
Ad muliebria mala medenda, & conceptus maturandos. XIV
Promiſcuæ medicinæ. XV
De miraculis quarundam beſtiarum. XVI
Summa, medicinæ, & obſervat. octingentæ LIV.

Ex autoribus,

M. Varrone, Nigidio, M. Cicerone, Sextio Nigro qui Græce ſcripſit, Licinio Macro.

Externis,

Eudoxo, Ariſtotele, Hermippo, Homero, Apione, Orpheo, Democrito, Anaxilao.

Medicis,

Botrye, Horo, Apollodoro, Menandro, Archimede, Ariſtone, Xenocrate, Diodoro, Chryſippo, Nicandro, Apollonio Pitanæo.

LIBRO

LIBRO XXXI. continentur medicinæ ex aquatilibus, & aquarum mirabilia.
Aquarum mirabilia. Cap. I.
De differentia aquarum, medicinis & obſervationibus CCLXI. II
De qualitate aquarum, inſalubritate vel commoditate earum. III
Aquarum ſubito naſcentium aut deſinentium ratio. IV
Obſervatio hiſtorica. V
Ratio aquæ ducendæ, & quomodo medicatis utendum, & quid proſit navigatio, & medicinæ aquæ marinæ. VI
De generibus ſalis & confecturis & medicinis, & obſervationibus. VII
De ſcombro piſce, & muria, & alece. VIII
De natura ſalis, & ejus medicinis. IX
De nitri generibus, & confecturis, & medicinis, & obſervationibus. X
De ſpongiarum natura. XI
Summa, medicinæ, hiſtoriæ, & obſervationes nongentæ viginti tres.

Ex autoribus,

M. Varrone, Caſſio Parmenſe, Cicerone, Mutio, Cornelio Celſo, Trogo, Ovidio, Polybio, Sornatio.

Externis,

Callimacho, Cteſia, Eudico, Theophraſto, Eudoxo, Theopompo, Polyclito, Iuba, Lyco, Apione, Epigene, Pelope, Apelle, Democrito, Thraſyllo, Nicandro, Menandro Comico, Attalo, Salluſtio Dionyſio, Andrea, Nicerato, Hippocrate, Anaxilao.

LIBRO XXXII. continentur reliquæ medicinæ ex aquatilibus.
De echeneide piſce, & mirabili ejus proprietate, de

te, de torpedine, & marino lepore, & mirabilia rubri maris. Cap. I.
De ingeniis & manſuetudine quorundam piſcium, & ubi ex manu edant, & ubi reſponſa dantur ex piſcibus. II
De his, quibus in terris & in aquis victus eſt, & de caſtoreis medicinæ & obſervationes. III
De teſtudine, & multorum piſcium medicinæ, & obſervationes. IV
De aquatilibus, quomodo remedia in morbos digeſta ſunt, & primum contra venena, & venenata animalia. V
De oſtreis & purpuris, alga, & eorum remedia. VI
Ad alopecias & capillos, & oculorum & aurium & dentium & faciei vitia. VII
Promiſcuæ medicinæ. VIII
Ad jocinoris vitia, laterumque, ad ſtomachi, alvi, & aliæ promiſcuæ medicinæ. IX
Ad febres omnium generum, & contra diverſas infirmitates. X
Animalium omnium in mari viventium CLXVI genera eſſe. XI

Summa, medicinæ & hiſtoriæ, & obſervationes nongentæ vigintiocto.

Ex autoribus,

Licinio Macro, Trebio Nigro, Sextio Nigro qui Græce ſcripſit, Ovidio Poëta, Caſſio Hemina, Mecœnate, L. Atteio.

Externis,

Iuba, Andrea, Salpe, Apione, Pelope, Apelle Thaſio, Thraſyllo, Nicandro.

LIBRO XXXIII. continentur naturæ metallorum.

Quæ prima commendatio metallorum auri, & de origine anulorum aureorum, & modo auri apud

apud antiquos, & equeſtri ordine, & de jure anulorum aureorum. Cap. I.
De curiis judicum, & quoties nomina equeſtris ordinis immutata, & donis militaribus, & quando primum corona aurea. II
De reliquo uſu auri in viris & mulieribus, & de nummo aureo, & quando primum ſignatum eſt æs, argentum, & aurum, & antequam ſignaretur qui mos in ære, & quæ maxima pecunia primo cenſu, & quoties & quibus temporibus autoritas auri. III
Ratio naturalis auri inveniendi, & quando primum aurea ſtatua, & medicinæ ex auro. IV
De chryſocolla, & medicinæ ex chryſocolla VI. & mirabilis natura ejus glutinandis inter ſe perficiendisque Metallis. V
De argento, & argento vivo, & ſtibio ſive alabaſtro, & ſcoria argenti, & de ſpuma argenti. VI
De minio, quantæ autoritatis fuerit apud Romanos, & inventione ejus, & cinnabaris ratione in picturis, & medicinæ: de generibus minii, & ratione ejus in picturis. VII
De hydrargyro, de argento inaurando, de coticulis in argenti generibus, & experimentis. VIII
De ſpeculis, & Ægyptio argento. IX
De immodica pecunia, & quorum maximæ opes fuerint, & quando primum populus Romanus ſtipem ſparſerit. X
De luxuria, & frugalitate in vaſis, & lectis argenteis, quando lances immodicæ factæ. XI
De ſtatuis argenteis, & cælatura argenti, & cæteris quibuſdam. XII
De ſile, & cæruleo, & neſtoriano, & cælo, & quod non omni anno æqualiter ſpecies vendantur. XIII
Summa, medicinæ & hiſtoriæ, & obſerv. MCCXV.

Ex

Ex autoribus,

L. Piſone, Antiate, Verrio, M. Verrone, Cornelio Nepote, Meſſala, Ruffo, Marſo Poëta, Butho, Iulio Baſſo qui de medicinis Græce ſcripſit, Sextio Nigro qui item, Fabio Veſtale.

Externis,

Democrito, Metrodoro Scepſio, Menæchmo qui de toreutice ſcripſit, Xenocrate qui item, Antigono qui item, Heliodoro qui de Athenienſium anathematis, Paſitele qui admirabilia opera ſcripſit, Nymphodoro, Timæo qui de medicina metallica ſcripſit, Iolla, Apollodoro, Andrea, Heraclide, Diagora Botryenſe, Archimede, Dionyſio, Ariſtogene, Democrito, Mneſicle, Attalo Medico, Xenocrate Zenonis, Theomneſto.

LIBRO XXXIV. continentur æris metalla, & ferri, & plumbi, & ſtanni. Cap. I.
Genera æris, quæ Corinthia, quæ Deliaca, quæ Æginetica. II
De candelabris, & templorum ornamentis. III
Quando primum ſimulachrum Romæ factum, & de origine ſtatuarum, & honore ſtatuarum, & generibus, & figuris. IV
De ſtatuis togatis, & quibuſdam aliis, & quibus primũ in columna, & quando roſtra, & quando primũ publice, & quæ primum ſtatuæ Romæ. V
De ſtatuis ſine tunicis, & quibuſdam aliis, & quæ prima Romæ ſtatua equeſtris, & quando omnes ſtatuæ privatim & publice ſublatæ, & quibus Romæ mulieribus, & quæ primæ ab externis publicæ poſitæ. VI
De antiquis ſtatuariis, & pretiis ſignorum immodicis, & coloſſis in urbe celeberrimis. VII
Nobilitates ex ære operũ & artificũ CCCLXVI. VIII
Differẽtiæ æris & mixturæ, & de ſervando ære. IX
De

De cadmia medicinæ. x
De ſcoria, & flore & ſquama æris, & ſtomomate, & ærugine, & hieracio. xi
De ſcolecia, & chalciti, & miſy, & ſory, & calchanto. xii
De pompholyge, & ſpodio, & antiſpodio, & diphryge, & triente Servilio. xiii
De ferro, & ferreis metallis, & differētiæ ferri. xiv
De temperatura ferri, & medicinæ ex ferro & ærugine, & rubigine, & ſquama ferri, & hygremplaſtro. xv
De plumbi metallis, & albo plumbo, & nigro. xvi
De ſtanno, & plumbo argentario, & quibuſdam aliis. xvii
Medicinæ de plumbo, & ſcoria plumbi, de molybdena ſive galena, de pſimmythio & ſandaracha. xviii

Summa, res, & hiſtoriæ, & obſervat. DCCCXV.

Ex autoribus,

L. Piſone, Antiate, Verrio, M. Varrone, Meſſala, Ruffo, Marſo Poëta, Butho, Iulio Baſſo qui de medicina Græce ſcripſit, Sextio Nigro qui item, Fabio Veſtale.

Externis,

Democrito, Metrodoro Scepſio, Menæchmo qui de toreutice ſcripſit, Xenocrate qui item, Antigono qui item, Duride qui item, Heliodoro qui Athenienſium anathemata ſcripſit, Nymphodoro, Andrea, Heraclide, Diagora Botryenſe, Iolla, Apollodoro, Archimede, Dionyſio, Ariſtogene, Diomede, Mneſicle, Xenocrate Zenonis, Theomneſto.

LIBRO XXXV. continetur honos picturæ.

Honos picturæ. Cap. I.
Honos imaginum. II.

Quando primum clypei imaginum publice, & quando in domibus poſiti, & de picturę initiis, & monochromato, & primis pictoribus, & antiquitate pictorum in Italia. III
De pictoribus Romanis, & quando primum dignitas picturæ, & qui victorias ſuas pictura propoſuerunt, & quando externis picturis dignitas Romæ. IV
Ratio pingendi, de pigmentis. V
De coloribus nativis & factitiis. VI
Qui colores udo non inducantur, & quibus coloribus antiqui pinxerunt, & quando primum gladiatorum pugnæ propoſitæ ſunt. VII
De ætate picturæ, operum & artificum indicatura, nobilitates CCCV. VIII
Primum picturæ certamen, & qui primi penicillo pinxerunt. IX
De avibus per picturam deceptis, & quid difficillimum in pictura. X
De avium cantu compeſcendo, & quis encauſto & penicillo primus lacunaria & cameras pinxerit, ſparſimque pretia mirabilia picturarum. XI
Plaſtices primi inventores, de ſimulacris & vaſis fictilibus, & pretio eorum. XII
Terræ varietates, & de pulvere Puteolano, & aliis terræ generibus, quæ in lapidé vertuntur. XIII
De parietibus fornaceis & lateritiis, & eorum ratione. XIV
De ſulphure, & alumine, & generibus eorum, & medicinæ. XV
De terra Samia, & Eretria, & Chia, & Selenuſia, 22 pingniti, & ampeliti medicinæ. XVI
Cretæ genera ad veſtium uſus, Cimolia, Sarda, Vmbrica, ſaxum, argentaria. XVII
Qui, & quorum liberti præpoſiti. XVIII
De

De terra ex Galatha, & terra Clupea, terra Balearica, terra Ebuſitana. XIX

Summa, medicinæ, & hiſtoriæ, obſervationes DCCCCLVI.

Ex autoribus,

Meſſala oratore, Meſſala ſene, Feneſtella, Attico, Verrio, M. Varrone, Cornelio Nepote, Decio Eculeone, Mutiano, Meliſſo, Vitruvio, Caſſio Severo, Longulano, Fabio Veſtale qui de pictura ſcripſit.

Externis,

Paſitele, Apelle, Melanthio, Aſclepiodoro, Euphranore, Paraſio, Heliodoro, qui anathemata ſcripſit Athenis, Metrodoro qui de architectonice ſcripſit, Democrito, Theophraſto, Apione Grammatico qui de metallica medicina ſcripſit, Nymphodoro, Andrea, Heraclide, Iolla, Apollodoro, Diagora Botryenſe, Archidemo, Dionyſio, Ariſtogene, Demane, Mneſicle, Xenocrate Zenonis, Theomneſto.

LIBRO XXXVI. continentur naturæ lapidum & luxuriæ marmorum. Cap. I.

Quis primus marmor in publicis operibus oſtenderit. II

Quis primus peregrino marmore columnas habuerit Romæ. III

Qui primum laudati marmore ſcalpendo, & quibus temporibus. IV.

Nobilitates operum & artificum in marmore CXXVI de marmore Pario, & Mauſoleo. V

Quando primum marmorum in ædificiis uſus, & quis primus Romæ cruſtaverit parietes, & quibus ætatibus quæque marmora in uſum venerint, & quis primus marmora ſecuerit, & ratio ſecandi: de harena. VI

De Naxio, & Armenio, & de generibus marmorum. VII
De alabaſtrite & Lydino, & Alabandico. VIII
De obeliſco Thebaico, Alexandrino, & de illo qui eſt in Circo magno. IX
De illo, qui eſt in campo Martio pro gnomone. X
De tertio obeliſco Romæ in Vaticano. XI
De pyramidibus Ægyptiis & ſphinge. XII
De labyrinthis, Ægyptio, Lemnio, & Italico. XIII
De penſili horto & oppido, & templo Dianæ Epheſiæ. XIV
De delubro Cyzici, & lapide fugitivo, & de echo ſepties reſonante, & ædificio ſine clavo, & mirabilia ædificiorum Romæ. XV
De magnetis generibus, & medicinis. XVI
De lapidibus, qui cito abſumunt corpora in eis condita, & de his qui diu ſervant, & de Aſſio lapide, & medicinis ejus. XVII
De ebore foſſili, & lapidibus oſſeis, & palmatis, & aliorum generibus. XVIII
De corallio, vel pyrite, & medicinis ejus, & oſtracite, de amianto lapide, & medicinis ejus, de militite lapide & viribus ejus, de gagate lapide & medicinis ejus, de ſpongiis & Phrygio lapide, & natura ejus. XIX
De hæmatite, & quinque generibus ejus, & ſchiſto. XX
De quatuor generibus aëtitis, & calamo, & Samio, & Arabo, & pumicibus. XXI
De lapidibus mortariorum medicinalium, & mollibus lapidibus, & ſpeculari lapide, & ſilicibus, & phengite, & cotibus, & reliquis ad ſtructuram lapidibus, igni & tempeſtatibus, reſiſtentibus. XXII
De

De ciſternis, & calce, & harenæ generibus, & miſtura calcis & harenæ, & vitiis ſtructuræ, & tectoriis & columnis. XXIII
De medicinis calcis, & maltha, & gypſo. XXIV
De pavimentis, & quando primum Romæ, & ſubdialibus pavimentis, & Græcanicis, & quando primum cameræ. XXV
De origine vitri, & ratione faciendi, & de obſidiano vitro, & generibus multiformibus vitri. XXVI
Ignium miracula, medicinæ, prodigia. XXVII

Summa, medicinæ, & hiſtoriæ, & obſervationes DXXIII.

Ex autoribus,

M. Varrone, Cælio, Galba, C. Ictio, Mutiano, Nepote Cornelio, L. Piſone, Tuberone, Seneca, Fabio Veſtale, Annio Fœciale, Fabiano, Catone Cenſerio, Vitruvio.

Externis,

Theophraſto, Praxitele, Iuba rege, Nicandro, Sotaco, Sudine, Alexandro Polyhiſtore, Apione, Pliſtonico, Duride, Herodoto, Evemero, Ariſtagora, Dionyſio, Artemidoro, Bucorida, Antiſthene, Democrito, Demotele, Lycea.

LIBRO XXXVII. continetur origo gemmarum.

De gemma Polycratis tyranni, & Pyrrhi regis, & qui ſculptores optimi, & nobilitates artificũ, & quis primus dactyliothecam Romæ habuit. I
De gemmis tranſlatis in triumpho Pompeii, & natura cryſtalli & medicinis, & luxuria circa eam, & quando primum inventa myrrhina, & luxuria circa ea, & natura myrrhinorum, & quæ mentiti ſunt autores de ſuccino. II
De ortu, & medicinis, & generibus, & luxuria ſuccinorum, & lyncurio, & medicinæ. III

De adamantis generibus, & medicinis, & margaritis. IV
De ſmaragdi generibus, & gemmis viridibus tranſlucidis. V
De opali generibus, & vitiis, & experimentis, & variis gemmis. VI
De generibus carbunculorum, & vitiis, & experimentis, & gemmis ardentibus. VII
De generibus topazii, & callaide, & de gemmis viridibus non tranſlucentibus. VIII
De jaſpidum generibus. IX
De quibuſdam gemmis per alphabeti ordinem. X
De gemmis, quæ à membris hominum cognominantur, & quæ ab animalibus, & de his, quæ à cæteris rebus. XI
De gemmis naſcentibus, & factitiis, & figuris gemmarum. XII
De ratione probandarum gemmarum. XIII

Summa, res & hiſtoriæ, & obſervationes MCCC.

Ex autoribus,

M. Varrone, Actis triumphorum, Mecœnate, Iacco, Cornelio Boccho.

Externis,

Iuba rege, Xenocrate Zenonis, Sudine, Æſchylo, Philoxeno, Euripide, Nicandro, Satyro, Théophraſto, Carete, Philomene, Democrate, Xenotimo, Metrodoro, Sotaco, Pythea, Timæo Siculo, Nicea, Theochreſto, Aſaruba, Mnaſea, Theomene, Cteſia, Mithridate, Sophocle, Archelao rege, Calliſtrato, Democrito, Iſmenia, Olympico, Alexandro Polyhiſtore, Apione, Horo, Zoroaſtre, Zactalia.

LIBER

LIBER II.

CAP. I. *An finitus ſit mundus, & an unus.*

MVNDVM, & hoc quodcunq; nomine alio cælum appellare libuit, cujus circumflexu teguntur cuncta, numen eſſe credi par eſt, æternum, immenſum, neque genitum, neque interiturum unquam, Hujus extera indagare, nec intereſt hominum, nec capit humanæ conjectura mentis. Sacer eſt, æternus, immenſus, totus in toto, imo vero ipſe totum, infinitus, & finito ſimilis, omnium rerum certus, & ſimilis incerto, extra, intra, cuncta complexus in ſe: idemque rerum naturæ opus, & rerum ipſa natura. Furor eſt, menſuram ejus animo quoſdam agitaſſe, atque prodere auſos: alios rurſus occaſione hinc ſumpta, aut hinc data, innumerabiles tradidiſſe mundos, ut totidē rerum naturas credi oporteret, aut, ſi una omnes incubaret, totidem tamen Soles, totidemq; Lunas, & cætera, etiam in uno immenſa, & innumerabilia ſydera: quaſi non eadem quæſtione ſemper in termino cogitationis occurſura, deſiderio finis alicujus: aut, ſi hæc infinitas naturę omnium artifici poſſit aſſignari, non illud idem in uno facilius ſit intelligi, tanto præſertim opere. Furor eſt, profecto furor, egredi ex eo, & tanquam interna ejus cuncta plane jam ſint nota, ita ſcrutari extera: quaſi verò menſuram ullius rei poſſit agere, qui ſui neſciat: aut mens hominis videre, quæ mundus ipſe non capiat.

CAP. II. *De forma ejus.*

Formam ejus in ſpeciem orbis abſoluti globatam eſſe, nomen in primis, & conſenſus in eo mortalium, orbem appellantium, ſed & argumenta rerum, docent: non ſolum quia talis figura om-

nibus ſui partibus vergit in ſeſe, ac ſibi ipſa toleranda eſt, ſeque includit, & continet, nullarum egens compaginum, nec finem, aut initium ullis ſui partibus ſentiens, nec quia ad motum, quo ſubinde verti debeat, (ut mox apparebit) talis aptiſſima eſt, ſed oculorum quoque probatione, quod convexus, mediuſque, quacunque cernatur: quum id accidere in alio non poſſit figura.

CAP. III. *De motu ejus.*

Hanc ergo formam ejus, æterno, & irrequieto ambitu, inenarrabili celeritate, vigintiquatuor horarum ſpatio circumagi, Solis exortus & occaſus haud dubium reliquère. An ſit immenſus, & ideo ſenſum aurium facile excedens, tantæ molis rotatæ vertigine aſſidua, ſonitus, non equidem facile dixerim; non hercle magis, quam circumactorum ſimul tinnitus ſyderum, ſuosque volventium orbes: an dulcis quidem & incredibili ſuavitate concentus; nobis qui intus agimus, juxta diebus noctibusque tacitus labitur mundus. Eſſe innumeras ei effigies animalium, rerumque cunctarum impreſſas, nec (ut in volucrum notamus ovis) levitate continua lubricum corpus, quod clariſſimi autores dixere, [2] rerum argumentis indicatur: quoniam inde deciduis rerum omnium ſeminibus, innumeræ, in mari præcipuè, ac plerunque confuſis, monſtrificæ gignantur effigies. Præterea viſus probatione, alibi plauſtri, alibi urſi, tauri alibi, alibi literæ figura; candidiore medio ſuper verticem circulo.

CAP. IV. *Cur mundus dicatur.*

Equidem & conſenſu gentium moveor. Nam quem κόσμον Græci, nomine ornamenti appellaverunt, eum nos à perfecta abſolutaque elegantia, mundum. Cælum quidem haud dubiè cælati

argu-

argumento diximus, ut interpretatur M. Varro. Adjuvat rerum ordo, deſcripto circulo, qui Signifer vocatur, in duodecim animalium effigies, & per illas Solis curſus, congruens tot ſeculis ratio.

CAP. V. *De quatuor elementis.*

Nec de elementis video dubitari, quatuor ea eſſe. Ignium ſummum: inde tot ſtellarum collucentium illos oculos. Proximum ſpiritus, quem Græci noſtrique eodem vocabulo aëra appellant. Vitalem hunc, & per cuncta rerum meabilem, totoque conſertum: hujus vi ſuſpenſam, cum quarto aquarum elemento, librari medio ſpatio tellurem. Ita mutuo complexu diverſitatis effici nexum, & levia ponderibus inhiberi, quo minus evolent; contraque gravia, ne ruant, ſuſpendi, levibus in ſublime tendentibus. Sic pari in diverſa niſu, [3] vi ſua quæque conſiſtere, irrequieto mundi ipſius conſtricta circuitu: quo ſemper in ſe currente, imam atque mediam in toto eſſe terram, eandemque univerſi cardine ſtare pendentem, librantemque per quæ pendeat: ita ſolam immobilem, circa eam volubili univerſitate; eandem ex omnibus necti, eidemque omnia [4] inniti.

CAP. VI. *De ſeptem planetis.*

Inter hanc, cælumque, eodem ſpiritu pendent, certis diſcreta ſpatiis, ſeptem ſydera, quæ ab inceſſu vocamus errantia, quum errent nulla minus illis. Eorum medius Sol fertur, ampliſſima magnitudine ac poteſtate: nec temporum modo, terrarumque, ſed ſyderum etiam ipſorum, cælique rector. Hunc mundi eſſe totius animum, ac planius mentem: hunc principale naturæ regimen, ac numen credere decet, opera ejus æſtimantes. Hic lucem rebus miniſtrat, aufertque tenebras: hic reliqua ſydera occultat: hic vices temporum, annum-

que ſemper renaſcentem ex uſu naturæ temperat: hic cæli triſtitiam diſcutit, atque etiam humani nubila animi ſerenat: hic ſuum lumen cæteris quoque ſyderibus fœnerat. Præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens, ut principi literarum Homero placuiſſe in uno eo video.

CAP. VII. *De Deo.*

Quapropter effigiem Dei formamque quærere, imbecillitatis humanæ reor. Quiſquis eſt Deus (ſi modo eſt alius) & quacunque in parte, totus eſt ſenſus, totus viſus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus ſui. Innumeros quidem credere atq; etiam ex virtutibus vitiiſque hominum, ut Pudicitiam, Concordiam, Mentem, Spem, Honorem, Clementiam, Fidem; aut (ut Democrito placuit) duos omnino, Pœnam & Beneficium, majorem ad ſocordiam accedit. Fragilis & laborioſa mortalitas in partes iſta digeſſit, infirmitatis ſuæ memor, ut portionibus quiſque colerèt, quo maxime indigeret. Itaque nomina alia aliis gentibus, & numina in iiſdem innumerabilia reperimus: inferis quoque in genera deſcriptis, morbiſque, & multis etiam peſtibus, dum eſſe placatas trepido metu cupimus. Ideoque etiam publice Febri fanum in Palatio dicatum eſt, Orbonæ ad ædem Larium, ara & Malæ Fortunæ Exquiliis. Quamobrem major cœlitum populus etiam quam hominum intelligi poteſt, cum ſinguli quoque ex ſemetipſis totidem Deos faciant, Iunones Genioſque adoptando ſibi. Gentes verò quædam animalia etiam, aliquæ & obſcœna, pro diis habent, ac multa dictu magis pudenda, per fœtidos cibos, & alia ſimilia jurantes. Matrimonia quidem inter Deos credi, tantoque ævo ex his neminem naſci, & alios eſſe grandævos ſemperque canos, alios juvenes

venes atque pueros, atricolores, aligeros, claudos, ovo editos, & alternis diebus viventes morientesque, puerilium prope deliramentorum eſt. Sed ſuper omnem impudentiam, adulteria inter ipſos fingi, mox jurgia & odia; atque etiam furtorum eſſe, & ſcelerum numina. Deus eſt mortali juvare mortalem, & hæc ad æternam gloriam via. Hac proceres iêre Romani: hac nunc cæleſti paſſu cum liberis ſuis vadit maximus omnis ævi rector Veſpaſianus Auguſtus, feſſis rebus ſubveniens. Hic eſt vetuſtiſſimus referendi benemerentibus gratiam mos, ut tales numinibus adſcribantur. Quippe & omnium aliorum nomina Deorum; & quæ ſupra retuli ſyderum, ex hominum nata ſunt meritis, Iovem quidem aut Mercurium, aliterve alios inter ſe vocari: & eſſe cœleſtem nomenclaturam, quis non interpretatione naturæ fateatur? Irridendum verò agere curam rerum humanarum illud quicquid eſt ſummum. Anne tam triſti, atque multiplici miniſterio non pollui credamus dubitemusve? Vix prope eſt judicare, utrum magis conducat generi humano quando aliis nullus eſt deorum reſpectus, aliis pudendus. Externis famulantur ſacris; ac digitis deos geſtant, & monſtra quoque colunt: damnant, & excogitant cibos: imperia dira in ipſos, ne ſomno quidem quieto, irrogant. Non matrimonia, non liberos, non denique quicquam aliud, niſi jubentibus ſacris, deligunt. Alii in ipſo Capitolio fallunt, ac fulminantem pejerant Iovem: & hos juvant ſcelera, illos ſacra ſua pœnis agunt. Invenit tamen inter has utrasque ſententias medium ſibi ipſa mortalitas numen, quo minus etiam plana de Deo conjectatio eſſet: toto quippe mundo, & locis omnibus, omnibusque horis omnium vocibus Fortuna ſola invoca-

invocatur: una nominatur, una accuſatur, una agitur rea, una cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, & cum conviciis colitur: volubilis, à plerisq; verò & cæca etiam exiſtimata, vaga, inconſtans, incerta, varia, indignorum fautrix. Huic omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium, ſola utramque paginam facit. Adeoque obnoxiæ ſumus ſortis, ut Sors ipſa pro Deo ſit, qua Deus probatur incertus. Pars alia & hanc pellit, aſtroque ſuo eventus aſſignat, & naſcendi legibus ſemelq; in omnes futuros unquam, Deo decretum: in reliquum verò otium datum. Sedere cœpit ſententia hæc, pariterque & eruditum vulgus, & rude in eam curſu vadit. Ecce fulgurum monitus, oraculorum præſcita, aruſpicum prædicta, atque etiam (parva dictu) in auguriis ſternutamenta, & offenſiones pedum. Divus Auguſtus lævum prodidit ſibi calceum præpoſtere inductum, quo die ſeditione militari prope afflictus eſt. Quæ ſingula improvidam mortalitatem involvunt, ſolum ut inter iſta certum ſit, nihil eſſe certi, nec miſerius quicquam homine, aut ſuperbius. Cæteris quippe animantium ſola victus cura eſt, in quo ſponte naturæ benignitas ſufficit: uno quidem vel præferendo cunctis bonis, quod de gloria, de pecunia, ambitione, ſuperque de morte non cogitant. Verum in his Deos agere curam rerum humanarum credi, ex uſu vitæ eſt: pœnasque maleficiis aliquando ſeras, occupato Deo in tanta mole, nunquam autem irritas eſſe, nec ideo proximum illi genitum hominem, ut vilitate juxta belluas eſſet. Imperfectæ verò in homine naturæ præcipua ſolatia, ne Deum quidem poſſe omnia. Namque nec ſibi poteſt mortem conſciſcere, ſi velit, quod homini dedit optimum in tantis vitæ pœnis:

pœnis: nec mortales æternitate donare, aut revocare defunctos: nec facere, ut qui vixit, non vixerit: qui honores geſſit, non geſſerit: nullumque habere in præterita jus, pæterquam oblivionis: atque (ut facetis quoque argumentis ſocietas hæc cum Deo copuletur) ut bis dena, viginti non ſint, ac multa ſimiliter efficere non poſſe: per quæ declaratur haud dubiè naturæ potentia, idque eſſe quod Deum vocamus. In hæc divertiſſe non fuerit alienum, vulgata, propter aſſiduam quæſtionem de Deo.

CAP. VIII. *De natura ſyderum errantium, & eorum ambitu.*

Hinc redeamus ad reliqua naturæ. Sydera, quæ affixa diximus mundo, non illa, ut exiſtimat vulgus, ſingulis attributa nobis, & clara divitibus, minora pauperibus, obſcura defectis, ac pro ſorte cujusque lucentia, adnumerata mortalibus, nec cum ſuo quæque homine orta moriuntur, nec, aliquem extingui, decidua ſignificant. Non tanta cœlo ſocietas nobiſcum eſt, ut noſtro fato mortalis ſit ille quoque ſyderum fulgor. Illa nimio alimento tracti humoris igneam vim abundantius cùm reddunt, decidere creduntur, ut apud nos quoque id, luminibus accenſis, liquore olei notamus accidere. Cæterum æterna eſt cæleſtibus natura, intexentibus mundum, intextuque concretis: potentia autem eorum ad terram magnopere pertinens; quæ propter effectus, claritatemque, & magnitudinem, in tanta ſubtilitate noſci potuerunt, ſuo demonſtrabimus loco. Circulorum quoque cæli ratio in terræ mentione aptius dicetur, quando ad eam tota pertinet, Signiferi modo inventionibus non dilatis. Obliquitatem ejus intellexiſſe, hoc eſt, [5] rerum fores aperuiſſe, Anaxi-

Anaximander Mileſius traditur primus, Olympiade quinquageſima octava: ſigna deinde in eo Cleoſtratus, & prima Arietis ac Sagittarii: ſphæram ipſam antè multo Atlas. Nunc relicto mundi ipſius corpore, reliqua inter cœlum terrasque tractentur. Summum eſſe quod vocant Saturni ſydus, ideoque minimum videri, & maximo ambire circulo, ac trigeſimo anno [6] cum breviſſimè ad ſedis ſuæ principia regredi certum eſt. Omnium autem errantium ſyderum meatus, interque ea Solis, & Lunæ, contrarium mundo agere curſum, id eſt, lævum, illo ſemper in dexteram præcipiti. Et quanvis aſſidua converſione immenſæ celeritatis attollantur ab eo, rapianturque in occaſum, adverſo tamen ire motu per ſuos quæque paſſus: ita fieri, ne convolutus aër eandem in partem æterna mundi vertigine, ignavo globo torpeat, ſed findatur, adverſo ſyderum verbere diſcretus & digeſtus. Saturni autem ſydus gelidæ ac rigentis eſſe naturæ, multoque eo inferiorem Iovis circulum, & ideo motu celeriori duodenis circumagi annis. Tertium Martis, (quod quidam Herculis vocant,) ignei, ardentis à Solis vicinitate, binis ferè annis converti. Ideoque hujus ardore nimio, & rigore Saturni, interjectum ambobus, ex utroque temperari Iovem, ſalutaremque fieri: inde Solis meatum eſſe partium quidem trecentarum ſexaginta: ſed ut obſervatio umbrarum ejus redeat ad notas, quinos annis dies adjici, ſuperque quartam partem diei. Quam ob cauſam quinto anno unus intercalaris dies additur, ut temporum ratio Solis itineri congruat. Infra Solem ambit ingens ſydus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipſisque cognominibus æmulum Solis ac Lunæ: præveniens quippe & ante matutinum exoriens,

oriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter, diem maturans: contra ab occaſu refulgens nuncupatur Veſper, ut prorogans lucem, vicemque Lunæ reddens. Quam naturam ejus Pythagoras Samius primus deprehendit, Olympiade circiter quadrageſima ſecunda, qui fuit urbis Romæ annus centeſimus quadrageſimus ſecundus. Iam magnitudine extra cuncta alia ſydera eſt claritatis quidem tantæ, ut unius hujus ſtellæ radiis umbræ reddantur. Itaque & in magno nominum ambitu eſt: alii enim Iunonis, alii Iſidis, alii Matris Deûm appellavere. Hujus natura cuncta generantur in terris: nanque in alterutro exortu genitali rore conſpergens, non terræ modo conceptus implet, verum animantium quoque omnium ſtimulat. Signiferi autem ambitum peragit trecenis & duodequinquagenis diebus, ab Sole nunquam abſiſtens partibus ſex atque quadraginta longius, ut Timeo placet. Simili ratione, ſed nequaquam magnitudine aut vi, proximum illi Mercurii ſydus, (à quibuſdam appellatum Apollinis) inferiore circulo fertur novem diebus, ocyore ambitu, modo ante Solis exortum, modo poſt occaſum ſplendens, nunquam ab eo viginti [7]tribus partibus remotior, ut [8] hic idem & Soſigenes docent. Ideo & peculiaris horum ſyderum ratio eſt, neque communis cum ſupra dictis. Nanque ea & quarta parte cæli à Sole abeſſe, & tertia: & adverſa Soli ſæpe cernuntur, majoresq; alios habent cuncta plenæ converſionis ambitus, in magni anni ratione dicendos.

CAP. IX. *De Lunæ natura.*

Sed omnium admirationem vincit noviſſimum ſydus, terriſque familiariſſimum, & in tenebrarum remedium ab natura repertum, Lunæ. Multiformi hæc ambage torſit ingenia contemplantium,

tium, & proximum ignorari maximè ſydus indignantium. Creſcens ſemper, aut ſeneſcens, & modò curvata in cornua, modò æqua portione diviſa, modò ſinuata in orbem, maculoſa, eademque ſubito prænitens, immenſa orbe pleno, ac repente nulla, alias pernox, alias ſera, & parte diei Solis lucem adjuvans, deficiens, & in defectu tamen conſpicua; quæ menſis exitu latet, cum laborare non creditur. Iam vero humilis, & excelſa, & ne id quidem uno modo, ſed alias admota cælo, alias contigua montibus, nunc in Aquilonem elata, nunc in Auſtros dejecta: quæ ſingula in ea deprehendit hominum primus Endymion; & ob id amore ejus captus fama traditur. Non ſumus profecto grati erga eos, qui labore, curaque lucem nobis aperuere in hac luce; miraque humani ingenii peſte ſanguinem, & cædes condere Annalibus juvat, ut ſcelera hominum noſcantur, mundi ipſius ignaris. Proxima ergo cardini, ideoque minimo ambitu, vicenis diebus ſeptenisque, & tertia diei parte, peragit ſpatia eadem, quæ Saturni ſydus altiſſimum triginta (ut dictum eſt) annis. Deinde morata in coitu Solis biduo, cum tardiſſimè, triceſima luce rurſus ad eaſdem vices exit: haud ſcio an omnium, quæ in cælo pernoſci potuerunt, magiſtra; In duodecim menſium ſpatia oportere dividi annum, quando ipſa toties Solem redeuntem ad principia conſequitur: Solis fulgore eam, ut reliqua ſydera, [9] tegi; ſiquidem in totum mutuata ab eo luce fulgere, qualem in repercuſſu aquę volitare conſpicimus: ideò molliore, & imperfecta vi ſolvere tantum humorem, atque etiam augere, quem Solis radii abſumant: ideò & inæquali lumine aſpici; quia ex adverſo demum plena, reliquis diebus tantum ex ſe terris oſtendat, quantum

quantum ex Sole ipſa [10] concipiat: in coitu quidem non cerni; quoniam hauſtum omnem lucis, averſa illo regerat, unde acceperit: [11] Sydera verò haud dubiè humore terreno paſci; quia orbe dimidio nonnunquam maculoſa cernatur, ſcilicet nondum ſuppetente, ad hauriendum ultra, juſta vi; maculas enim non aliud eſſe, quam terræ raptas cum humore ſordes.

CAP. X. *De defectu Solis & Lunæ, & de nocte.*

Defectus autem [12] ejus, & Solis, (rem in tota contemplatione naturę maximè miram, & oſtento ſimilem) eorum magnitudinum, umbræ indices exiſtere. Quippe manifeſtum eſt, Solem interventu Lunæ occultari, Lunamque terræ objectu, ac vices reddi, eoſdem Solis radios Lunâ interpoſitu ſuo auferente terræ, terraque Lunæ; hac ſubeunte repentinas obduci tenebras, rurſumq; illius umbra ſydus hebetari: neque aliud eſſe noctem, quam terrę umbram. Figuram autem umbrę ſimilem metæ, ac turbini inverſo, quando mucrone tantum ingruat, neque Lunæ excedat [13] altitudinem; quoniam nullum aliud ſydus eodem modo obſcuretur; & talis figura ſemper in mucronem deficiat. Spatio quidem conſumi umbras, indicio ſunt volucrum præalti volatus, ergo confinium illis eſt aëris terminus, initiumque ætheris: ſupra Lunam pura omnia ac diuturnæ lucis plena. A nobis autem per noctem cernuntur ſydera, ut reliqua lumina è tenebris: & propter has cauſas nocturno tempore deficit Luna. [14] Stati autem atque menſtrui non ſunt utrique defectus, propter obliquitatem Signiferi, Lunæque multivagos (ut dictum eſt) flexus, non ſemper in ſcrupulis partium congruente ſyderum motu.

CAP. XI.

CAP. XI. *De ſyderum magnitudine.*

Hæc ratio mortales animos ſubducit in cælum, ac velut deinde contemplantibus, trium maximarum rerum naturę partium magnitudinem detegit: [15] non poſſet quippe totus Sol adimi terris, intercedente Luna, ſi terra major eſſet quam Luna. Certior ex utraque vaſtitas Solis aperitur, (ut non ſit neceſſe amplitudinem ejus oculorum argumentis, atq; conjectura animi ſcrutari immenſum eſſe) quia arborum in limitibus porrectarum in quotlibet paſſuum millia umbras paribus jaciat intervallis, tanquam toto ſpatio [16] medius: & quia per æquinoctium omnibus in meridiana plaga habitantibus, ſimul fiat à vertice: item quia citra ſolſtitialem circulum habitantium meridie ad Septentrionem umbræ cadant, ortu verò ad Occaſum: (quæ fieri nullo modo poſſent, niſi multo, quam terra, major eſſet.) Et quod montem Idam exoriens latitudine exuperet, dextra lævaque largè amplectens, præſertim tanto diſcretus intervallo. Defectus Lunæ magnitudinem ejus haud dubia ratione declarat, ſicut terræ parvitatem ipſa deficiens: nanque cum ſint tres umbrarum figuræ, conſtetque, ſi par lumini ſit materia quæ jactat umbram, columnę effigie jaci, nec habere finem: ſi verò major materia, quam lumen, turbinis recti, ut ſit imum ejus anguſtiſſimum, & ſimili modo infinita longitudo: ſi minor materia, quam lux, metæ exiſtere effigiem, in cacuminis finem deſinentem: talemque cerni umbram deficiente Luna, palam fit, ut nulla amplius relinquatur dubitatio, ſuperari magnitudine [17] terram. id quidem & tacitis ipſius naturæ indiciis; cur enim partitis vicibus anni brumalis abſcedit? ut noctium [18] capacitate terras reficiat, exuſturus haud dubiè, &

ſic

ſic quoque exurens quadam in parte, tanta magnitudo eſt.

CAP. XII. *Quæ quis invenerit in obſervatione cæleſti.*

Et rationem quidem defectus utriusque, primus Romani generis in vulgus extulit Sulpicius Gallus, qui Conſul cum M. Marcello fuit: ſed tum Tribunus militum, ſolicitudine exercitu liberato, pridie quam Perſeus rex ſuperatus à Paulo eſt, in concionem ab imperatore productus ad prędicendam eclipſim, mox & compoſito volumine. Apud Græcos autem inveſtigavit primus omnium Thales Mileſius, Olympiadis XLVIII anno quarto, prædicto Solis defectu, qui Halyatte rege factus eſt, urbis conditæ anno [19] CLXX. Poſt eos utriusque ſyderis curſum in ſexcentos annos præcinuit Hipparchus, menſes gentium, diesque, & horas, ac ſitus locorum, & [20] viſus populorum complexus, ævo teſte; haud alio modo, quam conſiliorum naturæ particeps. Viri ingentes, ſupraque mortalium naturam, tantorum numinum lege deprehenſa, & miſera hominum mente abſoluta, in defectibus ſtellarum ſcelera, aut mortem aliquam ſyderum pavente; (quo in metu fuiſſe Steſichori & Pindari vatum ſublimia ora palam eſt deliquio Solis) & in Luna veneficia arguente mortalitate, & ob id crepitu diſſono auxiliante. Quo pavore ignarus cauſæ Nicias Athenienſium imperator, veritus claſſem portu educere, opes eorum afflixit. Macte ingenio eſte cæli interpretes, rerumque naturæ capaces, argumenti repertores, quo Deos hominesque [21] viciſtis. Quis enim hæc cernens, & ſtatos ſyderum (quoniam ita placuit appellare) labores, non ſuæ neceſſitati mortalis genitus ignoſcat? Nunc confeſſa de iiſdem breviter atq; capitulatim attin-

attingam, ratione admodum neceſſariis locis ſtrictimque redditâ : nam neque inſtituti operis talis [22] argumentatio eſt : neque omnium rerum afferri poſſe cauſas, minus mirum eſt, quam conſtare in aliquibus.

CAP. XIII. *De defectibus.*

Defectus ducentis [23] viginti duobus menſibus redire in ſuos orbes certum eſt: Solisque defectum non niſi noviſſima primave fieri Luna (quod vocant coitum) Lunę autem non niſi plena, ſemperque citra quam proximè fuerit. Omnibus autem annis fieri utriusque ſyderis defectus ; ſtatis diebus, horisque, ſub terra ; nec tamen cum fiant ſupernè ubique cerni, aliquando propter nubila, ſæpius globo terræ obſtante & convexitatibus mundi. Intra ducentos annos Hipparchi ſagacitate cõpertum eſt, & Lunæ defectum aliquando quinto menſe à priore fieri, Solis vero ſeptimo : eandem bis in triginta diebus ſupra terras occultari, ſed ab aliis atque aliis hoc cerni: quæque ſunt in hoc miraculo maximè mira, cum conveniat umbra terrę Lunam hebetari, nunc ab occaſus parte hoc ei accidere, nunc ab exortus. Et quanam ratione, cum Solis exortu umbra illa hebetatrix ſub terra eſſe debeat, ſemel jam acciderit, ut in occaſu Luna deficeret, utroque ſuper terram conſpicuo ſydere. Nam ut duodecim diebus utrunque ſydus quæreretur, & noſtro ævo accidit, imperatoribus Veſpaſianis, patre III, filio iterum Conſulibus.

CAP. XIV. *De Lunæ motu.*

Lunam ſemper, averſis à Sole cornibus, ſi creſcat, ortus ſpectare : ſi minuatur, occaſus, haud dubium eſt ; [24] Lucere dodranteis ſemuncias horarum, ab ſecunda adjicientem uſque ad plenum orbem, detrahentemque in deminutionem : intra quatuor-

quatuordecim autem partes Solis, ſemper occultam eſſe. Quo argumento amplior [25] errantium ſtellarum, quam Lunæ, magnitudo colligitur; quando illæ & à ſeptenis interdum partibus emergant. Sed altitudo cogit minores videri: ſicut affixas cælo Solis fulgor interdiu non cerni, cum æquè ac noctu luceant: idque manifeſtum fiat defectu Solis, & præaltis puteis.

CAP. XV. *Errantium motus, & luminum canonica.*

Errantium autem tres, quas ſupra Solem diximus ſitas, occultantur, meantes, cum eo: exoriuntur verò matutino, diſcedentes partibus nunquam amplius undenis. Poſteà radiorũ ejus contactu [26] teguntur, & in triquetro à partibus centum viginti ſtationes matutinas faciunt, quæ & primæ vocantur: mox in adverſo à partibus centum octoginta, exortus veſpertinos: iterumque in centum viginti ab alio latere appropinquantes, ſtationes veſpertinas, quas & ſecundas vocant: donec aſſecutus in partibus duodenis occultet illas, qui veſpertini occaſus appellantur. Martis ſtella, ut propior, etiam ex quadrato ſentit radios, ab nonaginta partibus; unde & nomen accepit is motus, primus & ſecundus nonagenarius dictus ab utroq; exortu. Eadem ſtationalis ſenis menſibus commoratur in ſignis, alioqui bimeſtris, cum cæteræ utraque ſtatione quaternos menſes non impleant. Inferiores autem duæ occultantur in coitu veſpertino, ſimili modo: [27] relictæque à Sole, totidem in partibus faciunt exortus matutinos, atque à longiſſimis diſtantiæ ſuæ metis Solem inſequuntur, adeptæque occaſu matutino conduntur, ac prætereunt. Mox eodem intervallo veſperi exoriuntur uſque ad quos diximus terminos. Ab his retro-

retrogradiuntur ad Solem, & occaſu veſpertino deliteſcunt, Veneris ſtella ſtationes duas, matutinam veſpertinamque, ab utroque exortu facit, à longiſſimis diſtantiæ ſuæ finibus: Mercurii, ſtationes breviore momento, quam ut deprehendi poſſint. Hæc eſt luminum occultationumque ratio, perplexiore motu, multiſque involuta miraculis: ſiquidem magnitudines ſuas, & colores mutant; & eædem ad Septentrionem accedunt, abeuntque ad Auſtrum; terriſque propiores aut cælo, repentè cernuntur: in quibus aliter multa, quam priores, tradituri, fatemur ea quoque illorum eſſe muneris, qui primi quærendi vias demonſtraverunt modo, ne quis deſperet ſecula proficere ſemper. Pluribus de cauſis hæc omnia accidunt: primâ circulorum, quos Græci abſidas in ſtellis vocant, (etenim Græcis utendum erit vocabulis:) ſunt autem hi ſui cuique earum, aliique quam mundo: quoniam terra à verticibus duobus, quos appellaverunt Polos, centrum cæli eſt, necnon Signiferi, oblique inter eos ſiti: omnia autem hæc conſtant ratione circini ſemper indubitata: ergo ab alio cuique centro abſides ſuæ exurgunt; ideoque diverſos habent orbes, motuſque diſſimiles, quoniam interiores abſidas neceſſe eſt breviores eſſe.

CAP. XVI. *Quare eadem alias altiora, alias inferiora videantur.*

Igitur à terræ centro abſides altiſſimæ ſunt, Saturno in Scorpione, Iovi in Virgine, Marti in Leone, Soli in Geminis, Veneri in Sagittario, Mercurio in Capricorno, mediis omnium partibus: & è contrario, ad terræ centrum humillimæ atque proximæ. Sic fit, ut tardius moveri videantur, cum altiſſimo ambitu feruntur; non quod accelerent

tar-

tardentve naturales motus, qui certi ac ſinguli ſunt illis, ſed quia deductas ab ſumma abſide lineas coarctari ad centrum neceſſe eſt, ſicut in rotis radios: idemque motus alias major, alias minor, centri propinquitate ſentitur. Altera ſublimitatum cauſa quoniam à ſuo centro abſidas altiſſimas habent in aliis ſignis: Saturnus in Libræ parte viceſima; Iupiter Cancri quintadecima, Mars Capricorni viceſimaoctava, Sol Arietis viceſimanona, Venus Piſcium decimaſexta, Mercurius Virginis decimaquinta, Luna Tauri quarta. Tertia altitudinum ratio, cæli menſura, non circuli, intelligitur, ſubire eas, aut deſcendere per profundum aëris oculis exiſtimantibus. Huic connexa latitudinum Signiferi obliquitatisque cauſa eſt: per hunc ſtellæ, quas diximus, errantes feruntur: (nec aliud habitatur in terris, quam quod illi ſubjacet; reliqua à Polis ſqualent:) Veneris tantum ſtella excedit eum binis partibus: quæ cauſa intelligitur efficere, ut quędam animalia & in deſertis mundi naſcantur: Luna quoque per totam latitudinem ejus vagatur, ſed omnino non excedens eum: ab his, Mercurii ſtella laxiſſime, ut tamen è duodenis partibus (tot enim ſunt latitudinis) non amplius octonis pererret, neque has æqualiter, ſed duas medio ejus, & ſupra quatuor, infra duas: Sol deinde medio fertur inter duas partes, flexuoſo Draconum meatu inæqualis: Martis ſtella quatuor medias, Iovis mediam & ſuper eam duas: Saturni duas, ut Sol. Hæc erit latitudinum ratio ad Auſtrum deſcendentium, aut ad Aquilonem ſubeuntium. Hac conſtare & tertiam illam à terra ſubeuntium in cælum, & pariter ſcandi eam quoque, exiſtimavêre plerique falſo; qui ut coarguantur, aperienda eſt ſubtilitas immenſa, & omneis eas complexa cauſas.

cauſas. Convenit ſtellas in occaſu veſpertino proximas eſſe terræ & latitudine & altitudine: exortusque matutinos in initio cujusque fieri: ſtationes in mediis latitudinum articulis, quæ vocant ecliptica. Perinde confeſſum eſt, motum augeri, quandiu in vicino ſint terræ: cum abſcedant in altitudinem, minui. Quæ ratio Lunæ maxime ſublimitatibus approbatur. Æque non eſt dubium, in exortibus matutinis [28] etiam numerum augeri, atque à ſtationibus primis tres ſuperiores diminui uſque ad ſtationes ſecundas. Quæ cum ita ſint, manifeſtum erit ab exortu matutino latitudines ſcandi: quoniam in eo primum abitu incipiant parcius adjici motus: in ſtationibus verò primis & altitudinem ſubire, quoniam tum primum [29] incipiant detrahi numeri, ſtellæque retroire. Cujus rei ratio privatim reddenda eſt: percuſſæ in qua diximus parte, & triangulo Solis radio, inhibentur rectum agere curſum, & ignea vi levantur in ſublime; hoc non protinus intelligi poteſt viſu noſtro, ideoque exiſtimantur ſtare, unde & nomen accepit ſtatio: progreditur deinde ejuſdem radii violentia, & retroire cogit vapor repercuſſus: multo id magis in veſpertino earum exortu, toto Sole adverſo, cum in ſummas abſidas expelluntur, minimeque cernuntur, quoniam altiſſimè abſunt, & minimo feruntur motu, tanto minore, cum hoc in altiſſimis abſidum evenit ſignis. Ab exortu veſpertino latitudo deſcenditur parcius, jam ſe minuente motu: non tamen ante ſtationes ſecundas [30] augente, cum & altitudo deſcenditur, ſuperveniente ab alio latere radio, eademque vi rurſus ad terras deprimente, quæ ſuſtulerat in cælum ex priore triquetro: tantum intereſt, ſubeant radii, an ſuperveniant: multoq; eadem magis in veſpertino

tino occaſu accidunt. Hæc eſt ſuperiorum ſtellarum ratio: difficilior reliquarum, & à nullo ante nos reddita.

CAP. XVII. *Catholica ſyderum errantium.*

Primum igitur dicatur, [31] cum ſint diverſæ ſtellæ, cur Veneris ſtella nunquam longius [32] XLVI partibus, Mercurius [33] viginti tribus à Sole abſcedant, ſæpe citra eas ad Solem reciprocent. Converſas habent utręque abſidas, ut infra Solem ſitæ: tantumque circuli earum ſubter eſt, quantum ſupernè prædictarum: & ideò non poſſunt abeſſe amplius, quoniam curvatura abſidum ibi non habet longitudinem majorem. Ergo utræque ſimili ratione modum ſtatuunt abſidum ſuarum margines, ac ſpatia longitudinis, latitudinum evagatione, penſant. At enim cur non ſemper ad quadraginta ſex, & ad partes viginti tres perveniunt? Imò verò: ſed ratio [34] canonicos fallit: nanque apparet abſidas quoq; earum moveri, quod nunquam tranſeant Solem. Itaque cum in partem ipſam ejus incidêre margines alterutro latere, tum & ſtellæ ad longiſſima ſua intervalla pervenire intelliguntur, cum citra fuere margines totidem partibus, & ipſæ ocyus redire coguntur, cum ſit illa ſemper utrique extremitas ſumma. Hinc & ratio motuum converſa intelligitur; ſuperiore enim celerrime feruntur in occaſu veſpertino, hæ tardiſſime: illæ à terra altiſſime abſunt, cum tardiſſime moventur, hæc cum ocyſſime: quia ſicut in illis propinquitas centri accelerat, ita in iis extremitas circuli: illæ ab exortu matutino minuere celeritatem incipiunt; hæ verò augere: illæ retro curſum agunt à ſtatione matutina uſque ad veſpertinam, Veneris à veſpertina uſque ad matutinam: incipit autem ab exortu matutino latitudinem ſcandere:

altitudinem vero ac Solem inſequi à ſtatione matutina, ocyſſima in occaſu matutino, & altiſſima: [36] degredi autem latitudine, motumque minuere ab exortu [37] veſpertino: retro quidem ire, ſimulque altitudine degredi à ſtatione veſpertina. Mercurii rurſus ſtella utroque modo ſcandere ab exortu matutino, degredi verò latitudine à veſpertino: conſecutoque Sole ad quindecim partium intervallum, conſiſtit quatriduo propè immobilis: mox ab altitudine deſcendit, retroque graditur ab occaſu veſpertino uſque ad exortum matutinum: tantumque hæc, & Luna, totidem diebus, quot ſubiêre, deſcendunt. Veneris quindecim & pluribus ſubit. Rurſus Saturni & Iovis duplicato degrediuntur: Martis etiam quadruplicato: tanta eſt naturæ varietas, ſed ratio evidens; nam quæ in vaporem Solis nituntur, etiam deſcendunt ægrè. Multa promi amplius circa hęc poſſunt ſecreta naturæ, legeſque, quibus ipſa ſerviat: Exempli gratia; in Martis ſydere, (cujus eſt maximè inobſervabilis curſus,) nunquam id ſtationem facere, Iovis ſydere triquetro, raro admodum ſexaginta partibus diſcreto; qui numerus ſexangulas mundi efficit formas: nec exortus, niſi in duobus ſignis tantum, Cancri & Leonis, ſimul edere. Mercurii verò ſydus, in Piſcibus exortus veſpertinos raros facere, creberrimos in Virgine: in Libra matutinos: item matutinos in Aquario, rariſſimos in Leone: Retrogradum in Tauro & Geminis non fieri: in Cancro verò non citra vigeſimam quintam partem. Lunam bis coitum cum Sole in nullo alio ſigno facere, quam Geminis: non coire aliquando, in Sagittario tantum. Noviſſimam vero primamque, eadem die vel nocte, nullo alio in ſigno, quam Ariete, conſpici: id quoque paucis morta-

lium

lium contingit, & inde fama cernendi Lynceo. Non comparere in cælo Saturni ſydus, & Martis cum plurimum diebus centum ſeptuaginta: Iovis triginta ſex, aut cum minimum, denis detractis diebus: Veneris ſexaginta novem, aut cum minimum, quinquaginta duobus: Mercurii tredecim, aut cum plurimum, ſeptemdecim.

CAP. XVIII. *Quæ ratio colores eorum mutet.*

Colores ratio altitudinum temperat: ſiquidem earum ſimilitudinem trahunt, in quarum aëra venêre ſubeundo, tingitque appropinquantes utralibet alieni meatus circulus; frigidior in pallorem, ardentior in ruborem, ventoſus in horrorem; Sol atque commiſſuræ abſidum, extremæque orbitæ, atram in obſcuritatem. Suus quidem cuique color eſt, Saturno candidus, Iovi clarus, Marti igneus, Lucifero candens, Veſpero refulgens, Mercurio radians, Lunæ Blandus, Soli, cum oritur, ardens, poſtea radians: his cauſis connexo viſu, & earum quæ cælo continentur. Namque modo multitudo conferta ineſt circa dimidios orbes Lunæ, placida nocte leniter illuſtrante eas; modo raritas, ut fugiſſe miremur, plenilunio abſcondente: aut cum Solis, ſuprave dictarum radii, viſus perſtrinxêre noſtros. Et ipſa autem Luna ingruentium Solis radiorum haud dubiè differentias ſentit, hebetante, cætera inflexos, mundi convexitate eos, præterquam ubi recti angulorum competunt ictus: itaque in quadrato Solis dividua eſt, in triquetro ſeminani ambitur orbe, impletur autem in adverſo: rurſusque, minuens eaſdem effigies paribus edit intervallis, ſimili ratione, qua ſupra Solem tria ſydera.

CAP. XIX. *Solis motus, & dierum inæqualitatis ratio.*

Sol autem ipſe quatuor differentias habet, bis æquata nocte diei, vêre & autumno, & in centrum incidens terræ, octavis in partibus Arietis ac Libræ: bis permutatis ſpatiis, in auctum diei, brumâ, octava in parte Capricorni; noctis verò, ſolſtitio, totidem in partibus Cancri. Inæqualitatis cauſa obliquitas eſt Signiferi, cum pars æqua mundi ſuper ſubterque terras omnibus fiat momentis. Sed quæ recta in exortu ſuo conſurgunt ſigna, longiore tractu tenent lucem: quæ verò obliqua, ocyore tranſeunt ſpatio.

CAP. XX. *Quare Iovi fulmina aſſignentur.*

Latet pleroſque, magna cæli affectatione compertum à principibus doctrinæ viris, ſuperiorum trium Syderum ignes eſſe, qui decidui ad terras fulminum nomen habeant: ſed maximè ex iis medio loco ſiti; fortaſſis quoniam contagium nimii 38 humoris ex ſuperiore circulo, atque ardoris, ex ſubjecto, per hunc modum egerat: ideoque dictum Iovem fulmina jaculari. Ergo ut è flagrante ligno carbo cum crepitu, ſic à ſydere cæleſtis ignis exſpuitur, præſcita ſecum afferens, ne abdicata quidem ſui parte in divinis ceſſante operibus. Idque maximè turbato fit aëre: quia collectus humor abundantiam ſtimulat, aut quia turbatur quodam ceu gravidi ſyderis partu.

CAP. XXI. *Intervalla ſyderum.*

Intervalla quoque ſyderum à terra multi indagare tentaverunt: & Solem abeſſe à Luna undeviginti partes, quantum Lunam ipſam à terra, prodiderunt. Pythagoras verò vir ſagacis animi, à terra ad Lunam, 39 centum XXVI mill. ſtad. eſſe collegit. Ab ea uſque ad Solem duplum: inde ad

ad XII ſigna triplicatum: in qua ſententia & Gallus Sulpitius noſter fuit.

CAP. XXII. *De ſyderum muſica.*

Sed Pythagoras interdum ex muſica ratione appellat tonum, quantum abſit à terra Luna. Ab ea ad Mercurium, ſpatii ejus dimidium: & ab eo ad Venerem fere tantundem: aqua ad Solem ſeſquiplum: à Sole ad Martem tonum, id eſt, quantum ad Lunam à terra: ab eo ad Iovem dimidium, & ab eo ad Saturnum dimidium, & inde ſeſquiplum ad Signiferum: ita ſeptem tonos effici, quam diapaſon harmoniam vocant, hoc eſt, univerſitatem concentus. In ea Saturnũ Dorio moveri, [40] Mercurium phthongo, Iovem Phrygio, & in reliquis ſimilia, jucunda magis, quam neceſſaria ſubtilitate.

CAP. XXIII. *De mundi geometria.*

Stadium centum vigintiquinque noſtros efficit paſſus, hoc eſt, pedes ſexcentos vigintiquinque. Poſidonius non minus quadraginta ſtadiorum à terra altitudinem eſſe, [41] in qua nubila ac venti nubesque proveniant. Inde purum liquidumque, & imperturbatæ lucis aërem. Sed à turbido ad Lunam vicies centum millia ſtadiorum. Inde ad Solem quinquies millies. Eo ſpatio fieri, ut tam immenſa ejus magnitudo non exurat terras. Plures autem nubes nongentis ſtadiis in altitudinem ſubire prodiderunt. Incomperta hæc & inextricabilia: ſed tam prodenda, quam ſunt prodita: in queis tamen una ratio Geometricæ collectionis nunquam fallacis poſſit non repudiari, ſi cui libeat altius iſta perſequi: nec ut menſura, (id enim velle pene dementis otii eſt) ſed ut tantum æſtimatio conjectandi conſtet animo. Nam cum trecentis ſexaginta & fere ſex partibus orbis Solis, ex circuitu ejus, patere appareat circulum, per quem

 meat,

meat, ſemperque dimetiens tertiam partem ambitus, & tertiæ paulo minus ſeptimam colligat, apparet, dempta ejus dimidia, (quoniam terra centralis interveniat) ſextam fere partem hujus immenſi ſpatii, quod circa terram circuli ſolaris animo comprehenditur, ineſſe altitudinis ſpatio; Lunæ verò duodecimam; quoniam tanto breviore, quam Sol, ambitu currit: ita ferri eam in medio Solis ac terræ. Mirum quo procedat improbitas cordis humani parvulo aliquo invitata ſucceſſu, (ſicut in ſupradictis occaſionem impudentiæ ratio largitur) auſique divinare Solis ad terram ſpatia: eadem ad cælum agunt; quoniam ſit medius Sol, ut protinus mundi quoque ipſius menſura veniat ad digitos. Quantas enim dimetiens habeat ſeptimas, tantas habere circulum duo & viceſimas: tanquam plane à perpendiculo menſura cæli conſtet. Ægyptia ratio, quam Petoſiris & Necepſos oſtendere, ſingulas partes, in lunari circulo (ut dictum eſt) minimo, triginta tribus ſtadiis paulo amplius patere colligit: in Saturni ampliſſimo duplum: in Solis, quem medium eſſe diximus, utriusque menſuræ dimidium. Quæ computatio plurimum habet [42] pudoris: quoniam ad Saturni circulum, addito Signiferi ipſius intervallo, innumerabilis multiplicatio efficitur.

CAP. XXIV. *De repentinis ſyderibus.*

Reſtant pauca de mundo: namque & in ipſo cœlo ſtellæ repente naſcuntur. Plura earum genera.

CAP. XXV. *De Cometis & cæleſtibus prodigiis, natura & ſitu, & generibus eorum.*

Cometas Græci vocant, noſtri crinitas, horrentes crine ſanguineo, &, comarum modo, in vertice hiſpidas: iidem Pogonias, quibus inferiore ex parte, in ſpeciem barbæ longæ, promittitur juba:

ba : Acontiæ jaculi modo vibrantur, ocyſſimo ſignificatu : hæc fuit de qua quinto conſulatu ſuo [43] Titus Imperator Cæſar præclaro carmine perſcripſit, ad hunc diem noviſſime viſa: eaſdem breviores & in mucronem faſtigiatas, Xiphias vocavere, quæ ſunt omnium pallidiſſimæ, & quodam gladii nitore, ac ſine ullis radiis : quos Diſceus, ſuo nomini ſimilis, colore autem electrus, raros è margine emittit: [44] Pithetes doliorum cernitur figura, in concavo fumidæ lucis : Ceratias cornus ſpeciem habet, qualis fuit cum Græcia apud Salamina depugnavit : Lampadias ardentes imitatur faces : Hippeus equinas jubas, celerrimi motus, atque in orbem circa ſe euntes. Fit & candidus cometes, argenteo crine, ita refulgens, ut vix contueri liceat, ſpecieque humana Dei effigiem in ſe oſtendens. Fiunt & [45] hirti villorum ſpecie, & juba aliqua circundati. Semel adhuc jubæ effigies mutata in haſtam eſt, Olympiade centeſimaoctava, urbis anno tricenteſimo nonageſimooctavo. Breviſſimum quo cernerentur ſpatium, ſeptem dierum annotatum eſt, longiſſimum octoginta. Moventur autem alii errantium modo, alii immobiles hærent. Omnes ferme ſub ipſo Septentrione, aliqua ejus parte non certa, ſed maxime in candida, quæ lactei circuli nomen accepit. Ariſtoteles tradit & ſimul plures cerni, nemini compertum alteri, quod equidem ſciam. Ventos autem ab iis graves, æſtusque ſignificari. Fiunt & hybernis menſibus, & in auſtrino polo, ſed ibi citra ullum jubar. Diraque comperta Æthiopum & Ægypti populis, cui nomen ævi ejus rex dedit Typhon, ignea ſpecie, ac ſpiræ modo intorta, viſu quoque torvo, nec ſtella verius, quam quidam igneus nodus. Sparguntur aliquando & errantibus ſtellis,

cæteriſque crines: ſed cometes nunquam in occaſura parte cæli eſt: terrificum magna ex parte ſydus, ac non leviter piatum, ut civili motu Octavio Conſule: iterumque Pompeii & Cæſaris bello. In noſtro verò ævo, circa veneficium, quo Claudius Cæſar imperium reliquit Domitio Neroni, ac deinde principatu ejus, aſſiduum prope ac ſævum. Referre arbitrantur, in quas partes ſeſe jaculetur, aut cujus ſtellæ vires accipiat, quaſque ſimilitudines reddat, & quibus in locis emicet: tibiarum ſpecie, muſicæ arti portendere; obſcœnis autem moribus, in verendis partibus ſignorum: ingeniis & eruditioni, ſi triquetram figuram quadratamve paribus angulis ad aliquos perennium ſtellarum ſitus edat: venena fundere, in capite Septentrionalis, Auſtrinæve ſerpentis. Cometes uno totius orbis loco colitur in templo Romæ, admodum fauſtus Divo Auguſto judicatus ab ipſo: qui incipiente eo, apparuit ludis quos faciebat Veneri Genitrici, non multo poſt obitum patris Cæſaris, in collegio ab eo inſtituto. Nanque his verbis id gaudium prodidit: *Iis ipſis ludorum meorum diebus, ſydus crinitum per ſeptem dies; in regione cœli, quæ ſub ſeptentrionibus eſt, conſpectum. Id oriebatur circa undecimam horam diei, clarumque & omnibus terris conſpicuum fuit. Eo ſydere ſignificari vulgus credidit Cæſaris animam inter Deorum immortalium numina receptam: quo nomine id inſigne ſimulachro capitis ejus, quod mox in foro conſecravimus, adjectum eſt.* Hæc ille in publicum, interiore gaudio ſibi illum natum, ſeque in eo naſci interpretatus eſt: & ſi verum fatemur, ſalutare id terris fuit. Sunt qui & hæc ſydera perpetua eſſe credant, ſuoque ambitu ire, ſed non niſi relicta à Sole cerni. Alii verò, qui naſci humore fortuito, & ignea vi, ideoque ſolvi.

CAP.

CAP. XXVI. *Hipparchus de ſyderibus, per exempla hiſtorica, faces, lampades, trabes, bolides, & chaſma cæli.*

Idem Hipparchus (nunquam ſatis laudatus, ut quo nemo magis approbaverit cognationem cum homine ſyderum, animasque noſtras partem eſſe cæli) novam ſtellam & aliam in ævo ſuo genitam deprehendit: ejusque motu, qua die fulſit, ad dubitationem eſt adductus anne hoc ſæpius fieret, moverenturq; & eæ, quas putamus affixas: ideoque auſus (rem etiam Deo improbam) annumerare poſteris ſtellas, ac ſydera ad normam expangere, organis excogitatis, per quæ ſingularum loca, atque magnitudines ſignaret: ut facile diſcerni poſſet ex eo, non modo an obirent, naſcerenturve, ſed an omnino aliquà tranſirent, moverenturve, item an creſcerent, minuerenturque, cælo in hæreditate cunctis relicto, ſi quiſquam, qui rationem eam caperet, inventus eſſet. Emicant & faces, non, niſi cum decidunt, viſæ: qualis Germanico Cæſare gladiatorum ſpectaculum edente, præter ora populi meridiano tranſcurrit. Duo genera earum: Lampades vocant plane faces: alterum Bolidas, quale Mutinenſibus malis viſum eſt. Diſtant quod faces veſtigia longa faciunt, priore ardente parte: Bolis verò perpetua ardens, longiorem trahit limitem. Emicant & Trabes ſimili modo, quas Docos vocant: qualis, cum Lacedæmonii claſſe victi imperium Græciæ amiſere. Fit & cæli ipſius hiatus, quod vocant Chaſma.

CAP. XIV. *De cæli coloribus.*

Fit & ſanguinea ſpecies, & (quo nihil terribilius mortalium timori eſt) incendium, ad terras cadens inde, ſicut Olympiadis centeſimæſeptimæ anno tertio, quum rex Philippus Græciam quate-

ret. Atque hæc ego ſtatis temporibus naturæ, ut cætera, arbitror exiſtere, non ut plerique variis de cauſis, quas ingeniorum acumen excogitat; quippe ingentium malorum fuere prænuntia; ſed ea accidiſſe, non quia hæc facta ſunt, arbitror: verum hæc ideo facta, quia incaſura erant illa. Raritate autem occultam eorum eſſe rationem, ideoque non, ſicut exortus ſupra dictos, defectusque, & multa alia, noſci.

CAP. XXVIII. *De flamma cæli.*

Cernuntur & ſtellæ cum Sole totis diebus, plerunque & circa Solis orbem, ceu [46] ſpiceæ coronæ: & verſicolores circuli, qualiter Auguſto Cæſare in prima juventa Vrbem intrante, poſt obitum patris, ad nomen ingens capeſſendum.

CAP. XXIX. *De coronis cæleſtibus.*

Exiſtunt eædem coronæ circa Lunam, & circa nobilia aſtra, cœlo quoque inhærentia. Circa Solem arcus apparuit, L. Opimio, Q. Fabio conſulibus: orbis, L. Porcio, M. Acilio.

CAP. XXX. *De circulis repentinis.*

Circulus rubri coloris L. Iulio, P. Rutilo Coss. Fiunt prodigioſi, & longiores Solis defectus, qualis occiſo Dictatore Cæſare, & Antoniano bello, totius pene anni pallore continuo.

CAP. XXXI. *Plures Soles.*

Et rurſus plures Soles ſimul cernuntur, nec ſupra ipſum, nec infra, ſed ex obliquo, nunquam juxta, nec contra terram, nec noctu, ſed aut oriente aut occidente. Semel & meridie conſpecti in Boſphoro produntur, qui à matutino tempore duraverunt in occaſum. Trinos Soles antiqui ſæpius videre: ſicut SP. Poſthumio, Q. Mutio, & Q. Martio, M. Porcio, & M. Antonio, P. Dolobella, & M. Lepido, L. Planco COSS. Et noſtra ætas vidit

Divo

Divo Claudio principe, conſulatu ejus, Cornelio Orfito collega. Plures ſimul, quam tres, viſi, ad hoc ævi nunquam produntur.

CAP. XXXII. *Plures Lunæ.*

Lunæ quoque trinæ, ut Cn. Domitio, C. Fannio conſulibus, apparuere: quod plerique appellaverunt Soles nocturnos.

CAP. XXXIII. *Dierum lux nocte.*

Lumen de cælo noctu viſum eſt, C. Cæcilio, Cn. Papyrio conſulibus, & ſæpe alias, ut diei ſpecies noctu luceret.

CAP. XXXIV. *Clypei ardentes.*

Clypeus ardens ab Occaſu ad Ortum ſcintillans tranſcurrit, Solis occaſu L. Valerio, C. Mario conſulibus.

CAP. XXXV. *Oſtentum cæli.*

Scintillam è ſtella cadere, & augeri terræ appropinquantem, ac poſtquam Lunæ magnitudine facta ſit, illuxiſſe ceu nubilo diei; dein cum in cælum ſe reciperet, lampadem factam, ſemel unquam proditur, Cn. Octavio, C. Scribonio Coss. Vidit hoc Licinius Syllanus Proconſul cum comitatu ſuo.

CAP. XXXVI. *De diſcurſu ſtellarum.*

Fieri videntur & diſcurſus ſtellarum, nunquam temere, ut non ex ea parte truces venti cooriantur. Exiſtunt ſtellæ & in mari terrisque:

CAP. XXXVII. *De ſtellis Caſtoribus.*

Vidi nocturnis militum vigiliis, inhærere pilis pro vallo [47] fulgorem effigie eâ: & antennis navigantium, aliisque navium partibus, ceu vocali quodam ſono inſiſtunt, ut volucres ſedem ex ſede mutantes: graves, cum ſolitariæ venere, mergentesque navigia: & ſi in carinæ ima deciderint, exurentes: geminæ autem ſalutares, & proſperi curſus præ-

prænuntiæ: quarum adventu fugari diram illam ac minacem, appellatamque Helenam, ferunt. Et ob id Polluci & Caſtori id numen aſſignant; eosque in mari deos invocant. Hominum quoque capita veſpertinis horis, magno præſagio circumfulgent. Omnia incerta ratione, & in naturæ majeſtate abdita.

CAP. XXXVIII. *De aëre.*

Hactenus de ipſo mundo, ſyderibusque: nunc reliqua cæli memorabilia. Nanque & hoc cælum appellavere majores, quod alio nomine aëra: omne quod inani ſimile, vitalem hunc ſpiritum fundit. Infra Lunam hæc ſedes, multoque inferior, (ut animadverto propemodum conſtare) infinitum ex ſuperiore natura aëris, in finitum terreni halitus miſcens, utraque ſorte confunditur. Hinc nubila, tonitrua, & illa fulmina: hinc grandines, pruinæ, imbres, procellæ, turbines: hinc plurima mortalium mala, & rerum naturæ pugna ſecum. Terrena in cælum tendentia deprimit ſyderũ vis: eademque quæ ſponte non ſubeunt, ad ſe trahunt. Decidunt imbres, nebulæ ſubeunt, ſiccantur amnes, ruunt grandines, torrent radii, & terram in medium undique impellunt: iidem infracti reſiliunt: &, quæ potuere, auferunt ſecum: vapor ex alto cadit, rurſumque in altum redit. Venti ingruunt inanes, iidemque cum rapina remeant. Tot animalium hauſtus ſpiritum è ſublimi trahit. At ille contra nititur, tellusque, ut inani, cælo ſpiritum infundit. Sic ultro citro commeante natura, ut tormento aliquo, mundi celeritate diſcordia accenditur. Nec ſtare pugnæ licet, ſed aſſiduè rapta convolvitur, & circa terram, immenſo rerũ quaſi globo, tendit, ſubinde per nubes cælum aliud obtexens. Ventorum hoc regnum. Itaq; præcipua eorum

rum natura ibi, & ferme reliquas complexa cauſas: quoniam & tonitruum, & fulminum jactus, horum violentiæ pleriq; aſſignant. Quin & ideo lapidibus pluere interim, quod vento ſint rapti, & multa ſimiliter. Quã ob rem plura ſimul dicenda ſunt.

CAP. XXXIX. *De ſtatis tempeſtatibus.*

Tempeſtatum, rerumque quaſdam ſtatas eſſe cauſas; quaſdam verò fortuitas, aut adhuc rationis incompertæ, manifeſtum eſt. Quis enim æſtates, & hyemes, quæque in temporibus annua vice intelliguntur, ſyderum motu fieri dubitet? Ergo ut Solis natura temperando intelligitur anno, ſic reliquorum quoque ſyderum propria eſt quibusq; vis, & ad ſuam cuique naturam fertilis. Alia ſunt in liquorem ſoluti humoris fœcunda, alia concreti in pruinas, aut coacti in nives, aut glaciati in grandines: alia flatus, alia teporis, alia vaporis, alia roris, alia rigoris. Nec verò hæc tanta debent exiſtimari, quanta cernuntur; cum eſſe eorum nullum minus Luna tam immenſæ altitudinis ratio declaret. Igitur, in ſuo quæque motu, naturam ſuam exercent: quod manifeſtum, Saturni maxime tranſitus imbribus faciunt. Nec meantium modo ſyderum hæc vis eſt, ſed multorum etiam adhærentium cælo, quoties errantium acceſſu impulſa, aut conjectu radiorum extimulata ſunt: qualiter in Suculis ſentimus accidere, quas Græci ob id pluvio nomine Hyadas appellant. Quin & ſua ſponte quædam, ſtatisq; temporibus, ut Hœdorum exortus. Arcturi verò ſydus non ferme ſine procelloſa grandine emergit.

CAP. XL. *De vi caniculæ.*

Nam Caniculæ exortu accendi Solis vapores quis ignorat? cujus ſyderis effectus ampliſſimi in terra ſentiuntur. Fervent maria exoriente eo, fluctuant

ctuant in cellis vina, moventur ſtagna. Orygem appellat Ægyptus feram, quam in exortu ejus contra ſtare & contueri tradit, ac velut adorare, cum ſternuerit. Canes quidem toto eo ſpatio maxime in rabiem agi, non eſt dubium.

CAP. XLI. *Sydera in aliis ſignorum partibus, & temporibus alias influere.*

Quin partibus quoque ſignorum quorundam ſua vis ineſt, ut autumnali æquinoctio, brumaque, cum tempeſtatibus confici ſydus intelligimus. Nec imbribus tantum tempeſtatibusque, ſed multis & corporum, & ruris experimentis. Afflantur alii ſydere, alii commoventur, ſtatis temporibus, alvo, nervis, capite, mente. Olea, & populus alba, & ſalices, folia ſolſtitio circumagunt. Floret ipſo brumali die ſuſpenſa in tectis arentis herba pulegii, rumpuntur intentæ ſpiritu membranæ. Miretur hoc, qui non obſervet quotidiano experimento, herbam unam, quæ vocatur heliotropium, abeuntem Solem intueri ſemper, omnibusque horis cum eo verti, vel nubilo obumbrante. Iam quidem lunari poteſtate oſtrearum, conchyliorumque, & concharum omnium corpora augeri, ac rurſus minui. Quin & ſoricum fibras reſpondere numero Lunæ, exquiſivere diligentiores: minimumque animal, formicam, ſentire vires ſyderis, interlunio ſemper ceſſantem. Quo turpior homini inſcitia eſt, fatenti præcipuè jumentorum quorundam in oculis morbos cum Luna increſcere, ac minui. Patrocinatur vaſtitas cæli immenſa, diſcreta altitudine in duo atque LXX ſigna. Hæ ſunt rerum, aut animantium effigies, in quas digeſſere cælum periti. In his quidem mille ſexcentas annotavere ſtellas, inſignes videlicet effectu, viſuve. Exempli gratia, in cauda Tauri ſeptem,

quas

quas appellavere Vergilias, in fronte Suculas, Booten, qui ſequitur Septentriones.

CAP. XLII. *Imbrium, ventorum, & nubium cauſæ.*

Extra has cauſas non negaverim exiſtere imbres ventosque: quoniam humidam à terra, alias verò propter vapores fumidam, exhalare caliginem certum eſt. Nubesque liquore egreſſo in ſublime, aut ex aëre coacto in liquorem, gigni. Denſitas earum, corpusq; haud dubio conjectatur argumento, cum Solem obumbrent, perſpicuum alias etiam urinantibus in quamlibet profundam aquarũ altitudinem.

CAP. XLIII. *De tonitruis & fulguribus.*

Igitur non eam inficias, poſſe in has & ignes ſuperne ſtellarum decidere, quales ſereno ſæpe cernimus, quorum ictu concuti aëra verum eſt, quando & tela vibrata ſtridunt. Cum verò in nubem pervenerint, vaporem diſſonum gigni, ut candente ferro in aquam demerſo, & fumidum vorticem volvi. Hinc naſci procellas. Et ſi in nube luctetur flatus, aut vapor, tonitrua edi: ſi erumpat ardens, fulmina: ſi longiore tractu nitatur, fulgetra: his findi nubem, illis perrumpi. Et eſſe tonitrua impactorum ignium plagas; ideoque protinus coruſcare igneas nubium rimas. Poſſe & repulſu ſyderum depreſſum, qui à terra meaverit ſpiritum, nube cohibitum tonare, natura ſtrangulante ſonitum, dum rixetur, edito fragore, cum erumpat, ut in membrana ſpiritu intenta. Poſſe & attritu, dum in præceps feratur, illum, quiſquis eſt, ſpiritum accendi. Poſſe & conflictu nubium elidi, ut duorum lapidum, ſcintillantibus fulgetris. Sed hæc omnia eſſe fortuita. Hinc bruta fulmina & vana, ut quæ nulla veniant ratione naturæ. Iis percuti montes, iis maria, omnesque alios

alios irritos jactus. Illa verò fatidica ex alto, ſtatiſque de cauſis, & ex ſuis venire ſyderibus. Simili modo ventos vel potius flatus, poſſe & ex arido, ſiccoque halitu terræ gigni non negaverim: poſſe & aquis aëra exſpirantibus, qui neque in nebulam denſetur, nec craſſeſcat in nubes: poſſe & Solis impulſu agi: quoniam ventus non aliud intelligatur, quam fluctus aëris: pluribuſque etiam modis. Namque & è fluminibus, ac nivibus, & è mari videmus, & quidem tranquillo, & alios quos vocant Altanos, è terra conſurgere. Qui quidem cum è mari redeunt, Tropæi vocantur: ſi pergunt, Apogæi.

CAP. XLIV. *Qua ratione echo reddatur.*

Montium verò flexus crebrique vertices, & conflexa cubito, aut confracta in humeros juga, concavi vallium ſinus, ſcindunt inæqualiter inde reſultantem aëra: quæ cauſa etiam voces multis in locis reciprocas facit.

CAP. XLV. *De ventis iterum.*

Sine fine ventos generant jam quidam etiam ſpecus, qualis in Dalmatiæ ora, vaſto in præceps hiatu: in quem dejecto levi pondere, quamvis tranquillo die, turbini ſimilis emicat procella. Nomen loco eſt Senta. Quin & in Cyrenaica provincia rupes quædam Auſtro traditur ſacra, quam profanum ſit attrectari hominis manu, confeſtim Auſtro volvente harenas. In domibus etiam multis, manu facta incluſa opacitate ceptacula, auras ſuas habent, adeo cauſa non deeſt. Sed plurimum intereſt, flatus ſit, an ventus. Illos ſtatos atque perſpirantes; quos non tractus aliquis, verum terræ ſentiunt: qui non aura, non procella [48] maris, ſed appellatione quoque ipſa venti ſunt: qui ſive aſſiduo mundi incitu, & contrario ſyderum occurſu

curſu naſcuntur; ſive hic eſt ille generabilis rerum naturæ ſpiritus, huc illuc, tanquam in utero aliquo vagus; ſive diſparili errantium ſyderum ictu, radiorumque multiformi jactu flagellatus aër; ſive à ſuis ſyderibus exeunt his propioribus, ſive ab illis cælo affixis cadunt, palam eſt illos quoque legem naturæ habere non ignotam, etiamſi nondum percognitam.

CAP. XLVI. *Naturæ & obſervationes ventorum.*

Viginti amplius, autores Græci veteres, prodidere de his obſervationes. Quo magis miror, orbe diſcordi, & in regna, hoc eſt in membra, diviſo, tot viris curæ fuiſſe, tam ardua inventu, inter bella præſertim & infida hoſpitia, piratis etiam omnium mortalium hoſtibus tranſitus ferme tenentibus; ut hodie quædam in ſuo quisque tractu ex eorum commentariis, qui nunquam eo acceſſere, verius noſcat, quam indigenarum ſcientia: nunc verò pace tam feſta, tam gaudente proventu rerum artiumque principe, omnino nihil addiſci nova inquiſitione, imo ne veterum quidem inventa perdiſci. Non erant majora pręmia in multos diſperſa fortunæ magnitudine: & iſta plures ſine præmio alio, quam poſteros juvandi, eruerunt. Nanque mores hominum ſenuere, non fructus: & immenſa multitudo aperto, quodcunque eſt, mari, hoſpitalique litorum omnium appulſu navigat; ſed lucri, non ſcientiæ gratia. Nec reputat cæca mens, & tantum avaritiæ intenta, idipſum ſcientia poſſe tutius fieri. Quapropter ſcrupuloſius, quam inſtituto fortaſſis conveniat operi, tractabo ventos, tot millia navigantium cernens.

CAP. XLVII. *Ventorum genera.*

Veteres quatuor omnino ſervavêre, per totidem mundi partes, (ideo nec Homerus plures nominat)

minat) hebeti,ut mox judicatum eſt, ratione. Secuta ætas octo addidit, nimis ſubtili, & conciſa: proximis inter utranque media placuit,ad brevem ex numeroſa additis quatuor. Sunt ergo bini in quatuor cæli partibus: ab Oriente æquinoctiali Subſolanus, ab Oriente brumali Vulturnus: illum Apelioten, hunc Eurum Græci appellant. A Meridie Auſter, & ab Occaſu brumali Africus; Noton & Liba nominant. Ab Occaſu æquinoctiali Favonius, ab Occaſu ſolſtitiali Corus: Zephyron & Argeſten vocant. A Septentrionibus, Septentrio: interque eum & Exortum ſolſtitialem, Aquilo, Aparctias dicti & Boreas. Numeroſior ratio quatuor his interjecerat, Thraſciam, media regione inter Septentrionem, & Occaſum ſolſtitialem: itemque Cæcian, media inter Aquilonem & Exortum æquinoctialem. 49 Phœnician, media regione inter ortum brumalem & Meridiem. Item inter Liba & Noton, compoſitum ex utroque medium, inter Meridiem & hybernum Occidentem, Libonoton. Nec finis. alii quippe Meſen nomine etiamnum addidêre inter Borean & Cæcian: & inter Eurum & Noton, Euronotum. Sunt etiam quidam peculiares quibusque gentibus venti, non ultra certum procedentes tractum, ut Athenienſibus Sciron, paulum ab Argeſte deflexus, reliquæ Græciæ ignotus. Aliubi clarior, idem Olympias vocatur: conſuetudo omnibus his nominibus Argeſten intelligit: & Cæcian aliqui vocant Helleſpontian, & eoſdem alibi aliter. Item in Narbonenſi provincia clariſſimus ventorum eſt Circius, nec ulli violentia inferior, Oſtian plerunque recta Liguſtico mari perferens: idem non modò in reliquis partibus cæli ignotus, ſed ne Viennam quidem, ejuſdem provinciæ urbem, attingens,

gens, paucis antè [50] limitibus, jugi modici occurſu, tantus ille ventorum coërcitus. Et Auſtros in Ægyptum penetrare negat Fabianus. Quo fit manifeſta lex naturæ, ventis etiam & tempore, & fine dicto. Ver ergo aperit navigantibus maria: cujus in principio, Favonii hybernum molliunt cælum, Sole Aquarii XXV obtinente partem. Is dies ſextus eſt ante Februarias Idus. Competit fermè & hoc omnibus, quos deinde ponam, per ſingulas intercalationes uno die anticipantibus: rurſumque luſtro ſequenti ordinem ſervantibus. Favonium quidam ad [51] VII Calendas Martii, Chelidoniam vocant, ab hirundinis viſu: nonnulli verò Ornithian, uno & LXX die poſt brumam, ab adventu avium, flantem per dies novem. Favonio contrarius eſt, quem Subſolanum appellavimus. Datus eſt autem huic exortus Vergiliarum in totidem partibus Tauri, ſex diebus ante Majas Idus, quod tempus auſtrinum eſt, huic vento Septentrione contrario. Ardentiſſimo autem æſtatis tempore exoritur Caniculæ ſydus, Sole primam partem Leonis ingrediente: qui dies XV ante Auguſtas Calend. eſt. Hujus exortum diebus octo ferme Aquilones antecedunt, quos Prodromos appellant. Poſt biduum autem exortus, iidem Aquilones conſtantius perflant diebus quadraginta, quos Eteſias vocant. Molliri eis creditur Solis vapor geminatus ardore ſyderis: nec ulli ventorum magis ſtati ſunt. Poſt eos rurſus Auſtri frequentes, uſque ad ſydus Arcturi, quod exoritur undecim diebus ante ęquinoctium Autumni. Cum hoc Corus incipit. Corus autumnat: huic eſt contrarius Vulturnus. Poſt id æquinoctium diebus ferè quatuor & quadraginta, [52] Vergiliarum occaſus hyemen inchoat: quod tempus in III Idus Novembris incidere conſuevit:

vit: hoc eſt Aquilonis hyberni, multumque æſtivo illi diſſimilis, cujus ex adverſo eſt Africus. Ante brumam autem ſeptem diebus, totidemq; poſtea, ſternitur mare halcyonum fœturæ, unde nomen hi dies traxêre: reliquum tempus hyemat. Nec tamen ſævitia tempeſtatum concludit mare. Piratæ primum coëgere mortis periculo in mortem ruere, & hyberna experiri maria: nunc idem hoc avaritia cogit. Ventorum frigidiſſimi ſunt, quos à Septentrione diximus ſpirare, & vicinus his Corus. ii & reliquos compeſcunt, & nubes abigunt. Humidi, Africus, & præcipuè Auſter Italiæ; Narrant & in Ponto Cæcian in ſe trahere nubes. Sicci Corus, & Vulturnus, præterquam deſinentes. Nivales Aquilo, & Septentrio. Grandines Septentrio importat, & Corus: æſtuoſus Auſter: tepidi Vulturnus, & Favonius. Iidem Subſolano ſicciores: & in totum omnes à Septentrione & Occidente ſicciores, quam à Meridie & Oriente. Saluberrimus autem omnium Aquilo: noxius Auſter, & magis ſiccus, fortaſſis quia humidus frigidior eſt: minus eſurire eo ſpirante creduntur animantes. Etefiæ noctu deſinunt ferè, & à tertia diei hora oriuntur. In Hiſpania & Aſia ab Oriente flatus eſt eorum, in Ponto ab Aquilone, reliquis in partibus à Meridie. Spirant autem & à bruma, (cum vocantur Ornithiæ,) ſed leniores & paucis diebus. Permutant & duo naturam cum ſitu: Auſter Africæ ſerenus, Aquilo nubilus. Omnes venti vicibus ſuis ſpirant majore ex parte, aut ut contrarius deſinenti incipiat. Cum proximi cadentibus ſurgunt, à lævo latere in dextrum ut Sol, ambiunt. De ratione eorum menſtrua, quarta maximè Luna decernit. Iiſdem autem ventis in contrarium navigatur, prolatis pedibus, ut nocte plerunq; adver-

ſa vela

ſa vela concurrant. Auſtro majores fluctus eduntur, quam Aquilone: quoniam ille infernus ex imo maris ſpirat, hic ſummo. Ideoque poſt Auſtros noxii præcipuè terræ motus. Noctu Auſter, interdiu Aquilo vehementior. Et ab Ortu flantes diuturniores ſunt ab Occaſu flantibus. Septentriones impari ferè deſinunt numero: quæ obſervatio & in aliis multis rerum naturæ partibus valet. Mares itaque exiſtimantur impari numero. Sol & auget, & comprimit flatus. Auget exoriens occidensque, comprimit meridianus, æſtivis temporibus. Itaque medio diei aut noctis plerunque ſopiuntur, quia aut nimio frigore, aut æſtu ſolvuntur. Et imbribus venti ſopiuntur. Expectantur autem maximè, unde nubes diſcuſſæ adaperuere cælum. Omnium quidem (ſi libeat obſervare minimos ambitus) redire eaſdem vices quadriennio exacto Eudoxus putat, non ventorum modo, verum & reliquarum tempeſtatum magna ex parte. Et eſt principium luſtri ejus ſemper intercalari anno Caniculæ ortu. De generalibus ventis hæc.

CAP. XLVIII. *De repentinis flatibus.*

Nunc de repentinis flatibus, qui exhalante terra (ut dictum eſt) coorti, rurſusque dejecti, interim obducta nubium cute multiformes exiſtunt. Vagi quippe & ruentes torrentium modo (ut aliquibus placere oſtendimus) tonitrua & fulgura edunt: majore verò illati pondere incurſuque, ſi latè ſiccam ruperint nubem, procellam gignunt, quæ vocatur à Græcis Ecnephias: ſin verò depreſſo ſinu arctius rotati effregerint, ſine igne, hoc eſt ſine fulmine, vorticem faciunt, qui Typhon vocatur, id eſt, vibratus Ecnephias. Defert hic ſecum aliquid abruptum è nube gelida convolvens verſansque, & ruinam ſuam illo pondere aggravans, & locum

ex

ex loco mutans rapida vertigine: præcipua navigantium peſtis, non antennas modo, verum ipſa navigia contorta frangens, tenui remedio aceti in advenientem effuſi, cui frigidiſſima eſt natura. Idem illiſu ipſo repercuſſus, correpta ſecum in cælum refert, ſorbetque in excelſum: quod ſi majore depreſſæ nubis eruperit ſpecu, ſed minus lato quam procella, nec ſine fragore, Turbinem vocant, proxima quæque proſternentem. Idem ardentior, accenſusque dum furit, Preſter vocatur, amburens contacta pariter & proterens.

CAP. XLIX. *Alia prodigioſa genera tempeſtatum.*

Non fit autem aquilonius Typhon, nec nivalis aut nive jacente Ecnephias. Quod ſi ſimul rupit nubem, exarſitque, & ignem habuit, non poſtea concepit, fulmen eſt. Diſtat à Preſtere, quo flamma ab igne. Hic latè funditur flatu, illud conglobatur impetu. Vortex autem meando diſtat à turbine, & quo ſtridor à fragore. Procella latitudine ab utroque, disjecta nube verius, quam rupta. Fit & caligo belluæ ſimilis, nube dira navigantibus. Vocatur & columna, cum ſpiſſatus humor rigensque ipſe ſe ſuſtinet. Ex eodem genere, & in longam veluti fiſtulam nubes aquam trahit.

CAP. L. *Quibus in terris fulmina non cadant.*

Hyeme & æſtate rara fulmina, contrariis de cauſis: quoniam hyeme denſatus aër nubium craſſiore corio ſpiſſatur, omnisque terrarum exhalatio rigens ac gelida, quicquid accipit ignei vaporis, extinguit. Quæ ratio immunem Scythiam & circa rigentia, à fulminum caſu præſtat, & è diverſo nimius ardor Ægyptum. Siquidem calidi ſiccique halitus terræ, raras admodum, tenuesque & in-

& infirmas denſantur in nubes. Vêre autem & autumno, crebriora fulmina, corruptis in utroque tempore, æſtatis hyemisque cauſis. Qua ratione crebra in Italię, quia mobilior aër mitiore hyeme, & æſtate nimboſa, ſemper quodammodo vernat, vel autumnat. Italia quoque partibus iis, quæ à Septentrione diſcedunt ad teporem, qualis eſt Vrbis & Campaniæ tractus, juxta hyeme & æſtate fulgurat, quod non alio ſitu.

CAP. LI. *Fulgurum genera, & miracula.*

Fulminum ipſorum plura genera traduntur. Quę ſicca veniunt, non adurunt, ſed diſſipant. Quæ humida, non urunt, ſed infuſcant. Tertium eſt, quod clarum vocant mirificæ maximè naturæ, quo dolia exhauriuntur intactis operimentis, nulloque alio veſtigio relicto. Aurum, & æs, & argentum liquatur intus, ſacculis ipſis nullo modo ambuſtis, ac ne confuſo quidem ſigno ceræ. Marcia princeps Romanarum icta gravida, partu exanimato, ipſa citra ullum aliud incommodum vixit. In Catilinanis prodigiis, Pompejano ex municipio M. Herennius Decurio ſereno die fulmine ictus eſt.

CAP. LII. *De obſervationibus.*

Thuſcorum literæ novem Deos emittere fulmina exiſtimant, eaque eſſe undecim generum: Iovem enim trina jaculari. Romani duo tantum ex iis ſervavere: diurna attribuentes Iovi, nocturna Summano, rariora ſanè, eadem de cauſa frigidioris cæli. Hetruria erumpere terra quoque arbitratur, quæ infera appellat, brumali tempore facta, ſæva maximè & execrabilia, cum ſint omnia, quæ terrena exiſtimant, non illa generalia, nec à ſyderibus venientia, ſed ex proxima atque turbidiore natura. Argumentum evidens eſt, quod omnia à ſupe-

ſuperiore cælo decidentia obliquos habeant ictus: hæc autem quæ vocantur terrena, rectos. Sed quia ex priore materia cadunt, ideo creduntur è terra exire, quoniam ex repulſu nulla veſtigia edant, cum ſit illa ratio non inferni ictus, ſed adverſi. A Saturni ea ſydere proficiſci ſubtilius iſta conſectati putant: ſicut cremantia, à Martis. Qualiter, cum Volſinii oppidum Thuſcorum opulentiſſimum totum concrematum eſt fulmine. Vocant & familiaria in totam vitam fatidica, quæ prima fiunt familiam ſuam cuique indepto. Cæterum exiſtimant non ultra decem annos portendere privata, præterquam aut matrimonio primo facta, aut natali die: publica non ultra triceſimum annum, præterquam in deductione oppidorum.

CAP. LIII. *De fulminibus evocandis.*

Extat Annalium memoria, ſacris quibuſdam, & precationibus vel cogi fulmina, vel impetrari: vetus fama eſt Hetruriæ impetratum, Volſinios urbem, agris depopulatis, ſubeunte monſtro, quod vocavêre Voltam. Evocatum & à Porſena ſuo rege: & ante eum à Numa ſæpius hoc factitatum, in primo annalium ſuorum tradit L. Piſo gravis author: quod imitatum parum ritè Tullum Hoſtilium ictum fulmine. Lucosque, & aras, & ſacra habemus: interque Statores, & Tonantes, & Feretrios, Elicium quoque accepimus Iovem. Varia in hoc vitæ ſententia, & pro cujusque animo: imperari naturæ, audacis eſt credere: nec minus hebetis, beneficiis abrogare vires: quando in fulgurum quoque interpretatione eo profecit ſcientia, ut ventura alia finito die præcinat: & an peremptura ſint fatum, aut apertura potius alia fata quæ lateant, innumerabilibus in utroque publicis privatisque experimentis. Quamobrem ſint iſta (ut rerum

rerum naturæ libuit) aliis certa, aliis dubia, aliis probata, aliis damnanda. Nos cætera, quæ ſunt in his memorabilia, non omittemus.

CAP. LIV. *Catholica fulgurum.*

Fulgetrum prius cerni, quam tonitrum audiri, (cum ſimul fiant) certum eſt. Nec mirum; quoniam lux ſonitu velocior: ictum autem & ſonitum congruere, ita modulante natura: ſed ſonitum profecti eſſe fulminis, non illati: etiamnum ſpiritum ocyorem fulmine, ideo quati prius omne & afflari, quam percuti: nec quenquam tangi, qui prior viderit fulmen, aut tonitrum audierit. Læva proſpera exiſtimantur, quoniam læva parte mundi ortus eſt. Nec tam adventus ſpectatur, quam reditus, ſive ab ictu reſiliat ignis, ſive opere confecto, aut igne conſumpto, ſpiritus remeet. In ſedecim partes cælum, in eo reſpectu, diviſere Thuſci. Prima eſt à Septentrionibus ad Æquinoctialem exortum: ſecunda ad Meridiem: tertia ad Æquinoctialem occaſum: quarta obtinet, quod reliquum eſt, ab Occaſu ad Septentriones. Has iterum in quaternas diviſere partes, ex quibus octo ab Exortu ſiniſtras, totidem è contrario appellavere dextras. Ex his maxime dira, quæ Septentrionem ab Occaſu attingunt. Itaq; perplurimum refert, unde venerint fulmina, & quo conceſſerint: optimum eſt, in exortivas redire partes. Ideo cum à prima cæli parte venerint, & in eandem conceſſerint, ſumma felicitas portenditur, quale Syllæ Dictatori oſtentum datum accepimus. Cætera, ipſius mundi portione, minus proſpera, aut dira. Quædam fulgura enuntiare non putant fas, nec audire, præterquam ſi hoſpiti indicentur, aut parenti. Magna hujus obſervationis vanitas, tacta Iunonis æde Romæ, deprehenſa eſt, Scauro Con-

ſule, qui mox Senatus princeps fuit. Noctu magis, quam interdiu, ſine tonitribus fulgurat: unum animal, hominem, non ſemper extinguit, cætera illico; huic videlicet natura tribuente honorem, cum tot belluæ viribus præſtent. Omnia contrarias incubant in partes. Homo, niſi convertatur
53 in percuſſa non expirat. Superne icti conſidunt. Vigilans ictus, conniventibus oculis, dormiens, patentibus reperitur. Hominem ita exanimatum cremari fas non eſt: condi terra religio tradidit. Nullum animal, niſi exanimatum, fulmine accenditur. Vulnera fulminatorum, frigidiora reliquo corpore ſunt.

CAP. LV. *Quæ non feriantur fulmine.*

Ex iis, quæ terra gignuntur, lauri fruticem non icit: nec unquam quinque altius pedibus deſcendit in terram. Ideo pavidi altiores ſpecus tutiſſimos putant: aut tabernacula è pellibus belluarum, quas vitulos appellant, quoniam hoc ſolum animal ex marinis non percutiat, ſicut nec è volucribus aquilam, quæ ob hoc armiger hujus teli fingitur. In Italia inter Tarracinam & ædem Feroniæ, turres bellicis temporibus deſiêre fieri, nulla non earum fulmine diruta.

CAP. LVI. *De prodigioſis pluviis, lacte, ſanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis.*

Præter hæc, inferiore cælo, relatum in monumenta eſt, lacte & ſanguine pluiſſe, M. Acilio, C. Porcio COSS. & ſæpe alias carne, ſicut L. Volumnio, Servio Sulpitio COSS. exque ea non putruiſſe, quod non diripuiſſent aves. Item ferro in Lucanis, anno antequam M. Craſſus à Parthis interemptus eſt, omneſque cum eo Lucani milites, quorum magnus numerus in exercitu erat. Effigies, quæ pluerat, ſpongiarum fere ſimilis fuit: aruſpi-

aruſpices cavenda pręmonuerunt ſuperna vulnera. L. autem Paulo, C. Marcello COSS. lana pluit circa caſtellum Cariſſanum, juxta quod poſt annum T. Annius Milo occiſus eſt: eodem cauſam dicente, lateribus coctis pluiſſe, in ejus anni acta relatũ eſt.

CAP. LVII. *De crepitu armorum, & tubarum de cælo audito.*

Armorum crepitus, & tubæ ſonitus auditos è cælo Cimbricis bellis accepimus: crebrosque & prius, & poſtea. Tertio verò conſulatu Marii ab Amerinis, & Tudertibus ſpectata arma cæleſtia, ab Ortu Occaſuque inter ſe concurrentia, pulſis quæ ab Occaſu erant. Ipſum ardere cælum, minime mirum eſt, & ſæpius viſum, majore vi ignis nubibus correctis.

CAP. LVIII. *De lapidibus è cælo cadentibus.*

Celebrant Græci Anaxagoram Clazomenium, Olympiadis ſeptuageſimæoctavæ ſecundo anno, prædixiſſe cæleſtium literarum ſcientia, quibus diebus ſaxum caſurum eſſet è Sole: idque factum interdiu in Thraciæ parte ad Ægos flumen. Qui lapis etiam nunc oſtenditur, magnitudine vehis, colore aduſto, comete quoque illis noctibus flagrante. Quod ſi quis prædictum credat, ſimul fateatur neceſſe eſt, majoris miraculi divinitatem Anaxagoræ fuiſſe, ſolvique rerum naturæ intellectum, & confundi omnia, ſi aut ipſe Sol lapis eſſe, aut unquam lapidem in eo fuiſſe credatur: decidere tamen crebro non erit dubium. In Abydi gymnaſio ex ea cauſa colitur hodieque, modicus quidem, ſed quem in medio terrarum caſurum idem Anaxagoras prædixiſſe narratur. Colitur & Caſſandriæ, quæ Potidæa vocitata eſt, 54 ob id deducta. Ego ipſe vidi in Vocontiorum agro paulo ante delatum.

CAP. LIX. *De arcu cæleſti.*

Arcus vocamus, extra miraculum frequentes, & extra oſtentum. Nam ne pluvios quidem, aut ſerenos dies, cum fide portendunt. Manifeſtum eſt, radium Solis immiſſum cavæ nubi, repulſa acie in Solem refringi, colorumque varietatem miſtura nubium, aëris, [55] igniumque fieri. Certe niſi Sole adverſo non fiunt, nec unquam, niſi dimidia circuli forma: nec noctu, quamvis Ariſtoteles prodat aliquando viſum, quod tamen fatetur idem non niſi quartadecima Luna poſſe. Fiunt autem hyeme, maxime ab Æquinoctio autumnali die decreſcente. Quo rurſus creſcente ab Æquinoctio verno, non exiſtunt: nec circa ſolſtitium longiſſimis diebus: bruma verò, hoc eſt, breviſſimis diebus, frequenter. Iidem ſublimes humili Sole, humileſque ſublimi, & minores occidente vel oriente, ſed in latitudinem diffuſi; meridie exiles, verum ambitus majoris. Æſtate verò per meridiem non cernuntur, poſt autumni Æquinoctium, quacunque hora: nec unquam plures ſimul, quam duo. Cætera ejuſdem naturæ non multis dubia eſſe video:

CAP. LX. *De grandine, nive, pruina, nebula, rore.*

Grandinem conglatiato imbre gigni, & nivem eodem humore mollius coacto, pruinam autem ex rore gelido. Per hyemem nives cadere, non grandines: ipſaſque grandines interdiu ſæpius, quam noctu, & multo celerius reſolvi, quam nives. Nebulas nec æſtate, nec maximo frigore exiſtere. Rores neque gelu, neque ardoribus, neque ventis, nec niſi ſerena nocte. Gelando liquorem minui, ſolutaque glacie non eundem inveniri modum.

CAP. LXI. *De nubium imaginibus.*

Varietates colorum figurarumque in nubibus cerni, prout admiſtus ignis ſuperet, aut vincatur.

CAP. LXII. *De proprietatibus cœli in locis.*

Præterea quaſdam proprietates cæli quibuſdam locis eſſe. Roſcidas æſtate Africæ noctes. In Italia Locris, & in lacu Velino, nullo non die apparere arcus. Rhodi & Syracuſis nunquam tanta nubila obduci, ut non aliqua hora Sol cernatur: qualia aptius ſuis referentur locis. Hæc ſint dicta de aëre.

CAP. LXIII. *De natura terræ.*

Sequitur terra, cui uni rerum naturæ partium, eximia propter merita, cognomen indidimus maternæ venerationis. Sic hominum illa, ut cælum Dei: quæ nos naſcentes excipit, natos alit, ſemelque editos ſuſtinet ſemper: noviſſime complexa gremio jam à reliqua natura abdicatos, tum maxime, ut mater, operiens: nullo magis ſacramento, quam quo nos quoque ſacros facit, etiam monumenta ac titulos gerens, nomenque prorogans noſtrum, & memoriam extendens contra brevitatem ævi. Cujus numen ultimum jam nullis precamur irati gravem: tanquam neſciamus hanc eſſe ſolam, quæ nunquam iraſcatur homini: Aquæ ſubeunt in imbres, rigeſcunt in grandines, tumeſcunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: aër denſatur nubibus, furit procellis: at hæc benigna, mitis, indulgens, uſusque mortalium ſemper ancilla, quæ coacta generat! quæ ſponte fundit! quos odores ſaporesque! quos ſuccos! quos tactus! quos colores! quam bona fide creditum fœnus reddit! quæ noſtri cauſa alit! Peſtifera enim animantia, vitali ſpiritu habente culpam, neceſſe eſt illi ſeminata excipere, & genita ſuſtinere: ſed in malis, generantium noxa eſt. Illa ſerpentem homine per-

cuſſo non amplius recipit, pœnaſque etiam inertium nomine exigit: illa medicas fundit herbas, & ſemper homini parturit. Quin & venena, noſtri miſertam inſtituiſſe credi poteſt; ne in tædio vitæ, diræ famis mors terræ meritis alieniſſima, lenta nos conſumeret tabe; ne lacerum corpus abrupta diſpergerent; ne laquei torqueret pœna præpoſtera, incluſo ſpiritu, cui quæreretur exitus; ne in profundo quæſita morte, ſepultura pabulo fieret; ne ferri cruciatus ſcinderet corpus. Ita eſt, miſerta genuit id, cujus facillimo hauſtu, illibato corpore, & cum toto ſanguine extingueremur, nullo labore, ſitientibus ſimiles: qualiter defunctos, non volucris, non fera attingeret, terræque ſervaretur, qui ſibiipſi periſſet. Et, ut verum fateamur, terra nobis malorum remedium genuit; nos illud vitæ fecimus venenum. Nos enim & ferro, quo carere non poſſumus, ſimili modo utimur. Nec tamen quereremur merito, etiamſi maleficii cauſa tuliſſet. Adverſus unam quippe naturæ partem ingrati ſumus: quaſi non ad delicias quaſque, non ad contumelias, ſerviat homini: in maria jacitur; aut, ut freta admittamus: eroditur aquis: ferro, ligno, igne, lapide, fruge, omnibus cruciatur horis: multoque plus, ut deliciis, quam ut alimentis famuletur noſtris: & tamen, quæ ſumma patitur atque extrema cute, tolerabilia videantur; penetramus in viſcera, auri argentique venas, & æris ac plumbi metalla fodientes; gemmas etiam & quoſdam parvulos quærimus lapides; ſcrobibus in profundū actis, viſcera ejus extrahimus, ut digito geſtetur gemma, quam petimus. Quot manus atteruntur, ut unus niteat articulus! Si ulli eſſent inferi, jam profecto illos avaritiæ atque luxuriæ cuniculi refodiſſent. Et miramur, ſi eadem ad noxam genuit aliqua:

aliqua: Feræ enim, credo, cuſtodiunt illam, arcentque ſacrilegas manus; Nonne inter ſerpentes fodimus, & venas auri tractamus cum veneni radicibus? Placatiore tamen Dea ob hoc utimur, quod omnes hi opulentiæ exitus ad ſcelera cædesque & bella tendunt: quamque ſanguine noſtro irrigamus, inſepultis oſſibus tegimus. Quibus tamen, velut exprobrato furore, tandem ipſa ſe obducit & ſcelera quoque mortalium occultat. Inter crimina ingrati animi & hoc duxerim, quod naturam ejus ignoramus.

CAP. XLIV. *De forma terræ.*

Eſt autem figura prima, de qua conſenſus judicat. Orbem certè dicimus terræ, globumque verticibus includi fatemur. Neque enim abſoluti orbis eſt forma; in tanta montium excelſitate, tanta camporum planitie; ſed cujus amplexus, ſi capita linearum comprehendantur ambitu, figuram abſoluti orbis efficiat: id quod ipſa rerum naturæ cogit ratio, non eiſdem cauſis, quas attulimus in cælo. Nanque in illo cava in ſe convexitas vergit, & cardini ſuo, hoc eſt terræ, undique incumbit: hæc, ut ſolida atque conferta, aſſurgit, intumeſcenti ſimilis, extraque protenditur. Mundus in centrum vergit: at terra exit à centro, immenſum ejus globum, in formam orbis, aſſidua circa eam mundi volubilitate cogente.

CAP. LXV. *De Antipodibus, an ſint, & aquæ rotunditate.*

Ingens hìc pugna literarum, contraque vulgi; circunfundi terræ undique homines, converſisque inter ſe pedibus ſtare, & cunctis ſimilem eſſe cæli verticem, ac ſimili modo ex quacunque parte mediam calcari: illo quærente, cur non decidant contra ſiti: tanquam non & ratio præſto ſit, ut

nos non decidere mirentur illi. Intervenit ſententia quamvis indocili probabilis turbæ, inæquali globo, ut ſi ſit figura pineæ nucis, nihilominus terram undique incoli. Sed quid hoc refert, alio miraculo exoriente? pendere ipſam, ac, non cadere nobiſcum, ceu ſpiritus vis mundo præſertim incluſi, dubia ſit: aut poſſit cadere, natura repugnante, & quo cadat, negante. Nam ſicut ignium ſedes non eſt niſi in ignibus, aquarum niſi in aquis, ſpiritus niſi in ſpiritu, ita terræ, arcentibus cunctis, niſi in ſe locus non eſt. Globum tamen effici mirum eſt, in tanta planitie maris camporumque; cui ſententiæ adeſt Dicæarchus vir in primis eruditus, regum cura permenſus montes, ex quibus altiſſimum prodidit Pelion, MCCL paſſuum ratione perpendiculi, nullam eſſe eam portionem univerſæ rotunditatis colligens. Mihi incerta hæc videtur conjectatio, haud ignaro quoſdam Alpium vertices, longo tractu, nec breviore L millibus paſſuum aſſurgere. Sed vulgo maxima hæc pugna eſt, ſi coactam in verticem aquarum quoque figuram credere cogatur; atqui non aliud in rerum natura aſpectu manifeſtius: namque & dependentes ubique guttæ parvis globantur orbibus, & pulveri illatæ, frondiumque lanugini impoſitæ, abſoluta rotunditate cernuntur, & in poculis repletis media maxime tument. quæ propter ſubtilitatem humoris, mollitiamque in ſe reſidentem, ratione facilius, quam viſu, deprehenduntur. Idque etiam magis mirum, in poculis repletis, addito humore minimo circumfluere quod ſuperſit: contra evenire ponderibus additis ad vicenos ſæpe denarios: ſcilicet quia intus recepta liquorem in verticem attollant, at cumulo eminente infuſa dilabantur. Eadem eſt cauſa propter quam è navibus terra non cerna-

cernatur, è navium malis conſpicua: ac procul recedente navigio, ſi quid quod fulgeat religetur in mali cacumine, paulatim deſcendere videatur, & poſtremo occultetur. Denique Oceanus, quem fatemur ultimum, quanam alia figura cohæret, atque non decideret, nullo ultra margine includente? Ipſum id ad miraculum redit, quonam modo, etiamſi globetur, extremum non decidat mare. Contra quod, ut ſint plana maria, & qua videntur figura, non poſſe id accidere, magno ſuo gaudio, magnaque gloria inventores Græci ſubtilitate geometrica docent. Nanque cum è ſublimi in inferiora aquæ ferantur, & ſit hæc natura earum confeſſa: nec quiſquam dubitet in litore ullo acceſſiſſe eas quo longiſſime devexitas paſſa ſit: procul dubio apparere, quo quid humilius ſit, propius centro eſſe terræ, omnesque lineas, quæ emittuntur ex eo ad proximas aquas, breviores fieri, quam quæ ad extremum mare à primis aquis. Ergo totas, omnique ex parte aquas vergere in centrum: ideoque non decidere: quoniam in interiora nitantur. Quod ita formaſſe artifex Natura credi debet, ut cum terra arida & ſicca conſtare per ſe ac ſine humore non poſſet, nec rurſus ſtare aqua, niſi ſuſtinente terra, mutuo implexu jungerentur: hac ſinus pandente, illa verò permeante totam, intra, extra, ſupra, venis, ut vinculis, diſcurrentibus, atque etiam in ſummis jugis erumpente: quo ſpiritu acta, & terræ pondere expreſſa, ſiphonum modo emicat: tantumque à periculo decidendi abeſt, ut in ſumma quæque & altiſſima exiliat. Qua ratione manifeſtum eſt, quare tot fluminum quotidiano acceſſu maria non creſcant,

CAP. LXVI. *Quomodo aqua ſit terræ innexa.*

Eſt igitur in toto ſuo globo tellus medio ambi-

tu præcincta circunfluo mari: nec argumentis hoc inveſtigandum, ſed jam experimentis cognitum.

CAP. LXVII. *De navigatione maris, & fluminum.*

A Gadibus, columnisque Herculis, Hiſpaniæ & Galliarum circuitu, totus hodie navigatur Occidens. Septentrionalis verò Oceanus, majore ex parte navigatus eſt, auſpiciis Divi Auguſti, Germaniam claſſe circumvecta ad Cimbrorum promontorium: & inde immenſo mari proſpecto, aut fama cognito, ad Scythicam plagam, & humore nimio rigentia. Propter quod minime veriſimile eſt illic maria deficere, ubi vis humoris ſuperet. Iuxta verò ab Ortu ex Indico mari, ſub eodem ſydere pars tota vergens in Caſpium mare, pernavigata eſt Macedonum armis, Seleuco atque Antiocho regnantibus, qui & Seleucida atque Antiochida ab ipſis appellari voluêre. Circa Caſpium quoque multa Oceani litora explorata, parvoque brevius, quam totus, hinc aut illinc Septentrio eremigatus. Vt tamen conjecturæ locum ſic quoque non relinquat, ingens argumentum paludis Mæoticæ, ſive ea illius Oceani ſinus eſt, ut multos adverto crediidiſſe, ſive anguſto diſcreti ſitu, reſtagnatio. Alio latere Gadium, ab eodem Occidente, magna pars meridiani ſinus ambitu Mauritaniæ navigatur hodie. Majorem quidem ejus partem, & Orientis, victoriæ Magni Alexandri luſtravere, uſque in Arabicum ſinum. In quo res gerente C. Cæſare Auguſti filio, ſigna navium ex Hiſpanienſibus naufragiis feruntur agnita. Et Hanno, Carthaginis potentia florente, circunvectus à Gadibus ad finem Arabiæ, navigationem eam prodidit ſcripto: ſicut ad extera Europæ noſcenda miſſus eodem tempore Himilco. Præterea Nepos Corne-

Cornelius author eſt, Eudoxum quendam ſua ætate, cum Lathyrum regem fugeret, Arabico ſinu egreſſum, Gades uſque pervectum: multoque ante eum Cælius Antipater, vidiſſe ſe, qui navigaſſet ex Hiſpania in Æthiopiam commercii gratia. Idem Nepos de Septentrionali circuitu tradit, Quinto Metello Celeri, C. Afranii in Conſulatu collegæ, ſed tum Galliæ proconſuli, Indos à rege Suevorum dono datos, qui ex India commercii cauſa navigantes, tempeſtatibus eſſent in Germaniam abrepti. Sic maria circunfuſa undique dividuo globo, partem orbis auferunt nobis: nec inde huc, nec hinc illo pervio tractu. Quæ contemplatio apta detegendæ mortalium vanitati, poſcere videtur, ut totum hoc, quicquid eſt, in quo ſingulis nihil ſatis eſt, ceu ſubjectum oculis, quantum ſit oſtendam.

CAP. LXVIII. *Quæ portio terræ habitetur.*

Iam primum in dimidio computari videtur, tanquam nulla portio ipſi decidatur Oceano: qui toto circundatus medio, & omnes cæteras fundens recipienſque aquas, & quicquid exit in nubes, ac ſydera ipſa, tot, & tantæ magnitudinis, paſcens, quo tandem amplitudinis ſpatio credetur habitare? Improba & infinita debet eſſe tam vaſtæ molis poſſeſſio. Adde quod ex relicto plus abſtulit cælum: nam cum ſint ejus quinque partes, quas vocant zonas, infeſto rigore & æterno gelu premitur omne, quicquid eſt ſubjectum duabus extremis, utrinque circa vertices, hunc, qui Septentrio vocatur, eumque qui adverſus illi Auſtrinus appellatur. Perpetua caligo utrobique, & alieno molliorum ſyderum aſpectu, maligna, ac pruina tantum albicans lux. Media verò terrarum, qua Solis orbita eſt, exuſta flammis & cremata, cominus vapore

pore torretur. Circa duæ tantum, inter exuſtam & rigentes, temperantur: eæque ipſæ inter ſe non perviæ, propter incendium ſyderis. Ita terræ tres partes abſtulit cælum: Oceani rapina in incerto eſt. Sed & relicta nobis una portio, haud ſcio an etiam in majore damno ſit. Idem ſiquidem Oceanus infuſus in multos (ut dicemus) ſinus, adeò vicino acceſſu interna maria allatrat, ut centum XV millibus paſſuum Arabicus ſinus diſtet ab Ægyptio mari: Caſpius verò CCCLXXV millibus à Pontico. Idem interfuſus intrat per tot maria, quibus Africam, Europam, Aſiamque diſpeſcit. Quantum terrarum occupet, computetur etiam nunc menſura tot fluminum, tantarum paludum. Addantur & lacus, & ſtagna: jam elata in cælum, & ardua aſpectu quoque juga: jam ſylvæ, vallesq; præruptæ, & ſolitudines, mille cauſis deſerta detrahantur. Hæ tot portiones terræ, imò verò, ut plures tradidere, mundi punctus, (neque enim eſt aliud terra in univerſo) hæc eſt materia gloriæ noſtræ, hæc ſedes: hîc honores gerimus, hîc exercemus imperia, hîc opes cupimus, hîc tumultuatur humanum genus, hîc inſtauramus bella etiam civilia, mutuisque cædibus laxiorem facimus terram. Et ut publicos gentium furores tranſeam, hæc in qua conterminos pellimus, furtoque vicini cæſpitem noſtro ſolo affodimus, ut qui latiſſime rura metatus fuerit, ultraque fines exegerit accolas, quota terrarum parte gaudeat? vel cum ad menſuram avaritiæ ſuæ propagaverit, quam tandem portionem ejus defunctus obtineat.

CAP. LXIX. *Mediam eſſe mundi terram.*

Mediam eſſe mundi totius haud dubiis conſtat argumentis, ſed clariſſime Æquinoctii paribus horis. Nam niſi in medio eſſet, æquales dies noctesq; haberi

haberi non poſſe deprehenderunt & dioptræ, quæ vel maxime id confirmant: cum Æquinoctiali tempore ex eadem linea Ortus Occaſusque cernatur, & Solſtitialis exortus per ſuam lineam, Brumaliſque occaſus; quæ accidere nullo modo poſſent, niſi in centro ſita eſſet.

CAP. LXX. *De ſyderum ortus inæqualitate, & de ecleipſi, & ubi, & quare.*

Tres autem circuli ſupra dictis zonis implexi, inæqualitates temporum diſtinguunt: Solſtitiales à parte Signiferi excelſiſſima nobis, ad ſeptentrionalem plagam; contraque ad alium Polum brumalis; item medio ambitu Signiferi orbis incedens Æquinoctialis. Reliquorum, quæ miramur, cauſa in ipſius terræ figura eſt, quam globo ſimilem, & cum ea aquas, iiſdem intelligitur argumentis. Sic enim fit haud dubiè, ut nobis Septentrionalis plagæ ſydera nunquam occidant, contra Meridianæ nunquam oriantur: rurſusque hæc illis non cernantur, attollente ſe contra medios viſus terrarum globo. Septentriones non cernit Troglodytice, & confinis Ægyptus: nec Canopum Italia, & quem vocant Berenices crinem, item quem ſub Divo Auguſto cognominavere Cæſaris thronon, inſignes ibi ſtellas. Adeoque manifeſto aſſurgens faſtigium curvatur, ut Canopus quartam ferè partem ſigni unius ſupra terram eminere Alexandriæ intuentibus videatur: eadem à Rhodo terram quodammodo ipſam ſtringere: in Ponto omnino non cernatur, ubi maxime ſublimis Septentrio. Idem à Rhodo abſconditur, magiſque Alexandriæ. In Arabia Novembri menſe prima vigilia occultus, ſecunda ſe oſtendit: in Meroë Solſtitio veſperi pauliſper apparet, pauciſque ante exortum Arcturi diebus pariter cum die cernitur. Navigantium hæc

hæc maxime curſus deprehendunt, in alia adverſo, in alia prono mari, ſubitoque conſpicuis, atque ut è freto emergentibus, quæ in anfractu pilæ latuêre, ſyderibus. Neque enim (ut dixere aliqui) mundus hic Polo excelſiore ſe attollit: aut undique cernerentur hæc ſydera: verum hæc eadem quibusque proximis ſublimiora creduntur: eademque demerſa longinquis: utque nunc ſublimis in dejectu poſitis videtur hic vertex, ſic in illam terræ devexitatem tranſgreſſis, illa ſe attollunt, reſidentibus quæ hic excelſa fuerant: quod niſi in figura pilæ accidere non poſſet. Ideoque defectus Solis ac Lunæ veſpertinos Orientis incolæ non ſentiunt, nec matutinos ad Occaſum habitantes: meridianos verò ſæpius. Nobili apud Arbela magni Alexandri victoria, Luna defeciſſe noctis ſecunda hora prodita eſt: eademque in Sicilia exoriens Solis defectum, Vipſano & Fonteio COSS. qui fuere ante paucos annos, factum [56] pridie Calendas Majas, Campania hora diei inter ſeptimam & octavam ſenſit: Corbulo dux in Armenia inter horam diei decimam & undecimam prodidit viſum, circuitu globi alia aliis detegente & occultante. Quod ſi plana eſſet terra, ſimul omnia apparerent cunctis, noctesque non fierent inæquales: neque alias, quam in medio ſitis, paria duodecim horarum intervalla cernerentur, quæ nunc in omni parte ſimili modo congruunt.

CAP. LXXI. *Quæ ratio diurnæ lucis in terris.*

Ideo nec nox diesque quævis eadem toto orbe ſimul eſt, oppoſitu globi noctem, aut ambitu diem afferente. Multis hoc cognitum experimentis. In Africa Hiſpaniaque turrium Annibalis: in Aſia verò propter piraticos terrores, ſimili ſpecularum præſidio excitato: in queis prænuntiativos ignes

ſexta

ſexta hora diei accenſos, ſæpe compertum eſt, tertia noctis à tergo ultimis viſos. Ejuſdem Alexandri curſor Philonides, ex Sicyone Elin mille & ducenta ſtadia novem diei confecit horis: indeque quamvis declivi itinere, tertia noctis hora remenſus eſt ſæpius; Cauſa, quod eunti cum Sole iter erat. eundem remeans obvium contrario prætervertebat occurſu. Quà de cauſa ad Occaſum navigantes, quamvis breviſſimo die, vincunt ſpatia nocturnæ navigationis, ut Solem ipſum comitantes;

CAP. LXXII. *Gnomonica de eadem re & horologio primo.*

Vaſaque horoſcopa non ubiq; eadem ſunt uſui, in trecentis ſtadiis, aut, ut longiſſime, in quingentis, mutantibus ſemet umbris Solis. Itaque umbilici (quem gnomonem appellant) umbra, in Ægypto meridiano tempore, Æquinoctii die, paulo plus quam dimidiam gnomonis menſuram efficit: in urbe Roma nona pars gnomonis deeſt umbræ: in oppido Ancone ſupereſt quinta trigeſima: in parte Italiæ, quæ Venetia appellatur, eiſdem horis umbra gnomoni par fit.

CAP. LXXIII. *Ubi & quando nullæ umbræ.*

Simili modo tradunt in Syene oppido, quod eſt ſupra Alexandriam quinque millibus ſtadiorum, Solſtitii die medio, nullam umbram jaci, puteumque ejus experimenti gratia factum, totum illuminari. Ex quo apparere tum Solem illi loco ſupra verticem eſſe: quod & in India ſupra flumen Hypaſin fieri tempore eodem Oneſicritus ſcripſit: conſtatque in Berenice urbe Troglodytarum, & inde ſtadiis quatuor millibus DCCCXX in eadem gente, Ptolemaide oppido, quod in margine Rubri maris ad primos elephantorum venatus conditum eſt, hoc idem ante Solſtitium quadragenis

quinis

quinis diebus, totidemque poſtea fieri, & per eos XC dies in Meridiem umbras jaci: rurſus in Meroë inſula, quæ eſt caput gentis Æthiopum, & quinq; millibus ſtadiorum à Syene in amne Nilo habitatur, bis anno abſumi umbras, Sole duodeviceſimam Tauri partem, & quartamdecimam Leonis obtinente. In Indiæ gente Oretum, mons eſt Maleus nomine, juxta quem umbræ æſtate in Auſtrum, hyeme in Septentrionem jaciuntur. Quindecim tantum noctibus ibi apparet Septentrio. In eadem India Patales celeberrimo portu, Sol dexter oritur, umbræ in Meridiem cadunt: Septentrionem, ibi Alexandro morante, annotatum prima tantum noctis parte aſpici: Oneſicritus dux ejus ſcripſit, quibus in locis Indiæ umbræ non ſint, Septentrionem non conſpici, & ea loca appellari Aſcia, nec horas dinumerari ibi.

CAP. LXXIV. *Vbi bis anno umbræ, & ubi in contrarium.*

At in tota Troglodytice, umbras bis quadragintaquinq; diebus in anno Eratoſthenes in contrarium cadere prodidit.

CAP. LXXV. *Vbi longiſſimus dies, & ubi breviſſimus.*

Sic fit, ut vario lucis incremento, in Meroë longiſſimus dies XII horas æquinoctiales & octo partes unius horæ colligat: Alexandriæ verò XIV horas: in Italia quindecim: in Britannia XVII ubi æſtate lucidæ noctes, haud dubiè repromittunt id, quod cogit ratio credi, Solſtitii diebus accedente Sole propius verticem mundi, anguſto lucis ambitu, ſubjecta terræ continuos dies habere ſenis menſibus, noctesque è diverſo ad brumam remoto. Quod fieri in inſula Thule Pythias Maſſilienſis ſcripſit, ſex dierum navigatione in Septentrionem à Bri-

à Britannia diſtante: quidam verò & in Mona, quæ diſtat à Camaleduno Britanniæ oppido circiter ducentis millibus affirmant.

CAP. LXXVI. *Item de horologio.*

Vmbrarum hanc rationem, & quam vocant gnomonicen, invenit Anaximenes Mileſius, Anaximandri (de quo diximus) diſcipulus: primusque horologium, quod appellant ſciotericon, Lacedæmone oſtendit.

CAP. LXXVII. *Quomodo dies obſerventur.*

Ipſum diem alii aliter obſervavere. Babylonii inter duos Solis Exortus: Athenienſes inter duos Occaſus: Vmbri à Meridie in Meridiem: vulgus omne à luce ad tenebras: ſacerdotes Romani, & qui diem diffiniere civilem, item Ægyptii & Hipparchus, à media nocte in mediam. Minora autem intervalla eſſe lucis inter ortus Solis, juxta ſolſtitia, quam æquinoctia, apparet: quia poſitio Signiferi circa media ſui obliquior eſt; juxta ſolſtitium verò rectior.

CAP. LXXVIII. *Differentiæ gentium ratio.*

Contexenda ſunt his, cæleſtibus nexa cauſis; nanque Æthiopas vicini ſyderis vapore torreri, aduſtisque ſimiles gigni, barba & capillo vibrato, non eſt dubium; & adverſa plaga mundi, atque glaciali, candida cute eſſe gentes, flavis promiſſas crinibus, truces verò ex cæli rigore has, illas mobilitate hebentes: ipſoque [57] crinium argumento, illis in ſupera ſuccum revocari, natura vaporis his in inferas partes depelli, humore deciduo. Hîc graves feras, illic varias effigies animalium provenire, maxime alitum, & in multas figuras gigni volucres. Corporum autem proceritatem utrobique: illic ignium niſu, hîc humoris alimento. Medio verò terræ, ſalubri utrinque miſturâ, fertilis

tilis ad omnia tractus, modicus corporum habitus, magna & in colore temperies, ritus molles, ſenſus liquidus, ingenia fœcunda, totiusque naturæ capacia. Iiſdem imperia, quæ nunquam extimis gentibus fuerint: ſicut ne illæ quidem his paruerunt, avulſæ, ac pro immanitate naturæ urgentis illas, ſolitariæ.

CAP. LXXIX. *De motu terræ.*

Babyloniorum placita motus terræ, hiatusque, & cætera omnia, vi ſyderum exiſtimant fieri: ſed illorum trium, quibus fulmina aſſignant. fieri autem, meantium cum Sole, aut congruentium, & maxime circa quadrata mundi. Præclara quædam
58 eſſe & immortalis in eo (ſi credimus) divinitas perhibetur, Anaximandro Mileſio Phyſico, quem ferunt Lacedæmoniis prædixiſſe, ut urbem ac tecta cuſtodirent: inſtare enim motum terræ, cum & urbs tota eorum corruit, & Taygeti montis magna pars, ad formam puppis eminens, abrupta, cladem inſuper eam ruinà preſſit. Perhibetur & Pherecydis Pythagoræ doctoris alia conjectatio, ſed & illa divina: hauſtu aquæ è puteo præſenſiſſe, ac prædixiſſe ibi terræ motum. Quæ ſi vera ſunt, quantum à Deo tandem videri poſſunt tales diſtare, dum vivant? Et hæc quidem arbitrio cujusque exiſtimanda relinquantur: ventos in cauſa eſſe non dubium reor. Neque enim unquam intremiſcunt terræ, niſi ſopito mari, cæloque adeò tranquillo, ut volatus avium non pendeant, ſubtracto omni ſpiritu qui vehit: nec unquam, niſi poſt ventos, conditos ſcilicet in venas & cavernas ejus, occulto afflatu. Neque aliud eſt in terra tremor, quam in nube tonitruum. Nec hiatus aliud, quam cum fulmen erumpit, incluſo ſpiritu luctante, & ad libertatem exire nitente.

CAP. LXXX.

CAP. LXXX. *De terræ hiatibus.*

Variè itaque quatitur, & mira eduntur opera, alibi proſtratis mœnibus, alibi hiatu profundo hauſtis, alibi egeſtis molibus, alibi emiſſis amnibus: nonnunquam etiam ignibus, calidisve fontibus, alibi [59] adverſo fluminum curſu. Præcedit verò comitaturque terribilis ſonus, alias murmur ſimilius mugitibus, aut clamori humano, armorumve pulſantium fragori, pro qualitate materiæ excipientis, formaque vel cavernarum, vel cuniculi, per quem meat, exilius graſſante in anguſto; eodem rauco in recurvis, reſultante in duris, fremente in humidis, fluctuante in ſtagnantibus, item [60] fremente contra ſolida. Ita & ſine motu ſæpe editur ſonus; nec ſimplici modo quatitur unquam, ſed tremit vibratque. Hiatus verò alias remanet, oſtendens quæ ſorbuit, alias occultat ore compreſſo, rurſusque ita inducto ſolo, ut nulla veſtigia extent, urbibus plerunque devoratis, agrorumque tractu hauſto. Maritima autem maxime quatiuntur: nec montoſa tali malo carent. Exploratum eſt mihi, Alpes Appenninumque ſæpius tremuiſſe. Et autumno ac vere terræ crebrius moventur, ſicut fiunt fulmina. Ideò Galliæ & Ægyptus minime quatiuntur: quoniam hic æſtatis cauſa obſtat, illic hyemis. Item noctu ſæpius, quam interdiu. Maximi autem motus exiſtunt matutini, veſpertinique, ſed propinqua luce crebri, interdiu autem circa meridiem. Fiunt & Solis Lunæque defectu, quoniam tempeſtates tunc ſopiuntur: præcipuè verò, cũ ſequitur imbrem æſtus, imbresve æſtum.

CAP. LXXXI. *Signa motus futuri.*

Navigantes quoque ſentiunt non dubia conjectura, ſine flatu intumeſcente fluctu ſubito, aut quatiente [61] ictu. Intremunt verò & in navibus poſita,

poſita, æque quam in ædificiis, crepituque prænuntiant. Quin & volucres non impavidæ ſedent. Eſt & in cælo ſignum, præceditque motu futuro, aut interdiu, aut paulo poſt occaſum, ſereno ceu tenuis linea nubis in longum porrectę ſpatium. Eſt & in puteis turbidior aqua, nec ſine odoris tædio:

CAP. LXXXII. *Auxilia contra motus futuros.*

Sicut in iiſdem eſt remedium, quale & crebri ſpecus præbent. Præconceptum enim ſpiritum exhalant: quod in certis notatur oppidis, quæ minus quatiuntur, crebris ad eluviem cuniculis cavata: multoque ſunt tutiora in iiſdem illis, quæ pendent; ſicut Neapoli in Italia intelligitur, parte ejus, quæ ſolida eſt, ad tales caſus obnoxia. Tutiſſimi ſunt ædificiorum fornices, anguli quoque parietum, poſteſque alterno pulſu renitentes: & latere terreno facti parietes minore noxa quatiuntur. Magna differentia eſt & in ipſo genere motus: pluribus ſiquidem modis quatitur. Tutiſſimum eſt, cum vibrat criſpante ædificiorum crepitu, & cum intumeſcit aſſurgens, alternoque motu reſidet: innoxium & cum concurrentia tecta contrario ictu arietant, quoniam alter motus alteri renititur. Vndantis inclinatio, & fluctus more quædam volutatio, infeſta eſt: aut cum in unam partem totus ſe motus impellit. Deſinunt autem tremores, cum ventus emerſit: ſin verò duravere, non ante quadraginta dies ſiſtuntur: plerunq; & tardius, utpote cum quidam annuo & bienni ſpatio duraverint.

CAP. LXXXIII *Portenta terrarum ſemel viſa.*

Factum eſt ſemel, quod equidem in Hetruſcæ diſciplinæ voluminibus inveni, ingens terrarum portentum, L. Marcio, Sex. Iulio COSS. in agro Mutinenſi: nanque montes duo inter ſe concurrerunt, crepitu maximo aſſultantes, recedenteſque,

inter

inter eos flamma fumoque in cælum exeunte interdiu, ſpectante è via Æmylia magna equitum Romanorum, familiarumque & viatorum multitudine. Eo concurſu villæ omnes eliſæ, animalia permulta, quæ intra fuerant, exanimata ſunt, anno ante ſociale bellum: quod haud ſcio an funeſtius ipſi terræ Italiæ fuerit, quam civilia. Non minus mirum oſtentum & noſtra cognôvit ætas, anno Neronis principis ſupremo, ſicut in rebus ejus expoſuimus, pratis oleisque, intercedente via publica, in contrarias ſedes tranſgreſſis, in agro Marrucino, prædiis Vectii Marcelli equitis Romani, res Neronis procurantis.

CAP. LXXXIV. *Miracula terræmotus.*

Fiunt ſimul cum terræmotu & inundationes maris, eodem videlicet ſpiritu infuſi, aut [62] reſidentis ſinu recepti. Maximus terræ, memoriâ mortalium, extitit motus, Tiberii Cæſaris principatu, XII urbibus Aſiæ una nocte proſtratis. Creberrimus Punico bello, intra eundem annum ſepties atque quinquagies nuntiatus Romam. Quo quidem anno ad Traſymenum lacum dimicantes, maximum motum neque Pœni ſenſere, nec Romani. Nec verò ſimplex malum, aut in ipſo tantum motu periculum eſt: ſed par aut majus oſtentum. Nunquam urbs Roma tremuit, ut non futuri eventus alicujus id prænuntium eſſet.

CAP. LXXXV. *Quibus locis maria receſſerint.*

Eadem naſcentium cauſa terrarum eſt, cum idem ille ſpiritus attollendo potens ſolo, non valuit erumpere. Naſcuntur enim nec fluminum tantum invectu, ſicut Echinades inſulæ ab Acheloo amne congeſtæ: majorque pars Ægypti à Nilo, in quam à Pharo inſula noctis & diei curſum fuiſſe Homero credimus: ſed & receſſu maris,

ſicut

ſicut eidem de Circeiis. Quod accidiſſe & in Ambraciæ portu decem millium paſſuum intervallo, & Athenienſium quinque millium ad Piræeum memoratur: & Epheſi, ubi quondam ædem Dianæ alluebat. Herodoto quidem ſi credimus, mare fuit ſupra Memphin uſque ad Æthiopum montes: itemque à planis Arabiæ. Mare & circa Ilium, & tota Teuthrania, quaque campos intulerit Mæander.

CAP. LXXXVI. *Ratio inſularum enaſcentium.*

Naſcuntur & alio modo terræ, ac repente in aliquo mari emergunt, velut paria ſecum faciente natura, quæq; hauſerit hiatus, alio loco reddente.

CAP. LXXXVII. *Quæ & quibus temporibus enatæ ſunt.*

Claræ jam pridem inſulæ, Delos & Rhodos, memoriæ produntur enatæ. Poſtea minores, ultra Melon Anaphe; inter Lemnum & Helleſpontum, Nea: inter [63] Lebedum & Teon, Alone: inter Cycladas Olympiadis CXXXV anno quarto, Thera & Theraſia. Inter eaſdem poſt annos CXXX Hiera, eademque Automate. Et ab duobus ſtadiis poſt annos CX in noſtro ævo, M. Iunio Syllano, L. Balbo COSS. ad VIII Idus Iulias, Thia.

CAP. LXXXVIII. *Quas terras interruperint maria.*

Ante nos & juxta Italiam inter Æolias inſulas: item juxta Cretam emerſit è mari MD paſſ. una cum calidis fontibus: altera Olympiadis CXLIII anno tertio in Thuſco ſinu, flagrans hæc violento cum flatu. Proditurque memoriæ, magna circa illam multitudine piſcium fluitante, confeſtim expiraſſe quibus ex his cibus fuiſſet. Sic & Pithecuſas in Campano ſinu ferunt ortas. Mox in his montem Epopon, cum repente flamma ex eo emicuiſſet,

cuiſſet, campeſtri æquatum planitie. In eadem & oppidum hauſtum profundo: alioque motu terræ ſtagnum emerſiſſe: & alio, provolutis montibus inſulam extitiſſe Prochytam. Nanque & hoc modo inſulas rerum natura fecit. Avellit Siciliam Italiæ, Cyprum Syriæ, Eubœam Beotiæ, Eubœæ Atalantem & Macrin, Beſbycum Bithyniæ, Leucoſiam Sirenum promontorio.

CAP. LXXXIX. *Quæ inſulæ continenti adjunctæ.*

Rurſus abſtulit inſulas mari, junxitque terris: Antiſſam Leſbo, Zephyrum Halicarnaſſo, Æthuſam Myndo, Dromiſcon & Pernen Mileto, Narthecuſam Parthenio promõtorio. Hybanda quondam inſula Ioniæ, CC nunc à mari abeſt ſtadiis. Syrien Epheſus in mediterraneo habet: Deraſidas & Sophoniam vicina ei Magneſia, Epidaurus & Oricum inſulæ eſſe deſierunt.

CAP. XC. *Quæ terræ in totum mari permutatæ.*

In totum abſtulit terras, primum omnium ubi Atlanticum mare eſt, ſi Platoni credimus, immenſo ſpatio. Mox interno, quæ videmus hodie, merſam Acarnaniam Ambracio ſinu, Achaiam Corinthio, Europam Aſiamque Propontide & Ponto. Ad hoc perrupit mare Leucada, Antirrhium, Helleſpontum, Boſphoros duos.

CAP. XCI. *Quæ terræ ipſæ ſe ſorbuerunt.*

Atque ut ſinus & ſtagna prætercam, ipſa ſe condens terra, devoravit Cybotum altiſſimum montem, cum oppido Curite: Sipylum in Magneſia: & prius in eodem loco clariſſimam urbem, quæ Tantalis vocabatur. Galanis & Gamales urbium in Phœnice agros cum ipſis: Phegium Æthiopiæ jugum excelſiſſimum: tanquam non infida graſſarentur & litora;

CAP. XCII.

CAP. XCII. *Quæ urbes hauſtæ ſint à mari.*

Pyrrham & Antiſſam circa Mæotim Pontus abſtulit, Elicen & Buram in ſinu Corinthio, quarum in alto veſtigia apparent. Ex inſula Cea amplius triginta millia paſſuum abrupta ſubito, cum plurimis mortalium rapuit. Et in Sicilia dimidiam Thyndarida urbem, ac quicquid ab Italia deeſt. Similiter in Bœotia & Eleuſina.

CAP. XCIII. *De miraculis terrarum.*

Motus enim terræ ſileantur, & quicquid eſt, ubi ſaltem buſta urbium extant: ſimul ut terræ miracula potius dicamus, quam ſcelera naturæ. Et hercule non cæleſtia enarratu difficiliora fuerint. Metallorum opulentia tam varia, tam dives, tam fœcunda, tot ſeculis ſuboriens: cum tantum quotidie orbe toto populentur ignes, ruinæ, naufragia, bella, fraudes: tantum verò luxuria & tot mortales conterant: gemmarum pictura tam multiplex, lapidum tam diſcolores maculæ, interque eos candor alicujus, præter lucem omnia excludens: medicatorum fontium vis: ignium tot locis emicantium perpetua tot ſeculis incendia: ſpiritus letales alibi, aut ſcrobibus emiſſi, aut ipſo loci ſitu mortiferi, alibi volucribus tantum, ut Soracte vicino urbi tractu, alibi præter hominem cæteris animantibus, nonnunquam & homini, ut in Sinueſſano agro & Puteolano: ſpiracula vocant, alii Charoneas ſcrobes, mortiferum ſpiritum exhalantes. Item in Hirpinis Amſancti, ad Mephitis ædem locum, quem qui intravere, moriuntur. Simili modo Hierapoli in Aſia, Matris tantum magnæ ſacerdoti innoxium. Alibi fatidici ſpecus, quorum exhalatione temulenti futura præcinunt, ut Delphis, nobiliſſimo oraculo. Quibus in rebus quid poſſit aliud cauſæ [64] efferre mortalium

lium quiſpiam, quam diffuſæ per omne naturæ, ſubinde aliter atque aliter numen erumpens?

CAP. XCIV. *De terris ſemper trementibus.*

Quædam verò terræ ad ingreſſus tremunt, ſicut in Gabienſi agro, non procul urbe Roma, jugera ferme ducenta, equitantium curſu: ſimiliter in Reatino.

CAP. XCV. *De inſulis ſemper fluctuantibus.*

Quædam inſulæ ſemper fluctuant, ſicut in agro Cæcubo, & eodem Reatino, Mutienſi, Statonienſi. In Vadimonis lacu, & ad Cutilias aquas opaca ſylva, quæ nunquam die ac noctu eodem loco viſitur. In Lydia quæ vocantur Salaminæ, non ventis ſolum, ſed etiam contis quo libeat impulſæ, multorum civium Mithridatico bello ſalus. Sunt & in Nymphæo parvæ, [65] Saltuares dictæ, quoniam in ſymphoniæ cantu ad ictus modulantium pedum moventur. In Tarquinienſi lacu magno Italiæ duæ nemora circumferunt, nunc triquetram figuram edentes, nunc rotundam complexu, ventis impellentibus, quadratam nunquam.

CAP. XCVI. *Quibus in terris non pluat: & acervata terrarum miracula, & cæterorum elementorum.*

Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cujus quandam [66] aream non impluit. Item in Nea, oppido Troadis, circa ſimulachrum Minervæ. In eodem & relicta ſacrificia non putreſcunt. Iuxta Harpaſa oppidum Aſiæ, cautes ſtat horrenda, uno digito mobilis: eadem, ſi toto corpore impellatur, reſiſtens. in Taurorum peninſula in civitate [67] Paraſino terra eſt, qua ſanantur omnia vulnera. At circa Aſſon Trojadis lapis naſcitur, quo conſumuntur omnia corpora, Sarcophagus vocatur. Duo ſunt montes juxta flumen Indum: alteri na-

tura eſt ut ferrum omne teneat, alteri ut reſpuat; itaque ſi ſint clavi in calciamento, veſtigia avelli in altero non poſſe, in altero ſiſti. Locris & Crotone peſtilentiam nunquam fuiſſe, nec ullo terræ motu laboratum, annotatum eſt. In Lycia verò ſemper à terræ motu XL dies ſerenos eſſe. In agro Ardano frumentum ſatum non naſcitur. Ad aras [68] Murtias in Veiente, & apud Tuſculanum, & in ſylva Ciminia loca ſunt in quibus in terram depacta non extrahuntur. In Cruſtumino natum fœnum, ibi noxium, extra ſalubre eſt.

CAP. XCVII. *Qua ratione æſtus maris accedant, & recedant. Et ubi iidem extra rationem.*

Et de aquarum natura complura dicta ſunt: ſed æſtus maris accedere, & reciprocare, maxime mirum: pluribus quidem modis, verum cauſa in Sole, Lunaque. Bis inter duos exortus Lunæ affluunt, biſque remeant, vicenis quaterniſque ſemper horis. Et primum attollente ſe cum ea mundo intumeſcentes, mox à Meridiano cæli faſtigio vergente in Occaſum reſidentes: rurſuſq; ab Occaſu ſubter cæli ima, & Meridiano contraria accedente, inundantes: hinc donec iterum exoriatur, ſe ſorbentes. Nec unam eodem tempore, quo pridie, reflui, ut ancillante ſydere, trahenteq; ſecum avido hauſtu maria, & aſſiduè aliunde, quam pridie, exoriente paribus tamen intervallis reciproci, ſeniſque ſemper horis, non cujuſque diēi aut noctis, aut loci, ſed Æquinoctialibus: ideoque inæquales vulgarium horarum ſpatio, utcunque plures in eas aut diei aut noctis illarum menſuræ cadunt, & Æquinoctio tantum pares ubique. Ingens argumentum, plenumque lucis ac vocis etiam [69] diurnæ, hebetes eſſe, qui negent ſubtermeare ſydera,

ac rurſus eadem reſurgere, ſimilemque terris, imò verò univerſæ naturæ exinde faciem in iiſdem ortus occaſusque operibus, non aliter ſub terra manifeſto ſyderis curſu, aliove effectu, quam cum præter oculos noſtros feratur. Multiplex etiamnum lunaris differentia, primumque ſeptenis diebus: quippe modici novâ ad dividuam æſtus, pleniore ab ea exundant, plenaque maxime fervent: inde miteſcunt: pares ad ſeptimam primis: iterumque alio latere dividua augentur: in coitu Solis pares: plane eadem Aquilonia, & à terris longius recedente mitiores, quam cum in Auſtros digreſſa, propiore niſu vim ſuam exercet. Per octonos quoque annos ad principia motus & paria incrementa centeſimo Lunæ revocantur ambitu, augente ea cuncta: Solis annuis cauſis, duobus Æquinoctiis maxime tumentes, & autumnali amplius, quam verno: inanes verò Bruma, & magis Solſtitio. Nec tamen in ipſis, quos dixi, temporum articulis, ſed paucis poſt diebus: ſicuti neque in plena aut noviſſima, ſed poſtea: nec ſtatim ut Lunam mundus oſtendat occultetve, aut media plaga declinet, verum duabus fere horis Æquinoctialibus ſerius, tardiore ſemper ad terras omnium, quæ geruntur in cælo, effectu cadente, quam viſu, ſicuti fulguris, & tonitrus, & fulminum. Omnes autem æſtus in Oceano majora integunt ſpatia inundantque, quam in reliquo mari ſive quia totum in univerſitate animoſius eſt quam in parte, ſive quia magnitudo aperta ſyderis vim laxè graſſantis efficacius ſentit, eandem anguſtiis arcentibus. Qua de cauſa nec lacus, nec amnes ſimiliter moventur. Octogenis cubitis ſupra Britanniam intumeſcere æſtus Pythias Maſſilienſis author eſt. Interiora autem maria terris clauduntur, ut portu. Quibuſdam

tamen in locis ſpatioſior laxitas ditioni paret, utpote cum plura exempla ſint, in tranquillo mari, nulloque velorum impulſu, tertio die ex Italia provectorum Vticam, æſtu fervente. Circa litora autem magis quam in alto deprehenduntur hi motus: quoniam & in corpore extrema pulſum venarum, id eſt, ſpiritus magis ſentiunt. In plerisque tamen æſtuariis, propter diſpares ſyderum in quoque tractu exortus, diverſi exiſtunt æſtus, tempore, non ratione, diſcordes, ſicut in Syrtibus. Et quorundam tamen privata natura eſt, velut Tauromenitani eurupi ſæpius, & in Eubœa ſepties die ac nocte reciprocantis. Æſtus idem triduo in menſe conſiſtit, ſeptima, octava, nonaque Luna. Gadibus, qui eſt delubro Herculis proximus, fons incluſus ad putei modum, alias ſimul cum Oceano augetur minuiturque, alias verò utrunque contrariis temporibus. Eodem in loco alter, Oceani moribus conſentit. In ripa Bætis oppidum eſt, cujus putei creſcente æſtu minuuntur, augeſcunt decedente, mediis temporum immobiles. Eadem natura in Hiſpali oppido uni puteo, cæteris vulgaris. Et Pontus ſemper extra meat in Propontidem, introrſus in Pontum nunquam refluo mari.

CAP. XCVIII. *Miracula maris.*

Omnia plenilunio maria purgantur, quædam & ſtato tempore. Circa Meſſanam & Mylas fimo ſimilia expuuntur in litus purgamenta: unde fabula Solis boves ibi ſtabulari. His addit (ut nihil quod equidem noverim prætercam) Ariſtoteles, nullum animal niſi æſtu recedente expirare. Obſervatum id multum in Gallico Oceano, & dunraxat in homine compertum.

CAP. XCIX.

CAP. XCIX. *Quæ poteſtas Lunæ, in terrena, & marina.*

Quo vera conjectatio exiſtit, haud fruſtra ſpiritum ſydus Lunæ exiſtimari. Hoc eſſe quod terras ſaturet, accedensque corpora impleat, abſcedens inaniat. Ideò cum incremento ejus augeri conchylia, & maxime ſpiritum ſentire, quibus ſanguis non ſit. Sed & ſanguine hominem etiam cum lumine ejus augeri ac minui: frondes quoque ac pabula (ut ſuo loco dicetur) ſentire, in omnia eâdem penetrante vi.

CAP. C. *Quæ Solis, & quare ſalſum mare.*

Itaque Solis ardore ſiccatur liquor: & hoc eſſe maſculum ſydus accepimus, torrens cuncta ſorbensque. Sic mari latè patenti ſaporem incoqui ſalis; aut quia exhauſto inde dulci tenuique, quod facillime trahat vis ignea, omne aſperius craſſiusq; linquatur: ideò ſumma æquorum aqua dulciorem profundam: hanc eſſe veriorem cauſam aſperi ſaporis, quam quod mare terræ ſudor ſit æternus: aut quia plurimum ex arido miſceatur illi vapore, aut quia terræ natura medicatis aquas inficiat. Eſt in exemplis, Dionyſio Siciliæ tyranno, cum pulſus eſt ea potentia, accidiſſe prodigium, ut uno die in portu dulceſceret mare.

CAP. CI. *Item de natura Lunæ.*

E contrario ferunt Lunæ fœmineum ac molle ſydus, atque nocturnum, ſolvere humorem, & trahere, non auferre. Id manifeſtum eſſe, quod ferarum occiſa corpora in tabem viſu ſuo reſolvat, ſomnoque ſopitis torporem contractum in caput revocet: glaciem refundat, cunctaque humifico ſpiritu laxet. Ita penſari naturæ vices, ſemperque ſufficere, aliis ſyderum elementa cogentibus, aliis verò fundentibus. Sed in dulcibus

aquis Lunæ alimentum eſſe, ſicut in marinis Solis.

CAP. CII. *Ubi altiſſimum mare.*

Altiſſimum mare x.v ſtadiorum Fabianus tradit. Alii in Ponto ex adverſo Coraxorum gentis (vocant Bathea Ponti) trecentis ferè à continenti ſtadiis immenſam altitudinem maris tradunt, vadis nunquam repertis.

CAP. CIII. *Miracula aquarum, fontium, & fluminum.*

Mirabilius id faciunt aquæ dulces, juxta mare ut fiſtulis [70] emicantes: nam nec aquarum natura à miraculis ceſſat. Dulces mari invehuntur, leviores haud dubie: ideo & marinæ, quarum natura gravior, magis invecta ſuſtinent. Quædam verò & dulces inter ſe ſupermeant alias: ut in Fucino lacu invectus amnis, in Lario Addua, in Verbano Ticinus, in Benaco Mincius, in Sevinno Ollius, in Lemano Rhodanus, hic trans Alpes, ſuperiores in Italia, multorum millium tranſitu hoſpitales ſuas tantum, nec largiores, quam intulêre, aquas evehentes. Proditum hoc & in Oronte amne Syriæ, multisque aliis. Quidam verò odio maris ipſa ſubeunt vada, ſicut Arethuſa fons Syracuſanus, in quo redduntur jacta in Alpheum, qui per Olympiam fluens, Peloponneſiaco littori infunditur. Subeunt terras, rurſusque redduntur, Lycus in Aſia, Eraſinus in Argolica, Tigris in Meſopotamia. Et quæ in Æſculapii fonte Athenis immerſa ſunt, in Phalerico redduntur. Et in Atinate campo fluvius merſus poſt xx mill. paſſ. exit: & in Aquileienſi Timavus. Nihil in Aſphaltite Iudææ lacu, qui bitumen gignit, mergi poteſt: nec in Armeniæ majoris Arethuſa: is quidem nitroſus piſces alit. In Salentino juxta oppidũ [71] Manduriam lacus

cus ad margines plenus, neque exhauſtis aquis minuitur, neque infuſis augetur. In Ciconum flumine, & in Piceno lacu Velino lignum dejectum, lapideo cortice obducitur: & in Surio Colchidis flumine, adeo ut lapidem plerunque durans adhuc integat cortex. Similiter in flumine Silaro, ultra Surrentum, non virgulta modo immerſa, verum & folia lapideſcunt, alias ſalubri potu ejus aquæ. In exitu paludis Reatinæ ſaxum creſcit. Et in rubro mari oleæ, virentesque frutices enaſcuntur. Sed & fontium plurimorum natura mira eſt fervore; idque etiam in jugis Alpium, ipſoque in mari inter Italiam & Ænariam; ut in Bajano ſinu, & in Liri fluvio, multisque aliis. Nam dulcis hauſtus in mari plurimis locis; ut ad Chelidonias inſulas, & Aradum, & in Gaditano Oceano. Patavinorum aquis calidis herbæ virentes innaſcuntur: Piſanorum ranæ: ad Vetulonios in Hetruria non procul à mari, piſces. In Caſinate fluvius appellatur Scatebra, frigidus, abundantior æſtate: in eo, ut in Arcadiæ Stymphali, enaſcuntur aquatiles muſculi. In Dodone Iovis fons cum ſit gelidus, & immerſas faces extinguat, ſi extinctæ admoveantur, accendit: idem meridie ſemper deficit; qua de cauſa Anapavomenon vocant: mox increſcens ad medium noctis exuberat: ab eo rurſus ſenſim deficit. In Illyriis ſupra fontem frigidum expanſæ veſtes accenduntur. Iovis Hammonis fons interdiu frigidus, noctibus fervet. In Troglodytis fons Solis appellatur dulcis, circa meridiem maxime frigidus: mox paulatim tepeſcens, ad noctis media fervore & amaritudine infeſtatur. Padi fons mediis diebus æſtivis velut interquieſcens ſemper aret. In Tenedo inſula fons, ſemper à tertia noctis hora in ſextam ab æſtivo ſolſtitio exundat. Et in

Delo inſula [72] Inopus fons eodem, quo Nilus, modo, ac pariter cum eo, decreſcit augeturque. Contra Timavum amnem inſula parva in mari eſt cum fontibus calidis, qui pariter cum æſtu maris creſcunt, minuunturque. In agro Pitinate trans Apenninum fluvius Novanus omnibus Solſtitiis torrens, Bruma ſiccatur. In Faliſco [73] omnis aqua pota candidos boves facit: in Bœotia amnis Melas oves nigras: Cephiſſus ex eodem lacu profluens, albas: rurſus nigras Penius, rufasque juxta Ilium Xanthus, unde & nomen amni. In Ponto fluvius Aſtaces rigat campos, in quibus paſtæ nigro lacte equæ gentem alunt. In Reatino fons Neminia appellatus, alio atque alio loco exoritur, annonæ mutationem ſignificans. Brunduſii in portu fons, incorruptas præſtat aquas navigantibus. Lynceſtis aqua, quæ vocatur acidula, vini modo temulentos facit. Item in Paphlagonia, & in agro Caleno. In Andro inſula templo Liberi patris fontem nonis Ianuariis ſemper vini ſapore fluere Mutianus ter Cos. credit: Dios tecnoſia vocatur. Iuxta Nonacrim Arcadiæ Styx, nec odore differens, nec colore, epota illico negat. Item in Beroſo Taurorum colle tres fontes, ſine remedio, ſine dolore mortiferi. In Carrinenſi Hiſpaniæ agro duo fontes juxta fluunt, alter omnia reſpuens, alter abſorbens: in eadem gente alius, aurei coloris omnes oſtendit piſces, nihil extra illam aquam cæteris differentes. In Comenſi juxta Larium lacum, fons largus, horis ſingulis ſemper intumeſcit ac reſidet. In Sydonia inſula ante Leſbon fons calidus, vêre tantum fluit. Lacus [74] Sinnaus in Aſia circumnaſcente abſynthio inficitur. Colophone in Apollinis Clarii ſpecu lacuna eſt, cujus potu mira redduntur oracula, bibentium breviore vita. Amnes retrò fluere

& noſtra

& noſtra vidit ætas, Neronis principis annis ſupremis, ſicut in rebus ejus retulimus. Iam omnes fontes æſtate quam hyeme gelidiores eſſe, quem fallit? Sicut illa permira naturæ opera, æs & plumbum in maſſa mergi, dilatata fluitare: ejuſdemque ponderis alia ſidere, alia invehi: onera in aqua facilius moveri: Thyrreum lapidem, quamvis grandem, innatare, eundemque comminutum mergi: recentia cadavera ad vadum labi, intumeſcentia attolli: inania vaſa haud facilius, quam plena, extrahi: pluvias ſalinis aquas utiliores eſſe, quam reliquas; nec fieri ſalem, niſi admiſtis dulcibus: marinas tardius gelare, celerius accendi: hyeme mare calidius eſſe, autumno ſalſius, omne oleo tranquillari: & ob id urinantes ore ſpargere; quoniam mitiget naturam aſperam, lucemque deportet. Nives in alto mari non cadere. Cum omnis aqua deorſum feratur, exilire fontes, atque etiam in Ætnæ radicibus, flagrantis in tantum, ut quinquagena & centena millia paſſ. [75] harenas flammarum globus eructet.

CAP. CIV. *Ignium & aquarum juncta miracula, & de maltha.*

Iamque & ignium, quod eſt naturæ quartum elementum, reddamus aliqua miracula. Sed primum ex aquis. In Commagenes urbe Samoſatis ſtagnum eſt, emittens limum (maltham vocant) flagrantem. Cum quid attigit ſolidi, adhæret: præterea tactus ſequitur fugientes. Sic defendêre muros oppugnante Lucullo: flagrabatque miles armis ſuis: aquis etiam accenditur: terra tantum reſtingui docuêre experimenta.

CAP. CV. *De Naphtha.*

Similis eſt natura naphthæ: ita appellatur circa Babylonem, & in [76] Aſtacene Parthiæ, pro-

 fluens,

fluens, bituminis liquido modo; huic magna cognatio ignium, tranſiliuntque protinus in eam undecunque viſam. Ita ferunt à Medea pellicem crematam, poſtquam ſacrificatura ad aras acceſſerat, corona igne rapta.

CAP. CVI. *De ſemper ardentibus locis.*

Verum in montium miraculis, ardet Ætna noctibus ſemper, tantoque ævo ignium materiæ ſufficit, nivalis hybernis temporibus, egeſtumque cinerem pruinis operiens. Nec in illo tantum natura ſævit, exuſtionẽ terris denuntians; flagrat in
77 Phaſelide mons Chimæra, & quidem immortali diebus ac noctibus flamma: ignem ejus accendi aqua, extingui verò terra, aut fœno, Gnidius Cteſias tradit. Eadem in Lycia Hepheſtii montes, teda flammante tacti, flagrant, adeo ut lapides quoque rivorum, & harenæ in ipſis aquis ardeant, aliturq; ignis ille pluviis: baculo ſi quis ex iis accenſo traxerit ſulcos, rivos ignium ſequi narrant. Flagrat in Bactris Cophanti noctibus vertex. Flagrat in Medis & Ceſtia gente, confinio Perſidis, Suſis quidem ad Turrim albam, è xv caminis, maximo eorum: & interdiu campus Babyloniæ flagrat, quadam veluti piſcina jugeri magnitudine. Item Æthiopum juxta Heſperium montem, ſtellarum modo campi noctu nitent. Similiter in Megalopolitanorum agro; tametſi internus ſit ille jucundus, frondemque denſi ſupra ſe nemoris non adurens.
78 Et juxta gelidum fontem ſemper ardens Nymphæi crater, dira Apolloniatis ſuis portendit, ut Theopompus tradidit: augetur imbribus, egeritque bitumen, temperandum fonte illo inguſtabili; alias omni bitumine dilutius. Sed quis hæc miretur? in medio mari Hiera, inſula Æolia juxta Italiam, cum ipſo mari arſit per aliquot dies ſo-

ciali

ciali bello, donec legatio Senatus piavit. Maximo tamen ardet incendio Theôn ochema dictum, Æthiopum jugum, torrenteſque Solis ardoribus flammas egerit. Tot locis, tot incendiis rerum natura terras cremat.

CAP. CVII. *Ignium per ſe miracula.*

Præterea cum ſit hujus unius elementi ratio fœcunda, ſeque ipſe pariat, & minimis creſcat ſcintillis, quid fore putandum eſt in tot rogis terræ? Quæ eſt illa natura, quę voracitatem in toto mundo avidiſſimam ſine damno ſui paſcit? Addantur iis ſydera innumera, ingensque Sol. Addantur humani ignes, & lapidum quoque inſiti naturæ, attrita inter ſe ligna, jam nubium & origines fulminum. Excedit profecto omnia miracula, ullum diem fuiſſe, quo non cuncta conflagrarent: cum ſpecula quoque concava adverſa ſolis radiis facilius etiam 79 accendant, quam ullus alius ignis. Quid quod innumerabiles parvi, ſed naturales ſcatent? In Nymphæo exit è petra flamma, quæ pluviis accenditur: exit & ad aquas Scantias; hæc quidem invalida, cum tranſit, nec longe in alia materia durans: viret ęterno hunc fontem igneum contegens fraxinus. Exit in Mutinenſi agro ſtatis Vulcano diebus. Reperitur apud authores, ſubjectis Ariciæ arvis, ſi carbo deciderit, ardere terram. In Agro Sabino & Sidicino unctum flagrare lapidem. In Salentino oppido Egnatia, impoſito ligno in ſaxum quoddam ibi ſacrum, protinus flammam exiſtere. In Laciniæ Iunonis ara ſub dio ſita, cinerem immobilem eſſe, perflantibus undique procellis. Quin & repentinos ignes exiſtere, & in aquis, & in corporibus etiam humanis: Traſymenum lacum arſiſſe totum: Servio Tullio dormienti in pueritia, ex capite flammam emicuiſſe:

L. Mar-

L. Marcio, in Hiſpania interemptis Scipionibus concionanti, & milites ad ultionem exhortanti, arſiſſe ſimili modo, Valerius Antias narrat. Plura mox & diſtinctius, nunc enim quadam miſtura, rerum omnium exhibentur miracula. Verum egreſſa mens interpretationem naturæ, feſtinat legentium animos per totum orbem veluti manu ducere.

CAP. CVIII. *Terræ univerſæ menſura, longitudo & latitudo.*

Pars noſtra terrarum, de qua memoro, ambienti (ut dictum eſt) Oceano velut innatans, longiſſime ab Ortu ad Occaſum patet, hoc eſt, ab India ad Herculis columnas Gadibus ſacratas, octuagies quinquies centena ſeptuaginta octo mill. paſſ. ut Artemidoro authori placet. Vt vero Iſidoro, nonagies octies centena & decem & octo mill. Artemidorus adjicit amplius, à Gadibus circuitu ſacri promontorii ad promontorium Artabrum, quo longiſſimè fons procurrit Hiſpaniæ, octoginta mill. nonaginta unum. Id menſuræ, duplici currit via: Gange amne oſtioque ejus, quo ſe in Eoum Oceanum effundit, per Indiam Parthyenenque ad Myriandrum urbem Syriæ, in Iſſico ſinu poſitam, quinquagies bis centena, quindecim mill. paſſ. Inde proxima navigatione Cyprum Inſulam, Pataram Lyciæ, Rhodum, Aſtypalæam in Carpathio mari inſulas, Laconicæ Tænarum, Lilybæum Siciliæ, [80] Caralin Sardiniæ, tricies quater centena, quinquaginta mill. Deinde Gades quatuordecies centena & quinquaginta mill. paſſ. Quę menſura univerſa ab eo mari efficit octogies quinquies centena, LXXVIII mill. paſſ. Alia via, quæ certior, itinere terreno maximè patet, à Gange ad Euphratem amnem quinquagies centena mill.

paſſ.

paſſ. & xxi. Inde Capadociæ Mazaca cc M XLIV. Inde per Phrygiam, Cariam, Epheſum. cccc mill. paſſ. xcviii. ab Epheſo per Ægæum pelagus Delum ducenta mill. Iſthmum ducenta duodecim mill. Deinde terra & Laconico mari & Corinthiaco ſinu Patras Peloponneſi ducenta duo mill. quingenti: Leucadem LXXXVI millia quingenti: Corcyram totidem: Acroceraunia centum triginta duo millia quingenti: Brunduſium LXXX. ſex millia quingenti: Romam ccc millia LX. Alpes uſque ad [81] Cincomagum vicum MDXVIII. Per Galliam ad Pyrenæos montes Illiberim quingenta quinquaginta ſex mill. Ad Oceanum & Hiſpaniæ oram trecenta triginta duo mill. Trajectu Gadis ſeptem millia quingenti. Quæ menſura Artemidori ratione efficit octuagies ſexies centena octoginta quinque. Latitudo autem terræ à meridiano ſitu ad ſeptentrionem, dimidio ferè minor colligitur, quinquagies quater centena ſexaginta duo millia. Quo palam fit, quantum & hinc vapor abſtulerit, & illinc rigor. Neque enim deeſſe arbitror terris, aut non eſſe globi formam, ſed inhabitabilia utrinque imcomperta eſſe. Hæc menſura currit à litore Æthiopici Oceani, qua modo habitatur, ad Meroen [82] DL mill. Inde Alexandriam duodecies centena millia quinquaginta. Rhodum quingenta octoginta tria. Gnidum octoginta quatuor millia quingenti. Côn viginti quinque millia. Samum c millia. Chium [83] LXXXIV millia. Mitylenen LXV millia. Tenedon [84] XXVIII millia. Sigæum promontorium XII. millia quingenti. Os Ponti cccXII millia quingenti. Carambin promontorium cccL. Os Mæotidis cccXII millia quingenti. Oſtium Tanais ccLXV mill. qui curſus compendiis maris brevior fieri poteſt LXXXIX M.

Ab oſtio Tanais nihil modicum diligentiſſimi authores fecêre: Artemidorus ulteriora incomperta exiſtimavit, cum circa Tanaim Sarmatarum gentes degere fateretur ad Septemtriones verſas. Iſidorus adjecit XII CML uſque ad Thulen, quæ conjectura divinationis eſt. Ego nõ minore quam proxime dicto ſpatio, Sarmatarum fines noſci intelligo. Et alioquin quantum eſſe debet, quod innumerabiles gentes, ſubinde ſedem mutantes capiat? Vnde ulteriorem menſuram inhabitabilis plagæ, multo eſſe majorem arbitror. Nam & à Germania immenſas inſulas non pridem compertas, cognitum habeo. De longitudine ac latitudine hæc ſunt, quæ digna memoratu putem. Vniverſum autem hunc circuitum Eratoſthenes, in omnium quidem literarum ſubtilitate, & in hac utique præter cæteros ſolers, quem cunctis probari video, ducentorum quinquaginta duorum millium ſtadium prodidit. Quæ menſura Romana computatione efficit trecenties quindecies centena millia paſſ. Improbum auſum: verum ita ſubtili computatione comprehenſum, ut pudeat non credere. Hipparchus & in coarguendo eo, & in reliqua omni diligentia mirus, adjicit ſtadiorum paulo minus XXV millia.

CAP. CIX. *Harmonica mundi ratio.*

Alia Dionyſodoro fides: (neq; enim ſubtraham exemplum vanitatis Græcæ maximum) 85 Melius hic fuit, Geometrica ſcientia nobilis; ſenecta diem obiit in patria; funus duxêre ei propinquæ, ad quas pertinebat hæreditas. Eæ cum ſecutis diebus juſta peragerent, inveniſſe dicuntur in ſepulchro epiſtolam Dionyſodori nomine ad ſuperos ſcriptam: perveniſſe eum à ſepulchro ad infimam terram: eſſeque eo ſtadiorum quadraginta duo millia.

Nec

Nec defuere Geometræ, qui interpretarentur ſignificare epiſtolam à medio terrarum orbe miſſam, quo deorſum ab ſummo longiſſimum eſſet ſpatium, & idem pilæ medium. Ex quo conſequuta computatio eſt, ut circuitu eſſe ducenta quinquagintaquinque millia ſtadia pronuntiarent. Harmonica ratio, quæ cogit rerum naturam ſibi ipſam congruere, addit huic menſuræ ſtadia [86] ſeptem millia; terramq; nonageſimam ſextam milleſimam totius mundi partem facit.

LIBER III.

Proœmium.

HACTENVS de ſitu, & miraculis terræ, aquarumq; ac ſyderum, & ratione univerſitatis, atque menſura. Nunc de partibus; quanquam infinitum id quoque exiſtimatur, nec temere ſine aliqua reprehenſione tractatum. Haud ullo in genere venia juſtior eſt; ſi modo minime mirum eſt, hominem genitum non omnia humana noviſſe: quapropter autorem neminem unum ſequar: ſed ut quemque veriſſimum in quaque parte arbitrabor: quoniam commune ferme omnibus fuit, ut eos quisque diligentiſſime ſitus diceret, in quibus ipſe prodebat: ideo nec culpabo, aut coarguam quenquam. Locorum nuda nomina, & quanta dabitur brevitate ponentur, claritate cauſisque dilatis in ſuas partes, nunc enim ſermo de toto eſt; quare ſic accipi velim, ut ſi vidua fama ſua nomina, qualia fuêre primordio ante res ullas geſtas, nuncupentur; & ſit quædam in his nomenclatura quidem, ſed mundi rerumque naturæ. Terrarum orbis univerſus in tres dividitur partes, Europam, Aſiam, Africam;

Origo

Origo ab occaſu Solis & Gaditano freto, qua irrumpens Oceanus Atlanticus in maria interiora diffunditur. Hinc intranti dextra Africa eſt, læva Europa: inter has Aſia eſt. Termini amnes, Tanais, & Nilus. Quindecim mill. paſſ. in longitudinem, quas diximus fauces Oceani, patent, quinque mill. in latitudinem, à vico Mellaria Hiſpaniæ, ad promontorium Africæ Album, autore Turannio Graccula juxta genito. T. Livius, ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt, ubi minimum, ſeptem mill. paſſuum, ubi verò plurimum, X. M. Tam modico ore tam immenſa æquorum vaſtitas panditur. Nec profunda altitudo miraculum minuit, frequentes quippe tæniæ candicantis vadi carinas territant. Qua de cauſa Limen interni maris multi eum locum appellavere. Proxima autem, faucibus utrinque impoſiti montes, coercent clauſtra, Abila Africæ, Europæ Calpe, laborum Herculis metæ. Quam ob cauſam indigenæ columnas ejus Dei vocant, creduntque perfoſſas excluſa antea admiſiſſe maria, & rerum naturæ mutaſſe faciem.

CAP. I. *De Europa.*

Primum ergo de Europa altrice victoris omnium gentium populi, longeque terrarum pulcherrima, quam plerique merito non tertiam portionem fecere, verum æquam, in duas partes, ab amne Tanai ad Gaditanum fretum, univerſo orbe diviſo. Oceanus hoc, quod dictum eſt, ſpatio Atlanticum mare infundens, & avido meatu terras, quæcunque venientem expavere, demergens: reſiſtentes quoque flexuoſo litorum anfractu lambi, Europam vel maxime receſſibus crebris excavans: ſed in quatuor præcipuè ſinus. Quorum primus à Calpe Hiſpaniæ extimo (ut dictum eſt) monte,

Locros

Locros & Brutium uſq; promontorium immenſo ambitu flectitur. In eo prima Hiſpania terrarum eſt, ulterior appellata, eadem Bætica: mox à [1] fine Vrgitano citerior, eademque Tarraconenſis ad Pyrenæa juga: ulterior in duas, per longitudinem, provincias dividitur: ſiquidem Bæticæ latere ſeptentrionali prætenditur Luſitania, amne Ana diſcreta: ortus hic Laminitano agro citerioris Hiſpaniæ, & modo ſe in ſtagna fundens, modo in anguſtias reſorbens, aut in totum cuniculis condens, & ſæpius naſci gaudens, in Atlanticum Oceanum effunditur. Tarraconenſis autem affixa Pyrenæo, totoque ejus latere decurrens, & ſimul ad Gallicum Oceanum Iberico à mari tranſverſim ſe pandens, Solorio monte, & Oretánis jugis, Carpetanisque, & Aſturum, à Bætica atque Luſitania diſtinguitur: Bætica, à flumine eam mediam ſecante cognominata, cunctas provinciarum diviti cultu, & quodam fertili ac peculiari nitore præcedit. Iuridici conventus ei quatuor: Gaditanus, Cordubenſis, Aſtigitanus, Hiſpalenſis. Oppida omnia numero CLXXV. In iis coloniæ VIII. municipia VIII. Latio antiquitus donata XXIX libertate VI. [2] fœdera II ſtipendiaria CXX. Ex his digna memoratu, aut Latiali ſermone dictu facilia, à flumine Ana, littore Oceani, oppidum Oſſonoba, Luſturia cognominatum: interfluentes, Luxia & Vrium: Ariani montes: Bætis fluvius. Litus [3] Corenſe inflexo ſinu; cujus ex adverſo Gades inter inſulas dicendæ: Promontorium Iunonis, Portus Beſippo: Oppida Belon, Mellaria; Fretum ex Atlantico mari. Carteia, [4] Tarteſſos à Græcis dicta. Mons Calpe. Dein litore interno oppidum Barbeſula cum fluvio: item Salduba oppidum, [5] Suel Malacha cum fluvio, fœderatorum: dein

Menoba

Menoba cum fluvio: Sexi Firmum, cognomine Iulium, Selambina, Abdera, Murgis, Bæticæ finis. Oram eam univerſam originis Pœnorum exiſtimavit M. Agrippa. Ab Ana autem Atlantico Oceano obverſa Baſtulorum Turdulorumque eſt. In univerſam Hiſpaniam M. Varro perveniſſe Iberos, & Perſas, & Phœnicas, Celtasque, & Pœnos tradit. Luſum enim Liberi patris, aut Lyſſam cum eo bacchantium, nomen dediſſe Luſitaniæ, & Pana præfectum ejus univerſæ. At quæ de Hercule ac Pyrene vel Saturno traduntur, fabuloſa in primis arbitror. Bætis in Tarraconenſis provinciæ, non, ut aliqui dixêre, [6] Menteſa oppido, ſed Tugienſi exoriens ſaltu ([7] quem Tader fluvius, qui Carthaginienſem agrum rigat, Ilorci refugit Scipionis rogum) verſusque in occaſum, Oceanum Atlanticum provinciam adoptans petit, modicus primo, ſed multorum fluminum capax, quibus ipſe famam aquasque aufert. Bæticæ primum ab Oſſigitania infuſus, amœno blandus alveo, crebris dextra lævaque accolitur oppidis. Celeberrima inter hunc & Oceani oram in mediterraneo Segeda, quæ Augurina cognominatur, Iulia quæ Fidentia, Virgao quæ Alba, Ebura quæ Cerealis, Iliberi quod Liberini, Ilipula quæ Laus, Artigi quod Iulienſes, Veſci quod Faventia, Singilia, Hegua, Arialdunum, Aglaminor, [8] Bæbro, Caſtra vinaria, [9] Epiſibrium, Hipponova, Illurço, Oſca, Eſcua, Succubo, Nuditanum, Tucci vetus, omnia Baſtitaniæ vergentis ad mare. Conventus verò Cordubenſis circa flumen ipſum Oſſigi, quod cognominatur, Laconicum, Illiturgi quod Forum Iulium, Ipaſturgi quod Triumphale, Sitia & XIV millia paſſuum remotum in mediterraneo Obulco, quod Pontificenſe appellatur. Mox Ripepora fœderato-

tum, Sacili, Martialum Onoba. Et dextra Corduba, Colonia patritia cognominata : inde primum navigabili Bæti ; Oppida Carbulo, Decuma, fluvius Singulis, eodem Bætis latere incidens. Oppida Hiſpalenſis conventus Celtica, Axatiara, Arruci, Menoba, Ilipa cognomine Italica. Et à læva Hiſpalis colonia, cognomine Romulenſis. Ex adverſo oppidum Oſſet, quod cognominatur Iulia Conſtantia, [10] Vergentum, quod Iulii genitor, Hippo Cauraſiarum, fluvius Menoba, Bæti & ipſe à dextro latere infuſus. At inter æſtuaria Aꝛtis oppidum Nebriſſa, cognomine Veneria, & Colobona, coloniæ. Aſta quæ Regia dicitur. Et in mediterraneo Aſido, quæ Cæſariana. Singulis fluvius in Bætin, quo dictum eſt ordine, irrumpens, Aſtigitanam coloniam alluit, cognomine Auguſtam firmam, ab ea navigabilis. Hujus conventus ſunt reliquæ coloniæ immunes : Tucci, quæ cognominatur Auguſta gemella, Itucci quæ Virtus Iulia, Attubi, quæ Claritas Iulia, Vrſo quæ Genua Vrbanorum, inter quæ fuit Munda cum Pompeii filio capta. Oppida libera, Aſtigi vetus, Oſtippo : ſtipendiaria Callet, Calucula, Caſtra gemina, Ilipula minor, Merucra, Sacrana, Obulcula, Oningis. Ab ora venienti prope Menobam amnem & ipſum navigabilem, haud procul accolunt Alontigiceli, Aloſtigi. Quæ auté regio à Bæti ad fluvium Anam tendit extra prædicta, Beturia appellatur, in duas diviſa partes, totidemque gentes : Celticos, qui Luſitaniam attingunt, Hiſpalenſis conventus : Turdulos, qui Luſitaniam & Tarraconenſem accolunt, jura Cordubam petunt. Celticos à Celtiberis ex Luſitania adveniſſe manifeſtum eſt, ſacris, lingua, oppidorum vocabulis, quæ cognominibus in Bætica diſtinguuntur : Seria, quæ dicitur fama Iulia :

Iulia: Vertobrige, Concordia Iulia: Segede Reſtituta Iulia: Contributa Iulia: Vcultuniacum, quæ & Curiga nunc eſt: Laconimurgi, Conſtantia Iulia: Tereſibus Fortunales,& Callenſibus Emanici. Præter hæc in Celtica Acinippo, Arunda, Arunci, Turobrica, Laſtigi, Alpeſa, Sæpona, Serippo. Altera Beturia (quam diximus Turdulorum,& conventus Cordubenſis) habet oppida non ignobilia, Arſam, Mellariam, Mirobricam: regiones Oſintigi, Siſaponem, Gaditani conventus, civium Romana Regina, Latinorum Læpia, Vlia, Cariſa cognomine Aurelia, Vrgia cognominata caſtrum Iulium: item Cæſaris Salutarienſis: ſtipendiaria, Beſaro, Belippo, Berbeſula, Lacippo, Beſippo, Callet, Cappagum, Oleaſtro, Itucci, Brana, Lacibi, Saguntia, Andoriſippo. Longitudinem univerſam ejus prodidit M. Agrippa CCCCLXV. M. paſſuum: latitudinem CCLVII M: ſed cum termini Carthaginem uſque procederent: quæ cauſa magnos errores computatione menſuræ ſæpius parit, alibi mutato provinciarum modo, alibi itinerum auctis aut diminutis paſſibus. Incubuêre maria tam longo ævo alibi, proceſſere litora, torſere ſe fluminum aut correxêre flexus. Præterea aliunde aliis exordium menſuræ eſt, & alio meatus: ita fit, ut nulli duo concinant.

CAP. II. *Bæticæ longitudo, & latitudo.*

Bæticæ longitudo nunc à Caſtulonis oppidi fine Gadeis [11] CCCCLXXV. M. & à Murgi maritima ora [12] XXII. M. paſſ. amplior. Latitudo à Carteiana ora [13] CCXXIV. M. paſſ. Agrippam quidem in tanta vi ri diligentia, præterque in hoc opere cura, cum orbem terrarum urbi ſpectandum propoſiturus eſſet, erraſſe quis credat, & cum eo Divum Auguſtum? Is nanque complexam eam porticum,

ex deſti-

ex deſtinatione & commentariis M. Agrippæ à ſorore ejus inchoatam peregit.

CAP. III. *Hiſpania citerior.*

Citerioris Hiſpaniæ, ſicut complurium provinciarum, aliquantum vetus forma mutata eſt; utpote cum Pompeius Magnus trophæis ſuis, quæ ſtatuebat in Pyrenæo DCCCXLVI oppida ab Alpibus ad fines Hiſpaniæ ulterioris in ditionem à ſe redacta teſtatus ſit; nunc univerſa provincia dividitur in conventus ſeptem: Carthaginienſem, Tarraconenſem, Cæſar auguſtanum, Clunienſem, Aſturum, Lucenſem, Bracarum: accedunt inſulæ, quarum mentione ſepoſita, præter civitates contributas aliis, provincia ipſa CCXCIV continet oppida. In iis colonias XII oppida civium Romanorum XIII Latinorum veterum XVII fœderatorum unum, ſtipendiaria CXXXVI. Primi in ora Baſtuli: poſt eos, quo dicetur ordine, intus recedentes Menteſani, Oretani, & ad Tagum Carpetani: juxta eos Vaccæi, Vectones, & Celtiberi, Arrebaci oppida oræ proxima, Vrci, adſcriptumque Bæticæ Barea, regio Mauritania, mox Deitania, dein Conteſtania, Carthago nova, colonia: cujus à promontorio, quod Saturni vocatur, Cæſariam Mauritaniæ urbem CLXXXVII mill. paſſ. trajectus; reliqua in ora flumen Tader; colonia immunis, Illici, unde Illicitanus ſinus; in eam contribuuntur Icoſitani: mox latinorum Lucentum, Dianium ſtipendiarium; Sucro fluvius, & quondam oppidum, Conteſtaniæ finis. Regio Edetania amœno prætendente ſe ſtagno ad Celtiberos recedens. Valentia Colonia III mill. paſſ. à mari remota: flumen Turium, & tantundem à mari Saguntum, civium Romanorum, oppidum fide nobile: flumen [14] Idubeda: regio Ilergaonum: Iberus

Iberus amnis navigabili commercio dives, ortus in Cantabris, haud procul oppido Iuliobrica, CCCCL millia paſſuum fluens, navium per CCLX millia à Varia oppido capax, quem propter, univerſam Hiſpaniam Græci appellavere, Iberiam. Regio Coſſetania; flumen Subi; colonia Tarraco Scipionum opus, ſicut Charthago Pœnorum: Regio Ilergetum; oppidum Subur; flumen Rubricatum, à quo Laletani & Indigetes. Poſt eos, quo dicetur ordine, intus recedentes radice Pyrenæi, Auſetani, Itani, Lacetani, perque Pyrenæum Cerretani, dein Vaſcones. In ora autem colonia Barcino, cognomine Faventia. Oppida civium Romanorum, Bætulo, Illuro, flumen Larnum, Blandæ: flumen Alba, Emporiæ: geminum hoc, veterum incolarum, & Græcorum, qui Phocænſium fuere ſoboles: Flumen Tichis: ab eo Pyrene Venus in latere promontorii altero XL millia. Nunc per ſingulos conventus reddentur inſignia præter ſupra dicta. Tarracone diſceptant populi XLIV quorum celeberrimi, civium Romanorum, Dertuſani, Biſgargitani: Latinorum, Auſetani, Cerretani, qui Suliani cognominantur, & qui Auguſtani, Sedetani, Gerundenſes, Geſſorienſes, Teari qui Sulienſes: Stipendiariorum Aquicaldenſes, Onenſes, Bætulonenſes. Cæſarauguſta colonia immunis, amne Iberto affuſa, ubi oppidum antea vocabatur Salduba, regionis Sedetaniæ recipit populos LII. Ex his civium Romanorum Bellitanos, Celſenſes. Ex colonia Calaguritanos, qui Naſcici cognominantur: Ilerdenſes Surdaonum gentis, juxta quos Sicoris fluvius: Oſcenſes regionis Veſcitaniæ, Turiaſonenſes: Latinorum veterum Caſcantenſes, Ergavicenſes, Gracchuritanos, Leonicenſes, Oſſigerdenſes: Fœderatos Terragenſes;

ſes; ſtipendiarios Arcobricenſes, Andologenſes, Arocelitanos, Burſaonenſes, Calaguritanos qui Eibularenſes cognominantur, Contuplutenſes, Carenſes, Cicenſes, Cortonenſes, Dammanitanos, Larnenſes, Iturifenſes, Iſpalenſes, Ilumberitanos, Lacetanos, Vibienſes, Pompelonenſes, Segienſes. Charthaginem conveniunt populi [15] LXII exceptis inſularum incolis. Ex colonia Accitana Gemellenſes, & [16] Libiſoca cognomine Foroauguſtana, quibus duabus jus Italiæ datum: ex colonia Salarienſe, oppidani Latii veteris, Caſtulonenſes, qui Cæſari venales appellantur. Setabinani qui Auguſtani; Valerienſes. Stipendiariorum autem celeberrimi, [17] Babanenſes, Baſtitani, Conſaburenſes, Dianenſes, Egeleſtani, Ilorcitani, Laminitani, Menteſani qui & Oritani, Menteſani qui & Baſtuli, Oretani qui & Germani cognominantur, caputque Celtiberiæ Segobrigenſes, Carpetaniæ Toletani Tago flumini impoſiti. Dein Viacienſes & Virgilienſes. In conventum Clunienſem Varduli ducunt populos XIV ex quibus Albanenſes tantum nominare libeat: Turmodigi quatuor, in quibus Segiſamonenſes, Sagiſamejulienſes. In eundem conventum Carietes & Vennenſes quinque civitatibus vadunt, quarum ſunt Velienſes. Eodem Pelendones Celtiberorum, quatuor populis, quorum Numantini fuêre clari: ſicut in Vaccæorum XVIII civitatibus Intercatienſes, Pallantini, Lacobricenſes, Caucenſes. Nam in Cantabricis quatuor populis Iuliobrica ſola memoratur: in Autrigonum decem civitatibus Tritium, & Viroveſca. Arevacis nomen dedit fluvius Areva; horum ſex oppida: Saguntia & Vxama, (quæ nomina crebro aliis in locis uſurpantur) præterea Segovia, & nova Auguſta, Termes, ipſaque

que Clunia Celtiberiæ finis. Ad Oceanum reliqua vergunt, Vardulique ex prædictis, & Cantabri. Iunguntur his Aſturum XII populi, diviſi in Auguſtanos, & tranſmontanos, Aſturica urbe magnifica: in his ſunt Giguri, Peſici, Lancienſes, Zoelæ: numerus omnis multitudinis ad CCXL mill. liberorum capitum. Lucenſis conventus populorum eſt XVI præter Celticos & Lebunos; ignobilium, ac barbaræ appellationis, ſed liberorum capitum ferme CLXVI millia. Simili modo Bracarum XXIV. civitates [18] CCLXXV millia capitum, ex quibus (præter ipſos Bracaros) Vibali, Celerini, Gallæci, Æqueſilici, Querquerni citra faſtidium nominentur. Longitudo citerioris Hiſpaniæ eſt, ad finem Caſtulonis à Pyrenæo, ſexcenta ſeptem millia paſſuum & ora paulo amplius. Latitudo à Tarracone ad litus Olarſonis CCCVII. Et radicibus Pyrenæi, ubi cuneatur anguſtiis inter duo maria, paulatim deinde ſe pandens, qua contingit ulteriorem Hiſpaniam, tantundem & amplius latitudini adjicit. Metallis, plumbi, ferri, æris, argenti, auri, tota ferme Hiſpania ſcatet, Citerior & ſpecularibus lapidibus: Bætica & minio. Sunt & marmorum lapidicinæ. Vniverſæ Hiſpaniæ Veſpaſianus Imperator Auguſtus, jactatus procellis Reipublicæ, Latii jus tribuit. Pyrenæi montes Hiſpanias Galliasque diſterminant, promontoriis in duo diverſa maria projectis.

CAP. IV. *Narbonenſis provincia.*

Narbonenſis provincia appellatur pars Galliarum, quæ interno mari alluitur, Braccata antè dicta, amne Varo ab Italia diſcreta, Alpiumque ſaluberrimis Romano imperio jugis. A reliqua verò Gallia, latere Septentrionali, montibus Gebenna & Iura: agrorum cultu, virorum, morumque digna-

dignatione, amplitudine opum, nulli provinciarum poſtferenda, breviterque Italia verius, quam provincia. In ora regio Sardonum, intusque Conſuaranorum. Flumina Tecum, Vernodubrum. Oppida, Illiberis, magnæ quondam urbis tenue veſtigium; Ruſcino Latinorum; Flumen Atax è Pyrenæo Rubrenſem permeans lacum: Narbo Martius, decumanorum Colonia, XII mill. paſſ. à mari diſtans. Flumina, Araris, Liria. Oppida de cætero rara, præjacentibus ſtagnis, Agatha quondam Maſſilienſium, & regio Volcarum Tectoſagum: atque ubi Rhoda Rhodiorum fuit: unde dictus multo Galliarum fertiliſſimus Rhodanus amnis, ex Alpibus ſe rapiens per Lemanum lacum, ſegnemque deferens Ararim, nec minus ſeipſo torrentes Iſaram, & Druentiam; Lybica appellantur duo ejus ora modica: ex his alterum Hiſpanienſe, alterum Metapinum: tertium idemque ampliſſimum Maſſalioticum. Sunt autores, & Heracleam oppidum in oſtio Rhodani fuiſſe. Vltra foſſa ex Rhodano C. Marii opere & nomine, inſigne ſtagnum: [19] Aſtromela oppidum maritima Avaticorum: ſuperque campi lapidei, Herculis præliorum memoria: Regio Anatiliorum, & intus Deſuviatium, Cavarumque. Rurſus à mari Tricorium, & intus Tricollorum, Vocontiorum, & Segovellaunorum, mox Allobrogum. At in ora Maſſilia, Græcorum Phocæenſium fœderata. Promontorium Citharíſta, portus, regio Camatullicorum. Dein Suelteri, ſupraque Verucini. In ora autem Athenopolis Maſſilienſium, Forum Iulii Octavanorum colonia, quæ Pacenſis appellatur & claſſica: amnis in ea Argenteus. Regio Oxubiorum, Ligaunorumque, ſuper quos Suetri, Quariates, Adunicates. At in ora oppidum Latinum An-

tipolis. Regio Deciatium: amnis Varus, ex Alpium monte Acema profuſus. In mediterraneo coloniæ Arelate ſextanorum, Bliteræ ſeptumanorũ, Arauſio ſecundanorum. In agro Cavarum Valentia, Vienna Allobrogum. Oppida Latina, Aquæ Sextiæ [20] Salyorum, Avenio Cavarum, Apta Iulia Vulgientium, Alebeciorum Apollinarium, Alba Helvorum, Auguſta Tricaſtinorum: Anatilia, Æria, Bormannico, Marcina, Cabellio, Carcaſum, Volcarum Tectoſagum: Ceſſero, Carpentoracte, Meminorum: Cenicenſes, Cambolecti, qui Atlantici cognominantur, Forum Voconii, Glanum, Livii, Lutevani, qui & Foroneronienſes, Nemauſum Arecomicorum; Piſcenæ, Ruteni, Sanagenſes, Toloſani Tectoſagum. Aquitaniæ contermini Taſcodunitari, Cononienſes, Vmbranici: Vocontiorum civitatis fœderatæ duo capita, [21] Vaſco & Lucus Auguſti. Oppida verò ignobilia XIX ſicut XXIV Nemauſienſibus attributa. Adjecit formulæ Galba Imperator ex Inalpinis Avanticos, atque Ebroduntios: quorum oppidum Dinia. Longitudinem provinciæ Narbonenſis, CCLXX mill. paſſ. Agrippa tradit, latitudinem CCXLVIII.

CAP. V. *Italia, Tiberis, Roma, Campania.*

Italia dehinc, primique ejus Ligures, mox Hetruria, Vmbria, Latium, ubi Tiberina oſtia, & Roma terrarum caput XVI millia paſſuum intervallo à mari: Volſcorum poſtea litus, & Campaniæ: Picentinum inde, ac Lucanum, Brutiumque quo longiſſime in Meridiem, ab Alpium penè lunatis jugis in maria excurrit Italia. Ab eo Græciæ ora, mox Salentini, Pediculi, Apuli, Peligni, Ferentani, Marrucini, Veſtini, Sabini, Picentes, Galli, Vmbri, Thuſci, Veneti, Carni, Iapides, Iſtri, Liburni. Nec ignoro, ingrati ac ſegnis animi exi-

ſtimari

ſtimari poſſe merito, ſi breviter atque in tranſcurſu, ad hunc modum dicatur terra, omnium terrarum alumna, eadem & parens, numine Deûm electa, quæ cælum ipſum clarius faceret, ſparſa congregaret imperia, ritusque molliret, & tot populorum diſcordes ferasq; linguas, ſermonis commercio contraheret ad colloquia, & humanitatem homini daret, breviterque una cunctarum gentium in toto orbe, patria fieret. Sed quid agam? Tanta nobilitas omnium locorum, quos quis attigerit; tanta rerum ſingularum populorumque claritas tenet. Vrbs Roma, vel ſola in ea, & digna tam feſta cervice facies, quo tandem narrari debet opere? Qualiter Campaniæ ora per ſe, felixque illa ac beata amœnitas? ut palam ſit uno in loco gaudentis opus eſſe naturæ. Iam verò totæ ea vitalis ac perennis ſalubritatis cæli temperies eſt, tam fertiles campi, tam aprici colles, tam innoxii ſaltus, tam opaca nemora, tam munifica ſylvarum genera, tot montium afflatus, tanta frugum & vitium olearumque fertilitas, tam nobilia pecori vellera, tam opima tauris colla, tot lacus, tat amnium fontiumque ubertas, totam eam perfundens, tot maria, portus, gremiumque terrarum commercio patens undique: & tanquam ad juvandos mortales, ipſa avide in maria procurrens. Neque ingenia, ritusque, ac viros, & lingua manuque ſuperatas commemoro gentes. Ipſi de ea judicavere Græci, genus in gloriam ſuam effuſiſſimum, quotam partem ex ea appellando Græciam magnam. Nimirum id, quod in mentione cæli fecimus, hac quoque in parte faciendum eſt, ut quaſdam notas ac pauca ſydera attingamus. Legentes tantum quæſo meminerint, ad ſingula toto orbe ediſſerenda feſtinari. Eſt ergo folio maxime querno aſſimilata,

multo proceritate amplior, quam latitudine, in læva ſe flectens cacumine, & Amazonicæ figura deſinens parmæ, ubi à medio excurſu Cocinthos vocatur, per ſinus lunatos duo cornua emittens, Leucopetram dextera, Lacinium ſiniſtra. Patet longitudine ab Alpino fine Prætoriæ Auguſtæ, per Vrbem, Capuamque curſu meante, Rhegium oppidum in humero ejus ſitum, à quo veluti cervicis incipit flexus, decies centena & viginti millia paſſuum: multoque amplior menſura fieret Lacinium uſque, ni talis obliquitas in latus digredi videretur. Latitudo ejus varia eſt, [22] CCCC X millium inter duo maria, inferum & ſuperum, amneſq; Varum atque Arſiam: mediæ atque ferme circa urbem Romam, ab oſtio Aterni amnis in Adriaticum mare influentis, ad Tyberina oſtia CXXXVI & paulo minus à Caſtro novo Adriatici maris, Alſium ad Tuſcum æquor, haud ullo loco [23] CC in latitudinem excedens. Vniverſæ autem ambitus à Varo ad Arſiam [24] XXX paſſ. LVIII efficit. Abeſt à circundatis terris, Iſtria ac Liburnia quibuſdam locis [25] centum millia paſſuum ab Epiro & Illirico quinquaginta. Ab Africa minus CC ut autor affirmat Varro. Ab Sardinia CXX milia. Ab Sicilia millia D. A Corcyra minus [26] LXX. Ab Iſſa quinquaginta. Incedit per maria, cæli regione ad Meridiem quidem; ſed ſi quis id diligenti ſubtilitate exigat, inter ſextam horam primamque brumalem. Nunc ambitum ejus, urbesque enumerabimus. Qua in re præfari neceſſarium eſt, autorem nos Divum Auguſtum ſecuturos, deſcriptionemque ab eo factam Italiæ totius in regiones XI ſed ordine eo, qui litorum tractu fiet; urbium quidem vicinitates, oratione utique præpropera, ſervari non poſſe: itaque interiori in parte digeſtionem

in li-

in literas ejuſdem nos ſecuturos, coloniarum mentione ſignata, quas ille in eo prodidit numero. Nec ſitus originesque perſequi facile eſt, [27] Ingaunis Liguribus (ut cæteri omittantur) agro tricies dato. Igitur ab amne Varo Nicæa oppidum à Maſſilienſibus conditum: Fluvius Padus: Alpes, populique Inalpini multis nominibus, ſed maxime Capillati: oppidum Vediantiorum civitatis Cemelion, portus Herculis Monœci, Liguſtica ora. Ligurum celeberrimi ultra Alpes Sallyi, Deceates, Oxubii: citra Veneni, & Caturigibus orti Vagienni, Statyelli, Vibelli, Magelli, Euburiates, Caſmonates, Veliates, & quorum oppida in ora proxima dicemus. Flumen Rutuba, oppidum Albium Intemelium, flumen Merula, oppidum Albium Ingaunum, portus Vadum Sabatium, flumen Porcifera, oppidum Genua, fluvius Feritor, portus Delphini, Tigulia, intus Segeſta Tiguliorum: flumen Macra Liguriæ finis. A tergo autem ſupra dictorum omnium Apenninus mons Italiæ ampliſſimus, perpetuis jugis ab Alpibus tendens ad Siculum fretum. Ab altero ejus latere ad Padum amnem Italiæ ditiſſimum, omnia nobilibus oppidis nitent, Libarna, Dertona colonia, Iria Barderate, Induſtria, Pollentia, Carrea quod Potentia cognominatur, Foroſulvi quod Valentinum, Auguſta Vagiennorum. Alba Pompeia, Aſta, Aquis, Statyellorum. Hæc regio ex deſcriptione Auguſti nona eſt. Patet ora Liguriæ inter amnes Varum & Macram CCXI millia paſſuum. Adnectitur ſeptimæ, in qua Hetruria eſt, ab amne Macra; ipſa mutatis ſæpe nominibus: Vmbros inde exegere antiquitus Pelaſgi: hos Lydi, à quorum rege Tyrrheni, mox à ſacrifico ritu, lingua Græcorum Thuſci ſunt cognominati. Primum Hetruriæ oppidum Luna, portu

 nobile.

nobile. Colonia Luca à mari recedens, propiorque Piſæ, inter amnes Auſerem & Arnum, ortæ à Pelope Piſisque, ſive Arintanis, Græca gente. Vada Volaterrana, fluvius Cecinna, Populonium Hetruſcorum quondam, hoc tantum in litore. Hinc amnes Prille, mox Vmbro navigiorum capax, & ab eo tractus Vmbriæ, portusque Telamon, Coſſa Volcientium à populo Romano deducta, Graviſcæ, Caſtrum novum, Pyrgi, Cæretanus amnis, & ipſum Cære intus millia paſſuum quatuor, Agilla à Pelaſgis conditoribus dictum: Alſium, Fregenæ. Tiberis amnis à Macra CCLXXXIII millia paſſuum. Intus coloniæ, Faliſca Argis orta (ut autor eſt Cato) quæ cognominatur Hetruſcorum, Lucus Feroniæ, Ruſſellana, Senenſis, Sutrina. De cætero Aretini veteres, Aretini [28] fidentes, Aretini Iulienſes, Amitinenſes, Aquenſes, cognomine Taurini, Blerani, Cortonenſes, Capenates, Cluſini novi, Cluſini veteres Fluentini præfluenti Arno appoſiti, Feſulæ, Ferentinum, Feſcennia, Hortanum, Herbanum, Nepet, Novem pagi, præfectura Claudia, Forum Clodii, Piſtorium, Peruſia, Suanenſes, Saturnini, qui ante Aurinini vocabantur, Sudertani, Statones, Tarquinienſes, Tuſcanienſes, Vetulonienſes, Vejentani, Veſentini, Volaterrani cognomine Hetuſci, Volſinienſes. In eadem parte oppidorum veterum nomina retinent agri Cruſtuminus, Caletranus. Tiberis antea Tybris appellatus, & prius Albula, è media fere longitudine Apennini, finibus Aretinorum profluit, tenuis primo, nec niſi piſcinis corrivatus, emiſſusque navigabilis, ſicuti Tinia & Glanis influentes in eum, novenorum ita conceptu dierum, ſi non adjuvent imbres. Sed Tiberis propter aſpera & confragoſa, ne ſic quidem, præterquam trabibus

bibus

bibus verius quam ratibus, longis meatibus fertur, per centum quinquaginta millia paſſuum non procul Tiferno, Peruſiaque & Oriculo: Hetruriam ab Vmbris ac Sabinis, mox citra tredecim millia paſſuum urbis Vejentum agrum à Cruſtumino: dein Fidenatem Latinumq; à Vaticano dirimens: ſed infra Aretinum Glanim, duobus & quadraginta fluviis auctus, præcipuis autem Nare & Aniene (qui & ipſe navigabilis) Latium includit à tergo, nec minus tamen aquis ac tot fontibus in urbem perductis: & ideo quamlibet magnarum navium ex Italo mari capax, rerum in toto orbe naſcentium mercator placidiſſimus. Pluribus prope ſolus, quam cæteri in omnibus terris amnes, accolitur aſpiciturque villis. Nullique fluviorum minus licet incluſis utrinque lateribus: nec tamen ipſe pugnat, quanquam creber ac ſubitis incrementis, & nuſquam magis aquis quam in ipſa urbe ſtagnantibus. Quinimò vates intelligitur potius ac monitor, auctu ſemper religioſus verius, quam ſævus. Latium antiquum à Tiberi Circeios ſervatum eſt, mille paſſuum quinquaginta longitudine. Tam tenues primordio imperii fuêre radices. Colonis ſæpe mutatis, tenuêre alii aliis temporibus, Aborigines, Pelaſgi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli. Et ultra Circeios Volſci, Oſci, Auſones, unde nomen modo Latii proceſſit ad Lirim amnem. In principio eſt Oſtia, colonia à Romano rege deducta. Oppidum Laurentum, lucus Iovis Indigetis, amnis Numicius, Ardea à Danaë Perſei matre condita. Dein quondam Aphrodiſium, Antium colonia, Aſtura flumen & inſula. Fluvius Nymphæus, Cloſtra Romana. Circeii quondam inſula, immenſo quidem mari circundata, (ut creditur Homero) at nunc planitie. Mirum eſt, quod

hac de re tradere hominum notitiæ poſſumus. Theophraſtus, qui primus externorum aliqua de Romanis, diligentius ſcripſit (nam Theopompus, ante quem nemo mentionem habuit, urbem duntaxat à Gallis captam dixit: Clitarchus ab eo proximus, legationem tantum ad Alexandrum miſſam, hic jam pluſquam & fama) Circeiorum inſulæ menſuram poſuit ſtadia octoginta, in eo volumine, quod ſcripſit Nicodoro Athenienſium magiſtratu, qui fuit urbis noſtræ quadringenteſimo [30] ſexageſimo anno. Quicquid eſt ergo terrarum, præter decem millia paſſuum prope ambitus, adnexum inſulæ. Poſt eum annum acceſſit Italiæ aliud miraculum. A Circeiis palus [31] Pomptina eſt, quem locum viginti trium urbium fuiſſe Mutianus ter Conſul prodidit. Dein flumen Vfens, ſupra quod Tarracina oppidum, lingua Volſcorum Anxur dictum: & ubi fuêre Amyclæ à ſerpentibus deletæ. Dein locus ſpeluncæ, lacus Fundanus, Cajeta portus: Oppidum Formiæ, Hormiæ dictum, ut exiſtimavere, antiqua Læſtrygonum ſedes. Vltra fuit oppidum [32] Pyræ, Colonia Minturnæ, Liri amne diviſa [33] Glanico appellato. Oppidum Sinueſſa extremum in adjecto Latio, quam quidam Sinopen dixêre vocitatam. Hinc felix illa Campania eſt. Ab hoc ſinu incipiunt vitiferi colles, & temulentia nobiles, ſucco per omnes terras inclyto, atque (ut veteres dixêre, ſummum Liberi patris cum Cerere certamen. Hinc Setini & Cæcubi, obtenduntur agri. His junguntur Falerni, Caleni. Dein conſurgunt Maſſici, Gaurani, Surrentinique montes. Ibi Laborini campi ſternuntur, & in delicias alicæ politur meſſis. Hæc litora fontibus calidis rigantur, præterque cætera in toto mari conchylio & piſce nobili annotantur.

Nuſ-

Nuſquam generoſior oleæ liquor. Et hoc quoque certamen humanæ voluptatis tenuêre Oſci, Græci, Vmbri, Tuſci, Campani. In ora Savo fluvius, Vulturnum oppidum cum amne, Liternum, Cumæ Chalcidenſium, Miſenum, portus Bajarum, Bauli, lacus Lucrinus & Avernus, juxta quem Cimmerium oppidum quondam. Dein Puteoli, colonia Dicæarchia, dicti: poſtque Phlegræi campi, Archeruſia palus Cumis vicina. Litore autem Neapolis Chalcidenſium & ipſa, Parthenope à tumulo Sirenis appellata: Herculanium, Pompeii: haud procul ſpectante monte Veſuvio, alluente verò Sarno amne, ager Nucerinus: & novem millia paſſuum à mari ipſa Nuceria. Surrentum, cum promontorio Minervæ, Sirenum quondam [34] ſede. Navigatio à Circeiis duodeoctaginta millia paſſuum patet. Regio ea à Tiberi prima Italiæ ſervatur, ex deſcriptione Auguſti. Intus coloniæ, Capua ab campo dicta, Aquinum, Sueſſa, Venafrum, Sora, Teanum Sidicinum cognomine, Nola. Oppida, Abellinum, Aricia, Alba longa, Acerani, Allitani, Atinates, Aletrinates, Anagnini, Atelani, Aſulani, Arpinates, Auximates, Avelleni, Alfaterni: & qui ex agro Latino, item Hernico, item Labicano cognominati: Bovillæ, Calatiæ, Caſinum, Calenum, Capitulum, Cernetum, Cernetani qui Mariani cognominantur: Corani, à Dardano Trojano orti: Cubulterini, Caſtrimonienſes, Cingulani: [35] Fabienſes, in monte Albano, Foropopulienſes. Ex Falerno. [36] Fruſinates, Ferentinates, Freginates, Fabraterni veteres, Fabraterni novi, Ficolenſes, Fregellani, [37] Foroappi, Forentani, Gabini, Interamnates, Succaſani qui & Lirinates vocantur, Ilionenſes, Lavinii, Norbani, Nomentani, Preneſtini, urbe quondam

 [38] Ste-

38 Stephane dicta, Privernates, Setini, Signini, Sueſſulani, Telini, Trebulani cognomine Balinienſes, Trebani, Tuſculani, Verulani, Veliterni, Vlubrenſes, Vlnernates, ſuperque Roma ipſa: cujus nomen alterum dicere, arcanis cæremoniarum nefas habetur: optimaq; & ſalutari fide abolitum enuntiavit Valerius Soranus, luitque mox pœnas. Non alienum videtur inſerere hoc loco exemplum religionis antiquæ, ob hoc maxime ſilentium inſtitutæ, nanque Diva Angerona, cui ſacrificatur ad diem XII Calend. Ianuarii, ore obligato obſignatoque ſimulacrum habet. Vrbem tris portas habentem Romulus reliquit, aut (ut plurimas tradentibus credamus) quatuor: Mœnia ejus collegere ambitu Imperatoribus Cenſoribusque Veſpaſianis anno conditæ DCCCXXVIII paſſ. XIII M. CC. Complexa montes ſeptem, ipſa dividitur in regiones quatuordecim, compita Larium CCLXV. Ejuſdem ſpatii menſura currente, à miliario in capite Rom. fori ſtatuto, ad ſingulas portas, quæ ſunt hodie numero trigintaſeptem, ita ut duodecim portæ ſemel numerentur, prætereanturq; ex veteribus ſeptem, quæ eſſe deſierunt, efficit paſſuum per directum XXX M DCC LXV. Ad extrema verò tectorum cum caſtris prætoriis ab eodem milliario per vicos omnium viarum menſura colligit paulo amplius ſeptuaginta millia paſſuum. Quo ſi quis altitudinem tectorum addat, dignam profecto æſtimationem concipiat, fateaturque nullius urbis magnitudinem in toto orbe potuiſſe ei comparari. Clauditur ab Oriente aggere Tarquinii Superbi, inter prima opere mirabili: nanque eum muris æquavit, qua maxime patebat aditu plano. Cætero munita erat præcelſis muris, aut abruptis montibus, niſi quod expatiantia tecta multas addidere

urbes.

urbes. In prima regione præterea fuêre, in Latio clara oppida, Satricum, Pometia, Scaptia, Pitulum, Politorium, Tellene, Tifata, Cænina, Ficana, Cruſtumerium, Ameriola, Medullia, Corniculum, Saturnia, ubi nunc Roma eſt: Antipolis, quod nunc Ianiculum in parte Romæ: Antemnæ, Camerium, Collatia, Amiternum, Norbe, Sulmo, & cum his carnem in monte Albano ſoliti accipere populi Albenſes, Albani, Æſolani, Acienſes, Abolani, Bubetani, Bolani, Cuſuetani, Coriolani, Fidenates, Foretii, Hortenſes, Latinienſes, Longulani, Manates, Macrales, Mutucumenſes, Munienſes, Numinienſes, Olliculani, Octulali, Pedani, Polluſtini, Querquetulani, Sicani, Siſolenſes, Tolerienſes, Tuti enſes, Vimitellarii, Velienſes, Venetulani, Vicellenſes. Ita ex antiquo Latio LIII populi interiêre ſine veſtigiis. In Campano autem agro Stabiæ oppidum fuêre uſque ad Cn. Pompeium, & L. Carbonem Conſules, pridie Calend. Maii, quo die L. Sylla legatus bello ſociali id delevit, quod nunc in villas abiit. Intercidit ibi & Taurania. Sunt & morientis Caſilini reliquiæ. Præterea autor eſt Antias, oppidum Latinorum Apiolas captum à L. Tarquinio rege, ex cujus præda Capitolium is inchoaverit. A Surrento ad Silarum amnem triginta millia paſſuum ager Picentinus fuit 39 Tuſcorum, templo Iunonis Argivæ ab Iaſone condito inſignis. Intus oppidum Salerni, Picentia. A Silaro regio tertia, & ager Lucanus Brutiusque incipit: nec ibi rara incolarum mutatione. Tenuerunt eam Pelaſgi, Oenotri, Itali, Morgetes, Siculi, Græciæ maxime populi, noviſſime Lucani à Samnitibus orti duce Lucio. Oppidum Pæſtum, Græcis Poſidonia appellatum, ſinus Pæſtanus, oppidum Helia, quæ nunc Velia. Promontorium Pali-

Palinurum : à quo ſinu recedente trajectus ad [40] columnam Rhegiam centum millia paſſuum. Proximum autem huic flumen Melphes. Oppidum Buxentum, Græce Pyxus, Laus amnis : fuit & oppidum eodem nomine. Ab eo Brutium litus, oppidum Blanda, flumen Batum, portus Barthenius Phocenſium, ſinus Vibonenſis, [41] locus Clampetiæ, oppidum Tempſa, à Græcis Temeſe dictum, & Crotonienſium Terina, ſinusque ingens Terinæus. Oppidum Conſentia. Intus in peninſula fluvius Acheron, à quo oppidani Acherontini. Hippo, quod nunc Vibonem Valentiam appellamus, Portus Herculis, Metaurus amnis, Tauroentum oppidum, portus Oreſtis & Medua. Oppidum Scyllæum, Cratæis fluvius, mater (ut dixère) Scyllæ. Dein columna Rhegia : Siculum fretum, ac duo adverſa promontoria : ex Italia Cænis, ex Sicilia Pelorum duodecim ſtadiorum intervallo: unde Rhegium duodecim mill. D. paſſ. Inde Apennini ſylva Sila, promontorium Leucopetra XII millia paſſuum, ab ea Locri cognominati à promontorio Zephyrio, abſunt à Silaro CCCIII millia paſſuum. Et includitur Europæ ſinus primus; in eoque maria nuncupantur; unde irrumpit Atlanticum, ab aliis magnum; qua intrat, Porthmos à Græcis; à nobis Gaditanum fretum : cum intravit, Hiſpanum, quatenus Hiſpanias illuit : ab aliis Ibericum, aut Balearicum, mox Gallicum ante Narbonenſem provinciam, hinc Liguſticum : ab eo ad Siciliam inſulam, Thuſcum: (quod ex Græcis alii Notium, alii Tyrrhenum, è noſtris plurimi Inferum vocant.) Vltra Siciliam ad Salentinos, Auſonium Polybius appellat; Eratoſthenes auté inter oſtium Oceani & Sardiniam quicquid eſt, Sardoum. Inde ad Siciliam Tyrrhenum.

nium. Ab hac cretam uſque Siculum, ab ea Creticum. Inſulæ per hæc maria primæ omnium Pityuſæ à Græcis dictæ, à frutice pineo, nunc Ebuſus vocatur utraque, civitate fœderata, anguſto freto interfluente, patent XLIII millia paſſuum. Abſunt à Dianeo ſeptingentis ſtadiis: totidem Dianium per continentem à Carthagine nova. Tantundem à Pityuſis in altum, Baleares duæ, & Sucronem verſus Colubraria. Baleares funda bellicoſas, Græci Gymnaſias dixêre. Major centum millia paſſ. longitudine, circuitu verò CCCLXXX millia. Oppida habet civium Romanorum Palmam & Pollentiam, Latina Cinium & Cunici, & fœderatum [42] Bochri fuit. Ab ea XXX mill. paſſ. diſtat minor, longitudine LX millia, circuitu CL millia paſſuum. Civitates habet, Iamnonem, Saniſeram, Magonem. A majore XII millia paſſ. in altum abeſt Capraria, inſidioſa naufragiis, & è regione Palmæ urbis, Mænariæ, ac Tiquadra, & parva Annibalis. Ebuſi terra ſerpentes fugat, Colubrariæ parit. Ideò infeſta omnibus, niſi Ebuſitanam terram inferentibus: Græci Ophiuſam dixêre. Nec cuniculos Ebuſus gignit, populantes Balearium meſſes. Sunt aliæ XX ferme parvæ mari vadoſo. Galliæ autem orâ, in Rhodani oſtio Metina, mox quæ Blaſcon vocatur, tres Stœchades à vicinis Maſſilienſibus dictæ propter ordinem, quas item nominant ſingulis vocabulis Proten & Meſen, quæ & Pomponiana vocatur, tertià Hypæâ. Ab his Sturium, Phœnice, Phila, Lero, & Lerina adverſum Antipolim, in qua Vergoani oppidi memoria.

CAP. VI. *De Corſica.*

In Liguſtico mari eſt Corſica, quam Græci Cyrnon appellavere, ſed Thuſco propior à Septentrione in

ne in meridiem projecta, longa paſſuum CL millia: lata majore ex parte quinquaginta. Circuitu CCCXXII millia. Abeſt à vadis Volaterranis LXII millia paſſuum. Civitates habet XXXIII & colonias Marianam, à C. Mario deductam. Aleriam à Dictatore Sylla. Citra eſt Oglosa: intra verò ſexaginta millia paſſuum à Corſica, Planaria à ſpecie dicta æqualis freto, ideoque navigiis fallax. Amplior Vrgo & Capraria, quam Græci Ægilon dixêre. Item [43] Ægilium & Dianium, quam Artemiſiam, ambæ contra Coſanum litus: & parvæ, Mæneria, Columbaria, Venaria, Ilua cum ferri metallis, circuitu centum millia, à Populonia decem, à Græcis Æthalia dicta. Ab ea Planaſia XXXIX mil. Ab his ultra Tiberina oſtia in Antiano Aſtura, mox Palmaria, Sinonia, & adverſum Formias Pontiæ. In Puteolano autem ſinu Pandataria, Prochyta, non ab Æneæ nutrice, ſed quia profuſa ab Ænaria erat. Ænaria ipſa à ſtatione navium Æneę, Homero Inarime dicta. Græcis Pithecuſa, non à ſimiarum multitudine, (ut aliqui exiſtimavere) ſed à figlinis doliariorum. Inter Pauſilypum & Neapolim Megaris: mox à Surrento octo millibus paſſuum diſtantes, Tiberii principis arce nobiles Capreæ, circuitu quadraginta millia paſſuum. Mox Leucothea, extraque conſpectum, pelagus Africum attingens, Sardinia, minus novem millibus paſſuum à Corſicæ extremis, etiamnum anguſtias eas arctantibus inſulis parvis, quæ Cuniculariæ appellantur, itemque Phintonis & Foſſæ, à quibus fretum ipſum Taphros nominatur.

CAP. VII. *De Sardinia.*

Sardinia ab Oriente patens, CLXXXVIII millia paſſuum: ab Occidente, CLXX millia, à Meridie, LXXIV millia: à Septentrione, CXXII circuitu, DLX mil-

DLX millia; abeſt ab Africa Caralitano promontorio ducenta millia, à Gadibus quatuordecies centena. Habet & à Gorditano promontorio duas inſulas, quæ vocantur Herculis; à Sulſenſi Enoſin; à Caralitano Ficariam. Quidam haud procul ab ea etiam Beleridas ponunt & Collodem, & quam vocant Heras lutra. Celeberrimi in ea populorum 44 Ilienſes, Balari, Corſi. Oppidorum XIV Sulcitani, Valentini, Neapolitani, Boſenſes, Caralitani civium Romanorum, & Norenſes. Colonia autem una, quæ vocatur ad turrim Libyſonis. Sardiniam ipſam Timæus Sandaliotin appellavit ab effigie ſoleæ, Myrſilus Ichnuſam à ſimilitudine veſtigii. contra Pæſtanum ſinum Leucaſia eſt, à Sirene ibi ſepulta appellata. Contra Veliam, Pontia, & Iſcia, utræque uno nomine Oenotrides, argumentum poſſeſſæ ab Oenotriis Italiæ: & contra Vibonem parvæ, quæ vocantur Ithaceſiæ, Vlyſſis ſpecula.

CAP. VIII. *De Sicilia.*

Verum ante omnes claritate Sicilia, Sicania Thucydidi dicta, Trinacria pluribus, aut Triquetra à triangula ſpecie: circuitu patens, ut autor eſt Agrippa, DCXVIII millia paſſuum quondam Brutio agro cohærens, mox interfuſo mari avulſa, XII millia longitudine freto, in latitudinem autem mill. D paſſ. juxta columnam Rhegiam. Ab hoc dehiſcendi argumento, Rhegium Græci nomen dedere oppido, in margine Italiæ ſito. In eo freto eſt ſcopulus Scylla, item Charybdis, mare vorticoſum, ambo clara ſævitia. Ipſius Triquetræ, ut diximus, promontorium Pelorus vocatur, adverſus Scyllam vergens in Italiam: Pachynum in Græciam, 45 CXLIV millia ab eo diſtante Peloponneſo: Lilybæum in Africam CLXXX millia intervallo

à Mer-

à Mercurii promontorio: & à Caralitano Sardiniæ [46] CXX millia. Inter ſe autem hæc promontoria ac latera diſtant his ſpatiis. Terreno itinere à Peloro Pachynum [47] CLXVI millia paſſuum. Inde Libybæum CC millia. Inde Pelorum CLXX millia. Coloniæ ibi urbes ac civitates LXXII. A Peloro, mare Ionium orâ ſpectante, oppidum Meſſana civium Romanorũ qui Mamertini vocantur: Promontorium Drepanum, colonia Taurominium, quæ antea Naxos, flumen Aſines, mons Ætna nocturnis mirus incendiis: Crater ejus patet ambitu ſtad. XX: favilla Taurominium & Catanam uſque pervenit fervens, fragor verò ad Maronem & Gemellos colles. Scopuli tres Cyclopum; portus Vlyſſis; colonia Catana: Flumina Symæthum, Terias. Intus Læſtrigonii campi. Oppida, Leontini, Megaris, amnis Pantagies: Colonia Syracuſæ, cum fonte Arethuſa. Quanquam & Temenitis, & Archidemia, & Magæa, & Cyane, & Milichie fontes in Syracuſano potantur agro. Portus Nauſtathmus, flumen Elorum, promontorium Pachynum: à quo fronte Siciliæ flumen Hirminium, oppidum Camarina, fluvius Gelas, oppidum Acragas, quod Agrigentum noſtri dixere. Thermæ colonia, amnes [48] Atys & Hypſa: Selinus oppidum; Lilybæum ab eo promontorium, Drepana, mons Eryx. Oppida Panhormum, Solus, Himera cum fluvio, Cephalœdis, Aluntium, Agathirnum, Tyndaris colonia, oppidum Mylæ, & unde cœpimus, Pelorus. Intus Latinæ conditionis Centuripini, Netini, Segeſtani: ſtipendiarii, Aſſorini, Ætnenſes, Ægyrini, Aceſtæi, Acrenſes, Bidini, Citarii, Cacirini, Drepanitani, Ergetini, [49] Eceſtienſes, Erycnii, Entellini, Etini, Enguini, Gelani, Galatani, Haleſini, Ennenſes, Hyblenſes, Herbitenſes, Herbeſ-

Herbeſſenſes, Herbulenſes, Halicyenſes, Hadranitani, Imacarenſes, Ichanenſes, Ietenſes, Mutuſtratini, Magellini, Murgentini, Mutyenſes, Menanini, Naxii, Noœni, Petrini, Paropini, Phinthienſes, Semellitani, Scherrini, Selinuntii, Symæthii Talarenſes, Tiſſinenſes, Triocalini, Tiracienſes, Zanclæi Meſſeniorum. In Siculo freto, Inſulæ ſunt, in Africam verſæ, Gaulos, Melita à Camerina LXXXIV millia paſſuum à Lylibæo CXIII. Coſyra Hieroneſos, Cæne, Galata, Lopaduſa, Æthuſa, quam alii Æguſam ſcripſerunt, Bucinna, & à Solunte LXXV millia Oſteodes; contraque Paropinos Vſtica. Citra verò Siciliam ex adverſo Metauri amnis XII millibus ferme paſſ. ab Italia, VII Æoliæ appellatæ; eædem Liparæorum, & Hephæſtiades à Græcis, à noſtris Vulcanium: Æoliæ, quod Æolus Iliacis temporibus ibi regnabat.

CAP. IX. *De Lipara.*

Lipara cum civium Romanorum oppido, dicta à Liparo rege, qui ſucceſſit Æolo, antea Melogonis vel Meligunis vocitata, abeſt [50] XII millia paſſ. ab Italia, ipſa circuitu paulo minori. Inter hanc & Siciliam altera, antea Theraſia appellata, nunc Hiera: quia ſacra Vulcano eſt, colle in ea nocturnas evomente flammas. Tertia Strongyle, à Lipara millia paſſuum ad exortum Solis vergens, in qua regnavit Æolus, quæ à Lipara liquidiore flamma tantum differt: è cujus fumo, quinam flaturi ſint venti, in triduum prædicere incolæ traduntur: unde ventos Æolo paruiſſe exiſtimatum. Quarta Didyme, minor quam Lipara. Quinta Ericuſa, Sexta Phœnicuſa, pabulo proximarum relicta. Noviſſima, eademque minima, Evonymos. Hactenus de primo Europæ ſinu.

CAP. X. *De Locris Italiæ fronte.*

A Locris Italiæ frons incipit, Magna Græcia appellata, in tres ſinus recedens Auſonii maris, quoniam Auſones tenuêre primi: patet octogintaduo millia paſſuum, ut autor eſt Varro. Plerique LXXII millia fecere. In ea ora flumina innumera, ſed memoratu digna, à Locris Sagra; & veſtigia oppidi Caulonis; Myſtia, Conſilinum caſtrum, Cocinthum, quod eſſe longiſſimum Italiæ promontorium aliqui exiſtimant. Dein ſinus Scylacius, & Scylacium, Scylletium Athenienſibus, cum conderent, dictum: quem locum occurrens Terinæus ſinus peninſulam efficit: & in ea portus, qui vocatur Caſtra Annibalis, nuſquam anguſtiore Italia XX millia paſſuum latitudo eſt. Itaque Dionyſius major interciſam eo loco adjicere Siciliæ voluit. Omnes ibi navigabiles, Cæcinos, Crotalus, Semirus, Arocha, Targines. Oppidum intus Petilia, mons Alibanus, promontorium Lacinium: cujus ante oram inſula X millia paſſuum à terra Dioſcoron, altera Calipſus, quam Ogygiam appellaſſe Homerus exiſtimatur: præterea Tiris, Eranuſa, Meloeſſa. Ipſam à Caulone abeſſe LXX mill. paſſ. prodidit Agrippa.

CAP. XI. *Secundus Europæ ſinus.*

A Lacinio promontorio ſecundus Europæ ſinus incipit, magno ambitu flexus, & Acroceraunio Epiri finitur promontorio, à quo abeſt LXXV mill. paſſuum. Oppidum Croto, amnis Neæthus. Oppidum Thurium inter duos amnes Crathin & Sybarin, ubi fuit urbs eodem nomine. Similiter eſt inter Sirin & [52] Acirin Heraclea, aliquando Siris vocitata. Flumina Acalandrum, Maſuentum; oppidum Metapontum, quo tertia Italiæ regio finitur. Mediterranei Brutiorum Apruſtani tantum:

Lucanorum autem Atinates, Bantini, Eburini, Grumentini, Potentini, Sontini, Sirini, Tergilani, Vrſentini, Volcentani, quibus Mumeſtrani junguntur. Præterea interiiſſe Thebas Lucanas Cato autor eſt. Et [53] Pandoſiam Lucanorum urbem fuiſſe Theopompus, in qua Alexander Epirotes occubuerit. Connectitur ſecunda regio, amplexa Hirpinos, Calabriam, Apuliam, Salentinos CCL millia ſinu, qui Tarentinus appellatur, ab oppido Laconum in receſſu hoc intimo ſito, contributa eo maritima colonia quæ ibi fuerat. Abeſt CXXXVI millia paſſuum à Lacinio promontorio, adverſam ei Calabriam in peninſulam emittens. Græci Meſſapiam à duce appellavere: & ante Peucetiam, à Peucetio Oenotri fratre. In Salentino agro inter promontoria C millia paſſuum interſunt. Latitudo peninſulæ à Tarento Brundiſium terreno itinere XXXII millia paſſuum patet, multoque brevius à portu Saſina. Oppida per continentem à Tarento, Varia, cui cognomen Apulæ, Ceſſapia, Aletium. In ora verò Senonum Gallipolis; quæ nunc eſt Anxa LXII millia paſſuum à Tarento. Inde XXXII millia promontorium, quod Acram Iapygian vocant, quo longiſſime in maria excurrit Italia. Ab eo Baſta oppidum, & Hydruntum decem ac novem millia paſſuum, ad diſcrimen Ionii & Adriatici maris, qua in Græciam breviſſimus tranſitus, ex adverſo Apolloniæ oppidi, latitudine intercurrentis freti, [54] quinquaginta millia non amplius. Hoc intervallum pedeſtri continuare tranſitu pontibus jactis, primum Pyrrhus Epiri rex cogitavit: poſt eum M. Varro, cum claſſibus Pompeii piratico bello præeſſet: utrunque aliæ impediêre curæ. Ab Hydrunte Soletum deſertũ, dein Fratuertium: portus Tarentinus; ſtatio militum Lupia, Baleſium,

ſium, Cælium, Brundiſium L millia paſſuum ab Hydrunte, in primis Italiæ portu nobile, ac velut certiore tranſitu, ſicuti longiore, excipiente Illyrica urbe Dirrhachio CCXX millia trajectu. Brundiſio conterminus Pediculorum ager IX adoleſcentes totidemque virgines ab Illyriis, tredecim populos genuêre. Pediculorum oppida, Rhudia, Egnatia, Barion, antè Iapyx à Dædali filio, à quo & Iapygia. Amnes, Pactius, Aufidus ex Hirpinis montibus Canuſium præfluens. Hinc Apulia Dauniorum cognomine, à duce, Diomedis ſocero. In qua oppidum Salapia, Annibalis meretricio amore inclytum, Sypontum, Vria: amnis Cerbalus. Dauniorum finis: portus Agaſus, promontorium montis Gargani, à Salentino ſive Iapygio CCXXXIII millia paſſuum ambitu Gargani: portus Garnæ, lacus Pantanus: Flumen portuoſum Frento, Teanum Apulorum. Itemque Larinum, Aliternia, Tifernus amnis. Inde regio Frentana. Ita Apulorum genera tria: Teani à duce è Graiis; Lucani, ſubacti à Calchante, quæ loca nunc tenent Atinates. Dauniorum præter ſupra dicta coloniæ, Luceria, Venuſia: Oppida Canuſium, Arpi, aliquando Argos hippium, Diomede condente, mox Argyrippa dictum. Diomedes ibi delevit gentes Monadorum Dardorumque, & urbes duas, quæ in proverbii ludicrum vertere, Apinam & Tricam. Cætera intus in ſecunda regione, Hirpinorum colonia una, Beneventum, auſpicatius mutato nomine, quæ quondam appellata Maleventum. Æculani, Aquiloni, Abellinates cognomine Protropi, Compſani, Caudini, Ligures, qui cognominantur Corneliani, & qui Bebiani, Veſcellani, Deculani, Aletrini, Abellinates cognomine Marſi, Atrani, Æcani, Alfellani, Attinates, Arpani, Borcani, Collatini, Corinenſes,

rinenſes, & nobiles clade Romana Cannenſes, Dirini, Forentani, Genuſini, Hordonienſes, Hyrini, Larinates cognomine Frentani, Metinates, ex Gargano Mateolani, Neretini, Matini, Robuſtini, Sylvini, Strapellini, Turmentini, Vibinates, Venuſini, Vlurtini: Calabrorum mediterranei, Ægitini, Apameſtini, Argentini, Butuntinenſes, Deciani, Brumbeſtini, Norbanenſes, Palionenſes, Sturnini, Tutini: Salentinorum, Aletini, Baſterbini, Neretini, Valentini, Veretini.

CAP. XII. *Regio Italiæ quarta.*

Sequitur regio quarta, gentium vel fortiſſimarum, Italiæ. In ora Ferentanorum, à Tiferno flumen Trinium portuoſum: oppida, Hiſtonium, Buca, Ortona: Aternus amnis. Intus Anxani conomine Frentani. Carentini ſupernates, & infernates, Lanuenſes: Marrucinorum Teatini: Pelignorum Corfinienſes Superæquani, Sulmonenſes: Marſorum, Anxantini, Atinates, Fucentes, Lucentes, Marruvii: Albenſium Alba ad Fucinum lacum: Æquiculanorum Cliternini, Carſeolani: Veſtinorum Angulani, Pinnenſes, Peltuinates, quibus junguntur Auſinates ciſmontani: Samnitium, quos Sabellos, & Græci Saunitas dixere, colonia Bovianum vetus, & alterum cognomine Vndecumanorum: Aufidenates, Eſernini, Fagifulani, Ficolenſes, Sepinates, Treventinates: Sabinorum Amiternini, Curenſes, Forum Decii, Forum novum, Fidenates, Interannates, Nurſini, Nomentani, Reatini, Trebulani, qui cognominantur Mutuſcæi, & qui Suffenates, Tiburtes, Tarinates. In hoc ſitu ex Æquiculis interière Comini, Tadiates, Acedici, Alfaterni. Gellianus autor eſt, lacu Fucino hauſtum Marſorum oppidum Archippe, conditum à Marſya duce Lydorum: item

item Vidicinorum in Piceno deletum à Romanis, Valerianus. Sabini (ut quidam exiſtimavere) à religione & deorum cultu Sevini appellati: Velinos accolunt lacus, roſcidis collibus. Nar amnis exhaurit illos ſulphureis aquis; Tiberim ex his petens replet, è monte Fiſcello labens, juxta Vacunæ nemora & Reate in eoſdem conditus. At ex alia parte Anio, in monte Trebanorum ortus, lacus treis amœnitate nobiles, qui nomen dedere Sublaqueo, defert in Tiberim. In agro Reatino, Cutiliæ lacum in quo fluctuet inſula, Italiæ umbilicum eſſe M. Varro tradit. Infra Sabinos Larium eſt, à latere Picenum, à tergo Vmbria, Apennini jugis Sabinos utrinque vallantibus.

CAP. XIII. *Quinta regio.*

Quinta regio Piceni eſt quondam uberrimæ multitudinis; CCCLX millia Picentium in fidem populi Romani venere. Orti ſunt à Sabinis voto vere ſacro: tenuere ab Aterno amne, ubi nunc ager Adrianus, & Adria colonia, à mari VII mill. paſſ. flumen Vomanum, ager Prætutianus, Palmenſiſque. Item Caſtrum novum, flumen Batinum, Truentum cum amne: quod ſolum Liburnorum in Italia reliquum eſt. Flumina Albula, Suinum, Helvinum, quo finitur Prætutiana regio, & Picentium incipit. Cupra oppidum, caſtellum Firmanorum, & ſuper id colonia Aſculum, Piceni nobiliſſima, Intus Novana. In ora Cluana, Potentia, Numana, à Siculis condita. Ab iiſdem colonia Ancona, appoſita promontorio Cumero in ipſo flectentis ſe oræ cubito: à Gargano CLXXXIII mill. paſſ. Intus Auximates, Beregrani, Cingulani, Cuprenſes cognomine Montani, Falarienſes, Pauſulani, Plenienſes, Ricinenſes, Septempedani, Tollentinates, Triacenſes, Vrbs Salvia, Tollentini.

CAP. XIV.

CAP. XIV. *Sexta regio.*

Iungitur his ſexta regio, Vmbriam complexa, agrumque Gallicum circa Ariminum. Ab Ancona Gallica ora incipit, Togatæ Galliæ cognomine. Siculi & Liburni plurima ejus tractus tenuere, in primis Palmenſem, Præturianum, Adrianumque agrum. Vmbri eos expulere, hos Hetruria, hanc Galli. Vmbrorum gens antiquiſſima Italiæ exiſtimatur, ut quos Ombrios à Græcis putent dictos, quod inundatione terrarum imbribus ſuperfuiſſent ccc eorum oppida Thuſci debellaſſe reperiuntur. Nunc in ora flumen, Æſis, Senogallia. Metaurus fluvius, colonia Fanum fortunæ, Piſaurum cum amne. Et intus Hiſpellum, Tuder. De cætero Amerini, Attidiates, Aſirinates, Arnates, Æſinates, Camertes, Caſuentillani, Carſulani, Dolates cognomine Salentini, Fulginates, Foroflamienſes, Forojulienſes, cognomine Concubienſes, Forobremitiani, Foroſempronienſes, Iguini, Interamnates cognomine Nartes, Mevanates, Mevanienſes, Matilicates, Narnienſes, quod oppidum Nequinum antea vocatum eſt, Nucerini cognomine Favonienſes, & Camelani, Ocriculani, Oſtrani, Pitulani cognomine Piſuertes, & alii Mergentini, Peleſtini, Sentinates, Serſinates, Spoletini, Suarrani, Seſtinates Suillates, Tadinates, Trebiates Tuficani, Tifernates cognomine Tibertini, & alii; Metaurenſes, Veſionicates, Vrbinates cognomine Metaurenſes, & alii: Hortenſes, Vettionenſes, Vindinates, Viventani. In hoc ſitu interiêre Feliginates, & qui Cluſiolum tenuêre ſupra Interamnam: & Sarranates, cum oppidis Acerris, quæ Vafriæ cognominabantur, Turocelo, quod Vetriolum, item Solinates, Suriates, Fallienates, Apiennates. interiêre & Arienates cum Crino-

volo,

volo, & Vſidicani, & Plangenſes, Piſinates, Cæleſtini. Ameriam ſupraſcriptam Cato ante Perſei bellum conditam annis DCCCCLXIV prodidit.

CAP. XV. *Octava regio.*

Octava regio determinatur Arimino, Pado, Apennino. In ora fluvius Cruſtumium, Ariminum colonia cum amnibus Arimino & Apruſa. Fluvius hinc Rubico, quondam finis Italiæ. Ab eo Sapis, & Vitis, & Anemo; Ravenna Sabinorum oppidum, cum amne Bedeſe, ab Ancona CII mill. paſſ. Nec procul à mari Vmbrorum Butrium. Intus coloniæ Bononia, Felſina vocitata, cum princeps Hetruriæ eſſet; Brixillum, Mutina, Parma, Placentia. Oppida, Cæſena, Claterna, Forum Clodii, Livii, Popilii, Truentinorum, Cornelii, Laccini, Faventini, Fidentini, Oteſini, Padinates, Regienſes à Lepido, Solonates, ſaltusque Galliani qui cognominantur Aquinates, Tanetani, Veliates cognomine Vecteri, Regiates, Vmbranates. In hoc tractu interierunt Boii, quorum tribus CXII fuiſſe autor eſt Cato: item Senones, qui ceperant Romam.

CAP. XVI. *De Pado flumine.*

Padus è gremio Veſuli montis, celſiſſimum in cacumen Alpium elati, finibus Ligurum Vagiennotum Viſendo fonte profluens, condensque ſeſe cuniculo, & in Forovibienſium agro iterum exoriens, nulli amnium claritate inferior: Græcis dictus Eridanus, ac pœna Phaetontis illuſtratus: augetur ad Canis ortus, liquatis nivibus, agris quam navigiis torrentior, nil tamen ex rapto ſibi vindicans, atque ibi liquit agros, ubertate largior, trecentis millia paſſuum à fonte addens meatu duodenonaginta: nec amnes tantum Apenninos Alpinosque navigabiles capiens, ſed lacus quoque immen-

immenſos in eum ſeſe exonerantes, omni numero xxx flumina in mare Adriaticum defert: celeberrima ex iis, Apennini latere jactum Tanarum, Trebiam, Placentinum, Tarum, Niciam, Gabellum- Sultennam, Renum: Alpium verò Sturam, Morgum, Durias duas, Seſſiten, Ticinum, Lambrum, Adduam, Olium, Mincium. Nec alius amnium tam brevi ſpatio majoris incrementi eſt: urgetur quippe aquarum mole, & in profundum agitur, gravis terræ, quanquam diductus in flumina & foſſas inter Ravennam Atinumque cxx mill. paſſ. tamen qua largius vomit, ſeptem maria dictus facere. Anguſta foſſa Ravennam trahitur, ubi Paduſa vocatur, quondam Meſſanicus appellatus. Proximum inde oſtium, magnitudinem portus habet, qui Vatreni dicitur, quo Claudius Cæſar è Britannia triumphans, prægrandi illa domo verius quam nave intravit Adriam. Hoc ante Eridanum oſtium dictum eſt, aliis Spineticum ab urbe Spina, quæ fuit juxta [56] prævalens, Delphicis (ut creditum eſt) theſauris, condita à Diomede. Auget ibi Padum Vatrenus amnis, ex Forocornelienſi agro. Proximum inde oſtium Capraſiæ, dein Sagis, dein Volane, quod ante Olane vocabatur. Omnia ea flumina, foſſasque, primi à Sagi fecere Thuſci, egeſto amnis impetu pertranſverſum in Atrianorum paludes, quæ ſeptem maria appellantur, nobili portu oppidi Thuſcorum Atriæ, à quo Atriaticum mare antè appellabatur, quod nunc Adriaticum. Inde oſtia plena, Carbonaria; ac foſſiones Philiſtinæ, quod alii Tartharum vocant: omnia ex Philiſtinæ foſſæ abundatione naſcentia, accedentibus Atheſi ex Tridentinis Alpibus, & [57] Iogiſono ex Patavinorum agris. Pars eorum & proximum portum fecit Brundulum, ſicut Edronem

Medoaci duo, ac foſſa Clodia. His ſe Padus miſcet, ac per hæc effunditur, pleriſque, ut in Ægypto Nilus quod vocant Delta, triquetram figuram inter Alpes atque oram maris facere proditus, ſtad. II millia circuitu. Pudet à Græcis Italiæ rationem mutuari. Metrodorus tamen Scepſius dicit, quoniam circa fontem arbor multa ſit picea, quæ pades Gallice vocetur, Padum hoc nomen accepiſſe: Ligurum quidem lingua amnem ipſum Bodincum vocari, quod ſignificet fundo carentem, cui argumento adeſt oppidum juxta Induſtria, vetuſto nomine Bodincomagum, ubi præcipua altitudo incipit.

CAP. XVII. *Italia Tranſpadana. Regio undecima.*

Tranſpadana appellatur ab eo regio undecima, tota in mediterraneo, [58] cui maria cuncta fructuoſo alveo important. Oppida Vibi forum, Seguſio, Coloniæ ab Alpium radicibus, Auguſta Taurinorum antiqua Ligurum ſtirpe, inde navigabili Pado. Dein [59] Salaſſorum Auguſta Prætoria, juxta geminas Alpium fauces, Graias atque Pœninas: his Pœnos, Graiis Herculem tranſiſſe memorant. Oppidum Eporedia, Sibyllinis libris à populo Romano condi juſſum: [60] Eporedicas Galli bonos equorum domitores vocant. Vercellæ Libycorum ex Sallyis ortæ, Novaria ex Vertacomacoris, Vocontiorum hodieque pago, non (ut Cato exiſtimat) Ligurum: ex quibus Levi & Marici condidere Ticinum, non procul à Pado, ſicut Boii trans Alpes profecti Laudem Pompeiam, Inſubres Mediolanum. Orobiorum ſtirpis eſſe, Comum atque Bergomum, & Liciniforum, & aliquot circa populos, autor eſt Cato: ſed originem gentis ignorare ſe fatetur, quam docet Cornelius Alexander ortam

ortam à Græcia, interpretatione etiam nominis, vitam in montibus degentibus. In hoc ſitu interiit oppidum Orobiorum Barra, unde Bergomates Cato dixit ortos, etiamnum prodente ſe altius quam fortunatius [61] ſitos. Interiêre & Caturiges Inſubrum exules, & Spina ſupra dicta. Item Melpum opulentia præcipuum, quod ab Inſubribus, & Boiis, & Senonibus deletum eſſe eo die, quo Camillus Vejos ceperit, Nepos Cornelius tradidit.

CAP. XVIII. *Venetia. Decima regio.*

Sequitur decima regio Italiæ, Adriatico mari appoſita, Venetia, cujus fluvius Silis ex montibus [62] Tauriſanis. Oppidum Altinum, flumen Liquentia ex montibus Opiterginis, & portus eodem nomine; colonia Concordia; flumina & portus Romatinum, Tilaventum majus minusque, Anaſſum, quo Varranus defluit, Alſa, Natiſo cum Turro, præfluentes Aquileiam, coloniam XII millia paſſuum à mari ſitam. Carnorum hæc regio, junctaque Iapidum, amnis Timavus, caſtellum nobile vino Pucinum: Tergeſtinus ſinus, colonia Tergeſte, XXIII millia paſſuum ab Aquileia. Vltra quam VI millia paſſuum Formio amnis, ab Ravenna CLXXXIX millia paſſuum antiquus auctæ Italiæ terminus, nunc verò Iſtriæ, quam cognominatam tradunt à flumine Iſtro, in Adriam effluente è Danubio amne; eidemque Iſtro ex adverſo Padi fauces, contrario eorum percuſſu mari interjecto dulceſcente, pleriq; dixere falſo, & Nepos Cornelius etiam Padi accola: nullus enim ex Danubio amnis in mare Adriaticum effunditur. Deceptos credo, quoniam Argo navis flumine in mare Adriaticum deſcendit, non procul Tergeſte: nec jam conſtat quo flumine: humeris travectam Alpes, diligentiores tradunt:

ſubiiſſe autem Iſtro, dein [63] Sao, dein Nauporto, cui nomen ex ea cauſa eſt, inter Æmonam Alpesque exorienti.

Cap. XIX. *Iſtria.*

Iſtria, ut peninſula, excurrit: latitudinem ejus XL millia paſſuum; circuitum verò CXXII millia prodidere quidam. Item adhærentis Liburniæ & Flanatici ſinus. Alii Liburniæ CLXXX millia. Nonnulli in Flanaticum ſinum Iapidiam promovere, à tergo Iſtriæ, CXXX millia paſſuum. Dein Liburniam CL millia fecere. Tuditanus, qui domuit Iſtros, in ſtatua ſua ibi inſcripſit, ab Aquileia ad Titium flumen ſtad. [64] CC. Oppida Iſtriæ, civium Romanorum Ægida, Parentium: colonia, Pola, quæ nunc Pietas Iulia, quondam à Colchis condita. Abeſt à Tergeſte C millia paſſuum. Mox oppidum Neſactium: & nunc finis Italiæ fluvius Arſia. Polam ab Ancona trajectus CXX millia paſſuum eſt. In mediterraneo regionis decimæ, coloniæ, Cremona, Brixia Cenomannorum agro: Venetorum autem Ateſte: & oppida Acelum, Patavium, Opitergium, Belunum, Vicetia: Mantua Tuſcorum trans Padum ſola reliqua. Venetos Trojana ſtirpe ortos autor eſt Cato: Cenomannos juxta Maſſiliam habitaſſe in Volcis. Fertini, & Tridentini, & Bernenſes, Rhætica oppida: Rhætorum & Euganeorum Verona, Iulienſes Carnorum. Dein, quos ſcrupuloſe dicere non attineat, Alutraenſes, Aſſeriates, Flamonienſes, Vannienſes, & alii cognomine Culici: Forojulienſes cognomine Tranſpadani, Foretani, Venidates, Quarqueni, Tauriſani, Togienſes, Varuani. In hoc ſitu interiêre per oram Iramine, Pellaon, Palſicium: ex Venetis Atina, & Cœlina: Carnis, Segeſtæ, & Ocra: Tauriſcis Noreia. Et ab Aquileia ad duodecimum

decimum lapidem, deletum oppidum, etiam invito Senatu, à M. Claudio Marcello, L. Piſo autor eſt. In hac regione & x lacus inclyti ſunt, amnesque eorum partus aut alumni: ſi modo exceptos reddunt, ut Adduam Larius, Ticinum Verbanus, Mincium Benacus, Ollium Sebinus, Lambrum Eupilis, omnes incolas Padi. Alpes in longitudinem x paſſ. patere à ſupero mari ad inferum, Cælius tradit: Timagines xxII millia paſſuum deductis: in latitudinem autem Cornelius Nepos c mill. T. Livius tria millia ſtadiorum: uterque diverſis in locis. Nam & centum millia excedunt aliquando, ubi Germaniam ab Italia ſubmovent: nec LXX millia explent reliqua ſui parte, graciles veluti naturæ providentia. Latitudo Italiæ, ſubter radices earum, à Varo, per vada Sabatia, Taurinos, Comum, Brixiam, Veronam, Vicetiam, Opitergium, Aquileiam, Tergeſte, Polam, Arſiam, DCCII milla paſſuum colligit.

CAP. XX. *De Alpibus & gentibus Alpinis.*

Incolæ Alpium multi populi, ſed illuſtres à Pola ad Tergeſtis regionem [65] Secuſſes, Subocrini, Catili, Menocalini, juxtaque Carnos quondam Tauriſci appellati, nunc Norici. His contermini Rhæti & Vindelici, omnes in multas civitates diviſi. Rhætos Thuſcorum prolem arbitrantur, à Gallis pulſos duce Rhæto. Verſo deinde Italiam pectore Alpium Latini juris Euganeæ gentes, quarum oppida XXXIV enumerat Cato. Ex iis Triumpilini venalis cum Agris ſuis populus: dein Camuni, compluresque ſimiles, finitimis attributi municipiis. Lepontios & Salaſſos, Tauricæ gentis idem Cato arbitratur. Cæteri ferè Lepontios relictos ex comitatu Herculis, interpretatione Græci nominis credunt, præuſtis [66] in tranſitu Alpium nive

membris : ejuſdem & Graios fuiſſe, poſitos in tranſitu, Grajarum Alpium incolas, præſtantesque genere Euganeos, inde tracto nomine. Caput eorum Stonos : Rhætorum Vennonetes, Saruneteſque ortus Rheni amnis accolunt : Lepontiorum qui Viberi vocantur, fontem Rhodani, eodem Alpium tractu. Sunt præterea Latio donati incolæ, ut Octodurenſes, & finitimi Ceutrones, Cottianæ civitates : Caturiges, & ex Caturigibus orti Vagienni, Ligures, & qui Montani vocantur, Capillatorumque plura genera ad confinium Liguſtici maris. Non alienum videtur, hoc loco ſubjicere inſcriptionem è trophæo Alpium, quæ talis eſt. Imperatori Cæſari Divi Fil. Aug. Pontifici Maximo, Imp. XIII tribunitiæ poteſtatis. S. P. Q. R. quod ejus ductu auſpiciisq; gentes Alpinæ omnes, quæ à mari ſupero ad inferum pertinebant, ſub imperium populi Romani ſunt redactæ, Gentes Alpinæ devictæ, Triumpilini, Camuni, Vennonetes, Iſarci, Breuni Naunes, Focunates. Vindelicorum gentes quatuor, Conſuanetes, Virucinates, Licates, Catenates : Abiſontes, Ruguſci, Suanetes, Calucones, Brixentes, Lepontii. Viberi, Nantuates, Seduni, Veragri, Salaſi, Acitavones, Medulli, Vceni, Caturiges, Brigiani, Sogiontii, Ebroduntii, Nemaloni, Edenates, Eſubiani, Veamini, Gallitæ, Triulatti, Ectini, Vergunni, Eguituri, Nementuri, Oratelli, Neruſi, Velauni, Suetri. Non ſunt adjectæ Cottianæ civitates XII quæ non fuerunt hoſtiles, item attributę municipiis lege Pompeia. Hęc eſt Italia diis ſacra, hæ gentes ejus, hæc oppida populorum. Super hac Italia, quæ L. Æmylio Paulo, C. Atilio Regulo Conſulibus, nuntiato Gallico tumultu, ſola ſine externis ullis auxiliis, atque etiam tunc ſine Tranſpadanis, equitum LXXX millia, peditum

ditum DCC millia armavit: metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris, ſed interdictum id vetere conſulto patrum, Italiæ parci jubentium.

CAP. XXI. *Illyricum.*

Arſiæ gens Liburnorum jungitur, uſque ad flumen Titium. Pars ejus fuere Mentores, Hymani, Encheleæ, Dudini, & quos Callimachus Peucetias appellat: nunc totum uno nomine Illyricum vocatur generatim, populorum pauca effatu digna, aut facilia nomina. Conventum Scardonitanum petunt Iapides, & Liburnorum civitates XIV è quibus Lacinienſes, Stulpinos, Burniſtas, Albonenſes nominare non pigeat. Ius Italicum habent eo conventu Alutæ, Flanates à quibus ſinus nominatur, Lopſi, Varubarini, immunesque Aſſeſiates, & ex inſulis Fulſinates, Curictæ. Cæterum per oram oppida à Neſactio, Alvona, Flavona, Tarſatica, Senia, Lopſica, Ortopula, Vegium, Argyruntum, Corinium, Ænona civitas, Pauſinus flumen, Tedanium, quo finitur Iapidia. Inſulæ ejus ſinus cum oppidis, præter ſupra ſignificatas, Abſirtium, Arba, Tragurium, Iſſa, Pharos, Paros antè: Crexa, Giſſa, Portunata. Rurſus in continente colonia Iadera, quæ à Pola, CLX millia paſſuum abeſt: inde triginta millia Colentum inſula, XVIII oſtium Titii fluminis.

CAP. XXII. *Liburnia.*

Liburniæ finis & initium Dalmatiæ Scardona, in amne eo, XII millia paſſuum à mari. Dein Tariotarum antiqua regio, & caſtellum Tariona: promontorium Diomedis, vel ut alii, peninſula Hyllis, circuitu C millia paſſuum. Tragurium civium Romanorum, marmore notum: Sicum, in quem locum Divus Claudius veteranos miſit. Salona colonia, ab Iadera CCXII millia paſſuum.

Petunt in eam jura, deſcripti in decurias CCCLXXII Dalmatæ : XXII Decuni : CCXXXIX Ditiones : LXIX Mezæi : LII Sardiates : in hoc tractu ſunt, Burnum, Mandetrium, Tribulium nobilitata Popul. Roman. præliis caſtella. Petunt & ex inſulis, Iſſæi, Colentini, Separi, Epetini. Ab his caſtella, Piguntiæ, Rataneum, Narona colonia tertii conventus, à Salona LXXII millia paſſuum appoſita cognomini ſibi fluvio, à mari XX mill. paſſ. M. Varro LXXXIX civitates eo ventitaſſe autor eſt. Nunc ſoli prope noſcuntur Cerauni decuriis XXIV. Daorizi XVII. Deſitiates CIII. Docleatæ, XXXIII. Deretini XIV. Deremiſtæ XXX. Dindari XXXIII. Glinditiones XLIV. Melcomani XXVI. Nateſii CI. Scirtari LXXII. Siculotæ XXIV populatoresque quondam Italię Vardæi non amplius quam XX decuriis. Præter hos tenuêre tractum eum Oenei, Partheni, Hemaſini, Arthitæ, Armiſtæ. A Narone amne C millia paſſuum abeſt Epidaurum colonia. Oppida civium Roman. Rhizinium, Aſcrivium, Butua, Olchinium, quod antea Colchinium dictum eſt, à Colchis conditum: amnis Drilo, ſuperque eum oppidum civium Romanorum Scordra, à mari XVIII millia paſſuum. Præterea multorum Græciæ oppidorum deficiens memoria, necnon & civitatum validarum. Eo nanque tractu fuêre Labeatæ, Enderudini, Saſſæi, Grabæi, proprieque dicti Illyrii, & Taulantii, & Pyræi. Retinet nomen in ora Nymphæum promontorium: Liſſum oppidum civium Romanorum, ab Epidauro C millia paſſuum.

CAP. XXIII. *Macedonia.*

Aliſſo Macedonia provincia, gentes Partheni, & à tergo eorum Daſſaretæ. Montes Candaviæ à Dyrrachio LXXIX millia paſſuum. In ora verò

Denda civium Romanorum, Epidamnum colonia, propter inauſpicatum nomen à Romanis Dyrrachium appellata; flumen Aous., à quibuſdam Aeas nominatum: Apollonia, quondam Corinthiorum colonia, [67] VII millia paſſuum à mari recedens: cujus in finibus celebre Nymphæum. Accolunt barbari, Amantes & Buliones. At in ora oppidum Oricum à Colchis conditum. Inde initium Epiri, montes Acroceraunia, quibus hunc Europæ determinavimus ſinum. Oricum à Salentino Italiæ promontorio diſtat LXXXV mill. paſſ.

CAP. XXIV. *Noricum.*

A tergo Carnorum & Iapidum, qua ſe fert magnus Iſter, Rhætis junguntur Norici. Oppida eorum Virunum, Celeia, Teurnia, Aguntum, Viana, Æmonia, Claudia, Flavium, Solvenſe. Noricis junguntur lacus Peiſo, deſerta Bojorum: jam tamen colonia Divi Claudii Sabaria, & oppido Scarabantia Iulia habitantur.

CAP. XXV. *Pannonia.*

Inde glandifera Pannonia: qua miteſcentia Alpium juga, per medium Illyricum à Septentrione ad Meridiem verſa, molli in dextra ac læva devexitate conſidunt. Quæ pars ad mare Adriaticum ſpectat, appellatur Dalmatia, & Illyricum ſupra dictum. Ad Septentriones Pannonia vergit: finitur inde Danubio. In ea coloniæ, Æmona, Siſcia. Amnes clari, & navigabiles in Danubium defluunt, Draus è Noricis violentior, Saus ex Alpibus Carnicis placidior CXV millia paſſuum intervallo. Draus per Serretes, Serrapillos, Iaſos, Sandrizetes: Saus per Colapianos, Breucoſque. Populorum hæc capita. Præterea Arivates, Azali, Amantes, Belgites, Catari, Corneates, Araviſci, Hercuniates, Latovici, Oſeriates, Varciani. Mons

Claudius, cujus in fronte Scordiſci, in tergo Tauriſci. Inſula in Sao Metubarris, amnicarum maxima. Præterea amnes memorandi, Calapis in Saum influens juxta Siſciam, gemino alveo inſulam ibi efficiens, quæ Segeſtica appellatur. Alter amnis Bacuntius in Saum Sirmio oppido influit: ubi civitas Sirmienſium, & Amantinorum. Inde XLV millia paſſuum Taurunum, ubi Danubio miſcetur Saus. Supra influunt Valdanus, Vrpanus, & ipſi non ignobiles.

CAP. XXVI. *Mœſia.*

Pannoniæ jungitur provincia, quæ Mœſia appellatur, ad Pontum uſque cum Danubio decurrens. Incipit à confluente ſupra dicto. In ea Dardani, Celegeri, Triballi, Trimachi, Mœſi, Thraces, Pontoque contermini Scythæ: flumina clara, è Dardanis Margis, Pingus, Timachus: ex Rhodope Oeſcus: ex Hæmo, Vtus, Eſcamus, Ieterus. Illyrici latitudo, qua maxima eſt, CCCXXV millia paſſuum, colligit. Longitudo à flumine Arſia ad flumen Drinium DCCC millia. A Drinio ad promontorium Acroceraunium, CLXXII millia. Agrippa prodidit univerſum hunc ſinum Italiæ & Illyrici ambitu XIII. In eo duo maria, (quo diſtinximus fine) Inferum, ſive Ionium in prima parte, interius Adriaticum, quod Superum vocant. Inſulæ in Auſonio mari præter jam dictas, memoratu dignæ, nullæ: in Ionio paucæ: Calabro litore ante Brundiſium, quarum objectu portus efficitur: contra Apulum litus Diomedea, conſpicua monumento Diomedis: & altera eodem nomine, à quibuſdam Teutria appellata. Illyrici ora mille amplius inſulis frequentatur, natura vadoſi maris, æſtuariiſque tenui alveo intercurſantibus. Claræ ante oſtia Timavi calidorum fontium

cum

cum æſtu maris creſcentium: juxta Iſtrorum agrum, Ciſſa, Pullariæ, & Abſyrtides Graiis dictæ, à fratre Medeæ ibi interfecto Abſyrto. Iuxta eas Electridas vocavere, in quibus proveniret ſuccinum, quod illi electrum appellant vanitatis Græcæ certiſſimum documentum: adeò ut quas earum deſignent, haud unquam conſtiterit. Contra Iader eſt Liſſa: quæque appellatæ contra Liburnos Cretæ aliquot: nec pauciores Liburnicæ, Celaduſſæ. Contra Surium, bubus & capris laudata Brattia, Iſſa civium Romanorum reliqua, & cum oppido Pharia. Ab his Corcyra, Melæna cognominata cum Gnidiorum oppido diſtat XXII millia paſſuum; inter quam & Illyricum Melita, unde catulos Melitæos appellari Callimachus autor eſt. XII millia paſſuum ab ea tres Elaphites. In Ionio autem mari ab Orico M millia paſſuum Saſonis piratica ſtatione nota.

LIBER IV.

Unde primum omnis Græciæ fabuloſitas, & literarum claritas effulſit.

TERTIUS Europæ ſinus Acrocerauniis incipit montibus, finitur Helleſponto: amplectitur præter minores ſinus XIX. XXV mill. paſſuum. In eo Epirus, Acarnania, Ætolia, Phocis, Locris, Achaia, Meſſenia, Laconia, Argolis, Megaris, Attica, Bœotia; iterumque ab alio mari eadem Phocis & Locris, Doris, Phthiothis, Theſſalia, Magneſia, Macedonia, Thracia. Omnis Græciæ fabuloſitas, ſicut & literarum claritas, ex hoc primum ſinu effulſit. Quapropter in eo paululum commorabimur. Epiros in univerſum appellata, Acrocerauniis incipit monti-

montibus. In ea primi Chaones, à quibus Chaonia: dein Theſproti, Antigonenſes: locus Aornos, & peſtifera avibus exhalatio: Ceſtrini, Perrhæbi, quorum mons Pindus, Caſſiopæi, Dryopes, [1] Selli, Hellopes, Moloſſi, apud quos Dodonæi Iovis templum, oraculo illuſtre: [2] Tomarus mons, centũ fontibus circa radices, Theopompo celebratus:

CAP. I. *Epirus.*

Epirus ipſa ad Magneſiam Macedoniamque tendens, à tergo ſuo Daſſaretas ſupra dictos, liberam gentem, mox feram Dardanos habet. Dardanis lævo Triballi prætenduntur latere, & Mœſicæ gentes: à fronte junguntur Mædi ac Denſelatæ, quibus Thraces, ad Pontum uſque pertinentes. Ita ſuccincta Rhodopes, mox & Hæmi vallatur excelſitas. In Epiri ora caſtellum in Acrocerauniis Chimæra, ſub eo aquæ regiæ fons. Oppida Mæandria, Ceſtria: flumen Theſprotiæ Thyamis: colonia Buthrotum; maximeque nobilitatus Ambracius ſinus, faucibus ſpatioſum æquor accipiens, longitudinis XXXIX millia paſſuum, latitudinis XV millia. In eum defertur amnis Acheron, è lacu Theſprotiæ Acheruſia profluens XXXVI mil. paſſ. inde, & mille pedum ponte mirabilis omnia ſua mirantibus. In ſinu oppidum Ambracia. Moloſſorum flumina, Aphas & Arachthus. Civitas Anactoria, [3] lacus Pandoſia. Acarnaniæ, quæ antea Curetis vocabatur, oppida Heraclia, Echinus, & in ore ipſo colonia Auguſti Actium, cum templo Apollinis nobili, ac civitate libera Nicopolitana. Egreſſos ſinu Ambracio in Ionium, excipit Leucadium litus, promontorium Leucates. Dein ſinus ac Leucadia ipſa peninſula, quondam Neritis appellata, opere accolarum abſciſa à continenti, ac reddita, ventorum flatu congeriem harenæ accu-

accumulantium, qui [4] locus vocetur Dioryctos, ſtadiorum longitudine trium. Oppidum in eo Leucas, quondam Neritum dictum. Deinde Acarnanum urbes, Halyzea, Stratos, Argos Amphilochicum cognominatum. Amnis Achelous è Pindo fluens, atque Acarnaniam ab Ætolia dirimens, & Artemitam inſulam, aſſiduo terræ invectu, continenti annectens.

CAP. II. *Ætolia.*

Ætolorum populi Athamanes, Tymphei, Ephyri, Ænienſes, Perrhæbi, Dolopes, Maraces, Atraces, à quibus Atrax amnis Ionio mari infunditur. Ætoliæ oppidum Calydon, eſt ſeptem millium quingentorum paſſuum à mari, juxta Evenum amnem. Dein Macynia, Molycria: cujus à tergo Chalcis, & mons eſt Taphiaſſus. At in ora promontorium Antirrhium, ubi oſtium Corinthiaci ſinus, minus mille paſſuum latitudine influentis, Ætolosque dirimentis à Peloponneſo. Promontorium, quod contra procedit, appellatur Rhion: ſed in Corinthiaco ſinu oppida Ætoliæ Naupactũ, Pylene: & in mediterraneo Pleuron, Halyſarna. Montes clari, in Dodone [5] Tomarus, in Ambracia Crania, in Acarnania Aracynthus: in Ætolia Acanthon, Panætolium, Macinium.

CAP. III. *Locri.*

Proximi Ætolis Locri, qui cognominantur Ozolæ, immunes. Oppidum Oeanthe. Portus Apollinis Phæſtii, ſinus Criſſæus. Intus oppida Argyna, Eupalia, Phæſtum, Calamiſſus. Vltra Cirrhæi Phocidis campi, oppidum Cirrha, portus Chalæon, à quo [6] VII millia paſſuum introrſus liberum oppidum Delphi, ſub monte Parnaſſo, clariſſimum in terris oraculo Apollinis. Fons Caſtalius, amnis Cephiſſus præfluens Delphos, ortus

in [7] Lilæa quondam urbe. Præterea oppidum Criſſa, & cum Bulenſibus Anticyra, Naulochum, Pyrrha, Amphiſſa immunis, Trichone, Tritea, Ambryſus, Drymæa regio, [8] Daulis appellata. Dein in intimo ſinu angulus Bœotiæ alluitur cum oppidis, [9] Siphis, Thebis, quæ Corſicæ cognominatæ ſunt juxta Heliconem. Tertium ab hoc mari Bœotiæ oppidum Pagæ, unde Peloponneſi proſilit cervix.

Cap. IV. *Peloponneſus.*

Peloponneſus, Apia antè appellata & Pelaſgia, peninſula haud ulli terræ nobilitate poſtferenda, inter duo maria, Ægæum & Ionium; platani folio ſimilis, propter anguloſos receſſus, circuitu DLXIII millia paſſuum colligit, autore Iſidoro. Eadem per ſinus penè tantundem adjicit. Anguſtiæ, unde procedit, Iſthmos appellantur. In eo loco irrumpentia è diverſo, quæ dicta ſunt, maria, à Septentrione & exortu ejus omnem ibi latitudinem vorant, donec contrario incurſu æquorum tantorum, in quinque millia paſſuum intervallo, exeſis utrinque lateribus, anguſta cervice Peloponneſum contingat Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur ſinus: Lecheæ hinc, Cenchreæ illinc, anguſtiarum termini, longo & ancipiti navium ambitu, quas magnitudo plauſtris tranſvehi prohibet. Quam ob cauſam perfodere navigabili alveo anguſtias tentavere, Demetrius rex, Dictator Cæſar, C. princeps, Domitius Nero, infauſto (ut omnium patuit exitu) incepto. Medio hoc intervallo, quod Iſthmon appellavimus, applicata colli habitatur colonia Corinthus, antea Ephyra dicta, ſexagenis ab utroque litore ſtadiis, è ſumma ſua arce, quę vocatur Acrocorinthus, in qua fons Pirene, diverſa duo maria pro-

proſpectans LXXXVII millia paſſuum [10] ad Corinthiacum ſinum trajectus eſt Patras à Leucade. Patræ colonia in longiſſimo promontorio Peloponneſi condita, ex adverſo Ætoliæ, & fluminis Eveni, minus mill. paſſ. (ut dictum eſt) intervallo, in ipſis faucibus, ſinum Corinthiacum LXXXV millia paſſuum in longitudinem uſque ad Iſthmon tranſmittunt.

CAP. V. *Achaia.*

Achaiæ nomen provinciæ, ab Iſthmo incipit: antè Ægialos vocabatur, propter urbes in litore per ordinem diſpoſitas. Primæ ibi, quas diximus Lecheæ Corinthiorum portus. Mox Oluros, Pellenæorum caſtellum. Oppida Helice, Bura, [11] in quæ refugere hauſtis prioribus, Sicyon, Ægira, Ægion, Erineos. Intus Cleone, Hyſiæ. [12] Panhormus portus, demonſtratumque jam Rhium: à quo promontorio quinque millia paſſuum abſunt Patræ, quas ſupra memoravimus: locus Pheræ. In Achaia, IX montium Scioëſſa notiſſimus, fons Cymothoe. Vltra Patras oppidum Olenum, colonia Dyme, loca Bupraſium, Hyrmine, promontorium Araxum. Cyllenes ſinus, promontorium Chelonates: unde Cyllenen duo millia paſſuum caſtellum Phlius. Quæ regio ab Homero Arethyrea dicta, poſtea Aſophis. Inde Eliorum ager, qui antea Epei vocabantur. Ipſa Elis in mediterraneo, & à Pylo XII millia paſſuum. Intus delubrum Olympii Iovis, ludorum claritate faſtos Græciæ complexum. [13] Piſæorum quondam oppidum, præfluente Alpheo amne. At in ora promontorium Ichthys. Amnis Alpheus navigatur in oppida Aulos & Leprion. Promontorium Platamiſtus: omnia hæc ad Occaſum verſa. Ad Meridiem autem Cypariſſius ſinus cum urbe Cypariſſa

LXXII mil-

lxxii millium paſſuum circuitu. Oppida Pylos, Methone: locus Helos, promontorium Acritas, ſinus Aſinæus, ab oppido Aſine, Coronæus à Corone. Finiuntur Tænaro promontorio. Ibi regio Meſſenia duodeviginti montium. Amnis Pamiſus. Intus autem ipſa Meſſene, Ithome, Oechalia, Arene, Pteleon, Thryon, Dorion, Zanele, variis clara temporibus. Hujus ſinus circuitus lxxx millia paſſuum, trajectus verò xxx millium. Dehinc à Tænaro ager Laconicus, liberæ gentis: & ſinus circuitu [14] ccvi mill. trajectu xxxix mill. Oppida Tænarum, Amyclæ, Pheræ, Leuctra, & intus Sparta, Theramne, atque ubi fuêre Cardamyle, Pitane, [15] Anthane: locus Thyrea, Gerania. Mons Taygetus; amnis Eurotas, ſinus Ægylodes, oppidum Pſammathus. Sinus Gytheates ab oppido: ex quo ad Cretam inſulam certiſſimus curſus. Omnia autem Maleo promontorio includuntur. Qui ſequitur ſinus ad Scylleum, Argolicus appellatur, trajectu quinquaginta millia paſſuum idem ambitu centum ſeptuaginta duorum millium. Oppida Boea, Epidaurus Limera cognomine, Zarax, Cyphanta portus; Amnes, Inachus, Eraſinus, inter quos Argos Hippium cognominatum, ſupra [16] locum Lernen, à mari m millia paſſuum novemque additis millibus, Mycenæ: & ubi fuiſſe Tiryntha tradunt: & locus Mantinea. Montes, Artemius, Apeſantus, Aſterion, Parparus, aliique undecim numero. Fontes Niobe, Amymone, Pſammathe. A Scyllęo ad Iſthmum clxxvii mil. paſſuum. Oppida Hermione, Trœzen, Coryphaſium: appellatumq; alias Inachium, alias Dipſium Argos. Portus Cænites, ſinus Saronicus olim querno nemore redimitus, unde nomen, ita Græcia antiqua appellante quercum. In eo Epidaurum oppi-

oppidum, Æſculapii delubro celebre: Spiræum promontorium, portus Anthedon, & Bucephalus: & quas ſupra dixeramus, Cenchreæ, Iſthmi pars altera cum delubro Neptuni quinquennalibus inclyto ludis. Tot ſinus Peloponnenſem oram lancinant, tot maria allatrant. Siquidem à Septentrione Ionium irrumpit, ab Occidente Siculo pulſatur, à Meridie Cretico urgetur, ab Oriente brumali Ægæo, ab Oriente ſolſtitiali Myrtoo: quod à Megarico incipiens ſinu, totam Atticam alluit.

CAP. VI. *De Arcadia.*

Mediterranea ejus Arcadia maxime tenet, undique à mari remota: initio Drymodis, mox Pelaſgis appellata. Oppida ejus, Pſophis, Mantinea, Stymphalum, Tegea, Antigonea, Orchomenum, Pheneum, Palantium (unde Palatium Romæ) Megalopolis, [17] Catina, Bocalium, Carmon, Parrhaſiæ, Thelphuſa, Melanæa, Heræa, Pile, Pellana, Agræ, Epium, Cynætha, Lepreon Arcadiæ, Parthenium, Alea, Methydrium, Eniſpe, Maciſtum, Lampe, Clitorium, Cleone, inter quæ duo oppida regio Nemea, Bembinadia vocitata. Montes in Arcadia, Pholoë cum oppido: item Cyllene, Lyceus, in quo Licei Iovis delubrum: Mænalus, Artemiſius, Parthenius, Lampeus, Nonacris: præterque ignobiles octo. Amnes, Ladon è paludibus Phenei, Erymanthus è monte ejuſdem nominis in Alpheum defluentes. Reliquæ civitates in Achaia dicendæ, Aliphiræi, Abeatæ, Pyrgenſes, Pareatæ, Paragenitæ, Tortuni, Typanei, Thryaſii, Trittenſes. Vniverſæ Achaiæ libertatem Domitius Nero dedit. Peloponneſus, in latitudinem à promontorio Maleæ, ad oppidum Lechæum Corinthiaci ſinus CLX millia paſſuum patet. At in tranſverſum ab Elide Epidaurum CXXV millia. Ab Olympia Argos

Argos per Arcadiam LXIII millia. Ab eodem loco ad Phliunta dicta menſura eſt. Vniverſa autem, velut Penſante æquorum incurſus natura, in montes VI atque LXX attollitur.

CAP. VII. *Græcia, & Attica.*

Ab Iſthmi anguſtiis Hellas incipit, noſtris Græcia appellata. In ea prima Attica, antiquitus Acte vocata. Attingit Iſthmum parte ſui, quæ appellatur Megaris, à Colonia Megara: è regione Pagarum. Duo hæc oppida excurrente Peloponneſo ſita ſunt utraque ex parte, velut in humeris Helladis, Pagæi & amplius Megoſthenienſes contributi Megarenſibus: in ora autem portus Schœnus. Oppida Sidus, Cremyon, Scironia ſaxa tria millia longitudine, Geranea, Megara, Eleuſin. Fuêre & Oenoa, Probalinthos: nunc ſunt ab Iſthmo quinquaginta duo millia paſſuum. Pyræeus, & Phalera portus, quinque millia paſſuum muro recedentibus Athenis juncti. Libera hæc civitas, nec indiga ullius præconii amplius: tanta claritas ſuperfluit. In Attica fontes, Cephiſſia, Larine, Callirrhoë, Enneacrunos. Montes, Brileſſus, Megialcus, Icarius, Hymettus, Lycabetus: [18] amnis Iliſſos. A Pyræeo XLII millia paſſuum. Sunium promontorium; Doriſcum promontorium. Potamos, Brauron, quondam oppida. Rhamnus pagus, locus Marathon, campus Thriaſius, oppidum [19] Melita, & Oropus, in confinio Bœotiæ. Cujus Anthedon, Oncheſtos, Theſpiæ liberum oppidum, Lebadea: nec cedentes Athenis claritate, quæ cognominantur Bœotiæ Thebæ, duorum numinum Liberi atque Herculis (ut volunt) patria. Et muſis natale in nemore Heliconis aſſignant. Datur & his Thebis ſaltus Cithæron, amnis Iſmenus. Præterea fontes in Bœotia, Oedipodia, Pſammate, Dirce,

Epigra-

Epigranea, Arethuſa, Hippocrene, Aganippe, Gargaphie. Montes extra prædictos, Mycaleſſus, Adyliſus, Acontius. Reliqua oppida, inter Megaram & Thebas Eleutheræ, Haliartus, Platææ, Pheræ, Aſpledon, Hylæ, Thiſbe, Erythræ, Gliſſas, Copæ: juxta Cephiſſum amnem Lamia & Anichia: Medeon, Phligone, Grephis, Coronæa, Chæronia. In ora autem infra Thebas, Ocale, Elæon, Scolos, Scœnos, Peteon, Hyriæ, Mycaleſſus, Hyreſeon, Pteleon, Olyros, Tanagra liber populus, & in ipſis faucibus Euripi, quem facit objectu inſula Eubœa, Aulis capaci nobilis portu. Bœotos Hyantas antiquitus dixere. Locri deinde Epicnemidii cognominantur, olim Leleges appellati, per quos amnis Cephiſſus defertur in mare. Oppida, Opus, unde Opuntinus ſinus, Cynos. Phocidis in litore unum Daphnûs: introrſus in Locris Elatea, & in ripa Cephiſſi (ut diximus) Lilæa, Delphoſque verſus Cnemis, & Hyampolis. Rurſus Locrorum ora, in qua Larymna, Thronium, juxta quod Boagrius amnis defertur in mare. Oppida Narycion, Alope, Scarphia. Poſtea Maliacus ſinus ab incolis dictus: in quo oppida, Halcyone, Econia, Phalara. Doris deinde, in qua Sperchios, Erineon, Bojon, Pindus, Cytinum. Doridis à tergo mons eſt Oeta. Sequitur mutatis ſæpe nominibus Æmonia. Eadem Pelaſgicum Argos, Hellas, eadem Theſſalia, & Dryopis, ſemper à regibus cognominata. Ibi genitus Rex nomine Græcus, à quo Græcia: ibi Hellen, à quo Hellenes. Hos eoſdem Homerus tribus nominibus appellavit, Myrmidonas, & Hellenas, & Achæos. Ex his Phthiotæ nominantur Dorida accolentes. Eorum oppida, Echinus in faucibus Sperchii fluminis; Thermopylarum anguſtiæ: quo argumento ɪv millia paſſuum inde Hera-

Heraclea, Trachin dicta eſt. Mons ibi Aallidromus : oppida celebria, Hellas, Halos, Lamia, Phthia, Arne.

CAP. VIII. *Theſſalia.*

In Theſſalia autem Orchomenus, [20] Minyeus antea dictus : & oppidum Almon, ab aliis Elmon, Atrax, Pelinna, fons Hyperia. Oppida, Pheræ, quarum à tergo Pieris ad Macedoniam protenditur, Lariſſa, Gomphi, Thebæ Theſſaliæ, nemus Pteleon, ſinus Pagaſicus. Oppidum Pagaſa, idem poſtea Demetrias dictum, Tricca, Pharſalici campi cum civitate libera, Cranon, Iletia. Montes Phthiotidis, Nymphæus, quodam topiario naturæ opere ſpectabilis : Buzygæus, Donaceſa, Bermius, Daphiſſa, Chimerion, Athamas, Stephane. In Theſſalia ſunt quatuor atque triginta quorum nobiliſſimi Cerceti, Olympus, Pierus, Oſſa : cujus ex adverſo Pindus & Othrys, Lapitharum ſedes : hi ad Occaſum vergentes: ad Ortus, Pelios: omnes theatrali modo inflexi, cuneatis ante eos ſeptuagintaquinque urbibus. Flumina Theſſaliæ, Apidanus, Phœnix, Enipeus, Onochous, Pamiſus. Fons Meſſeis. Lacus Bœbeis. Et ante cunctos claritate Peneus, ortus juxta Gomphos: interque Oſſam & Olympum nemoroſa convalle defluens quingentis ſtadiis, dimidio ejus ſpatio navigabilis. In eo curſu Tempe vocantur v mill. paſſ. longitudine, & ferme ſeſquijugeri latitudine, ultra viſum hominis attollentibus ſe dextera lævaque leniter convexis jugis, [21] intus ſua luce viridante allabitur Peneus, viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus avium concentu. Accipit amnem Euroton, nec recipit, ſed olei modo ſupernatantem (ut dictum eſt Homero) brevi ſpatio portatum abdicat: pœnales aquas dirisq; genitas, argéteis ſuis miſceri recuſans.

CAP. IX.

CAP. IX. *Magneſia.*

Theſſaliæ annexa Magneſia eſt, cujus fons Libethra. Oppida, Iolcus, Hormenium, Pyrrha, Methone, Olizon. Promontorium Sepias. Oppida, Caſtana, Spalathra. Promontorium Æantium. Oppida, Melibœa, Rhiſus, Erymne: oſtium Penei; oppida Homolium, Orthe, Theſpiæ, Phalanna, Taumachiæ, Gyrton, Cranon, Acarne,[22] Dotion, Melitea, Phylace, Potniæ. Epiri, Achaiæ, Atticæ, Theſſaliæ in porrectum longitudo quadringentorum octoginta mill. paſſ. traditur, latitudo [23] ducentorum octogintaſeptem millium.

CAP. X. *Macedonia.*

Macedonia poſt eam, centum quinquaginta populorum, duobus inclyta regibus, quondamque terrarum imperio, Emathia antea dicta. Hæc ad Epiroticas gentes in Solis occaſum recedens poſt terga Magneſiæ atque Theſſaliæ, infeſtatur à Dardanis. Partem ejus Septentrionalem Pæonia ac Pelagonia protegunt à Triballis. Oppida, [24] Æge, in quo mos ſepelire reges: Berœa: & in regione, quæ Pieria appellatur à nemore, Æginium. In ora Heraclea; flumen Apilas: Oppida, Phina, Oloros. Amnis Haliacmon. Intus Halaritæ, Vallei, Phylacei, Cyrrheſtæ Tyriſſei. Pella colonia. Oppidum Stobi civium Romanorum. Mox Antigonia, Europus ad Axium amnem; eodemque nomine, per quod Rhœdias fluit. Heordeæ, Scydra, Mieza, Gordiniæ. Mox in ora Ichnæ; fluvius Axius. Ad hunc finem Dardani, Treres, Pieres, Macedoniam accolunt. Ab hoc amne Pæoniæ gentes, Parorei, Heordenſes, Almopii, Pelagones, Mygdones. Montes, Rhodope, Scopius, Orbelus. Dein præjacente gremio terrarum, Arethuſii, Antiochienſes, Idomenenſes, Doberienſes, Trienſes, Allantenſes,

tenſes, Audarienſes, Moryllii, Gareſci, Lynceſtæ, Othrionei, & liberi Amantini atque Oreſtæ, coloniæ Bullidenſis & Dienſis: Xylopolitæ, Scotuſſæi liberi, Heraclea Sintica, Timphei, Coronæi. In ora ſinus Macedonici oppidum Chalaſtra, & intus Phileros, Lete: medioque flexu litoris Theſſalonica, liberæ conditionis: ad hanc à Dyrrachio cxiv millia paſſuum, Therme: in Termaico ſinu oppida, Dicæa, Pydna, Derrha, Scione; Promontorium Canaſtræum. Oppida, Pallene, Phlegra. Qua in regione montes, Hypſizorus, Epitus, Alchione, Leuomne. Oppida, Niſſos, Brygion, Eleon, Mendæ, & in Pallenenſi Iſthmo quondam Potidæa, nunc Caſſandria colonia: Anthemus, Holophyxos ſinus, Mecyberna. Oppida Phyſcella, Ampelos, Torone, [25] Singos: fretum, quo montem Athon Xerxes rex Perſarum continenti abſcidit, in longitudine paſſuum millia D. Mons ipſe à planitie excurrit in mare LXXV millia paſſ. Ambitus radicis centum quinquaginta mill. colligit. Oppidum in cacumine fuit Acroton: nunc ſunt Vranopolis, Palæotrium, Thyſſus, Cleone, Apollonia, cujus incolæ Macrobii cognominantur. Oppidum Caſſera, faucesque alteræ Iſthmi, Acanthes, Stagira, Sitone, Heraclea, & regio Mygdoniæ ſubjacens, in qua recedentes à mari Appollonia, Arethuſa. In ora rurſus Poſidium, & ſinus cum oppido Cermero, Amphipolis liberum, gens Biſaltæ. Dein Macedoniæ terminus amnis Strymnon, ortus in Hemo; memorandum, in ſepté lacus eum fundi, priuſquam dirigat curſum. Hæc eſt Macedonia, terrarum imperio potita quondam: hæc Aſiam, Armeniam, Iberiam, Albaniam, Cappadociam, Syriam, Ægyptum, Taurum, Caucaſum tranſgreſſa: hæc in Bactris, Medis, Perſis

Perſis dominata, toto Oriente poſſeſſo: hæc etiam Indiæ victrix, per veſtigia Liberi patris atque Herculis vagata: hæc eadem eſt Macedonia, cujus uno die Paulus Æmilius Imperator noſter LXXXII urbes direptas vendidit: tantam differentiam ſortis præſtitere duo homines.

CAP. XI. *Thracia.*

Thracia ſequitur, inter validiſſimas Europæ gentes, in ſtrategias L diviſa. Populorum ejus, quos nominare non pigeat, amnem Strymonem accolunt dextero latere Denſeletæ, & Mædi, Biſaltas uſque ſupra dictos: lævo, Digeri, Beſſorumque multa nomina, ad Neſtum amnem Pangæi montis ima ambientem, inter Eletos, Diobeſos, Carbileſos; inde Bryſas, Sapæos, Odomantes. Odryſarum gens fundit Hebrum, accolentibus Carbiletis, Pyrogeris, Drugeris, Cænicis, Hypſaltis, Benis, Corpillis, Botiæis, Edonis. Eodem ſunt in tractu Selletæ, Priantæ, Doloncæ, Thyni, Celetæ, majores Hæmo, minores Rhodopæ ſubditi. Inter quos Hebrus amnis. Oppidum ſub Rhodope Poneropolis antea, mox à conditore Philippopolis, nunc à ſitu Trimontium dicta. Hæmi excelſitas ſex mill. paſſ. ſubitur. Averſa ejus & in Iſtrum devexa Mœſi, Getæ, Aoti, Gaudæ, Clariæque, & ſub iis Arræi Sarmatæ, quos Areatas vocant, Scytæque: & circa Ponti litora Moriſeni, Sithoniique, Orphei vatis genitores, ſi obtinent. Ita finit Iſter à Septentrione. Ab Ortu Pontus ac Propontis. A Meridie Ægeum mare cujus in ora à Strymone, Apollonia, Oeſima, Neapolis, [26] Paſtos. Intus Philippi colonia: abſunt à Dyrrachio CCCXXV millia paſſuum Scotuſa, Topiris; Neſti amnis oſtium. Mons Pangeus. Heraclea, Olynthos, Abdera libera civitas, ſtagnum Biſtonum &

gens. Oppidum fuit Tinda, Diomedis equorum ſtabulis dirum. Nunc ſunt Diceæ, Iſmaron, locus Parthenion, Phaleſina, Maronea, prius Ortagura dicta. Mons, Serrium & Zone, tum locus Doriſcus decem mill. hominum capax. Ita Xerxes ibi dinumeravit exercitum. Os Hebri. Portus Stentoris. Oppidum Ænos liberum cum Polydori tumulo, Siconum quondam regio. A Doriſco incurvatur ora ad Macrontichos centumviginti duorum mill. paſſ. Circa quem locum fluvius Melas, à quo ſinus appellatur. Oppida, Cypſella, Biſanthe, Macrontichos dictum, qua à Propontide ad Melanem ſinum, inter duo maria porrectis muris, procurrentem excludit Cherrhoneſum. Nanque Thracia altero latere à Pontico litore incipiens, ubi Iſter amnis immergitur, vel pulcherrimas in ea parte urbes habet Iſtropolin Mileſiorum, Tomos Calatinque, quæ antea Acervetis vocabatur. Heracleam habuit, & Bizonē terræ hiatu raptam: nunc habet Dionyſopolin, Crunos antea dictam: alluit Zyras amnis. Totum eum tractum Scythæ Aroteres cognominati tenuêre. Eorum oppida Aphrodiſias, Libiſtos, Zigere, Borcobe, Eumenia, Parthenopolis, Gerania, ubi Pygmæorum gens fuiſſe proditur, quos Catizos Barbari vocant, creduntque à gruibus fugatos. In ora à Dionyſopoli eſt Odeſſus Mileſiorum. Flumen, Pamiſus. Oppidum, Tetranaulochus. Mons Hæmus vaſtè procumbens in Pontum, oppidum habuit in vertice Ariſtæum. Nunc in ora Meſembria, Anchialum, ubi Meſſa fuerat. Aſtice regio; fuit oppidum Anthium, nunc eſt Apollonia. Flumina Paniſſa, Rira, Tearus, Oroſines. Oppida, Thynnias, Almideſſos, Develton cum ſtagno, quod nunc Deultum vocatur, veteranorum: Phinopolis, juxta quam Boſphorus.

rus.

rus. Ab Iſtri oſtio ad os Ponti paſſ. DLV millia alii fecere. Agrippa adjecit quadraginta. Inde ad murum ſupra dictum centum quinquaginta, ab eo Cherroneſus CXXVI mill. Sed à Boſphoro ſinus Caſthenes. Portus Senum, & alter qui mulierum cognominatur. Promontorium, Chryſoceras, in quo oppidum Byzantium liberæ conditionis, antea Lygos dictum. Abeſt à Dyrrhachio ſeptingentis undecim millibus paſſuum. Tantum patet longitudo terrarum inter Adriaticum mare & Propontidem. Amnes, Bathynias, Pydaras, ſive Atyras. Oppida, Selymbria, Perinthus latitudine ducentorum paſſuum continenti adnexa. Intus Byzia, arx regum Thraciæ, à Terei nefaſto crimine inviſa hirundinibus. Regio Cænica, colonia Flaviopolis, ubi antea [27] Zela oppidum vocabatur. Et à Byzia quinquaginta millia paſſuum Apros colonia, quæ à Philippis abeſt centum octoginta-octo millia paſſuum. At in ora amnis Erginus, oppidum fuit Gonos: deſeritur & Lyſimachia jam in Cherrhoneſo. Alius nanque ibi Iſthmos, anguſtia ſimili eſt, eodem nomine: [28] pari latitudine illuſtrant duæ urbes utrinq; litora, quæ haud diſſimili modo tenuêre, Pactie à Propontide, Cardia à Melane ſinu: hæc ex facie loci nomine accepto: utræque comprehenſæ poſtea Lyſimachiâ quinque millia paſſuum à Longis muris: Cherrhoneſos à Propontide habuit Tyriſtaſin, Crithoten: Ciſſam flumini Ægos appoſitam nunc habet, à colonia Apro XXXII millia paſſuum. Reſiſton, ex adverſo coloniæ Parianæ. Et Helleſpontus, ſeptem (ut diximus) ſtadiis Europam ab Aſia dividens, quatuor illic inter ſe contrarias urbes habet, in Europa Callipolin & Seſton, in Aſia Lampſacum & Abydon. Dein promontorium Cher-

roneſi Maſtuſia adverſum Sigeo, cujus in fronte obliqua Cynoſſema: ita appellatur Hecubæ tumulus, ſtatio Achæorum: Turris & delubrum Proteſilai. Et in extrema Cherroneſi fronte, quæ vocatur Æolium; oppidum Elæus. Dein petenti Melanen ſinum, portus Cœlos, & Panhormus, &c. ſupra dicta Cardia. Tertius Europæ ſinus ad hunc modum clauditur. Montes, extra prædictos Thraciæ, Edonus, Gigemoros, Meritus, Melamphyllos. Flumina in Hebrum cadentia Bargus, Suemus. Macedoniæ, Thraciæ, Helleſponti longitudo ſupra dicta. Quidam ſeptingentorum viginti mill. faciunt. Latitudo trecentorum octoginta trium millium eſt. Ægeo mari nomen dedit ſcopulus inter Tenedum & Chium verius, quam inſula. Aex nomine à ſpecie capræ, quæ ita Græcis appellatur, repentè in medio mari exiliens. Cernunt eum à dextra parte Andrum navigantes ab Achaia, dirum ac peſtiferum. Ægei pars Myrtoo datur: appellatur ab inſula parva, quę cernitur Macedoniam à Gereſto petentibus, haud procul Eubœæ Caryſto. Romani omnia hæc maria duobus nominibus appellant: Macedonicum, quodcunque Macedoniam aut Thraciam attingit; Græcienſe, qua Græciam alluit. Nam Græci & Ionium dividunt in Siculum, ac Creticum, ab inſulis. Item Icarium, quod eſt inter Samum, & Myconum. Cætera nomina ſinus dedere, quos diximus. Et maria quidem gentesque in tertio Europæ ſinu ad hunc modum ſe habent.

CAP. XII. *Inſulæ inter eas terras, inter quas Creta, Eubœa, Cyclades, Sporades, Helleſponti, Ponti, Mæotidis, Daciæ, Sarmatiæ, Scythiæ.*

Inſulæ autem ex adverſo Theſprotiæ Corcyra, à Bu-

à Buthroto duodecim millia paſſuum, eadem ab Acroceraunijs quinquaginta millia cum urbe ejuſdem nominis Corcyra, liberæ civitatis, & oppido Caſſiope, temploque Caſii Iovis: paſſuum nonagintaſeptem millia in longitudinem patens: Homero dicta Scheria & Phæacia, Callimacho etiam Drepane. Circà eam aliquot; ſed ad Italiam vergens Thoronos; ad Leucadiam Paxæ duæ, quinque millium diſcretæ à Corcyra. Nec procul ab iis ante Corcyram Ericuſa, Marate, Elaphuſa, Malthace, Trachie, Pytionia, Ptychia, Tarachie. Et à Phalacro Corcyræ promontorio ſcopulus, in quem mutatam Vlyſſis navem à ſimili ſpecie fabula eſt. Ante Leucadiam Sybota. Inter Leucadiam autem & Achaiam permultæ: quarum Teleboides, eædem quæ Taphiæ, ab incolis, appellantur;
[29] Taphias, Oxiæ, Prinoëſſa: & ante Ætoliam Echinades, Ægialia, Cotonis, Thyatira, Geoaris, Dionyſia, Cyrnus, Chalcis, Pinara, Myſtus. Ante eas in alto Cephalenia, Zacyntus, utræque liberæ: Ithaca, Dulichium, Same, Crocylea, Paxos. Cephalenia quondam Melæna dicta, undecim millia paſſuum abeſt, circuitu patet [30] XLIV. Same diruta à Romanis: adhuc tamen oppida tria habet. Inter hanc & Achaiam, cum oppido magnifica & fertilitate præcipua, Zacynthus, aliquando appellata Hyrie, Cephaleniæ à meridiana parte XXII millia abeſt: Mons Elatus ibi nobilis: ipſa circuitu colligit XXXVI millia. Ab ea Ithaca XII millia diſtat, in qua mons Neritus. Tota verò circuitu patet XXV millia paſſuum. Ab ea Araxum Peloponneſi promontorium XII millia paſſuum. Ante hanc in alto Aſteris, Prote: ante Zacynthum XXXV millia paſſ. in Eurum ventum Strophades duæ, ab aliis Plotæ dictæ. Ante Cephaleniam Letoia. Ante

Pylum Sphagiæ; & totidem ante Meſſenen Oenuſſæ. In Aſinæo ſinu tres Thyrides: in Laconico Teganuſa, Cothon, Cythera cum oppido, antea Porphyris appellata. Hæc ſita eſt à Maleæ promontorio v millia paſſuum ancipiti propter anguſtias ibi navium ambitu. In Argolico Pityuſa, Irine, Ephyre: contra Hermionium agrum Tiparenus, Epiropia, Colonis, Ariſtera: contra Trœzenium Calauria, quingentos paſſus diſtans: Plateis, Belbina, Laſia, Baucidias. Contra Epidaurum Cecryphalos, Pityoneſos vi millia paſſuum à continente. Ab hac Ægina liberæ conditionis xvii millia paſſ. cujus xx millia paſſuum præternavigatio eſt. Eadem à Piræeo Athenienſium portu xii millia paſſuum abeſt, antè Oenone vocitata. Spiræo promontorio objacent Eleuſa, Dendros, Craugiæ duæ, Cæciæ duæ, Selachuſa, Cenchreis, Aſpis. Sunt & in Megarico ſinu Methurides quatuor. [31] Æglia autem xv millia paſſuum à Cythera, eademque à Cretæ Phalaſarna oppido xxv mill. paſſ. Ipſa Creta altero latere ad Auſtrum, altero ad Septentrionem verſa, inter Ortum Occaſumque porrigitur, centum urbium clara fama. [32] Doſiades eam à Creta nympha; Heſperidis filiâ, Anaximander; à rege Curetum. Philiſtides Mallotes: Crates primum Æriam dictam, deinde poſtea Curetin: & Macaron nonnulli à temperie cæli appellatam exiſtimavere. Latitudine nuſquam quinquaginta millia paſſuum excedens, & circa mediam ſui partem maxime patens, longitudine implet cclxx millia paſſuum, circuitu [33] dlxxxix flectensque ſe in Creticum pelagus ab ea dictum, qua longiſſima eſt: ad Orientem Sammonium promontorium adverſum Rhodo: ad Occidentem Criu metopon Cyrenas verſus expellit. Oppida ejus

da ejus inſignia, Phalaſarne, Elæa, Cyſamum, Pergamum, Cydon, Minoum Apteron, Pantomatrium, Amphimalla, Rhythymna, Panhormum, Cyteum, Apollonia, Matium, Heraclea, Miletos, Ampelos, Hirapytna, Lebena, Hierapolis: & in mediterraneo, Gortyna, Phæſtum, Gnoſſus, Polyrrhenium, Myrina, Lycaſtus, Rhamnus, Lyctus, Dium, Aſum, Pyloros, Rhytion, Clatos, Pharæ, Holopyxos, Laſos, Eleuthernæ, Therapne, Marathuſa, [34] Mytinos: & aliorum circiter LX oppidorum memoria extat. Montes, Cadiſcus, Idæus, Dictæus, Corycus. Ipſa abeſt promontorio ſuo, quod vocatur Criu metopon, ut prodit Agrippa, à Cyrenarum promontorio Phycunte, CCXXV millia paſſuum. Item Cadiſco à Malea Peloponneſi LXXX. A Carpatho inſula, promontorio Sammonio LX millia in Favonium ventum. Hæc inter eam & Rhodum interjacet. Reliquæ circa eam ante Peloponneſum duæ Coricæ, totidem Mylæ: & latere Septentrionali, dextera Cretam habenti contra Cydoniam Leuce, & duæ Budoræ. Contra Matium [35] Via. Contra Itanum promontorium Oniſa, Leuce: contra Hierapytnam, Chryſa, Gaudos. Eodem tractu Ophiuſſa, Butoa, Rhamnus: circunvectiſque Criu metopon, tres Muſagores appellatæ. Ante Sammonium promontorium, Phocæ, Platiæ, Sirnides, Naulochos, Armedon, Zephyre. At in Hellade, etiamnum in Ægeo, Lichades, Scarphia, Mareſa, Phocaria, compluresq; aliæ ex adverſo Atticæ ſine oppidis, & ideò ignobiles. Sed contra Eleuſina, clara Salamis, ante eam Pſytalia; à Sunio verò Helene quinque mill. paſſ. diſtans. dein Ceos ab ea totidem, quam noſtri quidam dixere Ceam, Græci & Hydruſſam: Avulſa Eubœæ, quingentis longa ſtadiis, fuit quondam;

mox quatuor ferè partibus, quæ ad Bœotiam vergebant, eodem mari devoratis; oppida habet reliqua, Iulida, Carthæam: intercidere Coreſſus, Pæeſſa: ex hac profectam delicatiorem fœminis veſtem, autor eſt Varro. Eubœa & ipſa avulſa Bœotiæ, tam modico interfluente Euripo, ut ponte jungatur, à Meridie promontoriis duobus, Gereſto ad Atticam vergente, & ad Helleſpontum Caphareo inſignis, à Septentrione Cæneo, nuſquam latitudinem ultra XL millia paſſuum extendit; nuſquam intra XX millia contrahit: ſed in longitudinem univerſæ Bœotiæ, ab Attica Theſſaliam uſque prætenta in CL millia paſſuum circuitu verò trecenta ſexaginta quinque. Abeſt ab Helleſponto parte Capharei CCXXV millia paſſuum, urbibus clara quondam, Pyrrha, Porthmo, Meſo, Cerintho, Oreo, Dio, Ædepſo, Ocha, Oechalia; nunc Calcide, cujus ex adverſo in continenti Aulis eſt: Gereſto, Eretria, Caryſto, Oritano, Artemiſio, fonte Arethuſa, flumine Lelanto, aquisque calidis, quæ Hellopiæ vocantur, nobilis: notior tamen marmore Caryſtio; antea vocitata eſt Chalcodontis, aut Macris, ut Dionyſius & Ephorus tradunt: ut Ariſtides, Macra: ut Callidemus, Chalcis, ære ibi primum reperto: ut Menæchmus, Abantias: ut Poëtæ vulgo, Aſopis. Extra eam in Myrtoo multæ, ſed maxime illuſtres Glauconneſos, & Ægilia. Et à promontorio Gereſto, circa Delum in orbem ſitæ (unde & nomen traxere) Cyclades, Prima earum Andrus cum oppido, abeſt à Gereſto X millia paſſuum, à Ceo XXXIX mill. Ipſam Myrſilus Cauron, deinde Antandro cognominatam tradit, Callimachus Laſiam, alii Nonagriam, Hydruſſam, Epagrin. Patet circuitu XCIII millia paſſuum. Ab eadem Andro paſſus mille, & à Delo quindecim mill.

mill. Tenos, cum oppido; xv millia paſſuum porrecta, quam propter aquarum abundantiam, Ariſtoteles Hydruſſam appellatam ait, aliqui Ophiuſſam. Cæteræ Myconos cum monte Dimaſto, à Delo quindecim millia paſſuum. Scyros, Siphnus, ante Meropia, & Acis appellata, circuitu viginti-octo millia paſſuum. Seriphus duodecim, Præpeſinthus, Cythnos. Ipſaque longe clariſſima, Cycladum media, templo Apollinis & mercatu celebrata, Delos: quæ diu fluctuata (ut proditur) ſola motum terræ non ſenſit ad M. Varronis ætatem, Mutianus prodidit bis concuſſam. Hanc Ariſtoteles ita appellatam prodidit, quoniam repente apparuerit enata. Æglosthenes Cynthiam, alii Ortygiam, Aſteriam, Lagiam, Chlamydiam, Cynethum, Pyrpilem, igne ibi primum reperto. Cingitur quinq; millia paſſuum; aſſurgit Cyntho monte. Proxima ei Rhene, quam Anticlides Celaduſſam vocat; item Artemitem Helladius. Syros, quam circuitu patere viginti millia paſſuum prodidere veteres, Mutianus centum ſexaginta. Oliaros; Paros cum oppido, ab Delo XXXVIII mill. marmore nobilis, quam primo [36] Pactiam, poſtea Minoida vocarunt. Ab ea ſeptem millia quingentis Naxus, à Delo XVIII, cum oppido, quam Strongylen, dein Diam, mox Dionyſiada à vinearum fertilitate, alii Siciliam minorem, aut Callipolin appellarunt. Patet circuitu ſeptuaginta quinque millia paſſuum, dimidioque major eſt quam Paros. Et hactenus quidem Cycladas ſervant: cæteras, quæ ſequuntur, Sporadas. Sunt autem Helene, Phocuſſa, Phæcaſia, Schinuſſa, Phalegandros, & à Naxo decem & ſeptem millia paſſuum Icaros, (quæ nomen mari dedit) tantundem ipſa in longitudinem patens, cum oppidis duobus, ter-

tio amiſſo : ante vocata Doliche , & Mactis, & Ichthyoeſſa. Sita eſt ab exortu ſolſtitiali , à Delo quinquaginta millia paſſuum : eadem à Samo trigintaquinque millia. Inter Eubœam & Andrum decem millia paſſuum fretum. Ab ea Gereſtum centumduodecim mill. quingenti paſſus. Nec deinde ſervari poteſt ordo. Acervatim ergo ponentur reliquæ. Ios à Naxo vigintiquatuor millia paſſuum. Homeri ſepulchro veneranda, longitudinis vigintiquinq; mill. antea Phœnice appellata; Odia, Letandros, Gyaros, çum oppido, circuitu duodecim millia paſſuum. Abeſt ab Andro ſexaginta duo millia paſſuum. Ab ea Syrnos octoginta millia paſſuum Cynethuſa ; Telos unguento nobilis, à Callimacho Agathuſa appellata, Donyſa, Patmos circuitu triginta millia paſſuum Coraſiæ , Lebinthus, Leros , Cynara ; Sycinus, quæ antea Oenoe; Heratia quæ Onus ; Caſos quæ Aſtrabe , Cimolus quæ Echinuſa ; Melos cum oppido , quam Ariſtides Byblida appellat, Ariſtoteles Zephyriam, Callimachus Mimalyda, Heraclides Siphnum,& Acyton. Hæc inſularum rotundiſſima eſt. Poſt Macia; Hypere quondam Patage , ut alii Platage , nunc Amorgos, Polyægos,Phyle, Thera, cum primum emerſit, Calliſte dicta. Ex ea avulſa poſtea Theraſia, atque inter duas enata mox Automate, eadem Hiera : & in noſtro ævo Thia juxta eandem Hieram nata. Diſtat Ios à Thera vigintiquinque millia paſſuum. Sequuntur Lea , Aſcania , Anaphe, Hippuris,Hippuriſſuſa. Aſtypalæa liberæ civitatis, circuitu LXXXVIII millia paſſuum , abeſt à Cadiſco Cretæ CXXV mill. Ab ea Platea ſexaginta mil. Vnde Camina triginta octo M. Azibintha,Laniſe, Tragia, Pharmacuſa, Techedia,Chalcia,Calydna, in qua oppida Coos & Olymna. A qua Carpathum, quæ

quæ nomen Carpathio mari dedit, xxv mill. paſſ. Inde Rhodum Africo vento quinquaginta millia paſſuum à Carpatho ad Caſon VII mill. à Caſo Samonium Cretæ promontorium xxx mill. In Euripo autem Euboico, primo ferè introitu, Petaliæ quatuor inſulæ, & in exitu Atalante. Cyclades, & Sporades, ab Oriente litoribus Icariis Aſiæ, ab Occidente Myrtois Atticæ, à Septentrione Ægeo mari, à Meridie Cretico & Carpathio incluſæ, per [37] cc mill. in longitudinem jacent. Pagaſicus ſinus ante ſe habet Eutychiam, Cicynethum, & Scyrum ſupra dictam, ſed Cycladum & Sporadum extimam, Gerontiam, Scaditam, Thermeuſim, Irrheſiam, Solimniam, Eudemiam, Neam, quæ Minervæ ſacra eſt. Athos ante ſe quatuor, Peparethum cum oppido, quondam Evonum dictam, novem millia paſſuum. Scyathum quindecim mil. Imbrum cum oppido LXXXVIII millia paſſuum. Eadem abeſt à Maſtuſia Cherrhoneſi [38] LXXV mil. paſſ. Ipſa circuitu LXXII millia paſſuum: perfunditur amne Iliſſo. Ab ea Lemnos vigintiduo mil. quæ ab Atho LXXXVII millia paſſuum: circuitu patet vigintiduo mill. ccccc paſſ. Oppida habet Hephæſtiam & Myrinam, in cujus forum ſolſtitio Athos ejaculatur umbram. Ab ea Thaſſos, libera, quinque millia paſſuum, olim Æria vel Æthria dicta: inde Abdera continentis, viginti millia paſſuum: Athos ſexagintaduo mill. tantundem inſula Samothrace, quæ libera, ante Hebrum; ab Imbro triginta duo mill. à Lemno vigintiduo mill. ccccc à Thraciæ ora trigintaocto mill. circuitu trigintaduo mill. attollitur monte Saoce decem millia paſſuum, portuoſiſſima omnium. Callimachus eam antiquo nomine Dardaniam nominat. Inter Cherroneſum & Samothracen, utrinque ferè quinde-

cim M. Haloneſos, ultra Gethrone, Lamponia, Alopeconneſus, haud procul à Cœlo, Cherroneſi portu, & quædam ignobiles; deſertis quoque reddantur in hoc ſinu, quarum modo inveniri potuerunt, nomina, Deſticos, Larnos, Cyſſiros, Carbruſa, Calathuſa, Scylla, Draconon, Arconeſus, Diethuſa, Scapos, Capheris, Meſate, Æantion, Phateruneſos, Pateria, Calete, Neriphus, Polendos. Quartus è magnis Europæ ſinus ab Helleſponte incipiens, Mæotis oſtio finitur: ſed totius Ponti forma breviter amplectenda eſt, ut facilius partes noſcantur. Vaſtum mare præjacens Aſiæ, & ab Europa porrecto Cherrhoneſi litore expulſum, anguſto meatu irrumpit in terras, ſeptem ſtadiorum, ut dictum eſt, intervallo Europam auferens Aſiæ. Primas anguſtias Helleſpontum vocant. Hac Xerxes Perſarum rex, conſtrato in navibus ponte, duxit exercitum. Porrigitur inde tenuis Euripus LXXXVI millia paſſuum ſpatio ad Priapum urbem Aſiæ, qua magnus Alexander tranſcendit. Inde expatiatur æquor, rurſusque in arctum coit: laxitas Propontis appellatur: anguſtiæ, Thracius Boſphorus, latitudine CCCCC paſſuum, qua Darius pater Xerxis copias ponte tranſvexit. Tota ab Helleſponto longitudo CCXXXIX millia paſſuum. Dein vaſtum mare, Pontus Euxinus, qui quondam Axenus, longe refugientes occupat terras, magnoque litorum flexu, retro curvatus in cornua, ab his utrinque porrigitur, ut ſit plane arcus Scythici forma. Medio flexu jungitur oſtio Mæotici lacus. Cimmerius Boſphorus id os vocatur, MMD paſſ. latitudine. At inter duos Boſphoros Thracium & Cimmerium directo curſu, ut autor eſt Polybius CCCCC millia paſſuum interſunt. Circuitus verò totius Ponti vicies ſemel centena quinquaginta

mill.

mill. ut autor eſt Varro, & ferè veteres. Nepos Cornelius trecenta millia, quinquaginta adjicit. Artemidorus vicies novies centena XIX mil. facit: Agrippa XXIII ſexaginta mill. Mutianus XXVIII ſexagintaquinque mill. Simili modo, Europæ latere, menſuram alii quatuordecies centena LXXVIII M CCCCC determinavere: alii undecies centena ſeptuaginta duo mill. M. Varro ad hunc modum metitur. Ab oſtio Ponti Apolloniam CLXXXVIIMD paſſ. Calatin tantundem. Ad oſtium Iſtri CXXV. Ad Boryſthenem CCL Cherrhoneſum Heracleatarum oppidum CCCLXXV mill. paſſ. Ad Panticapæum, quod aliqui Boſphorum vocant, extremum in Europæ ora, CCXXII M CCCCC quæ ſumma efficit XIII. XXXVI M CCCCC. Agrippa à Byzantio ad flumē Iſtrum CCCCCLX. In Panticapęum DCXXX. Inde lacus ipſe Mæotis, Tanain amnem ex Rhiphęis montibus defluentem accipiens, noviſſimum inter Europam Aſiamque finem XIII. VI mill. circuitu patere traditur. Ab aliis XI. XXV mill. Ab oſtio ejus ad Tanais oſtium directo curſu CCCLXXV millia paſſuum eſſe conſtat. Accolæ ſinus ejus, in mentione Thraciæ dicti ſunt Iſtropolim uſque. Inde oſtia Iſtri. Ortus hic in Germaniæ jugis montis Abnobæ, ex adverſo Raurici Galliæ oppidi, multis ultra Alpes millibus, ac per innumeras lapſus gentes Danubii nomine, immenſo aquarum auctu, & unde primum Illyricum alluit, Iſter appellatus, ſexaginta amnibus receptis, medio ferme numero eorum navigabili, in Pontum vaſtis ſex fluminibus evolvitur. Primum oſtium Peuces: mox ipſa Peuce inſula, à qua proximus alveus appellatus: XIX millia paſſuum magna palude ſorbetur: ex eodem alveo, & ſuper Iſtropolim lacus gignitur, LXIII millia paſſuum ambitu: Hal-

Halmyrin vocant. Secundum oſtium Naracuſtoma appellatur. Tertium Calonſtoma, juxta inſulam Sarmaticam. Quartum Pſeudoſtoma, & inſula Conopon diabaſis: poſtea Boreonſtoma, &
39 Spireoſtoma. Singula autem ora tanta ſunt, ut prodatur in quadraginta millia paſſuum longitudinis vinci mare, dulcemque intelligi hauſtum. Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum ſunt gentes, variæ tamen litori appoſita tenuêre, alias Getæ, Daci Romanis dicti, alias Sarmatæ, Græcis Sauromatæ, eorumq; Hamaxobii aut Aorſi, alias Scythæ degeneres & à ſervis orti, aut Troglodytę, mox Alani & Rhoxalani. Superiora autem inter Danubium & Hercynium ſaltum, uſque ad Pannonica hyberna Carnunti, Germanorumque ibi confinium campos, & plana Iazyges Sarmatæ; montes verò & ſaltus pulſi ab his Daci ad Pathiſſum amnem, à Moro, ſive is Duria eſt, à Suevis regnoque Vanniano dirimens eos: adverſa Baſternæ tenent, aliique inde Germani. Agrippa totum eum tractum ab Iſtro ad Oceanum bis 40 ad decies centum mill. paſſuum in longitudinem, quantum minus quadringentis in latitudinem, ad flumen Viſtulam à deſertis Sarmatiæ, prodidit. Scytharum nomen uſquequaque tranſit in Sarmatas atque Germanos. Nec aliis priſca illa duravit appellatio, quam qui extremi gentium harum ignoti prope cæteris mortalibus degunt. Verùm ab Iſtro oppida, Cremniſcos, Æpolium, montes Macrocremnii, clarus amnis Tyra, oppido nomen imponens, ubi antea Ophiuſa dicebatur. In eodem inſulam ſpatioſam incolunt Tyragetæ. Abeſt à Pſeudoſtomo Iſtri oſtio centum triginta millibus paſſuum. Mox Axiacæ cognomines flumini, ultra quos Crobyzi: flumen Rhode, ſinus Sagaricus,

cus, portus Ordeſus. Et à Tyra centum viginti millibus paſſ. flumen Boryſtenes, lacusque & gens eodẽ nomine, & oppidum à mari recedens quindecim millibus paſſuum, Olbiopolis & Miletopolis, antiquis nominibus. Rurſusque in litore portus Achæorum. Inſula Achillis, tumulo ejus [41] viri clara: & ab ea centum trigintaquinque millia paſſuum peninſula, ad formam gladii in tranſverſum porrecta, exercitatione ejuſdem cognominata Dromos Achilleos, cujus longitudinem octaginta millium paſſ. tradit Agrippa. Totum eum tractum [42] Tauri, Scytæ & Sarmatæ tenent. Inde ſylveſtris regio; Hyleum, mare quo alluitur, cognominavit: Enœcadlœ vocantur incolæ. Vltra Panticapes amnis, qui Nomadas & Georgos diſterminat: mox Aceſinus. Quidam Panticapen confluere infra Olbiam cum Boryſthene tradunt, diligentiores Hypanin: tanto errore eorum, qui illum in Aſiæ parte prodidere. Mare ſubit vaſto receſſu, donec quinque millium paſſ. intervallo abſit à Meotide, vaſta ambiens ſpatia, multasque gentes. Sinus Carcinites appellatur, flumen Pacyris. Oppida Naubarum, Carcine. A tergo lacus Buges foſſa emiſſus in mare. Ipſe Buges à Coreto, Mæotis lacus ſinu, petroſo diſcluditur dorſo. Recipit amnes Bugen, Gerrhum, Hypanin, ex diverſo venientes tractu. Nam Gerrhus Baſilidas, & Nomadas ſeparat; Hypanis per Nomadas & Hylæos fluit manu facto alveo in Bugen, naturali in Coretum: regio Scythiæ Sendica nominatur. Sed in Carcinite Taurica incipit, quondam mari circunfuſa & ipſa, quaqua nunc jacent campi; deinde vaſtis attollitur jugis. Triginta ſunt eorum populi; ex iis mediterranei XXIV. Sex oppida, Orgocyni, [43] Caraſeni, Aſſyrani, Tractari, Archilachitæ,

chitæ, Caliordi. Iugum ipſum Scythotauri tenent: clauduntur ab Occidente Cherroneſo, ab Ortu Scythis Satarchis. In ora à Carcinite oppida, Taphræ, in ipſis anguſtiis peninſulæ: mox Heraclea Cherroneſos, libertate à Romanis donatum: Megarice vocabatur antea, præcipui nitoris in toto eo tractu, cuſtoditis Græciæ moribus, quinque millia paſſuum ambiente muro. Inde Parthenium promontorium; Taurorum civitas Placia. Symbolon portus. Promontorium, Criumetopon, adverſum Charambi Aſiæ promontorio, per medium Euxinum procurrens CLXX millia paſſuum intervallo: quæ maxime ratio Scythici arcus formam efficit. Ab eo Taurorum portus multi, & lacus, oppidum Theodoſia à Criumetopo CXXII millia paſſuum. A Cherroneſo CLXV millia paſſuum. Vltra fuere oppida, Cyte, Zephyrium, Acre, Nymphæum, Dia. Reſtat longe validiſſimum in ipſo Boſphori introitu, Panticapæum Mileſiorum, à Theodoſia M XXXV paſſ. A Cimmerio verò oppidò trans fretum ſito 44 M M D (ut diximus) paſſ. Hæc ibi latitudo Aſiam ab Europa ſeparat, eaque ipſa pedibus plerunque pervia, glaciato freto. Boſphori Cimmerii latitudo XII M D paſſ. Oppida habet Hermiuſim, Myrmecium: intus inſulam Alopecen. Per Mæotin autem ab extremo Iſthmo, qui locus Taphræ vocatur, ad os Boſphori CCLX mill. paſſ. longitudo colligitur. A Taphris per continentem introrſus tenent Auchetæ, apud quos Hypanis oritur; Nevri apud quos Boryſthenes, Geloni, Thuſſagetæ, Budini, Baſilidæ, & cæruleo capillo Agathyrſi. Super eos Nomades: dein Antropophagi. A Buge ſuper Mæotin Sauromatæ, & Eſſedones. At per oram ad Tanaiam uſque Mæotæ, à quibus lacus nomen accepit: ultimique à tergo

eorum

eorum Ariſmaſpi. Mox Riphæi montes, & aſſiduo nivis caſu pinnarum ſimilitudine, Pterophoros appellata regio: pars mundi damnata à natura rerum, & denſâ merſa caligine: neque in alio quam rigoris opere, gelidisq; Aquilonis conceptaculis. Pone eos montes, ultraq; Aquilonem, gens felix (ſi credimus) quos Hyperboreos appellavere; annoſo degit ævo, fabuloſis celebrata miraculis. Ibi creduntur eſſe cardines mundi extremique ſyderum ambitus, ſemeſtri luce & una die Solis averſi: non, ut imperiti dixere, ab æquinoctio verno in autumnũ. Semel in anno ſolſtitio oriuntur iis Soles, brumaq; ſemel occidunt. Regio aprica, felici temperie, omni afflatu noxio carens. Domus iis nemora, lucique, & deorum cultus viritim gregatimque; diſcordia ignota & ægritudo omnis. Mors non niſi ſatietate vitæ, epulatis delibutisque [45] ſenibus luxu, ex quadam rupe in mare ſalientibus: hoc genus ſepulturæ beatiſſimum. Quidam eos in prima parte Aſiæ litorum poſuere, non in Europa, [46] quia ſunt ibi ſimili conſuetudine & ſitu, Atacorum nomine: alii medios fecere eos inter utrunque Solem, Antipodum occaſum exorientemque noſtrum: quod fieri nullo modo poteſt, tam vaſto mari interveniente. Qui non alibi, quam in ſemeſtri luce conſtituere eos, ſerere matutinis, meridie metere, occidente Sole fœtus arborum decerpere, noctibus in ſpecus condi tradiderunt. Nec licet dubitare de gente ea, cum tot autores prodant frugum primitias ſolitos Delon mittere Apollini, quem præcipuè colunt. Virgines ferebant eas; hoſpitiis gentium per annos aliquot venerabiles; donec violata fide, in proximis accolarum finibus deponere ſacra ea inſtituere, hique ad conterminos deferre; atque ita Delon uſque:

mox

mox & hoc ipſum exolevit. Sarmatiæ, Scythiæ, Thraciæ, omniſque à Boryſthene amne tractus longitudo DCCCCLXXX mill. Latitudo DCCXVII mill. à M. Agrippa tradita eſt. Ego incertam in hac terrarum parte menſuram arbitror. Verùm inſtituto ordine, reliqua hujus ſinus dicantur: & maria quidem ejus nuncupavimus.

CAP. XIII. *Inſulæ Ponti.*

Helleſpontus inſulas non habet in Europa dicendas. In Ponto duæ, MD paſſuum ab Europa, XIV mill. ab oſtio, Cyaneæ, ab aliis Symplegades appellatæ, traditæque fabulis inter ſe concurriſſe: quoniam parvo diſcretæ intervallo, ex adverſo intrantibus geminę cernebantur, paulumque deflexa acie, coëuntium ſpeciem præbebant. Citra Iſtrum Appolloniatarũ una LXXX mill. à Boſphoro Thracio, ex qua M. Lucullus Capitolinum Appollinem advexit. Inter oſtia Iſtri quæ eſſent, diximus. Ante Boriſthenem Achillea eſt ſupra dicta, eadem Leuce & Macaron appellata. Hanc temporum horum demonſtratio à Boryſthene CXL mill. ponit, à Tyra CXX mill. à Peuce inſula quinquaginta mill. Cingitur circiter decem millibus paſſibus. Reliquæ in Carcinite ſinu Cephalonneſos, Rhoſphoduſa, Macra. Non eſt omittenda multorũ opinio, priuſquam digrediamur à Ponto, qui maria omnia interiora, illo capite naſci, non Gaditano freto, exiſtimavere, haud improbabili argumento: quoniam æſtus ſemper è Ponto profluens, nunquam reciprocetur. Exeundum deinde eſt, ut extera Europæ dicantur, tranſgreſſiſque Riphæos montes, litus Oceani Septentrionalis in læva, donec perveniatur Gades, legendum. Inſulæ complures ſine nominibus eo ſitu traduntur. Ex quibus ante Scythiam, quę appellatur Bannomanna, abeſſe à Scythia

thia diei curſu, in quam veris temperie fluctibus electrum ejiciatur, Timæus prodidit. Reliqua litora, incerta ſignata fama, Septentrionalis Oceani: Amalchium eum Hecatæus appellat, à Paropamiſo amne, qua Schythiam alluit, quod nomen ejus gentis lingua ſignificat congelatum: Philemon Morimaruſam à Cimbris vocari, hoc eſt, mortuum mare, uſque ad promontorium Rubeas: ultra deinde Cronium. Xenophon Lampſacenus, à litore Schytharum tridui navigatione, inſulam eſſe immenſæ magnitudinis, Baltiam tradit: eandem Pythias Baſiliam nominat. Feruntur & Oonæ, in quibus ovis avium & 47 avenis incolę vivant. Aliæ in quibus equinis pedibus homines naſcantur, Hippopodes appellati: 48 Faneſiorum aliæ, in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipſorum aures tota contegant. Incipit inde clarior aperiri fama ab gente Ingævonum, quæ eſt prima inde Germaniæ. Sevo mons ibi immenſus, nec Riphæis jugis minor, immanem ad Cimbrorum uſque promontorium efficit ſinum, qui Codanus vocatur, refertus inſulis: quarum clariſſima Scandinavia eſt, incompertæ magnitudinis, portionem tantum ejus, quod ſit notum, Hillevionum gente D incolente pagis, quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec eſt minor opinione Eningia. Quidam hæc habitari ad Viſtulam uſque fluvium à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hirris tradunt. Sinum Clylipenum vocari: & in oſtio ejus inſulam Latrin. Mox alterum ſinum Lagnum, conterminum Cimbris: promontorium Cimbrorum excurrens in maria longe, peninſulam efficit, quæ Cartris appellatur XXIII inde Inſulæ Roman. armis cognitæ. Earum nobiliſſimæ, Burchana, Fabaria à noſtris dicta, à frugis ſimilitudine ſponte provenientis. Item Gleſſaria, à ſuc-

à ſuccino militiæ appellata, à Barbaris Auſtrania, præterque Actania; toto autem hoc mari ad Scaldin uſque fluvium, Germanicæ accolunt gentes haud explicabili menſura, tam immodica prodentium diſcordia eſt. Græci & quidam noſtri, XXV mill. paſſ. oram Germaniæ tradiderunt. Agrippa cum Rhætia & Norico longitudinem DCLXXXVI millia paſſuum, latitudinem CCLXVIII mill.

CAP. XIV. *Germania.*

Rhætiæ prope unius majore latitudine, [49] ſanè circa exceſſum ejus ſubactæ. Nam Germania multis poſtea annis, nec tota, percognita eſt. Si conjectare permittitur, haud multum orę deerit Græcorum opinioni, & longitudinis ab Agrippa proditæ. Germanorum genera V. Vindili, quorum pars Burgundiones, Varini, Carini, Guttones. Alterum genus Ingævones, quorum pars Cimbri, Teutoni, ac Cauchorum gentes. Proximi autem Rheno Iſtævones, quorum pars Cimbri mediterranei: Hermiones, quorum Suevi, Hermunduri, Chatti, Cheruſci. Quinta pars Peucini, Baſternæ, ſupra dictis contermini Dacis. Amnes clari in Oceanum defluunt, Guttalus, Viſtillus ſive Viſtula, Albis, Viſurgis, Amiſius, Rhenus, Moſa. Introrſus verò, nulli inferius nobilitate, Hercynium jugum prætenditur.

CAP. XV. *Inſulæ in Gallico Oceano.*

In Rheno ipſo, prope centum mill. paſſ. in longitudinem, nobiliſſima Batavorum inſula, Cannenufatum, & aliæ Friſiorum, Cauchorum, Friſiabonum, Sturiorum, Marſatiorum, quæ ſternuntur inter Helium ac Flevum. Ita appellantur oſtia, in quæ effuſus Rhenus, ab Septentrione in lacus, ab Occidente in amnē Moſam ſe ſpargit: medio inter hæc ore, modicum nomini ſuo cuſtodiens alveum.

CAP. XVI. *Britannia & Hybernia.*

Ex adverſo hujus ſitus, Britannia inſula, clara Græcis noſtrisque monumentis, inter ſeptentrionem & occidentem jacet: Germaniæ, Galliæ, Hiſpaniæ, multo maximis Europæ partibus magno intervallo adverſa. Albion ipſi nomen fuit, cum Britanniæ vocarentur omnes: de quibus mox paulo dicemus. Hæc abeſt à Geſſoriaco Morinorum gentis litore, proximo trajectu quinquaginta mill. minimum: circuitu verò patere tricies octies centena vigintiquinque mill. Pyteas & Iſidorus tradunt, triginta prope jam annis notitiam ejus Rom. armis non ultra vicinitatem ſylvæ Caledoniæ propagantibus. Agrippa longitudinem DCCC mil. paſſ. eſſe: latitudinem CCC mill. credit. Eandem Hyberniæ latitudinem, ſed longitudinem CC mill. paſſ. minorem. Super eam hæc ſita, abeſt breviſſimo tranſitu: à Silurum gente XX mill. paſſ. Reliquarum nulla CXXV mill. circuitu amplior proditur. Sunt autem XL Orcades modicis inter ſe diſcretæ ſpatiis. Septem 50 Acmodæ XXX Hæbudes: & inter Hyberniam ac Britanniam Mona, Monapia, Ricnea, Vectis, Silimnus, Andros. Infra verò Siambis, & Axantos, & ab adverſo in Germanicum mare ſparſæ Gleſſariæ, quas Electridas Græci recentiores appellavere, quod ibi electrum naſceretur. Vltima omnium, quæ memorantur, Thule: in qua ſolſtitio nullas eſſe noctes indicavimus, Cancri ſignum Sole tranſeunte, nullosque contra per Brumam dies. Hæc quidam ſenis menſibus continuis fieri arbitrantur. Timæus hiſtoricus à Britannia introrſus ſex dierum navigatione abeſſe dicit inſulam Mictim, in qua candidum plumbum proveniat. Ad eam Britannos vitilibus navigiis corio circumſutis navigare. Sunt qui & alias pro-

dant.

dant. Scandiam, Dumnam, Bergos: maximamq; omnium Nerigon, ex qua in Thulen navigetur. A Thule unius diei navigatione Mare concretum, à nonnullis Cronium appellatur.

CAP. XVII. *Gallia.*

Gallia omnis, Comata uno nomine appellata, in tria populorum genera dividitur, amnibus maxime diſtincta. A Scaldi ad Sequanam Belgica. Ab eo ad Garumnam Celtica, eademque Lugdunenſis. Inde ad Pyrænei montis excurſum Aquitania, Aremorica ante dicta. Agrippa univerſarum Galliarum inter Rhenum & Pyrenæum, atque Oceanum, ac montes Gebennam & Iuram (quibus Narbonenſem Galliam excludit) longitudinem ccccxx mill. paſſ. latitudinem cccxiii computavit. A Scaldi incolunt extera Toxandri pluribus nominibus. Deinde Menapii, Morini, Oromanſaci, juncti pago, qui Geſſoriacus vocatur: Britanni, Ambiani, Bellovaci, Haſſi. Introrſus Caſtologi, Atrebates, Nervii liberi, Veromandui, Sueconi, Sueſſiones liberi, Vibanectes liberi, Tungri, Rinuci, Friſiabones, Betaſi, Leuci liberi, Treveri liberi antea, & Lingones fœderati, Remi fœderati, Mediomatrici, Sequani, Raurici, Helvetii, Coloniæ, Equeſtris & Rauriaca. Rhenum autem accolentes, Germaniæ gentium in eadem provincia, Nemetes, Tribochi, Vangiones: hinc Vbii, Colonia Agrippinenſis, Gugerni, Batavi, & quos in inſulis diximus Rheni.

CAP. XVIII. *Lugdunenſis Gallia.*

Lugdunenſis Gallia habet Lexovios, Vellocaſſes, Galletos, Venetos, Abrincatuos; Oſiſmios, flumen clarum Ligerim. Sed peninſulam ſpectatiorem excurrentem in Oceanum à fine Oſiſmiorum circuitu DCXXV M. paſſ. cervice in latitudinem CXXV M.

Vltra

Vltra eam Nannetes. Intus autem Hedui fœderati, Carnuti fœderati, Boii, Senones, Aulerci, qui cognominantur Eburovices, & qui Cenomanni, Meldi liberi, Parrhiſii, Trecaſſes, Andegavi, Vidugaſſes, Vadicaſſes, Vnelli, Carioſuelites, Diablindi, Rhedones, Turones, Iteſui, Secuſiani liberi, in quorum agro colonia Lugdunum.

CAP. XIX. *Aquitania.*

Aquitanicæ ſunt Ambilatri, Anagnutes, Pictones, Santones liberi, cognomine Vbiſci, Aquitani, unde nomen provinciæ, Sediboniates. Mox in oppidum contributi Convenæ, Begerri, Tarbeli quatuorſignani, Cocoſates ſexſignagni, Venami, Onobriſates, Belendi, ſaltus Pyrenæus. Infraque Moneſi, Oſquidates montani, Sibyllates, Camponi, Bercorates, [51] Bipedimui, Saſſumini, Vellates, Tornates, Conſoranni, Auſci, Eluſates, Sottiates, Oſquidates campeſtres, Succaſſes, Latuſates, Baſabocates, Vaſſei, Sennates, Cambolectri, Ageſinates Pictonibus juncti. Hinc Bituriges liberi, qui Cubi appellantur. Dein Lemovices, Arverni liberi, Gabales. Rurſus Narbonenſi provinciæ contermini Rutheni, Cadurci, Antobroges, Tarneque amne diſcreti à Toloſanis Petrogori. Maria circa oram, ad Rhenum Septentrionalis Oceanus, inter Rhenum & Sequanam Britannicus, inter eum & Pyrenæum Gallicus. Inſulæ complures Venetorum, quæ & Veneticæ appellantur, & in Aquitanico ſinu Vliarus.

CAP. XX. *Citerior Hiſpania.*

A Pyrenæi promontorio Hiſpania incipit, anguſtior non Gallia modo, verumetiam ſemetipſa, ut diximus, immenſum quantum hinc Oceano, illinc Iberico mari comprimentibus. Ipſa Pyrenæi juga ab exortu æquinoctiali fuſa in occaſum brumalem,

malem, breviores latere ſeptentrionali, quam meridiano Hiſpanias faciunt. Proxima ora citerioris eſt, ejuſdemque Tarraconenſis ſitus, à Pyrenæ
52 per Oceanum, Vaſconum ſaltus: Olarſo, Vardulorum oppida Moroſgi, Menoſca, Veſperies; Amanum portus, ubi nunc Flaviobriga, colonia civitatum IX. Regio Cantabrorum, flumen 53 Sada, portus Victoriæ Iuliobrigenſium. Ab eo loco fontes Iberi quadraginta millia paſſuum. Portus Biendium, Origeni miſtis Cantabris. Portus eorum 54 Veſei, Veca. Regio Aſturum; Noega oppidum, in peninſula Peſici. Et deinde conventus Lucenſis, à flumine Navilubione, Cibarci, Egovarri cognomine Namarini, Iadoni, Arrotrebæ, promontorium Celticum; Amnes Florius, Nelo; Celtici cognomine Neriæ, ſuperque Tamarici, quorum in peninſula tres aræ Seſtianæ Auguſto dicatæ; Cæpori, oppidum Noela. Celtici cognomine Præſamarci, Cileni. Ex inſulis nominandæ, Corticata, & Aunios. A Cilenis, conventus Bracarum, Heleni, Gravii, caſtellum Tyde, Græcorum ſobolis omnia. Inſulæ Cicæ, Inſigne oppidum Abobrica. Minius amnis IV millia paſſuum ore ſpatioſus, Leuni, Seurbi, Bracarum oppidum Auguſta, quos ſupra Gallecia. Flumen, Limia. Durius amnis ex maximis Hiſpaniæ, ortus in Pelondonibus, & juxta Numantiam lapſus; dein per Arevacos Vaccæosque, diſterminatis ab Aſturia Vettonibus, à Luſitania Gallæcis, ibi quoque Turdulos à Bracaris arcens. Omnisque dicta regio à Pyrenæo metallis referta, auri, argenti, ferri, plumbi, nigri albique.

CAP. XXI. *Luſitania.*

A Durio Luſitania incipit, Turduli veteres, Peſuri, flumen Vacca. Oppidum Talabrica. Oppidum

dum & flumen Minium. Oppida Conimbrica, [55] Colippo, Eburo, Britium. Excurrit deinde in altum vaſto cornu promontorium, quod alii Artabrum appellavere, alii Magnum, multi Olyſſipponenſe, ab oppido, terras, maria, cælum diſterminans. Illo finitur Hiſpaniæ latus, & à circuitu ejus incipit [56] frons Septentrionis. Hinc Oceanus Gallicus, illinc & Oceanus Atlanticus. Promontorii excurſum LX millia prodidere, alii XC mill. paſſuum. Ad Pyrenæum inde non pauci XII quinquaginta millia, & ibi gentem Artabrum, quę nunquam fuit, manifeſto errore. Arrotrebas enim, quos antè Celticum diximus promontorium, hoc in loco poſuere literis permutatis. Erratum & in amnibus inclytis. Ab Minio quem ſupra diximus, CC millia paſſuum (ut autor eſt Varro) abeſt Æminius, quem alibi quidam intelligunt, & Limæam vocant, oblivionis antiquis dictus, multumque fabuloſus. Ab Durio Tagus CC millia paſſuum interveniente Munda. Tagus auriferis harenis celebratur. Ab eo CLX millia paſſuum promontorium Sacrum è media propè Hiſpaniæ fronte proſilit. XIV millia paſſuum inde ad Pyrenæum medium colligi Varro tradit. Ab Ana verò, quo Luſitaniam à Bætica diſcrevimus, CCXXVI millia paſſuum. A Gadibus CII millia paſſuum additis. Gentes, Celtici, Varduli, & circa Tagum Vettones. Ab Ana ad Sacrum, Luſitani: oppida memorabilia à Tago in ora, Olyſſippo equarum è Favonio vento conceptu nobile, Salacia cognominata: Vrbs imperatoria, Merobrica: promontorium Sacrum, & alterum Cuneus. Oppida, Oſſonoba, Balſa, Myrtilis. Vniverſa provincia dividitur in conventus tres, Emeritenſem, Pacenſem, Scalabitanum. Tota populorũ XLV in quibus coloniæ ſunt quinque,

que, municipium civium Rom. unum: Latii antiqui tria: Stipendiaria, xxxvi Coloniæ, Auguſta emerita, Anæ fluvio appoſita Metallinenſis, Pacenſis, Norbenſis, Cæſariana cognomine. Contributa ſunt in eam Caſtra Iulia, Caſtra Cæcilia. Quinta eſt Scalabis, quæ Præſidium Iulium vocatur. Municipium civium Roman. Olyſſippo, Felicitas Iulia cognominatum. Oppida veteris Latii Ebora, quod item Liberalitas Iulia: & Myrtillis ac Salacia, quæ diximus. Stipendiariorum, quos nominare non pigeat, præter jam dictos in Bæticę cognominibus, Auguſtobrigenſes,[57] Ammienſes, Aranditani, Axabricenſes, Balſenſes, Cæſarobricenſes, Caperenſes, Caurenſes, Colarni, Cibilitani, Concordienſes, qui & Boccori, Interauſenſes, Lancienſes, Mirobrigenſes, qui Celtici cognominantur, Medubricenſes, qui Plumbarii, Ocelenſes qui & Lancienſes, Turduli qui Barduli & Tapori. Luſitaniam cum Aſturia & Gallæcia patere longitudine D XL millia paſſ. latitudine D XXXVI mill. Agrippa prodidit. Omnes autem Hiſpaniæ, à duobus Pyrenæi promontoriis per maria, totius oræ circuitu paſſ. XXIX. colligere exiſtimantur, ab aliis XXVII millibus.

CAP. XXII. *Inſulæ Oceani.*

Ex adverſo Celtiberiæ complures ſunt inſulæ, Caſſiterides dictæ Græcis, à fertilitate plumbi: & è regione Arrotrebarum promontorii, Deorum ſex, quas aliqui fortunatas appellavere. In ipſo verò capite Bæticæ, ab oſtio freti paſſ. LXXV mill. Gadis longa (ut Polybius ſcribit) XII mill. lata III millia paſſuum. Abeſt à continente proxima parte minus [58] paſſus DCC reliqua plus ſeptem M. Ipſius ſpatium XV millia paſſuum eſt. Habet oppidum civium Romanorum, quod appellatur Auguſta

guſta ſive Iulia Gaditana. Ab eo latere, quo Hiſpaniam ſpectat, paſſibus ferè centum, altera inſula eſt longa III millia paſſuum, mil. lata, in qua prius oppidum Gadium fuit. Vocatur ab Ephoro & Philiſtide, Erythea, à Tymæo & Sileno Aphrodiſias, ab indigenis, Iunonis. Majorem Timæus Cotinuſem apud eos vocatam ait: noſtri Tarteſſon appellant, Pœni Gadir, ita Punica lingua ſepem ſignificante. Erythea, dicta eſt, quoniam Tyrii [59] ab origine eorum orti ab Erythræo mari ferebantur. In hac Geryones habitaſſe à quibuſdam exiſtimatur, cujus armenta Hercules abduxerit. Sunt qui aliam eſſe eam, & contra Luſitaniam arbitrentur, eodemque nomine quondam ibi appellatam.

CAP. XXIII. *Univerſæ Europæ menſura.*

Peracto ambitu Europæ, reddenda conſummatio eſt, ne quid non inexpedito ſit, noſcere volentibus. Longitudinem ejus Artemidorus atque Iſidorus à Tanai uſque Gades LXXXIV. XIV. mill. prodiderunt. Polybius latitudinem Europæ ab Italia ad Oceanum ſcripſit XI mill. quinquaginta eſſe, etiam tum incomperta magnitudine ejus. Eſt autem ipſius Italiæ (ut diximus) XII. XX. mill. ad Alpes. Vnde per Lugdunum ad portum Morinorum Britannicum, qua videtur menſuram agere Polybius XI MLVIII. Sed certior menſura ac longior ad Occaſum Solis æſtivi oſtiumq; Rheni, per caſtra legionum Germaniæ ab iiſdem dirigitur Alpibus XII. XLIII millia paſſ. Hinc deinde Africa atque Aſia dicentur.

LIBER V.

Africæ diſcriptio.

AFRICAM Græci Lybiam appellavere, qua mare ante eam Libycum incipiens Ægyptio finitur. Nec alia pars terrarum pauciores recipit ſinus, longe ab Occidente litorum obliquo ſpatio. Populorum ejus oppidorumque nomina, vel maximè ſunt ineffabilia : præterquam ipſorum linguis, & alias caſtella fermè inhabitant.

CAP. I. *Mauritania.*

Principio terrarum Mauritaniæ appellantur, uſque ad C. Cæſarem Germanici filium regna, ſævitia ejus in duas diviſæ provincias. Promontorium Oceani extimum Ampeluſia nominatur à Græcis. Oppida fuere, Liſſa, Cotes ultra columnas Herculis : nunc eſt Tingi, quondam ab Antæo conditum : poſtea à Claudio Cæſare, cum coloniam faceret, appellatum Traducta Iulia : abeſt à Belone oppido Bæticæ, proximo trajectu xxx mil. paſſ. ab eo xxv millia paſſuum in ora Oceani, colonia Auguſti Iulia Conſtantia, Zilis regum ditioni exempta, & jura in Bæticam petere juſſa : & ab ea xxxii millia paſſuum colonia à Claudio Cæſare facta Lixos, vel fabuloſiſſime ab antiquis narrata : ibi regia Antæi, certamenque cum Hercule, & Heſperidum horti : affunditur autem huic æſtuarium è mari, flexuoſo meatu, in quo draconem cuſtodis inſtar fuiſſe nunc interpretantur : amplectitur intra ſe inſulam, quam ſolam è vicino tractu aliquanto excelſiore, non tamen æſtus maris inundat: extat in ea & ara Herculis, nec præter oleaſtros aliud, ex narrato illo aurifero nemore. Minus

nus profecto mirentur portentoſa Græciæ mendacia, de iis & amne Lixo prodita, qui cogitent noſtros nuper paulò minus monſtrifica quædam de iiſdem tradidiſſe: prævalidam hanc urbem, majoremque Carthagine magna: præterea ex adverſo ejus ſitam, & prope immenſo tractu ab Tingi: quæque alia Cornelius nepos avidiſſime credidit. Ab Lixo XL mill. in mediterraneo altera Auguſti colonia eſt Babba, Iulia Campeſtris appellata: & tertia Banaſa LXXV mill. Valentia cognominata, ab ea XXXV millia paſſuum. Volubile, oppidum, tantundem à mari utroq; diſtans: at in ora à Lixo L mill. amnis [1] Subur, præter Banaſam coloniam defluens, magnificus & navigabilis. Ab eo totidem mill. paſſ. oppidum Sala, ejuſdem nominis fluvio impoſitum, jam ſolitudinibus vicinum, elephantorumque gregibus infeſtum, multò tamen magis Autololum gente, per quam iter eſt ad montem Africæ vel fabuloſiſſimum, Atlantem: è mediis hunc harenis in cælum attolli prodiderunt, aſperum, ſquallentem, qua vergat ad litora Oceani, cui cognomen impoſuit: eundem opacum, nemoroſumque, & ſcatebris fontium riguum, qua ſpectat Africam; fructibus omnium generũ ſponte ita ſubnaſcentibus, ut nunquam ſatietas voluptatibus deſit. Incolarum neminem interdiu cerni: ſilere omnia, haud alio, quam ſolitudinum, horrore: ſubire tacitam religionem animos propius accedentium, præterque horrorem, elati ſuper nubila, atque in viciniam lunaris circuli: eundemque noctibus micare crebris ignibus, Ægipanum Satyrorumq; laſcivia impleri, tibiarum ac fiſtulæ cantu, tympanorumque & cymbalorum ſonitu ſtrepere: hæc celebrati autores prodidere, præter Herculi & Perſeo laborata ibi: ſpatium ad eum im-

menſum incertumque. Fuêre & Hannonis Carthaginienſium ducis commentarii, Punicis rebus florentiſſimis explorare ambitum Africæ juſſi: quem ſecuti plerique è Græcis, noſtriſque ad alia quædam fabuloſa, & urbes multas ab eo conditas ibi prodidere, quarum nec memoria ulla, nec veſtigium extat. Scipione Æmiliano res in Africà gerente, Polybius Annalium conditor, ab eo accepta claſſe, ſcrutandi illius orbis gratia circumvectus, prodidit à monte eo ad Occaſum, verſus ſaltus plenos feris, quas generat Africa, ad flumen Anatin CCCCLXXXV millia paſſuum: ab eo Lixum CCV millia paſſuum. (Agrippa Lixum à Gaditano freto CXII millia paſſuum abeſſe) Inde ſinum, qui vocetur Saguti: oppidum in promontorio Mulelacha: flumina, Subur, & Salam: portum Rutubis à Lixo CCCXIII millia paſſuum: inde promontorium Solis: portum Riſardir, Gætulos Autololes, flumen Coſenum, gentem Scelatitos & Maſatos: flumen Maſatat; flumen Darat, in quo crocodilos gigni: deinde ſinum DCVI millia paſſ. includi montis Barce promontorio excurrente in Occaſum, quod appellatur Surrentium: poſtea flumen Palſum, ultra quod Æthiopas Perorſos, quorum à tergo Pharuſas: iis jungi mediterraneo, Gætulos Daras: at in ora Æthiopas Daratitas, flumen Bambotum, crocodilis & hippopotamis refertum: ab eo montes perpetuos uſq; ad eum, quem Theôn ochema dicimus: inde ad promontorium Heſperium navigatione dierum ac noctium X in medio eo ſpatio Atlantem locavit à cæteris omnibus in extremis Mauritaniæ proditum. Romana arma primùm, Claudio principe in Mauritania bellavere, Ptolomæum regem à C. Cæſare interemptum ulciſcente liberto Ædemone, refugientibusque barbaris,

baris, ventum conſtat ad montem Atlantem: nec ſolum conſulatu perfunctis, atque è Senatu ducibus, qui tum res geſſere, ſed equitibus quoque Rom. qui ex eo præfuere ibi, Atlantem penetraſſe in gloria fuit. Quinque ſunt (ut diximus) Rom. coloniæ in ea provincia, perviumque famæ videri poteſt: ſed id plerunq; fallaciſſimum experimento deprehenditur, quia dignitates, cum indagare vera pigeat, ignorantiæ pudore mentiri non piget: haud alio fidei proniore lapſu, quam ubi falſæ rei gravis autor exiſtit. Et quidem minus miror incomperta quædam eſſe equeſtris ordinis viris, jam verò & ſenatorii, nil demirantibus quam luxuriam, cujus efficaciſſima vis ſentitur atque maxima, cum ebori, citroque ſylvæ exquirantur omnes, ſcopuli Gætuli muricibus ac purpuris. Indigenæ tamen tradunt in ora ab Sala centum quinquaginta millia paſſuum flumen Aſanam marino hauſtu, ſed portu ſpectabile: mox amnem quem vocant Fut, ab eo ad Dyrin (hoc enim Atlanti nomen eſſe eorum lingua convenit) ducenta millia paſſuum interveniente flumine, cui nomen eſt Vior. Ibi fama, exiſtere circa veſtigia habitati quondam ſoli, vinearum palmetorumque reliquias. Suetonius Paulinus, (quem Conſulem vidimus) primus Romanorum ducum tranſgreſſus quoque Atlantem aliquot millium ſpatio, prodidit de excelſitate quidem ejus, quæ cæteri: imas radices denſis altisque repletas ſylvis, incognito genere arborum, proceritatem ſpectabilem eſſe enodi nitore, frondes cupreſſis ſimiles, præterque gravitatem odoris, tenui eas obduci lanugine; quibus addita arte, poſſe, quales è bombyce, veſtes confici: verticem altis etiam æſtate operiri nivibus. Decumis ſe eo perveniſſe caſtris, & ultra ad fluvium, qui Niger vocatur,

catur, per ſolitudines nigri pulveris eminentibus interdum velut exuſtis cautibus, loca inhabitalia fervore, quanquam hyberno tempore experto: qui proximos inhabitent ſaltus, refertos elephantorum ferarumque & ſerpentium omni genere, Canarios appellari: quippe victum ejus animalis promiſcuum his eſſe, & dividua ferarum viſcera: junctam Æthiopum gentem, quos Perorſos vocant, ſatis conſtat. Iuba Ptolomæi pater, qui primus utrique Mauritaniæ imperavit, ſtudiorum claritate memorabilior etiam, quam regno, ſimilia prodidit de Atlante: præterque gigni ibi herbam euphorbiam nomine, ab inventore medico ſuo appellatam: cujus lacteum ſuccum miris laudibus celebrat in claritate viſus, contraque ſerpentes, & venena omnia: privatim dicato volumine. Et ſatis ſuperque de Atlante.

CAP. II. *Tingitania Provincia.*

Tingitaniæ provinciæ longitudo CLXX millia paſſuum eſt. Gentes in ea; quondam præcipua Maurorum, unde nomen provinciæ, quos pleriq; Mauriſios dixerunt: attenuata bellis, ad paucas recidit familias: proxima illi Maſſæſulorum fuerat, ſed ſimili modo extincta eſt: Gætulæ nunc tenent gentes, Banurri, multoque validiſſimi Autololes: & horum pars quondam Veſuni, qui avulſi his, propriam fecere gentem, verſi ad Æthiopas. Ipſa provincia, ab Oriente montoſa, fert elephantos, in Abila quoque monte, & quos ſeptem fratres à ſimili altitudine appellant: ii freto imminent juncti Abilæ. Ab his ora interni maris: flumen Tamuda navigabile, quondam & oppidum: flumen Laud, & ipſum navigiorum capax: [a] Ruſardi oppidum & portus, Malvana fluvius navigabilis, Siga oppidum, ex adverſo Malachæ in Hiſpania ſitæ,

ſitæ, Syphacis regia, alterius jam Mauritaniæ: namque diu regum nomina obtinuere; ut Bogudiana appellaretur extima: itemque Bocchi, quæ nunc Cæſarienſis. Ab ea portus Magnus à ſpatio appellatus, civium Romanorum oppidum, amnis Mulucha, Bocchi Maſſæſulorumque finis. Quiza Xenitana peregrinorum oppidum, Arſennaria Latinorum, tribus millibus paſſuum à mari: Cartenna colonia Auguſti, legio ſecunda: item colonia ejuſdem, deducta cohorte prætoria, Gunugi, promontorium Apollinis: oppidumque ibi celeberrimum Cæſarea, antea vocitatum Iol, Iubæ regia, à Divo Claudio coloniæ jure donata, ejuſdem juſſu deductis veteranis: oppidum novum; (& Latio dato) Tipaſa: itemque à Veſpaſiano Imperatore eodem munere donatum Icoſion: colonia Auguſti Ruſconiæ; Ruſcurium civitate honoratum à Claudio: Ruzaſus colonia Auguſti: Salde colonia ejuſdem: Igilgili; oppidum Tucca impoſitum mari & flumini Ampſagæ. Intus colonia Auguſta, quæ item Succubar, item Tubuſuptus. Civitates Timici, Tigavæ: flumina Sardabala, Nabar; gens, Cacurebi, flumen Vſar, gens Nabades. Flumen Ampſaga, abeſt à Cæſarea ducentis trigintatribus millibus paſſuum. Vtriusque Mauritaniæ longitudo octingentorum triginta novem mill. Latitudo quadringentorum ſexaginta ſeptem millium paſſuum.

CAP. III. *Numidia.*

Ab Ampſaga Numidia eſt, Maſiniſſæ clara nomine, Metagonitis terra à Græcis appellata: Numidæ verò Nomades à permutandis pabulis, mapalia ſua, hoc eſt, domus plauſtris circumferentes. Oppida Cullu, Ruſicade, & ab ea quadraginta octo millia paſſ. in mediterraneo colonia Cirta,

Sittianorum cognomine: & alia intus Sicca; liberumque oppidum Bulla regia: at in ora Tacatua, Hippo regius, flumen Armua: oppidum Trabracha civium Romanorum: Tuſca fluvius, Numidiæ finis: nec præter marmoris Numidici, ferarumque proventum aliud inſigne.

CAP. IV. *Africa.*

Atuſca Zeugitana regio, & quæ propriè vocetur Africa, eſt. Tria promontoria, Candidum, mox Apollinis adverſum Sardiniæ, Mercurii adverſum Siciliæ, in altum procurrentia, duos efficiunt ſinus: Hipponenſem proximum ab oppido, quod Hipponem dirutum vocant, Diarrhytum à Græcis dictum, propter aquarum rigua: cui finitimum Theudalis immune oppidum, longius à litore: dein promontorium Apollinis, & in altero ſinu Vtica civium Romanorum, Catonis morte nobilis, flumen Brada: locus Caſtra Cornelia, colonia Carthago, magnæ in veſtigiis Carthaginis, colonia Maxulla: oppida, Carpi, Miſua, & liberum Clupea in promontorio Mercurii: item libera Curubis, Neapolis. Mox Africæ ipſius alia diſtinctio: Libyphœnices vocantur, qui [3] Byzacium incolunt: ita appellatur regio CC L millia paſſuum circuitu, fertilitatis eximiæ, cum centeſima fruge agricolis fœnus reddente terra: hic oppida libera, Leptis, Adrumetum, Ruſpina, Thapſus: inde Thenæ, Macomades, Tacape, Sabrata contingens Syrtim minorem, ad quam Numidiæ & Africę ab Ampſaga longitudo D LXXX millia paſſuum: latitudo, qua cognitum eſt, C C mill. Ea pars quam Africam appellavimus, dividitur in duas provincias, veterem & novam, diſcretas foſſa, inter Africanum ſequentem & reges, Thenas uſque perducta, quod oppidum

dum à Carthagine abeſt CCXVII millia paſſuum. Tertius ſinus dividitur in geminos, duarum Syrtium vadoſo ac reciproco mari diros: ad proximam quæ minor eſt, à Carthagine CCC mill. paſſ. Polybius tradit: ipſam centum millia paſſuum aditu, ccc mill. ambitu: & terra autem, ſyderum obſervatione, ad eam per deſerta harenis, perque ſerpentes iter eſt: excipiunt ſaltus repleti ferarum multitudine, & introrſus elephantorum ſolitudines, mox deſerta vaſta, ultraque Garamantes, ab Augylis dierum, XII itinere diſtantes. Super illos fuere gens Pſylli, ſuper quos lacus Lycomedis, deſertis circundatus: Augylæ ipſi medio ferè ſpacio locantur ab Æthiopia, quæ ad Occidentem vergit, à regione quæ duas Syrtes interjacet, pari utrinque intervallo, ſed litore inter duas Syrtes, CCL millia paſſuum. Ibi civitas Oeenſis, Cynips fluvius ac regio: oppida, Neapolis, Taphra, Abrotonum, Leptis altera, quæ cognominatur magna. Inde Syrtis major, circuitu DCXXV, aditu auté CCCXII millia paſſuum. Inde accolit gens Ciſipadum: in intimo ſinu fuit ora Lotophagon, quos quidam Alachroas dixere, ad Philænorum aras: ex harena ſunt eæ: ab his non procul à continente palus vaſta amnem Tritonem, nomenque ab eo accipit; Pallantias appellata Callimacho, & citra minorem Syrtim eſſe dicta: à multis verò inter duas Syrtes: Promontorium, quod majorem includit, Borion appellatur: ultra Cyrenaica provincia: ad hunc finem Africa à fluvio Ampſaga populos XXVI habet, qui Romano parent imperio: in his colonias VI præter jam ſupra dictas, Vthinam, Tuburbin. Oppida civium Roman. XV. ex quibus in mediterraneo dicenda Azuritanum, Abutucenſe, Aborienſe, Canopicum, Chilmanenſe, Simittuenſe, Thunuſidenſe,

denſe, Tuburnicenſe, Tynidrumenſe, Tibigenſe, Vcitana duo, majus & minus, Vagenſe: oppidum latinum unum Vſalitanum: oppidum ſtipendiarium unum Caſtra Cornelia: oppida libera triginta: ex quibus dicenda intus Acolitanum, Acharitanum, Avinenſe, Abziritanum, Canopitanum, Melzitanum, Madaurenſe, Salaphitanum Tuſdritanum, Tirencenſe, Tiphicenſe, Tunicenſe, Theudenſe, Tageſtenſe, Tigenſe, Vluſuburitanum, Vagenſe aliud, Vigenſe, Zamenſe. Ex reliquo numero non civitates tantum, ſed pleræque etiam nationes jure dici poſſunt, ut Natabudes, Capſitani, Miſulani, Sabarbares, Maſſili, Niſives, Vamacures, Ethini, Muſſini, Marchubii, & tota Gætulia ad flumen Nigrum, qui Africam ab Æthiopia dirimit.

CAP. V. *Cyrene.*

Cyrenaica, eadem Pentapolitana regio, illuſtratur Hammonis oraculo, quod à Cyrenis abeſt CCCC millia paſſuum; fonte Solis; urbibus maxime quinque, Berenice, Arſinoe, Ptolemaide, Apollonia, ipſa Cyrene. Berenice in Syrtis extimo cornu eſt, quondam vocata Heſperidum ſupra dictarum, vagantibus Græciæ fabulis: nec procul ante oppidum fluvius Lethon, lucus ſacer, ubi Heſperidũ horti memorantur: abeſt à Lepti [4] CCCLXXXV millia paſſuum: ab ea Arſinoe, Teuchira vocitata, XLIII millia paſſuum: & deinde Ptolemais, antiquo nomine Barce, XXII millia paſſuum: mox CCL mill. promontorium Phycus per Creticum mare excurrit, diſtans CCCL millia paſſuum à Tænaro Laconicæ promontorio: à Creta verò ipſa CCXXV mill. poſt id Cyrene à mari undecim mill. paſſ. à Phycunte Apolloniam XXIV millia paſſuum ad Cherroneſum LXXXVIII mill. paſſ. unde Catabathmum CCXVI mill. paſſ. accollunt Marmari-

dæ, à Parætonii fermè regione ad Syrtin uſque majorem porrecti : poſt eos Ararauceles, & jam in ora Syrtis Naſamones, quos antea Ceſammones græci appellavere, ab argumento loci, medios inter harenas ſitos. Cyrenaicus ager XV mill. paſſ. latitudine à litore, & arboribus fertilis habetur : intus eodem ſpatio frugibus tantum: mox triginta mill. paſſ. latitudine, & CCL mill. paſſ. longitudine, laſere modò. Poſt Naſamones Haſbitæ & Macæ vivunt: ultra eos Hammanientes undecim dierum itinere à Syrtibus majoribus ad Occidentem & ipſi quaqua verſus harenis circundati : puteos tamen haud difficiles binum fermè cubitorum inveniunt altitudine, ibi reſtagnantibus Mauritaniæ aquis : domos ſale montibus ſuis exciſo, ceu lapide, conſtruunt: ab his ad Troglodytas hyberni occaſus plaga dierum IV iter, cum quibus commercium gemmæ tantum, quam carbunculum vocamus, ex Æthiopia vectæ. Intervenit ad ſolitudines Africæ, ſupra minorem Syrtin dictas, urbs Phazania, ubi gentem Phazaniorum, urbesque Alelen & Cillabam ſubegimus: item Cydamum è regione Sabratæ. Ab his mons longo ſpatio in Occaſum ab Ortu tendit, Ater noſtris dictus natura, aduſto ſimilis, aut Solis repercuſſu accenſo. Vltra eum deſerta : Matelgæ oppidum Garamantum : itemque Debris, affuſo fonte, à medio die ad mediam noctem aquis ferventibus, totidemque horis ad medium diem rigentibus : clariſſimumque oppidum Garama caput Garamantum : omnia armis Rom. ſuperata, & à Cornelio Balbo triumphata, unius omnium externum, curru & Quiritium jure donato : quippe Gadibus nato civitas Roman. cum Balbo majore patruo data eſt : & hoc mirum, ſupra dicta oppida ab eo capta, autores noſtros prodidiſſe:

didiſſe: ipſum in triumpho præter Cydamum & Garamani, omnium aliarum gentium urbiumque nomina ac ſimulacra duxiſſe, quæ iêre hoc ordine: Tabidium oppidum; Niteris natio; Neglige-mela oppidum; Bubeium natio; Vel, oppidum, Enipi natio; Thuben oppidum, mons nomine Niger: Nitibrum, Rapſa, oppida: Diſcera natio, Debris oppidum, flumen Nathabur, Tapſagum oppidum, Nannagi natio, Boin oppidum, Pege oppidum, flumen Daſibari. Mox oppida continua, Baracum, Buluba, Alaſi, Balſa, Galla, Maxala, Zizama: Mons Gyri, in quo gemmas naſci titulus præceſſit. Ad Garamantas iter inexplicabile adhuc fuit, latronibus gentis ejus, puteos (qui ſunt non altè fodiendi, ſi locorum notitia adſit) harenis operientibus. Proximo bello, quod cum Oenſibus geſſere initiis Veſpaſiani Imperatoris, compendium viæ quatridui deprehenſum eſt: hoc iter vocatur, Præter caput ſaxi. Finis Cyrenaicus Catabathmos appellatur, oppidum & vallis repente convexa: ad eum terminum Cyrenaica Africa à Syrti minore decies centena LX mil. paſſ. in longitudine patet: in latitudine, qua cognitũ eſt, DCCC.

CAP. VI. *Libya Mareotis.*

Ea quæ ſequitur regio, Mareotis Libya appellatur, Ægypto contermina: tenent Marmaridæ, Adyrmachidæ, dein Mareotæ. Menſura à Catabathmo ad Parætonium LXXXVI mill. paſſuum: in eo tractu vicus Apis intereſt, nobilis religione Ægypti locus: ab eo Parætonium XII mill. paſſ. inde Alexandriam centum millia paſſuum: latitudo CLXIX eſt. Eratoſthenes à Cyrenis Alexandriam terreſtri itinere DXXV mill. prodidit. Agrippa totius Africæ à mari Atlantico cum inferiore Ægypto XXX. XL mill. paſſuum in longitudinem. Polybius

bius & Eratoſthenes diligentiſſimi exiſtimati, ab Oceano ad Carthaginem magnam XVI mill. paſſ. ab ea Canopicum Nili proximum oſtium XVI mill. paſſ. XXX fecerunt. Iſidorus à Tingi Canopum XXXV. XCIX mill. paſſuum: Artemidorus XL minus, quam Iſidorus.

CAP. VII. *Inſulæ circa Africam, & ex adverſo Africa.*

Inſulas non ita multas complectuntur hæc maria. Clariſſima eſt Meninx, longitudine XXXV mill. paſſ. latitudine XXV. ab Eratoſthene Lotophagitis appellata. Oppida habet duo, Meningem ab Africæ latere, & altero Thoar, ipſa à dextro Syrtis minoris promontorio paſſibus CC ſita. Ab ea centum mill. paſſ. contra lævum Cercina, cum urbe ejuſdem nominis libera, longa XXV mill. paſſuum, lata dimidium ejus, ubi plurimum, ac in extremo non plus quinque millia paſſuum. Huic perparva, Carthaginem verſus, Cercinitis ponte jungitur. Ab his quinquaginta mill. ferè paſſuum [5] Lopaduſa, longa VI mill. paſſ. Mox Gaulos & Galata, cujus terra ſcorpionem, dirum animal Africæ, necat. Dicuntur & in Clupea emori, cujus ex adverſo Coſyra cum oppido: at contra Carthaginis ſinum duo Ægimori à re, ſcopuli verius, quam inſulæ, inter Siciliam maximè & Sardiniam. Autores ſunt, & has quondam habitatas ſubſediſſe.

CAP. VIII. *Æthiopes.*

Interiori autem ambitu Africæ ad Meridiem verſus, ſuperque Getulos intervenientibus deſertis, primi omnium Libyægipſii, deinde Leucæthiopes habitant: ſuper eos Æthiopum gentes, Nigritæ, à quo dictum eſt flumine: Gymnetes, Pharuſi, & jam Oceanum attingentes, quos in Mauritaniæ fine diximus, Perorſi. Ab his omnibus

vaſtæ

vaſtæ ſolitudines Orientem verſus, uſque Garamantes. Augilasque & Troglodytas: veriſſima opinione eorum, qui deſertis Africæ duas Æthiopias ſuperponunt, & ante omnes Homeri, qui bipertitos tradit Æthiopas, ad Orientem Occaſumque verſos. Nigri fluvio eadem natura, quæ Nilo, calamum & papyrum, & eaſdem gignit animantes, iiſdemque temporibus augeſcit: oritur inter Tareleos Æthiopas, & Oecalicas. Horum oppidum Mavin quidam ſolitudinibus impoſuerunt: Atlantas juxta eos, Ægipanas ſemiferos, & Blemmyas, & Gamphaſantas, & Satyros, & Himantopodas. Atlantes degeneres ſunt humani ritus, ſi credimus: nam neque nominum ullorum inter eos appellatio eſt, & Solem orientem occidentemque dira imprecatione contuentur, ut exitialem ipſis agrisque: neque inſomnia viſunt, qualia reliqui mortales. Trogloditæ ſpecus excavant: hæ illis domus, victus ſerpentium carnes, ſtridorque, non vox: adeò ſermonis commercio carent. Garamantes matrimoniorum exortes, paſſim cum fœminis degunt. Augylæ inferos tantum colunt. Gamphaſantes nudi, præliorumque expertes, nulli externo congregantur. Blemmyis traduntur capita abeſſe, ore & oculis pectori affixis. Satyris, præter figuram, nihil moris humani. Ægipanum, qualis vulgo pingitur, forma. Himantopodes loripedes quidam, quibus ſerpendo ingredi natura eſt. Pharuſi quondam Perſæ, comites fuiſſe dicuntur Herculis ad Heſperidas tendentis. Nec de Africa plura quæ memorentur, occurrunt.

CAP. IX. *De Aſia.*

Adhæret Aſia, quam patere à Canopico oſtio ad Ponti oſtium Timoſthenes, XXVI. XXXIX mill. paſſuum tradidit: ab ore autem Ponti ad os Mæotis

tis Eratoſthenes xv. xlv mill. paſſ. univerſam verò cum Ægypto ad Tanain, Artemidorus & Iſidorus lxxxviii mill. paſſuum. Maria ejus complura ab accolis traxere nomina: quare ſimul indicabuntur. Proxima Africæ incolitur Ægyptus, introrſus ad meridiem recedens, donec à tergo prætendantur Æthiopes: inferiorem ejus partem Nilus, dextra lævaque diviſus, amplexu ſuo determinat, Canopico oſtio ab Africa, ab Aſia Peluſiaco clxx millia paſſuum intervallo: quam ob cauſam inter inſulas quidam Ægyptum retulere, ita ſe findente Nilo, ut triquetram terræ figuram efficiat: ideo multi Græcæ literæ vocabulo, Delta appellavere Ægyptum. Menſura ab unitate alvei, unde ſe primùm findit in latera, ad Canopicum oſtium, cxlvi mill. ad Peluſiacum cclvi mill. eſt. Summa pars contermina Æthiopiæ, Thebais vocatur: dividitur in præfecturas oppidorum, quas nomos vocant, Ombiten, Phatniten, Apollopoliten, Hermonthiten, Thiniten, Phanturiten, Coptiten, Tentyriten, Dioſpoliten, Antæopoliten, Aphroditopoliten, Lycopoliten. Quæ juxta Peluſium eſt regio, nomos habet, Pharbætiten, Bubaſtiten, Sethroiten, Taniten. Reliqua autem Arabicum, Hammoniacum tendentem ad Hammonis Iovis oraculum, Oxyrynchiten, Leontopoliten, Atharrabiten, Cynopoliten, Hermopoliten, Xoiten, Mendeſium, Sebenniten, Capaſtiten, Latopoliten, Heliopoliten, Proſopiten, Panopoliten, Thermopoliten, Buſiriten, Onuphiten, Saiten, Ptenethum, Phthemphum, Naucratiten, Nitriten, Gynæcopoliten, Menelaiten, Alexandriæ regione. Item Libyæ Mareotis: Heracleopolites eſt in inſula Nili, longa paſſuum quinquaginta millia in qua & oppidum Herculis appellatum. Arſinoitę

duo

duo ſunt: hi & Memphites, uſque ad ſummum Delta perveniunt. Cui ſunt contermini ex Africa duo Oeaſitæ. Quidam ex his aliqua nomina permutant, & ſubſtituunt alios nomos, ut Heroopoliten, Crocodilopoliten. Inter Arſinoiten autem ac Memphiten lacus fuit, circuitu CCL mill. paſſ. aut, ut Mutianus tradit, CCCCL mill. & altitudinis quinquaginta paſſuum, manu factus, à rege, qui fecerat, Mœridis appellatus. Inde LXXII mill. paſſ. abeſt Memphis, quondam arx Ægypti regum: unde ad Hammonis oraculum XII dierum iter eſt. Ad ſciſſuram autem Nili, quod appellavimus Delta, XV millia paſſuum. Nilus incertis ortus fontibus, it per deſerta & ardentia, & immenſo longitudinis ſpatio ambulans, famaque tantum, inermi quæſitu, cognitus, ſine bellis, quæ cæteras omnes terras invenere. Originem (ut Iuba rex potuit exquirere) in monte inferioris Mauritaniæ, non procul Oceano habet, lacu protinus ſtagnante, quem vocant Nilidem: ibi piſces reperiuntur alabetæ, coracini, ſiluri, crocodilus quoque: inde ob argumentum hoc Nili ortus creditus: Cæſareæ in Iſeo dicatus ab eo ſpectatur hodie. Præterea obſervatum eſt, prout in Mauritania nives imbresve ſatiaverint, ita Nilum increſcere. Ex hoc lacu profuſus indignatur fluere per harenoſa & ſqualentia, conditque ſe aliquot dierum itinere: mox alio lacu majore, in Cæſarienſis Mauritaniæ gente Maſſæſylum erumpit, & hominum cœtus veluti circumſpicit, iiſdem animalium argumentis: iterum harenis receptus conditur rurſus XX dierum deſertis ad proximos Æthiopas: atque ubi iterum ſenſerit hominem, proſilit fonte (ut veriſimile eſt) illo, quem Nigrin vocavere. Inde Africam ab Æthiopia diſpeſcens, etiamſi non protinus populis,

feris

feris tamen & belluis frequens, ſylvarumque opifex, medios Æthiopas ſecat, cognominatus Aſtapus, quod illarum gentium lingua ſignificat aquam è tenebris profluentem. Inſulas ita innumeras ſpargit, quaſdamque tam vaſtæ magnitudinis, ut quanquam rapida celeritate, tamen dierum quinque curſu non breviore tranſvolet: circa clariſſimam earum Meroën, Aſtabores lævo alveo dictus, hoc eſt, ramus aquæ venientis è tenebris: dextero verò Aſtuſapes, quod latentis ſignificationem adjicit: nec antè Nilus, quam ſe totum aquis concordibus rurſus junxit. Sic quoque etiamnum [6] Siris, ut antè, nominatus per aliquot millia, & in totum Homero Ægyptus, aliisque Triton: ſubinde inſulis impactus, totidem incitatus irritamentis: poſtremò incluſus montibus, nec alibi torrentior, vectus aquis properantibus ad locum Æthiopum, qui Catadupi vocantur, noviſſimo cataracte inter occurſantes ſcopulos non fluere immenſo fragore creditur, ſed ruere: poſtea lenis & confractis aquis, domitaque violentia, aliquid & ſpatio feſſus, multis quamvis faucibus in Ægyptium mare ſe evomat, certis tamen diebus, auctu magno, per totam ſpatiatus Ægyptum, fœcundus innatat terræ. Cauſas hujus incrementi varias prodidere, ſed maxime probabiles, Eteſiarum eo tempore ex adverſo flantium repercuſſum, ultrò in oram acto mari: aut imbres Æthiopiæ æſtivos, iiſdem Eteſiis nubila illo ferentibus è reliquo orbe. Timæus mathematicus occultam protulit rationem: Phialam appellari fontem ejus, mergique in cuniculos ipſum amnem, vapore anhelantem fumidis cautibus, ubi conditur: verum Sole per eos dies cominus facto, extrahi ardoris vi, & ſuſpenſum abundare, ac ne devoretur, abſcondi: id evenire à Canis ortu, per

per introitum Solis in Leonem, contra perpendiculum fontis ſydere ſtante, cum in eo tractu abſumantur umbræ: plerisque è diverſo opinatis largiorem fluere, ad Septentrionem Sole diſcedente, quod in Cancro & Leone evenit, ideoque tunc minus ſiccari: rurſus in Capricornum & Auſtrinum polum reverſo ſorberi & ob id parcius fluere: ſed Timæo, ſi quis extrahi poſſe credas umbrarum defectus iis diebus & locis, ſine fine adeſt. Incipit creſcere Luna nova, quæcunque poſt ſolſtitium eſt, ſenſim modiceque, Cancrum Sole tranſeunte, abundantiſſime autem Leonem: & reſidit in Virgine, iiſdem, quibus accrevit, modis: in totum autem revocatur intra ripas in Libra, ut tradit Herodotus, centeſimo die (cum creſcit, reges aut prçfectos navigare eo, nefas judicatum eſt:) auctus ejus per puteos menſuræ notis deprehenduntur: juſtum incrementum eſt cubitorum XVI: minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent, tardius recedendo: hæ ſerendi tempora abſumunt ſolo madente: illç non dant ſitiente: utrunque reputat provincia. In duodecim cubitis famem ſentit, in tredecim etiamnum eſurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt: quindecim ſecuritatem: ſexdecim delicias. Maximum incrementum ad hoc ævi fuit cubitorum decem & octo, Claudio principe: minimum quinque Pharſalico bello, veluti necem Magni prodigio quondam flumine averſante. Cum ſtetere aquæ, apertis molibus admittuntur: ut quæque liberata eſt terra, ſeritur. Idem amnis unus omnium nullas expirat auras: ditionis Ægypti eſſe incipit à fine Æthiopiæ Syene: ita vocatur peninſula centum millia paſſuum ambitu, in qua Ceraſtæ ſunt latere Arabiæ, & in adverſo inſulæ IV Philæ DC mill. paſſ.

à Nili

à Nili fiſſura, unde appellari diximus Delta: hoc ſpatium edidit Artemidorus, & in eo CCL oppida fuiſſe: Iuba CCCC mill. paſſ. Ariſtocreon ab Elephantide ad mare DCCL mill. paſſ. Elephantis inſula infra noviſſimum cataracten tria mill. paſſ. & ſupra Syenen XVI mill. habitatur, navigationis Ægyptiæ finis, ab Alexandria DLXXXVI mill. paſſ. in tantum erravere ſupra ſcripti: ibi Æthiopicæ conveniunt naves: nanque eas plicatiles humeris transferunt, quoties ad cataractas ventum eſt. Ægyptus ſuper cæteram antiquitatis gloriam XX mill. urbium ſibi Amaſe regnante, habitata præfert, nunc quoque multis, etiamſi ignobilibus, frequens: celebratur tamen Apollinis, mox Leucotheæ, & Dioſpolis magna, eadem Thebe portarum centum nobilis fama, Coptos Indicarum Arabicarumque mercium: Nilo proximum emporium. Mox Veneris oppidum, & iterum Iovis, ac Tentyris: infra quod Abydus, Memnonis regia, & Oſiris templo inclytum, VII mill. D paſſ. in Lybiam remotum à flumine: dein Ptolemais, & Panopolis, ac Veneris iterum: & in Libyco Lycon, ubi montes finiunt Thebaidem: ab iis oppida Mercurii, Alabaſtron, Canum, & ſupra dictum Herculis: deinde Arſinoë, & jam dicta Memphis, inter quam & Arſinoiten nomon, in Libyco turres quæ pyramides vocantur, Labyrinthus in Mœridis lacu nullo addito ligno exædificatus: & oppidum Crialon: unum prçterea intus & Arabiæ conterminum, claritatis magnæ, Solis oppidum.

CAP. X. *Alexandria.*

Sed jure laudetur in litore Ægyptii maris Alexandria, à Magno Alexandro condita, in Africæ parte, ab oſtio Canopico XII mill. paſſuum juxta Mareotim lacum, qui lacus antea Arapotes nominabatur,

nabatur. Metatus eſt eam Dinochares architectus pluribus modis memorabili ingenio, xv mill. paſſ. laxitate inſeſſa, ad effigiem Macedoniç chlamydis, orbe gyrato laciniosam, dextera lævaque anguloſo procurſu; jam tum tamen quinta ſitus parte regiæ dicata. Mareotis lacus à Meridiana urbis parte, Euripo è Canopico oſtio mittitur, mediterraneo commercio, inſulas quoque plures amplexus, triginta millia paſſuum trajectu, DC ambitu, ut tradit Claud. Cæſar. Alii ſcœnos in longitudinem patere XL faciunt, ſcœnumque ſtadia triginta, ita fieri longitudinis CL millia paſſuum, tantumdem & latitudinis. Sunt in honore & intra decurſus Nili multa oppida, præcipuè quç nomina dedere oſtiis, non omnibus (XI enim reperiuntur, ſuperq; quatuor, quæ ipſi falſa ora appellant) ſed celeberrimis ſeptem, proximo Alexandriæ Canopico, deinde Bolbitino, Sebennitico, Pharnitico, Mendeſico, Tanitico, ultimoque Peluſiaco. Præterea Buros, Pharbætos, Leontopolis, Athribis, Iſidis oppidum, Buſiris, Cynopolis, Aphrodites, Sais, Naucratis unde oſtium quidam Naucraticum nominant, quod alii Heracleoticum, Canopico, cui proximum eſt, præferentes.

CAP. XI. *Arabia.*

Ultra Peluſiacum Arabia eſt, ad Rubrum mare pertinens, & odoriferam illam, ac divitem & beatæ cognomine inclytam: hçc Catabanum & Eſbonitarum, & Scenitarum Arabum vocatur, ſterilis, præterquam ubi Syriæ confinia attingit, nec niſi Caſio monte nobilis: his Arabes junguntur: ab Oriente Canchlei, à Meridie Cedrei, qui deinde ambo Nabathæis. Heroopoliticus vocatur, alterque Ælaniticus ſinus Rubri maris in Ægyptum vergentis, CL millia paſſuum intervallo inter duo

oppida,

oppida, Ælana, & in noſtro mari Gazam. Agrippa à Peluſio Arſinoën Rubri maris oppidum, per deſerta cxxv millia paſſuum tradit: tam parvo diſtat ibi tanta rerum naturæ diverſitas.

CAP. XII. *Syria, Palæſtina, Phœnice.*

Iuxta, Syria litus occupat, quondam terrarum maxima, & pluribus diſtincta nominibus: nanque Palæſtina vocabatur, qua contingit Arabas, & Iudæa, & Cœle, dein Phœnice: & qua recedit intus, Damaſcena: ac magis etiamnum meridiana, Babylonia: & eadem Meſopotamia inter Euphratem & Tigrin: quaque tranſit Taurum, Sophene: citra verò etiam Comagene: ut ultra Armeniam, Adiabene, Aſſyria antè dicta: & ubi Ciliciam attingit, Antiochia. Longitudo ejus inter Ciliciam & Arabiam ccccLxx millia paſſuum eſt: latitudo à Seleucia Pieria, ad oppidum in Euphrate Zeugma cLxx millia paſſuum: qui ſubtilius dividunt, circunfundi Syria Phœnicen volunt; [8] & eſſe oram maritimam Syriæ, cujus pars ſit Idumæa & Iudæa, deinde Phœnice, deinde Syria: id quod præjacet mare totum, Phœnicium appellatur. Ipſa gens Phœnicum in gloria magna literarũ inventionis, & ſyderum, navaliumque ac bellicarum artium. A Peluſio Chabriæ caſtra, Caſius mons, delubrum Iovis Caſii, tumulus magni Pompeii, Oſtracine: Arabia finitur à Peluſio Lxv millia paſſuum.

CAP. XIII. *Idumæa, Syria Palæſtina, Samaria.*

Mox Idumæa incipit, & Palæſtina, ab emerſu Sirbonis lacus, quem quidam cL mill. paſſ. circuitu tradidere, Herodotus Caſio monti applicuit: nunc eſt palus modica. Oppida Rhinocolura, & intus Rhaphea: Gaza, & intus Anthedon, mons Angaris. Regio per oram Samaria: oppidum Aſcalo liberum, Azotus: Iamnes duæ, altera intus; Ioppe

Ioppe Phœnicum, antiquior terrarum inundatione, ut ferunt: inſidet collem præjacente ſaxo, in quo vinculorum Andromedæ veſtigia oſtendunt. Colitur illic fabuloſa [9] Derceto. Inde Apollonia Stratonis turris, eadem Cæſarea, ab Herode rege condita: nunc colonia prima Flavia, à Veſpaſiano Imperatore deducta: finis Palęſtines centum octoginta novem millium paſſuum, à confinio Arabiæ: deinde Phœnice. Intus autem Samariæ oppida, Neapolis, quod antea Mamortha dicebatur, Sebaſte, in monte altiore Gamala.

CAP. XIV. *Iudæa, Galilæa.*

Supra Idumæam & Samariam Iudæa longe lateque funditur: pars ejus Syriæ juncta, Galilæa vocatur: Arabiæ verò & Ægypto proxima, Peræa, aſperis diſperſa montibus, & à cæteris Iudæis Iordane amne diſcreta. Reliqua Iudæa dividitur in toparchias decem, quo dicemus ordine: Hiericuntem palmetis conſitam, fontibus irriguam Emmaum, Lyddam, Ioppicam, Arcabatenam, Gophniticam, Tamniticam, Betholenen, Tephenen, Orinen, in qua fuere Hieroſolyma, longe clariſſima urbium Orientis, non Iudææ modo: Herodium cum oppido illuſtri ejuſdem nominis.

CAP. XV. *Iordanis.*

Iordanis amnis oritur è fonte Paneade, qui cognomen dedit Cæſareæ, de qua dicemus: amnis amœnus, & quatenus locorum ſitus patitur, ambitioſus, accolisque ſe præbens, velut invitus Aſphaltiten lacum dirum natura petat, à quo poſtremo ebibitur, aquasq; laudatas perdit peſtilentibus miſtas: ergo ubi prima convallium fuit occaſio, in lacum ſe fundit, quem plures Geneſaram vocant XVI mill. paſſ. longitudinis, VI mill. latitudinis, amœnis circunſeptum oppidis: ab oriente Iuliade & Hip-

& Hippo, à Meridie Tarichea, quo nomine aliqui & lacum appellant: ab Occidente Tiberiade, aquis calidis ſalubri.

CAP. XVI. *Aſphaltites.*

Aſphaltites nihil præter bitumen gignit: unde & nomen: nullum corpus animalium recipit: tauri camelique fluitant: inde fama, nihil in eo mergi. Longitudine excedit centum mill. paſſ. latitudine maxima XXV implet, minima ſex: proſpicit eum ab Oriente Arabia Nomadum, à meridie Machetus, ſecunda quondam arx Iudææ, ab Hieroſolymis. Eodem latere eſt calidus fons medicæ ſalubritatis Callirrhoë, aquarum gloriam ipſo nomine præferens.

CAP. XVII. *Gens Eſſenorum.*

Ab Occidente, litora Eſſeni fugitant uſque qua nocent, gens ſola, & in toto orbe præter cæteras mira, ſine ulla fœmina, omni Venere abdicata, ſine pecunia, ſocia palmarum: in diem ex æquo convenarum turba renaſcitur, large frequentantibus, quos vita feſſos ad mores eorum fortunæ fluctu agitat: ita per ſeculorum millia (incredibile dictu) gens æterna eſt, in qua nemo naſcitur: tam fœcunda illis aliorum vitæ pœnitentia eſt. Infra hos Engadda oppidum fuit, ſecundum ab Hieroſolymis fertilitate, palmetorumque nemoribus: nunc alterum buſtum: inde Maſada caſtellum in rupe, & ipſum haud procul Aſphaltite. Et hactenus Iudæa eſt.

CAP. XVIII. *Decapolis.*

Iungitur ei latere Syriæ Dacapolitana regio, à numero oppidorum, in quo non omnes eadem obſervant: plurimi tamen Damaſcum & [10] Opoton riguas amne Chryſorrhoa fertilem, Philadelphiam, Raphanam, omnia in Arabiam recedentia: Scytho-

Scythopolin, (antea Nyſam, à Libero patre, ſepulta nutrice ibi) Scythis deductis: Gaddara Hieromiace præfluente, & jam dictum Hippon Dion, Pellam aquis divitem, Galaſam, Canatham. Intercurſant cinguntque has urbes tetrarchiæ, [11] regionum inſtar ſingulæ, & in regna contribuuntur, Trachonitis, Paneas, in qua Cæſarea cum ſupra dicto fonte, Abila, Arca, Ampeloëſſa, Gabe.

CAP. XIX. *Tyrus & Sidon.*

Hinc redeundum eſt ad oram atque Phœnicen: fuit oppidum Crocodilon, eſt flumen: memoria urbium, Dorum, Sycaminon, promontorium Carmelum, & in monte oppidum, eodem nomine, quondam Ecbatana dictum: juxta Getta, Iebba, rivus Pagida, ſive Belus, vitri fertiles harenas parvo litori miſcens: ipſe è palude Cendevia à radicibus Carmeli profluit. Iuxta colonia Claudii Cæſaris Ptolemais, quæ quondam Ace: oppidum Ecdippa: Promontorium Album, Tyrus quondam inſula, præalto mari ſeptingentis paſſibus diviſa, nunc verò Alexandri oppugnantis operibus continens, olim partu clara, urbibus genitis, Lepti, Vtica, & illa Romani imperii æmula, terrarum orbis avida, Carthagine, etiam Gadibus extra orbem conditis: nunc omnis ejus nobilitas conchylio atque purpura conſtat. Circuitus XIX mill. paſſ. eſt, intra Palætyro incluſa; oppidum ipſum XXII ſtad. obtinet. Inde Euhydra, Sarepta, & Ornithon oppida: & Sidon artifex vitri, Thebarumque Bœtiarum parens.

CAP. XX. *Mons Libanus.*

A tergo ejus mons Libanus orſus, mille quingentis ſtad. Simyram uſque porrigitur, qua Cœle Syria cognominatur: huic par, interjacente valle, mons adverſus Antilibanus obtenditur, quondam muro

muro conjunctus: poſt eum, introrſus, Decapolitana regio eſt, prædictæque cum ea tetrarchiæ, & Palæſtinæ tota laxitas: at in ora etiamnum ſubjecta Libano, fluvius Magoras: Berytus colonia, quæ Felix Iulia appellatur: Leontos oppidum, flumen Lycos, Palæbyblos, flumen Adonis. Oppida Byblos, Botrys, Gigarta, Trieris, Calamos: Tripolis, quam Tyrii & Sydonii & Aradii obtinent: Orthoſia, Eleutheros flumen: oppida, Simyra, Marathos, contraque Aradum Antarados ſeptem ſtadiorum oppidum, & inſula ducentos paſſus à continente diſtans. Regio in qua ſupra dicti deſinunt montes, & interjacentibus campis, Bargylus mons incipit: hinc rurſus Syria, deſinente Phœnice: oppida Carne, Balanea, Paltos, Gabale: promontorium, in quo Laodicea libera, Dioſpolis, Heraclea, Charadus, Poſidium.

CAP. XXI. *Syria Antiochena.*

Deinde promontorium Syriæ Antiochenæ: intus ipſa Antiochia libera, Epidaphnes cognominata, Oronte amne dividitur: in promontorio autem Seleucia libera, Pieria appellata:

CAP. XXII. *Caſius mons.*

Super eam mons eodem, quo alius, nomine, Caſius. Cujus excelſa altitudo quarta vigilia orientem per tenebras Solem aſpicit: brevi circumactu corporis, diem noctemque pariter oſtendens: ambitus ad cacumen XIX millia paſſuum eſt, altitudo per directum IV. At in ora amnis Orontes, natus inter Libanum & Antilibanum, juxta Heliopolin. Oppidum Rhoſos, & à tergo Portæ quæ Syriæ appellantur, intervallo Rhoſiorum montium & Tauri. In ora oppidum Myriandros, mons Amanus, in quo oppidum Bomitæ: ipſe ab Syris Ciliciam ſeparat.

CAP. XXIII. *Cœle Syria.*

Nunc interiora dicantur. Cœle habet Apamiam, Marſya amne diviſam à Nazerinorum tetrarchia: Bambycen, quæ alio nomine Hierapolis vocatur: Syris verò Magog. ibi prodigioſa Atargatis, Græcis autem Derceto dicta, colitur: Chalciden cognominatam ad Belum, unde regio Chalcidene fertiliſſima Syriæ: & inde Cyrthiſtica, Cyrrhum, Gazatas, Gindarenos, Gabenos: tetrarchias duas, quæ Granucomatæ vocantur, Hemiſenos, Hylatas, Ituræorum gentem, & qui ex iis Bætarreni vocantur, Mariammitanos: Tetrarchiam, quæ Mammiſea appellatur, Paradiſum, Pagras, Pinaritas, Seleucias, præter jam dictam, duas, quæ ad Euphratem, & quæ ad Belum vocantur, Carditenſes, reliqua autem Syria habet, (exceptis quæ cum Euphrate dicentur) Arethuſios, Berœenſes, Epiphanenſes: ad Orientem Laodicenos, qui ad Libanum cognominantur, Leucadios, Lariſſæos, præter tetrarchias in regna deſcriptas barbaris nominibus XVII.

CAP. XXIV. *Euphrates.*

Et de Euphrate hoc in loco dixiſſe aptiſſimum fuerit: oritur in præfectura Armeniæ majoris Caranitide, ut prodidere ex iis, qui proxime viderunt, Domitius Corbulo in monte Aba, Licinius Mutianus ſub radicibus montis, quem Capoten appellant, ſupra Simyram XII millia paſſuum, initio Pyxirates nominatus: fluit Derxenem primum, mox Anaetiam, Armeniæ regiones à Capadocia excludens. Daſcuſa abeſt à Simyra LXXV mill. paſſ. inde navigatur [12] Paſtonam quinquaginta mil. paſſ. Melitenen Cappadociæ LXXIV mil. paſſ. Elegiam Armeniæ decem mill. paſſ. acceptis fluminibus Lyco, Arſania, Arſano: apud Elegiam occur-

occurrit ei Taurus mons, nec reſiſtit, quanquam XII millia paſſ. latitudine prævalens: [13] Omiram vocant irrumpentem: mox ubi perfregit, Euphratem, ultra quoque ſaxoſum ac violentum. Arabiam inde læva, [14] Merorum dictam regionem, triſchœna menſura, dextraque Comagenen diſterminat, pontis tamen, etiam ubi Taurum expugnat, patiens: apud Claudiopolim Cappadociæ, curſum ad occaſum Solis agit: primo hunc illi impugnatus curſum Taurus aufert: victusque & abſciſus ſibimet, alio modo vincit, ac fractum expellit in Meridiem: ita naturæ dimicatio illa æquatur, hoc eunte quo vult, illo prohibente ire qua velit. A cataractis iterum navigatur: XL mill. paſſ. inde Comagenes caput Samoſata. Arabia ſupra dicta habet oppida, Edeſſam, quæ quondam Antiochia dicebatur, Callirrhoen, à fonte nominatam, Carra: clade Craſſi nobiles: jungitur præfectura Meſopotamiæ, originem à Syris trahens, in qua Anthemuſia & Nicephorium oppida: mox Arabes, qui Rhetavi vocantur: horum caput Singara. A Samoſatis autem, latere Syriæ, Marſyas amnis influit: Gingla Comagenen finit, Merorum civitas incipit: oppida alluuntur Epiphania & Antiochia, quæ ad Euphraten vocantur: item Zeugma LXXII millibus paſſuum à Samoſatis, tranſitu Euphratis nobile: ex adverſo Apamiam Seleucus, idem utriusque conditor, ponte junxerat. Qui cohærent Meſopotamiæ, Rhoali vocantur. At in Syria oppida, Europum, Thapſacum quondam, nunc Amphipolis, Arabes Scenitæ: ita fertur uſque Vram locum, in quo converſus ad Orientem relinquit Syriæ Palmyrenas ſolitudines, quæ uſque ad Petram urbem, & regionem Arabiæ felicis appellatæ, pertinent.

CAP. XXV. *Palmyra.*

Palmyra urbs nobilis ſitu, divitiis ſoli, & aquis amœnis, vaſta undique ambitu, harenis includit agros: ac velut terris exempta à rerum natura, privata ſorte inter duo imperia ſumma, Romanorum Parthorumque, & prima in diſcordia ſemper utrinque cura, abeſt à Seleucia Parthorum, quæ vocatur ad Tigrin DXXXVII mill. paſſ. à proximo verò Syriæ litore ducentis quinquagintaduobus millibus, & à Damaſco vigintiſeptem propius.

CAP. XXVI. *Hierapolis.*

Infra Palmyræ ſolitudines, Stelendena regio eſt, dictæque jam Hierapolis, ac Berœa, & Chalcis: ultra Palmyram quoq; ex ſolitudinibus iis aliquid obtinet Hemeſa, item Elatium, dimidio propior Petræ, quam Damaſcus. Aſura autem proximè eſt, Philiſcum oppidum Parthorum ad Euphratem: ab eo Seleuciam dierum decem navigatio, totidemque ferè Babylonem. Scinditur Euphrates à Zeugmate octogintatribus millibus paſſuum circa vicum Maſſicen: & parte læva in Meſopotamiam vadit per ipſam Seleuciam, circa eam præfluenti infuſus Tigri: dexteriore autem alveo Babylonem, quondam Chaldææ caput, petit, mediamque permeans, item quam Otrin vocant, diſtrahitur in paludes. Increſcit autem & ipſe Nili modo ſtatis diebus, paulum differens, ac Meſopotamiam inundat, Sole obtinente viceſimam partem Cancri: minui incipit in Virgine, Leone tranſgreſſo: in totum verò remeat in vigeſimanona parte Virginis.

CAP. XXVII. *Cilicia, & adjunctæ gentes Iſauricæ, Homonadum, Piſidia, Lycaonia, Pamphylia, Taurus mons, Lycia.*

Sed redeamus ad oram Syriæ, cui proxima eſt Cilicia:

Cilicia : flumen Diaphanes, mons Crocodilus, portæ Amani montis : flumina, Andricus, Pinarus, Lycus : ſinus Iſſicus : oppidum Iſſos, inde Alexandria: flumen Chlorus, oppidum Ægæ liberum, amnis Pyramus, portæ Ciliciæ: oppida, Mallos, Magarſos, & intus Tarſos : Campi Aleii : oppida Caſſipolis, Mopſos liberum Pyramo impoſitum, Thynos, Zephyrium, Anchiale : amnes Saros, Sydnus Tarſum, liberam urbem, procul à mari ſecans. Regio Celenderitis cum oppido : locus Nymphæum, Solœ Cilicii nunc Pompeiopolis, Adana, Cibira, Pinara, Pedalie, Halix, Arſinoe, Tabæ, Doron : juxtaque mare Corycos, eodem nomine oppidum, & portus, & ſpecus : mox flumen Calycadnus : promontorium Sarpedon : oppida Olme, Myle, promontorium & oppidum Veneris, à quo proximè Cyprus inſula. Sed in continenti oppida, Myanda, Anemurium, Coraceſium, finiſque antiquus Ciliciæ Melas amnis. Intus autem dicendi Anazarbeni, qui nunc Cæſaraugustani, Caſtabla, Epiphania, (quæ antea Eniandos) Eleuſa, Iconium : Seleucia ſupra amnem Calicadnum, Trachiotis cognomine, à mari relata, ubi vocabatur [15] Hormia. Præterea intus flumina, Liparis, Bombos, Paradiſus : mons Imbarus. Cilicię Pamphyliam omnes junxere, neglecta gente Iſaurica : oppida ejus intus Iſaura, Clibanus, Lalaſſis : decurrit autem ad mare Anemurii regione ſupra dicti. Simili modo omnibus, qui eadem compoſuere, ignorata eſt illi contermina gens Homonadum, quorum intus oppidum Homona : cætera caſtella XLIV inter aſperas convalles latent. Inſident verticem Piſidæ, quondam Solymi appellati, quorum colonia Cæſarea, eadem Antiochia : oppida Oroanda, Sagaleſſos : hos includit

Lycaonia in Aſiaticam juriſdictionem verſa, cum qua conveniunt Philomelienſes, Tymbriani, Leucolithi, Pelteni, Hyrienſes. Datur & tetrarchia ex Lycaonia, qua parte Galatiæ contermina eſt, civitatum XIV urbe celeberrima Iconio. Ipſius Lycaoniæ celebrantur Tenbaſa in Tauro, Sinda in confinio Galatiæ atque Cappadociæ: à latere autem ejus ſuper Pamphyliam veniunt Thracum ſoboles, Milyæ, quorum Aricanda oppidum. Pamphylia, antè Mopſopia appellata: mare Pamphylium Cilicio jungitur: oppida ejus Side, & in monte Aſpendus, Plataniſtus, Perga: promontorium Leucolla: mons Sardemiſus, amnis Eurymedon juxta Aſpendum fluens: Cataractes, juxta quem Lyrneſſus & Olbia, ultimaque ejus oræ Phaſelis. Iunctum ei mare Lycium eſt, gensque Lycia unde vaſtus ſinus: Taurus mons, ab Eois veniens litoribus, Chelidonio promontorio diſterminat: immenſus ipſe, & innumerarum gentium arbiter, dextero latere Septentrionalis, ubi primum ab Indico mari exurgit, lævo Meridianus, & ad Occaſum tendens: mediamque diſtrahens Aſiam, niſi opprimenti terras occurrerent maria: reſilit ergo ad Septentriones, flexusque immenſum iter quærit, velut de induſtria rerum natura ſubinde æquora opponente, hinc Phœnicium, hinc Ponticum, illinc Caſpium & Hyrcanium, contraque Mæoticum lacum: torquetur itaq; colliſus inter hæc clauſtra, & tamen victor, flexuoſus evadit uſque ad cognata Riphæorum montium juga, numeroſis nominibus & novis, quacunque incedit, inſignis: Imaus prima parte dictus, mox Emodus, Paropamiſus, Circius, Chambades, [16] Pharphariades, Choatras, Oreges, Oroandes, Niphates, Taurus: atque ubi ſe quoque exuperat, Caucaſus: ubi brachia emittit,
ſubinde

ſubinde tentanti maria ſimilis, Sarpedon, Coraceſius, Cragus; iterumque Taurus, etiam ubi dehiſcit, ſeque populis aperit, portarum tamen nomine unitatem ſibi vindicans, quę alibi Armeniæ, alibi Caſpiæ, alibi Ciliciæ vocantur. Quinetiam confractus, effugiens quoque maria, plurimis ſe gentium nominibus hinc & illinc implet: à dextra Hyrcanus, Caſpius: à læva Pariedrus, Moſchicus, Amazonicus, Coraxicus, Scythicus appellatus: in univerſum verò Græce Ceraunius. In Lycia igitur, à promontorio ejus oppidum Simena, mons Chimæra noctibus flagrans, Hephæſtium civitas, & ipſa ſæpe flagrantibus jugis: oppidum Olympus ibi fuit: nunc ſunt montana, Gage, Corydalla, Rhodiopolis. Iuxta mare Lymira cum amne, in quem Arycandus influit, & mons Maſſycites, Andriaca civitas, Myra: oppida, Apyre, & Antiphellos, quæ quondam Habeſſus, atque in receſſu Phellus: deinde Pyrrha, itemq; Xanthus à mari XV mill. paſſ. flumenque eodem nomine: deinde Patara, quæ prius Sataros, & in monte Sydima: promontorium Cragus: ultra par ſinus priori: ibi Pinara, & quæ Lyciam finit Telmeſſus. Lycia quondam LX oppida habuit nunc XXXVI habet: ex his celeberrima præter ſupra dicta Canas, Candyba, (ubi laudatur Oenium nemus) Podalia, Choma præfluente Adeſa, Cyane, Aſcandalis, Amelas, Noſcopium, Tlos, Telanorus. Comprehendit in mediterraneis Cabaliam, cujus tres urbes, Oenoanda, Balbura, Bubon. à Telmeſſo Aſiaticum mare, ſive Carpathium, & quæ propriè vocatur Aſia: in duas eam partes Agrippa diviſit: unam incluſit ab Oriente Phrygia & Lycaonia, ab Occidente Ægeo mari, à Meridie Ægyptio, à Septentrione Paphlagonia: hujus longitudinem CCCCLXX millia paſſuum, lati-

tudinem ccc mill. fecit. Alteram determinavit ab Oriente Armenia minore, ab Occidente Phrygia, Lycaonia, Pamphylia, à Septentrione provincia Pontica, à Meridie mari Pamphylio, longam DLXXV millia paſſuum, latam CCCXXV mill. In proxima ora Caria eſt, mox Ionia: ultra eam Æolis: Caria mediæ Doridi circunfunditur, ad mare utroque latere ambiens: in ea promontorium Pedalium: amnis Glaucus deferens Telmeſſum: oppida Dædala, Crya fugitivorum: flumen Axon, oppidum Calydna.

CAP. XXVIII. *Indus fluvius.*

Amnis [17] Indus in Cybiratarum jugis ortus, recipit LX perennes fluvios, torrentes verò amplius centum: oppidum Caunos liberum, deinde Pyrnos: portus Creſſa, à quo Rhodus inſula XX mill. locus Loryma: oppida Thyſanuſa, Paridion, Larymna: ſinus Thymnias: promõtorium Aphrodiſias: oppidum Hyda: ſinus Schœnus: regio Bubaſſus: oppidum fuit Acanthus, alio nomine Dulopolis: eſt in promontorio Gnidos libera, Triopia, dein Peguſa & Stadia appellata: ab ea Doris incipit: ſed prius terga, & mediterraneas juriſdictiones indicaſſe conveniat. Vna appellatur Cibiratica: ipſum oppidum Phrygiæ eſt: conveniunt eo XXV civitates:

CAP. XXIX. *Laodicea, Apamia, Ionia, Epheſus.*

Celeberrima urbe Laodicea: impoſita eſt Lyco flumini, latera alluentibus Aſopo & Capro; appellata primò Dioſpolis; dein Rhoas: reliqui in eo conventu, quos nominare non pigeat, Hydrelitæ, Themiſones, Hierapolitæ. Alter conventus à Synnada accipit nomen: conveniunt Lycaones, Appiani, Eucarpeni, Dorylæi, Midæi, Iulienſes, &

reliqui

reliqui ignobiles populi xv. Tertius Apamiam vadit, antè appellatam Celænas, dein Ciboton: ſita eſt in radice montis Signiæ, circunfuſa Marſya, Obrima, Orga, fluminibus in Mæandrum cadentibus. Marſyas ibi redditur ortus, ac paulò mox conditus, ubi certavit tibiarum cantu cum Apolline, Aulocrenis: ita vocatur convallis decem mill. paſſuum ab Apamia, Phrygiam petentibus: ex hoc conventu deceat nominare Metropolitas, Dionyſopolitas, Euphorbenos, Acmonenſes, Peltenos, Silbianos: reliqui ignobiles IX Doridis in ſinu, Leucopolis, Amaxitos, Elæus, Euthene: dein Cariæ oppida, Pitaium, Eutaniæ, Halicarnaſſus: ſex oppida contributa ei ſunt à magno Alexandro, Theangela, Sibde, Medmaſſa, Euranium, Pedaſum, Telmeſſum: habitatur inter duos ſinus, Ceramicum & Iaſium. Inde Myndos, & ubi fuit Palæmyndus, Nariandus, Neapolis, Carianda, Termera libera, Bargyla & à quo ſinus Iaſius, oppidum Iaſus. Caria interiorum nominum fama prænitet: quippe ubi ſunt oppida, Mylaſa libera, Antiochia, ubi fuere Seminethos & Cranaos oppida; nunc eam circunfluunt Mæander & Moſſinus: fuit in eo tractu & Mæandropolis: eſt Eumenia Cludro flumini appoſita, Glaucus amnis, Lyſias oppidum & Orthoſia, Berecyntius tractus, Nyſa, Trallis (eadem Euanthia & Seleucia & Antiochia dicta) Alluitur Eudone amne, perfunditur Thebaide: quidam ibi Pygmæos habitaſſe tradunt: præterea ſunt Thydonos, Pyrrha, Eurome, Heraclea, Amyzon, Alabanda libera, quæ conventum eum cognominavit: Stratonicea libera, Hynidos, Ceramus, Trœzene, Phorontis: longinquiores eodem diſceptant foro, Othronienſes, Halydienſes, ſeu Hippini, Xyſtiani, Hydiſſenſes, Apolloniatæ, Trape-

 zopolitæ,

zopolitæ, Aphrodiſienſes liberi. Præter hæc ſunt Coſcinus, Harpaſa appoſita fluvio Harpaſo, quo & Trallicon, cum fuit, alluebatur. Lydia autem perfuſa flexuoſi amnis Mæandri recurſibus, ſuper Ioniam procedit, Phrygiæ ab exortu Solis vicina, ad Septentrionem Myſię, meridiana parte Cariam amplectens, Mæonia antè appellata: celebratur maximè Sardibus in latere Tmoli montis, qui antè Timolus appellabatur, vitibus conſitus, & ex eo profluente Pactolo, eodemque Chryſorrhoa, ac fonte Tarne: à Mæoniis civitas ipſa Hyde vocitata eſt, clara ſtagno Gygeo: Sardiana nunc appellatur ea juriſdictio: conveniuntque in eam extra prædictos, Macedones Cadveni, Loreni, Philadelpheni, & ipſi in radice Tmóli Cogamo flumini appoſiti Mæonii, Tripolitani: iidem & Antoniopolitæ Mæandro alluuntur: Apollonos hieritæ, Myſotmolitæ, & alii ignobiles. Ionia ab Iaſio ſinu incipiens, numeroſiore ambitu litorum flectitur: in ea primus ſinus Baſilicus, Poſideum promontorium & oppidum, oraculum Branchidarum appellatum, nunc Didymæi Apollinis, à litore ſtadiorum viginti: & inde centum octoginta Milletus Ioniæ caput (Lelegeis antè & Pityuſa & Anactoria nominata) ſuper octoginta urbium per cuncta maria genitrix: nec fraudanda cive Cadmo, qui primus proſam orationē condere inſtituit. Amnis Mæander ortus è lacu in monte Aulocrene, plurimisque affuſus oppidis, & repletus fluminibus crebris, ita ſinuoſus flexibus, ut ſæpe credatur reverti; Apamenam primum pervagatur regionem, mox Eumeneticam, ac dein Bargylleticos campos: poſtremò Cariam placidus, [18] omnesq; eos agros fertiliſſimo rigans limo, ad decimum à Mileto ſtadium lenis illabitur mari. Inde mons Latmus: oppida,

pida, Heraclea, montis ejus cognominis, Caricæ, Myûs, quod primò condidiſſe Iones narrantur, Athenis profecti, Naulochum, Priene: in ora quæ Trogilia appellatur; Geſſus amnis: regio omnibus Ionibus ſacra, & ideò Panionia appellata: juxta fugitivis conditum (uti nomen indicio eſt) Phygela fuit, & Marathesium oppidum: ſupra hæc Magneſia Mæandri cognomine inſignis, à Theſſalica Magneſia orta: abeſt ab Epheſo XV mill. paſſ. Trallibus eo amplius MMM antea Theſſaloce & Androlitia nominata: & litori appoſita Deraſidas inſulas ſecum abſtulit mari: intus & Thyatira alluitur Lyco, Pelopia aliquando & Euhippa cognominata: in ora autem Manteium, Epheſus Amazonum opus, multis antè expetita nominibus: Alopes, cum pugnatum apud Troiam eſt, mox Ortygia, & Morges vocata eſt, & Smyrna cognomine Trachea, & Samornion, & Prelea. Attollitur monte Pione, alluitur Cayſtro in Cylbianis jugis orto, multosque amnes deferente, & ſtagnum Pegaſeum, quod Phyrites amnis expellit: ab his multitudo limi eſt, qua terras propagat, mediisque jam campis Syrien inſulam adjecit: fons in urbe Callipia, & templum Dianæ complexi è diverſis regionibus duo Selinuntes. Ab Epheſo Manteium aliud Colophoniorum, & intus ipſa Colophon, Haleſo affluente: inde Apollinis Clarii phanum, Lebedos: fuit & Notium oppidum: Promontorium Coryceon, mons Mimas CCLM paſſuum excurrens, atque in continentibus campis reſidens. Quo in loco magnus Alexander intercidi planitiem eam juſſerat VII M D paſſuum longitudine, ut duos ſinus jungeret, Erythrasque cum Mimante circumfunderet. Iuxta eas fuere oppida Pteleon, Helos, Dorion: nunc eſt Aleon fluvius, Corinæum Mimantis

mantis promontorium, Clazomene, Parthenie & Hippi, Chytophoria appellatæ, cum inſulæ eſſent: Alexander idem per duo ſtadia continenti adnexuit. Interiêre intus Daphnûs & Hermeſia, & Sipylum, quod antè Tantalis vocabatur, caput Mæoniæ, ubi nunc eſt ſtagnum Sale: ob id & Archæopolis ſubſtituta Sipylo, & inde illi Golpæ, & huic Lebade. Regredientibus inde abeſt XII mill. paſſuum ab Amazone condita, reſtituta ab Alexandro, in ora Smyrna, amne Melete gaudens, non procul orto. Montes Aſiæ nobiliſſimi in hoc tractu ferè explicant ſe, Maſtuſia à tergo Smyrnæ, & Termetis Olympi radicibus junctus: is in Dracone deſinit, Draco in Tmolo, Tmolus in Cadmo, ille in Tauro. A Smyrna Hermus amnis campos facit, & nomini ſuo adoptat: oritur juxta Doryleum Phrygiæ civitatem, multoſque colligit fluvios, inter quos Phrygem, qui nomine genti dato, à Caria eam diſterminat: Hyllum & Cryon, & ipſos Phrygiæ, Myſiæ, Lydiæ amnibus repletos: fuit in ore ejus oppidum Temnos: nunc in extremo ſinu Myrmeces ſcopuli, oppidum Leuce in promontorio, quod inſula fuit, finiſque Ioniæ Phocæa. Smyrnæum conventum magna pars Æoliæ, quæ mox dicetur, frequentat: præterque Macedones Hyrcani cognominati, & Magnetes à Sipylo. Epheſum verò alterum lumen Aſiæ, remotiores conveniunt Cæſarienſes, Metropolitæ, Cylbiani, inferiores & ſuperiores Myſomacedones, Maſtaurenſes, Brullitæ, Hypæpeni, Dioshieritæ.

CAP. XXX. *Æolis, Troas, Pergamus.*

Æolis proxima eſt, quondam Myſia appellata, & quæ Helleſponto adjacet Troas: ibi à Phocæa, Aſcanius portus: dein fuerat Lariſſa: ſunt Cyme, Myrina, quæ Sebaſtopolim ſe vocat: & intus Ægæ,

Ægæ, Attalia, Poſidea, Neon-tichos, Temnos: in ora autem Titanus amnis, & civitas ab eo cognominata: fuit & Grynia, nunc tantum portus ſoli, inſula apprehenſa: oppidum Elæa, & ex Myſia veniens Caicus amnis: oppidum Pitane, Canaius amnis: intercidere Canæ, Lyſimachia, Atarnea, Carene, Ciſthene, Cilla, Cocillum, Thebæ, Aſtyre, Chryſa, Palæſcepſis, Gergithos, Neandros: nunc eſt Perperene civitas, Heracleotes tractus, Coryphas oppidum, amnis [19] Grylioſolius: regio Aphrodiſias (quæ antea Politiceorgas) regio Scepſis: flumen Euenum, cujus in ripis intercidere Lyrneſſos & Miletos: in hoc tractu Ida mons: & in ora quæ ſinum cognominavit & conventum, Adramytteos, olim Pedaſus dicta: flumina Aſtron, Cormalos, Eryannos, Alabaſtros, Hieros ex Ida. Intus mons Gargara, eodemq; nomine oppidum: rurſus in litore Antandros, Edonis prius vocata; deinde Cimmeris, & Aſſos, eadem Apollonia: fuit & Palamedium oppidum: promontorium Lecton diſterminans Æolida & Troada: fuit & Polymedia civitas, & Cryſſa, & Lariſſa alia: Smintheum templum durat. Intus Colone intercidit, deportata Adramytteum negotia: Apolloniatæ à Rhyndaco amne, Ereſii, Miletopolitæ, Pœmaneni Macedones, Aſchilacæ, Polichnæi, Pionitæ, Cilices, Mandagandeni: in Myſia Abrettini, & Helleſpontii appellati, & alii ignobiles. Troadis primus locus Amaxitus, dein Cebrenia, ipſaque Troas, Antigonia dicta, nunc Alexandria, colonia Rom. oppidum Nee, Scammander amnis navigabilis, & in promontorio quondam Sigæum oppidum: dein portus Achæorum, in quem influit Xanthus Simoenti junctus: ſtagnumque prius faciens Palæſcamander: cæteri Homero celebrati,

Rheſus,

Rheſus, Hepta porus, Careſus, Rhodius veſtigia non habent: Granicus diverſo tractu in Propontida fluit. Eſt tamen & nunc Scamandria civitas parva, ac M D paſſuum remotum à portu Ilium immune, unde omnis rerum claritas: extra ſinum ſunt Rhœtea litora, Rhœteo & Dardanio & Ariſbe oppidis habitata: fuit & Achilleon, oppidum juxta tumulum Achillis conditum à Mitylenæis, & mox Athenienſibus, ubi claſſis ejus ſteterat. In Sigeo fuit & Æantium, à Rhodiis conditum in altero cornu, Ajace ibi ſepulto xxx ſtad. intervallo à Sigeo, & ipſo in ſtatione claſſis ſuæ. Supra Æolida, & partem Troadis, in mediterraneo eſt, quæ vocatur Teuthrania, quam Myſi antiquitus tenuere: ibi Caicus amnis jam dictus oritur: gens ampla per ſe, etiam cum totum Myſia appellaretur. In ea Pioniæ, Andera, Cale, Stabulum, Coniſium, Tegium, Balcea, Tiare, Teuthranie, Sarnaca, Haliſerne, Lycide, Parthenium, Thymbre, Oxiopum, Lygdanum, Apollonia, longeq; clariſſimum Aſiæ Pergamum, quod intermeat Selinus, præfluit Cetius profuſus Pindaſo monte: abeſt haud procul Elæa, quam in litore diximus. Pergamena vocatur ejus tractus juriſdictio: ad eam conveniunt Thiatyreni, Mygdones, Moſſini, Bregmenteni, Hieracomitæ, Perpereni, Tyareni, Hierapolenſes, Harmatopolitæ, Attalenſes, Pantaenſes, Appollonidienſes, aliæque inhonoræ civitates. A Rhœteo Dardanium oppidum parvum abeſt ſtadium LXX: inde XVIII M promontorium Trapeza, unde primum concitat ſe Helleſpontus. Ex Aſia interiiſſe gentes tradit Eratoſthenes Solymorum, Lelegum, Bebrycum, Colycantiorum, Trepſedorum: Iſidorus Arimos, & Capretas, ubi ſit Apamia condita à Seleuco rege, inter Ciliciam, Cappa-

Cappadociam, Cataoniam, Armeniam: & quoniam ferociſſimas gentes domuiſſet, initio Dameam vocatam.

CAP. XXXI. *Inſulæ ante Aſiam, Pamphylium mare, Rhodus, Samus, Chius.*

Inſularum ante Aſiam prima eſt in Canopico oſtio Nili, à Canopo Menelai gubernatore (ut ferunt) dicta: altera juncta ponte Alexandriæ, colonia Cæſaris Dictatoris, Pharus; quondam diei navigatione diſtans ab Ægypto: nunc è turri nocturnis ignibus curſum navium regens: nanque fallacibus vadis Alexandria, tribus omnino aditur alveis [20] maris, Tegamo, Poſideo, Tauro. In Phœniceo deinde mari eſt ante Ioppen Paria, tota oppidum, in qua objectam belluæ Andromedam ferunt: & jam dicta Arados, inter quam & continentem, quinquaginta cubita alto mari, (ut author eſt Mutianus) è fonte dulcis aqua tubo coriis facto, uſque à vado trahitur. Pamphylium mare, ignobiles inſulas habet. Cilicium ex quinq; maximis Cyprum, ad ortum occaſumque Ciliciæ, ac Syriæ objectam, quondam IX regnorum ſedem: hujus circuitum Timoſthenes CCCCXXIX M D prodidit. Iſidorus CCCLXXV mill. longitudinem inter duo promontoria, Dinaretum & Acamanta, quod eſt ad Occaſum, Artemidorus CLX. CCCCC. Timoſthenes vocatam antè Acamantida, Philonides Ceraſtin, Xenagoras & Aſpeliam, & Amathuſiam, & Macariam, Aſtynomus Crypton, & Coliniam. Oppida in ea XV: Paphos, Palæpaphos, Curias, Citium, Corineum, Salamis, Amathus, Lapethos, Solœ, Tamaſeus, Epidarum, Chytri Arſinoe, Carpaſium, Golgi: fuere & ibi Cinyria, Marium, Idalium. Abeſt ab Anemurio Ciliciæ quinquaginta mill. paſſ. mare, quod prætenditur, vocant Aulona Cili-

Cilicium. In eodem ſitu Elæuſa inſula eſt; & quatuor, ante promontorium, ex adverſo Syriæ, Clides: rurſusq; ab altero capite Stiria: contra Neampaphum Hierocepia: contra Salamina, Salaminæ. In Lycio autem mari Illyris, Telendos, Attelebuſſa, Cypriæ tres ſteriles, & Dionyſia, prius Caretha dicta. Deinde contra Tauri promontorium peſtiferæ navigantibus Chelidoniæ; totidem ab iis cum oppido Leucola, Pactyæ; Laſia, Nymphais, Macris, Megiſta, cujus civitas interiit: multæ deinde ignobiles. Sed contra Chimæram Dolichiſte, Chirogylium, Crambuſſa, Rhoge, Enagora VIII mill. paſſuum, Dædaleôn duæ, Cryeôn tres, Strongyle; & contra Sidyma Antiochi, Glaucumque verſus amnem Laguſa, Macris, Didymæ, Helbo, Scope, Aſpis, & in qua oppidum interiit Telandria, proximaque Cauno Rhoduſſa. Sed pulcherrima & libera Rhodos, circuitu CXXX mill. paſſ. aut ſi potius Iſidoro credimus, CIII habitata urbibus Lindo, Camiro, Ialyſo nunc Rhodo: diſtat ab Alexandria Ægypti DLXXVIII mill. ut Iſidorus tradit: ut Eratoſthenes, CCCCLXIX mill. ut Mutianus, D à Cypro CLXVI: vocitata eſt antea Ophiuſa, Aſteria, Æthræa, Trinacria, Corymbia, Pœeſſa, Atabyria ab rege: deinde Macria, & Oloëſſa. Rhodiorum inſulæ, Carpathus, quæ mari nomen dedit: Caſos, Achne olim: Niſyros diſtans ab Gnido XII mill. D. Porphyris antea dicta. Et eodem tractu media inter Rhodum Gnidumque Syme: cingitur XXXVII mill. D. Portus benigne præbet octo. Præter has circa Rhodum, Cyclopis, Teganon, Cordyluſa, Diabetæ IV Hymos, Chalce cum oppido, Seutluſa, Narthecuſa, Dimaſtos, Progne: & à Gnido, Ciſeruſſa, Therionarce, Calydne cum tribus oppidis, Notio, Niſyro, Mendetero, & in Ar-
connefo

conneſo oppidum Ceramus. In Cariæ ora, quæ vocantur Argiæ, numero viginti, & Hyetuſſa, Lepſia, Leros. Nobiliſſima autem in eo ſinu Cos, ab Halicarnaſſo quindecim mill. paſſ. diſtans, circuitu centum, ut plures exiſtimant, Merope vocata: Cos, ut Staphylus: Meropis, ut Dionyſius: dein Nymphæa: mons ibi Prion, & Niſyron abruptam illi putant, quæ Porphyris antea dicta eſt. Hinc Carianda cum oppido: nec procul ab Halicarnaſſo Pidoſus. In Ceramico autem ſinu Priaponneſos, Hipponeſos, Pſyra, Mya, Lampſemandus, Paſſala, Cruſa, Pyrrhe, Sepiuſſa, Melano: paulumque à continente diſtans, quæ vocata eſt Cinædopolis, probroſis ibi relictis à rege Alexandro. Ioniæ ora Ægeas & Corſeas habet, & Icaron, de qua dictum eſt: Laden, quæ prius Late vocabatur: atque inter ignobiles aliquot, duas Camelidas Mileto vicinas, Mycalen, Trogilias, Trepſilion: Argennon, Sandalion, Samon liberam, circuitu octoginta ſeptem mill. paſſuum: aut, ut Iſidorus, centum: Partheniam primùm appellatam, Ariſtoteles tradit, poſtea Dryuſam, deinde Anthemuſam: Ariſtocritus adjicit Melamphyllum, dein Cypariſſiam: alii Parthenoaruſam, Stephanen: amnes in ea Imbraſus, Cheſius, Ibertes: fontes Gigarto, Leucothea: mons Cercetius: adjacent inſulæ, Rhypara, Nymphæa, Achillea. Par claritate ab ea diſtat XCIII millia paſſuum, cum oppido Chios libera, quam Æthaliam Ephorus priſco nomine appellat: Metrodorus & Cleobulus Chiam, à Chione nympha; aliqui à nive, & Macrin & Pityuſam: montem habet Pellenæum, marmor Chium: circuitu CXXV mill. paſſ. colligit, ut veteres tradidere: Iſidorus IX millia adjicit: poſita eſt inter Samum & Leſbum, ex adverſo maximè Ery-

mè Erythrarum. Finitimæ ſunt, Thalluſa, quam alii Daphnuſam ſcribunt, Oenuſſa, Elaphites, Euryanaſſa, Arginuſa cum oppido. Iam hæ circa Epheſum, & quæ Piſiſtrati vocantur, Anthinæ, Myonneſos, Diareuſa: in utraque oppida intercidere: Poroſelene cum oppido, Cerciæ, Halone, Commone, Illetia, Lepria, & Rheſperia, Procuſæ, Bolbulæ, Phanæ, Priapos, Syce, Melane, Ænare, Siduſa, Pela, Drymuſa, Anydros, Scopelos, Sycuſſa, Marathuſſa, Pſile, Perirheuſa, multæque ignobiles. Clara verò in alto Teos cum oppido, à Chio LXXXI millia paſſuum, tantundem ab Erythris. Iuxta Smyrnam ſunt Periſterides, Carteria, Alopece, Elæuſſa, Bachina, Pyſtira, Crommyoneſos, Megale: ante Troada Aſcaniæ, Plateæ III: dein Lamiæ, Plitaniæ II. Plate, Scopelos, Getone, Artheidon, Celæ, Laguſſæ, Didymæ. Clariſſima autem Leſbos, à Chio ſexagintaquinque mill. paſſ. Hemerte, & Laſia, Pelaſgia, Ægira, Æthiope, Macaria appellata fuit, octo oppidis inclyta: ex iis Pyrrha hauſta eſt mari, Ariſbe terrarum motu ſubverſa: Antiſſam Methymna traxit in ſeipſam VIII urbibus Aſiæ in XXXVII mill. paſſ. vicina: & Agamede obiit, & Hiera: reſtant Ereſos, Pyrrha, & libera Mitylene, annis D potens. Tota inſula circuitur, ut Iſidorus, CLXXIII mill. paſſ. ut veteres, CXCV M. montes habet Lepethymum, Ordymnum, Maciſtum, Creonem, Olympum: à proxima continente abeſt VII M D paſſ. Inſulæ appoſitæ, Scandalion, Leucæ quinque: ex iis Cydonea cum fonte calido: Argenuſſæ ab Æge IV mill. paſſ. diſtant: dein Pelluſa, Pedna. Extra Helleſpontum adverſa Sigæo litori adjacet Tenedus Leucophrys dicta, & Phœnice, & Lyrneſſos, abeſt à Leſbo LVI mill. paſſuum, à Sigæo XII M D.

CAP. XXXII.

CAP. XXXII. *Helleſpontus, Myſia, Phrygia, Galatia, Bithynia, Boſporus.*

Impetum deinde ſumit Helleſpontus, & mare incumbit, vorticibus limité fodiens, donec Aſiam abrumpat Europæ. Promontorium id appellavimus Trapezam: ab eo decem mill. paſſ. Abydum oppidum, ubi anguſtiæ ſeptem ſtadiorum: deinde Percote oppidum, & Lampſacum, antea Pityuſa dictum: Parium colonia, quam Homerus Adraſtiam appellavit: oppidum Priapos, amnis Æſepus, Zelia, Propontis, ita appellatur ubi ſe dilatat mare: flumen Granicum, Artace portus, ubi oppidum fuit; ultra inſula, quam continenti junxit Alexander, in qua oppidum Mileſiorum Cyzicum, anteà vocitatum Arconneſos, & Dolionis, & Dindymis, cujus à vertice mons Dindymus. Mox oppida Placia, Ariacos, Scylace, quorum à tergo mons Olympus, Mæſius dictus: civitas Olympena: amnes Horiſius, & Rhyndacus, antè Lycus vocatus; oritur in ſtagno Artynia juxta Miletopolim: recipit Maceſton, & plerosque alios, Aſiam Bithyniamque diſterminans: ea appellata eſt Cronia, dein Theſſalis, dein Maliande & Strymonis: hos Homerus Halizonas dixit, quando præcingitur gens mari. Vrbs fuit immenſa Attuſa nomine: nunc ſunt XV civitates, inter quas Gordiu-come, quæ Iuliopolis vocatur, & in ora Daſcylos: deinde flumen Gebes & intus Helgas oppidum, quæ Germanicopolis, alio nomine Booſcœte, ſicut Apamia, quæ nunc Myrlea Colophoniorum: flumen Etheleum, antiquus Troadis finis, & Myſiæ initium. Poſtea ſinus, in quo flumen Aſcanium, oppidum Bryllion, amnes Hylas & Cios cum oppido ejuſdem nominis, quod fuit emporium non procul accolentis Phrygiæ, à Mileſiis quidem conditum,

ditum, in loco tamen qui Aſcania Phrygiæ vocabatur: quapropter non alibi aptius de ea dicatur. Phrygia Troadi ſuperjecta, populisque à promontorio Lecto ad flumen Etheleum prędictis, Septentrionali ſui parte Galatiæ contermina, Meridiana Lycaoniæ, Piſidiæ, Mygdoniæque, ab Oriente Cappadociam attingit. Oppida ibi celeberrima pręter jam dicta, Ancyra, Andria, Celænæ, Colloſſæ, Carina, Cotiaion, Ceranæ, Iconium, Midaion. Sunt autores tranſiſſe ex Europa Myſos, & Brygas, & Thynos, à quibus appellantur Myſi, Phryges, Bithyni. Simul dicendum videtur & de Galatia, quæ ſuperpoſita, agros majori ex parte Phrygiæ tenet, caputque quondam ejus Gordium: qui partem eam inſedere Gallorum, Toliſtobogi, & Voturi, & Ambitui vocantur: qui Mæoniæ & Paphlagoniæ regionem, Trocmi. Prætenditur Cappadocia, à Septentrione & Solis ortu, cujus uberrimam partem occupavere Tectoſages, ac Teutobodiaci: & gentes quidem hæ. Populi verò ac tetrarchiæ omnes, numero CXCV: oppida, Tectoſagum Ancyra, Trocmorum, Tavium; Toliſtobogorum, Peſinus: præter hos celebres, Attalenſes, Araſenſes, Comenſes, Dioſhieronitæ, Lyſtreni, Neapolitani, Oeandenſes, Seleucenſes, Sebaſteni, Timoniacenſes, Tebaſeni. Attingit Galatia & Pamphyliæ Gabaliam, & Milyas, qui circa Barin ſunt, & Cyllanticum, & Oroandicum Piſidiæ tractum: item Lycaoniæ partem Obigenen. Flumina ſunt in ea præter jam dicta, Sangarium & Gallus, à quo nomen traxere Matris Deum ſacerdotes. Nunc reliqua in ora, à Cio intus in Bithynia Pruſa, ab Annibale ſub Olympo condita: inde Nicæam vigintiquinque millia paſſuum, interveniente Aſcanio lacu: deinde Nicæa in ultimo Aſcanio

nio ſinu, quæ prius Olbia: & Pruſa: item altera ſub Hippio monte. Fuere Pythopolis, Parthenopolis, Coryphanta: ſunt in ora amnes, Æſius, Bryazon, Plataneus, Areus, Siros, Gendos, qui & Chryſorrhoas. Promontorium, in quo Megarice oppidum fuit: inde Craſpedites ſinus vocabatur, quoniam id oppidum velut in lacinia erat: fuit & Aſtacum, unde & ex eo Aſtacenus idem ſinus: fuit & Libyſſa oppidum, ubi nunc Annibalis tantum tumulus: eſt in intimo ſinu Nicomedia Bithyniæ præclara: Leucatas promontorium, quo includitur Aſtacenus ſinus à Nicomedia XLII M D. Rurſusque coëuntibus terris anguſtiæ pertinentes uſque ad Boſphorum Thracium: in iis Chalcedon libera, à Nicomedia LXXII D. Proceraſtis anteà dicta, dein Compuſa: poſtea Cæcorum oppidum, quod locum eligere neſciſſent, ſeptem ſtadiis diſtante Byzantio, tanto feliciore omnibus modis ſede. Cæterum intus in Bithynia colonia Apamena, Agrippenſes, Iuliopolitæ, Bithynion. Flumina, Syrium, Lapſias, Pharmicas, Alces, Crynis, Lylæus, Scopius, Hieras, qui Bithyniam & Galatiam diſterminat. Vltra Chalcedona Chryſopolis fuit: deinde Nicopolis, à qua nomen etiamnum ſinus retinet: in quo portus Amyci: deinde Naulochum promontorium, Eſtiæ templum Neptuni, Boſphorus D paſſ. intervallo Aſiam Europæ iterum auferens, abeſt à Chalcedone XII M D paſſ. Inde fauces primæ VIII mill. CCL paſſ. ubi Phinopolis oppidum fuit: tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Aſiæ eſt, populorumq; CCLXXXII qui ad eum locum à fine Lydiæ numerantur. Spatium Helleſponti & Propontidis ad Boſphorum Thracium CLXXXVIII mill. paſſ. diximus: Chalcedone Sigeum Iſidorus CCCLXII M D paſſ. tradit.

Inſulæ

Inſulæ in Propontide ante Cyzicum Elaphonneſus, unde Cyzicenum marmor: eadem Neuris, & Proconneſus dicta. Sequuntur Ophiuſa, Acanthus, Phœbe, Scopelos, Porphyrione, Halone cum oppido: Delphacia: Polydora: Artacæon cum oppido. Eſt & contra Nicomediam Demonneſos: item ultra Heracleam, adverſa Bithyniæ Thynnias, quam barbari Bithyniam vocant. Eſt & Antiochia, & contra fauces Rhyndaci Beſbicos, decem & octo mil. circuitu. Eſt & Elæa, & duę Rhoduſſæ, Erebinthus, Magale, Chalcitis, Pityodes.

LIBER VI.

CAP. I. *Pontus Euxinus.*

PONTVS Euxinus, antea ab inhoſpitali feritate Axenos appellatus, peculiari invidia naturæ ſine ullo fine indulgentis aviditati maris, & ipſe inter Europam Aſiamque funditur. Non fuerat ſatis Oceano ambiſſe terras & partem earum aucta immanitate abſtuliſſe, non irrupiſſe fractis montibus, Calpeque Africæ avulſa, tanto majora abſorbuiſſe, quam reliquerit, ſpatia: non, per Helleſpontum Propontida infudiſſe, iterum terris devoratis: à Boſphoro quoq; in aliam vaſtitatem panditur, nulla ſatietate, donec expatianti lacus à Mæoti rapinam ſuam jungant: invitis hoc accidiſſe terris indicio ſunt tot anguſtiæ, atque tam parva naturæ repugnantis intervalla, ad Helleſpontum octigentorum ſeptuagintaquinque paſſuum ad Boſphoros duos, vel bubus meabili tranſitu: unde nomen ambobus, & [1] tanquam in diſſociatione germanitas concors. Alitum quippe cantus, canumque latratus invicem audiuntur: vocis etiam humanæ commercia; inter

ter duos orbes manente colloquio, niſi cum idipſum auferunt venti. Menſuram, Ponti à Boſphoro ad Mæotium lacum quidam fecere XIV triginta octo mill. CCCCC paſſ. Eratoſthenes centum minorem. Agrippa à Chalcedone ad Phaſim X mill. Inde Boſphorum Cimmerium trecenta ſexaginta millia. Nos intervalla generatim ponemus comperta in noſtro ævo, quando etiam in ipſo ore Cimmerio pugnatum eſt. Ergo à faucibus Boſphori eſt amnis Rhebas, quem aliqui Rhœſum dixerunt. Deinde Pſillis, portus Calpas, Sangarios fluvius ex inclytis: oritur in Phrygia, accipit vaſtos amnes, inter quos Tembrogium & Gallum. Idem Sangarius à plerisque dictus [2] Coralius, à quo incipiunt Maryandini ſinus, oppidumque Heraclea Lyco flumini appoſitum. Abeſt à Ponti ore millibus ducentis: portus Aconæ, veneno aconito dirus, ſpecus Acheruſia. Flumina Pedopiles, Callichorum, Sonautes. Oppidum Tium, ab Heraclea trigintaocto millia paſſuum. Fluvius Bilis;

CAP. II. *Gens Paphlagonum & Cappadocum.*

Vltra quem gens Paphlagonia, quam Pylæmeniam aliqui dixerunt, incluſam à tergo Galatia. Oppidum Maſtya Mileſiorum, deinde Cromna. Quo loco Henetos adjicit Nepos Cornelius, à quibus in Italia ortos cognomine eorum Venetos credi poſtulat. Seſamum oppidum, quod nunc Amaſtris: mons Cytorus, à Tio LXIV mill. paſſ. oppida Cimolis, Stephane, amnis Parthenius; promontorium Carambis vaſto excurſu; abeſt à Ponti oſtio CCCXV millia paſſuum, vel ut aliis placuit CCCL mill. tantundem à Cimmerio, aut ut aliqui maluere, CCCXII M D. fuit & oppidum eodem nomine, & aliud inde Armine: nunc eſt colonia Sinope, à Cytoro CLXIV mill. Flumen Varetum,

gens

gens Cappadocum, oppidum Gaziura & Gazelum, amnis Calys à radicibus Tauri per Cataoniam Cappadociamque decurrens. Oppida Gangre. Cariſſa: [3] Amiſum liberum, à Sinope c x x x millia paſſuum. Ejuſdemque nominis ſinus, tanti receſſus, ut Aſiam pene inſulam faciat, c c millia paſſuum haud amplius per continentem ad Iſſicum Ciliciæ ſinum. Quo in omni tractu proditur, tres tantum gentes Græcas jure dici, Doricam, Ionicam, Æolicam, cæteras Barbarorum eſſe. Amiſo junctum fuit oppidum Eupatoria, à Mithridate conditũ. Victo eo, Pompeiopolis utrunque appellatum eſt.

CAP. III. *Cappadocia.*

Cappadocia intus habet coloniam Claudii Cæſaris Archelaidem, quam præfluit Halys: oppida Comana, quod Sarus: Neo Cæſaream, quod Lycus, Amaſiam, quod Iris in regione Gazacena. In Colopena verò Sebaſtiam, & Sebaſtopolin. Hæc parva, ſed paria ſupra dictis. Reliqua ſui parte Melitam à Semiramide conditam, haud procul Euphrate: Diocæſaream, Tyana, Caſtabala, Magnopolim, Zelam: & ſub monte Argæo Mazacam, quæ nunc Cæſarea nominatur. Cappadociæ pars prætenta Armeniæ majori, Melitene vocatur: Comagenæ, Cataonia: Phrygiæ, Garſauritis: Sargauraſanæ, Cammanene: Galatiæ, Morimene: ubi diſterminat eos Cappadox amnis, à quo nomen traxere, antea Leucoſyri dicti. A Neocæſarea ſupra dicta minorem Armeniam Lycus amnis diſterminat. Eſt & Ceraunus intus clarus. In ora autem ab Amiſo oppidum & flumen Chadiſia, Lycaſtum, à quo [4] Themiſcyra regio. Iris flumen deferens Lycum. Civitas Ziela intus, nobilis clade Triarii, & victoria C. Cæſaris: in ora amnis Thermodoon,

modoon, ortus ad caſtellum, quod vocant Phanaroeam, præterq; radices Amazonii montis lapſus. Fuit oppidum eodem nomine, & alia quinque, Phamizonium, Themiſcyra, Sotira, Amaſia, Comana, nunc Manteium.

Cap. iv. *Themiſcyrenæ regionis gentes.*

Gentes, Genetarum, Charybum. Oppidum Cotyorum. Gentes, Tibareni, Moſſyni notis ſignantes corpora. Gens, Macrocephali, oppidum Ceraſus, portus Cordulæ. Gentes, Bechires, Buzeri. Flumen Melas. Gens Macrones, Sideni, flumenq; Sidenum, quo alluitur oppidum Polemonium, ab Amiſo cxx millia paſſ. Inde flumina Iaſonium, Melanthium, & ab Amiſo lxxx mill. paſſ. Pharnacea oppidum, Tripolis caſtellum & fluvius. Item Philocalia, & ſine fluvio Liviopolis, & à Pharnacea centum mill. paſſ. Trapezus liberum, vaſto monte clauſum. Vltra quod gens Armenochalybes, & major Armenia xxx mill. paſſ. diſtans. In ora ante Trapezunta flumen Pyxites, ultra verò gens Sannorum Heniochorum. Flumen [5] Abſarum cum caſtello cognomine in faucibus, à Trapezunte cl mill. paſſ. Ejus loci à tergo montium Iberia eſt: in ora verò Heniochi, Ampreutæ, Lazi. Flumina Campſeonyſis, Nogrus, Bathys. Gentes Colchorum. Oppidum Marium, flumen Heracleum, & promontorium eodem nomine, clariſſimusque Ponti Phaſis. Oritur in Moſchis: navigatur quamlibet magnis navigiis xxxviii m d paſſ. inde minoribus longo ſpatio, pontibus cxx pervius. Oppida in ripis habuit complura: celeberrima, Tyritacen, Cygnum, & in faucibus Phaſin. Maximè autem inclaruit Æa, xv mill. paſſ. à mari, ubi Hippos & Cyanos vaſti amnes è diverſo in eum confluunt. Nunc habet Surium tantum, &

ipſum ab amne influente ibi cognominatum, uſquequo magnarum navium capacem eſſe diximus. Et alios accipit fluvios, magnitudine numeroque mirabiles, inter quos Glaucum. In ore ejus inſulæ ſine nomine. Abeſt Abſaro LXXV millibus. Inde aliud flumen Charien. Gens Salæ, antiquis Phthirophagi dicti, & Suani. Flumen Cobum è Caucaſo per Suanos fluens. Dein Rhoas. Regio Ecrectice. Amnes Sigania, Terſos, Ctelpos, Chryſorrhoas, gens Abſilæ, caſtellum Sebaſtopolis, à Phaſide centum mill. paſſ. gens Sannigarum, oppidum Cygnus, flumen & oppidum [6] Pityus. Deinde multis nominibus Heniochorum gentes.

CAP. V. *Regio Colchica, Achæi, & cæteri eodem tractu.*

Subjicitur Ponti regio Colchica, in qua juga Caucaſi ad Riphæos montes torquentur, ut dictũ eſt, altero latere in Euxinum & Mæotin devexa, altero in Caſpium & Hyrcanium mare. Reliqua litorum feræ nationes tenent, Melanchlæni, Coraxi urbe Colchorum Dioſcuriade, juxta fluvium Anthemunta, nunc deſerta: quondam adeò clara, ut Timoſthenes in eam CCC nationes, quæ diſſimilibus linguis uterentur, deſcendere prodiderit. Et poſtea à noſtris CXXX interpretibus negotia ibi geſta. Sunt qui conditam eam ab Amphito & Telchio, Caſtoris ac Pollucis aurigis putent, à quibus ortam Heniochorum gentem feram conſtat. A Dioſcuriade oppidum Heracleum: diſtat Sebaſtopoli LXXX mill. paſſ. Achæi, Mardi, Cercetæ: poſt eos Serri, Cephalotomi. In intimo eo tractu Pityus oppidum opulentiſſimum, ab Heniochis direptum eſt. A tergo ejus Epageritæ, Sarmatarum populus in Caucaſi jugis: poſt quem Sauromatæ. Ad hos confugerat Mithridates Claudio principe, narra-

narravitque Thalos iis eſſe confines, qui ab Oriente Caſpii maris fauces attingerent: ſiccari eas æſtu recedente. In ora autem juxta Cercetas, flumen Icaruſa, cum oppido Hiero & flumine, ab Heracleo CXXXVI mill. Inde promontorium Cronea, à quo ſupercilium arduum tenent Toretæ, Civitas Sindica ab Hiero LXVII millia paſſuum. Flumen Sceaceriges.

CAP. VI. *Boſphoros Cimmericus, Mæotis.*

Inde ad Boſphori Cimmerii introitum octogintaocto millia CCCCC paſſ. Sed ipſius peninſulæ inter Pontum & Mæotin lacum excurrentis, non amplior octogintaſeptem mill. D paſſ. longitudo eſt: latitudo nuſquam infra duo jugera; Eionem vocant. Ora ipſa Boſphori, utrinque ex Aſia atque Europa, curvatur in Mæotin. Oppida, in aditu Boſphori primo Hermonaſſa dein Cepi Mileſiorum: mox Stratoclia, & Phanagoria, & penè deſertum Apaturos, ultimoq; in oſtio Cimmerium, quod anteà Cerberion vocabatur.

CAP. VII. *Gentes circa Mæotin.*

Inde Mæotis lacus, in Europa dictus. A Cimmerio accolunt Meotici, Vali, Serbi, Archi, Zingi, Pſeſii. Dein Tanain amnem, gemino ore influentem, colunt Sarmatæ, Medorum (ut ferunt) ſoboles, & ipſi in multa genera diviſi. Primò Sauromatæ Gynæcocratumeni: unde Amazonum connubia. Dein Evazæ, Cottæ, Cicimeni, Meſſeniani, Coſtobocci, Choatræ, Zigœ, Dandari, Tuſſagetæ, Turcæ, uſque ad ſolitudines ſaltuoſis convallibus aſperas: ultra quas Arimphæi, qui ad Ripæos pertinent montes. Tanain ipſum Scythę Silyn vocant, Mæotin Temerinda, quod ſignificat matrem maris. Oppidum in Tanais quoque oſtio fuit. Tenuere finitima primi Cares, dein Clazomenii & Mæo-

nes, poſtea Panticapenſes. Sunt qui circa Meotin, ad Ceraunios montes altiores, has tradunt gentes, à litore Napæas, ſupraque Eſſedones Colchis junctos, ac montium cacuminibus. Dein Carmacas, Oranos, Antacas, Mazacas, Aſcanticos, Acapeatas, Agagammatas, Phycaros, Rhimoſolos, Aſcomarcos: & ad juga Caucaſi Icatalas, Imaduchos, Ranos, Anclacas, Tydios, Caraſtaſcos, Aſuciandas. Lagoum amnem ex montibus Catheis, in quem defluit Opharus: ubi gentes Caucadas, Opharitas; Amnem Menotharum, Imituenis ex montibus ſciſſum, inter Agedos, Carnapas, Gardeos, Acciſos, Gabros, Gregaros. Circaque fontem Imitiſſi, Imituos, & Aparthenos. Alii influxiſſe eo Suitas, Auchetas, Satarneos, Aſampatas. Ab his Tanaitas & Nepheonitas viritim deletos. Aliqui flumen Opharium labi per Cantecos & Sapeos: Tanain verò tranſiſſe Phatareos, Herticeos, Spondolicos, Synhietas, Amaſſos, Iſſos, Catacetos, Tagoros, Catonos, Neripos, Agandeos, Mandareos, Saturcheos, Spaleos.

CAP. VIII. *Cappadocia, Armenia.*

Peracta eſt interior ora, omneſque accolæ: nunc reddantur gentes in Mediterraneo ſinu: in quo multa aliter, ac veteres, proditurum me non eo inficias, anxia perquiſita cura, rebus nuper in eo ſitu geſtis à Domitio Corbulone, regibuſque inde miſſis ſupplicibus, aut regum liberis obſidibus. Ordiemur autem à Cappadocum gente; longiſſime hæc Ponticarum omnium introrſus recedens, minorem Armeniam majoremque & Comagenen lævo ſuo latere tranſit: dextro verò omnes in Aſia dictas gentes, plurimis ſuperfuſa populis: magnoque impetu ſcandens ad ortum Solis & Tauri juga, tranſit Lycaoniam, Piſidiam, Ciliciam: vadit ſuper

ſuper Anthiochiæ tractum, & uſque ad Cyrrheſticam ejus regionem parte ſua, quæ vocatur Cataonia, contendit. Itaq; ibi longitudo Aſiæ XII quinquaginta mill. paſſ. efficit, latitudo DCXL millia.

Cap. IX. *Armenia dua.*

Armenia autem major incipiens à Pariedris montibus, Euphrate amne (ut dictum eſt) aufertur Cappadociæ: & qua diſcedit Euphrates, Meſopotamiæ, haud minus claro amne Tigri. Vtrunque fundit ipſa, & initium Meſopotamiæ facit, inter duos amnes ituræ. Quod intereſt ibi, tenent Arabes Orei. Sic finem uſque in Adiabenen perfert. Ab ea tranſverſis jugis incluſa, latitudinem in læva pandit ad Cyrum amnem tranſverſa in Araxem: longitudinem verò ad minorem uſq; Armeniam, Abſaro amne in Pontum defluente, & Pariedris montibus (qui fundunt Abſarum) diſcreta ab illa. Cyrus oritur in Heniochiis montibus, quos alii Coraxicos vocavere: Araxes eodem monte, quo Euphrates, VI millia paſſuum intervallo: auctusq; amne Muſi, & ipſe (ut plures exiſtimavere) à Cyro defertur in Caſpium mare. Oppida celebrantur in minore, Cæſarea, Aza, Nicopolis: in majore Arſamote Euphrati proximum, Tigri Carcathiocerta: in excelſis autem Tigranocerta, at in campis juxta Araxem Artaxata. Vniverſæ magnitudinem Aufidius quinquagies centena mill. prodidit. Claudius Cæſar longitudinem à Daſcuſa ad confinium Caſpii maris XIII mill. paſſ. latitudinem dimidium ejus, à Tigranocerta ad Iberiam. Dividitur (quod certum eſt) in præfecturas, quas ii ſtrategias vocant, quaſdam ex iis vel ſingula regna quondam, barbaris nominibus cxx. Cludunt eam ab Oriente montes, ſed non ſtatim Ceraunii, nec Adjabene regio. Quod intereſt ſpatii, Sopheni te-

nent: ab his juga: ultra Adjabeni tenent. Per convalles autem proximi Armeniæ ſunt Menobardi, & Moſcheni. Abjabenen Tigris, & montium ſinus cingunt. Ab læva ejus, regio Medorum eſt, & proſpectus Caſpii maris. Ex Oceano hoc (ut ſuo loco dicemus) infunditur, totumque Caucaſiis montibus cingitur: horum incolæ per confinium Armeniæ nunc dicentur.

Cap. x. *Albania, Iberia.*

Planitiem omnem à Cyro uſque, Albanorum gens tenet: mox Iberum, diſcreta ab iis amne Alazone, in Cyrum è Caucaſiis montibus defluente. Prævalent oppida Albaniæ Cabalaca, Iberiæ Harmaſtis juxta flumen, Neoris: regio Thaſie, & Triare uſque ad [7] Partedoros montes. Vltra ſunt Colchicæ ſolitudines: quarum à latere ad Ceraunios verſo, Armenochalybes habitant, & Moſchorum tractus ad Iberum amnem in Cyrũ defluentem: & infra eos Sacaſſani, & deinde Macrones ad flumen Abſarum. Sic plana ac devexa obtinentur. Rurſus ab Albaniæ confinio, tota montium fronte, gentes Sylvorum feræ, & infra Lubienorum, mox Diduri & Sodii.

Cap. xi. *Portæ Caucaſiæ.*

Ab iis ſunt portæ Caucaſiæ (magno errore à multis Caſpiæ dictæ) ingens naturæ opus montibus interruptis repentè, ubi fores obditæ ferratis trabibus, ſubter medias amne Dyriodori fluente, citraque in rupe caſtello (quod vocatur Cumania) communito, ad arcendas tranſitu gentes innumeras: ubi loci terrarum orbe portis diſcluſo, ex adverſo maxime Harmaſtis oppidi Iberum. A portis Caucaſiis per montes Gordyeos Valli, Suarni indomitæ gentes, auri [8] tantum metalla fodiunt. Ab iis ad Pontum uſque Heniochorum plura genera,

mox

mox Achæorum. Ita ſe habet terrarum ſinus è clariſſimis. Aliqui inter Pontum & Caſpium mare CCCLXXV mill. paſſ. non amplius intereſſe tradiderunt: Cornelius Nepos CL mill. Tantis iterum anguſtiis infeſtatur Aſia. Claudius Cæſar à Cimmerio Boſphoro ad Caſpium mare CL mill. prodidit: eaque perfodere excogitaſſe Nicatorem Seleucum, quo tempore ab Ptolomæo Cerauno ſit interfectus. A portis Caucaſiis ad Pontum CC mill. paſſuum eſſe conſtat ferè.

CAP. XII. *Inſulæ in Ponto.*

Inſulæ in Ponto Planctæ, ſive Cyaneæ, ſive Symplegades. Deinde Apollonia, Thynnias dicta, ut diſtingueretur ab ea, quæ eſt in Europa. Diſtat à continenti paſſibus mil. cingitur tribus millibus. Et contra Pharnaceam Chalceritis, quam Græci Ariam dixerunt, ſacramque Marti, & in ea volucres cum advenis pugnaſſe pinnarum ictu.

CAP. XIII. *Gentes in Scytico Oceano.*

Nunc omnibus, quæ ſunt interiora Aſiæ, dictis, Riphæos montes tranſcendat animus, dextraque litore Oceani incedat. Tribus hic è partibus cæli alluens Aſiam, Scythicus à Septentrione, ab Oriente Eous, à Meridie Indicus vocatur, varieque per ſinus & accolas in complura nomina dividitur. Verum Aſiæ quoq; magna portio appoſita Septentrioni, injuria ſyderis rigentis, vaſtas ſolitudines habet. Ab extremo Aquilone ad initium Orientis æſtivi Scythæ ſunt. Extra eos ultraque Aquilonis initia Hyperboreos aliqui poſuêre, pluribus in Europa dictos. Primum inde noſcitur promontorium Celticæ, Lytarmis, fluvius Carambucis, ubi, laſſatâ cum ſyderum vi, Riphæorum montium deficiunt juga: ibique Arimphæos quoſdam accepimus, haud diſſimilem Hyperboreis gentem:

ſedes illis nemora, alimenta baccæ, capillus juxta fœminis virisque in probro exiſtimatur: ritus clementes. Itaque ſacros haberi narrant, inviolatosq; eſſe etiam feris accolarum [9] populis: nec ipſos modo, ſed illos etiam, qui ad eos perfugerint. Vltra eos planè jam Scythæ, Simmerii, Cicianthi, Georgi, & Amazonum gens. Hæc uſque ad Caſpium & Hyrcanum mare. Nanque id erumpit è Scythico Oceano in averſa Aſiæ, pluribus nominibus accolarum appellatum, celeberrimis duobus, Caſpio, & Hyrcano. Non minus hoc eſſe quam Pontum Euxinum, Clitarchus putat. Eratoſthenes ponit & menſuram: ab exortu ad meridiem, per Caduſiæ & Albaniæ oram quinquies mill. cccc ſtad.
10 Inde per Aratiaticos, Amarbos, Hyrcanos, ad oſtium Zoni fluminis, quater mill. DCCC ſtad. Ab eo ad oſtium Iaxartis mill. CCCC. Quæ ſumma efficit quindecies centena ſeptuagintaquinque mil. paſſ. Artemidorus hinc detrahit vigintiquinque mill. paſſ. Agrippa Caſpium mare, genteſque quæ circa ſunt, & cum his Armeniam, determinans ab Oriente Oceano Serico, ab Occidente Caucaſi jugis, à Meridie Tauri, à Septentrione Oceano Scythico, patere qua cognitum eſt, ccccxc mill. paſſ. in longitudinem: ccxc mill. in latitudinem prodidit. Non deſunt verò, qui ejus maris univerſum circuitum à freto xxv mill. paſſ. tradunt. Irrumpit autem arctis faucibus in longitudinem ſpatioſis; at ubi cœpit in latitudinem pandi, lunatis obliquatur cornibus: velut ad Mæotim lacum ab ore diſcedens, Scythici arcus (ut autor eſt M. Varro) ſimilitudine. Primus ſinus appellatur Scythicus: utrinque enim accolunt Scythæ, & per anguſtias inter ſe commeant, hinc Nomades, & Sauromatæ multis nominibus, illinc Abzoæ non paucioribus.

Ab

Ab introitu dextra, mucronem ipſum faucium tenent Vdini, Scytharum populus: dein per oram Albani (ut ferunt) ab Iaſone orti: ante quos mare quod eſt, Albanum nominatur. Hæc gens ſuperfuſa montibus Caucaſeis, ad Cyrum amnem, Armeniæ confinium atque Iberiæ, deſcendit, ut dictum eſt. Super maritima ejus, Vdinorumque gentem, Sarmatæ, Vtidorſi, Aroteres prætenduntur: quorum à tergo indicatæ jam Amazones Sauromatides. Flumina per Albaniam decurrunt in mare, Caſſios & Albanos: deinde Cambiſes in Caucaſiis ortus montibus: mox Cyrus in Coraxicis, ut diximus. Oram omnem à Caucaſo prææltis rupibus inacceſſo, patere c c c c x x v mil. paſſ. autor eſt Agrippa. A Cyro Caſpium mare vocari incipit: accolunt Caſpii. Corrigendus eſt error in hoc loco multorum, & eorum etiam, qui in Armenia res proximè cum Corbulone geſſere; nanque hi Caſpias appellavere portas Iberiæ, quas Caucaſias diximus vocari: ſitusque depicti, & inde miſſi, hoc nomen inſcriptum habent. Et Neronis principis comminatio, ad Caſpias portas tendere dicebatur, cum peteret illas, quæ per Iberiam in Sarmatas tendunt, vix ullo propter appoſitos montes aditu. Ad Caſpium mare ſunt aliæ, Caſpiis gentibus junctæ: quod dignoſci non poteſt, niſi comitatu rerum Alexandri Magni; nanque Perſarum regna, quę nunc Parthorum intelligimus inter duo maria Perſicum & Hyrcanum Caucaſiis jugis attolluntur: utrinque per devexa laterum Armeniæ majori, à frontis parte, quę vergit in Comagenem, [11] Sophene (ut diximus) copulatur, eique Adiabene Aſſyriorum initium. Cujus pars eſt Arbelitis, ubi Darium Alexander debellavit, proxima Syriæ. Totam eam Macedones Mygdaniam cogno-

minaverunt à ſimilitudine. Oppida Alexándria, item Antiochia, quam Niſibin vocant. Abeſt ab Artaxatis DCCL mill. paſſ. Fuit & Ninus impoſita Tigri, ad Solis occaſum ſpectans, quondam clariſſima. Reliqua verò fronte, qua tendit ad Caſpium mare, Atropatene, ab Armeniæ Otene regione diſcreta Araxe. Oppidum ejus Gazæ ab Artaxatis quadringenta quinquaginta millia paſſuum. Totidem ab Ecbatanis Medorum, quorum pars ſunt Atropateni.

CAP. XIV. *Media. Caſpiæ portæ.*

Ecbatana caput Mediæ Seleucus rex condidit: à Seleucia magna DCCL millia paſſuum: à portis verò Caſpiis XX mill. Reliqua Medorum oppida, Phauſia, Agamzua, Apamia Rhaphane cognominata. Cauſa portarum nominis eadem, quæ ſupra, interruptis anguſto tranſitu jugis, ita ut vix ſingula meent plauſtra, longitudine VIII millia paſſuum toto opere manu facto. Dextera lævaque ambuſtis ſimiles impendent ſcopuli, ſitiente tractu per XXXVIII mill. paſſ. Anguſtias impedit corrivatus ſalis è cautibus liquor, atque eadem emiſſus. Præterea ſerpentium multitudo, niſi hyeme, tranſitum non ſinit.

CAP. XV. *Gentes circa Hyrcanum mare.*

Adjabenis connectuntur Carduchi, quondam dicti, nunc Cordueni, præfluente Tigri: his Pratitæ, Paredoni appellati, qui tenent Caſpias portas. Iis à latere altero occurrunt deſerta Parthiæ, & Citheni juga. Mox ejuſdem Parthiæ amœniſſimus ſitus, qui vocatur Choara. Duæ urbes ibi Parthorum, oppoſitæ quondam Medis, Calliope, & alia in rupe Iſſatis quondam. Ipſius verò Parthiæ caput Hecatompylos, abeſt à portis CXXXIII mill. paſſ. Ita Parthorum quoq; regna foribus diſcluduntur.

Egreſ-

Egreſſos portis excipit protinus gens Caſpia, ad litora uſque, quæ nomen portis & mari dedit: Læva montoſa. Ab ea gentes retrorſus ad Cyrum amnem produntur CCXX mill. paſſuum. Ab eodem amne ſi ſubeatur ad portas, DCC mill. paſſ. Hunc enim deinde cardinem Alexandri Magni itinera fecere: ab iis portis ad Indiæ principium, ſtadia quindecim millia ſexcenta octoginta prodendo: ab Bactra oppidũ, quod appellant Zariaſpa, tria millia ſeptingenta. Inde ad Iaxartem amnem quinque millia.

CAP. XVI. *Item aliæ gentes.*

A Caſpiis ad Orientem verſus regio eſt, [12] Zapavortene dicta, & in ea fertilitatis inclytæ locus Darieum: [13] mox gentes Tapyri, Anariaci, Stauri, Hyrcani, à quorum litoribus idem mare Hyrcanum vocari incipit, à flumine Syderi. Circa id amnes Mazeras, Stratos, omnia ex Caucaſo. Sequitur regio Margiane, apricitatis inclytæ, ſola in eo tractu vitifera, undique incluſa montibus amœnis, ambitu ſtadiorum mille quingentorum, difficilis aditu propter harenoſas ſolitudines per CXX millia paſſuum, & ipſa contra Parthiæ tractum ſita, in qua Alexander Alexandriam condiderat. Qua diruta à barbaris, Antiochus Seleuci filius, eodem loco reſtituit Syrianam, interfluente Margo, qui corrivatur [14] in Zotale. is maluerat illam Antiochiam appellari. Vrbis amplitudo circuitu LXX ſtad. In hanc Orodes Romanos, Craſſiana clade captos deduxit. Ab hujus excelſis per juga Caucaſi protenditur ad Bactros uſque gens Mardorum, fera, ſui juris. Ab eo tractu gentes Ochani, Chomari, Berdrigei, Harmatotrophi, Bomarei, Commani, Marucæi, Mandrueni, Iatii. Flumina Mandrum, Gridinum: ultraque Choraſmii, Gandari, Attaſini, Paricani, Sarangæ, Parrhaſini, Mata-

Maratiani, Naſotiani, Aorſi, Gelæ, quos Græci Caduſios appellavere, Matiani. Oppidum Heraclea, ab Alexandro conditum: quod deinde ſubverſum ac reſtitutum, Antiochus Achaida appellavit: Derbices, quorum medios fines ſecat Oxus amnis, ortus in lacu Oxo: Syrmatæ, Oxii, Tagæ, Heniochi, Bateni, Saraparæ, Bactri, quorum oppidum Zariaſpe, quod poſtea Bactrum, à flumine appellatum eſt. Gens hæc obtinet averſa montis Paropamiſſi, ex adverſo fontis Indi: includitur flumine Ocho. Vltra Sogdiani, oppidum Panda, & in ultimis eorũ finibus Alexandria, ab Alexandro magno conditum. Aræ ibi ſunt ab Hercule ac Libero patre conſtitutæ, item Cyro & Semiramide atque Alexandro: finis omnium eorum ductus ab illa parte terrarum, includente flumine Iaxarte, quod Scythæ Silyn vocant: Alexander, militesque ejus, Tanain putavere eſſe. Tranſcendit eum amnem Demonax, Seleuci & Antiochi regum dux, quem maximè ſequimur in iis: arasque Apollini Didymæo ſtatuit.

CAP. XVII. *Scytharum gens.*

Vltra ſunt Scytharum populi. Perſæ illos Saras in univerſum appellavere à proxima gente, antiqui Arameos. Scythæ ipſi Perſas, Chorſaros: & Caucaſum montem Graucaſum, hoc eſt, nive candidum. Multitudo populorum innumera: & quæ cum Parthis ex æquo degat. Celeberrimi eorum Sacæ, Maſſagetæ, Dahę, Eſſedones, Ariacę, Rhymnici, Peſici, Amordi, Hiſti, Edones, Camæ, Camacæ, Euchatæ, Cotieri, Antariani, Pialæ, Arimaſpi, antea Cacidari, Aſæi, Oeteï. Ibi Napæi interiiſſe dicuntur, & Appellæi. Nobilia apud eos flumina, Mandagræum & Caſpaſium. Nec in alia parte major autorum inconſtantia, credo propter innu-

innumeras vagasque gentes. Hauſtum ipſius maris dulcem eſſe & Alexander Magnus prodidit, & M. Varro, talem perlatum Pompeio, juxta res gerenti Mithridatico bello, magnitudine haud dubiè influentium amnium victo ſale. Adjicit idem, Pompeii ductu exploratum, in Bactros ſeptem diebus ex India perveniri ad Icarum flumen, quod in Oxum influat: & ex eo per Caſpium in Cyrum ſubvectas, quinque non amplius dierum terreno itinere, ad Phaſin in Pontum Indicas poſſe devehi merces. Inſulæ toto eo mari multæ, vulgata una maximè Tazata: à Caſpio mari Schythicoque Oceano, in eam curſus inflectitur, ad Orientem converſa litorum fronte. Inhabitabilis ejus prima pars, à Scythico promontorio, ob nives: proxima inculta, ſævitiâ gentium: Anthropophagi Scythæ inſident, humanis corporibus veſcentes. Ideò juxta vaſtæ ſolitudines, ferarumque multitudo, haud diſſimilem hominum immanitatem obſidens. Iterum deinde Scythæ. Iterumque deſerta cum belluis, uſque ad jugum incumbens mari, quod vocant Tabin. Nec ante dimidiam fermè longitudiné ejus oræ, quæ ſpectat æſtivum Orientem, inhabitatur illa regio. Primi ſunt hominum, qui noſcantur, Seres, lanicio ſylvarum nobiles, perfuſam aqua depectentes frondium canitiem: unde geminus fœminis noſtris labor, redordiendi fila, rurſumque texendi. Tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, ut in publico matrona tranſluceat. Seres mites quidem, ſed & ipſi feris perſimiles, cœtum reliquorum mortalium fugiunt, cum commercia [15] expectant. Primum eorum noſcitur flumen Pſitaras, proximum Carabi, tertium Lanos, à quo promontorium: Chryſe ſinus, Cyrnaba flumen, Attanos ſinus. Et gens hominum

minum Attacorum, apricis ab omni noxio afflatu ſecluſa collibus, eadem, qua Hyperborei degunt, temperie. De iis privatim condidit volumen Amometus, ſicut Hecatæus de Hyperboreis. Ab Attacoris, gentes Thyri & Tochari, & jam Indorum Caſiri: introrſus ad Scythas verſi, humanis corporibus veſcuntur. Nomades quoque Indiæ vagantur. Sunt qui ab Aquilone contingi ab ipſis & Cyconas dixere, & Bryſanos. Sed inde (ut planè conſentiunt omnes) Emodi montes aſſurgunt, Indorumque gens incipit, non eo tantum mari adjacens, verùm & meridiano, quod Indicum appellavimus: quæque pars Orienti adverſa recto prætenditur ſpatio, & flexum & initium Indici maris XVIII. LXXV mill. paſſ. colligit. Deinde qua flectitur in Meridiem XXIV. LXXV mill. paſſ. ut Eratoſtenes tradit, uſque ad Indum, qui eſt ab Occidente finis Indiæ. Complures autem totam ipſius longitudinem XL dierum noctiumque velifico navium curſu determinavere: & à Septentrione ad Meridiem XXVII quinquaginta mill. paſſ. Agrippa longitudinis XXXIII, latitudinis XXIII prodidit. Poſidonius ab æſtivo Solis ortu ad hybernum exortum metatus eſt eam, adverſam Galliæ ſtatuens, quam ab occidente æſtivo ad occidentem hybernum metabatur totam. [16] Favonio itaque obverſam ejus venti afflatu juvari Indiam, ſalubremque fieri, haud dubia ratione docuit. Alia illius cæli facies, alii ſyderum ortus: binæ meſſes in anno, binæ æſtates, media inter illas hyeme Eteſiarum flatu: [17] noſtra verò brumali. Lenes ibi auræ, mare navigabile; gentes & urbes innumerabiles, ſi quis omnes perſequi velit. Etenim patefacta eſt non modò Alexandri Magni armis, regumque qui ei ſucceſſere, circumvectis etiam in

Hyrca-

Hyrcanum mare, & Caſpium Seleuco & Antiocho, præfectoque claſſis eorum Patrocle: verùm & aliis autoribus Græcis, qui cum regibus Indicis morati (ſicut Megaſthenes, & Dionyſius à Philadelpho miſſus ex ea cauſa) vires quoque gentium prodidere. Non tamen deeſt diligentiæ locus, adeò diverſa & incredibilia traduntur. Alexandri Magni comites in eo tractu Indiæ quem ſubegerant, ſcripſerunt quinque mill. oppidorum fuiſſe, [18] nullum Cominus, gentium IX. Indiamque tertiam partem eſſe terrarum omnium, multitudinem populorum innumeram, probabili ſanè ratione. Indi enim prope gentium ſoli nunquam emigravere finibus ſuis. Colliguntur à Libero patre ad Alexandrum Magnum reges eorum CLIV, annis quinque millia CCCCII adjiciunt & menſes tres. Amnium mira vaſtitas. Proditur Alexandrum nullo die minus ſtadia ſexcenta navigaſſe in Indo, nec potuiſſe ante menſes quinque enavigare, adjectis paucis diebus: & tamen minorem Gange eſſe conſtat. Seneca etiam apud nos, tentata Indiæ commentatione ſexaginta amnes ejus prodidit; gentes duodeviginti centumque. Par labor ſit montes enumerare. Iunguntur inter ſe Imaus, Emodus, Paropamiſus, Caucaſi partes, à quibus tota decurrit in planitiem immenſam, & Ægypto ſimilem. Verùm ut terrena demonſtratio intelligatur, Alexandri Magni veſtigiis inſiſtamus. Diognetus & Beton itinerum ejus menſores, ſcripſere, à portis Caſpiis Hecatompylon Parthorum quot diximus, millia eſſe: inde Alexandriam Arion, quam urbem is rex condidit, [19] DLXV mill. Inde ad Prophthaſiam Drangarum CXCIX mill. Inde ad Arachoſiorum oppidum DXV mill. Inde Orthoſpanum CCL mill. Inde Alexandri oppidum quinquaginta mill.

(In

(In quibuſdam exemplaribus diverſi numeri reperiuntur) hanc urbem ſub ipſo Caucaſo eſſe poſitam. Ab ea ad flumen [20] Chepta, & oppidum Indorum [21] Peucolaitin, CCXXVII mill. Inde ad flumen Indum & oppidum Taxila, ſexaginta mill. Ad Hydaſpen, fluvium clarum, CXX mill. Ad Hypaſin, non ignobiliorem, XLIX, CCCXC. mill. qui fuit Alexandri itinerum terminus, exuperato tamen amne, arisque in adverſa ripa dicatis. Epiſtolæ quoque regis ipſius conſentiunt his. Reliqua inde Seleuco Nicatori peragrata ſunt: ad Heſidrum, CLXVIII mill. Iomanem amnem tantundem. Exemplaria aliqua adjiciunt quinque mill. paſſuum. Inde ad Gangen CXII mill. Ad Rhodapham CXIX mill. Alii CCCXXV mill. in hoc ſpatio produnt. Ad Calinipaxa oppidum, CLXVII D, alii CCLXV mill. Inde ad confluentem Iomanis amnis, & Gangis D CXXV mill. plerique adjiciunt XIII mill. ad oppidumque Palibotra CCCCXXV. Ad oſtium Gangis DCXXXVIII mill. paſſuum. Gentes, quas memorare non pigeat, à montibus Emodis, quorum promontorium Imaus vocatur, incolarum lingua nivoſum ſignificante, Iſari, Coſyri, Izgi, & per juga Chiſiotoſagi, multarumque gentium cognomen Bracmanæ, quorum Maccocalingæ: Flumina Pumas & Cainas (quod in Gangem influit) ambo navigabilia. Gentes Malingæ proximi mari, & ſupra Mandei, Malli, quorum mons Mallus, tractusque ejus finis Ganges:

CAP. XVIII. *Fluvius Ganges.*

Hunc alii incertis fontibus, ut Nilum, rigantemq; vicina eodem modo, alii in Scythicis montibus naſci dixerunt. Influere in eum XIX amnes. Ex iis navigabiles, præter jam dictos, Canucham, Vamam, Erranoboam, Coſoagum, Ionum. Alii cum

cum magno fragore ipſius ſtatim fontis erumpere: dejectumque per ſcopuloſa & abrupta, ubi primùm molles planities contingat, in quodam lacu hoſpitari· inde lenem fluere, ubi minimum, VIII mill. latitudine, ubi modicum, ſtadiorum centum, altitudine nuſquam minore paſſ. xx.

CAP. XIX. *Gentes Indiæ.*

Noviſſimâ gente Gangaridum Calingarum; 22 regio Parthalis vocatur. Regi LXX mill. peditum, equites mille, elephanti DCC in procinctu bellorum excubant. Nanque vita mitioribus populis Indorum multipartita degitur: alii tellurem exercent; militiam alii capeſſunt, merces alii ſuas evehunt, res externas invehunt; res publicas optimi ditiſſimique temperant, judicia reddunt, regibus aſſident. Quintum genus celebratæ illic, & propè in religionem verſæ ſapientiæ deditum, voluntaria ſemper morte vitam, accenſo prius rogo, finit. Vnum ſuper hæc eſt ſemiferum, ac plenum laboris immenſi, & quo ſupra dicta continentur, venandi elephantes domandique. Iis arant, iis invehuntur, hæc maximè novere pecuaria: iis militant, dimicantque pro finibus. Delectum in bellua vires & ætas atque magnitudo faciunt. Inſula in Gange eſt amplæ magnitudinis gentem continens unam, Modogalicam nomine. Vltra ſiti ſunt Modubæ, Molindæ, ubere cum oppido ejuſdem nominis magnifico, Galmodroëſi, Preti, Caliſſæ, Saſuri, Paſſalæ, Colubæ, Orxulæ, Abali, Taluctæ. Rex horum peditum L mill. equitum III mill. Elephantos CCCC in armis habet. Validior deinde gens Andaræ, plurimis vicis, XXX oppidis, quæ muris turribusque muniuntur, regi præbet peditum C mill. equitum II mill. Elephantos mill. Fertiliſſimi ſunt auri Dardæ, Setæ verò argenti. Sed omnium

omnium in India propè, non modò in hoc tractu, potentiam claritatemque antecedunt Praſii, ampliſſima urbe ditiſſimaque Palibotra: unde quidam ipſam gentem Palibotros vocant, imò verò tractum univerſum à Gange. Regi eorum peditum ſexcenta mill. equitum XXX mill. elephantorum IX mill. per omnes dies ſtipendiantur, unde conjectatio ingens opum eſt. Ab iis in interiore ſitu Monedes & Suari, quorum mons Maleus, in quo umbræ ad Septentrionem cadunt hyeme, æſtate in Auſtrum, per ſenos menſes. Septentriones eo tractu ſemel in anno apparere, nec niſi XV diebus, Beton autor eſt: hoc idem pluribus locis Indiæ fieri, Megaſthenes. Auſtrinum polum Indi Dramaſa vocant. Amnis Iomanes in Gangem per Palibotros decurrit inter oppida Methora & Cyriſoborca. A Gange verſa ad Meridiem plaga, tinguntur Sole populi, jam quidem infecti, nondum tamen Æthiopum modo exuſti: quantum ad Indum accedunt, tantum colore præferunt ſydus. Indus ſtatim à Praſiorum gente, quorum in montanis Pygmæi traduntur. Artemidorus inter duos amnes XXI mill. paſſ. intereſſe tradit.

CAP. XX. *Indus fluvius.*

Indus, Sindus ab incolis appellatus, in jugo Caucaſi montis, quod vocatur Paropamiſus, adverſus Solis ortum effuſus, & ipſe undeviginti recipit amnes. Sed clariſſimos Hydaſpem, quatuor alios afferentem, Cantabram, tres: per ſe verò navigabiles Aceſinem & Hypaſin: quadam tamen aquarum modeſtia nuſquam latior quinquaginta ſtadiis, aut altior XV paſſ. ampliſſimam inſulam efficiens, quæ Praſiane nominatur, & aliam minorem, quæ Patale. Ipſe per XII M XL paſſ. (parciſſimis autoribus) navigatus, & quodam Solis comitatu

mitatu in Occaſum verſus Oceano infunditur. Menſuram in ora ad eum ponam, ut invenio, generatim, quanquam inter ſe nullæ congruant. Ab oſtio Gangis ad promontorium Calingon, & oppidum Dandagula DCCXXV mill. paſſ. Ad Tropina XII. XXV mill. paſſ. Ad Perimulæ promontorium, ubi eſt celeberrimũ Indię emporium DCCL. Ad oppidum in inſula, quam ſupra diximus, Patalen, DCXX mill. paſſ. Gentes montanæ inter eum & Iomanem Ceſi, Cetriboni ſylveſtres: deinde Megallæ, quorum regi quingenti elephanti, peditum equitumque numerus incertus: Chryſei, Paraſangæ, Aſangæ, tigri fera ſcatentes. Armant peditum XXX mill. elephantos CCC, equites DCCC. Hos includit Indus, montium corona circundatos & ſolitudinibus per DCXXXV mil. Infra ſolitudines, Dari, Suræ: iterumq; ſolitudines per CLXXXVIII mill. paſſ. plerunq; harenis ambientibus haud alio modo, quam inſulas mari. Infra deſerta hæc Maltecoræ, Singæ: Marohæ, Rarungæ, Morontes, Maſuæ, Pagungæ, [23] jam hi montium, qui perpetuo tractu Oceani oram tenent, incolæ liberi & regum expertes, multis urbibus montanos obtinent colles, Nareæ deinde, quos claudit mons altiſſimus Indicorum Capitalia. Hujus incolæ, alio latere latè auri & argenti metalla fodiunt. Ab iis Oraturæ, quorum regi elephanti quidem decem, ſed amplæ vires peditum: Varetatæ, qui ſub rege, elephantos non alunt, fiducia equitum peditumque: Odomboeræ, Salabaſtræ, Horatæ, urbe pulchra, foſſis paluſtribus munita: per quas crocodili, humani corporis avidiſſimi, aditum niſi ponte non dant: & aliud apud illos laudatur oppidum Automela, impoſitum litori, quinque amnium in unum confluente concurſu, emporio nobili. Regi eorum

eorum elephanti M D C peditum CL mill. equitum quinque M. Pauperior Charmarum rex, elephantos LX parvasque reliquas vires habet. Ab iis gens Pandæ, ſola Indorum regnata fœminis. Vnam Herculi, ſexus ejus, genitam ferunt, ob idque gratiorem præcipuo regno donatam: ab ea deducentes originem imperitant CCC oppidis, peditum CL mill. elephantis quingentis. Poſt hanc trecentarum urbium Syrieni, Derangæ, Poſingæ, Buzæ, Gogiarei, Vmbræ, Nereæ, Brancoſi, Nobundæ, Cocondæ, Neſei, Pedatriræ, Solobriaſæ, Oloſtræ Patalen inſulam attingentes: à cujus extremo litore ad Caſpias portas XVIII. XXV mill. produntur. Hinc deinde accolunt Indum adverſum, evidenti demonſtratione, Amatæ, Bolingæ, Gallitalutæ, Dimuri, Megari, Ordabæ, Meſæ. Ab his Vri, Sileni: mox deſerta in CCL mill. paſſ. Quibus exuperatis Organagæ, Abaortæ, Sibaræ, Suertæ: & ab iis ſolitudines prioribus pares. Dein Sarophages, Sorgæ, Baraomatæ, Gumbritæque, quorum XIII nationes, ſingulisq; binæ urbes. Aſeni trium urbium incolæ. Caput eorum Bucephala, Alexandri regis equo (cui fuerat hoc nomen) ibi ſepulto conditum. Montani ſuper hos Caucaſo ſubjecti: Soleadæ, Sondræ, tranſgreſſisque Indum, & cum eo decurrentibus Samarabriæ, Sambruceni, Briſabritæ, Oſii, Antixeni, Taxilæ, cum urbe celebri, jam in plana demiſſo tractu, cui univerſo nomen Amandræ. Populi quatuor, Peucolaitæ, Arſagalitæ, Geretæ, Aſoi. Etenim plerique ab occidente non Indo amne determinant, ſed adjiciunt quatuor ſatrapias, Gedroſos, Arachotas, Arios, Paropamiſadas:

CAP. XXI. *Arii, & juncta gentes.*

Vltimo fine Cophete fluvio, quæ omnia Ario-

rum eſſe, aliis placet. Necnon & Nyſam urbem plerique Indiæ aſcribunt, montemque Merum, Libero patri ſacrum: unde origo fabulæ, Iovis ſemine editum. Item [24] Aſpagonas gentem, vitis, & lauri, & buxi, pomorumque omnium in Græcia naſcentium fertilem. Quæ memoranda, & propè fabuloſa, de fertilitate terræ, ac genere frugum arborumque, aut ferarum, aut volucrum, & aliorum animalium traduntur, ſuis quæque locis in reliqua parte operis commemorabuntur; quatuor vero ſatrapiæ mox paulo, ad Taprobanen inſulam feſtinante animo. Sed antè ſunt aliæ, Patale, quam ſignificavimus in ipſis faucibus Indi, tiquetra figura, ccxx mill. paſſ. latitudine. Extra oſtium Indi, Chryſe, & Argyre, fertiles metallis, ut credo. Nam quod aliqui tradidere, aureum argenteumq; iis ſolum eſſe, haud facilè crediderim. Ab iis xx mill. paſſ. Crocala. Ab ea xii mill. paſſ. Bibaga, oſtreis & conchiliis referta. Deinde Toralliba ix mill. paſſ. à ſupra dicta, multæque ignobiles.

CAP. XXIX. *Taprobane inſula.*

Taprobanen alterum orbem terrarum eſſe, diu exiſtimatum eſt. Antichthonum appellatione. Vt liqueret et inſulam eſſe, Alexandri magni ætas resque præſtitere. Oneſicritus claſſis ejus præfectus, elephantos ibi majores bellicoſioresque, quam in India, gigni ſcripſit: Megaſthenes flumine dividi, incolasque Palæogonos appellari, auri margaritarumque grandium fertiliores, quam Indos. Eratoſthenes & menſuram prodidit longitudinis vii mill. ſtad. latitudinis quinque mill. nec urbes eſſe, ſed vicos ſeptingentos. Incipit ab Eoo mari, inter ortum occaſumq; Solis Indiæ prætenta, & quondam credita xx dierum navigatione à Praſiana gente diſtare: mox, quia papyraceis navibus armamen-

mamentisq; Nili peteretur, ad noſtrarum navium curſus, VII dierum intervallo taxato. Mare intereſt vadoſum, ſenis non amplius altitudinis paſſibus, ſed certis canalibus adeò profundum, ut nullæ ancoræ ſidant: ob id navibus utrinque proræ, ne per anguſtias alvei circumagi ſit neceſſe. Syderum in navigando nulla obſervatio. Septentrio non cernitur: ſed volucres ſecum vehunt, emittentes ſæpius, meatumque earum terras petentium comitantur. Nec plus, quam ternis menſibus in anno navigant. Cavent à ſolſtitio maximè centum dies, tunc illo mari hyberno. Hactenus à priſcis memorata: nobis diligentior notitia Claudii principatu contigit, legatis etiam ex inſula advectis. Id accidit hoc modo: Annii Plocami, qui maris rubri vectigal à fiſco redemerat, libertus circa Arabiam navigans, Aquilonibus raptus præter Carmaniam XV die Hippuros portum ejus invectus, hoſpitalis regis clementia ſex menſium tempore imbutus alloquio, percontanti poſtea enarravit Romanos & Cæſarem. Mirum in modum in auditis juſtitiam ille ſuſpexit, quod pares pondere denarii eſſent in captiva pecunia, cum diverſæ imagines indicarent à pluribus factos. Et hoc maxime ſollicitatus ad amicitiam, legatos quatuor miſit, principe eorum Rachia. Ex iis cognitum, D eſſe oppida, portum contra Meridiem, appoſitum oppido Paleſimundo, omnium ibi clariſſimo, ac regiæ CC mill. plebis. Stagnum intus Megiſba, CCLXXV mill. paſſ. ambitu, inſulas pabuli tantum fertiles, complexum. Ex eo, duos amnes erumpere: Paleſimundum, juxta oppidum ejuſdem nominis influentem in portum tribus alveis, quinque ſtadiorum arctiſſimo, XV ampliſſimo: alterum ad Septentrionem Indiamque verſum, Cydara nomine.

mine. Proximum eſſe Indię promontorium, quod vocetur Colaicum, quatridui navigatione, medio in curſu Solis inſula occurrente. Mare id colore perviridi, præterea fruticoſum arboribus, jubas earum gubernaculis deterentibus. Septentriones Vergiliasque apud nos, veluti novo cœlo, mirabantur. Lunam quidem apud ipſos, non niſi ab octava ad XVI, ſupra terram aſpici fatentes. Canopum lucere noctibus, ſydus ingens & clarum. Sed maximè mirum iis erat, umbras ſuas in noſtrum cælum cadere, non in ſuum: Solemque à læva oriri, & in dexteram occidere potius, quam è diverſo. Iidem narravere, latus inſulæ, quod prætenderetur Indiæ, X mill. ſtad. eſſe, ab Oriente hyberno: ultra montes Emodos, Seras quoque ab ipſis aſpici, notos etiam commercio: patrem Rachiæ commeaſſe eo. Advenis [25] ibi feras occurſare: ipſos verò excedere hominum magnitudinem, rutilis comis, cæruleis oculis, oris ſono truci, nullo commercio linguæ: cætera eadem, quæ noſtri negotiatores. Fluminis ulteriore ripa merces poſitas juxta venalia tolli ab his, ſi placeat permutatio: non aliter odio juſtiore luxuriæ, quam ſi perducta mens illuc uſque cogitet, quid, & quo petatur, & quare. Sed ne Taprobane quidem, quamvis extra orbem à natura relegata, noſtris vitiis caret. Aurum argentumque & ibi in pretio. Marmor [26] teſtudinis ſimile, gemmæ margaritæque in honore multo præſtantiores, & totius luxuriæ noſtræ cumulus. Ipſorum opes majores eſſe dicebant, ſed apud nos opulentiæ majorem uſum. Servum nemini, non in diem aut interdiu ſomnum: ædificia modice ab humo extantia, annonam nunquam augeri, non fora liteſve eſſe: coli Herculem: eligi regem à populo ſenecta clementiaque, liberos non haben-

habentem: & ſi poſtea gignat, abdicari, ne fiat hæreditarium regnum. Rectores ei à populo xxx dari: nec niſi plurium ſententia quenquam capitis damnari: ſic quoq; appellationem eſſe ad populum LXX judices dari: ſi liberent ii reum, amplius triginta iis nullam eſſe dignationem, graviſſimo probro. regi cultum Liberi patris, cæteris Arabum. Regem, ſi quid delinquat, morte mulctari, nullo interimente, averſantibus cunctis, & cõmercia etiam ſermonis negantibus; feſta venatione abſumi, gratiſſimam eam tigribus elephantisq; conſtare. Agros diligenter coli: vitis uſum non eſſe: pomis abundare. Eſſe & in piſcatu voluptatem, teſtudinũ maximè, quarum ſuperficie familias habitantium contegi: tanta reperiri magnitudine: vitam hominum centum annis modicam. Hæc comperta de Taprobanę.

CAP. XXIII. *Capiſſene, Carmania.*

Quatuor ſatrapiæ, quas in hunc locum diſtulimus, ita ſe habent: à proximis Indo gentibus montana Capiſſenę habuit Capiſſam urbẽ, quam diruit Cyrus. Arachoſia cum flumine & oppido ejuſdem nominis, quod quidam Cophen dixere, à Semiramide conditum. Amnis [27] Hermandus præfluens per Abeſten Arachoſiorum: proximos iis à Meridie ad partem Arachotarum faciunt Gedroſos, & à Septentrione Paropamiſadas; Cartana oppidũ ſub Caucaſo, quod poſtea Tetragonis dictum: hæc regio eſt ex adverſo Bactrianorum [28] deinde, cujus oppidum Alexandria, à conditore dictum, Syndraci, Dangulæ, Parapiani, Cantaces, Maci. Ad Caucaſum Cadruſi oppidum ab Alexandro conditum: infra hæc [29] omnia, ora ab Indo. Ariana regio ambuſta fervoribus, deſertisque circundata, multa tamen interfuſa opacitate: cultores congregat circa duos maximè fluvios, Tonderon & Aroſapen:

ſapen: oppidum Artacoana. Arius amnis, qui præfluit Alexandriam ab Alexandro conditam: patet oppidum ſtad. xxx multoque pulchrius, ſicut antiquius, Artacabane, iterum ab Antiocho munitum, ſtad. L. Doriſci gens: amnes Pharnacotis, Ophradus. Prophthaſia oppidum Zaraſparum, Drangæ, Argetæ, Zarangæ, Gedruſi: oppida Peucolais, Lymphorta, Methoricorum deſertum. Amnis Manain, Augutturi gens: flumen Borru, gens Vrbi, flumen navigabile Ponamus Pandarum finibus: item Caberon Sorarum, oſtio portuoſus, oppidum Condigramma: flumen Cophes; influunt in eum navigabilia Sadarus, Paroſpus, Sodinus. Arianæ partem eſſe Daritin aliqui volunt, menſuramque produnt utriusq; longitudine XIX. L mill. paſſ. latitudine dimidio minore, quam Indię. Alii Gedruſos & Scyros poſuere per CLXXXIII mill. paſſ. mox Ichthyophagos Oritas, propria non Indorum lingua loquentes, per CC mill. paſſ. inde poſuere Arbiorum gentem per CC mill. Ichthyophagos omnes; Alexander vetuit piſcibus vivere. Vltra deſerta: deinde Carmania, ac Perſis, atque Arabia. Sed priuſquam hæc generatim perſequamur, indicare convenit, quæ prodit Oneſicritus, claſſe Alexandri circumvectus in mediterranea Perſidis ex India; narrata proximè à Iuba: dein eam navigationem, quæ his annis comperta ſervatur hodie. Oneſicriti & Nearchi navigatio nec nomina habet manſionum, nec ſpatia: primumque Xylenepolis ab Alexandro condita, unde cœperunt exordium, juxta quod flumen, aut ubi fuerit, non ſatis explanatur: hæc tamen digna memoratu produntur ab eis: oppidum à Nearcho conditum in navigatione ea: flumen Nabrum navium capax: contra inſula diſtans LXX ſtad. Alexandria

condita à Leonato juſſu Alexandri in finibus gentis: Argenus portu ſalubri: flumen 30 Tuberum navigabile, quod circa Paſiræ. Deinde Ichthyophagi tam longo tractu, ut xx dierum ſpatio prænavigaverint. Inſula, quæ Solis appellatur, & eadem cubile Nympharum, rubens, in qua nullum non animal abſumitur, incertis cauſis. Ori gens; flumen Carmaniæ Hytanis portuoſum, & auro fertile: ab eo primum Septentriones apparuiſſe adnotavere: Arcturum nec omnibus cerni noctibus, nec totis unquam Achæmenidas uſq; illo tenuiſſe. Æris & ferri metalla, & arſenici, & minii exerceri: inde promontorium Carmaniæ eſt: ex quo in adverſa ora ad gentem Arabiæ Macas trajectus diſtat L mill. paſſ. Inſulæ tres, quarum Organa tantum habitatur aquoſa, à continenti xxv mill. paſſ. Inſulæ IV jam in ſinu ante Perſida, circa has hydri marini vicenum cubitorum adnatantes terruere claſſem. Inſula Acrotadus, item Gauratæ, in quibus Chiani gens: flumen Hyperis in medio ſinu Perſico, onerariarum navium capax. Flumen Sitiogagus, quo Paſargadas ſeptimo die navigatur: flumen navigabile Phirſtimus, inſula ſine nomine: flumen Granius modicarum navium capax, per Suſianen fluit: dextra ejus accolunt Deximontani, qui bitumen perficiunt. Flumen Oroatis oſtio difficili, niſi peritis: inſulæ II parvæ: inde vadoſa navigatio paluſtri ſimilis, per euripos tamen quoſdam peragitur: oſtium Euphratis: Lacus, quem faciunt Eulæus & Tigris juxta Characem: inde Tigri Suſa. Feſtos dies ibi agentem Alexandrum invenerunt ſeptimo menſe, poſtquam digreſſus ab iis fuerat Patalis, tertio navigationis: ſic Alexandri claſſis navigavit. Poſtea à Syagro Arabiæ promontorio Patalen Favonio, quem Hypalum ibi vocant,

vocant, peti certiſſimum videbatur XIII. XXXII mill. paſſ. æſtimatione. Secuta ætas propiorem curſum tutioremque judicavit, ſi ab eodem promontorio Zizerum amnem portum Indiæ peteret: diuque ita navigatum eſt, donec compendia invenit mercator, lucroque India admota eſt. Quippe omnibus annis navigatur, ſagittariorum cohortibus impoſitis: etenim piratæ maximè infeſtabant. Nec pigebit totum curſum ab Ægypto exponere, nunc primùm certa notitia pateſcente: digna res, nullo anno imperii noſtri minus H-S quingenties exhauriente India, & merces remittente, quæ apud nos centuplicato veneant, M M paſſuum ab Alexandria abeſt oppidum Iuliopolis: inde navigant Nilo Coptum CCCIII mill. paſſ. qui curſus Eteſiis flantibus peragitur XII diebus: à Copto camelis itur, aquationum ratione manſionibus diſpoſitis: prima appellatur Hydreuma, XXXII mill. Secunda in monte, diei itinere. Tertia in altero hydreumate, à Copto XCV mill. deinde in monte: mox ad hydreuma Apollinis, à Copto CLXXXIV mill. paſſ. rurſus in monte: mox ad novum Hydreuma à Copto CCXXXIII mill. paſſ. (eſt aliud Hydreuma vetus, Troglodyticum nominatur, ubi præſidium excubat diverticulo II millium. diſtat à novo Hydreumate IV mill. paſſ.) Inde Berenice oppidum, ubi portus rubri maris, à Copto CCLVIII mill. paſſ. Sed quia major pars itineris conficitur noctibus propter æſtus, & ſtativis dies abſumuntur, totum à Copto Berenicen iter duodecimo die peragitur. Navigare incipiunt æſtate media ante Canis ortum, aut ab exortu protinus: veniuntque circiter XXX die Ocelim Arabiæ, aut Canan thuriferæ regionis: eſt & tertius portus, qui vocatur Muza, quem Indica navigatio non

petit, nec niſi thuris odorumq; Arabicorum mercatores: intus oppida:regia ejus appellatur Saphar, aliudq; Sabe. Indos autem petentibus utiliſſimum eſt ab Oceli egredi: inde vento Hypalo navigant diebus quadraginta ad primum emporium Indiæ Muzirim, non expetendum propter vicinos piratas, qui obtinent locum nomine Hydras: neque eſt abundans mercibus: præterea longe à terra abeſt navium ſtatio, lintribusque efferuntur onera, quæ geruntur: regnabat ibi, cum proderem hæc, Celebothras. Alius utilior portus gẽtis Necanidon, qui vocatur Becare: ibi regnat Pandion, longe ab emporio mediterraneo diſtante oppido, quod vocatur Moduſa. Regio autẽ, ex qua piper monoxylis lintribus Becaren convehunt, vocatur Cottona: quæ omnia gentium portuumve aut oppidorum nomina apud neminem priorum inveniuntur: quo apparet mutari locorum ſtatus. Ex India renavigant menſe Ægyptio Tybi incipiente, noſtro Decembri: aut utique Mechiris Ægyptii intra diem ſextum, quod fit intra Idus Ianuarias noſtras: ita evenit, ut eodem anno remeent: navigant autem ex India vento Vulturno: & cũ intravere rubrum mare, Africo vel Auſtro: nunc revertemur ad propoſitum. Carmaniæ oram patere duodecies centena L mill. paſſ. Nearchus ſcripſit: ab initio ejus ad flumen Sabin centum mill. paſſ. inde vineas coli & arva ad flumen [31] Andanin, xxv mill. ſpatio: regio vocatur Armuzia: oppida Carmaniæ, Zetis, & Alexandria. Irrumpit deinde & in hac parte geminum mare terras, quod Rubrum dixere noſtri, Græci Erythræum à rege Erythra, aut (ut alii) Solis repercuſſu talem reddi colorem exiſtimantes: alii ab harena terraque, alii tali aquæ ipſius natura:

CAP. XXIV.

CAP. XXIV. *Sinus Perſicus, & Arabicus.*

Sed in duos dividitur ſinus: is qui ab Oriente eſt, Perſicus appellatur xxv mill. paſſ. circuitu, ut Eratoſthenes tradit: ex adverſo eſt Arabia, cujus xii mill. paſſ. eſt longitudo: rurſus altero ambitur ſinu Arabico nominato: Oceanum qui influit, Azanium appellant. Perſicum introitum v mill. paſſ. latitudinis, alii quatuor fecerunt: ab eo ad intimum ſinum recto curſu xi. xxv mill. propemodum conſtat eſſe, & ſitum ejus humani capitis effigie. Oneſicritus & Nearchus ab Indo amne in ſinum Perſicum, atque illinc Babylonem ab Euphratis paludibus, ſcripſerunt xxv mill. paſſ. eſſe. In Carmaniæ angulo ſunt Chelonophagi, teſtudinum ſuperficie caſas tegentes, carne veſcentes: à flumine Arbi promontorium ipſum inhabitant, præter capita toto corpore hirti, coriisque piſcium veſtiti:

CAP. XXV. *Caſcandrus inſula, Parthorum regna.*

Ab horum tractu Indiam verſus Caſcandrus deſerta inſula in Oceano L mill. paſſ. traditur: juxtaque eam freto interfluente [32] Stoidis, quæſtuoſa margaritis. A promontorio Carmanis junguntur Armozei: quidam interponunt Arbio CCCCII mill. paſſ. toto litore: ibi portus Macedonum, & aræ Alexandri in promontorio. Amnes Saganos: dein Daras, & Salſos: ab eo promontorium Themiſteas, inſula Aphrodiſias habitatur. Inde Perſidis initium ad flumen Oroatin, quo dividitur ab Elymaide. Contra Perſidem inſulę, Philos, Caſandra, Aratia cum monte præalto Neptuno ſacra. Ipſa Perſis adverſus Occaſum ſita obtinet litora DL millia paſſuum, etiam in luxum dives, in Parthorum jam pridem tranſlata nomen. Horum de imperio nunc paucis: regna Parthorum

duodeviginti ſunt omnia: ita enim dividunt provincias circa duo (ut diximus) maria: Rubrum à meridie, Hyrcanum à Septentrione. Ex iis undecim, quæ ſuperiora dicuntur, incipiunt à confinio Armeniæ, Caſpiiſque litoribus: pertinent ad Scythas, cum quibus ex æquo degunt; reliqua ſeptem regna inferiora appellantur. Quod ad Parthos attinet, ſemper fuit Parthia in radicibus montium ſæpius dictorum, qui omnes eas gentes prætexunt: habet ab Ortu Arios, à Meridie Carmaniam & Arianos; ab Occaſu Pratitas, Medos; à Septentrione Hyrcanos, undique deſertis cincta. Vlteriores Parthi Nomades appellantur: citra deſerta, ab Occaſu urbes eorum, quas diximus, Iſſatis & Calliope: ab Oriente æſtivo Europum, ab hyberno Mania: in media Hecatompylos, Arſacia: regio Niſæa Parthyenes nobilis, ubi Alexandropolis à conditore.

CAP. XXVI. *Media, Meſopotamia, Babylon, Seleucia.*

Neceſſarium eſt hoc in loco ſignare & Medorum ſitum, terrarumque faciem circumagere ad Perſicum mare, quo facilius deinde reliqua noſcantur. Nanque Media ab Occaſu tranſverſa oblique Parthiæ occurrens, utraque regna includit: habet ergo ipſa ab Ortu Caſpios & Parthos, à Meridie Sittacenen & Suſianen & Perſida, ab occaſu Adjabenen, à Septentrione Armeniam. Perſæ Rubrum mare ſemper accoluere, propter quod is ſinus Perſicus vocatur: Regio ibi maritima Cyropolis: qua verò ipſa ſubit ad Medos, Elymais. Megala appellatur locus, arduo montis aſcenſu per gradus, introitu anguſto, ad Perſepolin caput regni, dirutam ab Alexandro: præterea habet in extremis finibus Laodiceam, ab Antiocho conditam:

inde ad orientem Magi obtinent Paſſagardas caſtellum, in quo Cyri ſepulchrum eſt: & horum Ecbatana oppidum tranſlatum ab Dario rege ad montes. Inter Parthos & Arianos excurrunt Parætaceni: his gentibus & Euphrate, inferiora regna cluduntur: reliqua dicemus à Meſopotamia excepto mucrone ejus, Arabumque populis, in priore dictis volumine. Meſopotamia tota Aſſyriorum fuit, vicatim diſperſa, præter Babylona & Ninum: Macedones eam in urbes congregavere, propter ubertatem ſoli: oppida, præter jam dicta, habet Seleuciam, Laodiceam, Artemitam: item in Arabum gente, qui Aroei vocantur, & Mardani, Antiochiam: quæ à præfecto Meſopotamiæ Nicanore condita Arabis vocatur. Iunguntur his Arabes, introrſus Eldamarii: ſuper quos ad Pellacontam flumen Bura oppidum, Salmani & Maſei Arabes. Gordyæis verò juncti Aloni, per quos Zerbis fluvius in Tigrin cadit, Azones Silices montani, & Orontes. Quorum ad Occidentem oppidum Gaugamela: item Sue in rupibus. Supra Silici, Claſſitæ, per quos Lycus ex Armenia fertur: Abſitris ad hybernum exortum, Azochis oppidum. Mox in campeſtribus oppida Dioſpage, Polytelia, Stratonicea, Anthemus. In vicinia Euphratis Nicephorion, ut diximus, quod Alexander juſſit condi propter loci opportunitatem. Dicta eſt in Zeugmate Apamia, ex qua Orientem petentes excipit oppidum apprimè munitum, quondam ſtadiorum ſexaginta quinque amplitudine, & ſatraparum regia appellatum, quo tributa conferebantur, nunc in arcem redactum. Durant, ut fuerant, Hebata, & ductu Pompeii Magni terminus Romani Imperii Oruros, à Zeugmate ducentis quinquaginta millibus paſſuum. Sunt qui tradunt Euphratem

Gobaris præfecti opere diductum, ubi eum diximus ſindi, ne præcipiti curſu Babyloniam infeſtaret: ab Aſſyriis verò univerſis appellatum [33] Armalchar, quod ſignificat regium flumen: qua derivatur, oppidum fuit Agrani è maximis, quod diruêre Perſæ. Babylon Chaldaicarum gentium caput diu ſummam claritatem obtinuit in toto orbe, propter quam reliqua pars Meſopotamiæ Aſſyriæque Babylonia appellata eſt, ſexaginta millia paſſuum amplexa muris, ducenos pedes altis, quinquagenos latis, in ſingulos pedes ternis digitis menſura ampliore, quam noſtra, interfluo Euphrate, mirabili opere utroque. Durat adhuc ibi Iovis Beli templum: inventor hic fuit ſideralis ſcientiæ. Cætero in ſolitudinem rediit, exhauſta vicinitate Seleuciæ, ob id conditæ à Nicatore intra nonageſimum lapidem, in confluente Euphratis foſſa perducti atque Tigris: quæ tamen Babylonia cognominatur, libera hodie ac ſui juris, Macedonumque moris: ferunt ei plebis urbanæ DC mill. eſſe: ſitum verò mœnium Aquilæ pandentis alas: agrum totius Orientis fertiliſſimum: invicem ad hanc exhauriendam, Cteſiphontem juxta tertium ab ea lapidem in Chalonitide condidere Parthi, quod nunc eſt caput regni: & poſtquam nihil proficiebatur, nuper Vologeſus rex aliud oppidum Vologeſocertam in vicino condidit. Sunt etiamnum in Meſopotamia oppida, Hipparenum, Chaldæorum & hoc, ſicut Babylon, juxta flumen Narragam, qui dedit civitati nomen: muros Hipparenorum Perſæ diruêre. Orcheni quoque tertia Chaldæorum doctrina, in eodem ſitu locantur, ad Meridiem verſi: ab his Notitæ & Ortophantæ, & Græciochantæ. Euphrate navigari Babylonem è Perſico mari CCCCXII mill. paſſ. tradunt Nearchus

& Oneſi-

& Oneſicritus: qui verò poſtea ſcripſere, à Seleucia CCCCXC mill. Iuba à Babylone Characem CLXXV mill. paſſ. fluere aliqui ultra Babylonem continuo alveo, priuſquam diſtrahitur in irrigua LXXXVII mill. Vniverſo autem curſu XI millia paſſuum. Inconſtantiam menſuræ diverſitas autorum facit, cum Perſæ quoque ſchœnos & paranſangas alii alia menſura determinent. Vbi deſinit [34] alveo munire, ad confinium Characis accedente tractu, ſtatim infeſtant Attali latrones, Arabum gens: ultra quos Scenitæ. Ambitu verò Euphratis Nomades Arabiæ uſque ad deſerta Syriæ, unde in Meridiem flecti eum diximus, ſolitudines Palmyrenas relinquentem. Seleucia abeſt à capite Meſopotamiæ Euphratem navigantibus undecies centena XXV mill paſſ. à mari rubro ſi Tigri navigetur, CCCXX mill. à Zeugmate DXXVII mill. Zeugma à Seleucia Syriæ ad noſtrum litus CXXXII mill. paſſuum. Hæc eſt ibi latitudo terrarum inter duo maria. Parthici verò regni DCCCC. XLIV millia paſſuum. Eſt etiamnum oppidum Meſopotamiæ in ripa Tigris circa confluentes, quod vocant Digbam.

CAP. XXVII. *Flumen Tigris.*

Sed & de Tigri ipſo dixiſſe conveniat: oritur in regione Armeniæ majoris, fonte conſpicuo in planitie: loco nomen Elongoſine eſt ipſius, qua tardior fluit, Diglito: unde concitatur, à celeritate Tigris incipit vocari: ita appellant Medi ſagittam: influit lacum Arethuſam omnia illata pondera ſuſtinentem, & nitrum nebulis exhalantem; unum genus ei piſcium eſt, idque tranſcurrentis non miſcetur alveo, ſicut nec è Tigri piſces in lacum tranſnatant. Fertur autem & curſu & colore diſſimilis: tranſvectusque occurrente Tauro monte in ſpecu

mergitur : ſubterque lapſus, à latere altero ejus erumpit : locus vocatur Zoroanda : eundem eſſe manifeſtum eſt, quod demerſa perfert. Alterum deinde tranſit lacum, qui Thoſpites appellatur: rurſusque in cuniculos mergitur, & poſt xxv mill. paſſ. circa Nymphæum redditur. Tam vicinum Arſaniæ fluere eum in regione* Arrhene Claudius Cæſar autor eſt, ut cum intumuere, confluant, nec tamen miſceantur, leviorque Arſanias innatat IV mill. ferme ſpatio : mox diviſus in Euphratem mergitur. Tigris autem ex Armenia acceptis fluminibus claris [35] Partheni, Agnice, Pharione, Arabas Aroeos Adjabenosque diſterminans, & quam diximus Meſopotamiam faciens, luſtratis montibus Gordyæorum circa Apamiam Meſenes oppidum; citra Seleuciam Babyloniam cxxv mill. paſſ. diviſus in alveos duos, altero Meridiem ac Seleuciam petit, Meſenen perfundens: altero ad Septentrionem flexus, ejuſdem gentis tergo campos Cauchas ſecat. Vbi remeavere aquæ, Paſitigris appellatur: poſtea recipit ex Media Choaſpem: atque (ut diximus) inter Seleuciam & Cteſiphontem vectus, in lacus Chaldaicos ſe fundit, eosque LXX mill. paſſ. amplitudine implet: mox vaſto alveo profuſus, dextra Characis oppidi infertur mari Perſico decumo ore. Inter duorum amnium oſtia XXV mill. paſſ. fuere, aut (ut alii tradunt) VII mill. utroque navigabili: ſed longo tempore Euphratem præcluſere Orcheni, & accolæ agros rigantes: nec niſi *per Tigrin* defertur in mare. Proxima Tigri regio Parapotamia appellatur: in ea dictum eſt de Meſene: oppidum ejus Dibitach. Iungitur [36] Chalonitis cum Cteſiphonte, non palmetis modò, verùm & olea, pomisque, aliisque arbuſtis nobilis: ad eam pervenit Zagrus mons, ex Arme-

Armenia inter Medos Aliabenosq; veniens, ſupra Paræracenen & Perſidem. Chalonitis abeſt à Perſide CCCCLXXX mill paſſ. tantum à Caſpio mari Aſſyriam abeſſe compendio itinerum aliqui tradunt. Inter has gentes atque Meſenen Sittacene eſt, eadem Arbelitis & Palæſtine dicta: oppidum ejus Sittace Græcorum ab Ortu eſt, & Sabata: ab Occaſu autem Antiochia, inter duo flumina Tigrin & Tornadotum: item Apamia, cui nomen Antiochus matris ſuæ impoſuit, Tigris circunfunditur: hæc dividitur Archoo. Infra eſt Suſiane, in qua vetus regia Perſarum Suſa, à Dario Hyſtaſpis filio condita: abeſt à Seleucia Babylonia CCCCL mill. paſſ. tantundem ab Ecbatanis Medorum per montem Charbanum. In Septentrionali Tigris alveo oppidum eſt Babytace: abeſt à Suſis CXXXV mil. paſſ. Ibi mortalium ſolis aurum in odio; contrahunt id, defodiunt, ne quo cui ſit in uſu. Suſianis ad Orientem verſus junguntur Coſſæi latrones, & Mizæorum XL populi liberæ feritatis: ſupra eos [37] patent Parthuſi, Mardi, & Saitæ, Hyi, qui prætenduntur ſupra Elymaida, quam Perſidi in ora junximus. Suſa à Perſico mari abſunt CCL mill. paſſ. qua ſubiit ad eam claſſis Alexandri Paſitigri, vicus ad lacum Chaldaicum vocatur Aphle; unde Suſa navigatione LXV M D paſſ. abſunt. Suſianis ab Oriente proximi ſunt Coſſæi, ſupra Coſſæos ad Septentrionem Meſobatene ſub monte Cambalido: qui eſt Caucaſi ramus, inde molliſſimo tranſitu in Bactros. Suſianen ab Elymaide diſterminat amnis Eulæus, ortus in Medis medioq; ſpatio cuniculo conditus, hac rurſus exortus & per Meſobatenem lapſus, circuit arcem Suſorum, ac Dianæ templum auguſtiſſimum illis gentibus, & ipſe in magna cæremonia: ſiquidem reges non

ex

ex alio bibunt, & ob id in longinqua portant. Recipit amnem Hedypnum, præter Aſylum Perſarum venientem, & unum ex Suſianis: oppidum juxta eum Magoa, à Charace XV mill. paſſ. quidam hoc in extrema Suſiana ponunt ſolitudinibus proximum. Infra Eulæum Elymais eſt, in ora juncta Perſidi, à flumine Oroati ad Characem CCXL mil. paſſ. oppida ejus Seleucia & Soſirate, appoſita monti Caſyro. Oram, quæ præjacet, minorum Syrtium vice diximus inacceſſam, cœno, plurimum limi deferentibus Brixia & Ortacea amnibus: madente & ipſa Elymaide intantum, ut nullus ſit niſi circuitu ejus, ad Perſidem aditus: infeſtatur & ſerpentibus, quos flumina deportant. Pars ejus maximè invia, Characene vocatur ab oppido Arabiæ claudente regna, de quo dicemus, expoſita prius M. Agrippæ ſententia. Nanque is Mediam & Parthiam, & Perſidem ab Oriente Indo, ab Occidente Tigri, à Septentrione Tauro, Caucaſo, à Meridie Rubro mari terminatas patere in longitudinem XIII. XX mill. paſſ. in latitudinem DCCCXL prodidit: præterea per ſe Meſopotamiam ab Oriente Tigri, ab Occaſu Euphrate, à Septentrione Tauro, à Meridie mari Perſico incluſam, longitudine octingentorum mill. paſſ. latitudine CCCLX Charax oppidum Perſici ſinus intimum, à quo Arabia Eudæmon cognominata excurrit, habitatur in colle manu facto inter confluentes, dextra Tigrin, læva Eulæum III mill. paſſ. laxitate: conditum eſt primùm ab Alexandro Magno: qui colonis ex urbe regia Durine (quæ tum interiit) deductis, militumque inutilibus ibi relictis, Alexandriam appellari juſſerat: pagumque Pellæum, à patria ſua, quem propriè Macedonum fecerat: flumina id oppidum expugnavere: poſtea

Antio-

Antiochus reſtituit quintus regum & ſuo nomine appellavit: iterumque infeſtatum Paſines Sogdonaci filius, rex finitimorum Arabum, quem Iuba ſatrapen Antiochi fuiſſe falſo tradit, oppoſitis molibus reſtituit: nomenque ſuum dedit, emunito ſitu juxta in longitudinem III mill. paſſ. in latitudinem paulo minus. Primò fuit à litore ſtadiis X 38 maritimum: etiam inde pſeudo porticus habet: Iuba verò prodente L mill. paſſ. nunc abeſſe à litore CXX mill. legati Arabum noſtrique negotiatores, qui inde venere, affirmant. Nec ulla in parte plus aut celerius profecere terræ fluminibus invectæ: magis id mirum eſt, æſtu longe ultra id accedente non repercuſſas. Hoc in loco genitum eſſe Dionyſium, terrarum orbis ſitus recentiſſimum autorem conſtat, quem ad commentanda omnia in Orientem præmiſit Divus Auguſtus, ituro in Armeniam ad Parthicas Arabicasque res majore filio: non me præterit, nec ſum oblitus, ſui quenque ſitus diligentiſſimum autorem viſum nobis in introitu hujus operis. In hac tamen parte arma Romana ſequi placet nobis, Iubamque regem, ad eundem Cajum Cæſarem ſcriptis voluminibus de eadem expeditione Arabica.

CAP. XXVIII. *Arabia, Nomades, Nabatæi, Omani, Tylos & Ogyris inſulæ.*

Arabia gentium nulli poſtferenda, amplitudine longiſſima, à monte Amano è regione Ciliciæ Comagenesque deſcendit, ut diximus, multis gentibus eorum deductis illo à Tigrane magno, ſponte verò ad mare noſtrum litusque Ægyptiacum, ut docuimus: nec non in media Syriæ ad Libanum montem penetrantibus Nubeis, quibus junguntur Ramiſi: deinde Taranei, deinde Patami, ipſa verò peninſula Arabia inter duo maria, Rubrum Perſicumque

cumque procurrens, quodam naturæ artificio ad ſimilitudinem atque magnitudinem Italiæ mari circunfuſa, in eandem etiam cæli partem nulla differentia ſpectat: hæc quoque in illo ſitu felix. Populos ejus à noſtro mari uſque ad Palmyrenas ſolitudines diximus: reliqua nunc inde peragemus. Nomadas, infeſtatoreſque Chaldæorum, Scenitæ (ut diximus) claudunt, & ipſi vagi, ſed à tabernaculis cognominati, quæ Ciliciis metantur, ubi libuit: deinde Nabatæi oppidum incolunt Petram nomine in convalle, paulo minus II mill. paſſ. amplitudinis, circundatum montibus inacceſſis amne interfluente: abeſt à Gaza oppido litoris noſtri DC mill. à ſinu Perſico CXXII mill. Huc convenit utrunque bivium, eorum qui Syriæ Palmyram petiere, & eorum qui ab Gaza venerunt. A Petra incoluerunt Omani ad Characem uſque, oppidis quondam claris à Semiramide conditis, Abeſamide & Soractia: nunc ſunt ſolitudines. Deinde eſt oppidum, quod Caracenorum regi paret, in paſitigris ripa, Forath nomine in quod à Petra conveniunt, Characemque inde XII mill. paſſuum ſecundo æſtu navigant: è Parthico enim regno navigantibus vicus Teredon, infra confluentem Euphratis & Tigris: læva fluminis Chaldæi obtinent, dextra Nomades Scenitæ. Quidam & alia duo oppida longis intervallis Tigris prænavigari tradunt, Barbatiam, mox Thumatam: quod abeſſe à Petra decem dierum navigatione, noſtri negotiatores dicunt, Characenorumque regi parere: & Apamiam ſitam, ubi reſtagnatio Euphratis cum Tigri confluat: itaque molientes incurſionem Parthos, operibus [39] objectis, inundatione arceri. Nunc à Charace dicemus oram, Epiphani primum exquiſitam, locus ubi Euphratis oſtium fuit, flumen

men ſalſum, promontorium Chaldone, voragini ſimilius, quam mari, per L mill. orç, flumen Achana, deſerta C mill. paſſ. uſque ad inſulam 40 Icharam. Sinus Capeus, quem accolunt Gaulopes & Chateni: ſinus Gerraicus; oppidum Gerra V mill. paſſ. amplitudine, turres habet ex ſalis quadratis molibus, à litore L mill. paſſuum: regio Attene: ex adverſo Tylos inſula, totidem millibus à litore, plurimis margaritis celeberrima, cum oppido ejuſdem nominis: juxtaque altera minor, à promontorio ejus XII mill. paſſuum: ultra magnas aſpici inſulas tradunt, ad quas non ſit perventum: hujus ambitum CXIIMD paſſuum, à Perſide longius abeſſe, adiri uno alveo anguſto. Inſula Aſgilia, Gentes Nocheti, Zurachi, Borgodi, Cataræi, Nomades: flumen Cynos: ultra navigationem incompertam ab eo latere propter ſcopulos tradit Iuba, prætermiſſa mentione oppidi Omanorum Batraſabbes; & Omanæ, quod priores celebrem portum Carmaniæ fecere: item Omnæ & Athanæ, quæ nunc oppida maximè celebrari à Perſico mari noſtri negotiatores dicunt. A flumine Canis, ut Iuba tradit, mons aduſto ſimilis: gentes Epimaranitæ: mox Ichtyophagi, inſula deſerta, gentes Bathymi: Eblitei montes, inſula Omœnus: portus Machorbæ, inſulæ Etaxalos, Onchobrice, gens Chadæi. Inſulæ ſine nominibus multæ: celebres verò Iſura, Rhinnea, & proxima, in qua ſcriptæ ſunt ſtelæ lapideæ literis incognitis: Goboêa portus, Bragæ inſulæ deſertæ. Gens Thaludæi: Dabanegoris regio: mons Orſa cum portu: ſinus Duatus, inſulæ multæ: mons Tricoryphos: regio Cardalena, inſulæ Solanidæ, Capina: item Ichthyphagorum: deinde Glari: litus Hammæum, ubi auri metalla. Regio Canauna, gentes Apitami, Gaſani: inſula

inſula Devadæ; fons Goralus, Garpheti, inſulæ Aleu & Amnamethu. Gens Darræ, inſulæ Chelonitis, Ichthyophagon multæ, Eodanda deſerta, Baſag, multæ Sabæorum. Flumina, Thamar, amnon, inſulæ Dolicæ: fontes Daulates, Dora: inſulæ Pteros: Labanis, Coboris, Sambracate, & oppidum eodem nomine in continenti. A Meridie inſulæ multæ, maxima Camari: flumen, Myſecros: portus Leupas: Scenitæ Sabæi: inſulæ multæ. Emporium eorum Acila, ex quo in Indiam navigatur, regio Amithoſcuta, Dannia: Mizi majores & minores, Drimati, Macæ: horum promontorium contra Carmaniam eſt: diſtat quinquaginta mill. paſſ. Mira res ibi traditur: Numenium ab Antiocho rege Meſenæ præpoſitum, ibi viciſſe eodem die claſſe, æſtuque reverſo iterum equitatu contra Perſas dimicantem, & gemina trophæa eodem in loco Iovi ac Neptuno ſtatuiſſe. Inſula in alto objacet Ogyris, clara Erythra rege ibi ſepulto: diſtat à continente centum vigintiquinque mill. paſſ. circuitu CXII mill. paſſ. Nec minus altera clara in Azanio mari [41] Dioſcoridu, diſtans à Syagro extimo promontorio CCLXXX mill. paſſ. Reliqui in continente à noto etiamnum Autaride, in montes VII dierum tranſitus: gentes Larendani, Catabani, Gebanitæ pluribus oppidis, ſed maximis, Nagia, & Tamna templorum LXV. hæc eſt amplitudinis ſignificatio. Promontorium, à quo ad continentem Troglodytarum L mil. paſſ. Toani, Acchitæ, Chatramotitæ, Tomabei, Antidalei, Lexianæ, Agrei, Cerbani, Sabæi Arabum propter thura clariſſimi, ad utraque maria porrectis gentibus: oppida eorum in Rubro litore Marane, Marma, Corolia, Sabatra: intus oppida Naſcus, Cardava Carnus, & quo merces odorum deferunt,

ferunt, Tomala. 42 Pars eorum Atramitæ, quorum caput Sobota LX templa muris includens: regia tamen omnium eſt Mariaba. Sinum obtinet XCIV mill. paſſ. refertum inſulis odoriferis. Atramitis in mediterraneo junguntur Minæi: mare accolunt & Elamitæ: oppidum ejuſdem nominis: iis juncti Cagulatæ: oppidum Siby, quod Græci Apaten vocant: Arſicodani, Vadei cum oppido magno, Baraſei, Lichenia, Sygaros inſula, quam canes non intrant, expoſitiq; circa litora errando moriuntur. Sinus intimus, in quo Leanitæ, qui nomen ei dedere: regia eorum Agra, & in ſinu Læana, vel, ut alii, Ælana: nam & ipſum ſinum noſtri Ælaniticum ſcripſere, alii Ælenaticum, Artemidorus Aleniticum, Iuba Læniticum. Circuitus Arabiæ à Charace Læana colligere proditur quadragies octies centena LXX mill. Iuba paulo minus XL mill. putat. Latiſſima eſt à Septentrione inter oppida Heroum & Characem. Nunc & reliqua mediterranea ejus dicantur: Nabatæis Thimaneos junxerunt veteres: nunc ſunt Taveni, Suelleni, Sarraceni. Arra oppidum, in quo omnis negotiatio convenit. Hemuatæ, Analitæ: oppida, Domada, Egra: Thamudei, oppidum Badanatha: Carrei, oppidum Chariati: Acholai, oppidum Phoda: ac Minæi, à rege Cretæ Minoe (ut exiſtimant) originem trahentes: quorum Charmæi, oppidum XIV mill. paſſ. Mariaba, Baramalacum, & ipſum non ſpernendum: item Carnon. Rhammei, & horum origo Rhadamanthus putatur frater Minois: Homeritæ, Maſſala oppido: Hamirei, Gedranitæ, Ampræ, Iliſanitæ, Bachilitæ, Sammei Amathei cum oppidis Neſſa & Cenneſſeri. Zamareni cum oppidis Sajace, Scantate, Bacaſcami: Riphearma oppidum, quo vocabulo hordeum appellant.

lant. Autei & Ravi, Gyrei & Mathatæi: Helmodenes cum oppido Ebode. Agacturi in montibus, oppido xx millia paſſuum, in quo fons, Emiſchabales, quod ſignificat camelorum oppidum. Ampelone colonia Mileſiorum. Actrida oppidum, Calingii, quorum Mariaba oppidum ſignificat dominos omnium: oppida, Pallon, Murannimal juxta flumen, per quod Euphratem emergere putant. Gentes Agrei, Ammonii, oppidum, Athenæ; Caurarani, quod ſignificat ditiſſimos armento: Coranitæ, Cæſani, Choani. Fuerunt & Græca oppida, Arethuſa, Lariſſa, Calcis, deleta variis bellis. Romana arma ſolus in eam terram adhuc intulit Ælius Gallus ex equeſtri ordine: nam C. Cæſar Auguſti filius proſpexit tantum Arabiam: Gallus oppida diruit non nominata ab autoribus, qui antè ſcripſerunt, Egran, Anneſtum, Eſcam, Maguſum, Tammacum, Labeciam, & ſupra dictam Mariabam, circuitu VI mill. paſſ. item Caripeta, quo longiſſime proceſſit. Cætera explorata retulit: Nomades lacte & ferina carne veſci: reliquos vinum, ut Indos, palmis exprimere, oleum ſeſamæ: numeroſiſſimos eſſe Homeritas, Minæis fertiles agros palmetis arbuſtisque, in pecore divitias: Cembanos & Arios armis præſtare, maximè, Chatramotitas: Caræis latiſſimos & fertiliſſimos agros: Sabæos ditiſſimos ſylvarum fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum riguis, mellis ceræque proventu. De odoribus ſuo dicemus volumine. Arabes, mitrati degunt, intonſo crine: barba abraditur, præterquam in ſuperiore labro: aliis & hæc intonſa: mirumque dictu ex innumeris populis pars æqua in commerciis, aut latrociniis degit: in univerſum gentes ditiſſimæ, ut apud quas maximè opes Romano-

manorum Parthorumque ſubſidant, vendentibus, quæ è mari aut ſylvis capiant, nihil invicem redimentibus.

CAP. XXIX. *Sinus maris Rubri, Troglodytici & Æthiopici,*

Nunc reliquam oram Arabiæ contrariam perſequemur: Timoſthenes totum ſinum quadridui navigatione in longitudinem taxavit, bidui in latitudinem, anguſtias IV mill. paſſ. Eratoſthenes ab oſtio XIII mill. in quanque partem: Artemidorus Arabiæ latere XIV. quinquaginta millia. Troglodytico verò XI. LXXXII mill. paſſ. Ptolemaida uſque. Agrippa XIII. XXII. mill. paſſ. ſine differentia laterum: pleriq; latitudinem CCCCLXII prodiderunt, faucesque hyberno orienti obverſas, alii quatuor mill. alii ſeptem mill. alii duodecim mill. paſſ. patere. Situs autem ita ſe habet: à ſinu Ælanitico alter ſinus, quem Arabes 43 Æant vocant, in quo Heroum oppidum eſt: fuit & Cambiſu inter Nelos & Marchadas, deductis eo ægris exercitus: gens Tyra: Daneon portus, ex quo navigabilem alveum perducere in Nilum (qua parte ad Delta dictum decurrit LXII mill. paſſ. intervallo, quod inter flumen & Rubrum mare intereſt) primus omnium Seſoſtris Ægypti rex cogitavit: mox Darius Perſarum: deinde Ptolemæus ſequens: qui & duxit foſſam latitudine pedum centum, altitudine triginta, in longitudinem XXXVII mill. D paſſ. uſque ad fontes amaros: ultra deterruit inundationis metus, excelſiore tribus cubitis Rubro mari comperto, quam terra Ægypti: aliqui non eam afferunt cauſam, ſed ne immiſſo mari corrumperetur aqua Nili, quæ ſola potus præbet. Nihilominus iter totum terendo frequentatur à mari Ægyptio, quod eſt triplex: Vnum à Peluſio

luſio per harenas, in quo niſi calami defixi regant, via non reperitur, ſubinde aura veſtigia operiente: alterum vero duo mill. paſſuum ultra Caſium, montem, quod à ſexaginta mill. paſſuum redit in Peluſiacam viam: accolunt Arabes Autei: tertium à Gerro (quod Adipſon vocant) per eoſdem Arabes ſexaginta mill. paſſuum propius, ſed aſperum montibus, & inops aquarum. Eæ viæ omnes Arſinoen ducunt, conditam ſororis nomine in ſinu Charandra, à Ptolemæo Philadelpho, qui primus Troglodyticen excuſſit, & amnem qui Arſinoen præfluit, Ptolemæum appellavit: mox oppidum parvum eſt Ænnum, pro quo alii Philoteram ſcribunt. Deinde ſunt Azarei, ex Troglodytarum connubiis, Arabes feri: inſulæ, Sapirene, Scytala, mox deſerta ad Myos hormon, ubi fons Tadnos, mons Eos, inſula Lambe, portus multi, Berenice, oppidum matris Philadelphi nomine, ad quod iter à Copto diximus. Arabes Autei & Gnebadei: Troglodytice, quam priſci Michoen, alii Midoen dixere: mons Pentedactylos: inſulæ Stenæ, deiræ aliquot, Halonneſi non pauciores: Cardamine, Topazos, quæ gemmæ nomen dedit: ſinus inſulis refertus: ex iis quæ Mareu vocantur aquoſæ: quæ Eratonos, ſitientes: Regum iis præfecti fuere. Introrſus Candei, quos Ophiophagos vocant, ſerpentibus veſci aſſueti; neque alia regio fertilior earum. Iuba, qui videtur diligentiſſime proſecutus hæc, omiſit in hoc tractu (niſi ſi exemplarium vitium eſt) Berenicen alteram, quæ Panchryſos cognominata eſt: & tertiam, quæ Epidires, inſignem loco: eſt enim ſita in cervice longe procurrente, ubi fauces Rubri maris, IV mill. D paſſuum, ab Arabia diſtant. Inſula ibi Cytis topazium ferens & ipſa: ultra ſylvæ, ubi Ptolemais à Phi-

à Philadelpho condita ad venatus elephantorum, ob id Epitheras cognominata, juxta lacum Monoleum: hæc eſt regio ſecundo volumine à nobis ſignificata: in qua quadragintaquinque diebus ante ſolſtitium, totidemque poſtea, hora ſexta, conſumuntur umbræ, & in Meridiem reliquis horis cadunt, cæteris diebus in Septentrionem: cum in Berenice, quam primam poſuimus, ipſo die ſolſtitii ſexta hora umbræ in totum abſumantur, nihilque adnotetur aliud novi. DCII mill. paſſ. intervallo à Ptolemaide, res ingentis exempli, locusque ſubtilitatis immenſæ, mundo ibi deprehenſo, cum indubitata ratione umbrarum Eratoſthenes menſuram terræ prodere inde cœperit. Hinc Azanium mare, promontorium, quod aliqui Hiſpalum ſcripſere: lacus, Mandalum: inſula Colocaſitis, & in alto multæ, quibus teſtudo plurima. Oppidum, Suchæ, inſula Daphnidis, oppidum Aduliton: Ægyptiorum hoc ſervi à dominis profugi condidere. Maximum hic emporium Troglodytarum, etiam Æthiopum: abeſt à Ptolemaide quinque dierum navigatione: deferunt plurimum ebur, rhinocerotum cornua, hippopotamorum coria, celtium teſtudinum, ſpingia, mancipia. Supra Æthiopes Aroteres: inſulæ, quæ Aliæu vocantur: item Bacchias & Antibacchias, & Stratonis. Hinc in ora Æthiopiæ ſinus incognitus, quod admiremur, cum ulteriora mercatores ſcrutentur. Promontorium, in quo fons Cucios, expetitus navigantibus: ultra Iſidis portus decem dierum remigio ab oppido Adulitarum diſtans: in eum Troglodytis myrrha confertur. Inſulæ ante portum duæ, Pſeudopylæ vocantur: interiores totidem, Pylæ: in altera ſtelæ lapideæ literis ignotis; ultra ſinus Abalites: inſula Diodori, & aliæ deſertæ.

ſertæ. per continentem quoque deſerta: oppidum Gaza, promontorium & portus Moſſylites, quò cinnamomum devehitur. Hucusque Seſoſtris exercitum duxit: aliqui unum Æthiopiæ oppidum ultra ponunt in littore Baragaza. A Moſſylite promontorio Atlanticum mare incipere vult Iuba, præterea Mauritanias ſuas Gadeis uſque navigandum Coro: cujus tota ſententia hoc in loco ſubtrahenda non eſt. A promontorio Indorum, quod vocatur Lepteacra, ab aliis Drepanum, proponit recto curſu, præter exuſta, ad Malchu inſulam XV mill. paſſ. eſſe. Inde ad locum, quem vocant Sceneos, CCXXV M. Inde ad inſulam Sadanum centum quinquaginta mill. paſſ. Sic fieri ad apertum mare XVIII. LXXXV mill. paſſ. reliqui omnes propter Solis ardorem navigari poſſe non putaverunt. Quin & commercia ipſa infeſtant ex inſulis Arabes Aſcitæ appellati, quoniam bubulos utres binos ſternentes ponte, piraticam exercent ſagittis venenatis. Gentes Troglodytarum idem Iuba tradit Therothoas à venatu dictos, miræ velocitatis: ſicut Ichthophagos, natantes ceu maris animalia: Bargenos, Zageras, Chalybas, Saxinas, Syrecas, Daremas, Domazanes. Quin & accolas Nili à Syene non Æthiopum populos, ſed Arabum eſſe dicit uſque Moreon, Solis quoq; oppidum, (quod non procul Memphi in Ægypti ſitu diximus,) Arabas conditores habere, (ſunt & qui ulteriorem ripam Æthiopæ auferant, adnectantque Africæ) ripas autem incolere propter aquam. Nos relicto cuique intelligendi arbitrio, oppida quo traduntur ordine utrinque ponemus; à Syene, & prius Arabiæ latere, gens Catadupi: deinde Syrenitæ: oppida, Tacompſon, quam quidam appellaverunt Thathicen, Aranium, Seſanium, Sandura, Naſaudum,

ſaudum, Anaudoma, Cumara, Beta & Bochiana, Leuphithorga, Tantarene, Mœchindira, Noa, Gophoa, Gyſtatæ, Megeda, Lea, Rhemnia, Nupſia, Direa, Pataga, Bagada, Dumana, Rhadata, in quo felis aurea pro deo colebatur: Boron in mediterraneo, Mallos, proximum Meroæ. ſic prodit Bion. Iuba aliter: Oppidum in monte Megatichos, inter Ægyptum & Æthiopiam, quod Arabes Myrſon vocavere: deinde Tacompſon, Aranium, Seſanium, Piden, Mamuda, Corambin: juxta eam bituminis fontem, Hammodara, Proſda, Parenta, Mama, Teſſara, Gallas, Zoton, Graucomen, Emeum, Pidibotas, Hebdomecontacometas, Nomadas in tabernaculis viventes: Cyſten, Pemmam, Gadagalen, Paloin, Primmin, Nupſin, Daſelin, Patin, Gambreves, Magaſen, Segaſmala, Cranda, Denna, Cadeuma, Thena, Batha, Alana, Macum, Scammos, Goram in inſula: ab iis Abala, Androcalim, Seren, Mallos, Agocen. Ex Africæ latere tradita ſunt, eodem nomine Tacompſos altera, ſive pars prioris: Magora, Sea, Edoſa, Pelenaria, Pyndis, Maguſa, Bauma, Linitima, Spyntuma, Sydopta, Genſoa, Pindicitora, Eugoa, Orſima, Suaſa, Mauma, Rhuma, Vrbubuma, Mulona, quod oppidum Græci Hypaton vocarunt: Pagoargas, Zamnes, unde elephanti incipiant: Mamblia, Berreſa, Cetuma. Fuit quondam & Epis oppidum contra Meroen, antequam Bion ſcriberet, deletum. Hæc ſunt prodita uſque Meroen: ex quibus hoc tempore nullum prope utroque latere extat: cætera ſolitudines, nuper renuntiavere principi Neroni, miſſi ab eo milites prætoriani cum tribuno ad explorandum, inter reliqua bella & Æthiopicum cogitanti. Intravere autem & eò arma Romana Divi Auguſti temporibus, duce P. Pe-

P. Petronio, & ipſo equeſtris ordinis, præfecto Ægyptiis. Oppida eorum expugnavit, quæ ſola invenerat, quo dicemus ordine: Pſelcin, Primin, Aboccin, Phthurin, Cambuſin, Attenam, Stadiſin ubi Nilus præcipitans ſe, fragore auditum accolis aufert: diripuit & Napata: longiſſimè autem à Syene progreſſus eſt DCCCLXX mill. paſſuum: nec tamen arma Romana ibi ſolitudinem fecerunt. Ægyptiorum bellis attrita eſt Æthiopia, viciſſim imperitando ſerviendoque, clara & potens etiam uſque ad Trojana bella Memnone regnante: & Syriæ imperitaſſe eam, noſtroq; litore ætate regis Cephei patet Andromedæ fabulis. Simili modo & de menſura ejus varia prodidere: primus Dalion ultra Meroen longè ſubvectus: mox Ariſtocreon, & Bion, & Baſilis: Simonides minor etiam, quinquennio in Meroe moratus, cum de Æthiopia ſcriberet. Nam & Timoſthenes claſſium Philadelphi præfectus, ſine menſura dierum LX à Syene Meroen iter prodidit: Eratoſthenes DCXXV mill. Artemidorus DC mill. Seboſus ab Ægypti extremis ſexdecies centena LXXV mill. paſſ. unde proxime dicti XII. LXX. Verùm omnis hæc finita nuper diſputatio eſt: quoniam à Syene DCCCLXII mill. Neronis exploratores renuntiavere his modis. A Syene Hieran ſycaminon LIV mill. paſſ. inde Tama LXXV mill. paſſ. regionem Euonymiton Æthiopum primam CXX. Acinam LIV mill. Pitaran XXV. Tergedum CVI mill. Inſulam Gagaudem eſſe in medio eo tractu. Inde primum viſas aves pſitaccos, & ab altera (quæ vocatur Artigula) animal ſphingion, à Tergedo cynocephalos: inde Napata LXXX mill. Oppidum id parvum inter prædicta ſolum. Ab eo ad inſulam Meroen CCCLX. M. Herbas circa Mereon demum viridiores,

res, ſylvarumque aliquid apparuiſſe, & rhinocerotum elephantorumque veſtigia. Ipſum oppidum Meroen ab introitu inſulæ abeſſe LXX mill. paſſ. juxtaque aliam inſulam Tatu dextro ſubeuntibus alveo, quæ portum faceret: ædificia oppidi pauca. Regnare fœminam Candaocen, quod nomen multis jam annis ad reginas tranſiit. Delubrum Hammonis & ibi religioſum, & toto tractu ſacella. Ceterum cùm potirentur rerum Æthiopes, inſula ei magnæ claritatis fuit. Tradunt armatorum CCL mill. dare ſolitam, artificum CCCC M alere. Reges Æthiopum XLV & hodie traduntur.

CAP. XXX. *Multiformes & miræ hominum effigies.*

Vniverſa verò gens Ætheria appellata eſt, deinde Atlantia, mox à Vulcani filio Æthiope Æthiopia. Animalium hominumque effigies monſtriferas circa extremitates ejus gigni minime mirum, artifici ad formanda corpora effigiesque cælandas mobilitate ignea. Ferunt certè ab Orientis parte intima gentes eſſe ſine naribus, æquali totius oris planitie: alias ſuperiore labro orbas, alias ſine linguis: pars etiam ore concreto & naribus carens, uno tantum foramine ſpirat, potumque calamis avenæ trahit, & grana ejuſdem avenæ, ſponte provenientis ad veſcendum: quibuſdam pro ſermone nutus motusq; membrorum eſt: quibuſdam ante Ptolemæum Lathyrum regem Ægypti ignotus, fuit uſus ignium. Quidam & Pygmæorum gentem prodiderunt ante paludes, ex quibus Nilus oriretur. In ora autem, ubi deſiimus, continui montes ardentibus ſimiles rubent: Troglodytis & rubro mari à Meroe tractus omnis ſuperponitur: à Napata tridui itinere ad Rubrum

 litus,

litus, aqua pluvia ad uſum compluribus locis ſervatur, fertiliſſima regione, quæ intereſt, auri. Vlteriora Atabuli Æthiopum gens tenet: deinde contra Meroen Megabari, quos aliqui Adiabaras nominavere, oppidum habent Apollinis: pars eorum Nomades, quæ elephantis veſcitur. Ex adverſo in Africæ parte Macrobii: rurſus à Megabaris Memnones & Daveli, dierumque viginti intervallo Critenſi: ultra eos Dochi, deinde Gymnites ſemper nudi: mox Anderæ, Mathitæ, Meſagebes, Hipporeæ, atri coloris tota corpora rubrica illinunt. At ex Africæ parte Medimni: deinde Nomades cynocephalorum lacte viventes, Olabi, Syrbotæ, qui octonum cubitorum eſſe dicuntur. Ariſtocreon Lybiæ latere à Meroe oppidum Tolen dierum quinque itinere tradit, inde dierum duodecim Eſar Ægyptiorum oppidum, qui Pſammeticum fugerint: in eo produntur annis trecentis habitaſſe: contra in Arabico latere Daron oppidum eſſe eorum. Bion autem Sapen vocat, quod ille Eſar, & ipſo nomine advenas ait ſignificari. Caput eorum in inſula [44] Sembobitin, & tertium in Arabia, [45] Sai. Inter montes autem & Nilum Symbari ſunt, Phalanges, in ipſis vero montibus Aſachæ multis nationibus: abeſſe à mari dicuntur dierum quinque itinere, vivunt elephantorum venatu. Inſula in Nilo, Semberritarum reginæ paret: ab ea Nubei Æthiopes dierum octo itinere: oppidum eorum Nilo impoſitum, Tenupſis. Sambri apud quos quadrupedes omnes ſine auribus, etiam elephanti. At ex Africæ parte Ptoembari, Ptoemphanæ, qui canem pro rege habent, motu ejus imperia augurantes, Auruſpi oppido longè à Nilo ſito. Poſtea Achiſarmi, Phaliges, Marigeri, Caſamarri. Bion & alia oppida in inſulis tradit, à Sem-

à Sembobiti Meroen verſus dierum toto itinere viginti. Proximæ inſulæ oppidum, Semberritarum ſub regina: & aliud Aſar: alterius oppidum Daron: tertiam Medoen vocant, in qua oppidum Aſel: quartam eodem, quo oppidum, nomine Garoden. Inde per ripas oppida, Navos, Modundam, Andatim, Secundum, Colligat, Secande, Navectabe, Cumi, Agroſpi, Ægipam, Candrogari, Arabam, Summaram. Regio ſupra Sirbitum, ubi deſinunt montes, traditur à quibuſdam habere maritimos Æthiopas, Niſicaſtes, Niſitas, quod ſignificat ternûm & quaternûm oculorum viros: non quia ſic ſint, ſed quia ſagittis præcipua contemplatione utantur. Ab ea verò parte [46] Nili, quæ ſupra Syrtes majores, Oceanumque meridianum protenditur, Dalion vocatos eſſe dicit, pluvia tantum aqua utentes Ciſoros, Longoporos. Ab Oecalicibus dierum quinque itinere Vſibalcos, Iſuelos, Pharuſos, Valios, Ciſpios: Reliqua deſerta: deinde fabuloſa: ad Occidentem verſus Nigrœ, quorum rex unum oculum habeat in fronte: Agriophagi, pantherarum & leonum carnibus maximè viventes: Pamphagi, omnia mandentes: Anthropophagi humana carne veſcentes: Cynamolgi, caninis capitibus: Artabatitæ quadrupedum ferarum modo vagi. Deinde Heſperii, Perorſi, quos in Mauritaniæ confinio diximus. Pars quædam Æthiopum locuſtis tantùm vivit, fumo & ſale duratis in annua alimenta: ii quadrageſimum annum vitæ non excedunt. Æthiopum terram univerſam cum mari Rubro patere in longitudinem ſemel & vicies centena LXX mill. paſſ. in latitudinem cum ſuperiore Ægypto duodecies centena XCVII. M. Agrippa exiſtimavit. Quidam longitudinem ita diviſerunt: à Meroe

Sirbitum XII dierum navigationem: ab ea XII ad Davellos: ab iis ad Oceanum Æthiopicum ſex dierum iter. In totum autem ab Oceano ad Meroen DCCXXV mill. paſſ. eſſe inter autores ferè convenit: inde Syenen, quantum diximus: ſita eſt Æthiopia ab Oriente hyberno ad Occidentem hybernum: Meridiano cardine ſylvæ hebeno maximè virent: à media ejus parte imminens mari mons excelſus, æternis ardet ignibus, Theôn ochema dictus Græcis: à quo navigatio quatridui ad promontorium, quod Heſperion ceras vocatur, confine Africæ juxta Æthiopes Heſperios. Quidam & in eo tractu modicos colles amœna opacitate veſtitos Ægipanum Satyrorumq; produnt.

CAP. XXXI. *Inſulæ Æthiopici maris.*

Inſulas toto eo mari & Ephorus complures eſſe tradidit, & Eudoxus, & Timoſthenes: Clitarchus verò Alexandro regi renuntiatam adeò divitem, ut equos incolæ talentis auri permutarent: alteram, ubi ſacer mons opacus ſylva repertus eſſet, diſtillantibus arboribus odore miræ ſuavitatis, [47] contra ſinum Perſicum, Cerne nominatur inſula adverſa Æthiopiæ, cujus neque magnitudo, neque intervallum à continente conſtat Æthiopas tantùm populos habere proditur. Ephorus autor eſt, à Rubro mari navigantes in eam non poſſe propter ardores ultra quaſdam columnas (ita appellantur parvæ inſulæ) provehi. Polybius in extrema Mauritania contra montem Atlantem à terra ſtadia octo abeſſe prodidit Cernen: Nepos Cornelius ex adverſo maximè Carthaginis à continente paſſus mille: non ampliorem circuitu duobus millibus. Traditur & alia inſula contrà montem Atlantem, & ipſa Atlantis appellata: ab ea quinque dierum navigatione ſolitudines

tudines ad Æthiopas Heſperios, & promontorium, quod vocavimus Heſperion ceras, inde primum circumagente ſe terrarum fronte in Occaſum, ac mare Atlanticum. Contra hoc promontorium Gorgades inſulæ narrantur, Gorgonum quondam domus, bidui navigatione diſtantes à continente, ut tradit Xenophon Lampſacenus. Penetravit in eas Hanno Pœnorum Imperator, prodiditque hirta fœminarum corpora, viros pernicitate evaſiſſe: duarumque Gorgonum cutes argumenti & miraculi gratia in Iunonis templo poſuit, ſpectatas uſque ad Carthaginem captam. Vltra has etiamnum duæ Heſperides inſulæ narrantur: adeoque omnia circa hæc incerta ſunt, ut Statius Seboſus à Gorgonum inſulis prænavigatione Atlantis dierum XL ad Heſperidum inſulas curſum prodiderit, ab iis ad Heſperion ceras unius. Nec Mauritaniæ inſularum certior fama eſt: paucas modo conſtat eſſe ex adverſo Autololum à Iuba repertas, in quibus Getulicam purpuram tingere inſtituerat.

CAP. XXXII. *De fortunatis inſulis.*

Sunt, qui ultra eos Fortunatas putant eſſe, quaſdamque alias: quarum numerum idem Seboſus etiam ſpatia complexus; Iunoniam abeſſe à Gadibus DCCL mill. paſſ. tradit: ab ea tantundem ad Occaſum verſus Pluvialiam, Caprariamque: in Pluvialia non eſſe aquam, niſi ex imbribus: ab iis CCL mill. paſſ. Fortunatas, contra lævam [48] Mauritaniæ VII mill. paſſuum. Oram Solis [49] vocari in convalle à convexitate, & Planariam à ſpecie, convallis circuitu CCC mill. paſſuum: arborum ibi proceritatem ad centum quadragintaquatuor pedes adoleſcere. Iuba de Fortunatis ita inquiſivit: ſub Meridiem poſitas eſſe, prope occaſum à Pur-

puratiis DCCXXV mill. paſſuum, ſic ut CCL ſupra occaſum navigetur: deinde per LXXV mill. paſſuum ortus petatur. Primam vocari Ombrion nullis ædificiorum veſtigiis, habere in montibus ſtagnum, arbores ſimiles ferulæ, ex quibus aquæ exprimantur, ex nigris amara, ex candidioribus potui jucunda. Alteram inſulam Iunoniam appellari, in ea ædiculam eſſe tantùm lapide extructam: ab ea in vicino eadem nomine minorem; deinde Caprariam lacertis grandibus refertam. In conſpectu earum eſſe Nivariam, quæ hoc nomen accepit à perpetua nive, nebuloſam. Proximam ei Canariam vocari, à multitudine canum ingentis magnitudinis; ex quibus perducti ſunt Iubæ duo: apparentque ibi veſtigia ædificiorum. Cum autem omnes copia pomorum & avium omnis generis abundent, hanc & palmetis caryotas ferentibus, ac nuce pinea abundare: eſſe copiam & mellis. Papyrum quoque & ſiluros in amnibus gigni. Infeſtari eas belluis, quæ expellantur aſſiduè, putreſcentibus: at abundè orbe terrarum extra & intra indicato, colligenda in arctum menſura æquorum videtur.

CAP. XXXIII. *Terræ per menſuras computata digeſtio.*

Polybius à Gaditano freto longitudinem directo curſu ad os Mæotis, XXXIV. XXXVII mill. D paſſuum prodidit. Ab eodem initio ad Orientem recto curſu Siciliam XII. LX mill. D paſſ. Cretam CCCLXXV mill. paſſ. Rhodum CLXXXVI mill. D paſſ. Chelidonias tantundem: Cyprum CCCXXV mill. paſſ. Inde Syriæ Seleuciam Pieriam CXV mill. paſſuum: quæ computatio efficit vicies ter centena XL mill. paſſuum. Agrippa hoc idem intervallum à freto Gaditano ad ſinum Iſſicum per

per longitudinem directam xxxiv. xl paſſ. mill. taxat, in quo haud ſcio an ſit error numeri, quoniam idem à Siculo freto Alexandriam curſus xii. l mill. paſſuum tradidit. Vniverſus autem circuitus per ſinus dictos ab eodem exordio colligit ad Mæotin lacum clvi mill. paſſuum. Artemidorus adjicit dcclvi mill. Idem cum Mæotide clxxiii. xc mill. paſſ. eſſe tradit. Hæc eſt menſura inermium, & pacata audacia fortunam provocantium hominum: nunc ipſarum partium magnitudo comparabitur, utcunque difficultatem afferet authorum diverſitas: aptiſſimè tamen ſpectabitur ad longitudinem latitudine addita. Eſt ergo ad hoc præſcriptum Europæ magnitudo lxxxi. xlviii mill. paſſuum: Africæ (ut media ex omni varietate prodentium ſumatur computatio) efficit longitudo xxxvii. xlviii mill. latitudo. quà colitur, nuſquam ducenta quinquaginta millia paſſuum, excedit. Sed quoniam à Cyrenaica ejus parte nongentorum decem millium paſſuum, eam fecit Agrippa, deſerta ejus ad Garamantas uſque, qua noſcebantur, complectens, univerſam menſuram quæ venit in computationem, xlvi. viii mill. paſſ. efficit. Aſiæ longitudo in confeſſo eſt lxiii mill. dccl mill. paſſ. Latitudo ſanè computetur ab Æthiopico mari Alexandriam juxta Nilum ſitam, ut per Meroen & Syenen menſura currat, xviii. lxxv mill. paſſ. Apparet ergo Europam paulo minus dimidia Aſiæ parte majorem eſſe, quàm Aſiam: eandem altero tanto & ſexta parte Africæ ampliorem quàm Africam. Quòd ſi miſceantur omnes ſummæ, liquido patebit Europam totius terræ tertiam eſſe partem & octavam, paulo amplius: Aſiam verò quartam & quartamdecimam: Africam autem

quintam & inſuper ſexageſimam. His addemus etiamnum unam Græcæ inventionis ſententiam vel exquiſitiſſimæ ſubtilitatis: ut nihil deſit in ſpectando terrarum ſitu, indicatisque regionibus noſcatur, & quę cuique earum ſocietas ſit ſive cognatio dierum ac noctium, quibusque inter ſe partes umbræ & æqua mundi convexitas: ergo reddetur hoc etiam, terraque univerſa in membra cæli digeretur: plura ſunt autem hæc ſegmenta mundi, quæ noſtri circulos appellavere, Græci parallelos.

CAP. XXXIV. *Digeſtio terrarum in parallelos, & umbras pares.*

Principium habet Indiæ pars verſa ad Auſtrum: patet uſque Arabiam & Rubri maris accolas: continentur Gedroſi, Perſæ, Carmani, Elymæi, Parthyene, Aria, Suſiane, Meſopotamia, Seleucia cognominata Babylonia, Arabia ad Petras uſque, SyriaCœle, Peluſium Ægypti: inferiorq; ora, quæ vocatur Alexandriæ, Africæ maritima, Cyrenaica oppida omnia, Thapſus, Adrumetum, Clupea, Carthago, Vtica, utraque Hippo, Numidia, Mauritania utraque, Atlanticum mare, columnæ Herculis. In hoc cœli circumplexu æquinoctii die media, umbilicus, quem gnomonem vocant, VII pedes longus, umbram non amplius IV pedes longam reddit: noctis verò dieique longiſſima ſpatia horas XIV æquinoctiales habent, breviſſima è contrario X. Sequens circulus incipit ab India vergente ad occaſum, vadit per medios Parthos, Perſepolin, citima Perſidis, Arabiam citeriorem, Iudæam, Libani montis accolas: amplectitur Babylonem, Idumæam, Samariam, Hieroſolymam, Aſcalonem, Ioppen, Cæſaream, Phœnicen, Ptolemaidem, Sidonem, Tyrum, Berytum, Botryn, Tripolin, Byblum, Anthiochiam, Laodiceam, Seleuciam,

leuciam, Ciliciæ maritima, Cyprum, auſtrinam Cretam, Lilybæum in Sicilia, ſeptentrionalia Africæ & Numidiæ: umbilicus æquinoctio xxxv pedum, umbram vigintiquatuor pedes longam facit: dies autem noxque maxima quatuordecim horarum æquinoctialium eſt, accedente iis quinta parte unius horę. Tertius circulus ab Indis Imao proximis oritur: tendit per Caſpias portas Mediæ proximas, Cataoniam, Cappadociam, Taurum, Amanum, Iſſum, Cilicias portas, Solos, Tarſum, Cyprum, Piſidiam, Pamphyliæ Siden, Lycaoniam, Lyciæ Patara, Xanthum, Caunum, Rhodum, Coum, Halicarnaſſum, Gnidum, Dorida, Chium, Delum, Cycladas medias, Gythium, Maleam, Argos, Laconiam, Elin, Olympiam, Meſſenen Peloponneſi, Syracuſas, Catinam, Siciliam mediam; Sardiniæ auſtrina; Carteiam, Gades. Gnomonis centum unciæ, umbram ſeptuagintaſeptem unciarum faciunt: longiſſimus dies eſt æquinoctialium horarum quatuordecim atque dimidiæ, cum trigeſima parte unius horæ. Quarto ſubjacent circulo, quæ ſunt ab altero latere Imai, Cappadociæ auſtrina, Galatia, Myſia, Sardis, Smyrna, Sipylus; Tmolus mons Lydiæ, Caria, Ionia, Trallis, Colophon, Epheſus, Miletos, Samos Chios, Icarium mare, Cyclades Septentrionales, Athenæ, Megara, Corinthus, Sicyon, Achaia, Patræ, Iſthmos, Epirus, Septentrionalia Siciliæ, Narbonenſis Galliæ exortiva, Hiſpaniæ maritima à Carthagine nova, & inde ad occaſum. Gnomoni xxi pedum, reſpondent umbræ xvii pedum: longiſſimus dies habet æquinoctiales horas quatuordecim, & duas tertias unius horæ. Quinto continentur ſegmento ab introitu Caſpii maris, Bactra, Iberia, Armenia, Myſia, Phrygia, Helleſpontus, Troas, Tenedus,

 Abydos,

Abydos, Scepſis, Ilium, Ida mons, Cyzicum, Lampſacum, Sinope, Amiſum, Heraclea in ponto, Paphlagonia, Lemnus, Imbrus, Thaſus, Caſſandria, Theſſalia, Macedonia, Lariſſa, Amphipolis, Theſſalonice, Pella, Edeſſa, Berœa, Pharſalia, Caryſtum, Eubœa, Bœoti, Chalcis, Delphi, Acarnania, Ætolia, Apollonia, Brundiſium, Tarentum, Thurii, Locri, Rhegium, Lucani, Neapolis, Puteoli, Tuſcum, mare, Corſica, Baleares, Hiſpania media: Gnomoni ſeptem pedum, umbræ ſex: magnitudo diei ſumma, horarum æquinoctalium quindecim. Sexta comprehenſio, qua continetur urbs Roma, amplectitur Caſpias gentes, Caucaſum, Septentrionalia Armeniæ, Apolloniam ſupra Rhyndacum, Nicomediam, Nicæam, Chalcedonem, Byzantium, Lyſimachiam, Cherroneſum, Melanem ſinum, Abderam, Samothraciam, Maroneam, Ænum, Beſſicam, Thraciam mediam, Pæoniam, Illyrios, Dyrrachium, Canuſium, Apuliæ extima, Campaniam & Hetruriam, Piſas, Lunam, Lucam, Genuam, Liguriam, Antipolin, Maſſiliam, Narbonem, Tarraconem, Hiſpaniam Tarraconenſem mediam, & inde per Luſitaniam. Gnomoni pedes novem, umbræ octo: longiſſima diei ſpatia, horarum æquinoctalium quindecim, addita nona parte unius horæ: aut, ut Nigidio placuit, quinta. Septima diviſio ab altera Caſpii maris ora incipit: caditque ſupra Callatim, Boſphorum, Boryſthenem, Tomos, Thraciæ averſa, Triballos, Illyrici reliqua, Adriaticum mare, Aquileiam, Altinum, Venetiam, Vicetiam, Patavium, Veronam, Cremonam, Ravennam, Anconam, Picenum, Marſos, Pelignos, Sabinos, Vmbriam, Ariminum, Bononiam, Placentiam, Mediolanum, omniaque ab Apennino: transque Alpes, Galliam

Aqui-

Aquitanicam, Viennam, Pyrenæum, Celtiberiam: umbilico triginta quinque pedum, Vmbræ triginta ſex, ut tamen in parte Venetiæ exæquetur Vmbra Gnomoni: ampliſſima dies horarum æquinoctialium quindecim, & quintarum partium horæ trium. Hactenus antiquorum exacta celebravimus: ſequentium diligentiſſimi, quod ſupereſt terrarum tribus aſſignavere ſegmentis: à Tanai per Mæotin lacum & Sarmatas uſque Boryſthenem, atque ita per Dacos partemq; Germaniæ, Gallias, Oceani litora amplexi, quod eſſet horarum ſedecim. Alterum per Hyperboreos & Britanniam, horarum decem & ſeptem: poſtremò Scythicum à Riphæis jugis in Thulen, in quo dies continuarentur (ut diximus) noctesque per vices. Iidem & ante principia, quę fecimus, poſuere circulos duos: primum per inſulam Meroen, & Ptolemaidem, in Rubro mari ad elephantorum venatus conditam: ubi longiſſimus dies duodecim horarum eſſet, dimidia hora amplior: ſecundum per Syenem Ægypti euntem, qui eſſet horarũ tredecim: iidemque ſingulis dimidia horarum ſpatia uſq; ultimum adjecere circulis: & hactenus de terris.

LIBER VII.

Procemium.

MVNDVS, & in eo terræ, gentes, maria, inſulæ, inſignes urbes, ad hunc modum ſe habent. Animantium in eodem natura, nullius propè partis contemplatione minor eſt, ſiquidem omnia exequi humanus animus queat. Principium jure tribuetur homini, cujus cauſa videtur cuncta alia genuiſſe natura, magna & ſæva mercede contra tanta ſua munera; ut

ut non ſit ſatis æſtimare, parens melior homini, an triſtior noverca fuerit. Ante omnia, unum animantium cunctorum alienis velat opibus: cæteris varie tegumenta tribuit, teſtas, cortices, coria, ſpinas, villos, ſetas, pilos, plumam, pennas, ſquamas, vellera. Truncos etiam arboresque cortice interdum gemino, à frigoribus & calore tutata eſt. Hominem tantum nudum, & in nuda humo, natali die abjicit ad vagitus ſtatim & ploratum, nullumque tot animalium aliud ad lacrymas, & has protinus vitæ principio. At Hercule riſus, præcox ille & celerrimus, ante quadrageſimum diem nulli datur. Ab hoc lucis rudimento (quæ ne feras quidem inter nos genitas) vincula excipiunt, & omnium membrorum nexus: itaque feliciter natus, jacet manibus pedibusque devinctis, flens, animal cæteris imperaturum: & à ſuppliciis, vitam auſpicatur, unam tantum ob culpam, quia natum eſt. Heu dementiam, ab iis initiis exiſtimantium ad ſuperbiam ſe genitos. Prima roboris ſpes, primumque temporis munus quadrupedi ſimilem facit. Quando homini inceſſus? quando vox? quando firmum cibis os? quandiu palpitans vertex, ſummæ inter cuncta animalia imbecillitatis indicium? Iam morbi, totque medicinæ contra mala excogitatæ, & hæ quoque ſubinde novitatibus victæ. Cætera ſentire naturam ſuam, alia pernicitatem uſurpare, alia prępetes volatus, alia [1] ire, alia nare: hominem ſcire nihil ſine doctrina, non fari, non ingredi, non veſci: breviterque non aliud naturę ſponte, quam flere. Itaque multi extitere, qui non naſci optimum cenſerent, aut quam ocyſſime aboleri. Vni animantium luctus eſt datus, uni luxuria. & quidem innumerabilibus modis, ac per ſingula membra: uni ambitio, uni avaritia, uni immenſa vivendi

vivendi cupido, uni ſuperſtitio, uni ſepulturæ cura, atque etiam poſt ſe de futuro. Nulli vita fragilior, nulli rerum omnium libido major, nulli pavor confuſior, nulli rabies acrior. Denique cætera animantia in ſuo genere probè degunt: congregari videmus, & ſtare contra diſſimilia: Leonum feritas inter ſe non dimicat: ſerpentum morſus non petit ſerpentes: ne maris quidem belluæ ac piſces, niſi in diverſa genera, ſæviunt: at Hercule homini plurima ex homine ſunt mala.

CAP. I. *Gentium mirabiles figuræ.*

Et de univerſitate quidem generis humani, magna ex parte in relatione gentium diximus. Neque enim ritus moresque nunc tractamus innumeros, ac totidem penè, quot ſunt hominum cœtus, quædam tamen non omittenda duco, maximeque longius à mari degentium: in quibus prodigioſa aliqua & incredibilia multis viſum iri haud dubito: Quis enim Æthiopas, antequam cerneret, credidit? aut quid non miraculo eſt, cum primum in notitiam venit? Quam multa fieri non poſſe, priuſquam ſint facta, judicantur? Naturæ verò rerum vis atque majeſtas, in omnibus momentis fide caret: ſi quis modo partes ejus, ac non totam complectatur animo. Ne pavones, aut tigrium, pantherarumque maculas, & tot animalium picturas commemorem, parvum dictu, ſed immenſum æſtimatione, tot gentium ſermones, tot linguæ, tanta loquendi varietas, ut externus alieno penè non ſit hominis vice. Iam in facie vultuque noſtro, cum ſint decem aut paulo plura membra, nullas duas in tot millibus hominum indiſcretas effigies exiſtere: quod ars nulla in paucis numero præſtet affectando. Nec tamen ego in plerisque eorum obſtringam fidem meam, potiusque ad autores relegabo,

gabo, qui dubiis reddentur omnibus: modò ne ſit faſtidio Græcos ſequi, tanto majore eorum diligentia, vel cura vetuſtiore.

CAP. II. *De Scythis & aliarum diverſitate gentium.*

Eſſe Scytharum genera, & quidem plura quæ corporibus humanis veſcerentur, indicavimus. Id ipſum incredibile fortaſſe, ni cogitemus in medio orbe terrarũ, ac Sicilia & Italia fuiſſe gentes hujus monſtri, Cyclopas & Læſtrigonas, & nuperrime trans Alpes hominem immolari gentium earum more ſolitum: quod paulum à mandendo abeſt: Sed & juxta eos, qui ſunt ad Septentrionem verſi, haud procul ab ipſo Aquilonis exortu, ſpecuque ejus dicto, quem locum[2] Geſclitron appellant, produntur Arimaſpi, quos diximus, uno oculo in fronte media inſignes: quibus aſſiduè bellum eſſe circa metalla cum gryphis, ferarum volucri genere (quale vulgò traditur) eruente ex cuniculis aurum, mira cupiditate & feris cuſtodientibus, & Arimaſpis rapientibus; multi, ſed maximè illuſtres Herodotus, & Ariſteas Proconneſius ſcribunt. Super alios autem Anthropophagos Scythas, in quadam convalle magna Imai montis, regio eſt, quæ vocatur Abarimon, in qua ſylveſtres vivunt homines, averſis poſt crura plantis, eximiæ velocitatis, paſſim cum feris vagantes: hos in alio non ſpirare cælo, ideoque ad finitimos reges non pertrahi, neque ad Alexandrum Magnum pertractos, Beton itinerum ejus menſor prodidit. Priores Anthropophagos, quos ad Septentrionem eſſe diximus decem dierum itinere ſupra Boryſthenem amnem, oſſibus humanorum capitum bibere, cutibusque cum capillo pro mantelibus antè pectora uti, Iſigonus Nicæenſis. Idem in Albania gigni quoſdam glauca oculo-

oculorum acie, à pueritia ſtatim canos, qui noctu pluſquam interdiu cernant. Idem itinere dierum x ſupra Boryſthenem, Sauromatas tertio die cibum capere ſemper. Crates Pergamenus in Helleſponto circa Parium, genus hominum fuiſſe tradit, quos Ophiogenes vocat ſerpentum ictus contactu levare ſolitos, & manu impoſita venena extrahere corpori. Varro etiam nunc eſſe paucos ibi, quorum ſalivæ contra ictus ſerpentum medeantur. Similis & in Africa gens Pſyllorum fuit, ut Agatharchides ſcribit, à Pſyllo rege dicta (cujus ſepulchrum in parte Syrtium majorum eſt) horum corpori ingenitum fuit virus exitiale ſerpentibus, ut cujus odore ſopirent eas. Mos verò, liberos genitos protinus objiciendi ſæviſſimis earum, eoque genere pudicitiam conjugum experiendi, non profugientibus adulterino ſanguine natos ſerpentibus. Hæc gens ipſa quidem prope internicione ſublata eſt à Naſamonibus, qui nunc eas tenent ſedes: genus tamen hominum ex his qui profugerant, aut cum pugnatum eſt, abfuerant, hodieque remanet in paucis. Simile & in Italia Marſorum genus durat, quos à Circes filio ortos ſervant, & ideo ineſſe iis vim naturalem eam. Et tamen omnibus hominibus contra ſerpentes ineſt venenum: feruntq; ictus ſalivæ ut ferventis aquæ contactum fugere: quod ſi in fauces penetraverit, etiam mori: idque maximè humani jejuni oris. Supra Naſamonas confineſque illis Machlyas, Androginos eſſe utriusque naturæ, inter ſe vicibus coëuntes, Calliphanes tradit. Ariſtoteles adjicit, dextram mammam iis virilem, lævam muliebrem eſſe. In eadem Africa familias quaſdam effaſcinantium, Iſigonus & Nymphodorus tradunt, quarum laudatione intereant probata, areſcant arbores, emoriantur infantes.

Eſſe

Eſſe ejuſdem generis in Triballis & Illyriis, adjicit Iſigonus, qui viſu quoque effaſcinent, interimantque quos diutius intueantur, iratis præcipuè oculis: quod eorum malum facilius ſentire puberes: Notabilius eſſe quod pupillas binas in oculis ſingulis habeant. Hujus generis & fœminas in Scythia, quæ vocantur Bithyæ, prodit Apollinides. Philarchus & in Ponto [3] Thibiorum genus, multosque alios ejuſdem naturæ: quorum notas tradit in altero oculo geminam pupillam, in altero equi effigiem: eoſdem præterea non poſſe mergi, ne veſte quidem degravatos. Haud diſſimile iis genus Pharnacum in Æthiopia prodidit Damon, quorum ſudor tamen contectis corporibus afferat. Fœminas quidem omnes ubique viſu nocere, quæ duplices pupillas habeant, Cicero quoque apud nos autor eſt. Adeò naturæ, cum ferarum morem veſcendi humanis viſceribus in homine genuiſſet, gignere etiam in toto corpore & in quorundam oculis quoque venena placuit: ne quid uſquam mali eſſet, quod in homine non eſſet. Haud procul urbe Roma in Faliſcorum agro familiæ ſunt paucæ, quæ vocantur Hirpiæ: quæ ſacrificio annuo, quod fit ad montem Soractem Apollini, ſuper ambuſtam ligni ſtruem ambulantes non aduruntur: & ob id perpetuo ſenatusconſulto militiæ omniumque aliorum munerum vacationem habent. Quorundam corpore partes naſcuntur ad aliqua mirabiles: ſicut Pyrrho regi pollex in dextero pede: cujus tactu lienoſis medebatur: hunc cremari cum reliquo corpore non potuiſſe tradunt, conditumque loculo in templo. Præcipuè India Æthiopumque tractus, miraculis ſcatent: maxima in India gignuntur animalia: indicio ſunt canes grandiores cæteris. Arbores quidem tantæ proceritatis

tradun-

traduntur, ut ſagittis [4] ſuperari nequeant. Hæc facit ubertas ſoli, temperies cæli, aquarum abundantia; (ſi libeat credere) ut ſub una ficu turmæ condantur equitum. Arundines verò tantæ proceritatis, ut ſingula internodia alveo navigabili ternos interdum homines ferant. Multos ibi quina cubita conſtat longitudine excedere: non expuere: non capitis, aut dentium, aut oculorum ullo dolore affici, raro aliarum corporis partium: tam moderato Solis vapore durari. Philoſophos eorum quos Gymnoſophiſtas vocant, ab exortu ad Occaſum præſtare, contuentes Solem immobilibus oculis: ferventibus harenis toto die alternis pedibus inſiſtere. In monte, cui nomen eſt [5] Milo, homines eſſe averſis plantis, octonos digitos in ſingulis pedibus habentes, autor eſt Megaſthenes: in multis autem montibus genus hominum capitibus caninis, ferarum pellibus velari, pro voce latratum edere, unguibus armatum venatu & aucupio veſci: horum ſupra centum viginti millia fuiſſe prodente ſe Cteſias ſcribit; & in quadam gente Indiæ, fœminas ſemel in vita parere, genitosque confeſtim caneſcere. Item hominum genus, qui Monoſceli vocarentur, ſingulis cruribus, miræ pernicitatis ad ſaltum: eoſdemque Sciopodas vocari, quod in majori æſtu humi jacentes reſupini, umbra ſe pedum protegant: non longe eos à Troglodytis abeſſe. Rurſusque ab his Occidentem verſus quoſdam ſine cervice, oculos in humeris habentes. Sunt & Satyri Subſolanis Indorum montibus ([6] Cartadulorum dicitur regio) perniciſſimum animal: tum quadrupedes, tum rectè currentes humana effigie, propter velocitatem, niſi ſenes aut ægri, non capiuntur. Choromandarum gentem vocat Tauron ſylveſtrem ſine voce, ſtridoris

doris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis. Eudoxus in Meridianis Indiæ, viris plantas eſſe cubitales: fœminis adeò parvas, ut Struthopodes appellentur. Megaſthenes gentem inter Nomadas Indos narium loco foramina tantum habentem, anguium modo, loripedem, vocari Syrictas. Ad extremos fines Indiæ ab Oriente circa fontem Gangis, Aſtomorum gentem ſine ore, corpore toto hirtam, veſtiri frondium lanugine, halitu tantum viventem, & odore, quem naribus trahant: nullum illis cibum, nullumque potum: tantum radicum florumque varios odores & ſylveſtrium malorum, quæ ſecum portant longiore itinere, ne deſit olfactus: graviore paulo odore haud difficulter exanimari. Supra hos extrema in parte montium [7] Spithamæi Pygmæi narrantur, ternas ſpithamas longitudine, hoc eſt ternos dodrantes non excedentes, ſalubri cælo, ſemperque vernante, montibus ab Aquilone oppoſitis: quos à gruibus infeſtari Homerus quoque prodidit: fama eſt, inſidentes arietum caprarumque dorſis, armatos ſagittis veris tempore univerſo agmine ad mare deſcendere, & ova pullosque earum alitum conſumere: ternis expeditionem eam menſibus confici, aliter futuris gregibus non reſiſti: caſas eorum luto pennisque, & ovorum putaminibus conſtrui; Ariſtoteles in cavernis vivere Pygmæos tradit. Cætera de his, ut reliqui. Cyrnos Indorum genus Iſigonus annis centenis quadragenis vivere: Item Æthiopas Macrobios & Seras exiſtimat, & qui Athon montem incolant: hos quidem, quia viperinis carnibus alantur: itaque nec capiti, nec veſtibus eorum noxia corpori ineſſe animalia. Oneſicritus, quibus in locis Indiæ umbræ non ſint, corpora hominum cubitorum

qui-

quinum & binorum palmorum exiſtere, & vivere annos centum triginta, nec ſeneſcere, ſed, ut medio ævo, mori. Crates Pergamenus Indos, qui centenos annos excedant, Gymnetas appellat, non pauci Macrobios. Cteſias gentem ex his quæ appellatur [8] Pandore, in convallibus ſitam, annos ducenos vivere, in juventa candido capillo, qui in ſenectute nigreſcat. Contra alios quadragenos non excedere annos, junctos Macrobiis, quorum fœminæ ſemel pariant: idq; & Agatharchides tradit: præterea locuſtis eos ali, & eſſe pernices: [9] Mandrorum nomen iis dedit Clitarchus, & Megaſthenes, trecentosque eorum vicos annumerant: fœminas ſeptimo ætatis anno parere, ſenectam quadrageſimo anno accidere. Artemidorus, in Taprobana inſula longiſſimam vitam ſine ullo corporis langore traduci. Duris, Indorum quoſdam cum feris coïre miſtosque & ſemiferos eſſe partus: in Calingis ejuſdem Indiæ gente quinquennes concipere fœminas, octavum vitæ annum non excedere: & alibi cauda villoſa homines naſci pernicitatis eximiæ; alios auribus totos contegi. [10] Oritas ab Indis Arbis fluvius diſterminat: ii nullum alium cibum novere, quam piſcium, quos unguibus diſſectos Sole torreant; atque ita panem ex his faciunt, ut refert Clitarchus. Troglodytas ſuper Æthiopiam velociores eſſe equis, Pergamenus Crates: Item Æthiopas octona cubita longitudine excedere: Syrbotas vocari gentem eam Nomadum Æthiopum, ſecundum flumen [11] Aſtapum ad Septentrionem vergentium. Gens Meniſminorum appellata, abeſt ab Oceano dierum itinere viginti, animalium, quæ Cynocephalos vocamus, lacte vivit, quorum armenta paſcit maribus interemptis, præterquam ſobolis cauſa. In Africæ ſolitudinibus

tudinibus hominum ſpecies obviæ ſubinde fiunt, momentoque evaneſcunt. Hæc atque talia ex hominum genere ludibria ſibi, nobis miracula, ingenioſa fecit natura. Et ſingula quidem, quæ facit indies, ac propè horas, quis enumerare valeat? Ad detegendam ejus potentiam, ſatis ſit inter prodigia poſuiſſe gentes. Hinc ad confeſſa in homine pauca.

CAP. III. *De prodigioſis partubus.*

Tergeminos naſci certum eſt, Horatiorum Curatiorumque exemplo: ſuprà, inter oſtenta ducitur, præterquàm in Ægypto, ubi fœtifer potu
12 Nilus. Annis proximis, ſupremis Divi Auguſti, Fauſta quædam à plebe, Oſtiæ duos mares, totidem fœminas enixa, famem, quæ conſecuta eſt, portendit haud dubie. Reperitur & in Peloponneſo quinos quater enixa, majoremque partem ex omni ejus vixiſſe partu. Et in Ægypto ſeptenos uno utero ſimul gigni, autor eſt Trogus. Gignuntur & utriusque ſexus, quos Hermaphroditos vocamus, olim Androgynos vocatos, & in prodigiis habitos, nunc verò in deliciis. Pompeius magnus in ornamentis theatri mirabiles fama poſuit effigies, ob id diligentius magnorum artificum ingeniis elaboratas: inter quas legitur Eutyche, à xx liberis rogo illata Trallibus, enixa xxx partus: Alcippe elephantum, quanquam id inter oſtenta eſt: namque & ſerpentem peperit inter initia Marſici belli ancilla. Multiformes pluribus modis inter monſtra partus eduntur. Claudius Cæſar ſcribit Hippocentaurum in Theſſalia natum eodem die interiiſſe: Et nos principatu ejus allatum illi ex Ægypto in melle vidimus. Eſt inter exempla, in uterum protinus reverſus infans Sagunti, quo anno ab Annibale delata eſt.

CAP. IV.

CAP. IV. *De mutatione ſexus, & geminis partûbus.*

Ex fœminis mutari in mares, non eſt fabuloſum. Invenimus in Annalibus, P. Licinio Craſſo, C. Caſſio Longino coss. Caſſini puerum factum ex virgine ſub parentibus, juſſuque Aruſpicum deportatum in inſulam deſertam. Licinius Mutianus prodidit, viſum à ſe Argis Areſcontem, cui nomen Areſcuſæ fuiſſet, nupſiſſe etiam, mox barbam & virilitatem proveniſſe, uxoremque duxiſſe. Ejuſdem ſortis & Smyrnæ puerum à ſe viſum. Ipſe in Africa vidi mutatum in marem nuptiarum die, L. Coſſicium civem Tiſdritanum. Editis geminis raram eſſe, aut puerperæ, aut puerperio, præterquàm alteri, vitam: ſi verò utriusque ſexus editi ſint gemini, rariorem utrique ſalutem. Fœminas [13] gigni celerius quàm mares, ſicut celerius ſeneſcere: ſæpius in utero moveri mares, & in dextera ferè geri parte, in læva fœminas, conſtat.

CAP. V. *De homine generando, & pariendi tempore per illuſtria exempla à menſibus ſeptem, ad undecim.*

Cæteris animantibus ſtatum, & pariendi, & partus gerendi tempus eſt: homo toto anno, & incerto gignitur ſpatio. Alius ſeptimo menſe, alius octavo, & uſque ad initia decimi undecimique. Ante ſeptimum menſem haud unquam vitalis eſt. Septimo non niſi pridie poſterove plenilunii die, aut interlunio concepti naſcuntur. Tralatitium in Ægypto eſt & octavo gigni: jam quidem & in Italia tales partus eſſe vitales, contra priſcorum opiniones. Variant hæc pluribus modis: Veſtilia C. Herditii, ac poſtea Pomponii atque Orfiti clariſſimorum civium conjunx, ex his quatuor partus enixa, Sempronium ſeptimo menſe genuit,

Suilium Rufum undecimo, Corbulonem ſeptimo, utrunque Conſulem: poſteà Cæſoniam Caii principis conjugem, octavo. In quo menſium numero genitis, intra quadrageſimum diem maximus labor: gravidis autem quarto & octavo menſe, letalesque in iis abortus. Maſſurius autor eſt, L. Papyrium Prætorem, ſecundo hærede lege agente, bonorum poſſeſſionem contra eum dediſſe, cùm mater partum ſe XIII menſibus diceret tuliſſe, quoniam nullum certum tempus pariendi ſtatutum videretur.

CAP. VI. *De conceptibus, & ſigna ſexus in gravidis prævenientia partum.*

A conceptu decimo die dolores capitis, oculorum vertigines tenebræque, faſtidium in cibis, redundatio ſtomachi, indices ſunt hominis inchoati. Melior color marem ferenti, & facilior partus: motus in utero quadrageſimo die. Contraria omnia in altero ſexu: ingeſtabile onus, crurum & [14] inguinum levis tumor. Primus autem nonageſimo die motus. Sed plurimum languoris in utroque ſexu, [15] capillum germinante partu, & in plenilunio: quod tempus editos quoque infantes præcipuè infeſtat. Adeoque [16] inceſſus, atque omne, quicquid dici poteſt, in gravida refert: ut ſalſioribus cibis uſæ, carentem unguiculis partum edant: & ſi reſpiravere, difficilius enitantur. Oſcitatio quidem in enixu letalis eſt: ſicut ſternuiſſe à coitu abortivum.

CAP. VII. *De conceptu hominum & generatione.*

Miſeret atque etiam pudet æſtimantem quàm ſit frivola animalium ſuperbiſſimi origo, cùm plerunque abortus cauſa fiat odor à lucernarum extinctu. His principiis naſcuntur tyranni, his carnifex

nifex animus. Tu qui corporis viribus fidis, tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnum quidem ejus exiſtimas, ſed partum: tu cujus ſemper [17] in victoria eſt mens, tu qui te Deum credis, aliquo ſucceſſu tumens, tanti perire potuiſti: atque etiam hodie minoris potes, quantulo ſerpentis ictus dente: aut etiam, ut Anacreon poëta, acino uvæ paſſæ: ut Fabius Senator [18] Prætor, in lactis hauſtu uno pilo ſtrangulatus. Is demum profecto vitam æqua lance penſitabit, qui ſemper fragilitatis humanæ memor fuerit.

CAP. VIII. *De Agrippis.*

In pedes procedere naſcentem, contra naturam eſt: quo argumento eos appellavere Agrippas, ut ægrè partos: qualiter M. Agrippam ferunt genitum unico prope felicitatis exemplo in omnibus ad hunc modum genitis. Quanquam is quoque adverſa pedum valetudine, miſera juventa, exercito ævo inter arma morteſque, ad noxia ſucceſſu, infelici terris ſtirpe omni, ſed per utraſque Agrippinas maximè, quæ Caium & Domitium Neronem principes genuere, totidem faces generis humani: præterea brevitate ævi quinquageſimo uno raptus anno, in tormentis adulteriorum conjugis, ſocerique prægravi ſervitio, luiſſe augurium præpoſteri natalis exiſtimatur. Neronem quoque paulò antè principem, & toto principatu ſuo hoſtem generis humani, pedibus genitum parens ejus ſcribit Agrippina. Ritu naturæ capite hominem gigni mos eſt, pedibus efferri.

CAP. IX. *Monſtruoſi partus exciſi utero.*

Auſpicatius [19] enecta parente gignuntur: ſicut Scipio Africanus prior natus, primuſque Cæſarum à cæſo matris utero dictus: qua de cauſa &

Cæſo-

Cæſones appellati. Simili modo natus & Manlius, qui Carthaginem cum exercitu intravit.

CAP. X. *Qui ſint Vopiſci.*

Vopiſcos appellabant è geminis, qui retenti utero naſcerentur, altero interempto abortu. Nanque maxima, etſi rara, circa hoc miracula exiſtunt.

CAP. XI. *Exempla numeroſæ ſobolis.*

Præter mulierem, pauca animalia coitum novere gravida. Vnum quidem omnino, aut alterum, ſuperfœtat. Extat in monumentis etiam medicorum, & quibus talia conſectari curæ fuit, uno abortu XII puerperia egeſta. Sed ubi paululum temporis inter duos conceptus interceſſit, uterque perfertur: ut in Hercule & Iphiclo fratre ejus apparuit, & in ea, quæ gemino partu, alterum marito ſimilem, alterum adultero genuit: Item in Proconneſia ancilla, quæ ejuſdem diei coitu, alterum domino ſimilem, alterum procuratori ejus: & in alia, quæ unum juſto partu, quinque menſium alterum edidit. Rurſus in alia, quæ ſeptem menſium edito puerperio, inſecutis menſibus geminos enixa eſt. Iam illa vulgata variè, ex integris truncos gigni, ex truncis integros, eademque parte truncos: ſigna quædam, nævosque, & cicatrices etiam regenerari: quarto partu Dacorum originis nota in brachio redditur.

CAP. XII. *Exempla ſimilitudinum.*

In Lepidorum gente tres, intermiſſo ordine, obducto membrana oculo, genitos accepimus. Similes quidem alios avo: & ex geminis quoque alterum patri, alterum matri: annoque poſt genitum, majori ſimilem fuiſſe, ut geminum. Quaſdam ſibi ſimiles ſemper parere, quaſdam viro, quaſdam nulli, quaſdam fœminam patri, marem ſibi.

ſibi. Indubitatum exemplum eſt Nicæi nobilis pyctæ bizantii geniti, qui adulterio Æthiopis nata matre, nil à cæteris colore differente, [20] ipſe avum regeneravit Æthiopem. Similitudinum quidem in mente reputatio eſt, & in qua credantur multa fortuita pollere, viſus, auditus, memoria, hauſtæque imagines ſub ipſo conceptu. Cogitatio etiam utriuslibet animum ſubitò transvolans, effingere ſimilitudinem aut miſcere exiſtimatur. Ideoque plures in homine, quàm in cæteris omnibus animalibus differentiæ, quoniam velocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenii varietas multiformes notas imprimit: cùm cæteris animantibus immobiles ſint animi, & ſimiles omnibus ſingulisque, in ſuo cuique genere. Antiocho regi Syriæ, è plebe in tantum nomine Artemon ſimilis fuit, ut Laodice conjunx regia, necato jam Anthiocho, [21] mimum per eum commendationis, regnique ſucceſſionis peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam è plebe, & Publicius etiam ſervitute liberatus, indiſcreta propè ſpecie fuere ſimiles, illud os probum reddentes, ipſumque honorem eximiæ frontis qualis cauſa, patri quoque ejus, Menogenis coci ſui cognomen impoſuit, jam Strabonis à ſpecie oculorum habenti, vitium imitata & in ſervo: Scipioni, Serapionis; is erat ſuarii negotiatoris vile mancipium: ejuſdem familiæ Scipioni poſt eum cognomen Salutio Mimus dedit: ſicut Spinter ſecundarum, tertiarumque Pamphilus, collegio Lentuli & Metelli coss. in quo perquam importunè fortuitum hoc quoque fuit, duorum ſimul Conſulum in ſcena imagines cerni. E diverſo L. Plancus orator, hiſtrioni Rubrio cognomen impoſuit. Rurſus Curioni patri Burbuleius, itemque Meſſalæ Cenſorio Me-

nogenes, perinde hiſtriones. Suræ quidem Proconſulis etiam rictum in loquendo [22] contractionemque linguæ, & ſermonis tumultum, non imaginem modò, piſcator quidam, in Sicilia reddidit. Caſſio Severo celebri oratori, armentarii Mirmillonis objecta ſimilitudo eſt. Toranius [23] M. Antonio jam Triumviro, eximios forma pueros, alterum in Aſia genitum, alterum trans Alpes, ut geminos vendidit: tanta unitas erat: poſtquam deinde ſermone puerorum detecta fraude à furente in crepitus Antonio eſt: inter alia magnitudinem pretii conquerente (nam ducentis mercatus erat ſeſtertiis) reſpondit verſutus ingenii mango, ob idipſum ſe tanti vendidiſſe, quoniam non eſſet mira ſimilitudo in ullis eodem utero editis: diverſarum quidem gentium natales tam concordi figura reperiri, ſuper omnem eſſe taxationem: adeoque tempeſtivam admirationem intulit, ut ille proſcriptor animus, modò & contumelia furens, non aliud in cenſu magis ex fortuna ſua duceret.

CAP. XIII. *Quæ ſit generandi ratio.*

Eſt quædam privatim diſſociatio corporum: & inter ſe ſteriles, ubi cum aliis junxere, gignunt: ſicut Auguſtus & Livia. Item alii aliæque fœminas tantùm generant, aut mares: plerunque & alternant: ſicut Gracchorum mater duodecies, & Agrippina Germanici novies. Aliis ſterilis eſt juventa: aliis ſemel in vita datur gignere. Quædam non perferunt partus: quales, ſi quando medicina & cura vicere, fœminam fere gignunt. Divus Auguſtus in reliqua exemplorum raritate, neptis ſuæ nepotem vidit, genitum quo exceſſit anno, [24] M. Syllanum: qui cùm Aſiam obtineret poſt Conſulatum, Neronis principis ſucceſſione, veneno

ejus

ejus interemptus eſt. Q. Metellus Macedonicus, cùm ſex liberos relinqueret, undecim nepotes reliquit, nurus verò generosque & omnes qui ſe patris appellatione ſalutarent, viginti ſeptem. In actis temporum Divi Auguſti invenitur, XII Conſulatu ejus, L. que Sylla collega, ad III Idus Aprilis, C. Criſpinum Hilarum ex ingenua plebe Feſulana, cum liberis novem (in quo numero filiæ duæ fuerunt) nepotibus XXVII pronepotibus XXIX neptibus IX prælata pompa, cum omnibus his in Capitolio immolaſſe.

CAP. XIV. *De eodem multiplicius.*

Mulier poſt quinquageſimum annum non gignit, majorque pars quadrageſimo profluvium genitale ſiſtit. Nam in viris Maſiniſſam regem, poſt LXXXVI annum generaſſe filium, quem Methymathnum appellaverit, clarum eſt: Catonem Cenſorium octogeſimo exacto, è filia Salonii clientis ſui. Qua de cauſa, aliorum ejus liberorum propago, Liciniani ſunt cognominati, hi Saloniani, ex quibus Vticenſis fuit. Nuper etiam L. Voluſio Saturnino in urbis præfectura extincto, notum eſt Corneliâ, Scipionum gentis, Voluſium Saturninum, qui fuit Conſul, genitum poſt [25] LXII annum. Et uſque ad LXXXV apud ignobiles vulgaris reperitur generatio.

CAP. XV. *De menſtruis mulierum.*

Solum autem animal menſtruale mulier eſt: inde unius utero, quas appellarunt molas: ea eſt caro informis, inanima, ferri ictum & aciem reſpuens, movetur, ſiſtitque menſes ut partus; alias letalis, alias una ſeneſcens, aliquando alvo citatiore excidens. Simile quiddam & viris in ventre gignitur, quod vocant ſcirron: ſicut Oppio Capitoni prætorio viro. Sed nihil facilè reperiatur mu-

lierum profluvio magis monſtrificum: aceſcunt ſuperventu muſta, ſterileſcunt tactæ fruges, moriuntur inſita, exuruntur hortorum germina, & fructus arborum, quibus inſedère, decidunt: ſpeculorum fulgor aſpectu ipſo hæbetatur, acies ferri præſtringitur, eborisque nitor: alvei apum emoriuntur: æs etiam ac ferrum rubigo protinus corripit, odorque dirus [26] aëra: & in rabiem aguntur guſtato eo canes, atque inſanabili veneno morſus inficitur. Quin & bituminum ſequax alioquin ac lenta natura, in lacu Iudææ (qui vocatur Aſphaltites) certo tempore anni ſupernatans, nequit ſibi avelli, ad omnem contactum adhærens, præterquàm filo, quod tale virus infecerit. Etiam formicis, animali minimo, ineſſe ſenſum ejus ferunt: abjicique guſtatas fruges, nec poſteà repeti. Et hoc tale tantumque omnibus tricenis diebus malum in muliere exiſtit, & trimeſtri ſpatio largius. Quibuſdam verò ſæpius menſe; ſicut aliquibus nunquam: ſed tales non gignunt, quando hæc eſt generando homini materia, ſemine è maribus coaguli modo hoc in ſeſe glomerante, quod deinde [27] tempore ipſo animatur, corporaturque. Ergo cum gravidis fluxit, invalidi aut non vitales partus eduntur, aut ſanioſi, ut autor eſt Nigidius.

CAP. XVI. *Idem de ratione partuum.*

Idem, lac fœminæ non corrumpi alenti partum, ſi ex eodem viro rurſus conceperit, arbitratur: incipiente autem hoc ſtatu, aut deſinente, conceptus facillimi traduntur. Fœcunditatis in fœminis prærogativam accepimus, inunctis medicamine oculis, ſalivam infici. Cæterùm editis primores ſeptimo menſe gigni dentes, priusque in ſupera ferè parte, haud dubium eſt: ſeptimo eoſdem

dem decidere anno, alioſque ſuffici. Quoſdam & cum dentibus naſci, ſicut M. Curium, qui ob id Dentatus cognominatus eſt: & Cn. Papyrium Carbonem, præclaros viros. In fœminis ea res inauſpicati fuit exempli regum temporibus: cùm ita nata eſſet Valeria; exitio civitati, in quam delata eſſet, futuram, reſponſo aruſpicum vaticinante, Sueſſam Pometiam illa tempeſtate florentiſſimam deportata eſt, veridico exitu conſecuto. Quaſdam concreto genitali gigni, infauſto omine, Cornelia Gracchorum mater indicio eſt. Aliqui vice dentium, continuo oſſe gignuntur: ſicuti Pruſiæ regis Bithyniorum filius, ſuperna parte oris. Dentes autem tantum invicti ſunt ignibus, nec cremantur cum reliquo corpore; iidem flammis indomiti, cavantur tabe pituitæ: candorem trahunt quodam medicamine; uſu atteruntur, multoque primùm in aliquibus deficiunt: nec cibo tantùm & alimentis neceſſarii: quippe vocis ſermoniſque regimen primores tenent, concentu quodam excipientes ictum linguæ, ſeriemque ſtructuræ, atque magnitudinem, mutilantes [28] molienteſve aut hebetantes verba: & cùm defluxere, explanationem omnem adimentes. Quin & augurium in hac eſſe creditur parte. Triceni bini viris attribuuntur, excepta Turdulorum gente: quibus plures fuere, longiora promitti vitæ putant ſpatia: Fœminis minor numerus: quibus in dextera parte gemini ſupernè, à canibus cognominati, fortunæ blandimenta pollicentur, ſicut in Agrippina Domitii Neronis matre: contrà in læva. Hominem priuſquàm genito dente cremari, mos gentium non eſt. Sed mox plura de hoc, cùm membratim hiſtoria decurret. Riſiſſe eodem die, quo genitus eſſet, unum hominem accepimus Zoroaſtrem;

eidem cerebrum ita palpitaſſe, ut impoſitam repelleret manum, futuræ præſagio ſcientiæ. In trimatu ſuo cuique dimidiam eſſe menſuram [29] ſtatuere certum eſt. In plenum autem cuncto mortalium generi minorem in dies fieri, propemodum obſervatur: rarosque patribus proceriores, conſumente ubertate ſeminum, exuſtione, in cujus vices nunc vergat ævum. In Creta terræ motu rupto monte, inventum eſt corpus ſtans [30] XLVI cubitorum, quod alii Orionis, alii Oti fuiſſe arbitrantur. Oreſtis corpus oraculi juſſu refoſſum. VII cubitorum fuiſſe monumentis creditur. Iam verò ante annos propè mille vates ille Homerus non ceſſavit minora corpora mortalium, quàm priſca, conqueri. Nævii Pollionis amplitudinem Annales non tradunt; ſed quia populi concurſu penè interemptus eſſet, prodigii vice habitum. Proceriſſimum hominem ætas noſtra Divo Claudio principe Gabbaram nomine, ex Arabia advectum IX pedum & totidem unciarum vidit. Fuere ſub Divo Auguſto ſemipede addito, quorum corpora ejus miraculi gratia, in conditorio Saluſtianorum aſſervabantur hortorum Puſioni & Secundillæ erant nomina. Eodem præſide minimus homo duos pedes & palmum Conopas nomine, in deliciis Iuliæ neptis ejus fuit: & mulier Andromeda liberta Iuliæ Auguſtæ. Manium Maximum, & M. Tullium equites Romanos, binûm cubitorum fuiſſe autor eſt M. Varro: & ipſi vidimus in loculis aſſervatos. Seſquipedales gigni, quoſdam longiores, in trimatu implentes vitæ curſum, haud ignotum eſt. Invenimus in monumentis, Salamine Euthimenis filium in tria cubita triennio adoleviſſe, inceſſu tardum, ſenſu hebetem; etiam puberem factum, voce robuſta, abſumptum

ſumptum contractione membrorum ſubita, triennio circumacto. Ipſi nos pridem vidimus eadem ferme omnia, præter pubertatem, in filio Cornelii Taciti equitis Romani, Belgicæ Galliæ rationes procurantis. Ectrapelos Græci vocant eos: in Latino non habent nomen.

CAP. XVII. *Inſignia corporum.*

Quod ſit hominum ſpatium à veſtigio ad verticem, id eſſe paſſis manibus inter longiſſimos digitos obſervatum eſt: ſicuti vires dextera parte majores, quibuſdam æquas utraque, aliquibus læva manu præcipuas: nec id unquam in fœminis. Mares præſtare pondere, & defuncta viventibus corpora omnium animalium, & dormientia vigilantibus. Virorum cadavera ſupina fluitare, fœminarum prona: velut pudori defunctarum parcente natura.

CAP. XVIII. *Exempla variarum figurarum.*

Concretis quoſdam oſſibus, ac ſine medullis vivere accipimus. Signum eorum eſſe, nec ſitim ſentire, nec ſudorem emittere: quanquam & voluntate ſcimus ſitim victam: equitemque Romanum Iulium Viatorem è Vocontiorum gente fœderata, in pupillaribus annis, aquæ ſubter cutem fuſæ morbo prohibitum humore à medicis, naturam feciſſe conſuetudine, atque in ſenectam caruiſſe potu. Necnon & alii multa ſibi imperavere.

CAP. XIX. *Diverſorum morum exempla.*

Ferunt Craſſum, avum Craſſi in Parthis interempti, nunquam riſiſſe, ob id Agelaſtum vocatum: ſicuti nec fleſſe multos. Socratem, clarum ſapientia, eodem ſemper viſum vultu, nec aut hilari magis, aut turbato. Exit hic animi tenor aliquando in rigorem quendam, torvitatemque na-

turæ duram & inflexibilem, affectusque humanos adimit, quales apathes Græci vocant, multos ejus generis experti: quodque mirum ſit, autores maxime ſapientię, Diogenem Cynicum, Pyrrhonem, Heraclitum, Timonem, hunc quidem etiam in totius odium generis humani evectum. Sed hæc
31 pravæ naturæ inſignia in multis varia cognoſcuntur: ut in Antonia Druſi nunquam expuiſſe, in Pomponio Conſulari Poëta nunquam ructaſſe. Quibus naturâ concreta ſunt oſſa, qui ſunt rari admodum, cornei vocantur.

CAP. XX. *De fortitudine & velocitate.*

Corpore veſco ſed eximiis viribus Tritanum, in gladiatorio ludo Samnitium armatura celebrem, filiumque ejus militem Magni Pompeii, & rectos & tranſverſos cancellatim toto corpore habuiſſe nervos, in brachiis etiam manibusque, autor eſt Varro, in prodigioſa virium relatione: atque etiam hoſtem ab eo, ex provocatione dimicantem, inermi dextra 32 uno digito ſuperatum, & poſtremò correptum in caſtra tranſlatum. A. Iunius Valens meruit in prætorio Divi Auguſti centurio, vehicula cum culeis onuſta, donec exinanirentur, ſuſtinere ſolitus: carpenta apprehenſa una manu retinere, obnixus contra nitentibus jumentis: & alia mirifica facere, quæ inſculpta monumento ejus ſpectantur. Idem M. Varro: Ruſticellus, inquit, Hercules appellatus, mulum ſuum tollebat: Fuſius Salvius duo centenaria pondera pedibus, totidem manibus, & ducenaria duo humeris contra ſcalas ferebat. Nos quoque vidimus Athanatum nomine, prodigioſæ oſtentationis, 33 quingenario thorace plumbeo indutum, cothurnisque quingentorum pondo calciatum, per ſcenam ingredi. Crotoniatam Milonem athletam, cum conſtitiſſet,

ſtitiſſet, nemo veſtigio educebat: malum tenenti nemo [34] digitum corrigebat. Cucurriſſe M C XL ſtadia, ab Athenis Lacedæmonem, biduo Philippiden, magnum erat: donec [35] Aniſtis curſor Lacedæmonius, & Philonides Alexandri Magni, à Sicyone Elin, uno die M CC ſtad. cucurrerunt. Nunc quidem in circo quoſdam C LX mill. paſſ. tolerare non ignoramus. Nuperque Fonteio & Vipſano COSS. annos IX genitum puerum à Meridie ad veſperam LXXV mill.paſſ. cucurriſſe. Cujus rei admiratio ita demum ſolida perveniat, ſi quis cogitet nocte ac die longiſſimum iter vehiculis tribus Tiberium Neronem emenſum, feſtinantem ad Druſum fratrem ægrotantem in Germania: in eo fuerunt CC mill. paſſ.

CAP. XXI. *De viſu.*

Oculorum acies vel maximè fidem excedentia invenit exempla. In nuce incluſam Iliada, Homeri carmen, in membrana ſcriptam, tradidit Cicero. Idem, fuiſſe qui pervideret CXXXV mill. paſſ. Huic & nomen M. Varro reddidit, Strabonem vocatum. Solitum autem Punico bello, à Lilybeo Siciliæ promontorio, exeunte claſſe Carthaginis portu, etiam numerum navium dicere. Callicrates ex ebore formicas, & alia tam parva fecit animalia, ut partes earum à cæteris cerni non poſſent. Myrmecides quidam in eodem genere inclaruit, à quo quadrigam ex eadem materia, quam muſca integeret alis, fabricatam, & navem, quam apicula pinnis abſconderet.

CAP. XXII. *De auditu.*

Auditus unum exemplum habet mirabile prælium quo Sybaris deleta eſt, eo die quo geſtum erat, auditum Olympiæ. Nam Cimbricæ victoriæ, Caſtoresque Romani, qui Perſicam victoriam

 ipſo

ipſo die, quo contigit, nuntiavere, [36] viſus, & numinum fuere præſagia.

CAP. XXIII. *Exempla patientiæ.*

Patientia corporis, ut eſt crebra ſors calamitatum, innumera documenta peperit: clariſſimum in fœminis, Leænæ meretricis, quæ torta non indicavit Harmodium & Ariſtogitonem tyrannicidas: in viris, Anaxarchi, qui ſimili de cauſa cum torqueretur, præroſam dentibus linguam, unamque ſpem indicii, in tyranni os expuit.

CAP. XXIV. *Memoriæ exempla.*

Memoria neceſſarium maximè vitæ bonum, cui præcipua fuerit haud facilè dictu eſt, tam multis gloriam ejus adeptis. Cyrus rex omnibus in exercitu ſuo militibus nomina reddidit, L. Scipio populo Romano, Cineas Pyrrhi regis legatus ſenatui & equeſtri ordini Romæ poſtero die quam advenerat. Mithridates duarum & xx gentium rex, totidem linguis jura dixit, pro concione ſingulas ſine interprete affatus. [37] Charmidas quidem in Græcia, quæ quis exegerat volumina in bibliothecis, legentis modo repræſentavit. Ars poſtremò ejus rei facta, & inventa eſt à Simonide Melico, conſummata Metrodoro Scepſio, ut nihil non iiſdem verbis redderetur auditum. Nec aliud eſt æque fragile in homine, morborum & caſus injurias atque etiam metus ſentiens, alias particulatim, alias univerſa. Ictus lapide oblitus eſt literas tantum: ex præalto tecto lapſus, matris & affinium, propinquorumque cepit oblivionem: alius ægrotus, ſervorum etiam: ſui verò nominis Meſſala Corvinus orator. Itaque ſæpe deficere tentat, ac meditatur, vel quieto corpore & valido; ſomno quoque ſerpente [38] computat, ut inanis mens quærat, ubi ſit loci.

CAP. XXV. *Laus C. Iulii Cæſaris.*

Animi vigore præſtantiſſimum arbitror C. Cæſarem Dictatorem. Nec virtutem conſtantiamque nunc commemoro, nec ſublimitatem omnium capacem, quæ cælo continentur, ſed proprium vigorem celeritatemque quodam igne volucrem. Scribere & legere ſimul, dictare & audire ſolitum accepimus [39] Epiſtolas verò, tantarum rerum, quaternas pariter librariis dictare: aut ſi nihil aliud ageret, ſeptenas. Idem ſignis collatis quinquagies dimicavit: (ſolus M. Marcellum tranſgreſſus, qui undequadragies dimicaverat) nam præter civiles victorias, undecies C & XC II mill. hominum occiſa præliis ab eo: non equidem in gloria poſuerim, tantam, etiam coactam, humani generis injuriam: quod ita eſſe confeſſus eſt ipſe, bellorum civilium ſtragem non prodendo. Iuſtius Pompeio Magno tribuatur DCCCXLVI naves piratis ademiſſe; Cæſari proprium & peculiare ſit, præter ſupra dicta, clementiæ inſigne: qua uſque ad pœnitentiam omnes ſuperavit. Idem magnanimitatis perhibuit exemplum, cui comparari non poſſit aliud; ſpectacula enim edita effuſasque opes, aut operum magnificentiam in hac parte enumerare, luxuriæ faventis eſt; illa fuit vera & incomparabilis invicti animi ſublimitas, captis apud Pharſaliam Pompeii Magni ſcriniis epiſtolarum, iterumque apud Thaſpum Scipionis, concremaſſe ea optima fide, atque non legiſſe.

CAP. XXVI. *Laus Pompeii Magni.*

Verum ad decus imperii Rom. non ſolum ad viri unius pertinet victoriam, Pompeii Magni titulos omnes, triumphosque hoc in loco nuncupari: æquato non modo Alexandri Magni rerum fulgore, ſed etiam Herculis propè ac Liberi patris.

Igitur

Igitur Sicilia recuperata, unde primùm, Syllanus in Reip. cauſa exoriens, auſpicatus eſt; Africa verò tota ſubacta, & in ditionem redacta, Magnique nomine ſpolio inde capto, eques Rom. (id quod antea nemo) curru triumphali revectus eſt: & ſtatim ad ſolis Occaſum tranſgreſſus, excitatis in Pyrenæo trophæis, oppida DCCCLXXVI ab Alpibus ad fines Hiſpaniæ ulterioris in ditionem redacta victoriæ ſuæ aſcripſit, & majore animo Sertorium tacuit: belloque civili (quod omnia externa conciebat) extincto, iterum triumphales currus eques Rom. induxit, toties Imperator, antequam miles. Poſtea ad tota maria & deinde Solis ortus miſſus, hos retulit patriæ titulos, more ſacris certaminibus vincentium; neque enim ipſi coronantur, ſed patrias ſuas coronant: hos ergo honores urbi tribuit in delubro Minervæ, quod ex manubiis dicabat: Cn. Pompeius Magnus Imp. bello XXX annorum confecto, fuſis, fugatis, occiſis, in deditionem acceptis hominum vicies ſemel centenis LXXXIII mill. depreſſis aut captis navibus DCCCXLVI oppidis, caſtellis M D XXXVIII in fidem receptis: terris à Mæotis lacu ad Rubrum mare ſubactis, votum merito Minervæ. Hoc eſt breviarium ejus ab Oriente. Triumphi verò, quem duxit ad tertium Calendas Octobres M. Meſſala, M. Piſone Conſulibus, præfatio hæc fuit: CVM ORAM maritimam à prædonibus liberaſſet, & imperium maris populo Romano reſtituiſſet, ex Aſia, Ponto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia, Syria, Scythis, Iudæis, Albanis, Iberia, inſula Creta, Baſternis, & ſuper hæc de regibus Mithridate atque Tigrane triumphavit. Summa ſummarum in illo gloria fuit (ut ipſe in concione dixit, cum de rebus ſuis diſſereret) Aſiam ultimam provinciarum accepiſſe, eandem-

eandemque mediam patriæ reddidiſſe. Si quis è contrario ſimili modo velit percenſere Cęſaris res, qui major illo apparuit, totum profecto terrarum orbem enumeret: quod infinitum eſſe conveniet.

CAP. XXVII. *Laus Catonis primi.*

Cæteris virtutum generibus variè & multi fuere præſtantes. Cato primus Porciæ gentis, tres ſummas in homine res præſtitiſſe exiſtimatus eſt, optimus Orator, optimus Imperator, optimus Senator quæ mihi omnia, etiam ſi non prius, attamen clarius fulſiſſe in Scipione Æmiliano videntur: dempto præterea plurimorum odio, quo Cato laboravit. Itaque ſit proprium Catonis, quater & quadragies cauſam dixiſſe: nec quemquam ſæpius poſtulatum, & ſemper abſolutum.

CAP. XXVIII. *Item de fortitudine.*

Fortitudo in quo maxime extiterit, immenſæ quæſtionis eſt, utique ſi recipiatur poëtica fabuloſitas. Q. Ennius T. Cæcilium Teucrum, fratremque ejus præcipuè miratus, propter eos [40] ſextum adjecit Annalem. L. Siccius Dentatus, qui Tribunus plebis fuit, Sp. Tarpeio, A. [41] Æternio Conſulibus, haud multo poſt exactos reges, vel numeroſiſſima ſuffragia habet, centies vicies præliatus, octies ex provocatione victor, XLV cicatricibus adverſo corpore inſignis, nulla in tergo: item ſpolia cepit XXXIV donatus haſtis puris duodeviginti, phaleris XXV torquibus tribus & LXXX armillis CLX coronis XXVI civicis XIV aureis VIII muralibus III obſidionali una: [42] fiſco æris, X captivis & XX ſimul bubus: Imperatores IX ipſius maximè opera triumphantes ſecutus: præterea (quod optimum in operibus ejus reor) uno ex ducibus T. Romulio ex Conſulatu ad populum convicto male acti imperii. [43] Rei militaris, haud minora

forent

forent Manlii Capitolini decora, ni perdidiſſet illa exitu vitæ: ante decimum ſeptimum annum bina ceperat ſpolia: primus omnium eques coronam muralem acceperat, VI civicas, XXXVII dona, XXXIII cicatrices adverſo corpore exceperat: P. Servilium Magiſtrum equitum ſervaverat, ipſe vulneratus humerum ac femur: ſuper omnia, Capitolium, ſummamque rem in eo, ſolus à Gallis ſervaverat, ſi non regno ſuo ſervaſſet. Verùm ſunt in his quidem virtutis opera magna; ſed majora fortunæ: M. Sergio, ut quidem arbitror, nemo quemquam hòminum jure prætulerit (licet pronepos Catilina gratiam nomini deroget) ſecundo ſtipendio dexteram manum perdidit: ſtipendiis duobus ter & vicies vulneratus eſt: ob id neutra manu, neutro pede ſatis utilis, uno tantum ſervo plurimis poſtea ſtipendiis debilis miles: bis ab Annibale captus (neque enim cum quolibet hoſte res fuit) bis vinculorum ejus profugus, XX menſibus, nullo non die in catenis aut compedibus, cuſtoditus: ſiniſtra manu ſola quater pugnavit, duobus equis inſidente eo ſuffoſſis: dexteram ſibi ferream fecit, eaque religata præliatus; Cremonam obſidione exemit, Placentiam tutatus eſt: duodena caſtra hoſtium in Gallia cepit: quæ omnia ex oratione ejus apparent, habita cum in Prætura ſacris arceretur à collegis ut debilis. Quos hic coronarum acervos conſtructurus hoſte mutato? Etenim plurimum refert, in quæ cujusque virtus tempora inciderit. Quas Trebia Ticinusque aut Traſymenus civicas dedere? Quæ Cannis corona merita? unde fugiſſe virtutis ſummum opus fuit. Cæteri profecto victores hominum fuere, Sergius vicit etiam fortunam.

CAP. XXIX.

CAP. XXIX. *De ingeniis, ſive laudibus quorundam ab ingeniis.*

Ingeniorum gloriæ quis poſſit agere delectum, per tot diſciplinarum genera, & tantam rerum operumque varietatem? niſi fortè Homero vate Græco, nullum felicius extitiſſe convenit, ſive operis fortuna, ſive materia æſtimetur. Itaque Alexander Magnus (etenim inſignibus judiciis, optimè citraque invidiam, tam ſuperba cenſura peragetur) inter ſpolia Darii Perſarum regis unguentorũ ſcrinio capto, quod erat auro gemmisque ac margaritis pretioſum, varios ejus uſus amicis demonſtrantibus (quando tædebat unguenti bellatorem & militia ſordidum) imò Hercule, inquit, librorum Homeri cuſtodiæ detur: ut pretioſiſſimum humani animi opus, quam maximè diviti opere ſervaretur. Idem Pindari vatis familiæ penatibusque juſſit parci, cum Thebas caperet. Ariſtotelis philoſophi patriam condidit: tantæque rerum claritati, tam benignum teſtimonium miſcuit. Archilochi Poëtæ interfectorem Apollo arguit Delphis. Sophoclem tragici cothurni principem defunctum ſepeliri Liber pater juſſit, obſidentibus mœnia Lacedæmoniis: Lyſandro eorum rege in quiete ſæpius admonito, ut pateretur humari delicias ſuas. Requiſivit rex qui ſupremum diem Athenis obiiſſet; nec difficulter ex iis, quem Deus ſignificaſſet, intellexit: pacemque funeri dedit.

CAP. XXX. *De Platone, Ennio, Virgilio, M. Varrone, & M. Cicerone.*

Platoni ſapientiæ antiſtiti Dionyſius tyrannus, alias ſævitiæ ſuperbiæque natus, vittatam navem miſit obviam: ipſe quadrigis albis egredientem in litore excepit. Viginti talentis unam orationem Iſocrates vendidit. Æſchines Athenienſis ſummus Orator,

Orator, cum accuſationem, qua fuerat uſus, Rhodiis legiſſet, legit & defenſionem Demoſthenis, ob quam in illud depulſus fuerat exilium; mirantibusque, tum magis fuiſſe miraturos dixit, ſi ipſum orantem audiviſſent; in calamitate teſtis ingens factus inimici. Thucydidem Imperatorem Athenienſes in exilium egere, rerum conditorem revocavere, eloquentiam mirati, cujus virtutem damnaverant. Magnum & Menandro in comico ſocco teſtimonium regum Ægypti & Macedoniæ contigit, claſſe & per legatos petito: majus ex ipſo, regiæ fortunæ prælata literarum conſcientia. Perhibuere & Romani proceres etiam exteris teſtimonia. Cn. Pompeius confecto Mithridatico bello intraturus Poſidonii ſapientiæ profeſſione clari domum, fores percuti de more à lictore vetuit: & faſces [44] lictorios januæ ſubmiſit is, cui ſe Oriens Occidensque ſubmiſerat. Cato Cenſorius, in illa nobili trium ſapientiæ procerum ab Athenis legatione, audito Carneade, quam primum legatos eos cenſuit dimittendos, quoniam illo viro argumentante, quid veri eſſet haud facile diſcerni poſſet. Quanta morum commutatio? Ille ſemper alioquin univerſos ex Italia pellendos cenſuit Græcos: at pronepos ejus Vticenſis Cato, unum ex tribunatu militum philoſophum, alterum ex Cypria legatione deportavit: eandemque linguam ex duobus Catonibus, [45] in illo abjeciſſe, in hoc importaſſe, memorabile eſt. Sed & noſtrorum gloriam percenſeamus. Prior Africanus Q. Ennii ſtatuam ſepulcro ſuo imponi juſſit: clarumq; illud nomen, imò verò ſpolium ex tertia orbis parte raptum, in cinere ſupremo cum Poëtæ titulo legi. Divus Auguſtus carmina Virgilii cremari contra teſtamenti ejus verecundiam vetuit: majusque ita vati teſtimonium

monium

monium contigit, quam ſi ipſe ſua carmina probaviſſet. M. Varronis, in bibliothecâ (quæ prima in [46] orbe ab Aſinio Polliōne ex manubiis publicata Romæ eſt) unius viventis poſita imago eſt: haud minore (ut equidem reor) gloria, principe oratore & cive, ex illa ingeniorum, quæ tunc fuit, multitudine, uni hanc coronam dante, quam cum eidem Magnus Pompeius piratico ex bello navalem dedit. Innumerabilia deinde ſunt exempla Romana, ſi perſequi libeat: cum plures una gens in quocunque genere eximios tulerit, quam cæteræ terræ. Sed quo te M. Tulli piaculo taceam? quove maximè excellentem inſigni prædicem? quo potius, quam univerſæ populi illius gentis ampliſſimo teſtimonio, & è tota vita tua Conſulatus tantum operibus electis? Te dicente, legem agrariam, hoc eſt alimenta ſua, abdicaverunt tribus: te ſuadente, Roſcio theatralis autori legis ignoverunt, notatasque ſe diſcrimine ſedis, æquo animo tulerunt: te orante, proſcriptorum liberos honores petere puduit: tuum Catilina fugit ingenium: tu M. Antonium proſcripſiſti. Salve primus omnium parens patriæ appellate, primus in toga triumphū, linguæque lauream merite, & facundię Latiarumque literarum parens: atque (ut dictator Cæſar hoſtis quondam tuus, de te ſcripſit) [47] omnium triumphorum lauream adepte majorem; quanto plus eſt, ingenii Romani terminos in tantum promoviſſe, quam imperii.

CAP. XXXI. *De morum majeſtate.*

Reliquis animi bonis, præſtitere cæteros mortales ſapientia, ob id Cati, Corculi, apud Romanos cognominati: apud Græcos Socrates, oraculo Apollinis Pythii prælatus cunctis.

CAP. XXXII.

CAP. XXXII. *De autoritate.*

Rurſus mortales oraculorum ſocietatem dedere Chiloni Lacedæmonio, tria præcepta ejus Delphis conſecrando aureis literis, quæ ſunt hæc: Noſſe ſe quenque: & Nihil nimium cupere: comitemque æris alieni atque litis, eſſe miſeriam. Quin & funus ejus, cum, victore filio Olympiæ, expiraſſet gaudio, tota Græcia proſecuta eſt.

CAP. XXXIII. *De divinitate.*

Divinitas, & quædam cælitum ſocietas, nobiliſſima, ex fœminis, in Sibylla fuit: ex viris, in Melampode apud Græcos, apud Romanos in Marcio.

CAP. XXXIV. *De Naſica.*

Vir optimus ſemel à condito ævo judicatus eſt Scipio Naſica, à jurato Senatu. Idem in toga candida bis repulſa notatus à populo: In ſumma, ei in patria mori non licuit: non Hercule magis, quam extra vincula illi ſapientiſſimo ab Apolline judicato Socrati.

CAP. XXXV. *De pudicitia.*

Pudiciſſima fœmina ſemel matronarum ſententia judicata eſt Sulpitia Paterculi filia, uxor Fulvii Flacci: electa ex centum præcipuis, quæ ſimulachrum Veneris ex Sibyllinis libris dedicaret. Iterum religionis experimento Claudia, inducta Romam Deûm matre.

CAP. XXXVI. *De pietate.*

Pietatis exempla infinita quidem toto orbe extitere, ſed Romæ unum, cui comparari cuncta non queant. Humilis in plebe, & ideo ignobilis puerpera, ſupplicii cauſa carcere incluſa matre, cùm impetraſſet aditum, à janitore ſemper excuſſa ne quid inferret cibi, deprehenſa eſt uberibus ſuis alens eam: quo miraculo, matris ſalus donata

pietati eſt, ambæque perpetuis alimentis; & locus ille eidem conſecratus Deæ, C. Quinto, M. Acilio Coſs. templo pietatis extructo in illius carceris ſede, ubi nunc Marcelli theatrum eſt. Gracchorum pater, anguibus prehenſis in domo, cùm reſponderetur, ipſum victurum, alterius ſexus interempto: imò verò, inquit, meum necate: Cornelia enim juvenis eſt, & parere adhuc poteſt. Hoc erat uxori parcere, & reipublicæ conſulere: idque mox conſecutum eſt. M. Lepidus Apuleiæ uxoris charitate poſt repudium obiit. P. Rutilius morbo levi impeditus, nuntiata fratris repulſa in Conſulatus petitione, illico expiravit. P. Catienus Philotimus, patronum adeò dilexit, ut hæres omnibus bonis inſtitutus, in rogum ejus ſe jaceret.

CAP. XXXVII. *De artium plurimarum excellentia, Aſtrologia, Grammatica, Geometria.*

Variarum artium ſcientia innumerabiles enituere, quos tamen attingi par ſit florem hominum libantibus: Aſtrologia Beroſus, cui ob divinas prædictiones Athenienſes publicè in gymnaſio ſtatuam inaurata lingua ſtatuêre. Grammatica Apollodorus, cui Amphictyones Græciæ honorem habuere. Hippocrates medicina: qui venientem ab Illyriis peſtilentiam prædixit, & diſcipulos ad auxiliandum circa urbes dimiſit: quod ob meritum honores illi, quos Herculi, decrevit Græcia. Eandem ſcientiam in Cleombroto Ceo Ptolemæus rex, Megalenſibus ſacris, donavit C. talentis, ſervato Antiocho rege. Magna & Critobulo fama eſt, extracta Philippi regis oculo ſagitta, & citra deformitatem oris curata orbitate luminis. Summa autem Aſclepiadi Pruſienſi, condita nova ſecta, ſpretis legatis & pollicitationibus Mithri-

Mithridatis regis; repertâ ratione, qua vinum ægris medetur; relato funere homine & ſervato: ſed maximè ſponſione facta cum fortuna, ne medicus crederetur, ſi unquam invalidus ullo modo fuiſſet ipſe: & victor, ſuprema in ſenecta lapſu ſcalarum exanimatus eſt. Grande & Archimedi Geometricæ ac machinalis ſcientiæ teſtimonium, M. Marcelli contigit interdicto, cùm Syracuſæ caperentur, ne violaretur unus; niſi fefelliſſet imperium militaris imprudentia. Laudatus eſt & 48 Cteſiphon Gnoſſius, æde Epheſiæ Dianæ admirabiliter fabricata: Philon, Athenis armamentario mille navium; Cteſibius, pneumatica ratione & hydraulicis organis repertis: Dinocrates, metatus Alexandro condente in Ægypto Alexandriam. Idem hic Imperator edixit, ne quis ipſum alius, quàm Apelles, pingeret: quàm Pyrgoteles, ſculperet, quàm Lyſippus ex ære duceret: quæ artes pluribus inclaruere exemplis.

CAP. XXXVIII. *Item mira opera artificis.*

Ariſtidis Thebani pictoris unam tabulam, centum talentis rex Attalus licitatus eſt. Octoginta emit duas Cæſar Dictator, Medeam & Ajacem Timomachi, in templo Veneris Genitricis dicaturus. Candaules Rex, Bularchi picturam Magnetum exitii, mediocris ſpatii, pari rependit auro. Rhodum non incendit rex Demetrius, Expugnator cognominatus, ne tabulam Protogenis cremaret, à parte ea muri locatam. Praxiteles marmore nobilitatus eſt, Gnidiaque Venere, præcipuè veſano amore cujuſdam juvenis inſigni: & Nicomedis æſtimatione regis, grandi Gnidiorum ære alieno permutare eam conati. Phidiæ Iupiter Olympius quotidie teſtimonium perhibet, Mentori

tori capitolinus & Diana Epheſia, quibus fuere conſecrata artis ejus vaſa.

CAP. XXXIX. *De ſervitiis.*

Pretium hominis in ſervitio geniti maximum ad hanc diem (quod equidem compererim) fuit Grammaticæ artis Daphnidis, Cn. Piſaurenſi vendente, & M. Scauro principe civitatis [49] III M DCC ſeſtertiis licente. Exceſſere hoc in noſtro ævo nec modicè hiſtriones, ſed libertatem ſuam mercati. Quippe cùm jam apud majores Roſcius hiſtrio H-S quingenta annua meritaſſe prodatur: niſi ſi quis in hoc loco deſiderat Armeniaci belli, paulò antè propter Tyridatem geſti, diſpenſatorem, quem Nero H-S CXX M manumiſit. Sed hoc pretium belli, non hominis fuit; tam hercule, quàm libidinis, non formæ, Pæzontem è ſpadonibus Seiani, [50] III M D mercante Sutorio Priſco: quam quidem injuriam lucrifecit ille, mercatus in luctu civitatis, quoniam arguere nulli vacabat.

CAP. XL. *De præſtantia gentium.*

Gentium in toto orbe præſtantiſſima una omni virtute haud dubie Romana extitit. Felicitas cui præcipua fuerit homini, non eſt humani judicii: cùm proſperitatem ipſam, alius alio modo, & ſuopte ingenio qûisq; terminet. Si verum facere judicium volumus, ac repudiata omni fortunæ ambitione decernere, mortalium nemo eſt felix: abunde [51] igitur atque indulgenter fortuna decîdit cum eo, qui jure dici non infelix poteſt. Quippe ut alia non ſint, certè ne laſſeſcat fortuna metûs eſt; quo ſemel, recepto, ſolida felicitas non eſt. Quid, quòd nemo mortalium omnibus horis ſapit? utinamque falſum hoc, & non à vate dictum quàm plurimi judicent. Vana mortalitas, & ad circunſcribendum ſeipſam ingenioſa: computat

more

more Thraciæ gentis, quæ calculos colore diſtinctos, pro experimento cujuſque diei in urnam condit, ac ſupremo die ſeparatos dinumerat, atque ita de quoque pronunciat: Quid, quòd iſte, calculi candore illo, laudatus dies, originem mali habuit? Quàm multos accepta afflixere imperia? quàm multos bona perdidere, & ultimis merſere ſuppliciis? Iſta nimirum bona, ſi cui inter illa hora in gaudio fuit. Ita eſt profectò, alius de alio judicat dies, & tamen ſupremus de omnibus: ideoque nullis credendum eſt: Quid, quòd bona malis paria non ſunt, etiam pari numero, nec lætitia ullo minimo mœrore penſanda? Heu vana & imprudens diligentia: numerus dierum comparatur: ubi quæritur pondus.

CAP. XLI. *De felicitate ſumma.*

Vna fœminarum, in omni ævo, Lampido Lacædemonia reperitur, quæ regis filia, regis uxor, regis mater fuit. Vna Pherenice, quæ filia, ſoror, mater Olympïonicarum. Vna familia Curionum, in qua tres continua ſerie oratores extiterunt. Vna Fabiorum, in qua tres continui principes Senatus, M. Fabius Ambuſtus, Fabius Rullianus filius, Q. Fabíus Gurges nepos.

CAP. XLII. *Varia exempla fortunæ.*

Cætera exempla fortunæ variantis innumera ſunt. Etenim quæ fecit magna gaudia, niſi ex malis? aut quæ mala immenſa, niſi ex ingentibus gaudiis?

CAP. XLIII. *De bis proſcripto, L. Sylla, Q. Metello.*

Servavit proſcriptum à Sylla M. Fiduſtium Senatorem, annis XXXVI ſed iterum proſcriptus, ſuperſtes Syllæ vixit uſque ad Antonium: conſtatq; nulla alia de cauſa ab eo proſcriptum, quam quia

quia proſcriptus fuiſſet; Triumphare P. Ventidium de Parthis voluit quidem ſolum, ſed eundem in Triumpho Aſculano Cn. Pompeii Strabonis duxit puerum: quanquam Maſſurius autor eſt, bis in triumpho ductum: Cicero, mulionem caſtrenſem [52] ſuffaraneum fuiſſe: plurimi, juventam inopem in caliga militari toleraſſe. Fuit & Balbus Cornelius major Conſul, ſed accuſatus, atque de jure virgarum in eum, judicum in conſilium miſſus; primus externorum, atque etiam in Oceano genitorum uſus illo honore, quem majores Latio quoque negaverunt. Eſt & L. Fulvius inter inſignia exempla, Tuſculanorum rebellantium Conſul: eodemque honore, cum tranſiſſet, exornatus confeſtim à populo Romano: qui ſolus eodem anno, quo fuerat hoſtis, Romę triumphavit ex iis, quorum Conſul fuerat. Vnus hominum ad hoc ævi, felicis ſibi cognomen aſſeruit L. Sylla, civili nempe ſanguine, ac patriæ oppugnatione adoptatum: & quibus felicitatis inductus argumentis? quod proſcribere tot millia civium ac trucidare potuiſſet. O prava interpretatio, & futuro tempore infelix. Non melioris ſortis tunc fuere pereuntes, quorum miſeremur hodie; cum Syllam nemo non oderit? Age, non exitus vitæ ejus omnium proſcriptorum ab illo calamitate crudelior fuit, erodente ſeipſo corpore, & ſupplicia ſibi gignente? Quod ut diſſimulaverit, & ſupremo ſomnio ejus (cui immortuus quodammodo eſt) credamus, ab uno illo invidiam gloria victam; hoc tamen nempe felicitati ſuæ defuiſſe confeſſus eſt, quod Capitolium non dedicaviſſet. Quintus Metellus in ea oratione, quam habuit ſupremis laudibus patris ſui L. Metelli, Pontificis, bis Conſulis, Dictatoris, Magiſtri equitũ, Quindecimviri agris dandis,

dandis, qui primus elephantos, primo Punico bello, duxit in triumpho, ſcriptum reliquit: decem maximas res optimasque, in quibus quærendis ſapientes ætatem exigerent, conſummaſſe eum: voluiſſe enim primarium bellatorem eſſe, optimum oratorem, fortiſſimum Imperatorem, auſpicio ſuo maximas res geri, maximo honore uti, ſumma ſapientia eſſe, ſummum Senatorem haberi, pecuniam magnam bono modo invenire, multos liberos relinquere, & clariſſimum in civitate eſſe: hæc contigiſſe ei, nec ulli alii poſt Romam conditam: longum eſt refellere & ſupervacuum, abunde uno caſu refutante; ſiquidem is Metellus orbam luminibus exegit ſenectam, amiſſis incendio, cum Palladium raperet ex æde Veſtæ, memorabili cauſa, ſed eventu miſero: quo fit, ut infelix quidem dici non debeat, felix tamen non poſſit: tribuit ei populus Romanus quod nunquam ulli alii ab condito ævo, ut quoties in Senatum iret, curru veheretur ad curiam: magnum & ſublime, ſed pro oculis datum.

CAP. XLIV. *De altero Metello.*

Huius quoque Q. Metelli, qui illa de patre dixerat, filius, inter rara felicitatis humanæ exempla numeratur. Nam præter honores ampliſſimos, cognomenque è Macedonia, à quatuor filiis illatus rogo, uno Prætore, tribus Conſularibus, duobus Triumphalibus, uno Cenſorio: quæ ſingula quoque paucis contigere: in ipſo tamen flore dignationis ſuæ ab Catinio Labeone, cui cognomen fuit Macerioni, Tribuno plebis, quem è Senatu Cenſor ejecerat, revertens è Campo meridiano tempore, vacuo foro & Capitolio, ad Tarpeium raptus, ut præcipitaretur, convolante quidem tam numeroſa illa cohorte, quæ patrem eum appellabat,

bat,

bat, ſed (ut neceſſe erat in ſubito) tarde & tanquam in exequias, cum reſiſtendi ſacroque ſanctum repellendi jus non eſſet, virtutis ſuæ opera & Cenſuræ periturus, ægre Tribuno, qui intercederet, reperto, à limine ipſo mortis revocatus: alieno beneficio poſteà vixit; bonis inde etiam conſecratis [53] à damnato ſuo: tanquam parum eſſet, faucium [54] certè intortarum, expreſſique per aures ſanguinis pœnam exactam eſſe: equidem & Africani ſequentis inimicum fuiſſe, inter calamitates duxerim, ipſo teſte Macedonico: ſiquidem liberis dixit: ite filii, celebrate exequias, nunquam civis majoris funus videbitis. Et hoc dicebat jam Balearicis, & Creticis, & [55] Diadematis, jam Macedonicus ipſe. Verùm ut illa ſola injuria æſtimetur, quis hunc jure felicem dixerit, periclitatum ad libidinem inimici, nec Africani ſaltem, perire? quos hoſtes viciſſe tanti fuit? aut quos non honores curruſque illâ ſuâ violentiâ, fortuna retroegit, per mediam urbem Cenſore tracto, (etenim ſola hæc [56] moriendi ratio fuerat) tracto in Capitolium illud, in quod triumphans ipſe de eorum exuviis, ne captivos quidem ſic traxerat. Majus hoc ſcelus felicitate conſecuta factum eſt, periclitato Macedonico vel funus tantum ac tale perdere, in quo à triumphalibus liberis portaretur in rogum, velut exequiis quoque triumphans. Nulla eſt profecto ſolida felicitas, quam contumelia ulla vitæ rumpit, nedum tanta. Quod ſupereſt, neſcio morum gloriæ, an indignationis dolori accedat, inter tot Metellos tam ſceleratam Catinii audaciam ſemper fuiſſe inultam.

CAP. XLV. *De Divo Auguſto.*

In Divo quoque Auguſto, quem univerſa mortalitas in hac Cenſura nuncupat, ſi diligenter æſti-

mentur cuncta, magna ſortis humanæ reperiantur volumina. Repulſa in Magiſterio equitum apud avunculum, & contra petitionem ejus prælatus Lepidus: proſcriptionis invidia, collegium in Triumviratu peſſimorum civium, nec æqua ſaltem portione, ſed prægravi Antonio: Philippenſi prælio morbus, fuga, & triduo in palude latebræ ægroti; & (ut fatentur Agrippa & Mecœnas) aquâ ſubter cutem fuſâ turgida latera: naufragia Sicula, & alia ibi quoque in ſpelunca occultatio: jam in navali fuga urgente hoſtium manu, preces Proculeio mortis admotæ: cura Peruſinæ contentionis: ſolicitudo Martis Actiaci: Pannonico bello ruina è turri: tot ſeditiones militum, tot ancipites morbi corporis: ſuſpecta Marcelli vota, pudenda Agrippæ ablegatio, toties petita inſidiis vita, incuſatæ liberorum mortes, luctusque non tantum orbitate triſtes: adulterium filiæ, & conſilia parricidæ palam facta: contumelioſus privigni Neronis ſeceſſus: aliud neptis adulterium: juncta deinde tot mala: inopia ſtipendii, rebellio Illiryci, ſervitiorum delectus, juventutis penuria: peſtilentia urbis, fames [57] ſitisque Italiæ, deſtinatio expirandi, & quatridui inediâ major pars mortis in corpus recepta: juxta hæc Variana clades, & majeſtatis ejus fœda ſugillatio, abdicatio Poſthumi Agrippæ poſt adoptionem, deſiderium poſt relegationem: inde ſuſpicio in Fabium, arcanorumq; proditionem: hinc uxoris & Tiberii cogitationes ſuprema ejus cura. In ſumma, Deus ille, cælumque neſcio adeptus magis, an meritus, hærede hoſtis ſui filio exceſſit.

CAP. XLVI. *Quos beatiſſimos dii judicaverunt.*

Subeunt in hac reputatione Delphica oracula, velut ad caſtigandam hominum vanitatem à Deo emiſſa.

emiſſa. Duo ſunt hæc: Phedium feliciſſimum, qui pro patria proximè occubuiſſet. Iterum à Gyge rege tunc ampliſſimo terrarũ conſultum, Aglaum Pſophidium eſſe feliciorem: ſenior hic in anguſtiſſimo Arcadiæ angulo parvum, ſed annuis victibus largè ſufficiens, prædium colebat, nunquam ex eo egreſſus; atque (ut è vitæ genere manifeſtum eſt) minima cupidine minimum in vita mali expertus.

CAP. XLVII. *Quem viventem, ut Deum, coli juſſerunt.*

Conſecratus eſt vivus ſentiensque oraculi ejuſdem juſſu, & Iovis deorum ſummi aſtipulatu, Euthymus pycta, ſemper Olympiæ victor, & ſemel victus: patria ei Locri in Italia: ibi imaginem ejus & Olympiæ alteram eadem die tactam fulmine, Callimachum, (ut nihil aliud) miratum video, Deumque juſſiſſe ſacrificari: quod & vivo factitatum & mortuo: nihilq; adeò mirum aliud, quam hoc placuiſſe Diis.

CAP. XLVIII. *De ſpatiis vitæ longiſſimis.*

De ſpatio atque longinquitate vitæ hominum, non locorum modo ſitus, verùm exempla, ac ſua cuique ſors naſcendi incertum fecere. Heſiodus, qui primus aliqua de hoc prodidit, fabuloſe (ut reor) multa de hominum ævo referens, cornici novem noſtras attribuit ætates, quadruplum ejus cervis, id triplicatum corvis. Et reliqua fabuloſius in phœnice ac Nymphis. Anacreon Poëta Arganthonio Tarteſſiorum regi CL tribuit annos, Cinyræ Cypriorum X annis amplius, Ægimio CC Theopompus Epimenidi Gnoſſio CLVII Hellanicus quoſdam in Ætolia Epiorum gentis CC explere. Cui aſtipulatur Damaſtes, memorans Pictoreum ex iis præcipuum corpore viribusque, etiam CCC

vixiſſe. Ephorus Arcadum reges CCC annis. Alexander Cornelius, Dandonem quendam in Illyrico D vixiſſe. Xenophon in Periplo, [58] maritimorum regem DC atque ut parce mentitus, filium ejus DCCC quæ omnia inſcitia temporum acciderunt. Annum enim alii æſtate unum determinabant, & alterum hyeme: alii quadripartitis temporibus, ſicut Arcades, quorum anni trimeſtres fuere: quidam Lunæ ſenio, ut Ægptii: itaque apud eos aliqui & ſingula millia annorum vixiſſe produntur. Sed ut ad confeſſa tranſeamus, Arganthonium Gaditanum octoginta annis regnaſſe, prope certum eſt: putant quadrageſimo cœpiſſe. Maſiniſſam ſexaginta annis regnaſſe, indubitatum eſt: Gorgiam Siculum centum & octo vixiſſe Q. Fabius Maximus ſexaginta tribus ann. Augur fuit. M. Perpenna, & nuper L. Voluſius Saturninus, omnium quos in Conſulatu ſententiam rogaverant, ſuperſtites fuere. Perpenna ſeptem reliquit ex iis, quos Cenſor legerat: vixit annos XCVIII: qua in re & illud adnotare ſuccurrit, unum omnino quinquennium fuiſſe, quo Senator nullus moreretur: cum Flaccus & Albinus Cenſores luſtrum condidere uſque ad proximos Cenſores, ab anno urbis quingenteſimo ſeptuageſimonono. M. Valerius Corvinus C annos implevit: cujus inter primum & ſextum conſulatum XLVI anni fuere: idem ſella curuli ſemel ac vicies ſedit, quoties nemo alius. Æquavit ejus vitæ ſpatium Metellus Pontifex: & ex fœminis Livia Rutilii XCVII annos exceſſit: Statilia, Claudio principe, ex nobili domo, nonagintanovem: Terentia Ciceronis CIII. Clodia Ofilii CXV hæc quidem etiam enixa quindecies. Luceia mima centum annis in ſcena pronuntiavit. Galeria Copiola Emboliaria reducta eſt in ſcenam,

59 Cn.

59 Cn. Pompeio, Q. Sulpitio coss. ludis pro ſalute Divi Auguſti votivis, annum centeſimumquartum agens: quæ producta fuerat tyrocinio à à M. Pomponio Ædili plebis, C. Mario, Cn. Carbone Conſulibus, ante annos nonagintanovem: & à Magno Pompeio, magni theatri dedicatione, anus pro miraculo reducta. Samulam quoque centum decem annis vixiſſe, autor eſt Aſconius Pedianus. Minus miror Stephanionem (qui primus togatus ſaltare inſtituit) utrisque ſecularibus ludis ſaltaſſe, & divi Auguſti, & quos Claudius Cæſar Conſulatu ſuo quarto fecit, quando LXIII non amplius anni interfuere, quanquam & poſtea diu vixit. In Tmoli montis cacumine, quod vocant Tempſin, CL annis vivere, Mutianus autor eſt: totidem annos cenſum, Claudii Cæſaris Cenſura, T. Fullonium Bononienſem: idque collatis cenſibus, quos antè detulerat, vitæque argumentis (etenim id curæ principi erat) verum apparuit.

CAP. XLIX. *De varietate naſcendi.*

Poſcere videtur locus ipſe ſideralis ſcientiæ ſententiam. Epigenes CXXII annos impleri negavit poſſe: Beroſus excedi CXVII. Durat & ea ratio, quam Petoſiris ac Necepſos tradiderunt, & tetartemorion appellant, à trium ſignorum portione, qua poſſe in Italiæ tractu CXXVI annos vitæ contingere apparet. Negavere illi quenquam XC partium exortivam menſuram (quod anaphoras vocant) tranſgredi, & has ipſas incidi occurſu maleficorum ſiderum, aut etiam radiis eorum, Solisque. Rurſus Æſculapii ſecta, quæ ſtata vitæ ſpatia à ſtellis accipi dicit, ſed quantum plurimum tribuat, incertum eſt. Rara autem eſſe dicunt longiora tempora, quandoquidem momentis horarum inſignibus Lunæ dierumve ſeptem atque IX

(quæ nocte ac die obſervantur) ingens turba naſcatur, ſcanſili annorum lege occidua, quam climacteras appellant, non ferè ita genitis LIV annum excedentibus. Primum ergo artis ipſius inconſtantia declarat, quam incerta res ſit. Accedunt experimenta & exempla recentiſſimi cenſus, quem intra quadriennium Imperatores Cæſares Veſpaſiani, pater filiusque Cenſores egerunt. Nec ſunt omnia vaſaria excutienda: mediæ tantum partis, inter Apenninum Padumque, ponemus exempla. Centum viginti annos Parmæ tres edidere, Brixelli unus CXXV. Parmæ duo CXXX. Placentiæ unus CXXXI. Faventiæ una mulier CXXXII. Bononiæ L. Terentius Marci filius, Arimini verò M. Aponius C & L. Tertulla, CXXXVII. Circa Placentiam in collibus oppidum eſt Velleiacium, in quo CX annos ſex detulere, quatuor centenos vicenos. unus CXL M. Mutius M. filius, 60 Galerius Felix. Ac ne pluribus moremur in re confeſſa, in regione Italiæ octava, centenum annorum cenſi ſunt homines LIV centenum denum homines LVII centenum vicenum quinum homines duo, centenum tricenum homines quatuor, centenum tricenum quinum aut ſeptenum totidem, centenum quadragenum homines tres. Alia mortalitatis inconſtantia: Homerus eadem nocte natos Hectorem & Polydamanta tradit, tam diverſæ ſortis viros. C. Mario, Cn. Carbone III COS. ad quintum Calend. Iunias, M. Cæcilius Rufus & C. Lucinius Calvus eadem die geniti ſunt, oratores quidem ambo, ſed tam diſpari eventu. Hoc etiam iiſdem horis naſcentibus in toto mundo quotidie evenit, pariterque domini ac ſervi gignuntur, reges & inopes.

CAP. L. *In morbis varia exempla.*

Publius Cornelius Rufus, qui Conſul cum M. Curio fuit, dormiens oculorum viſum amiſit, cum id ſibi accidere ſomniaret. E diverſo Phalereus tum deploratus à medicis vomicæ morbo, cum mortem in acie quæreret, vulnerato pectore medicinam invenit ex hoſte. Q. Fabius Maximus Conſul apud flumen Iſaram prælio commiſſo adverſus Allobrogum Avernorumque gentes, ad VI Idus Auguſtas CXXX mill. perduellium cæſis, febri quartana liberatus eſt in acie. Incertum ac fragile nimirum eſt hoc munus naturæ, quicquid datur nobis: malignum verò & breve etiam in iis, quibus largiſſime contingit, univerſum utique ævi tempus intuentibus. Quid, quod æſtimatione nocturnæ quietis, dimidio quiſque ſpatio vitæ ſuæ vivit? pars æqua morti ſimilis exigitur, aut pœnæ, niſi contingit quies. Nec reputantur infantiæ anni, qui ſenſu carent, non ſenectæ in pœnam vivacis. Tot periculorum genera, tot morbi, tot metus, tot curæ, toties invocata morte, ut nullum frequentius ſit votum. Natura verò nihil hominibus brevitate vitæ præſtitit melius: hebeſcunt ſenſus, membra torpent, præmoritur viſus, auditus, inceſſus, dentes etiam ac ciborum inſtrumenta: & tamen vitæ hoc tempus annumeratur. Ergo pro miraculo & id ſolitarium reperitur exemplũ, Xenophilum Muſicum centum & quinque annis vixiſſe ſine ullo corporis incommodo. At Hercule reliquis omnibus per ſingulas membrorum partes, qualiter nullis aliis animalibus, certis peſtifer calor remeat horis, aut rigor, neque horis modo, ſed & diebus noctibusq; trinis quadrinisve, etiam anno toto. Atque etiam morbus eſt aliquis, per ſapientiam mori. Morbis enim quoque quaſdam

leges natura poſuit: quadrini circuitus febrem, nunquam bruma, nunquam hybernis menſibus incipere: quoſdam poſt ſexageſimum vitæ ſpatium non accidere: alios pubertate deponi, à fœminis præcipue: ſenes minime ſentire peſtilentiam. Nanque & univerſis gentibus ingruunt morbi, & generatim modò ſervitiis, modò procerum ordini, aliosque per gradus. Qua in re obſervatum, à meridianis partibus ad occaſum Solis peſtilentiam ſemper ire; nec unquam ferè aliter, niſi hyeme; nec ut ternos excedat menſes.

CAP. LI. *De ſignis mortis.*

Iam ſigna letalia: in furoris morbo riſum: ſapientiæ verò ægritudine, fimbriarum curam & ſtragulæ veſtis plicaturas, à ſomno moventium neglectum, præfandi humoris è corpore effluvium: in oculorum quidem & narium aſpectu, indubitata maximè, atque etiam ſupino aſſidue cubitu: venarum inæquabili aut formicante percuſſu: quæque alia Hippocrati principi medicinæ obſervata ſunt. Et cùm innumerabilia ſint mortis ſigna, ſalutis ſecuritatisque nulla ſunt. Quippe cùm Cenſorius Cato ad filium, de validis quoque obſervationem, ut ex oraculo aliquo prodiderit, ſenilem juventam præmaturæ mortis eſſe ſignum. Morborum verò tam infinita eſt multitudo, ut Pherecydes Syrius copia ſerpentium ex corpore ejus erumpente expiraverit. Quibuſdam perpetua febris eſt, ut C. Mecœnati: eidem triennio ſupremo, nullo horæ momento, contigit ſomnus. Antipater Sidonius Poëta omnibus annis, uno die tantùm natali, corripiebatur febri, & eo conſumptus eſt ſatis longa ſenecta.

CAP. LII. *De his qui elati revixerunt.*

A viola Conſularis in rogo revixit: & quoniam ſub-

ſubveniri non potuerat prævalente flamma, vivus crematus eſt. Similis cauſa in L. Lamia Prætorio viro traditur. Nam C. Ælium Tuberonem Prætura functum à rogo relatum, Meſſala Rufus, & plerique tradunt. Hæc eſt conditio mortalium: ad has & ejuſmodi occaſiones fortunæ gignimur, uti de homine ne morti quidem debeat credi. Reperimus inter exempla, Hermotimi Clazomenii animam relicto corpore errare ſolitam, vagamque è longinquo multa annunciare, quæ niſi à præſenti noſci non poſſent, corpore interim ſemianimi: donec cremato eo inimici (qui Cantharidæ vocabantur) remeanti animæ velut vaginam ademerint. Ariſteæ etiam viſam evolantem ex ore in Proconneſo, corvi effigie, magna, quæ ſequitur, fabuloſitate: quam equidem & in Gnoſſio Epimenide ſimili modo accipio. Puerum æſtu & itinere feſſum in ſpecu ſeptem & quinquaginta dormiſſe annis: rerum faciem mutationemque mirantem, velut poſtero experrectum die: hinc pari numero dierum ſenio ingruente, ut tamen in ſeptimum & quinquageſimum atque centeſimum vitæ duraret annum. Fœminarum ſexus huic malo videtur maxime opportunus, converſione vulvæ: quæ ſi corrigatur, ſpiritus reſtituitur. Huc pertinet nobile illud apud Græcos volumen Heraclidis, ſeptem diebus fœminæ exanimis ad vitam revocatæ. Varro quoque autor eſt, xx viris agros dividentibus Capuæ, quendam qui efferretur feretro, domum remeaſſe pedibus: hoc idem Aquini accidiſſe: Romæ quoque Corfidium materteræ ſuæ maritum funere locato revixiſſe, & locatorem funeris ab eo elatum. Adjicit miracula, quæ tota indicaſſe conveniat. E duobus fratribus equeſtris ordinis Corfidio majori accidiſſe, ut videretur expiraſſe,

apertoque teſtamento recitatum hæredem minorem funeri inſtitiſſe: interim eum, qui videbatur extinctus, plaudendo conciviſſe miniſteria & narraſſe à fratre ſe veniſſe, commendatam ſibi filiam ab eo: demonſtratum præterea, quo in loco defodiſſet aurum nullo conſcio, & rogaſſe ut iis funebribus, quæ comparaſſet, efferretur: hoc eo narrante, fratris domeſtici propere annuntiavere exanimatum illum: & aurum, ubi dixerat, repertum eſt. Plena præterea vita eſt his vaticiniis, ſed non conferenda, cum ſæpius falſa ſint, ſicut ingenti exemplo docebimus. Bello Siculo, Gabienus Cæſaris claſſiarius fortiſſimus, captus à Sext. Pompeio, juſſu ejus inciſa cervice, & vix cohærente, jacuit in littore tota die: deinde cùm advesparaviſſet, cum gemitu precibusque congregata multitudine petiit, uti Pompeius ad ſe veniret, aut aliquem ex charis mitteret: ſe enim ab inferis remiſſum, habere quæ nuntiaret: miſit plures Pompeius ex amicis, quibus Gabienus: inferis diis placere Pompeii cauſas & partes pias: proinde eventum futurum, quem optaret: hoc ſe nuntiare juſſum: argumentum fore veritatis, quod peractis mandatis, protinus expiraturus eſſet: idque ita evenit. Poſt ſepulturam quoque viſorum exempla ſunt: niſi quòd naturæ opera, non prodigia conſectamur.

CAP. LIII. *De mortibus repentinis.*

In primis autem miraculo ſunt atque frequenti mortes repentinæ, hoc eſt, ſumma vitæ felicitas, quas eſſe naturales docebimus. Plurimas prodidit Verrius: nos cum delectu modum ſervabimus. Gaudio obiere præter Chilonem, de quo diximus, Sophocles & Dionyſius Siciliæ tyrannus, uterque accepto tragicæ victoriæ nuntio: mater

pugna

pugna illa Cannenſi, filio incolumi viſo, contra falſum nuntium. Pudore Diodorus ſapientiæ Dialecticæ profeſſor, luſoria quæſtione non protinus ad interrogationes Stilbonis diſſolutâ. Nullis evidentibus cauſis obiere, dum calciantur matutino duo Cæſares, Prætor & Prætura perfunctus Dictatoris Cæſaris pater; hic Piſis exanimatus, ille Romæ. Q. Fabius Maximus in Conſulatu ſuo pridie kalend. Ianuarias: in cujus locum Rebilus pauciſſimarum horarum Conſulatum petiit: item C. Vulcatius Gurges Senator: omnes adeò ſani atque tempeſtivi, ut de progrediendo cogitarent. Q. Æmilius Lepidus jam egrediens incuſſo pollice limini cubiculi. C. Aufidius egreſſus cùm in Senatum iret, offenſo pede in comitio. Legatus quoque, qui Rhodiorum cauſam in Senatu magna cum admiratione oraverat, in limine Curiæ protinus expiravit progredi volens. Cn. Bebius Pamphilus, Prætura & ipſe functus, cum à puero quæſiſſet horas. A. Pompeius in Capitolio, cum Deos ſalutaſſet. M. Iuventius Talua Coss. cum ſacrificaret. C. Servilius Panſa, cum ſtaret in foro ad tabernam hora diei ſecunda in P. Panſam fratrem innixus. Bebius judex, dum vadimonium differri jubet. M. Terentius Corax, dum tabellas ſcribit in foro. Necnon & proximo anno, dum Conſulari viro in aurem dicit, eques Romanus, ante Apollinem eboreum, qui eſt in foro Auguſti. Super omnes C. Iulius medicus, dum inungit, ſpecillum per oculum trahens. Iam L. Manlius Torquatus Conſularis, cùm in cœna placentam appeteret. L. Durius Valla medicus, dum mulſi potionem haurit. Ap. Saufeius, cùm à balineo reverſus mulſum bibiſſet, ovumque ſorberet. P. Quintius Scapula, cùm apud Aquilium Gallum cœnaret. Decimus

mus Saufeius ſcriba, cùm domi ſuæ pranderet. Cornelius Gallus Prætorius, & T. Ætherius eques Rom. in Venere obiere. Et quos noſtra adnotavit ætas, duo equeſtris ordinis in eodem Pantomimo Mythico, tum forma præcellente. Operoſiſſima tamen ſecuritas mortis in M. Ofilio Hilaro ab antiquis traditur, Comœdiarum hiſtrione: Is cum populo admodum placuiſſet natali die ſuo, conviviumque haberet, edita cœna calidam potionem in pultario popoſcit, ſimulque perſonam ejus diei acceptam intuens, coronam è capite ſuo in eam tranſtulit, tali habitu rigens nullo ſentiente, donec accubantium proximus tepeſcere potionem ammoveret. Hæc felicia exempla: at contra miſetiarum innumera. L. Domitius clariſſimæ gentis apud Maſſiliam victus, Corfinii captus ab eodem Cæſare, veneno poto propter tædium vitæ, poſtquàm biberat, omni ope ut viveret annixus eſt. Invenitur in actis, Felice ruſſato auriga elato, in rogum ejus unum è faventibus jeciſſe ſeſe: frivolum dictu, ne hoc gloriæ artificis daretur, adverſis ſtudiis copia odorum corruptum criminantibus. Cum ante non multo M. Lepidus nobiliſſimæ ſtirpis, quem [61] divortii anxietate diximus mortuum, flammæ vi è rogo ejectus, recondi propter ardorem non potuiſſet, juxta ſarmentis aliis nudus crematus eſt.

CAP. LIV. *De ſepultura.*

Ipſum cremare, apud Romanos non fuit veteris inſtituti: terra condebantur. At poſtquam longinquis bellis obrutos erui cognovere, tunc inſtitutum. Et tamen multæ familiæ priſcos ſervavere ritus: ſicut in Cornelia nemo ante Syllam Dictatorem traditur crematus. Idque voluiſſe, veritum talionem, eruto C. Marii cadavere. Sepultus intelli-

telligitur quoquo modo conditus. humatus verò humo conteĉtus.

CAP. LV. *De anima, vel de Manibus.*

Poſt ſepulturam aliæ atque aliæ Manium ambages. Omnibus à ſuprema die eadem, quæ ante primum: nec magis à morte ſenſus ullus aut corpori aut animæ, quàm ante natalem. Eadem enim vanitas in futurum etiam ſe propagat, & in mortis quoque tempora ipſa ſibi vitam mentitur: alias immortalitatem animæ, alias transfigurationem, alias ſenſum inferis dando, & Manes colendo, Deumque faciendo, qui jam etiam homo eſſe deſierit: ceu verò ullo modo ſpirandi ratio homini à cæteris animalibus diſtet, aut non diuturniora in vita multa reperiantur, quibus nemo ſimilem divinat immortalitatem. Quod autem corpus animæ [62] perſequitur materiam? ubi cogitatio illi? quomodo viſus, auditus, aut quid agit? qui viſus ejus? aut quod ſine his bonum? Quæ deinde ſedes, quantave multitudo tot ſeculis animarum velut umbrarum? Puerilium iſta [63] deliramentorum, avidæque nunquam deſinere mortalitatis commenta ſunt. Similis & de aſſervandis corporibus hominum, ac reviviſcendi promiſſa Democrito vanitas, qui non revixit ipſe. Quæ (malum) iſta dementia eſt, iterari vitam morte? quæve genitis quies unquam, ſi in ſublimi ſenſus animæ manet, inter inferos umbræ? Perdit profectò iſta dulcedo credulitasque præcipuum naturæ bonum, mortem; ac duplicat obitus, [64] ſi dolere etiam pòſt futuri æſtimatione evenit. Etenim ſi dulce vivere, cui poteſt eſſe vixiſſe? At quanto facilius certiusque, ſibi quenque credere, ac ſpecimen ſecuritatis antegenitali ſumere experimento.

CAP. LVI. *Quæ quis invenerit in vita.*

Conſentaneum videtur, priusquam digrediamur à natura hominum, indicare quæ cujuſque inventa ſunt. Emere ac vendere inſtituit Liber pater: idem diadema, regum inſigne, & triumphum invenit. Ceres frumenta, cùm antea glande veſcerentur: eadem molere & conficere, in Attica, Italia, & Sicilia, ob id Dea judicata. Eadem prima leges dedit: ut alii putavere, Rhadamanthus. Literas ſemper arbitror Aſſyrias fuiſſe: ſed alii apud Ægyptios à Mercurio, ut Gellius: alii apud Syros repertas volunt; utique in Græciam intuliſſe è Phœnice Cadmum ſedecim numero: quibus Troiano bello Palamedem adjeciſſe quatuor hac figura Θ Ξ Φ X: totidem poſt eum Simonidem Melicum. Z H Ψ Ω: quarum omnium vis in noſtris recognoſcitur. Ariſtoteles X & VIII priſcas fuiſſe: ΑΒΓΔΕΖΙΚΛΜΝΟΠΡΣΤΥΦ: & duas ab Epicharmo additas Θ X, quàm à Palamede mavult, Anticlides in Ægypto inveniſſe quendam nomine Menona tradit XV annis ante Phoroneum antiquiſſimum Græciæ regem: idque monumentis approbare conatur. Ediverſo Epigenes, apud Babylonios DCCXXX, annorum obſervationes ſyderum coctilibus laterculis inſcriptas docet, gravis autor in primis; qui minimum, Beroſus & Critodemus, CCCCLXXX annorum. Ex quo apparet æternus literarum uſus. In Latium eas attulerunt Pelaſgi Laterarias, ac domos conſtituerunt primi Euryalus & Hyperbius fratres Athenis: antea ſpecus erant pro domibus. Gellio Doxius Cœli filius, lutei ædificii inventor placet, exemplo ſumpto ab hirundinum nidis. Oppidum Cecrops à ſe appellavit Cecropiam, quæ nunc eſt arx Athenis. Aliqui Argos à Phoroneo rege ante condi-

conditum volunt: quidam & Sicyonem: Ægyptii multò ante apud ipſos Dioſpolin. Tegulas invenit Cinyra Agriopæ filius & metalla æris, utrunque in inſula Cypro. Item forcipem, marculum, vectem, incudem. Puteos Danaus, ex Ægypto advectus in Græciam, quæ vocabatur Argos Dipſion. Lapicidinas Cadmus Thebis, aut (ut Theophraſtus) in Phœnice. Thraſon muros. Turres, ut Ariſtoteles, Cyclopes: Tirynthii, ut Theophraſtus. Ægyptii textilia: inficere lanas Sardibus Lydi. Fuſos in lanificio Cloſter filius Arachnes: linum & retia Arachne. Fulloniam artem Nicias Megarenſis. Sutrinam [65] Boëthius. Medicinam Ægyptii apud ipſos volunt repertam: alii per Arabum, Babylonis & Apollinis filium herbariam, & medicamentariam à Chirone, Saturni & Phylliræ filio. Æs conflare & temperare, Ariſtoteles Lydum Scythem monſtraſſe, Theophraſtus Delam Phrygem putat. Ærariam fabricam alii Chalybas, alii Cyclopas. Ferrum Heſiodus in Creta eos, qui vocati ſunt Dactyli Idæi. Argentum invenit Erichthonius Athenienſis, ut alii, Æacus; Auri metalla & conflaturam, Cadmus Phœnix ad Pangæum montem: ut alii, Thoas & Eaclis in Panchaia: aut Sol Oceani filius, cui Gellius medicinæ quoque inventionem & mellis aſſignat. Plumbum ex Caſſiteride inſula primus apportavit Midacritus. Fabricam ferrariam invenere Cyclopes. Figlinas Corœbus Athenienſis. In iis orbem Anacharſis Scythes, ut alii, Hyperbios Corinthius. Fabricam materiariam Dædalus, & in ea ſerram, aſciam, perpendiculum, terebram, glutinum, Ichthyocollam: normam autem, & libellam, & tornum, & clavem Theodorus Samius. Menſuras & pondera, Phidon Argivus: aut Palamedes, ut maluit

Gellius.

Gellius. Ignem è ſilice Pyrodes Cilicis filius: eundem aſſervare in ferula, Prometheus. Vehiculum cum quatuor rotis Phryges. Mercaturas Pœni. Culturas vitium & arborum Eumolpus Athenienſis. Vinum aqua miſceri Staphylus Sileni filius. Oleum & trapetas Ariſtæus Athenienſis. Idem mella. Bovem & aratrum Buzyges Athenienſis, ut alii, Triptolemus. Regiam civitatem Ægyptii, popularem Attici: poſt Theſeum tyrannus primus fuit Phalaris Agrigenti. Servitium invenere Lacedæmonii. Iudicium capitis in Ariopago primum actum eſt. Prælium Afri contra Ægyptios primum fecere fuſtibus, quos vocant phalangas. Clypeos invenerunt Prœtus & Acriſius inter ſe bellantes, ſive Chalcus Athamantis filius. Loricam Midias Meſſenius. Galeam, gladium, haſtam Lacedæmonii. Ocreas & criſtas Cares. Arcum & ſagittam Scythen Iovis filium, alii ſagittas Perſen Perſei filium inveniſſe dicunt: lanceas Ætolos, jaculum cum amento Ætolum Martis filium. Haſtas velitares Tyrrhenum, pilumque: Pentheſileam Amazonem ſecurim. Piſeum venabula; & in tormentis ſcorpionem Cretas; catapultam Syros; Phœnicas balliſtam & fundam. Æneam tubam Piſeum Tyrrhenũ; Teſtudines Artemonem Clazomenium. Equum (qui nunc aries appellatur) in muralibus machinis Epeum ad Troiam. Equo vehi Bellerophontem. Frænos & ſtrata equorum Pelethronium. Pugnare ex equo Theſſalos, qui Centauri appellàti ſunt, habitantes ſecundum Pelium montem. Bigas primùm junxit Phrygum natio, quadrigas Erichthonius. Ordinem exercitus, ſigni dationem, teſſeras, vigilias Palamedes invenit Trojano bello. Specularum ſignificationem eodem Sinon. Inducias Lycanor.

Fœdera

Fœdera Theſeus. Auguria ex avibus Car: à quo Caria appellata. Adjecit ex cæteris animalibus Orphæus. Aruſpicium Delphus, ignifpicia Amphiaraus, auſpicia avium Tireſias Thebanus. Interpretationem oſtentorum & ſomniorum Amphictyon. Aſtrologiam Atlas Libyæ filius, ut alii, Ægyptii: ut alii, Aſſyrii. Sphæram in ea Mileſius Anaximander. Ventorum rationem Æolus Hellenis filius; Muſicam Amphion: fiſtulam & monaulum Pan Mercurii: obliquam tibiam Midas in Phrygia: geminas tibias Marſyas in eadem gente, Lydios modulos Amphion: Dorios Thamyras Thrax: Phrygios Marſias Phryx: citharam Amphion: ut alii, Orpheus: ut alii, Linus. Septem chordis additis Terpander. Octavam Simonides addidit: nonam Timotheus: cithara ſine voce cecinit Thamyras primus: cum cantu Amphion: ut alii, Linus. Citharœdica carmina compoſuit, Terpander. Cum tibiis canere voce Trœzenius Dardanus inſtituit. Saltationem armatam Curetes docuere, pyrrhichen Pyrrhus, utramque in Creta. Verſum heroicum Pythio oraculo debemus. De poëmatum origine magna quæſtio eſt: ante Troianum bellum probantur fuiſſe. Proſam orationem condere Pherecydes Syrius inſtituit, Cyri regis ætate. Hiſtoriam Cadmus Mileſius. Ludos gymnicos in Arcadia Lycaon: funebres Acaſtus in Iolco: poſt eum Theſeus in Iſthmo. Hercules Olympiæ athleticam. Pythus pilam luſoriam; Gyges Lydius picturam in Ægypto: in Græcia verò Euchir Dædali cognatus, ut Ariſtoteli placet: ut Theophraſto, Polygnotus Athenienſis. Nave primus in Græciam ex Ægypto Danaus advenit: ante ratibus navigabatur, inventis in mari Rubro inter inſulas à rege Erythra. Reperiuntur, qui

Myſos

Myſos & Troianos priores excogitaſſe in Helleſponto putent, cum tranſirent adverſus Thracas. Etiam nunc in Britannico Oceano vitiles corio circunſutæ fiunt: in Nilo ex papyro, & ſcirpo, & arundine. Longa nave, Iaſonem primum navigaſſe, Philoſtephanus autor eſt: Egeſias Paralum: Cteſias Samyram: Saphanus Semiramin: Archimachus Ægæonem: Biremem Damaſtes Erythræos feciſſe: triremem Thucydides Aminoclem Corinthium: quadriremem Ariſtoteles Carthaginienſes. Quinqueremem inſtituit Neſichthon Salaminius: ſex ordinum Zenagoras Syracuſius: ab ea ad decemremem Mneſigeton. Alexandrum Magnum ferunt inſtituiſſe ad XII ordines. Philoſtephanus Ptolemæum Soterem ad quindecim: Demetrium Antigoni ad XXX Ptolemæum Philadelphum ad XL Ptolemæum Philopatorem, qui Tryphon cognominatus eſt ad L Onerariam Hippus Tyrius invenit, lembum Cyrenenſes, cymbam Phœnices, celocem Rhodii, cercuron Cyprii. Syderum obſervationem in navigando Phœnices, remum Copæ, latitudinem ejus Plateæ; vela Icarus, malum & antennam Dædalus: Hippagum Samii, aut Pericles Athenienſis: tectas longas Thaſii: anteà ex prora tantùm & puppi pugnabatur; Roſtra addidit Piſeus: Tyrrheni anchoram, Eupalamus eandem bidentem: Anacharſis harpagonas: & manus Pericles Athenienſis, adminicula gubernandi Typhis. Claſſe princeps depugnavit Minos. Animal occidit primus Hyperbius Martis filius, Prometheus bovem.

CAP. LVII. *In quo primus gentium conſenſus.*

Gentium conſenſus tacitus primus omnium conſpiravit, ut Ionum literis uterentur.

CAP. LVIII. *De literis antiquis.*

Veteres Græcas fuiſſe eaſdem pene, quæ nunc ſunt Latinæ, indicio erit Delphica tabula antiqui æris, quæ eſt hodie in Palatio, dono principum Minervæ dicata in bibliotheca, cum inſcriptione tali, Ναυσικράτης τισαμένου Ἀθηναῖος κόρῃ ϗ ἀθηνᾷ ἀνέθηκεν.

CAP. LIX. *Quando primùm tonſores Romæ.*

Sequens gentium conſenſus in tonſoribus fuit, ſed Romanis tardior: in Italiam ex Sicilia venêre poſt Romam conditam anno quadringenteſimo quinquageſimoquarto, adducente P. Ticinio Mena, ut autor eſt Varro: antè intonſi fuere. Primus omnium radi quotidie inſtituit Africanus [66] ſequens; Divus Auguſtus cultris ſemper uſus eſt.

CAP. LX. *Quando primùm horologia.*

Tertius conſenſus fuit in horarum obſervatione, jam hic rationi accedens. Quando & à quo in Græcia reperta, diximus in ſecundo volumine. Serius etiam hoc Romæ contigit. Duodecim tabulis Ortus tantum & Occaſus nominantur: poſt aliquot annos adjectus eſt & Meridies, Accenſo Conſulum id pronuntiante, [67] cùm Curio inter Roſtra & Græcoſtaſin proſpexiſſet talem Solem. A columna ænea ad carcerem inclinato ſydere, ſupremam pronunciabat. Sed hoc ſerenis tantum diebus uſque ad primùm Punicum bellum. Princeps Romanis ſolarium horologium ſtatuiſſe, ante duodecim annos, quam cum Pyrrho bellatum eſt, ad ædem Quirini, L. Papyrius Curſor, cum eandem dedicaret, à patre ſuo votam, à Fabio Veſtali proditur: ſed neque facti horologii rationem vel artificem ſignificat, nec unde tranſlatum ſit, aut apud quem ſcriptum id invenerit. M. Varro primum

primum ſtatutum in publico ſecundum Roſtra in columna tradit, bello Punico primo, à M. Valerio Meſſala Conſule, Catana capta in Sicilia, deportatum inde poſt xxx annos, quam de Papyriano horologio traditur, anno urbis [68] CCCCLXXVII nec congruebant ad horas ejus lineæ: paruerunt tamen ei annis undecentum, donec Q. Marcius Philippus, qui cum L. Paulo fuit Cenſor, diligentius ordinatum juxta poſuit: idque munus inter Cenſoria opera gratiſſimè acceptum eſt. Etiam tum tamen nubilo incertæ fuere horæ uſque ad proximum luſtrum: tunc Scipio Naſica collega Lænatis, primus aqua diviſit horas æque noctium ac dierum. Idq; horologium ſub tecto dicavit, anno urbis DXCV. Tamdiu populo Romano indiſcreta lux fuit. Nunc revertamur ad reliqua animalia, primumque terreſtria.

LIBER VIII.

CAP. I. *De animalibus terreſtribus, elephantorum commendatio, & de ſenſu eorum.*

AD reliqua tranſeamus animalia, & primùm terreſtria. Maximum eſt elephas, proximumq; humanis ſenſibus: quippe intellectus illis ſermonis patrii: & [1] imperiorum obedientia, officiorumque, quæ didicere, memoria, amoris & gloriæ voluptas: imò verò (quæ etiam in homine rara) probitas, prudentia, æquitas: religio quoque ſyderum, Solisque ac Lunæ veneratio. Autores ſunt, in Mauritaniæ ſaltibus ad quendam amnem, cui nomen eſt Amilo, niteſcente Luna nova, greges eorum deſcendere: ibique ſe purificantes ſolenniter aqua circunſpergi, atque ita ſalutato ſydere in

re in ſylvas reverti, vitulorum fatigatos præ ſe ferentes. Alienæ quoque religionis intellectu, creduntur maria tranſituri non antè naves conſcendere, quam invitati rectoris jurejurando de reditu. Viſique ſunt feſſi ægritudine (quando & illas moles infeſtant morbi) herbas ſupini in cælum jacientes, veluti tellure precibus allegata. Nam quod ad docilitatem attinet, regem adorant, genua ſubmittunt, coronas porrigunt. Indis arant minores, quos appellant nothos.

CAP. II. *Quando primum juncti.*

Romæ juncti primùm ſubiere currum Pompeii Magni Africano triumpho: quod prius India victa triumphante Libero patre memoratur. Procilius negat potuiſſe Pompeii triumpho junctos ingredi portam. Germanici Cæſaris munere gladiotorio, quoſdam inconditos motus edidere, ſaltantium modo. Vulgare erat, per auras arma jacere non auferentibus ventis, atque inter ſe gladiatorios congreſſus edere, aut laſciviente pyrrhiche colludere: poſtea & per funes inceſſere, lecticis etiam ferentes quaterni ſingulos puerperas imitantes: pleniſque hominum tricliniis accubitu, iere per lectos ita libratis veſtigiis, ne quis potantium attingeretur.

CAP. III. *De docilitate eorum.*

Certum eſt, unum tardioris ingenii in accipiendis, quæ tradebantur ſæpius caſtigatum verberibus, eadem illa meditantem noctu repertum. Mirum maximè, & adverſis quidem funibus ſubire, ſed regredi magis, utique pronis. Mutianus ter Conſul autor eſt, aliquem ex his & literarum ductus Græcorum didiciſſe, ſolitumque præſcribere ejus linguæ verbis: ipſe ego hæc ſcripſi, & ſpolia Celtica dicavi. Itemque ſe vidente Puteolis, cum advecti

advecti è nave egredi cogerentur, territos ſpatio pontis procul à continente porrecti, ut ſeſe longinquitatis æſtimatione fallerent, averſos retrorſus iſſe. Prædam ipſi in ſe expetendam, ſciunt ſolam eſſe in armis ſuis, quæ Iuba cornua appellat, Herodotus tanto antiquior, & conſuetudo melius, dentes: quam ob rem deciduos caſu aliquo vel ſenecta, defodiunt. Hoc ſolum ebur eſt, cætero, & in his quoque, qua corpus intexit, vilitas oſſea: quanquam nuper oſſa etiam in laminas ſecari cœpere penuria. Etenim rara amplitudo jam dentium, præterquam ex India, reperitur: cætera in noſtro orbe ceſſere luxuriæ. Dentium candore intelligitur juventa: circa hos belluis ſumma cura: alterius mucroni parcunt, ne ſit præliis hebes: alterius operario uſu fodiunt radices, impellunt moles: circunventique à venantibus, primos conſtituunt, quibus ſunt minimi, ne tanti prælium putetur: poſtea feſſi, impactos arbori frangunt, prædaque ſe redimunt.

CAP. IV. *De clementia eorum, & quod pericula ſua intelligant, & de tigridis truculentia.*

Mirum in pleriſque animalium, ſcire quare petantur: ſed & [2] per cuncta quid caveant. Elephas homine obvio forte in ſolitudine, & ſimpliciter oberrante, clemens placidusq; etiam demonſtrare viam traditur. Idem veſtigio hominis animadverſo priuſquam homine, intremiſcere inſidiarum metu, ſubſiſtere ab olfactu, circunſpectare, iras proflare, nec calcare, ſed erutum proximo tradere, illum ſequenti, nuntio ſimili uſque ad extremum: & tunc agmen circumagi, & reverti, aciemque dirigi: adeò omnium odori durare virus illud. majore ex parte ne nudorum quidem pedum. Sic & tigris etiam feris cæteris truculenta, atque

ipſa

ipſa elephanti quoque ſpernens veſtigia, [3] homine viſo transferre dicitur protinus catulos. Quonam modo agnito, ubi ante conſpecto illo, quem timet? Etenim tales ſylvas minimè frequentari certum eſt. Sanè mirentur ipſam veſtigii raritatem: ſed unde ſciunt timendum eſſe? Imò verò cur vel ipſius conſpectum paveant, tanto viribus, magnitudine, velocitate præſtantiores? Nimirum hæc eſt natura rerum, hæc potentia ejus, ſæviſſimas ferarum maximasque nunquam vidiſſe quod debeant timere, & ſtatim intelligere cur ſit timendū.

CAP. V. *De intellectu & memoria eorum.*

Elephanti gregatim ſemper ingrediuntur: ducit agmen maximus natu, cogit ætate proximus: amnem tranſituri minimos præmittunt, ne majorum ingreſſu atterente alveum, creſcat gurgitis altitudo. Antipater autor eſt, duos Antiocho regi in bellicis uſibus, celebres etiam cognominibus, fuiſſe: etenim novere ea. Certè Cato, cum Imperatorum nomina Annalibus deſcriberet, eum qui fortiſſimè præliatus eſſet in Punica acie, Surum tradidit vocatum, altero dente mutilato. Antiocho vadum fluminis experienti renuit Ajax, alioquin dux agminis ſemper: tum pronuntiatum, ejus fore principatum qui tranſiſſet: auſumque Patroclum ob id phaleris argenteis, quo maximè gaudent, & reliquo omni primatu donavit: ille, qui notabatur, inediâ mortem ignominiæ prætulit: mirus nanque pudor eſt, victusque vocem fugit victoris: terram ac verbenas porrigit. Pudore nunquam niſi in abdito coëunt: mas quinquennis, fœmina decennis. Initur autem biennio, quinis (ut ferunt) cujusque anni diebus, nec amplius: ſexto perfunduntur amne non ante reduces ad agmen. Nec adulteria novere, nullave propter fœminas

inter

inter ſe prælia, cæteris animalibus pernicialia: non quia deſit illis amoris vis: nanque traditur unus amaſſe quandam in Ægypto corollas vendentem, ac ne quis vulgariter [5] electam putet, mirè tum gratam Ariſtophani, celeberrimo in arte Grammatica: alius Menandrum Syracuſanum incipientis juventæ in exercitu Ptolemæi; deſiderium ejus, quotiens non videret, inediâ teſtatus: & unguentariam quandam dilectam Iuba tradit. Omnium amoris fuere argumenta, gaudium à conſpectu, blanditiæque inconditæ, ſtipesque, quas populus dediſſet, ſervatæ, & in ſinum effuſæ. Nec mirum, eſſe amorem, quibus ſit memoria. Idem nanque tradit, agnitum in ſenecta multos poſt annos, qui rector in juventa fuiſſet. Item divinationem quandam juſtitiæ: cum Bocchus rex triginta elephantis, totidem, in quos ſævire inſtituerat, ſtipitibus alligatos objeciſſet, procurſantibus inter eos qui laceſſerent, non potuiſſe effici, ut crudelitatis alienæ miniſterio fungerentur.

CAP. VI. *Quando primum in Italia.*

Elephantos Italia primùm vidit Pyrrhi regis bello, & boves Lucas appellavit, in Lucanis viſos, anno Vrbis quadringenteſimo ſeptuageſimo ſecundo: Roma autem in triumpho, ſeptem annis ad ſuperiorem numerum additis. Eadem plurimos anno quingenteſimo ſecundo, victoria L. Metelli Pontificis in Sicilia de Pœnis captos. Centum quadraginta duo fuere tranſvecti ratibus, quas doliorum conſertis ordinibus impoſuerant. Verrius eos pugnaſſe in Circo, interfectosque jaculis tradit penuria conſilii: quoniam neque ali placuiſſet, neque donari regibus. L. Piſo inductos duntaxat in Circum, atque ut contemptus eorum increſceret, ab operariis haſtas præpilatas habentibus, per Circum

cum totum actos. Nec quid deinde iis factum ſit, autores explicant, qui non-putant interſectos.

CAP. VII. *Pugnæ eorum.*

Clara eſt unius è Romanis dimicatio adverſus elephantum, cum Annibal captivos noſtros dimicare inter ſe coëgiſſet. Nanque unum qui ſupererat, objecit elephanto & ille, dimitti pactus ſi interemiſſet, ſolus in harena congreſſus, magno Pœnorum dolore, confecit. Annibal, cum famam ejus dimicationis contemptum allaturam belluis intelligeret, equites miſit, qui abeuntem interficerent. Proboſcidem eorum facillimè amputari, Pyrrhi præliorum experimentis patuit. Romę pugnaſſe Feneſtella tradit primùm omnium in Circo, Claudii Pulchri Ædilitate curuli, M. Antonio, A. Poſthumio coſſ. anno urbis ſexcenteſimo quinquageſimoquinto. Item poſt annos xx Lucullorum Ædilitate curuli, adverſus tauros. Pompeii quoque altero Conſulatu, dedicatione templi Veneris Victricis, pugnavere in Circo viginti, aut ut quidam tradunt, XVII Gætulis ex adverſo jaculantibus, mirabili unius dimicatione, qui pedibus confoſſis repſit genibus in catervas, arrepta ſcuta jaciens in ſublime, quę decidentia voluptati ſpectantibus erant in orbem circumacta, velut arte, non furore belluæ jacerentur. Magnum & in altero miraculum fuit, uno ictu occiſo: pilum ſub oculo adactum, in vitalia capitis venerat. Vniverſi eruptionem tentavere, non ſine vexatione populi, circumdati clathris ferreis. Qua de cauſa Cæſar Dictator, poſtea ſimile ſpectaculum editurus, euripis harenam circundedit: quos Nero princeps ſuſtulit, equiti loca addens. Sed Pompeiani, amiſſa fugæ ſpe, miſericordiam vulgi inenarrabili habitu quærentes ſupplicavere, quadam ſeſe lamentatione

complorantes: tanto populi dolore, ut oblitus Imperatoris, ac munificentiæ honori ſuo exquiſitæ, flens univerſus conſurgeret, diraſque Pompeio, quas ille mox luit, pœnas imprecaretur. Pugnavere & Cæſari dictatori tertio Conſulatu ejus, viginti contra pedites quingentos: iterum totidem turriti cum ſexagenis propugnatoribus, eodem, quo priores, numero peditum, & pari equitum ex adverſo dimicante: poſtea ſinguli, principibus Claudio & Neroni, in conſummatione gladiatorum. Ipſius animalis tanta narratur clementia contra minus valida, ut in grege pecudum occurrentia manu dimoveat, ne quid obterat imprudens: nec niſi laceſſiti noceant; ideoque gregatim ſemper ambulent, minimè ex omnibus ſolivagi. Equitatu circumventi, infirmos aut feſſos vulneratoſve in medium agmen recipiunt: ac velut imperio ac ratione, per vices ſubeunt. Capti celerrime mitificantur hordei ſucco.

CAP. VIII. *Quomodo capiantur.*

Capiuntur autem in India unum ex domitis agente rectore: qui deprehenſum ſolitarium, abactumve à grege, verberat ferum: quo fatigato, tranſcendit in eum, nec ſecus ac priorem regit. Africa foveis capit, in quas deerrante aliquo, protinus cæteri congerunt ramos, moles devolvunt, aggeres conſtruunt, omnique vi conantur extrahere. Antea domitandi gratia greges equitatu cogebant in convallem manu factam, & longo tractu fallacem, cujus incluſos ripis foſſiſque, fame domabant: argumentum erat ramus, homine porrigente clementer acceptus. Nunc dentium cauſa, pedes eorum jaculantur alioquin molliſſimos; Troglodítæ contermini Æthiopiæ, qui hoc ſolo venatu aluntur; arbores propinquas itineri eorum con-

conſcendunt, inde totius agminis noviſſimum ſpeculati, extremas in clunes deſiliunt; læva apprehenditur cauda: pedes ſtipantur in ſiniſtro femine, ita pendens alterum poplitem dextrâ cædit præacuta bipenni; hoc crure tardato profugiens, alterius poplitis nervos ferit, cuncta præceleri pernicitate peragens. Alii tutiore genere, ſed magis fallaci, intentos ingentes arcus defigunt humi longius; hos præcipui viribus juvenes continent; alii connixi pari conatu tendunt, ac prætereuntibus ſagittarum venabula infigunt, mox ſanguinis veſtigiis ſequuntur. Elephantorum generis fœminæ multò pavidiores.

CAP. IX. *Quomodo domentur.*

Domantur autem rabidi fame & verberibus, elephantis aliis admotis, qui tumultuantem catenis coërceant: & alias circa coitus maximè efferantur, & ſtabula Indorum dentibus ſternunt: quapropter arcent eos coitu, fœminarumque pecuaria ſeparant, quæ haud alio modo, quam armentorum, habent. Domiti militant, & turres armatorum in hoſtes ferunt, magnaque ex parte Orientis bella conficiunt: proſternunt acies, proterunt armatos. Iidem minimo ſuis ſtridore terrentur, vulneratiq; & territi retro ſemper cedunt, haud minore partium ſuarum pernicie. Indicum Afri pavent, nec contueri audent: nam & major Indicis magnitudo eſt.

CAP. X. *De partu eorum, & reliqua natura.*

Decem annis geſtare in utero vulgus exiſtimat: Ariſtoteles biennio, nec amplius quam ſemel gignere, pluresve quam ſingulos: vivere ducenis annis, & quoſdam trecenis. Iuventa eorum à ſexageſimo incipit. Gaudent amnibus maximè, & circa fluvios vagantur, cum alioquin nare propter

magnitudinem corporis non poſſint. Iidem frigoris impatientes, maximum hoc malum; inflationemque & profluvium alvi, nec alia morborum genera ſentiunt. Olei potu tela, quæ corpori eorum inhæreant, decidere invenio: à ſudore autem facilius adhæreſcere. Et terram ediſſe iis tabificum eſt, niſi ſæpius mandant. Devorant autem & lapides; truncos quidem gratiſſimo in cibatu habent: palmas excelſiores fronte proſternunt, ac ita jacentium abſumunt fructum. Mandunt ore: ſpirant & bibunt, odoranturque haud impropriè appellata manu. Animalium maximè odere murem: & ſi pabulum in præſepio poſitum attingi ab eo videre, faſtidiunt. Cruciatum in potu maximum ſentiunt hauſta hirudine, quam ſanguiſugam vulgo cœpiſſe appellari adverto; hæc ubi in ipſo animæ canali ſe fixit, intolerando afficit dolore. Duriſſimum dorſo tergus, ventri molle, ſetarum nullum tegumentum, ne in cauda quidem præſidium abigendo tædio muſcarum (nanque id & tanta vaſtitas ſentit) ſed cancellata cutis, & invitans id genus animalium odore; ergo cum extenti recepere axanima, arctatis in rugas repentè cancellis, comprehenſas enecant: hoc iis pro cauda, juba, villo eſt. Dentibus ingens pretium, & Deorum ſimulacris laudatiſſima ex iis materia. Invenit luxuria commendationem & aliam: expetit in callo manus vim ſaporis, haud alia de cauſa credo, quam quia ipſum ebur ſibi mandere videtur. Magnitudo dentium videtur quidem in templis præcipua: ſed tamen in extremis Africæ, qua confinis Æthiopiæ eſt, poſtium vicem in domiciliis præbere: ſepesque in iis & pecorum ſtabulis, pro palis, elephantorum dentibus fieri, Polybius tradit, autore Guluſſa regulo.

CAP. XI.

CAP. XI. *Vbi naſcantur, & de diſcordia eorum, & draconum.*

Elephantos fert Africa ultra Syrticas ſolitudines, & in Mauritania: ferunt Æthiopes & Troglodytæ, ut dictum eſt: ſed maximos India, bellanteſque cum iis perpetua diſcordia dracones, tantæ magnitudinis, ut & ipſos circunflexu facili ambiant, nexuque nodi præſtringant. [5] Commoritur ea dimicatio: victuſque corruens, complexum elidit pondere.

CAP. XII. *De ſolertia animalium.*

Mira animalium pro ſe cuique ſolertia eſt, [6] ut iis una ſcandendi in tantam altitudinem difficultas: Draco itaque iter ad pabula ſpeculatus, ab excelſa ſe arbore injicit: ſcit ille imparem ſibi luctatum contra nexus, itaque arborum aut rupium attritum quærit: cavent hoc dracones, ob idque greſſus primùm alligant cauda: reſolvunt illi nodos manu: at hi in ipſa nare caput condunt, pariterque ſpiritum præcludunt, & molliſſimas lancinant partes. Iidem obvii deprehenſi, in adverſos erigunt ſe, oculoſque maxime petunt: ita fit, ut plerunque cæci ac fame & mœroris tabe confecti reperiantur. Quam quis aliam tantæ diſcordiæ cauſam attulerit, [7] niſi naturæ ſpectaculum ſibi paria componentis? Eſt & alia dimicationis hujus fama. Elephantis frigidiſſimum eſſe ſanguinem: ob id æſtu torrente præcipue à draconibus expeti. Quamobrem in amnes merſos inſidiari bibentibus; arctatiſque illigatâ manu, in aurem morſum defigere: quoniam is tantum locus defendi non poſſit manu. Dracones eſſe tantos, ut totum ſanguinem capiant; itaque elephantos ab iis ebibi, ſiccatoſque concidere: & dracones inebriatos opprimi, commorique.

CAP. XIII. *De draconibus.*

Generat eos & Æthiopia Indicis pares, vicenûm cubitorum. Id modo mirum, unde criſtatos Iuba crediderit. Aſachæi vocantur Æthiopes, apud quos maxime naſcuntur. Narratur in maritimis eorum quaternos quinosque inter ſe cratium modo implexos erectis capitibus velificantes ad meliora pabula Arabiæ vehi fluctibus.

CAP. XIV. *De ſerpentibus maximis, & bois.*

Megaſthenes ſcribit, in India ſerpentes in tantam magnitudinem adoleſcere, ut ſolidos hauriant cervos taurosque. Metrodorus, circa Rhyndacum amnem in Ponto, ut ſupervolantes quamvis alte perniciterque alites hauſtu raptas abſorbeant. Nota eſt, in Punicis bellis ad flumen Bagradam à Regulo Imperatore baliſtis tormentisque, ut oppidum aliquod, expugnata ſerpens CXX pedum longitudinis. Pellis ejus maxillæque uſque ad bellum Numantinum duravêre Romæ in templo. Faciunt his fidem in Italia appellatæ [8] boæ: in tantam amplitudinem exeuntes, ut Divo Claudio principe, occiſæ in Vaticano ſolidus in alvo ſpectatus ſit infans. Aluntur primò bubuli lactis ſucco, unde nomen traxere. Cæterorum animalium, quæ modo convecta undique, Italiæ contigêre ſæpius, formas nihil attinet ſcrupuloſe referre.

CAP. XV. *De Scythicis animalibus, & Septentrionalibus.*

Pauciſſima Scythia gignit, inopia fruticum: pauca contermina illi Germania, inſignia tamen boum ferorum genera, jubatos biſontes, excellentique & vi & velocitate uros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit, cùm id gignat Africa vituli potius cervique quadam ſimilitudine. Septentrio fert & equorum greges fero-

rum,

rum, ſicut aſinorum Aſia & Africa: præterea al-
cem, ni proceritas aurium & cervicis diſtinguat,
jumento ſimilem. Item notam in Scandinavia in-
ſula, nec unquam viſam in ⁹ hoc orbe, multis ta-
men narratam, machlin, haud diſſimilem illi, ſed
nullo ſuffraginum flexu: ideoque non cubantem,
ſed acclivem arbori in ſomno, eaque inciſa ad in-
ſidias, capi, aliâs velocitatis memoratæ: labrum
ei ſuperius prægrande: ob id retrograditur in pa-
ſcendo, ne in priora tendens involvatur. Tradunt
in Pæonia feram, quæ bonaſus vocetur, equina
juba, cætera tauro ſimilem, cornibus ita in ſe fle-
xis, ut non ſint utilia pugnæ, quapropter fuga ſibi
auxiliari, reddentem in ea fimum, interdum &
trium jugerum longitudine: cujus contactus ſe-
quentes, ut ignis aliquis, amburat. Mirum par-
dos, pantheras, leones, & ſimilia, condito in cor-
poris vaginas unguium mucrone, ne refringatur
hebeteturve, ingredi; averſiſque falculis currere,
nec niſi appetendo protendere.

CAP. XVI. *De leonibus.*

Leoni præcipua generoſitas, tunc cum colla ar-
moſque veſtiunt jubæ. Id enim ætate contingit è
leone conceptis, quos verò pardi generavêre, ſem-
per inſigni hoc carent: ſimili modo fœminæ. Ma-
gna iis libido coitus, & ob hoc maribus ira: Afri-
ca hæc maxime ſpectat, inopia aquarum ad pau-
cos amnes congregantibus ſe feris. Ideo multifor-
mes ibi animalium partus: varie fœminis cujus-
que generis mares, aut vi aut voluptate miſcente.
Vnde etiam vulgare Græciæ dictum, Semper ali-
quid novi Africam afferre. Odore; pardi coitum,
ſentit in adultera leo, totaque vi conſurgit in pœ-
nam: idcirco aut culpa flumine abluitur, aut lon-
gius comitatur. Semel autem edi partum, lacera-

to unguium acie utero in enixu, vulgum credidiſſe video: Ariſtoteles diverſa tradit, vir quem in iis magna ſecuturus ex parte; præfandum reor; Alexandro Magno rege inflammato cupidine animalium naturas noſcendi, delegataque hac commentatione Ariſtoteli, ſummo in omni doctrina viro, aliquot millia hominum in totius Aſiæ Græciæque tractu parère juſſa, omnium quos venatus, aucupia, piſcatusque alebant: quibusque vivaria, armenta, alvearia, piſcinæ, aviaria in cura erant: ne quid uſquam gentium ignoraretur ab eo: quos percontando, quinquaginta ferme volumina illa præclara de animalibus condidit: quæ à me collecta in arctum, cum iis quæ ignoraverat, quæſo ut legentes boni conſulant, in univerſis rerum naturæ operibus, medioque clariſſimi regum omnium deſiderio, cura noſtra breviter peregrinantes. Is ergo tradit leænam primo fœtu parere quinque catulos, ac per annos ſingulos [10] uno minus: ab uno ſterileſcere. Informes minimasque carnes magnitudine muſtellarum eſſe initio, ſemeſtres vix ingredi poſſe, nec niſi bimeſtres moveri. In Europa autem inter Acheloum tantum Neſtumque amnes leones eſſe, ſed longe viribus præſtantiores iis, quos Africa aut Syria gignant. Leonum duo genera; compactile & breve criſpioribus jubis, hos pavidiores eſſe, quàm longo ſimplicique villo, eos contemptores vulnerum. Vrinam mares crure ſublato reddere, ut canes, gravem odore, nec minus halitum: raros in potu, veſci alternis diebus: à ſaturitate interim triduo cibis carere. Quæ poſſint, in mandendo ſolida devorare: nec capiente aviditatem alvo, conjectis in fauces unguibus extrahere, ut (ſi fugiendum ſit) [11] non in ſatietatem abeant. Vitam iis longam

docet argumento, quod plerique dentibus defecti reperiantur. Polybius Æmiliani comes, in ſenecta hominem appeti ab iis refert, quoniam ad perſequendas feras vires non ſuperant: tunc obſidere Africæ urbes: eaque de cauſa crucifixos vidiſſe ſe cum Scipione, quia cæteri metu pœnæ ſimilis abſterrerentur eadem noxa. Leoni tantum ex feris clementia in ſupplices: proſtratis parcit: & ubi ſævit, in viros prius, quam in fœminas fremit, infantes non niſi magna fame. Credit [12] Libya intellectum pervenire ad eos precum. Captivam certe Gætuliæ reducem audivi, multorum in ſylvis impetum à ſe mitigatum alloquio, auſam dicere ſe fœminam, profugam, infirmam, ſupplicem animalis omnium generoſiſſimi, cæterisque imperantis, indignam ejus gloria prædam. Varia circa hæc opinio, ex ingenio cujusque vel caſu, mulceri alloquiis feras: quippe ubi etiam ſerpentes extrahi cantu, cogique in pœnam, verum falſumve ſit, [13] vita non decreverit. Leonum animi index cauda, ſicut & equorum aures: nanque & has notas generoſiſſimo cuique natura tribuit. Immota ergo placidus, clemens, blandientique ſimilis, quod rarum eſt: crebrior enim iracundia; cujus in principio terra verberatur: incremento terga, ceu quodam incitamento, flagellantur. Vis ſumma in pectore. Ex omni vulnere, ſive ungue impreſſo ſive dente, ater profluit ſanguis. Iidem ſatiati, innoxii ſunt. Generoſitas in periculis maximè deprehenditur: non in illo tantummodo, quòd ſpernens tela diu ſe terrore ſolo tuetur, ac [14] velut cogi teſtatur: cooriturque non tanquam periculo coactus, ſed tanquam amentiæ iratus. Illa nobilior animi ſignificatio: quamlibet magna canum & venantium urgente vi, contemptim reſtitans-

que cedit in campis, & ubi ſpectari poteſt: idem ubi virgulta ſylvasque penetravit, acerrimo curſu fertur, velut abſcondente turpitudinem loco. Dum ſequitur, inſilit; ſaltu in fuga non utitur. Vulneratus, obſervatione mira percuſſorem novit, & in quantalibet multitudine appetit. Eum verò qui telum quidem miſerit, ſed tamen vulneraverit, correptum raptatumque ſternit, nec vulnerat. Cum pro catulis fœta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expaveſcat. Cæterum dolis carent & ſuſpicione: nec limis intuentur oculis, aſpicique ſimili modo nolunt. Creditum eſt, à moriente humum morderi, lacrymamque leto dari. Atque hoc tale, tam ſævum animal, rotarum orbes circumacti, curruſque inanes, & gallinaceorum criſtæ, cantusque etiam magis terrent, ſed maxime ignes. Ægritudinem faſtidii tantùm ſentit, in qua medetur ei contumelia, in rabiem agente annexarum laſcivia ſimiarum: guſtatus deinde ſanguis in remedio eſt. Leonum ſimul plurium pugnam, Romæ princeps dedit Q. Scævola P. filius in curuli Ædilitate. Centum autem jubatorum primus omnium L. Sylla, qui poſtea Dictator fuit, in Prætura. Poſt eum Pompeius Magnus in Circo DC in iis jubatorum CCCXV Cæſar Dictator CCCC. Capere eos, ardui erat quondam operis, foveisque maximè: Principatu Claudii caſus rationem docuit, pudendam pene talis feræ nomine, paſtoris Gætuli ſago contra ingruentis impetum objecto: quod ſpectaculum in harenam protinus tranſlatum eſt, vix credibili modo torpeſcente tanta illa feritate, quamvis levi injectu operto capite, ita ut devinciatur non repugnans: videlicet omnis vis conſtat in oculis. Quo minus mirum ſit, à Lyſimacho, Alexan-

Alexandri juſſu ſimul incluſo, ſtrangulatum leonem. Iugo ſubdidit eos, primuſque Romæ ad currum junxit M. Antonius, & quidem civili bello, cum dimicatum eſſet in Pharſalicis campis, non ſine quodam oſtento temporum, generoſos ſpiritus jugum ſubire illo prodigio ſignificante: nam quòd ita vectus eſt cum mima Cytheride, ſupra monſtra etiam illarum calamitatum fuit. Primus autem hominum leonem manu tractare auſus, & oſtendere manſuefactum, Hanno è clariſſimis Pœnorum traditur; damnatuſque illo argumento, quoniam nihil non perſuaſurus vir tam artificis ingenii videbatur: & male credi libertas ei, cui intantum ceſſiſſet etiam feritas. Sunt verò & fortuita eorum quoque clementiæ exempla. Mentor Syracuſanus in Syria leone obvio ſuppliciter volutante, attonitus pavore, cum refugienti undique fera opponeret ſeſe, & veſtigia lamberet adulanti ſimilis, animadvertit in pede ejus tumorem vulnuſque, & extracto ſurculo liberavit cruciatu: Pictura caſum hunc teſtatur Syracuſis. Simile modo Elpis Samius natione, in Africam delatus nave, juxta litus conſpecto leone hiatu minaci, arborem fuga petit, Libero patre invocato: quoniam tum præcipuus votorum locus eſt, cùm ſpei nullus eſt. Neque profugienti, cùm potuiſſet, fera inſtiterat: & procumbens ad arborem, hiatu, quo terruerat, miſerationem quærebat: Os morſu avidiore inhæſerat dentibus, cruciabatque inedia, 15 tum pene in ipſis ejus telis ſuſpectantem, ac velut mutis precibus orantem: dum fortuitu fidens non eſt contra feram, multo diutius miraculo, quam metu, ceſſatum eſt: degreſſus tandem evellit præbenti, & quam maxime opus eſſet, accommodanti. Traduntque, quandiu navis ea in

litore ſteterit, retuliſſe gratiam venatus aggerendo. Qua de cauſa Libero patri templum in Samo Elpis ſacravit, quod ab eo facto Græci κεχηνότος Διονύσου appellavere. Miremur poſtea veſtigia hominum intelligi à feris, cum etiam auxilia ab uno animalium ſperent. Cur enim non ad alia iere? aut unde medicas manus hominis ſciunt? niſi forte vis malorum, etiam feras omnia experiri cogit.

CAP. XVII. *De pantheris.*

Æque memorandum & de panthera tradit Demetrius Phyſicus, jacentem in media via hominis deſiderio, repente apparuiſſe patri cujuſdam Philini, aſſectatoris ſapientiæ: illum pavore cœpiſſe regredi, feram verò circumvolutari non dubie blandientem, ſeſeque conflictantem mœrore, qui etiam in panthera intelligi poſſet. Fœta erat, catulis procul in foveam delapſis. Primum ergo miſerationis fuit non expaveſcere, proximum ei curam intendere: ſequutusque, qua trahebat veſtem unguium levi injectu, ut cauſam doloris intellexit, ſimulque ſalutis ſuæ mercedem, exemit catulos: eaque cum iis proſequente, uſque extra ſolitudines deductus, læta atque geſtiente: ut facile appareret gratiam referre, & nihil invicem imputare: quod etiam in homine rarum eſt. Hæc fidem etiam Democrito afferunt, qui Thoantem in Arcadia ſervatum à dracone narrat. Nutrierat eum puer dilectum admodum: pavensque ſerpentis naturam, & magnitudinem metuens, in ſolitudines tulerat: in quibus circumvento latronum inſidiis, agnitoque voce, ſubvênit. Nam quæ de infantibus ferarum lacte nutritis, cum eſſent expoſiti, produntur, ſicut de conditoribus noſtris à lupa, magnitudini fatorum accepta ferri æquius,

quam

quam ferarum naturæ, arbitror. Panthera & tigris macularum varietate prope ſolæ beſtiarum ſpectantur, cæteris unus ac ſuus cujusque generis color eſt. Leonum tantum in Syria niger. Pantheris in candido breves macularum oculi. Ferunt odore earum mire ſolicitari quadrupedes cunctas, ſed capitis torvitate terreri: quamobrem occultato eo, reliqua dulcedine invitatas corripiunt. Sunt qui tradunt in armo iis ſimilem Lunæ eſſe maculam, creſcentem in orbes, & cavantem pari modo cornua. Nunc varias, & pardos, qui mares ſunt, appellant in eo omni genere, creberrimo in Africa Syriaque. Quidam ab iis pantheras candore ſolo diſcernunt: nec adhuc aliam differentiam inveni. Senatusconſultum fuit vetus, ne liceret Africanas in Italiam advehere. Contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius Tribunus plebis, permiſitque Circenſium gratia importare. Primus autem Scaurus Ædilitate ſua, varias centum quinquaginta univerſas, miſit: dein Pompeius Magnus quadringentas decem: Divus Auguſtus quadringentas viginti. Idem Q. Tuberone, Fabio Max. Coss. IV. Nonas Maias, theatri Marcelli dedicatione, tigrin primus omnium Romæ oſtendit in cavea manſuefactum: Divus verò Claudius ſimul quatuor.

CAP. XVIII. *De tigridis natura, & camelis, & camelopardali, & quando primum viſa Romæ.*

Tigrin Hircani & Indi ferunt, animal velocitatis tremendæ, & maxime cognitæ, dum [16] capitur. Totus enim fœtus, qui ſemper numeroſus eſt, ab inſidiante rapitur equo quam maxime pernici, atque in recentem ſubinde transfertur: at ubi vacuum cubile reperit fœta (maribus enim cura non

non eſt ſobolis) fertur præceps, odore veſtigans: raptor appropinquante fremitu, abjicit unum è catulis: tollit illa morſu, & pondere etiam ocyor acta remeat, iterumque conſequitur, ac ſubinde: donec in navem regreſſo irrita feritas ſævit in litore. Camelos inter armenta paſcit Oriens, quorum duo genera, Bactriani & Arabici: differunt, quòd illi bina habent tubera in dorſo, hi ſingula, & in pectore alterum, cui incumbant. Dentium ſuperiore ordine, ut boves, carent in utroque genere. Omnes autem jumentorum [17] in iis terris dorſo funguntur, atque etiam equitantur in prœliis: velocitas inter equos, ſed ſua cuique menſura, ſicuti vires. Nec ultra aſſuetum procedit ſpatium, nec plus inſtituto onere recipit. Odium adverſus equos gerunt naturale. Sitim & quatriduo tolerant: implenturque cum bibendi occaſio eſt, & in præteritum & in futurum, obturbata proculcatione prius aqua: aliter potu non gaudent. Vivunt quinquagenis annis, quidam & centenis. Vtcunque rabiem & ipſi ſentiunt. Caſtrandi genus, etiam fœminas, quæ bello præparentur, inventum eſt: fortiores ita fiunt coitu negato. Horum aliqua ſimilitudo in duo transfertur animalia: Nabin Æthiopes vocant, collo ſimilem equo, pedibus & cruribus bovi, camelo capite, albis maculis rutilum colorem diſtinguentibus, unde appellata camelopardalis, Dictatoris Cæſaris Circenſibus ludis primum viſa Romæ. Ex eo ſubinde cernitur; aſpectu magis, quam feritate, conſpicua: quare etiam ovis feræ nomen invenit.

CAP. XIX. *De chao, & cepho.*

Pompeii Magni primum ludi oſtenderunt Chaum, quem Galli rhaphium vocabant, effigie lupi, pardorum maculis. Iidem ex Æthiopia, quas vocant

vocant cephos, quarum pedes poſteriores pedibus humanis & cruribus, priores manibus fuere ſimiles: Hoc animal poſtea Roma non vidit.

CAP. XX. *De rhinocerote.*

Iiſdem ludis & rhinoceros, unius in nare cornu, qualis ſæpe, viſus. Alter hic genitus hoſtis elephanto: cornu ad ſaxa limato præparat ſe pugnæ, in dimicatione alvum maxime petens, quam ſcit eſſe molliorem. Longitudo ei par, crura multo breviora, color buxeus.

CAP. XXI. *De lyncibus, & ſpingibus, & crocutis, cercopithecis, Indicis bubus, leucrocutis, eale, tauris Æthiopiæ, manticbora, monocerote, catoblepa, baſiliſco.*

Lyncas vulgo frequentes, & ſphingas, fuſco pilo, mammis in pectore geminis, Æthiopia generat, multaque alia monſtro ſimilia: pennatos equos, & cornibus armatos, quos Pegaſos vocant: Crocutas, velut ex cane lupoque conceptos, omnia dentibus frangentes, protinusque devorata conficientes ventre: Cercopithecos, nigris capitibus, pilo aſinino, & diſſimiles cæteris voce: Indicos boves unicornes tricorneſque: Leocrocutam perniciſſimam feram, aſini feri magnitudine, cruribus cervinis: collo, cauda, pectore leonis, capite 18 melium, biſulca ungula, ore ad aures uſque reſciſſo, dentium loco oſſe perpetuo. Hanc feram humanas voces tradunt imitari. Apud eoſdem & quæ vocatur Eale, magnitudine equi fluviatilis, cauda elephanti, colore nigra vel fulva: maxillas apri, majora cubitalibus cornua habens, mobilia, quæ alterna in pugna ſiſtit, variatque infeſta aut obliqua, utcunque ratio monſtravit. Sed atrociſſimos habet tauros ſylveſtres majores agreſtibus, velocitate ante omnes, colore fulvos, oculis cæruleis,

ruleis, pilo in contrarium verſo, rictu ad aures dehiſcente, juxta cornua mobilia, tergori duritia ſilicis, omne reſpuens vulnus. Feras omnes venantur: ipſi non aliter, quam foveis; capti, feritate ſemper intereunt. Apud eoſdem naſci Cteſias ſcribit, quam Mantichoram appellat, triplici dentium ordine pectinatim coëuntium, facie & auriculis hominis, oculis glaucis, colore ſanguineo, corpore leonis, cauda ſcorpionis modo ſpicula in figentem: vocis, ut ſi miſceatur fiſtulæ & tubæ concentus: velocitatis magnæ, humani corporis vel præcipue appetentem. In India & boves ſolidis ungulis, unicornes: & feram nomine Axin, hinnuli pelle, pluribus candidioribusque maculis, ſacram Liberi patris. Orſei Indi ſimias candentes toto corpore, venantur: aſperrimam autem feram monocerotem, reliquo corpore equo ſimilem, capite cervo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu gravi, uno cornu nigro media fronte cubitorum duûm eminente. Hanc feram vivam negant capi. Apud Heſperios Æthiopas fons eſt Nigris, (ut plerique exiſtimavêre, Nili caput, ut argumenta quæ diximus perſuadent:) juxta hunc fera appellatur Catoblepas, modica alioquin, cæteriſque membris iners, caput tantum prægrave ægre ferens: id dejectum ſemper in terram, alias internecio humani generis, omnibus qui oculos ejus vidêre confeſtim expirantibus. Eadem & baſiliſci ſerpentis eſt vis. Cyrenaica hunc generat provincia, XII non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate inſignem. Sibilo omnes fugat ſerpentes: nec flexu multiplici ut reliquæ, corpus impellit, ſed celſus & erectus medio incedens. Necat frutices, non contactos modo, verum & afflatos: exurit herbas,

herbas, rumpit ſaxa. Talis vis malo eſt. Creditum quondam; ex equo occiſo haſta, & per eam ſubeunte vi, non equitem modo, ſed equum quoque abſumptum. Atque huic tali monſtro (ſæpe enim enectum concupivere reges videre) muſtelarum virus exitio eſt: adeò naturæ nihil placuit eſſe ſine pari. 19 Injiciunt eas cavernis, facile cognitis ſoli tabe necant illæ ſimul odore; moriunturque, & naturæ pugna conficitur.

CAP. XXII. *De Lupis.*

Sed in Italia quoque creditur luporum viſus eſſe noxius: vocemque homini quem priores contemplentur, adimere ad præſens. Inertes hos parvosque Africa & Ægyptus gignunt, aſperos trucesque frigidior plaga. Homines in lupos verti, rurſumq; reſtitui ſibi falſum eſſe confidenter exiſtimare debemus, aut credere omnia, quæ fabuloſa tot ſeculis comperimus. Vnde tamen iſta vulgo infixa ſit fama, in tantum ut in maledictis verſipelles habeant, indicabitur. Euanthes inter autores Græciæ non ſpretus, tradit Arcadas ſcribere, ex gente Antæi cujuſdam ſorte familiæ lectum ad ſtagnum quoddam regionis ejus duci, veſtituque in quercu ſuſpenſo tranare, atque abire in deſerta, transfigurarique in lupum, & cum cæteris ejuſdem generis congregari per annos IX. Quo in tempore ſi homine ſe abſtinuerit, reverti ad idem ſtagnum: & cum tranaverit effigiem recipere, ad priſtinum habitum addito novem annorum ſenio: id quoq; Fabius, eandem recipere veſtem. Mirum eſt quo procedat Græca credulitas. Nullum tam impudens mendacium eſt, ut teſte careat. Itaque Agriopas, qui Olympionicas ſcripſit, narrat Demænethum Parrhaſium in ſacrificio, quod Arcades Iovi Lyceo humana etiam tum hoſtia faciebant,

bant, immolati pueri exta deguſtaſſe, & in lupum convertiſſe: eundem decimo anno reſtitutum athleticæ, certaſſe in pugilatu, victoremque Olympia reverſum. Quin & caudæ hujus animalis creditur vulgo ineſſe amatorium virus exiguo in villo, eumque, cum [20] capiatur, abjici, nec idem pollere, niſi viventi direptum. Dies, quibus coeat, toto anno non amplius XII. Eundem in fame veſci terra. Inter auguria ad dexteram commeantium præciſo itinere, ſi pleno id ore fecerit, nullum [21] omnium præſtantius. Sunt in eo genere, qui cervarii vocantur, qualem è Gallia in Pompeii Magni harena ſpectatum diximus. Huic quamvis in fame mandenti, ſi reſpexit, oblivionem cibi ſurripere ajunt, digreſſumque quærere aliud.

CAP. XXIII. *De ſerpentibus.*

Quod ad ſerpentes attinet, vulgatum eſt colorem pleroſque terræ habere, qua occultentur. Innumera eſſe genera. Ceraſtis corpore eminere cornicula ſæpe quadrigemina, quorum motu, reliquo corpore occultato, ſolicitent ad ſe aves. Geminum caput amphiſbænę, hoc eſt, [22] ad caput & ad caudam, tanquam parum eſſet uno ore fundi venenum. Aliis ſquamas eſſe, aliis picturas: omnibus exitiale virus: jaculum ex arborum ramis vibrari: nec pedibus tantum cavendas ſerpentes, ſed & miſſili volare tormento. Colla aſpidum intumeſcere [23] nullo ictus remedio, præterquam ſi confeſtim partes contactæ amputentur. Vnus huic tam peſtifero animali ſenſus, vel potius affectus eſt. Conjuga fermè vagantur: nec niſi cum compare, vita eſt, itaque alterutra interempta, incredibilis alteri ultionis cura: perſequitur interfectorem, unumque eum in quantolibet populi agmine, notitia quadam, infeſtat, perrumpit omnes difficultates,

per-

permeat ſpatia, nec niſi amnibus arcetur, aut præceleri fuga. Non eſt fateri, rerum natura largius mala, an remedia; genuerit. Iam primùm hebetes oculos huic malo dedit: eosque non in fronte
24 ex adverſo cernere ſed in temporibus; itaque excitatur ſæpius auditu, quam viſu.

CAP. XXIV. *De ichneumone.*

25 Deinde internecinum bellum cum ichneumone. Notum eſt animal hac gloria maximè, in eadem natum Ægypto. Mergit ſe limo ſæpius, ſiccatque ſole: mox ubi pluribus eodem modo ſe coriis loricavit, in dimicationem pergit: in ea caudam attollens, ictus irritos averſus excipit, donec obliquo capite ſpeculatus invadat in fauces. Nec hoc contentus, aliud haud mitius debellat animal:

CAP. XXV. *De crocodilo, & ſcinco, & hippopotamo.*

Crocodilum habet Nilus, quadrupes malum, & terra pariter ac flumine infeſtum. Vnum hoc animal terreſtre linguæ uſu caret: unum ſuperiore mobili maxilla imprimit morſum, alias terribilem, pectinatim ſtipante ſe dentium ſerie. Magnitudine excedit plerumque duodevigenti cubita. Parit ova, quanta anſeres: eaque extra eum locum ſemper incubat, prædivinatione quadam, ad quem ſummo auctu eo anno acceſſurus eſt Nilus. Nec aliud animal ex minori origine in majorem creſcit magnitudinem. Et unguibus hic armatus eſt, contra omnes ictus cute invicta. Dies in terra agit, noctes in aqua,
26 temporis utrunque ratione. Hunc ſaturum cibo piſcium, & ſemper eſculento ore, in litore ſomno datum, parva avis, quæ trochilos ibi vocatur, rex avium in Italia, invitat ad hiandum pabuli ſui gratia os primùm ejus aſſultim repurgans, mox dentes, & intus fauces quoque ad hanc

hanc ſcabendi dulcedinem quam maximè hiantes: in qua voluptate ſomno preſſum conſpicatus ichneumon, per eaſdem fauces, ut telum aliquod, immiſſus, erodit alvum. Similis crocodilo, ſed minor etiam ichneumone, eſt in Nilo natus Scincos contra venena præcipuus antidotis: item ad inflammandam virorum Venerem. Verùm in crocodilo major erat peſtis, quam ut uno eſſet ejus hoſte natura contenta. Itaque & delphini immeantes Nilo, quorum dorſo tanquam ad hunc uſum cultellata ineſt pinna, abigentes eos præda, ac velut in ſuo tantum amne regnantes, alioquin impares viribus ipſi, aſtu interimunt. callent enim in hoc cuncta animalia, ſciuntque non ſua modo commoda, verùm & hoſtium adverſa. norunt ſua tela, norunt occaſiones, parteſque diffidentium imbelles. In ventre mollis eſt tenuisq; cutis crocodilo: ideo ſe, ut territi, mergunt delphini, ſubeunteſque alvum illa ſecant ſpina. Quin & gens hominum eſt huic belluæ adverſa in ipſo Nilo Tentyritæ ab inſulâ in qua habitat, appellata. Menſura eorum parva, ſed præſentia animi in hoc [27] tantum uſu mira. Terribilis hæc contra fugaces bellua eſt, fugax contra inſequentes: ſed adverſum ire ſoli hi audent. Quin etiam flumini innatant: dorſoque equitantium modo impoſiti, hiantibus reſupino capite ad morſum, addita in os clava, dextra ac læva tenentes extrema ejus utrinque, ut frænis in terram agunt captivos: ac voce etiam ſola territos, cogunt evomere recentia corpora ad ſepulturam. Itaque uni ei inſulæ crocodili non adnatant: olfactuque ejus generis hominum, ut Pſyllorum ſerpentes fugantur. Hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aqua, extra acerrimi viſus: quatuorque menſes hyemis inedia ſemper tranſ-

mittere

mittere in ſpecu. Quidam hoc unum quamdiu vivat, creſcere arbitrantur: vivit autem longo tempore. Major altitudine in eodem Nilo bellua Hippopotamus editur: ungulis bifidis, quales bubus, dorſo equi, & juba, & hinnitu, roſtro reſimo, cauda & dentibus aprorum, aduncis ſed minus noxiis: tergore ad ſcuta galeasque impenetrabili, præterquam ſi humore madeat. Depaſcitur ſegetes, deſtinatione antè (ut ferunt) determinatas
28 in diem, & ex agro ferentibus veſtigiis, ne quæ revertenti inſidiæ comparentur.

Cap. xxvi. *Quis primus Romæ hippopotamum, & crocodilos oſtendit: & medicinæ ab animalibus repertæ.*

Primus eum, & quinque crocodilos Romæ Ædilitatis ſuæ ludis M. Scaurus temporario euripo oſtendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magiſter extitit. Aſſidua nanque ſatietate obeſus exit in litus, recentes harundinum cæſuras ſpeculatum: atque ubi acutiſſimam videt ſtirpem, imprimens corpus, venam quandam in crure vulnerat, atque ita profluvio ſanguinis morbidum alias corpus exonerat, & plagam limo rurſus obducit.

Cap. xxvii. *Quæ animalia quas herbas oſtenderunt, cervi, lacerti, hirundines, teſtudines, muſtela, ciconia, aper, anguis, draco, panthera, elephas, urſi, palumbes, columbæ, grues, corvus.*

Simile quiddam & volucris in eadem Ægypto monſtravit, quæ vocatur Ibis: roſtri aduncitate per eam partem ſe perluens, qua reddi ciborum onera maximè ſalubre eſt. Nec hæc ſola à mutis animalibus reperta ſunt, uſui futura & homini: dictamnũ herbam extrahendis ſagittis cervi monſtravere

ſtravere percuſſi, telo paſtu ejus herbę ejecto. Iidem percuſſi à phalangio (quod eſt aranei genus) aut aliquo ſimili, cancros edendo ſibi medentur. Eſt & ad ſerpentum ictus præcipua, qua ſe lacerti, quoties cum his conſeruere pugnam, vulnerati refovent. Chelidoniam viſui ſaluberrimam hirundines monſtravere, vexatis pullorum oculis illa medentes. Teſtudo cunilæ, quam bubulam vocant, paſtu vires contra ſerpentes refovet: muſtela rutæ; [29] in murium venatu cum iis dimicatione conſerta, Ciconia origano; edera apri in morbis ſibi medentur, & cancros veſcendo, maximè mari ejectos. Anguis hyberno ſitu membrana corpori obducta, fœniculi ſucco impedimentum illud exuit, nitidusque vernat: exuit autem à capite primùm, nec celerius quam uno die, ac nocte replicans, ut extra fiat membranæ, quod fuerat intus. Idem hyberna latebra viſu obſcurato, marathro herbæ ſeſe affricans, oculos inungit ac refovet: ſi verò ſquamæ obtorpuere, ſpinis juniperi ſe ſcabit. Draco vernam nauſeam ſylveſtris lactucæ ſucco reſtinguit. Pantheras perfricata carne aconito (venenum id eſt) barbari venantur: occupat illico fauces earum angor: quare pardalianches id venenum appellavere quidam. At fera contra hæc excrementis hominis ſibi medetur: & alias tam avida eorum, ut à paſtoribus ex induſtria in aliquo vaſe ſuſpenſa altius, quam ut queat ſaltu attingere, jaculando ſe appetendoque deficiat, & poſtremo expiret: alioqui vivacitatis adeò lentæ, ut ejectis interaneis pugnet. Elephas chamæleonte concolori frondi devorato occurrit oleaſtro huic veneno ſuo. Vrſi cum mandragoræ mala guſtavere, formicas lambunt. Cervus herba Cinare venenatis pabulis reſiſtit. Palumbes, gracculi, merulæ, perdices

dices lauri folio annuum faſtidium purgant: columbæ, turtures & gallinacei herba quæ vocatur helxine: anates, anſeres, cæteræque aquaticæ herba ſiderite: grues & ſimiles junco paluſtri. Corvus occiſo chamæleonte, qui etiam victori nocet, lauro infectum virus extinguit.

CAP. XXVIII. *Prognoſtica animalium.*

Milia præterea, utpote cum plurimis animalibus eadem natura, rerum, cæli quoque obſervationem & ventorum, imbrium, tempeſtatum præſagia, aliis alia dederit: quod perſequi immenſum eſt, æque ſcilicet quam reliquam cum ſingulis hominum ſocietatem. Siquidem & pericula præmonent, non fibris modo extisque, circa quod magna mortalium portio hæret, ſed alia quadam ſignificatione. Ruinis imminentibus muſculi præmigrant, aranei cum telis primi cadunt. Auguria quidem artem fecere, apud Romanos & ſacerdotum collegium vel maximè ſolenne eſt: [30] in Thracia locis rigentibus & vulpes, animal alioqui ſolerti auditu, amnes gelatos lacusque non niſi ad paſtus ituræ redituræque tranſeunt: obſervatum, eam aure ad glaciem appoſita, conjectare craſſitudidem gelus.

CAP. XXIX. *Civitates, & gentes à minutis animalibus deletæ.*

Nec minus clara exitii documenta ſunt, etiam ex contemnendis animalibus. M. Varro autor eſt, à cuniculis ſuffoſſum in Hiſpania oppidum; à talpis in Theſſalia: ab ranis civitatem in Gallia pulſam, ab locuſti in Africa: ex Gyaro Cycladum inſula incolas à muribus fugatos, in Italia Amyclas à ſerpentibus deletas. Citra Cynamolgos Æthiopas latè deſerta regio eſt, à ſcorpionibus & ſolpugis gente ſublata: & à ſcolopendris abactos Trerien-

Trerienſes, autor eſt Theophraſtus. Sed ad reliqua ferarum genera remeamus.

C AP. XXX. *De hyæna, & crocuta, & mantichora, & fibris, & lutris.*

Hyenis utranque eſſe naturam, & alternis annis mares, alternis fœminas fieri, parere ſine mare, vulgus credit, Ariſtoteles negat. Collum & juba continuitate ſpinæ porrigitur, flectique, niſi circumactu totius corporis, nequit. Multa præterea mira traduntur: ſed maximè, ſermonem humanum inter paſtorũ ſtabula aſſimulare, nomenq; alicujus addiſcere, quem evocatum foras laceret: item vomitionem hominis imitari, ad ſollicitandos canes, quos invadat. Ab uno animali ſepulchra erui, inquiſitione corporum. Fœminam raro capi. Oculis mille eſſe varietates, colorumque mutationes. Præterea umbræ ejus contactu canes obmuteſcere. Et quibuſdam magicis artibus, omne animal quod ter luſtraverit, in veſtigio hærere. Hujus generis coitu leæna Æthiopica parit Crocutam, ſimiliter voces imitantem hominum pecorumque. Acies ei perpetua in utraq; parte oris, nullis gingivis, dente continuo: qui ne contrario occurſu hebetetur, capſarum modo includitur. Hominum ſermones imitari & Mantichoram in Æthiopia, autor eſt Iuba. Hyænæ plurimæ gignuntur in Africa; quæ & aſinorum ſylveſtrium multitudinem fundit: mares in eo genere ſinguli fœminarum gregibus imperitant; timent libidinis æmulos, & ideo gravidas cuſtodiunt, morſuque natos mares caſtrant: contra gravidæ latebras petunt, & parere furto cupiunt, gaudentque copia libidinis. Eaſdem partes ſibiipſi Pontici amputant fibri, periculo urgente, ob hoc ſe peti gnari: caſtoreum id vocant medici: alias animal horrendi morſus,

morſus, arbores juxta flumina, ut ferro, cædit: hominis parte comprehenſa, non antequam fracta concrepuerint oſſa, morſus reſolvit: cauda piſcium iis, cætera ſpecies lutræ: utrunque aquaticum: utrique mollior plumâ pilus.

CAP. XXXI. *De ranis, & vitulis marinis, & ſtellionibus.*

Ranæ quoque rubetæ, quarum & in terra, & in humore vita, plurimis refertæ medicaminibus, deponere ea quotidie ac reſumere à paſtu dicuntur, venena tantum ſemper ſibi reſervantes. Similis & vitulo marino victus, in mari ac terra: ſimile fibro & ingenium; evomit fel ſuum, ad multa medicamenta utile: item coagulum, ad comitiales morbos; ob ea ſepeti prudens. Theophraſtus autor eſt, anguis modo & Stelliones ſenectutẽ exuere, eamque protinus devorare præripientes comitiali morbo remedia: eoſdem mortiferi in Græcia morſus, innoxios eſſe in Sicilia.

CAP. XXXII. *De cervis.*

Cervis quoque eſt ſua malignitas, quanquam placidiſſimo animalium. Vrgente vi canum, ultro confugiunt ad hominem: & in pariendo ſemitas minus cavent, humanis veſtigiis tritas, quam ſecreta ac feris opportuna. Conceptus earum poſt Arcturi ſydus: octonis menſibus ferunt partus, interdum & geminos. A conceptu ſeparant ſe; at mares relicti rabie libidinis ſæviunt; fodiunt ſcrobes: tunc roſtra eorum nigreſcunt, donec aliquandiu abluant imbres. Fœminæ autem ante partum purgantur herba quadam, quæ ſeſelis dicitur, faciliore ita utentes utero. A partu duas habent herbas, [31] quæ aros & ſeſelis appellantur: paſtæ redeunt ad fœtum: illis imbui lactis primos volunt ſuccos, quacunque de cauſa. Editos partus exer-

cent curſu, & fugam meditari docent: ad prærupta ducunt, ſaltumque demonſtrant. Iam mares ſoluti deſiderio libidinis, avide petunt pabula; ubi ſe præpingues ſenſere, latebras quærunt, fatentes incommodum pondus: & alias ſemper in fuga acquieſcunt, ſtantesque reſpiciunt; cum propè ventum eſt rurſus fugæ præſidia repetentes: hoc fit inteſtini dolore, tam infirmi, ut ictu levi rumpatur intus. Fugiunt autem latratu canum audito ſecunda ſemper aura, ut veſtigia cum ipſis abeant. Mulcentur fiſtula paſtorali & cantu: cum erexere aures, acerrimi auditus: cum remiſere, ſurdi. Cætero animal ſimplex, & omnium rerum miraculo ſtupens: intantum, ut equo aut bucula accedente propius, hominem juxta venantem non cernant, aut ſi cernant, arcum ipſum ſagittasque mirentur. Maria tranant gregatim nantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, vicibusque ad terga redeuntes: hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum trajicientibus: nec vident terras, ſed in odorem earum natant. Cornua mares habent, ſolique animalium omnibus annis ſtato veris tempore amittunt: ideo ſub ipſa die quam maximè invia petunt: latent amiſſis velut inermes;
32 ſed & hi bono ſuo invidentes: dextrum cornu negant inveniri, ceu medicamento aliquo præditum: idque mirabilius fatendum eſt, cum & in vivariis mutent omnibus annis: defodi ab iis putant. Accenſis autem utriſlibet, odore ſerpentes fugantur, & comitiales morbi deprehenduntur. Indicia quoque ætatis in illis gerunt, ſingulis annis adjicientibus ramos uſque ad ſexcennes; ab eo tempore ſimilia reviviſcunt; nec poteſt ætas diſcerni, ſed dentibus ſenecta declaratur: aut enim paucos aut nullos habent, nec in cornibus imis

ramos,

ramos, alioquin ante frontem prominere ſolitos junioribus. Non decidunt caſtratis cornua, nec naſcuntur. Erumpunt autem renaſcentibus tuberibus primò aridæ cutis ſimilia: eadem teneris increſcunt ferulis arundineas in paniculas, molli plumata lanugine. Quam diu carent iis, noctibus procedunt ad pabula: increſcentia Solis vapore durant, ad arbores ſubinde experientes: ubi placuit robur in aperta prodeunt. Captique jam ſunt, edera in cornibus, viridante ex attritu arborum, ut in aliquo ligno, teneris, dum experiuntur, innata. Fiunt aliquando & candido colore, qualem fuiſſe tradunt Q. Sertorii cervam, quam eſſe fatidicam Hiſpaniæ gentibus perſuaſerat. Et iis eſt cum ſerpente pugna. Veſtigant cavernas, nariumque ſpiritu extrahunt renitentes. Ideò ſingulare abigendis ſerpentibus odor aduſto cervino cornu. Contra morſus verò præcipuum remedium ex coagulo hinnuli in matris utero occiſi. Vita cervis in confeſſo longa, poſt centum annos aliquibus captis, cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, adopertis jam cute, in magna obeſitate. Febrium morbos non ſentit hoc animal: quin & medetur huic timore. Quaſdam nos principes fœminas ſcimus omnibus diebus matutinis carnem eam deguſtare ſolitas, longo ævo caruiſſe febribus: quod ita demum exiſtimant ratum, ſi vulnere uno interierit.

CAP. XXXIII. *De tragelapho, & chamæleonte.*

Eadem eſt ſpecie, barba tantum & armorum villo diſtans, quem tragelaphon vocant, non alibi, quam juxta Phaſin amnem, naſcens. Cervos Africa propemodum ſola non gignit: at chamæleontem & ipſa, quanquam frequentiorem Indiæ. Figura

gura & magnitudo erat lacertæ, niſi crura eſſent recta & excelſiora: latera ventri junguntur, ut piſcibus, & ſpina ſimili modo: eminet roſtrum, ut in parvo, haud abſimile ſuillo: cauda prælonga in tenuitatem deſinens, & implicans ſe viperinis orbibus: ungues adunci, motus tardior, ut teſtudini: corpus aſperum, ceu crocodilo: oculi in receſſu cavo, tenui diſcrimine, prægrandes, & corpori concolores: nunquam eos operit: nec pupillæ motu, ſed totius oculi verſione circumſpicit: ipſe celſus hianti ſemper ore, ſolus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quam aëris alimento: circa caprificos ferus, innoxius alioqui. Et coloris natura mirabilior, mutat nanque eum ſubinde, & oculis & cauda & toto corpore: redditque ſemper quencunq; proximè attingit, præter rubrum, candidumque: defuncto pallor eſt. Caro in capite & maxillis, & ad commiſſuram caudæ admodum exigua, nec alibi toto corpore: ſanguis in corde, & circa oculos tantum: viſcera ſine ſplene. Hybernis menſibus latet, ut lacertæ.

CAP. XXXIV. *De tarando, & lycaone, & thoe.*

Mutat colores & Scytharum Tarandus, nec aliud ex iis quæ pilo veſtiuntur; niſi in Indiis Lycaon, cui jubata traditur cervix. Nam Thoes (luporum id genus eſt procerius longitudine, brevitate crurum diſſimile, velox ſaltu, venatu vivens, innocuum homini) habitum, non colorem mutant, per hyemes hirti, æſtate nudi. Tarando magnitudo, quæ bovi, caput majus cervino, nec abſimile: cornua ramoſa, ungulæ bifidæ, villus magnitudine urſorum. Sed cum libuit ſui coloris eſſe, aſini ſimilis eſt. Tergori tanta duritia ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum, fruticum, florum, locorumque reddit, in quibus latet, metuens,

metuens, ideoque raro capitur. Mirum eſſet habitum corpore tam multiplicem dari, mirabilius & villo.

CAP. XXXV. *De hyſtrice.*

Hyſtrices generat India & Africa ſpina contectas, ac herinaceorum generis: ſed hyſtrici longiores aculei, & cum intendit cutem, miſſiles: ora urgentium figit canum & paulo longius jaculatur: hybernis autem ſe menſibus condit: quæ natura multis, & ante omnia urſis:

CAP. XXXVI. *De urſis, & fœtibus eorum.*

Eorum coitus hyemis initio: nec vulgari quadrupedum more, ſed ambobus cubantibus complexisque: deinde ſeceſſus in ſpecus ſeparatim, in quibus pariunt trigeſimo die, plurimum quinos: hi ſunt candida informisque caro, paulo muribus major, ſine oculis, ſine pilo: ungues tantum prominent: hanc lambendo paulatim figurant: nec quicquam rarius, quam parientem videre urſam. Ideo mares quadragenis diebus latent, fœminæ quaternis menſibus: ſpecus ſi non habuere, ramorum fruticumque congerie ædificant, impenetrabiles imbribus, mollique fronde conſtratos: primis diebus bis ſeptenis tam gravi ſomno premuntur, ut ne vulneribus quidem excitari queant: tunc mirum in modum veterno pingueſcunt. (illi ſunt adipes medicaminibus apti, contraque capilli defluvium tenaces) Ab iis diebus reſidunt, ac priorum pedum ſuctu vivunt: fœtus rigentes apprimendo pectori fovent, non alio incubitu quam ova volucres. Mirum dictu, credit Theophraſtus, per id tempus coctas quoque urſorum carnes, ſi aſſerventur, increſcere: cibi tunc nulla argumenta, nec niſi humoris minimum in alvo inveniri: ſanguinis exiguas circa corda tantum guttas, reliquo

corpori nihil ineſſe. Procedunt vere, ſed mares præpingues: cujus rei cauſa non prompta eſt: quippe nec ſomno quidem ſaginatis, præter quatuordecim dies, ut diximus: exeuntes herbam quandam [33] Aron nomine laxandis inteſtinis, alioqui concretis, devorant, [34] circaque ſurculos ſentium prædomantes ora. Oculi eorum hebetantur crebro: qua maxime cauſa favos expetunt, ut convulneratum ab apibus os levet ſanguine gravedinem illam. Invalidiſſimum urſo caput, quod leoni fortiſſimum: ideo urgente vi, præcipitaturi ſe ex aliqua rupe, manibus eo operto jaciuntur: ac ſæpe in harena colapho infracto exanimantur. Cerebro veneficium ineſſe Hiſpaniæ credunt, occiſorumque in ſpectaculis capita cremant, teſtato, quoniam potum in urſinam rabiem agat. Ingrediuntur & bipedes: arborem averſi derepunt. Tauros, ex ore cornibusque eorum pedibus [35] omnibus ſuſpendi, pondere fatigant. Nec alteri animalium in maleficio ſtultitia ſolertior. Annalibus notatum eſt, M. Piſone, M. Meſſala Coss. ad XIV Calendas Octobr. Domitium Ænobarbum Ædilem curulem urſos Numidicos centum, & totidem venatores, Æthiopas in circo dediſſe. Miror adjectum Numidicos fuiſſe, cum in Africa urſos non gigni conſtet.

CAP. XXXVII. *De muribus Ponticis, & Alpinis, & herinaceis.*

Conduntur hyeme & Pontici mures, hi duntaxat albi; quorum palatum in guſtu ſagaciſſimum, autores quonam modo intellexerint, miror. Conduntur & Alpini, quibus magnitudo melium eſt: ſed hi pabulo ante in ſpecus convecto, cùm quidam narrent alternos marem ac fœminam, ſupra ſe complexo faſce herbæ, ſupinos, cauda mordi-

cus apprehenſa, invicem detrahi ad ſpecum: ideoque illo tempore detrito eſſe dorſo. Sunt his pares & in Ægypto: ſimiliterque reſident in clunes, & binis pedibus gradiuntur, prioribusque, ut manibus, utuntur. Præparant hyemi & herinacei cibos: ac volutati ſupra jacentia poma, affixa ſpinis (unum non amplius tenentes ore) portant in cavas arbores. Iidem mutationem Aquilonis in Auſtrum, condentes ſe in cubile, præſagiunt. Vbi verò ſenſere venantem, contracto ore pedibusque, ac parte omni inferiore, qua raram & innocuam habent lanuginem, confluunt in formam pilæ, ne quid comprehendi poſſit præter aculeos: In deſperatione verò, urinam ex ſe reddunt tabificam, tergori ſuo ſpinisque noxiam, propter hoc ſe capi gnari: quamobrem exinanita prius urina venari, ars eſt; & tum præcipua dos tergori, aliâs corrupto, fragili, putribus ſpinis atque deciduis, etiam ſi vivat ſubtractus fuga: ob id non niſi noviſſima ſpe maleficio eo perfunditur: quippe & ipſi odere ſuum beneficium, ita parcentes ſibi terminumque ſupremum opperientes, ut ferme ante captivitas occupet. Calidæ poſtea aquæ aſperſu reſolvitur pila: apprehenſusque pede altero à poſterioribus, ſuſpendio ac fame necatur: aliter non eſt occidere & tergori parcere. Ipſumq animal non 36 verentur plerique dicere vitæ hominum ſupervacuum eſſe; ſi non ſint illi aculei, fruſtra vellerum mollitie in pecore mortalibus data: hac cute expoliuntur veſtes. Magnum fraus & ibi lucrum monopolio invenit, de nulla re crebrioribus ſenatusconſultis, nulloque non principe adito querimoniis provincialibus.

CAP. XXXVIII. *De leontophono, lynce, melibus, & ſciuris.*

Vrinæ & è duobus aliis animalibus ratio mira eſt. Leontophonon accipimus vocari parvum, nec aliubi naſcens, quam ubi leo gignitur: quo guſtato tanta illa vis, ac cæteris quadrupedum imperitans, illico expiret. Ergo corpus ejus exuſtum aſpergunt aliis carnibus polentæ modo, inſidiantes feræ, necantque etiam cinere, tam contraria eſt peſtis; haud immerito igitur odit leo, viſumque frangit, & citra morſum exanimat: ille contra urinam ſpargit prudens, hanc quoque leoni exitialem. Lyncum humor ita redditus, ubi gignuntur, glaciatur areſcitve in gemmas carbunculis ſimiles, & igneo colore fulgentes, lyncurium vocatas, atque ob id ſuccino à pleriſque ita generari prodito. Novere hoc ſciuntque lynces, & invidentes urinam terra operiunt, eoque celerius ſolidatur illa. Alia ſolertia in metu melibus: ſufflatæ cutis diſtentu ictus hominum & morſus canum arcent: prævident tempeſtatem & ſciuri: obturatisque, qua ſpiraturus eſt ventus, cavernis, ex alia parte aperiunt fores: de cætero ipſis villoſior cauda pro tegumento eſt. Ergo in hyemes aliis proviſum pabulum, aliis pro cibo ſomnus.

CAP. XXXIX. *De vipera, cochleis, & lacertis.*

Serpentium vipera ſola terra dicitur condi: cæteræ arborum aut ſaxorum cavis: & aliàs vel annua fame durant, algore modo dempto. Omnia ſeceſſus tempore veneno orba dormiunt. Simili modo & cochleæ. Illæ quidem iterum & æſtatibus, adhærentes maxime ſaxis: ut etiam injuria reſupinatæ avulſæque, non tamen exeant. In Balearibus verò inſulis cavaticæ appellatæ, non prorepunt

repunt è cavis terræ: neque herba vivunt, ſed uvæ modo inter ſe cohærent. Eſt & aliud genus minus vulgare, adhærente operculo ejuſdem teſtæ ſe operiens: obrutæ terra ſemper hæ, & circa maritimas tantum Alpes quondam effoſſæ, cœpere jam erui & in Veliterno. Omnium tamen laudatiſſimæ in Aſtypalæa inſula. Lacertæ inimiciſſimum genus cochleis, negantur ſemeſtrem vitam excedere. Lacerti Arabiæ cubitales: in Indiæ verò Nyſa monte XXIV in longitudine pedum, colore fulvi aut punicei, aut cærulei.

CAP. XL. *De canibus.*

Ex his quoque animalibus, quæ nobiſcum degunt, multa ſunt cognitu digna: fideliſſimumque ante omnia homini canis: atque equus. Pugnaſſe adverſus lattones canem pro domino accepimus, confectoque plagis, à corpore non receſſiſſe volucres & feras abigentem. Ab alio in Epiro agnitum in conventu percuſſorem domini, laniatu, & latratu coactum fateri ſcelus. Garamantum regem canes ducenti ab exilio reduxere, præliati contra reſiſtentes. Propter bella Colophonii, itemque Caſtabalenſes, cohortes canum habuere: eæ primæ dimicabant in acie nunquam detrectantes: hæc erant fidiſſima auxilia, nec ſtipendiorum indiga. Canes defendere, Cimbris cæſis, domus eorum plauſtris impoſitas. Canis Iaſone Lycio interfecto, cibum capere noluit inediaque conſumptus eſt. Is verò, cui nomen Hyrcani reddidit Duris, accenſo regis Lyſimachi rogo, injecit ſe flammæ: ſimiliterque Hieronis regis. Memorat &
37 Pyrrhum Gelonis tyranni canem Phyliſtus. Memoratur & Nicomedis Bythiniæ regis, uxore ejus Conſingi lacerata propter laſciviorem cum marito jocum. Apud nos Volcatium nobilem,

qui Ceſelium jus civile docuit, aſturcone è ſuburbano redeuntem, cum adveſperaviſſet, canis à graſſatore defendit. Item Cælium Senatorem ægrum Placentiæ ab armatis oppreſſum: nec prius ille vulneratus eſt, quam cane interempto. Sed ſuper omnia, in noſtro ævo, actis populi Romani teſtatum, Appio Iunio & P. Silio Coss. cum animadverteretur ex cauſa Neronis Germanici filii, in T. Sabinum, & ſervitia ejus, unius ex his canem nec à carcere abigi potuiſſe, nec à corpore receſſiſſe, abjecto in gradibus gemoniis mœſtos edentem ululatus, magna populi Romani corona circumſtante: ex qua cum quidam ei cibum objeciſſet, ad os defuncti tuliſſe. Innatavit idem cadavere in Tiberim abjecto ſuſtentare conatus, effuſa multitudine ad ſpectandum animalis fidem. Soli dominum novere: & ignotum quoque, ſi repente veniat, intelligunt. Soli nomina ſua, ſoli vocem domeſticam agnoſcunt: itinera, quamvis longa, meminere. Nec ulli præter hominem memoria major. Impetus eorum & ſævitia mitigatur ab homine conſidente humi. Plurima alia in his quoque vita invenit. Sed in venatu ſolertia & ſagacitas præcipua eſt: ſcrutatur veſtigia atque perſequitur, comitantem ad feram inquiſitorem loro trahens: qua viſa quam ſilens & occulta, quam ſignificans demonſtratio eſt, cauda primum, deinde roſtro. Ergo etiam ſenecta feſſos cæcosque ac debiles ſinu ferunt, ventos & odorem captantes, prodentesque roſtro cubilia. E tigribus eos Indi volunt concipi: & ob id in ſylvis coitus tempore alligant fœminas: primo & ſecundo fœtu nimis feroces putant gigni: tertio demum educant. Hoc idem è lupis Galli, quorum greges ſuum quisque ductorem è canibus & ducem habent: illum in ve-

natu comitantur, illi parent: nanque inter ſe exercent etiam magiſteria. Certum eſt juxta Nilum amnem currentes lambere, ne crocodilorum aviditati occaſionem præbeant. Indiam petenti Alexandro Magno, rex Albaniæ dono dederat inuſitatæ magnitudinis unum: cujus ſpecie delectatus juſſit urſos, mox apros, & deinde damas emitti; contemptu immobili jacente, eaque ſegnitie tanti corporis offenſus Imperator generoſi ſpiritus, eum interimi juſſit. Nuntiavit hoc fama regi itaque alterum mittens addidit mandata, ne in parvis experiri vellet, ſed in leone, elephantove; duos ſibi fuiſſe: hoc interempto, præterea nullum fore. Nec diſtulit Alexander, leonemque fractum protinus vidit: poſtea elephantum juſſit induci, haud alio magis ſpectaculo lætatus; horrentibus quippe per totum corpus villis, ingenti primum latratu intonuit: mox ingruit aſſultans, contraque belluam exurgens hinc & illinc, artifici dimicatione, qua maxime opus eſſet infeſtans atque evitans, donec aſſidua rotatum vertigine afflixit, ad caſum ejus tellure concuſſa. Canum generibus annui partus: juſta ad pariendum annua ætas: gerunt uterum ſexagenis diebus: gignunt cæcos: & quo largiore aluntur lacte, eo tardiorem viſum accipiunt: non tamen unquam ultra viceſimum primum diem, nec ante ſeptimum. Quidam tradunt, ſi unus gignatur, nono die cernere: ſi gemini, decimo. Idemque in ſingulos adjici, totidemque eſſe tarditatis ad lucem dies. Et ab ea, quæ fœmina ſit ex primipara genita, faunos cerni. Optimus in fœtu, qui noviſſime cernere incipit, aut quem primum fert in cubile fœta. Rabies canum Sirio ardente homini peſtifera ut diximus, ita morſis letali aquæ metu. Quapropter obviam itur per xxx

eos

eos dies, gallinaceo maxime fimo miſto canum cibis: aut ſi prævenerit morbus, veratro.

C AP. XLI. *Ad canis rabidi morſum.*

A Morſu vero unicum remedium oraculo quodam nuper repertum, radix ſylveſtris roſæ, quæ cynorrhodos appellatur. Columella autor eſt, ſi quadrageſimo die, quam ſit natus, caſtretur morſu cauda, ſummusque ejus articulus auferatur, ſequenti nervo exempto, nec caudam creſcere, nec canes rabidos fieri. Canem locutum, in prodigiis (quod equidem annotaverim) accepimus: & ſerpentem latraſſe, cum pulſus eſt regno Tarquinius.

C AP. XLII. *De natura equorum.*

Eidem Alexandro & equi magna raritas contigit: Bucephalon eum vocarunt, ſive ab aſpectu torvo, ſive ab inſigni taurini capitis armo impreſſi. Sedecim talentis ferunt ex Philonici Pharſalii grege emptum, etiamtum puero capto ejus decore. Neminem hic alium, quam Alexandrum, regio inſtratus ornatu, recepit in ſedem, [38] alios paſſim rejiciens. Idem in præliis memoratæ cujuſdam perhibetur operæ, Thebarum oppugnatione vulneratus in alium tranſire Alexandrum non paſſus: multa præterea ejuſdem modi, propter quæ rex defuncto ei duxit exequias: urbemque tumulo circundedit nomine ejus. Nec Cæſaris Dictatoris quemquem alium recepiſſe dorſo equus traditur: idemque humanis ſimiles pedes priores habuiſſe, hac effigie locatus ante Veneris Genetricis ædem. Fecit & Divus Auguſtus equo tumulum, de quo Germanici Cæſaris carmen eſt. Agrigenti complurium equorum tumuli pyramides habent. Equum adamatum à Semiramide uſque ad coitum, Iuba autor eſt. [39] Scythæ quidem equitatus & equorum gloria ſtrepunt: occiſo denique ipſorum

rum regulo ex provocatione dimicante, hoſtem cum victor ad ſpoliandum veniſſet, ab equo ejus ictibus morſuque confectum. Alium detracto oculorum operimento & cognito cum matre coitu, petiiſſe prærupta, atque exanimatum. Qua eadem ex cauſa in Reatino agro laceratum prorigam invenimus. Namque & cognationum intellectus in iis eſt: itaque in grege prioris anni ſorore libentius etiam, quam matre, equa comitatur. Docilitas tanta eſt, ut univerſus Sybaritani exercitus equitatus ad ſymphoniæ cantum ſaltatione quadam moveri ſolitus inveniatur. Iidem præſagiunt pugnam, & amiſſos lugent dominos, lacrymasque interdum deſiderio, fundunt. Interfecto Nicomede rege, equus ejus inedia vitam finivit. Philarchus refert Centaretum è Galatis, in prælio occiſo Antiocho, potitum equo ejus conſcendiſſe ovantem: at illum indignatione accenſum domitis frænis, ne regi poſſet, præcipitem in abrupta iſſe, exanimatumque una. Chiliſtus à Dionyſio relictum in cœno hærentem, ut ſeſe evelliſſet, ſecutum veſtigia domini, examine apum jubæ inhærente: eoque oſtento tyrannidem à Dionyſio occupatam. Ingenia eorum inenarrabilia, jaculantes obſequio experiuntur, difficiles conatus corpore ipſo nixuque invitantium: jam tela humi collecta equiti porrigunt. Nam in circo ad currus juncti, non dubie intellectum adhortationis & gloriæ fatentur. Claudii Cæſaris Secularium ludorum Circenſibus, excuſſo in carceribus auriga, 40 albati equi palmam occupavere, primatum obtinuere, oppoſita effundentes, omnia, quæ contra æmulos debuiſſent peritiſſimo auriga inſiſtente, facientes: (cum puderet hominum artes ab equis vinci,) peracto legitimo curſu ad metam ſtetere.

ſtetere. Majus augurium apud priſcos, plebeiis Circenſibus, excuſſo auriga, ita ut ſi ſtaret, in Capitolium cucurriſſe equos: ſedemque ter luſtraſſe: maximum vero, eodem perveniſſe ab Veiis cum palma & corona, effuſo Ratemena, qui ibi vicerat: unde poſtea nomen portæ eſt. Sarmatæ longinqua itinera acturi, inedia pridie præparant eos, exiguum tantum potum impartientes: atque ita per centena millia & quinquaginta continuo curſu euntibus inſident. Vivunt annis quidam quinquagenis: fœminæ minore ſpatio; eædem quinquennio finem creſcendi capiunt, mares anno addito. Forma equorum, quales maxime legi oporteat, pulcherrime quidem Virgilio vate abſoluta eſt: ſed & nos diximus in libro de jaculatione equeſtri condito: & fere inter omnes conſtare video. Diverſa autem Circo ratio quæritur: itaque cum bimi in alio ſubigantur imperio, non ante quinquennes ibi certamen accipit. Partum in eo genere undenis menſibus ferunt, duodecimo gignunt: coitus verno æquinoctio bimo utrinque vulgaris: ſed à trimatu firmior partus: generat mas ad annos trigintatres, utpote cum à Circo poſt viceſimum annum mittantur ad ſobolem reparandam: & ad quadraginta duraſſe tradunt, adjutum modo in attollenda priore parte corporis. Sed ad generandum paucis animalium minor fertilitas: qua de cauſa per intervalla admiſſuræ dantur: nec tamen quindecim initus ejuſdem anni valet tolerare. Equarum libido extinguitur juba tonſa: gignunt annis omnibus ad quadrageſimum. Vixiſſe equum ſeptuagintaquinque annos proditur. In hoc genere gravida ſtans parit, præterque cæteras fœtum diligit: & ſane equis amoris innaſci veneficium, hippomanes appellatum, in fronte,

caricæ magnitudine, colore nigro: quod ſtatim edito partu devorat fœta, aut partum ad ubera non admittit; ſi quis præreptum habeat, olfactu in rabiem id genus agitur. Amiſſa parente in grege armenti: reliquæ fœtæ educant orbum: terram attingere ore triduo proximo, quam ſit genitus, negant poſſe. Quo quis acrior, in bibendo profundius nares mergit. Scythæ per bella fœminis uti malunt, quoniam urinam curſu non impedito reddant. Conſtat in Luſitania circa Olyſſiponem oppidum & Tagum amnem equas Favonio flante obverſas animalem concipere ſpiritum, idque partum fieri, & gigni perniciſſimum ita, ſed triennium vitæ non excedere. In eadem Hiſpania Gallaica gens, & Aſturica, equini generis, quos thieldones vocamus, minori forma appellatos aſturcones, gignunt: quibus non vulgaris in curſu gradus, ſed mollis alterno crurum explicatu glomeratio: unde equis tolutim capere in curſus traditur arte. Equo ferè, qui homini morbi, præterque veſicæ converſio, ſicut omnibus in genere veterino.

CAP. XLIII. *De aſinis.*

Aſinum CCCC nummum emptum Q. Axio Senatori, autor eſt M. Varro, haud ſcio an omnium pretio animalium victo: opera ſine dubio
41 geruli mirifica, arando quoque, ſed mularum maxime progeneratione. Patria etiam ſpectatur in his, Arcadicis in Achaia, in Italia Reatinis. Ipſum animal frigoris maximè impatiens: ideo non generatur in Ponto: nec æquinoctio verno, ut cætera pecua, admittitur, ſed ſolſtitio. Mares in remiſſione operis deteriores: partus à triceſimo menſe occyſſimus, ſed à trimatu legitimus: totidem, quot equæ, & eiſdem menſibus, & ſimili

modo: ſed incontinens uterus urinam genitalem reddit, ni cogatur in curſum verberibus coitu. Rarò geminos parit: paritura lucem fugit, & tenebras quærit, ne conſpiciatur ab homine: gignit tota vita, quæ eſt ei ad trigeſimum annum. Partus charitas ſumma, ſed aquarum tædium majus: per ignes ad fœtus tendunt: eædem, ſi rivus minimus interſit, horrent ita, ut pedes omnino caveant tingere: nec niſi aſſuetos potant fontes, qui ſunt in pecuariis, atque ita ut ſicco tramite ad potum eant: nec pontes tranſeunt, per raritatem eorum tranſlucentibus fluviis: mirumque dictu, ſitiunt: & ſi immutentur aquæ, ut bibant cogendæ exorandæve ſunt: nec niſi ſpatioſa incubitant laxitate: varia namque ſomno viſa concipiunt, ictu pedum crebro: qui niſi per inane emicuerit, repulſu durioris materiæ clauditatem illico affert. Quæſtus ex iis optima prædia exuperat: notum eſt, in Celtiberia ſingulas quadragenis millibus nummorum [42] enixas, ad mularum maxime partus: aurium referre in his & palpebrarum pilos ajunt: quamvis enim unicolor reliquo corpore, totidem tamen, colores quot ibi fuere, reddit. Pullos earum epulari Mecœnas inſtituit, multum eo tempore prælatos onagris: poſt eum interiit authoritas ſapori: [43] aſino moriente viſo, celerrime id genus defecit.

CAP. XLIV. *De mulis.*

Ex aſino & equa mulus gignitur menſe XII animal viribus in labores eximium: ad tales partus equas neque quadrimis minores, neque decennibus majores legunt: arcerique utrunque genus ab altero narrant, niſi in infantia ejus generis, quod ineant, lacte hauſto: quapropter ſurreptos pullos in tenebris equarum uberi, aſinarumve equu-

equuleos admovent. Gignitur etiam mula ex equo & aſina, ſed effrænis & tarditatis indomitæ. Lenta omnia eſſe vetulis. Conceptum ex equo, ſequutus aſini coitus, abortu perimit: non item ex aſino equi: fœminas à partu optimè ſeptimo die impleri, obſervatum eſt: mares fatigatos melius implere. Quæ non prius, quam dentes, quos pullinos appellant, jaciat, conceperit, ſterilis intelligitur, & quæ non primo initu generare cœperit. Equo & aſina genitos mares, hinnulos antiqui vocabant: contraque mulos, quos aſini & equæ generarent. Obſervatum, à duobus diverſis generibus nata, tertii generis fieri, & neutri parentum eſſe ſimilia: eaque ipſa, quæ ſunt ita nata, non gignere, in omni animalium genere: idcirco mulas non parere: eſt in annalibus noſtris, peperiſſe ſæpe, verum prodigii loco habitum. Theophráſtus vulgo parere in Cappadocia tradit: ſed eſſe id animal ibi ſui generis. Mulæ calicatratus inhibetur vini crebriore potu. In plurium Græcorum eſt monumentis, cum equa muli coitu natum, quem vocaverint 44 hinnum, id eſt, parvum mulum. Generantur ex equa & onagris manſuefactis mulæ veloces in curſu, duritia eximia pedum, verum ſtrigoſo corpore, indomito animo, ſed generoſo. Onagro & aſina genitus omnes antecellit. Onagri in Phrygia & Lycaonia præcipui: pullis eorum, ceu præſtantibus ſapore, Africa gloriatur, quos laliſiones appellant. Mulum LXXX annis vixiſſe, Athenienſium monumentis apparet: eo gaviſi, cum templum in arce facerent, quod derelictus ſenecta, cadentia jumenta comitatu niſuque exhortaretur, decretum fecere, quo caveretur, ne frumentarii negotiatores ab incerniculis eum arcerent.

CAP.

CAP. XLV. *De bubus.*

Bubus Indicis camelorum altitudo traditur, cornua in latitudinem quaternorum pedum: in noſtro orbe epiroticis laus maxima, à Pyrrhi (ut ferunt) jam inde regis cura: id conſecutus eſt, non ante quadrimatum ad partus vocando: prægrandes itaque fuere, & hodieq; reliquiæ ſtirpium durant. At nunc anniculæ ad fœcunditatem poſcuntur, tolerantius tamen bimæ. Tauri generationem quadrimi implent, & ſingulis denæ eodem anno traduntur: ſi autem poſt coitum ad dextram partem abeant tauri, generatos mares eſſe: ſi in lævam fœminas: conceptio uno initu peragitur: quæ ſi fortè erravit, vigeſimo pòſt die marem fœmina repetit: pariunt menſe decimo: quicquid ante genitum, inutile eſt: ſunt autores, ipſo complente decimum menſem die parere: gignunt raro geminos. Coitus à Delphini exortu ad pridie Nonas Ianuarii diebus XXX aliquibus & autumno: gentibus quidem, quæ lacte vivunt, ita diſpenſatur, ut omni tempore anni ſuperſit id alimentum. Tauri non ſæpius, quam bis die, ineunt. Boves animalium ſoli, & retro ambulantes paſcuntur: apud Garàmantas quidem haud aliter. Vita fœminis XV annis longiſſima, maribus XX robur in quimatu: lavatione calidæ aquæ traduntur pingueſcere, & ſi quis inciſa cute ſpiritum harundine in viſcera adigat: non degeneres exiſtimandi etiam minus laudato aſpectu. Plurimum lactis Alpinis quibus minimum corporis, plurimum laboris, capite, non cervice, junctis. Syriacis non ſunt palearia, ſed gibber in dorſo, Carici quoq; in parte Aſiæ fœdi viſu, tubere ſuper armos à cervicibus eminente, luxatis cornibus, excellentes in opere narrantur: cætero nigri coloris candidive, ad laborem damnantur.

tur. Tauris minora, quam bubus, cornua, tenuioraque. Domitura boum in trimatu, poſtea ſera, antè præmatura. Optimè cum domito juvencus imbuitur: ſocium enim laboris agrique culturæ habemus hoc animal, tantæ apud priores curæ, ut ſit inter exempla damnatus à populo Romano, die dicta, qui concubino procaci rure omaſum ediſſe ſe negante, occiderat bovem, actusque in exilium, tanquam colono ſuo interempto. Tauris in aſpectu generoſitas, torva fronte, auribus ſetoſis, cornibus in procinctu dimicationem poſcentibus: ſed tota comminatio prioribus in pedibus ſtat, ira gliſcente alternos replicans, ſpargensque in altum harenam, & ſolius animalium eo ſtimulo ardeſcens. Vidimus de imperio dimicantes, & ideo demonſtratos rotari, cornibus cadentes excipi, iterumq; reſurgere, modo jacentes ex humo tolli, bigarumque etiam curſu citato, velut aurigas, inſiſtere. Theſſalorum gentis inventum eſt, equo juxta quadrupedante, cornu intorta cervice tauros necare: primus id ſpectaculum dedit Romæ Cæſar Dictator: hinc victimæ opimæ & lautiſſima Deorum placatio. Huic tantum animali omnium, quibus procerior cauda, non ſtatim nato conſummatæ, ut cæteris, menſuræ: creſcit uni, donec ad veſtigia ima perveniat: quamobrem victimarũ probatio in vitulo, ut articulum ſuffraginis contingat: breviore non litant. Hoc quoque notatum, vitulos ad aras humeris hominis allatos non ferè litare, ſicut nec claudicante, nec aliena hoſtia Deos placari, nec trahente ſe ab aris. Eſt frequens in prodigiis priſcorum, bovem locutum: quo nuntiato, Senatum ſub dio haberi ſolitum.

CAP. XLVI. *De Api bove.*

Bos in Ægypto etiam numinis vice colitur, Apim

Apim vocant: inſigne ei, in dextro latere candicans macula, cornibus Lunæ creſcere incipientis, nodus ſub lingua, quem cantharum appellant. Non eſt fas eum certos vitæ excedere annos, merſumque in ſacerdotum fonte enecant, quæſituri luctu alium, quem ſubſtituant: & donec invenerint, mœrent, deraſis etiam capitibus: nec tamen unquam diu quæritur: inventus deducitur Memphim à ſacerdotibus. Sunt delubra ei gemina, quæ vocant thalamos; auguria populorum; alterum intraſſe lætum eſt, in altero dira portendit. Reſponſa privatis dat, è manu conſulentium cibum capiendo. Germanici Cæſaris manum averſatus eſt, haud multò poſt extincti. Cætero ſecretus, cum ſe proripuit in cœtus, incedit ſummotu lictorum, gregeſque puerorum comitatur carmen honori ejus canentium: intelligere videtur, & adorari velle. Hi greges repentè lymphati futura præcinunt: fœmina bos ſemel ei anno oſtenditur, ſuis & ipſa inſignibus, quanquam aliis: ſemperque eodem die & inveniri eam, & extingui tradunt. Memphi eſt locus in Nilo, quem à figura vocant Phialam; omnibus annis ibi auream pateram argenteamque mergentes, diebus quos habet natales Apis: ſeptem hi ſunt, mirumque neminem per eos à crocodilis attingi: octavo poſt horam diei ſextam redire belluæ feritatem.

CAP. XLVII. *De natura pecorum, & generatione eorum.*

Magna & pecori gratia, vel in placamentis Deorum, vel in uſu vellerum: ut boves victum hominum excolunt, ita corporum tutela pecori debetur. Generatio bimis utrinque ad novenos annos, quibuſdam & ad decimum: primiparis minores fœtus: coitus omnibus ad Arcturi occaſum, id eſt, à ter-

à tertio Idus Majas, ad Aquilæ occaſum, x Calendas Auguſt. gerunt partum diebus cl: poſtea concepti invalidi : cordos vocabant antiqui poſt id tempus natos. Multi hybernos agnos præferunt vernis, quoniam magis interſit ante ſolſtitium, quam ante brumam firmos eſſe, ſolumque hoc animal utiliter bruma naſci. Arieti naturale agnas faſtidire, ſenectam ovium conſectari : & ipſe ſenecta melior, illis quoque utilior : ferocia ejus cohibetur, cornu juxta aurem terebrato : dextro teſte præligato fœminas generat, lævo mares. Tonitrus ſolitariis ovibus abortus inferunt : remedium eſt congregrare eas, ut cœtu juventur. Aquilonis flatu mares concipi dicunt, Auſtri fœminas: atque in eo genere arietum maximè ſpectantur ora: quia cujus coloris ſub lingua habuere venas, ejus & lanicium eſt in fœtu, variumque ſi plures fuere: & mutatio aquarum potuſque variat. Ovium ſumma genera duo tectum & colonicum : illud mollius, hoc in paſcuo delicatius, quippe cum tectum rubis veſcatur : operimenta eis ex Arabicis præcipua.

CAP. XLVIII. *De generibus lanarum, & veſtium.*

Lana autem laudatiſſima Apula, & quæ in Italia Græci pecoris appellatur, alibi Italica : tertium locum Mileſiæ oves obtinent: Apulæ breves villo, nec niſi penulis celebres : circa Tarentum Canuſiumque ſummam nobilitatem habent : in Aſia verò eodem genere Laodiceæ: alba circumpadanis nulla præfertur, nec libra centenos nummos ad hoc ævi exceſſit ulla. Oves non ubique tondentur : durat quibuſdam in locis vellendi mos. Colorum plura genera : quippe cum deſint etiam nomina eis, quas nativas appellant, aliquot modis : Hiſpania nigri velleris præcipuas habet : pollentia juxta

juxta Alpes cani: Aſia rutuli, quas Erythræas vocant: item Bætica: Canuſium fulvi: Tarentum & ſuæ pulliginis. Succidis omnibus uſus medicatus. Iſtriæ Liburniæque pilo propior, quam lanæ, pexis aliena veſtibus, & quam ſola ars ſcutulato textu commendat in Luſitania: ſimilis circa Piſcenas provinciæ Narbonenſis: ſimilis & in Ægypto, ex qua veſtis detrita uſu tingitur, rurſusque ævo durat. Eſt & hirtæ pilo craſſo in tapetis antiquiſſima gratia: jam certè priſcos iis uſos, Homerus autor eſt: aliter hæc Galli pingunt, aliter Parthorum gentes. Lanæ & per ſe coactæ veſtem faciunt: & ſi addatur acetum, etiam ferro reſiſtunt: imò verò etiam ignibus noviſſimo ſui purgamento, quippe ahenis polientium extractæ, in tomenti uſum veniunt; Galliarum, ut arbitror, invento: certè Gallicis hodie nominibus diſcernitur: nec facilè dixerim, qua id ætate cœperit: antiquis enim torus è ſtramento erat, qualiter etiam nunc in caſtris. Gauſapa Patris mei memoria cœpere amphimalla noſtra, ſicut villoſa etiam ventralia: nam tunica lati clavi in modum gauſape texi nunc primum incipit. Lanarum nigræ nullum colorem bibunt: de reliquarum infectu ſuis locis dicemus in conchyliis marinis, aut herbarum natura. Lanam cum colo & fuſo Tanaquilis, quæ eadem Caja Cæcilia vocata eſt, in templo Sangi duraſſe, prodente ſe, autor eſt M. Varro: factamque ab ea togam regiam undulatam in æde fortunæ, qua Ser. Tullius fuerat uſus: inde factum, ut nubentes virgines comitaretur colus compta, & fuſus cum ſtamine. Ea prima texuit rectam tunicam, quales cum togà pura tyroni induuntur, novæque nuptæ. Undulata veſtis primo è lautiſſimis fuit: inde ſoriculata defluxit. Togas raſas Phrygianasque, Divi Auguſti noviſſi-

noviſſimis temporibus cœpiſſe, ſcribit Feneſtella. Crebræ papaveratę antiquiorem habent originem, jam ſub Lucilio Poëta in Torquato notatæ. Prætextæ apud Hetruſcos originem invenere: Trabeis uſos accipio reges: pictas veſtes jam apud Homerum fuiſſe, unde triumphales natæ: acu facere id Phryges invenerunt, ideoque phrygiones appellati ſunt. Aurum intexere in eadem Aſia invenit Attalus rex: unde nomen Attalicis: colores diverſos picturæ intexere Babylon maximè celebravit, & nomen impoſuit. Plurimis verò liciis texere, quæ polymita appellant, Alexandria inſtituit: ſcutulis dividere, Gallia. Metellus Scipio triclinaria Babylonica ſeſtertium octingentis millibus veniſſe jam tunc, poſuit in Capitonis criminibus, quæ Neroni principi quadragies ſeſtertio nuper ſtetere. Servii Tullii prætextæ, quibus ſignum Fortunæ ab eo dicatæ coopertum erat, duravere ad Seiani exitum: mirumque fuit nec defluxiſſe eas, nec teredinum injurias ſenſiſſe annis DLX. Vidimus jam & viventium vellera, purpura, cocco, cocchylio, 45 ſeſquilibris infecta, velut illa ſic naſci cogente luxuria. In ipſa ove ſatis generoſitatis oſtenditur brevitate crurum, ventris veſtitu: quibus nudus eſſet, apicas vocabant, damnabantque. Syriæ cubitales ovium caudæ, plurimumque in ea parte lanicii. Caſtrari agnos, niſi quinquemeſtres, præmaturum exiſtimatur.

CAP. XLIX. *De muſmone.*

Eſt & in Hiſpania, ſed maximè Corſica, non maximè abſimile pecori, genus Muſmunum, caprino villo, quàm pecoris velleri, propius: quorum è genere & ovibus natos priſci Vmbros vocarunt: infirmiſſimum pecori caput, quamobrem averſum à Sole paſci cogendum. Quam ſtultiſſima

ma animalium lanata: qua timuere ingredi, unum cornu raptum ſequuntur. Vita longiſſima anni X in Æthiopia XIII. Capris eodem loco XI in reliquo orbe plurimum octoni: utrunque genus intra quartum coitum impletur.

CAP. L. *De capris, & generatione earum.*

Capræ pariunt & quaternos, ſed raro admodum. Ferunt quinque menſibus, ut oves. Capræ pinguitudine ſterileſcunt: trimæ minus utiliter generant, & in ſenecta, nec ultra quadriennium: incipiunt ſeptimo menſe, adhuc lactentes. Mutilum in utroque ſexu utilius. Primus in die coitus non implet: ſequens efficacior, ac deinde, concipiunt Novembri menſe, ut Martio pariant turgeſcentibus virgultis, aliquando anniculæ, ſemper bimæ, in trimatu inutiles: pariunt octonis annis: abortus frigori obnoxius. Oculos ſuffuſos capra junci puncto ſanguine exonerat, caper rubi: ſolertiam ejus animalis Mutianus viſam ſibi prodidit in ponte prætenui, duabus obviis è diverſo: cum circumactum anguſtiæ non caperent, ne reciprocationem longitudo in exilitate cæca, torrente rapido minaciter ſubterfluente, alteram decubuiſſe, atque ita alteram proculcatæ ſupergreſſam. Mares quam maximè ſimos, longis auriculis infractisque armis quam villoſiſſimis probant: fœminarum generoſitatis inſigne, laciniæ corporibus à cervice binæ dependentes. Non omnibus cornua: ſed quibus ſunt, in his & indicia annorum per incrementa nodorum: mutilis lactis major ubertas. Auribus eas ſpirare, non naribus, nec unquam febri carere, Archelaus autor eſt: ideo fortaſſis anima his, quam ovibus, ardentior, calidioresque concubitus. Tradunt & noctu non minus cernere, quam interdiu: ideo ſi caprinum jecur veſcantur

reſtitui

reſtitui veſpertinam aciem his, quos Nyctalopas vocant. In Cilicia, circaque Syrtes villo tonſili veſtiuntur. Capras in occaſum declivi Sole, in paſcuis negant contueri inter ſeſe, ſed averſas jacere: reliquis autem horis adverſas, & inter cognationes. Dependet omnium mento villus, quem aruncum vocant: hoc ſi quis apprehenſam ex grege unam trahat, cæteræ ſtupentes ſpectant: id etiam evenire, cum quandam herbam aliqua ex eis momorderit. Morſus earum arbori exitialis: olivam lambendo quoque ſterilem faciunt, eaque ex cauſa Minervæ non immolantur.

CAP. LI. *De ſuibus & natura earum.*

Suilli pecoris admiſſura à Favonio ad æquinoctium vernum, ætatis VIII menſe: quibuſdam in locis etiam IV uſque ad VII annum: partus bis anno: tempus utero IV menſium: numerus fœcunditatis ad vicenos: ſed educare tam multos nequeunt. Diebus X circa brumam ſtatim dentatos naſci, Nigidius tradit. Implentur uno coitu, qui & geminatur propter facilitatem abortiendi: remedium, ne prima ſubactione, neque antè flaccidas aures coitus fiat. Mares non ultra trimatum generant: fœminę ſenectute feſſę, cubantes coeunt: comeſſe fœtus his, non eſt prodigium. Sui fœtus ſacrificio die quinto purus eſt, pecoris die octavo, bovis XXX. Coruncanus ruminales hoſtias, donec bidentes fierent, puras negavit. Suem oculo amiſſo putant citò extingui: alioqui vita ad XV annos, quibuſdam & vicenos: verùm efferantur, & alias obnoxium genus morbis, anginę maximè, & ſtrumæ: index ſuis invalidæ, cruor in radice ſetæ dorſo evulſæ, caput obliquum in inceſſu. Penuriam lactis præpingues ſentiunt, & primo fœtu minus ſunt numeroſæ: in luto volutatio generi grata. In-

torta cauda: id etiam notatum, facilius litare, in dexterum, quàm in lævum, detorta. Pingueſcunt LX diebus, ſed magis tridui inedia ſaginatione orſa. Animalium hoc maximè brutum, animamque ei pro ſale datam non illepide exiſtimabatur: compertum agnitam vocem ſuarii furto abactis, merſoque navigio inclinatione lateris unius remeaſſe: quin & duces in urbe forum nundinarium domosque petere diſcunt: & feri ſapiunt veſtigia palude confundere, urina fugam levare. Caſtrantur fœminæ quoque ſicuti cameli, poſt bidui inediam, ſuſpenſæ pernis primoribus, vulva reciſa: celerius ita pingueſcunt. Adhibetur & ars jecori fœminarum, ſicut anſerum, inventum M. Apicii, fico
46 carica ſaginatis, ac ſatie necatis repentè mulſi potu dato. Neque alio ex animali numeroſior materia ganeæ: quinquaginta propè ſapores, cum cæteris ſinguli: hinc Cenſoriarum legum paginæ interdictaque cœnis abdomina, glandia, teſticuli, vulvæ, ſincipita verrina, ut tamen Publii Mimorum Poëtæ cœna, poſtquam ſervitutem exuerat, nulla memoretur ſine abdomine, etiam vocabulo ſuminis ab eo impoſito. Placuere autem & feri ſues: jam Catonis Cenſoris orationes aprugnum exprobrant callum: in tres tamen partes diviſo, media ponebatur lumbus aprugnus appellata. Solidum aprum Romanorum primus in epulis appoſuit P. Servilius Rullus, pater ejus Rulli, qui Ciceronis Conſulatu legem agrariam promulgavit: tam propinqua origo nunc quotidianæ rei eſt: & hoc Annales notarunt, horum ſcilicet ad emendationem morum: quibus notata quidem cœna, ſed in principio, bini ternique pariter mandantur apri.

CAP. LII.

CAP. LII. *De vivariis beſtiarum.*

Vivaria horum cæterorumque ſylveſtrium, primus togati generis invenit Fulvius Lippinus, qui in Tarquinienſi feras paſcere inſtituit: nec diu imitatores defuere L. Lucullus, & Q. Hortenſius. Sues feræ ſemel anno gignunt: maribus in coitu plurima aſperitas: tunc inter ſe dimicant, indurantes attritu arborum coſtas, lutoque ſe tergorantes: fœminæ in partu aſperiores, & ferè ſimiliter in omni genere beſtiarum. Apris maribus, non niſi anniculis generatio. In India cubitales dentium flexus gemini ex roſtro, totidem à fronte ceu vituli cornua, exeunt: pilus æreo ſimilis agreſtibus, cæteris niger: at in Arabia ſuillum genus non vivit.

CAP. LIII. *De ſemiferis animalibus.*

In nullo genere æque facilis miſtura cum fero, qualiter natos antiqui hybridas vocabant, ceu ſemiferos, ad homines quoque, ut in C. Antonium Ciceronis in Conſulatu collegam, appellatione tranſlata. Non in ſuibus tantum, ſed in omnibus quoque animalibus, cujuſcunq; generis ullum eſt placidum, ejuſdem invenitur & ferum, utpote cum hominum etiam ſylveſtrium tot genera prædicta ſint. Capræ tamen in plurimas ſimilitudines tranſfigurantur: ſunt capreæ, ſunt rupicapræ, ſunt ibices pernicitatis mirandæ, quanquam onerato capite vaſtis cornibus, gladiorumque vaginis: in hæc ſe librant, ut tormento aliquo rotati in petras, potiſſimum è monte aliquo in alium tranſilire quærentes, atque recuſſu pernicius, quo libuerit, exultant. Sunt & oryges, ſoli quibuſdam dicti contrario pilo veſtiri, & ad caput verſo: ſunt & damæ, & pygargi, & ſtrepſicerotes, multaque alia haud diſſimilia: ſed illa Alpes, hæc tranſmarini ſitus mittunt.

CAP. LIV. *De ſimiis.*

Simiarum quoq; genera hominis figuræ proxima, caudis inter ſe diſtinguuntur. Mira ſolertia, viſco inungi, laqueisque calceari imitatione venantium tradunt: Mutianus & latrunculis luſiſſe fictis cera, nuces viſu diſtinguere: luna cava triſtes eſſe, quibus in eo genere cauda ſit, novam exultatione adorare: nam defectum ſyderum & cæterę pavent quadrupedes. Simiarum generi præcipua erga fœtum affectio: geſtant catulos, quos manſuefactæ intra domos peperere, omnibus demonſtrant, tractarique gaudent, ſimiles gratulationem intelligentis: itaque magna ex parte complectendo necant. Efferacior cynocephalis natura, ſicut mitiſſima Satyris, & Sphingibus. Callitriches toto penè aſpectu differunt; barba eſt in facie, cauda latè fuſa primori parte: hoc animal negatur vivere in alio quam in Æthiopiæ, quo gignitur, cælo.

CAP. LV. *De leporibus, & cuniculis.*

Et leporum plura ſunt genera: in Alpibus candidi, quibus hybernis menſibus pro cibatu nivem credunt eſſe: certè liqueſcente ea rutileſcunt annis omnibus: & eſt alioqui animal intolerandi rigoris alumnum. Leporum generis ſunt & quos Hiſpania cuniculos appellat fœcunditatis innumeræ, famemque Balearibus inſulis populatis meſſibus afferentes: fœtus ventre exectos vel uberibus ablatos non repurgatis interaneis, gratiſſimo in cibatu habent: laurices vocant. Certum eſt Balearicos adverſus proventum eorum auxilium militare à Divo Auguſto petiſſe. Magna propter venatum eum viverris gratia eſt: injiciunt eas in ſpecus, qui ſunt multifores in terra, unde & nomen animali: atque ita ejectos ſuperne capiunt. Archelaus autor eſt, quot ſint corporis cavernæ ad excrementa lepori,

pori, totidem annos eſſe ætatis: varius certè numerus reperitur. Idem utranque vim ſingulis ineſſe, ac ſine mare æque gignere: benigna circa hoc natura, innocua & eſculenta animalia fœcunda generavit. Lepus omnium prædæ naſcens, ſolus præter daſypodem ſuperfœtat, aliud educans, aliud in utero pilis veſtitum, aliud 47 implume, aliud inchoatum gerens pariter. Necnon & veſtes leporino pilo facere, tentatum eſt, tactu non perinde molli, ut in cute, propter brevitatem pili dilabidas.

CAP. LVI. *De ſemiferis.*

Hi manſueſcunt raro, cum feri dici jure non poſſint. Complura nanque ſunt nec placidá nec fera, ſed mediæ inter utrunque naturæ, ut in volucribus, hirundines, apes, in mari delphini.

CAP. LVII. *De muribus & gliribus.*

Quo in genere multi & hos incolas domuum poſuere mures, haud ſpernendũ in oſtentis etiam publicis animal: arroſis Lavinii clypeis argenteis, Marſicum portendere bellum: Carboni Imperatori apud Cluſium faſciis, quibus in calceatu utebatur, exitium. Plura eorum genera in Cyrenaica regione, alii lata fronte, alii acuta, alii herinaceorum genere pungentibus pilis. Theophraſtus autor eſt, in Gyaro inſula cum incolas fugaſſent, ferrum quoque roſiſſe eos, id quod natura quadam & ad Chalybas facere in ferrariis officinis. Aurariis quidem in metallis, ob hoc alvos eorum excidi, ſemperque furtum id deprehendi: tantam eſſe dulcedinem furandi. Væniſſe murem CC nummis, Caſilinum obſidente Annibale: eumque qui vendiderat fame interiiſſe, emptorem vixiſſe, Annales tradunt. Cum candidi provenere, lætum faciunt oſtentum. Nam ſoricum occentu dirimi auſpicia, Annales refertos habemus. Sorices & ipſos hyeme

 condi,

condi, autor eſt Nigidius, ſicut glires: quos Cenſoriæ leges, princepsque M. Scaurus in conſulatu, non alio modo cœnis ademere, quàm conchylia, aut ex alio orbe convectas aves: ſemiferum & ipſum animal, cui vivaria in doliis idem qui apris, inſtituit: qua in re notatum, non congregari, niſi populares ejuſdem ſylvæ: & ſi miſceantur alienigenæ, amne vel monte diſcreti, interire dimicando. Genitores ſuos feſſos ſenecta, alunt inſigni pietate: ſenium finitur hyberna quiete: conditi enim & hi cubant: rurſus æſtate juveneſcunt, ſimili &
48 nitelis quiete.

Cap. LVIII. *Quæ animalia quibus locis non ſint.*

Mirum, rerum naturam non ſolum alia aliis dediſſe terris animalia, ſed in eodem quoque ſitu quædam aliquibus locis negaſſe. In Mæſia ſylva Italiæ, non niſi in parte reperiuntur hi glires: in Lycia dorcades non tranſeunt montes Syris vicinos: onagri montem qui Cappadociam à Cilicia dividit. In Helleſponto in alienos fines non commeant cervi: & circa Arginuſſam Elatum montem non excedunt, auribus etiam in monte fiſſis. In Proſelene inſula viam muſtelæ non tranſeunt: in Bœotiæ Lebadia illatæ ſolum ipſum fugiunt, quæ juxta in Orchomeno tota arva ſubruunt, talpæ, quarum è pellibus cubicularia vidimus ſtragula: adeò ne religio quidem à portentis ſummovet delicias. In Ithaca lepores illati moriuntur, extremis quidem in litoribus: in Ebuſo cuniculi non ſunt, ſcatent in Hiſpania Balearibusque. Cyrenis mutæ fuere ranæ, illatis è continente vocalibus durat genus earum: mutæ ſunt etiam nunc in Seripho inſula: eædem alio tranſlatæ canunt: quod accidere & in lacu Theſſaliæ Sicendo tradunt. In Italia muribus araneis venenatus eſt morſus: eoſ-

dem

dem ulterior Apennino regio non habet: iidem ubicunque ſint, orbitam ſi tranſiere, moriuntur. In Olympo Macedoniæ monte non ſunt lupi, nec in Creta inſula: ibi quidem non vulpes, urſive, atque omnino nullum maleficum animal, præter phalangium: aranei id genus, de quo dicemus ſuo loco. Mirabilius in eadem inſula cervos, præterquam in Cydoniatarum regione, non eſſe: item apros, & [49] attagenas, herinaceos: in Africa autem nec apros, nec cervos, nec capreas, nec urſos.

CAP. LIX. *Quæ advenis noceant.*

Iam quædam animalia indigenis innoxia, advenas interimunt: ſicut ſerpentes parvi in Tirynthe, quos terra naſci proditur: item in Syria angues, circa Euphratis maxime ripas, dormientes Syros non attingunt: aut etiam ſi calcati momordere, non ſentiuntur maleficia: aliis cujuscunque gentis infeſti, avide & cum cruciatu exanimantes: quamobrem & Syri non necant eos; contra in Latmo Cariæ monte Ariſtoteles tradit à ſcorpionibus hoſpites non lædi, indigenas interim. Sed reliquorum quoque animalium, & præter terreſtria: indicemus genera.

LIBER IX.

CAP. I. *De aquatilium natura.*

Animalium, quæ terreſtria appellavimus, hominum quodam conſortio degentia, indicata natura eſt: ex reliquis minimas eſſe volucres convenit: quamobrem prius æquorum, amnium ſtagnorumque dicentur.

C. AP. II. *Quare in mari maxima animalia.*

Sunt autem complura in iis, majora etiam terreſtribus: cauſa evidens humoris luxuria: alia fors alitum, quibus vita pendentibus: in mari autem tam late ſupino, mollique ac fertili accremento, accipiente cauſas genitales è ſublimi, ſemperque pariente natura, pleraque etiam monſtrifica reperiuntur, perplexis & in ſemet aliter atque aliter flatu, nunc fluctu convolutis ſeminibus atque principiis: ut vera fiat vulgi opinio, quicquid naſcatur in parte naturæ ulla, & in mari eſſe, prætereque multa, quæ nuſquam alibi. Rerum quidem, non ſolum animalium ſimulachra eſſe, licet intelligere intuentibus uvam, gladium, ſerras, cucumim verò & colore & odore ſimilem: quo minus miremur equorum capita in tam parvis eminere cochleis.

CAP. III. *De Indici maris belluis.*

Plurima autem & maxima in Indico mari animalia, è quibus balænæ quaternûm jugerum, priſtes ducenûm cubitorum: quippe ubi locuſtæ quaterna cubita impleant: anguillæ quoque in Gange amne tricenos pedes. Sed in mari belluæ circa ſolſtitia maximè viſuntur: tunc illic ruunt turbines, tunc dejectæ montium jugis procellæ ab imo vertunt maria, pulſatasque ex profundo belluas cum fluctibus volvunt & alias tanta thynnorum multitudine, ut Magni Alexandri claſſis haud alio modo, quam hoſtium acie obvia contrarium agmen adverſa fronte direxerit: aliter ſparſis non erat evadere: non voce, non ſonitu, non ictu, ſed fragore terrentur, nec niſi ruina turbantur. Cadara appellatur Rubri maris peninſula ingens: hujus objectu vaſtus efficitur ſinus, XII dierum & noctium remigio

migio enavigatus Ptolemæo regi, quando nullius auræ recipit afflatum: hujus loci quiete præcipua ad immobilem magnitudinem belluæ adoleſcunt. Gedroſos, qui Arbin amnem accolunt, Alexandri Magni claſſium præfecti prodidere, in domibus fores maxillis belluarum facere, oſſibus tecta contignare, ex quibus multa quadragenum cubitorum longitudinis reperta. Exeunt & pecori ſimiles belluæ ibi in terram, paſtæque radices fruticum remeant: & quædam equorum, aſinorum, taurorum capitibus, quæ depaſcuntur ſata.

CAP. IV. *Quæ in quoque Oceano maxima.*

Maximum animal in Indico mari priſtis & balæna eſt: in Gallico Oceano phyſeter, ingentis columnæ modo ſe attollens, altiorque navium velis diluviem quandam eructans. In Gaditano Oceano arbor in tantum vaſtis diſpenſa ramis, ut ex ea cauſa fretum nunquam intraſſe credatur. Apparent & rotæ appellatæ à ſimilitudine, quaternis diſtinctæ radiis, modiolos earum oculis duobus utrinque claudentibus.

CAP. V. *De Tritonum, & Nereidum, & elephantorum marinorum figuris.*

Tiberio principi nuntiavit Olyſſipponenſium legatio ob id miſſa, viſum auditumque in quodam ſpecu concha canentem Tritonem, qua noſcitur, forma: & Nereidum falſa non eſt, ſquamis modo hiſpido corpore, etiam qua humanam effigiem habent: namque hæc in eodem ſpectata litore eſt, cujus morientis etiam gannitum triſtem accolæ audivere longe. Et Divo Auguſto legatus Galliæ complures in litore apparere exanimes Nereidas ſcripſit. Autores habeo in equeſtri ordine ſplendentes, viſum ab his in Gaditano Oceano marinum hominem, toto corpore abſoluta ſimilitudine:

ne: aſcendere eum navigia nocturnis temporibus, ſtatimque degravari, quas inſederit, partes: & ſi diutius permaneat, etiam mergi. Tiberio principe, contra Lugdunenſis provinciæ litus in inſula ſimul trecentas amplius belluas reciprocans deſtituit Oceanus, miræ varietatis & magnitudinis, nec pauciores in Santonum litore: interque reliquas elephantos & arietes, candore tantum cornibus aſſimulatis, Nereidas verò multas Turanius prodidit, expulſam belluam in Gaditana litora, cujus inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita ſexdecim fuiſſent, dentes ejuſdem CXX maximi dodrantium menſura, minimi ſemipedum. Belluæ, cui dicebatur expoſita fuiſſe Andromeda, oſſa Romæ, apportata ex oppido Iudææ Ioppe, oſtendit inter reliqua miracula in Ædilitate ſua M. Scaurus longitudine pedum XL altitudine coſtarum Indicos elephantos excedente, ſpinæ craſſitudine ſeſquipedali.

CAP. VI. *De balænis, & orcis.*

Balænæ & in noſtra maria penetrant: in Gaditano Oceano non ante brumam conſpici eas tradunt, condi autem ſtatis temporibus in quodam ſinu placido & capaci, mire gaudentes ibi parere: hoc ſcire orcas, infeſtam his belluam, & cujus imago nulla repræſentatione exprimi poſſit alia, quam carnis immenſæ dentibus truculentæ: irrumpunt ergo in ſecreta, ac vitulos earum, & fœtas, vel etiamnum gravidas lancinant morſu, incuſſæque ceu Liburnicarum roſtris fodiunt: illæ ad flexum immobiles, ad repugnandum inertes, & pondere ſuo oneratæ, tunc quidem & utero graves, pariendive pœnis invalidæ, ſolum auxilium novere in altum profugere, & ſe toto defendere Oceano; contra, orcæ occurrere laborant,

ſeſe-

ſeſeque opponere & cautium anguſtiis trucidare, in vada urgere: ſaxis illidere: ſpectantur ea prælia, ceu mari ipſo ſibi irato, nullis in ſinu ventis, fluctibus verò ad anhelitus ictuſque, quantos nulli turbines volvunt. Orca & in portu Oſtienſi viſa eſt, oppugnata à Claudio principe: venerat tunc exædificante eo portum, invitata naufragiis tergorum advectorum è Gallia, ſatiansque ſe per complures dies, alveum in vado ſulcaverat, accumulata fluctibus arena intantum, ut circumagi nullo modo poſſet: & dum ſaginam perſequitur, in litus fluctibus propulſa, emineret dorſo multum ſupra aquas carinæ vice inverſæ: prætendi juſſit Cæſar plagas multiplices inter ora portus: profectusque ipſe cum prætorianis cohortibus populo Romano ſpectaculum præbuit, lanceas congerente milite è navigiis aſſultantibus, quorum unum mergi vidimus, reflatu belluæ oppletum unda. Ora balænæ habent in frontibus: ideoque ſumma aqua natantes, in ſublime nimbos efflant.

CAP. VII. *An ſpirent piſces, an dormiant.*

Spirant autem confeſſione omnium, & pauciſſima alia in mari, quæ internorum viſcerum pulmonem habent, quoniam ſine eo nullum animal putatur ſpirare: nec piſcium branchias habentes, anhelitum reddere, ac per vices recipere exiſtimant, quorum hæc opinio eſt: nec multa alia genera etiam branchiis carentia: in qua ſententia fuiſſe Ariſtotelem video, & multis perſuaſiſſe doctrinæ indaginibus: nec me protinus huic opinioni eorum accedere haud diſſimulo: quoniam & pulmonum vice aliis poſſunt alia ſpirabilia ineſſe viſcera, ita volente natura: ſicut & pro ſanguine eſt multis alius humor: in aquas quidem penetrare vi-

re vitalem hunc halitum quis miretur, qui etiam reddi ab his eum cernat: & in terras quoque, tanto ſpiſſiorem naturæ partem, penetrare, argumento animalium, quæ ſemper defoſſa vivunt, ceu talpæ. Accedunt apud me certè efficacia, ut credam etiam omnia in aquis ſpirare naturæ ſuæ ſorte: primum ſæpe adnotata piſcium æſtivo calore quædam anhelatio, & alia tranquillo velut oſcitatio: ipſorum quoque, qui ſunt adverſa opinione, de ſomno piſcium confeſſio: quis enim ſine reſpiratione ſomno locus? præterea bullantium aquarum ſufflatio, Lunæque effectu concharum quoque corpora augeſcentia: ſuper omnia eſſe auditum & odoratum piſcibus, non erit dubium, ex aëris utrunque materia. Odorem quidem non aliud, quam infectum aëra, intelligi poſſe: quamobrem de his opinetur, ut cuique libitum erit. Branchiæ non ſunt balænis, nec delphinis: hæc duo genera fiſtulis ſpirant, quæ ad pulmonem pertinent, balænis à fronte, delphinis à dorſo: & vituli marini, quos vocant phocas, ſpirant ac dormiunt in terra: item teſtudines, de quibus mox plura.

CAP. VIII. *De Delphinis.*

Velociſſimum omnium animalium, non ſolum marinorum, eſt Delpinus, ocyor volucre, ocyor telo: ac niſi multum infra roſtrum os illi foret medio pene in ventre, nullus piſcium celeritatem ejus evaderet: ſed affert moram providentia naturæ, quia niſi reſupini atque converſi non corripiunt: qua cauſa præcipue velocitatem eorum oſtendit. Nam cum fame conciti, fugientem in vada ima perſecuti piſcem, diutius ſpiritum continuere, ut arcu emiſſi, ad reſpirandum emicant: tantaque vi exiliunt, ut plerunque vela navium

vium transvolent. [1] Agunt ferè conjugia: pariunt catulos decimo menſe, æſtivo tempore, interdum & binos: nutriunt uberibus, ſicut balæna: atque etiam geſtant fœtus infantia infirmos: quin & adultos diu comitantur, magna erga partum charitate. Adoleſcunt celeriter, decem annis putantur ad ſummam magnitudinem pervenire: vivunt & tricenis, quod cognitum præciſa cauda in experimentum. Abduntur tricenis diebus circa Canis ortum, occultanturque incognito modo: quod eo magis mirum eſt, ſi ſpirare in aqua nequeunt. Solent in terram erumpere incerta de cauſa: & ſtatim tellure tacta moriuntur, multoque ocyus fiſtula clauſa. Lingua eſt his contra naturam aquatilium mobilis, brevis atque lata, haud differens ſuillæ: pro voce gemitus humano ſimilis, dorſum repandum, roſtrum ſimum: qua de cauſa nomen Simonis omnes miro modo agnoſcunt, maluntque ita appellari. Delphinus non homini tantum amicum animal, verum & muſicæ arti, mulcetur ſymphoniæ cantu, & præcipue hydrauli ſono: hominem non expaveſcit, ut alienum: obviam navigiis venit, alludit exultans, certat etiam, & quamvis plena præterit vela: Divo Auguſto principe Lucrinum lacum invectus pauperis cujuſdam puerum ex Baiano, Puteolos in ludum literarium itantem, cum Meridiano immorans appellatum eum Simonis nomine ſæpius fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexiſſet, miro amore dilexit. Pigeret referre, ni res Mecœnatis, & [2] Flaviani & Flavi Alfii, multorumque eſſet literis mandata: quocunque diei tempore inclamatus à puero, quamvis occultus atque abditus, ex imo advolabat: paſtusque è manu præbebat aſcenſuro dorſum, pinnæ aculeos velut vagina condens: re-

ceptum-

ceptumque Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat, ſimili modo revehens pluribus annis: donec morbo extincto puero, ſubinde ad conſuetum locum ventitans, triſtis & mœrenti ſimilis, ipſe quoque (quod nemo dubitarit) deſiderio expiravit. Alius intra hos annos in Africo litore Hipponis Diarrhyti ſimili modo ex hominis manu veſcens, præbensque ſe tractandum, & alludens natantibus, impoſitosque portans, unguento perunctus à Flaviano Proconſule Africæ, & ſopitus (ut apparuit) odoris novitate, fluctuatusque ſimilis exanimi, caruit hominum converſatione, ut injuria fugatus, per aliquot menſes: mox reverſus in eodem miraculo fuit: injuriæ poteſtatum in hoſpitales ad viſendum venientium, Hipponenſes in necem ejus compulerunt. Ante hæc ſimilia de puero in Iaſſo urbe memorantur, cujus amore ſpectatus longo tempore, dum abeuntem in litus avide ſequitur, in harenam invectus expiravit: puerum Alexander Magnus Babylone Neptuni ſacerdotio præfecit, amorem illum numinis propitii fuiſſe interpretatus. In eadem urbe Iaſſo Egeſidemus ſcribit & alium puerum Hermiam nomine, ſimiliter maria perequitantem, cùm repentinæ procellæ fluctibus exanimatus eſſet, relatum: delphinumque cauſam leti fatentem non reverſum in maria, atque in ſicco expiraſſe. Hoc idem & Naupacti accidiſſe Theophraſtus tradit: nec modus exemplorum: eadem Amphilochi & Tarentini de pueris delphinisque narrant. Quæ faciunt, ut credatur Arionem quoque citharœdicæ artis interficere nautis in mari parantibus, ad intercipiendos ejus quæſtus, eblanditum, ut prius caneret cithara, congregatis cantu delphinis, cum ſe jeciſſet in mare, exceptum ab uno Tænarum in litus

litus perveċtum. Eſt provinciæ Narbonenſis & in Nemauſienſi agro ſtagnum Laterra appellatum, ubi cum homine delphini ſocietate piſcantur: innumera vis mugilum ſtato tempore anguſtis faucibus ſtagni in mare erumpit, obſervata æſtus reciprocatione: qua de cauſa prætendi non queunt retia, quæ molem ponderis ullo modo tolerent, etiamſi non ſolertia inſidietur tempori: ſimili ratione in altum protinus tendunt, quod vicino gurgite efficitur, locumque ſolum pandendis retibus habilem effugere feſtinant: quod ubi animadvertere piſcantes, (concurrit autem multitudo temporis gnara, & magis etiam voluptatis hujus avida) totusque populus è litore quanto poteſt clamore conciet Simonem ad ſpectaculi eventum: celeriter delphini exaudiunt deſideria, Aquilonum flatu vocem proſequente, Auſtro vero tardius ex adverſo referente, ſed tum quoque improviſo in auxilium advolant: propere apparet acies, quæ protinus diſponitur in loco, ubi conjectus eſt, pugna opponente ſeſe ab alto: trepidosque in vada urgent: tum piſcatores circundant retia, furciſque ſublevant: mugilum nihilominus velocitas tranſilit: at illos excipiunt delphini, & occidiſſe ad præſens contenti, cibos in victoriam differunt: opere prælium fervet, includique retibus ſe fortiſſime urgentes gaudent: ac ne idipſum fugam hoſtium ſtimulet, inter navigia & retia, natantesve homines ita ſenſim elabuntur, ut exitus non appareat: coſaltu, quod eſt alias blandiſſimum his, nullus conatur evadere, ni ſummittantur ſibi retia: egreſſus protinus ante vallum præliatur: ita peracta captura, quos interemere, diripiunt: ſed enixioris operæ, quam in unius diei præmium, conſcii ſibi, operiuntur in poſterum: nec piſcibus tantum,

ſed

ſed intrita panis è vino ſatiantur. Quæ de eodem genere piſcandi in Iaſſio ſinu Mutianus tradit, hoc differunt, quod ultro neque inclamati præſto ſint, partesque è manibus accipiant, & ſuum quæque cymba è delphinis ſocium habeat, quamvis noctu, & ad faces. Ipſis quoque inter ſe publica eſt ſocietas: capto à rege Cariæ, alligatoque in portu delphino, ingens reliquorum convenit multitudo, mœſtitia quadam, quæ poſſet intelligi, miſerationem petens, donec dimitti rex eum juſſit. Quin & parvos ſemper aliquis grandior comitatur, ut cuſtos: conſpectique ſunt jam defunctum portantes, ne laceraretur à belluis.

CAP. IX. *De turſionibus.*

Delphinorum ſimilitudinem habent, qui vocantur Turſiones: diſtant & triſtitia quidem aſpectus: abeſt enim illa laſcivia, maxime tamen roſtris caniculatum maleficentiæ aſſimulati.

CAP. X. *De teſtudinibus, & quomodo capiantur.*

Teſtudines tantæ magnitudinis Indicum mare emittit, ut ſingularum ſuperficie habitabiles caſas integant: atque inter inſulas Rubri præcipue maris his navigant cymbis. Capiuntur multis quidem modis, ſed maxime evectæ in ſumma pelagi antemeridiano tempore blandito, eminente toto dorſo per tranquilla fluitantes: quæ voluptas libere ſpirandi, intantum fallit oblitas ſui, ut Solis vapore ſiccato cortice, non queant mergi, invitæque fluitent, opportunæ venantium prædæ. Ferunt & paſtum egreſſas noctu, avideque ſaturatas laſſari: atque ut remearint matutino, ſumma in aqua obdormiſcere: id prodi ſtertentium ſonitu, tumque leviter capi: adnatare enim ſingulis ternos, à duobus in dorſum verti, à tertio laqueum injici

injici ſupinæ, atque ita ad terram à pluribus trahi. In Phœnicio mari haud ulla difficultate capiuntur, ultroque veniunt ſtato tempore anni in amnem Eleutherum effuſa multitudine. Dentes non ſunt teſtudini, ſed roſtri margines acuti, ſuperna parte inferiorem claudente pyxidum modo. In mari conchyliis vivunt, tanta oris duritia, ut lapides comminuant: in terram egreſſæ herbis; pariunt ova, avium ovis ſimilia, ad centena numero: eaque defoſſa extra aquas, & cooperta terra, ac pavita pectore & complanata, incubant noctibus: educant fœtus annuo ſpatio: quidam oculis ſpectando quoque ova foveri ab iis putant. Fœminam coitum fugere, donec mas feſtucam aliquam imponat averſæ. Troglodytæ cornigeras habent, ut in lyra, annexis cornibus latis, ſed mobilibus, quorum in natando remigio ſe adjuvant: Celtium genus id vocatur eximiæ teſtudinis, ſed raræ: namque ſcopuli præacuti Chelonophagos terrent: Troglodytæ autem, ad quos adnatant, ut ſacras, adorant. Sunt & terreſtres, quæ ob id in operibus cherſinæ vocantur, in Africæ deſertis, qua parte maxime ſitientibus harenis ſqualent, roſcido, ut creditur, humore viventes: neque aliud ibi animal provenit.

CAP. XI. *Quis primus teſtudines ſecare inſtituerit.*

Teſtudinum putamina ſecare in laminas, lectoſque & repoſitoria his veſtire, Carbilius Pollio inſtituit, prodigi & ſagacis ad luxuriæ inſtrumenta ingenii.

CAP. XII. *Digeſtio aquatilium per ſpecies.*

Aquatilium tegumenta plura ſunt: alia corio & pilo integuntur, ut vituli, & hippopotami: alia corio tantum, ut delphini: cortice, ut teſtudines:

ſilicum

ſilicum duritia, ut oſtreæ & conchæ: cruſtis, ut locuſtæ: cruſtis & ſpinis, ut echini: ſquamis, ut piſces: aſpera cute, ut ſquatina, qua lignum & ebora poliuntur: molli, ut murænæ: alia nulla, ut polypi.

Cap. XIII. *De vitulo marino.*

Quæ pilo veſtiuntur, animal pariunt, ut priſtis, balæna, vitulus: hic parit in terra pecudum more: ſecundo partus reddit initu: canum modo cohæret: & parit nunquam geminis plures: educat mammis fœtum: non ante duodecimum diem deducit in mare, ex eo ſubinde aſſuefaciens: interficiuntur difficulter, niſi capite eliſo. Ipſis in ſomno mugitus: unde nomen vituli. Accipiunt tamen diſciplinam, voceque pariter & viſu populum ſalutant, incondito fremitu: nomine vocati reſpondent. Nullum animal graviore ſomno premitur. Pinnis, quibus in mari utuntur, humi quoque vice pedum ſerpunt. Pelles eorum etiam detractas corpori, ſenſum æquorũ retinere tradunt, ſemperque æſtu maris recedente inhorreſcere: præterea dextræ pinnæ vim ſoporiferam ineſſe, ſomnoſque allicere ſubditam capiti.

Cap. XIV. *De piſcibus pilo carentibus, & quomodo pariant, & quot eorum genera.*

Pilo carentium duo omnino animal pariunt, delphinus ac vipera. Piſcium ſpecies ſunt ſeptuaginta quatuor: præter cruſtis intecta, quæ ſunt triginta: de ſingulis alias dicemus: nunc enim naturæ tractantur inſignium.

Cap. XV. *De nominibus & naturis multorum piſcium.*

Præcipua magnitudine thynni: invenimus talenta quindecim pependiſſe: ejuſdem caudæ latitudinem duo cubita & palmum. Sunt & in qui-

buſdam

buſdam amnibus haud minores, ſilurus in Nilo, eſox in Rheno, attilus in Pado, inertia pingueſcens, ad mille aliquando libras, catenato captus hamo, nec niſi boum jugis extractus: atqui hunc minimus piſcis appellatus clupea, venam quandam ejus in faucibus mira cupidine appetens, morſu exanimat. Silurus graſſatur, ubicunque eſt, omne animal appetens, equos natantes ſæpe demergens, præcipuè in Mœno Germaniæ amne prope Liſboum. Et in Danubio [33] mario extrahitur, porculo marino ſimillimus: & in Boryſthene memoratur præcipua magnitudo, nullis oſſibus ſpinisve interſitis, carne prædulci. In Gange Indiæ plataniſtas vocant, roſtro delphini & cauda, magnitudine autem xv cubitorum. In eodem eſſe Statius Seboſus haud modico miraculo affert, vermes branchiis binis LX cubitorum, cæruleos, qui nomen à facie traxerunt: his tantas eſſe vires, ut elephantos ad potum venientes, mordicus comprehenſa manu eorum abſtrahant. Thynni mares ſub ventre non habent pinnam: intrant è magno mari Pontum verno tempore gregatim, nec alibi fœtificant: Cordyla appellantur partus, qui fœtas redeuntes in mare autumno comitantur: limoſæ verò à luto pelamides incipiunt vocari, & cum annuum exceſſere tempus, thynni. Hi membratim cæſi, cervice & abdomine commendantur atque clidio, recenti duntaxat, & tum quoque gravi ructu: cætera parte plenis pulpamentis ſale aſſervantur: melandrya vocantur, cæſis quernis aſſulis ſimillima: viliſſima ex his, quæ caudæ proxima, quia pingui carent: probatiſſima, quæ faucibus: at in alio piſce circa caudam exercitiſſima. Pelamides in apolectos particulatimque confectæ, in genera cybiorum diſpartiuntur. Piſcium genus

omne

omne præcipua celeritate adoleſcit, maximè in Ponto: cauſa, multitudo amnium dulces inferentium aquas. Amiam vocant, cujus incrementum ſingulis diebus intelligitur: cum thynnis hæ & pelamides in Pontum ad dulciora pabula intrant gregatim cum ſuis quæq; ducibus, & primi omnium ſcombri, quibus eſt in aqua ſulphureus color, extra qui cæteris: Hiſpaniæ cetarias hi replent, thynnis non commeantibus. Sed in Pontum nulla intrat beſtia piſcibus malefica, præter vitulos & parvos delphinos. Thynni dextra ripa intrant, exeunt læva: id accidere exiſtimatur, quia dextro oculo plus cernant, utroque natura hebete. Eſt in euripo Thracii Boſphori, quo Propontis Euxino jungitur, in ipſis Europam Aſiamque ſeparantis freti anguſtiis, ſaxum miri candoris, à vado ad ſumma perlucens, juxta Chalcedonem in latere Aſiæ: hujus aſpectu repentè territi, ſemper adverſum Byzantii promontorium, ex ea cauſa appellatum Auricornu, præcipiti petunt agmine: itaque omnis captura Byzantii eſt, magna Chalcedonis penuria, D paſſ. medii interfluentis euripi. Opperiuntur autem Aquilonis flatum, ut ſecundo fluctu exeant è Ponto, nec niſi intrantes Pontum, Byzantii capiuntur. Bruma non vagantur: ubicunque deprehenſi, uſque ad æquinoctium, ibi hybernant. Iidem ſæpe navigia velis euntia comitantes, mira quadam dulcedine per aliquot horarum ſpatia & paſſuum millia à gubernaculis ſpectantur, ne tridente quidem in eos ſæpius jacto territi: quidam eos, qui hoc è thynnis faciant, pompilos vocant. Multi in Propontide æſtivant, Pontum non intrant: item ſoleæ, cum rhombi intrent: nec ſepia eſt, cum loligo reperiatur: Saxatilium, turdus & merula deſunt, ſicut conchylia, cum oſtreæ abundent.

Omnia

Omnia autem hybernant in Ægæo. Intrantium Pontum ſoli non remeant trichiæ. (Græcis enim in plerisque nominibus uti par erit, quando aliis atque aliis eoſdem diverſi appellavere tractus) ſed hi ſoli Iſtrum amnem ſubeunt: ex eo ſubterraneis ejus venis in Adriaticum mare defluunt: itaque & illic deſcendentes, nec unquam ſubeuntes è mari, viſuntur. Thynnorum captura eſt à Vergiliarum exortu ad Arcturi occaſum: reliquo tempore hyberno latent in gurgitibus imis, niſi tepore aliquo evocati, aut pleniluniis: pingueſcunt & intantum, ut dehiſcant: vita longiſſima his biennio. Animal eſt parvum, ſcorpionis effigie, aranei magnitudine: hoc ſe & thynno, & ei qui gladius vocatur, crebro delphini magnitudinem excedenti, ſub pinna affigit aculeo: tantoque infeſtat dolore, ut in naves ſæpenumero exiliant. Quod & alias faciunt aliorum vim timentes, mugiles maximè, tam præcipuæ velocitatis, ut transverſa navigia interim ſuperjactent.

CAP. XVI. *De auguriis & diverſitate piſcium.*

Sunt & in hac parte naturæ auguria; ſunt & piſcibus præſcita: ſiculo bello ambulante in litore Auguſto, piſcis è mari ad pedes ejus exiliit: quo argumento vates; [4] ſpondere Neptunum patrem, adoptato tum ſibi Sex. Pompeio (tanta erat navalis rei gloria) ſub pedibus Cæſaris futuros, qui maria tempore illo tenerent. Piſcium fœminæ majores, quàm mares: in quodam genere omnino non ſunt mares, ſicut in erythinis & chanis: omnes enim ovis gravidæ capiuntur. Vagantur gregatim ferè cujusque generis ſquamoſi: capiuntur ante Solis ortum: tum maximè piſcium fallitur viſus: noctibus quidem illuſtribus æque, quàm die, cernunt: ajunt & ſi iteretur gurges, intereſſe

captu-

capturæ: itaque plures ſecundo tractu capi, quàm primo. Guſtu olei maximè, dein modicis imbribus gaudent, aluntúrque: quippe & harundines, quamvis in palude prognatæ, non tamen ſine imbre adoleſcunt: & alias ubicunque piſces in eadem aqua aſſidui, niſi appluat, exanimantur. Prægelidam hyemem omnes ſentiunt, ſed maximè qui lapidem habere in capite exiſtimantur, ut lupi, chromes, ſcienæ, pagri: cum aſperæ hyemes fuere, multi cæci capiuntur: itaque his menſibus jacent ſpeluncis conditi, ſicut in terreſtrium genere retulimus: maximè hippurus & coracinus, hyeme non capti, præterquam ſtatis diebus paucis, & iiſdem ſemper: item muræna & orphus, conger, percæ, & ſaxatiles omnes. Terra quidem, hoc eſt, vado maris excavato condi per hyemes torpedinem, pſittam, ſoleamque tradunt: quidam rurſus æſtus impatientia, mediis fervoribus ſexagenis diebus latent, ut glaucus, aſelli, auratæ. Fluviatilium ſilurus Caniculæ exortu ſideratur, & alias fulgure ſopitur: hoc & in mari accidere cyprino putant: & alioquin totum mare ſentit exortũ ejus ſideris: quod maximè in Boſphoro apparet: algæ enim & piſces ſuperferuntur, ab imo verſa omnia.

CAP. XVII. *De mugili, & aliis piſcibus, & quod non iidem ubique placeant.*

Mugilum natura ridetur, in metu capite abſcondito, totos ſe occultari credentium: iiſdem tamen tanta ſalacitas, ut in Phœnice & Narbonenſi provincia coitus tempore è vivariis marem linea longinqua per os ad branchias religata emiſſum in mare, eademque linea retractum, fœminæ ſequantur ad litus, rurſuſque fœminam mares partus tempore. Apud antiquos piſcium nobiliſſimus habitus Acipenſer, unus omnium ſquamis ad os

verſis,

verſis, contra [5] aquam nando meat: nullo in honore eſt: quod quidem miror, cum ſit rarus inventu: quidam eum elopem vocant. Poſtea præcipuam authoritatem fuiſſe lupo & aſellis, Cornelius Nepos, & Laberius Poëta mimorum tradidere. Luporum laudatiſſimi, qui appellantur lanati à candore mollitiaque carnis. Aſellorum duo genera, callariæ minores & bacchi, qui non niſi in alto capiuntur, ideo prælati prioribus: at in lupis in amne capti præferuntur. Nunc ſcaro datur principatus, qui ſolus piſcium dicitur ruminare, herbisque veſci, non aliis piſcibus, mari Carpathio maximè frequens: promontorium Troadis Lecton ſponte nunquam tranſit: inde advectos Tiberio Claudio principe Optatus è libertis ejus præfectus claſſis, inter Oſtienſem & Campaniæ oram ſparſos diſſeminavit: quinquennio ferè cura eſt adhibita, ut capti redderentur mari: poſtea frequentes inveniuntur Italiæ in litore, non antè ibi capti: admovitque ſibi gula ſapores piſcibus ſatis, & novum incolam mari dedit, ne quis peregrinas aves Romæ parere miretur. Proxima eſt his menſa generis duntaxat muſtelarum, quas mirum dictu inter Alpes quoque lacus Rhætiæ Brigantinus æmulas marinis generat. Ex reliqua nobilitate & gratia maxima eſt & copia mullis, ſicut magnitudo modica: binasq; libras ponderis raro admodum exuperant, nec in vivariis piſcinisq; creſcunt. Septentrionalis tantum hos & proxima Occidentis parte non gignit Oceanus. Cætero eorum genera plura: nam & alga veſcuntur, & oſtreis, & limo, & aliorum piſcium carne: barba gemina inſigniuntur inferiori labro: lutarium ex iis viliſſimi generis appellant, hunc ſemper comitatur ſargus nomine alius piſcis, & cœnum fodiente eo, excitatum devorat

vorat pabulum: nec litoralibus gratia: laudatiſſimi conchylium ſapiunt. Nomen his Feneſtella à colore mulleorum calciamentorum datum putat. Pariunt ter anno: his certè toties fœtura apparet: mullum expirantem verſicolori quadam & numeroſa varietate ſpectari, proceres gulæ narrant, rubentium ſquamarum multiplici mutatione palleſcentem, utiq; ſi vitro ſpectetur incluſus. M. Apicius ad omne luxus ingenium mirus, in ſociorum garo (nam ea quoque res cognomen invenit) necari eos præcellens putavit, atque è jecore eorum alecem excogitare provocavit; id enim eſt facilius dixiſſe, quàm quis vicerit. Aſinius Celer è Conſularibus, hoc piſce prodigus, Cajo principe unum mercatus octo millibus nummum: quæ reputatio aufert tranſverſum animum ad contemplationem eorum, qui in conqueſtione luxus, coquos emi ſingulos pluris, quàm equos, quiritabant: at nunc coci, triumphorum pretiis parantur, & coquorum, piſces: nullusque prope jam mortalis æſtimatur pluris, quam qui peritiſſimè cenſum domini mergit.

CAP. XVIII. *De mullo, & coracino, ſalpa, & ſalmone.*

Mullum LXXX librarum in mari Rubro captum Licinius Mutianus prodidit: quanti mercatura eum luxuria, ſuburbanis litoribus inventum? Eſt & hæc natura, ut alii alibi piſces principatum obtineant: coracinus in Ægypto: zeus, idem faber appellatus, Gadibus: circa Ebuſum ſalpa, obſcœnus alibi, & qui nuſquam percoqui poſſit, niſi ferula verberatus: in Aquitania ſalmo fluviatilis marinis omnibus præfertur. Piſcium alii branchias multiplices habent, alii ſimplices, alii duplices: his aquam emittunt acceptam ore: ſenectutis indicium

cium ſquamarum duritia, quæ non ſunt omnibus ſimiles. Duo lacus Italiæ in radicibus Alpium, Larius & Verbanus appellantur, in quibus piſces omnibus annis Vergiliarum ortu exiſtunt, ſquamis conſpicui crebris atque præacutis, clavorum caligarium effigie: nec amplius, quàm circa eum menſem, viſuntur.

CAP. XIX. *De exocœto.*

Miratur & Arcadia ſuum exocœtum, appellatum ab eo, quod in ſiccum ſomni cauſa exeat: circa Clitorium vocalis hic traditur, & ſine branchiis: idem aliquibus Adonis dictus. *Exeunt in terram, & qui marini mures vocantur, & polybi, & murænæ: quin & in Indiæ fluminibus certum genus piſcium, ac deinde reſilit. nam in ſtagna & amnes tranſeundi pleriſque evidens ratio eſt, ut tuto fœtus edant, quia non ſint ibi quæ devorent partus, fluctuſque minus ſæviant. Has intelligi ab his cauſas, ſervarique temporum vices, magis miretur, ſi quis reputet quoto cuique hominum noſci, uberrimam eſſe capturam, Sole tranſeunte Piſcium ſignum.

CAP. XX. *Digeſtio piſcium in figuras corporum.*

Marinorum alii ſunt plani, ut rhombi, ſoleæ ac paſſeres, qui à rhombis ſitu tantum corporum differunt: dexter reſupinatus eſt illis, paſſeri lævus. Alii longi, ut muræna, conger: ideo pinnarum quoque fiunt diſcrimina, quæ pedum vice ſunt datæ piſcibus: nullis ſupra quaternas: quibuſdam binæ, quibuſdam trinæ, aliquibus nullæ. In Fucino tantum lacu piſcis eſt, qui octonis pinnis natat. Binæ omnino longis & lubricis, ut anguillis & congris: nullæ, ut murænis, quibus nec branchiæ: hæc omnia flexuoſo corporum impulſu ita mari utuntur, ut ſerpentes terra: in ſicco

quoque repunt, ideo etiam vivaciora talia. Et è planis aliqua non habent pinnas, ut paſtinacæ: ipſa enim latitudine natant: & quæ mollia appellantur, ut polypi, quoniam pedes illis pinnarum vicem præſtant.

CAP. XXI. *De anguillis.*

Anguillæ octonis vivunt annis: durant & ſine aqua ſenis diebus Aquilone ſpirante, Auſtro paucioribus: at hyemem eædem in exigua aqua non tolerant: nec in turbida: ideo circa Vergilias maximè capiuntur, fluminibus tum præcipuè turbidis: paſcuntur noctibus: exanimes piſcium ſolæ non fluitant.

CAP. XXII. *De captura earum in lacu Benaco.*

Lacus eſt Italiæ Benacus, in Veronenſi agro Mincium amnem tranſmittens, ad cujus emerſus annuo tempore Octobri ferè menſe, autumnali ſidere (ut palam eſt) hyemato lacu, fluctibus glomeratę volvuntur in tantum mirabili multitudine, ut in excipulis ejus fluminis, ob hoc ipſum fabricatis, ſingulorum millium globi reperiantur.

CAP. XXIII. *De murana.*

Muræna quocunque tempore parit, cum cæteri piſces ſtato pariant: ova ejus citiſſime creſcunt: in ſicco litore lapſas vulgus coitu ſerpentium impleri putat: Ariſtoteles [6] myrum vocat marem, qui generat: diſcrimen eſſe, quod muræna varia & infirma ſit, myrus unicolor & robuſtus, denteſque extra os habeat. In Gallia Septentrionali murænis omnibus dextra in maxilla ſeptenæ maculæ, ad formam Septentrionis, aureo colore fulgent, duntaxat viventibus, pariterque cum anima extinguuntur. Invenit in hoc animali documenta ſævitiæ Vedius Pollio eques Romanus ex amicis Divi Auguſti, vivariis earum immergens damnata man-

ta mancipia, non tanquam ad hoc feris terrarum non ſufficientibus, ſed quia in alio genere totum pariter hominem diſtrahi ſpectari non poterat. Ferunt aceti guſtu præcipuè eas in rabiem agi: tenuiſſimum his tergus: contra anguillis craſſius eoque verberari ſolitos tradit Verrius prætextatos, & ob id mulctam his dicit non inſtitutam.

CAP. XXIV. *De planis piſcibus.*

Planorum piſcium alterum eſt genus, quod pro ſpina cartilaginem habet, ut raiæ, paſtinacæ, ſquatinæ, torpedo: & quos bovis, lamiæ, aquilæ, ranæ nominibus Græci appellant: quo in numero ſunt ſquali quoque: quamvis non plani. Hæc Græce in univerſum ſelache appellavit Ariſtoteles primus, hoc nomine eis impoſito: nos diſtinguere non poſſumus, niſi cartilaginea appellare libeat: omnia autem carnivora ſunt talia, & ſupina veſcuntur, ut in delphinis diximus: & cum cæteri piſces ova pariant, hoc genus ſolum, ut ea quæ cete appellant, animal parit, excepta quam ranam vocant.

CAP. XXV. *De echeneide.*

Eſt parvus admodum piſcis aſſuetus petris, echeneis appellatus: hoc carinis adhærente naves tardius ire creduntur, inde nomine impoſito, quam ob cauſam amatoriis quoq; veneficiis infamis eſt, & judiciorum ac litium mora: quæ crimina una laude penſat, fluxus gravidarum utero ſiſtens, partuſque continens ad puerperium: in cibos tamen non admittitur. Pedes eum habere arbitratur Ariſtoteles, ita poſita pinnarum multitudine. Mutianus muricem eſſe latiorem purpura, neque aſpero, neque rotundo ore, neque in angulos prodeunte roſtro, ſed ſimplice, concha utroque latere ſeſe colligente: quibus inhærentibus, plenam ventis

ſtetiſſe navem, portantem nuntios à Periandro, ut caſtrarentur nobiles pueri, conchasque quæ id præſtiterint, apud Gnidiorum Venerem coli. Trebius Niger pedalem eſſe, & craſſitudine quinque digitorum: naves morari. præterea hanc eſſe vim ejus aſſervati in ſale, ut aurúm, quod deciderit in altiſſimos puteos, admotus extrahat.

CAP. XXVI. *De varietate naturæ piſcium.*

Mutant coloré, candidæ hyeme mænæ, & fiunt æſtate nigriores: mutat & phycis, reliquo tempore candida, vere varia: eadem piſcium ſola nidificat ex alga, atque in nido parit. Volat hirundo, ſanè perquam ſimilis volucri hirundini: item milvus.

CAP. XXVII. *De lucerna piſce, & dracone marino.*

Subit in ſumma maria piſcis ex argumento appellatus lucerna, linguaq; ignea per os exerta, tranquillis noctibus relucet. Attollit è mari ſeſquipedanea fere cornua, quæ ab his nomen traxit. Rurſus draco marinus captus, atq; immiſſus in harenam, cavernam ſibi roſtro mira celeritate excavat.

CAP. XXVIII. *De piſcibus ſanguine carentibus.*

Piſcium quidam ſanguine carent, de quibus dicemus: ſunt auté tria genera: in primis quæ mollia appellantur: deinde contecta cruſtis tenuibus: poſtremò teſtis concluſa duris. Mollia ſunt, loligo, ſepia, polypus, & cætera ejus generis: his caput inter pedes & ventré: pediculi octoni omnibus: ſepiæ & loligini pedes duo ex his longiſſimi & aſperi, quibus ad ora admovent cibos, & in fluctibus ſe, velut ancoris, ſtabiliunt: cæteri cirri, quibus venantur.

CAP. XXIX. *De loligine, ſepiis, polypis, & nautilis.*

Loligo etiam volitat, extra aquam ſe efferens, quod & pectunculi faciunt, ſagittæ modo. Sepiarũ generis mares varii & nigriores, conſtantiæq; majoris: percuſſæ tridente fœminę auxiliantur: at fœmina

mina icto mare fugit: ambo autem, ubi ſenſere ſe apprehendi, effuſo attramento, quod pro ſanguine his eſt, infuſcata aqua abſconduntur. Polyporum multa genera: terreni majores, quàm pelagii: omnes brachiis, ut pedibus ac manibus, utuntur: cauda verò, quæ eſt biſulca & acuta, in coitu: eſt polypis fiſtula in dorſo, qua tranſmittunt mare: eaque modo in dexteram partem, modo in ſiniſtram transferunt: natant obliqui in caput, quod pradurum eſt ſufflatione viventibus: cæterò per brachia velut acetabulis diſperſis, hauſtu quodam adhæreſcunt, tenent ſupini, ut avelli non queant: vada non apprehendunt: & grandibus minor tenacitas. Soli mollium in ſiccum exeunt, duntaxat aſperum, lævitatem odere. Veſcuntur conchyliorũ carne, quorum conchas complexu crinium frangunt: itaque præjacentibus teſtis cubile eorum deprehenditur: & cum alioqui brutum habeatur animal, ut quod ad manum hominis adnatat, in re quodammodo familiari callet: omnia in domum comportat, dein putamina eroſa carne egerit, adnatantesq; piſciculos ad ea venatur: colorem mutat ad ſimilitudinem loci, & maximè in metu. Ipſum brachia ſua rodere falſa opinio eſt: id enim à [7] congris evenit ei: ſed renaſci, ſicut colotis & lacertis, caudam, haud falſum. Inter præcipua autem miracula eſt, qui vocatur nautilos, ab aliis pompilos: ſupinus in ſumma æquorum pervenit, ita ſe paulatim ſubrigens, ut emiſſa omni per fiſtulã aqua, velut exoneratus ſentina, facile naviget: poſtea prima duo brachia retorquens, membranam inter illa miræ tenuitatis extendit: qua velificante in aura, cæteris ſubremigans brachiis, media cauda, ut gubernaculo, ſe regit: ita vadit alto, Liburnicarũ ludens imagine, &, ſi quid pavoris interveniat, hauſta ſe mergens aqua.

CAP. XXX. *De ozæna, nauplio, & locuſtis.*

Polyporum generis eſt ozæna, dicta à gravi capitis odore, ob hoc maxime murænis eam conſectantibus. Polypi binis menſibus conduntur: ultra bimatum non vivunt: pereunt autem tabe ſemper, fœminæ celerius, & ferè à partu. Non ſunt prætereunda & L. Lucullo Proconſule Bæticæ comperta de polypis, quæ Trebius Niger è comitibus ejus prodidit: avidiſſimos eſſe concharum: illas ad tactum comprimi, præcidentes brachia eorum, ultroque eſcam ex prædante capere: carent conchæ viſu, omnique ſenſu alio, quàm cibi & periculi: inſidiantur ergo polypi apertis, impoſitoque lapillo extra corpus, ne palpitatu ejiciatur, ita ſecuri graſſantur, extrahuntque carnes: illæ ſe contrahunt, ſed fruſtra, diſcuneatæ: tanta ſolertia animalium hebetiſſimis quoque eſt. Præterea negat ullum eſſe atrocius animal ad conficiendum hominem in aqua: luctatur enim complexu, & ſorbet acetabulis, ac numeroſo ſuctu detrahit, cum in naufragos urinanteſve impetum cepit: ſed ſi invertatur, elangueſcit vis: exporrigunt enim ſe reſupinati, mirè omnibus marinis expetentibus odorem quoque eorum: qua de cauſa & naſſis illinuntur. Cætera, quæ idem retulit, monſtro propiora poſſunt videri: Carteiæ in cetariis aſſuetus exire è mari in lacus eorum apertos, atque ibi ſalſamenta populari, convertit in ſe cuſtodum indignationem aſſiduitate furti immodici: ſepes erant objectæ: ſed has tranſcendebat per arborem: nec deprehendi potuit, niſi canum ſagacitate: hi redeuntem circumvaſere noctu, concitique cuſtodes expavere novitatem: primùm omnium magnitudo inaudita erat, deinde color muria obliti, odore diri: quis ibi Polypum expectaſſet,

pectaſſet,

pectaſſet, aut ita cognoſceret? cum monſtro dimicare ſibi videbantur: namque & afflatu terribili canes agebat, nunc extremis crinibus flagellatos, nunc robuſtioribus brachiis clavarum modo incuſſos, ægreque multis tridentibus confici potuit. Oſtendêre Lucullo caput ejus dolii magnitudine, amphorarum quindecim capax, atque (ut ipſius Trebii verbis utar) barbas, quas vix utroque brachio complecti eſſet, clavarum modo toroſas: longas pedum XXX acetabulis ſive caliculis urnalibus pelvium modo, dentes magnitudini reſpondentes: reliquiæ aſſervatæ miraculo, pependere pondo DCC. Sepias quoque & loligines ejuſdem magnitudinis expulſas in litus illud, idem autor eſt. In noſtro mari loligines quinûm cubitorum capiuntur, ſepiæ binûm: neque his bimatu longior vita. Navigeram ſimilitudinem & aliam in Propontide viſam ſibi prodidit Mutianus: concham eſſe acatii modo carinatam, inflexa puppe, prora roſtrata in hac condi nauplium, animal ſepiæ ſimile, ludendi ſocietate ſola: duobus hoc fieri generibus: tranquillo enim vectorem demiſſis palmulis ferire, ut remis: ſi vero flatus invitent, eaſdem in uſu gubernaculi porrigi, pandique concharum ſinus auræ: hujus voluptatem eſſe, ut ferat: illius, ut regat: ſimulque eam deſcendere in duo ſenſu carentia: niſi forte triſti (id enim conſtat) omine navigantium humana calamitas in cauſa eſt. Locuſtæ cruſta fragili muniuntur in eo genere, quod caret ſanguine: latent menſibus quinis: ſimiliter cancri, qui eodem tempore occultantur, & ambo veris principio ſenectutem anguium more exuunt renovatione tergorum. Cætera in undis natant: locuſtæ reptantium modo fluitant: ſi nullus ingruat metus, recto meatu cor-

nibus, quæ ſunt propria rotunditate præpilata, ad latera porrectis: iiſdem erectis in pavore oblique in latera procedunt: cornibus inter ſe dimicant: unum hoc animalium, niſi vivum ferventi aqua incoquatur, fluida carne non habet callum.

CAP. XXXI. *De cancris, echinis, & echinometris.*

Vivunt petroſis locis, cancri mollibus: hyeme aprica litora ſectantur: æſtate in opaca gurgitum recedunt: omnia ejus generis hyeme læduntur, autumno & vere pingueſcunt, & plenilunio magis, quia nocte ſidus tepido fulgore mitificat. Cancrorum genera, carabi, aſtaci, maiæ, paguri, heracleotici, leones, & alia ignobiliora: carabi cauda à cæteris cancris diſtant: in phœnice hippœ vocantur, tantæ velocitatis, ut conſequi non ſit: Cancris vita longa: pedes octoni, omnes in obliquum flexi: fœminæ primus pes duplex, mari ſimplex: præterea bina brachia denticulatis forcipibus: ſuperior pars in primoribus his movetur: inferiore immobili: dextrum brachium omnibus majus: univerſi, ubi aliquando congregantur, os ponti evincere non valent; quamobrem regreſſi circumeunt, apparetque tritum iter. Pinnotheres autem vocatur minimus ex omni genere, ideo opportunus injuriæ: huic ſolertia eſt inanium oſtrearum teſtis ſe condere: & cùm accreverit, migrare in capaciores. Cancri in pavore etiam retrorſum pari velocitate redeunt: dimicant inter ſe, ut arietes, adverſis cornibus incurſantes: contra ſerpentium ictus medentur, Sole Cancri ſignum tranſeunte: & ipſorum, cùm exanimati ſint, corpus transfigurari in Scorpiones narratur in ſicco. Ex eodem genere ſunt echini, quibus ſpinæ pro pedibus: ingredi eſt his, in orbem volvi: itaque detritis

detritis ſæpe aculeis inveniuntur. Ex his echinometræ appellantur, quorum longiſſimæ ſpinæ, calices minimi: nec omnibus idem vitreus color: circa Toronen candidi naſcuntur, ſpina parva: ova omnium amara, quina numero: ora in medio corpore in terram verſa. Tradunt ſævitiam maris præſagire eos, correptisque operari lapillis, mobilitatem pondere ſtabilientes: nolunt volutatione ſpinas atterere: quod ubi videre nautici, ſtatim pluribus ancoris navigia infrænant.

CAP. XXXII. *De cochleis.*

In eodem genere cochleæ, aquatiles terreſtresque, exerentes ſe domicilio, binaque ceu cornua protendentes contrahentesque: oculis carent: itaque corniculis prætentant iter.

CAP. XXXIII. *De pectinibus, murice, & concharum generibus.*

Pectines in mari ex eodem genere habentur, reconditi & ipſi in magnis frigoribus, ac magnis æſtibus: unguesque velut igne lucentes in tenebris, etiam in ore mandentium. Firmioris jam teſtæ murices, & concharum genera: in quibus magna ludentis naturæ varietas, tot colorum differentiæ, tot figuræ, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæſis, in dorſum elatis, lævibus, rugatis, denticulatis, ſtriatis, vertice muricatim intorto, margine in mucronem emiſſo, foris effuſo, intus replicato: jam diſtinctione virgulata, crinita, criſpa, canaliculatim, pectinatim, imbricatim undata, cancellatim reticulata, in obliquum, in rectum expanſa, denſata, porrecta, ſinuata, brevi nodo ligatis, toto latere connexis, ad plauſum apertis, ad buccinam recurvis. Navigant ex his [8] veneriæ, præbentesque concavam ſui partem, & auræ oppo-

 nentes,

nentes, per ſumma æquorum velificant. Saliunt pectines, & extra volitant, ſeque & ipſi carinant.

CAP. XXXIV. *De divitiis marinis.*

Sed quid hæc tam parva commemoro, cum populatio morum atque luxuria non aliunde major, quam è concharum genere, proveniat? Iam quidem ex tota rerum natura damnoſiſſimum mare eſt, tot modis, tot menſis, tot piſcium ſaporibus, quibus pretia capientium periculo fiunt.

CAP. XXXV. *Quomodo, & ubi inveniantur margaritæ.*

Sed quota hæc portio eſt reputantibus purpuras, conchylia, margaritas? Parum ſcilicet fuerat in gulas condi maria, niſi manibus, auribus, capite, totoque corpore à fœminis juxta viriſque geſtarentur. Quid mari cum veſtibus? Quid undis fluctibusque cum vellere? non rectè recipit hæc nos rerum natura, niſi nudos. Eſto, ſit tanta ventri cum eo ſocietas, quid tergori? parum eſt, niſi qui veſcimur periculis, etiam veſtiamur: adeo per totum corpus, animâ hominis quæſita maxime placent. Principium ergo culmenque omnium rerum pretii, margaritæ tenent. Indicus maximè has mittit Oceanus inter illas belluas tales tantasque, quas diximus, per tot maria venientes, tam longo terrarum tractu, è tantis Solis ardoribus; atque Indis quoque in inſulas petuntur, & admodum paucas. Fertiliſſima eſt Taprobane & Toidis, ut diximus in circuitu mundi: item Perimula promontorium Indiæ: præcipue autem laudantur circa Arabiam in Perſico ſinu maris Rubri. Origo atque genitura conchæ, eſt haud multum oſtrearum conchis differens: has ubi genitalis anni ſtimulaverit hora, pandentes ſeſe quadam oſcitatione, impleri roſcido conceptu tradunt, gravidas poſtea

poſtea eniti, partumque concharum eſſe margaritas pro qualitate roris accepti: ſi purus influxerit, candorem conſpici: ſi verò turbidus, & fœtum ſordeſcere, eundem pallere, cœlo minante conceptum: ex eo quippe conſtare, cœlique eis majorem ſocietatem eſſe, quam maris: inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina ſerenum: ſi tempeſtive ſatientur, grandeſcere & partus: ſi fulguret, comprimi conchas, ac pro jejunii modo minui: ſi verò & tonuerit, pavidas ac repente compreſſas, quæ vocant phyſemata, efficere, ſpecie modo inani inflatam ſine corpore: hos eſſe concharum abortus. Sani quidem partus multiplici conſtant cute, non improprie callum ut exiſtimari corporis poſſit: itaque & purgantur à peritis. Miror ipſo tantum eos cœlo gaudere; Sole rubeſcere, candoremque perdere, ùt corpus humanum: quare præcipuum cuſtodiunt pelagiæ, altius merſæ, quam ut penetrent radii: flaveſcunt tamen & illæ ſenecta, rugiſque torpeſcunt: nec niſi juventa conſtat ille, qui quæritur, vigor: craſſeſcunt etiam in ſenecta, conchiſque adhæreſcunt: nec iis avelli queunt, niſi lima. Quibus una tantum eſt facies, & ab ea rotunditas, averſis planities, ob id tympania nominantur: cohærentes videmus in conchis hac dote unguenta circunferentibus. Cætero in aqua mollis unio, exemptus protinus dureſcit: concha ipſa cum manum videt comprimit ſeſe, operitque opes ſuas, gnara propter illas ſe peti: manumque ſi præveniat, acie ſua abſcindit, nulla juſtiore pœna; & aliis munita ſuppliciis: quippe inter ſcopulos major pars invenitur: ſed in alto quoque comitantur marinis canibus: nec tamen aures fœminarum arcentur. Quidam tradunt, ſicut apibus, ita concharum examinibus

nibus ſingulas magnitudine & vetuſtate pręcipuas eſſe veluti duces, miræ ad cavendum ſolertiæ: has urinantium cura peti: illis captis, facile cæteras palantes retibus includi: multo deinde obrutas ſale in vaſis fictilibus, eroſa carne omni, nucleos quoſdam corporum, hoc eſt, uniones decidere in ima. Vſu atteri non dubium eſt, coloremque indiligentia mutari. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, levore, pondere, haud promptis rebus, in tantum ut nulli duo reperiantur indiſcreti: unde nomen unionum Romanæ ſcilicet impoſuere deliciæ: nam id apud Græcos non eſt, ne apud Barbaros quidem inventores ejus aliud, quam margaritæ. Et in candore ipſo magna differentia: clarior in rubro mari repertus: Indicus ſpecularium lapidum ſquamas aſſimilat, aliàs magnitudine præcellens: ſumma laus coloris eſt exaluminatos vocari. Et procerioribus ſua gratia eſt elenchos appellant faſtigiata longitudine, alabaſtrorum figura in pleniorem orbem deſinentes: hos digitis ſuſpendere, & binos ac ternos auribus, fœminarum gloria eſt: ſubeunt luxuriæ ejus nomina & tædia exquiſita 9 perditiore portatu: ſiquidem cum id fecere, crotalia appellant, ceu ſono quoque gaudeant, & colliſu ipſo margaritarum: affectantque jam & pauperes, lictorem fœminæ in publico unionem eſſe dictitantes. Quin & pedibus, nec crepidarum tantum obſtragulis, ſed totis ſocculis addunt: neque enim geſtare jam margaritas, niſi calcent, ac per uniones etiam ambulent, ſatis eſt. In noſtro mari reperiri ſolebant, crebrius circa Boſphorum Thracium, rufi ac parvi in conchis, quas myas appellant: at in Arcanania, quæ vocatur pinna, gignit: quo apparet non uno conchæ genere naſci. Namque & Iuba tradit, Arabicis

bicis concham eſſe ſimilem pectini inſecto, hirſutam echinorum modo, ipſum unionem in carne, grandini ſimilem: conchæ non tales ad nos afferuntur. nec in Arcanania autem laudati reperiuntur, enormes ferè, colorisque marmorei: meliores circa Actium, ſed & hi parvi: & in Mauritaniæ maritimis. Alexander Polyhiſtor & Sudines ſeneſcere eos putant, coloremque expirare: eorum corpus ſolidum eſſe manifeſtum eſt, quòd nullo lapſu franguntur. Non autem ſemper in media carne reperiuntur, ſed aliis atque aliis locis: vidimusque jam in extremis etiam marginibus velut concha exeuntes: & in quibuſdam quaternos quinosque. Pondus ad hoc ævi ſemunciæ, pauci ſingulis ſcrupulis exceſſere. In Britannia parvos atque decolores naſci certum eſt: quoniam Divus Iulius thoracem, quem Veneri Genitrici in templo ejus dicavit, ex Britannicis margaritis factum voluerit intelligi. Lolliam Paulinam, quæ fuit Caii principis matrona, ne ſerio quidem ac ſolenni cæremoniarum aliquo apparatu, ſed mediocrium etiam ſponſalium cœna, vidi ſmaragdis margaritisque opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, ſpiris, auribus, collo, manibus digitisque: quæ ſumma quadringenties H-S colligebat: ipſam confeſtim paratam nuncupationem tabulis probare: nec dona prodigi principis fuerant, ſed avitæ opes, provinciarum ſcilicet ſpoliis partæ: hic eſt rapinarum exitus: hoc fuit quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto Oriente, interdicta amicitia à Caio Cæſare Auguſti filio venenum biberet, ut neptis ejus quadringenties H-S operta ſpectaretur ad lucernas. Computet nunc aliquis ex altera parte, quantum Curius aut Fabricius in triumphis tulerint:

rint: imaginetur illorum fercula, & ex altera parte Lolliam, unam imperii mulierculam accubantem: non illos curru detractos, quam in hoc viciſſe malit? Nec hæc ſumma luxuriæ exempla ſunt: duo fuêre maximi uniones per omne ævum: utrunque poſſedit Cleopatra, Ægypti reginarum noviſſima, per manus Orientis regum ſibi traditos: hæc, cum exquiſitis quotidie Antonius ſaginaretur epulis, ſuperbo ſimul ac procaci faſtu, ut regina meretrix, lautitiam ejus omnem apparatumque obtrectans, quærente eo quid aſtrui magnificentiæ poſſit, reſpondit, una ſe cœna centies H-S abſumpturam: cupiebat diſcere Antonius, ſed fieri poſſe non arbitrabatur: ergo ſponſionibus factis, poſtero die quo judicium agebatur, magnificam aliàs cœnam, ne dies periret, ſed quotidianam Antonio appoſuit, irridenti, computationemque expoſtulanti: at illa corollarium id eſſe, conſumpturamque ſe ea cœna taxationem confirmans, ſolamque ſexcenties H-S cœnaturam, inferri menſam ſecundam juſſit; ex præcepto miniſtri unum tantum vas ante eam poſuere aceti, cujus aſperitas visque in tabem margaritas reſolvit: gerebat auribus cum maximè ſingulare illud, & vere naturæ unicum opus: itaque expectante Antonio quidnam eſſet actura, detractum alterum merſit, ac liquefactum obſorbuit: injecit alteri manum L. Plancus, judex ſponſionis ejus, eum quoque paranti ſimili modo abſumere, victumque Antonium pronuntiavit, homine irato. Comitetur fama unionis ejus parem, capta illa tantæ quæſtionis victrice regina diſſectum, ut eſſet in utrisque Veneris auribus Romæ in Pantheo dimidia eorum cœna: non ferent tamen hanc palmam ſpoliabunturque etiam luxuriæ gloria. Prior id fe-

id fecerat Romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius Tragœdi Æſopi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres, ne in Triumviratu ſuo nimis ſuperbiat Antonius, pene hiſtrioni comparatus, & quidem nulla ſponſione ad hoc producto: quod id magis regium erat: ſed ut experiretur in gloria palati, quid ſaperent margaritæ: atque ut mire placuere, ne ſolus hoc ſciret, ſingulos uniones conviviis abſorbendos dedit. Romæ in promiſcuum ac frequentem uſum veniſſe, Alexandria in ditionem redacta: primum autem cœpiſſe circa Syllana tempora minutas & viles Feneſtella tradit manifeſto errore, cùm Ælius Stilo Iugurthino bello unionum nomen impoſitum maxime grandibus margaritis prodat. Et hoc tamen æternæ prope poſſeſſionis eſt: ſequitur hæredem, in mancipatum venit, ut prædium aliquod; Conchylia & purpuras omnis hora atterit, quibus eadem mater luxuria paria pene etiam margaritis pretia fecit.

CAP. XXXVI. *De natura purpuræ, & muricis.*

Purpuræ vivunt annis plurimum ſeptenis: latent, ſicut murices, circa Canis ortum tricenis diebus: congregantur verno tempore, mutuoque attritu lentorem cujuſdam ceræ ſalivant: ſimili modo & murices. Sed purpuræ florem illum tingendis expetitum veſtibus, in mediis habent faucibus: liquoris hic minimi eſt in candida vena, unde pretioſus ille bibitur nigrantis roſæ colore ſublucens: reliquum corpus ſterile: vivas capere contendunt, quia cum vita ſuccum eum evomunt: & majoribus quidem purpuris detracta concha auferunt: minores trapetis frangunt, ita demum rorem eum excipientes Tyrii. Præcipuus hic Aſiæ, in

in Meninge Africæ, & Gætulo litore Oceani, in Laconica Europæ: huic faſces ſecuresque Romanæ viam faciunt: idemque pro majeſtate pueritiæ eſt: diſtinguit ab equite Curiam: Diis advocatur placandis: omnemque veſtem illuminat: in triumphali miſcetur auro: quapropter excuſata & purpuræ ſit inſania. Sed unde conchyliis pretia? quis virus grave in fuco, color auſterus in glauco, & iraſcenti ſimilis mari? Lingua purpuræ longitudine digitali, qua paſcitur perforando reliqua conchylia, tanta duritia aculeo eſt: aqua dulci necantur, & ſicubi flumen immergitur: alioqui captæ, diebus quinquagenis vivunt, ſaliva ſua. Conchæ omnes celerrime creſcunt, præcipue purpuræ: anno magnitudinem implent. Quod ſi hactenus tranſcurrat expoſitio, fraudatam profecto ſe luxuria credat, nosque indiligentiæ damnet: quamobrem perſequemur etiam officinas: ut tanquam in vita frugum noſcitur ratio, ſic omnes, qui iſtis gaudent, præmia vitæ ſuæ calleant. Concharum ad purpuras & conchylia eadem quidem eſt materia, ſed diſtat temperamento: duo ſunt genera: Buccinum minor concha, ad ſimilitudinem ejus buccini, quo ſonus editur: unde & cauſa nomini, rotunditate oris in margine inciſa: alterum purpura vocatur, cuniculatim procurrente roſtro, & cuniculi latere introrſus tubulato, qua proferatur lingua: præterea clavatum eſt ad turbinem uſque aculeis in orbem ſeptenis fere, qui non ſunt buccino, ſed utrisque orbes totidem, quot habeant annos. Buccinum non niſi petris adhæret, circaque ſcopulos legitur.

CAP. XXXVII. *Quot ſint genera.*

Purpuræ, nomine alio pelagiæ vocantur: earum genera plura, pabulo & ſolo diſcreta: lutenſe putri

putri limo, & algenſe enutritum alga, viliſſimum: utrisque melius Tenienſe, in Tenei maris ora collectum: hoc quoque tamen etiamnum levius atque dilutius: calculoſæ appellantur à calculo maris, mire apto conchyliis: & longe optimum purpuris Dialutenſe, id eſt vario ſoli genere paſtum. Capiuntur autem purpuræ parvulis rarisque textu veluti naſſis in alto jactis: ineſt iis eſca, cluſiles mordacesque conchæ, ceu mitulos videmus: has ſemineces, ſed redditas mari avido hiatu reviviſcentes, appetunt purpuræ, porrectisque linguis infeſtant: at illæ aculeo extimulatæ claudunt ſeſe, comprimuntque mordentia: ita pendentes aviditate ſua purpuræ tolluntur.

CAP. XXXVIII. *Quo capiantur tempore.*

Capi eas poſt Canis ortum, aut ante vernum tempus utiliſſimum: quoniam cum fœtificavere, fluxos habent ſuccos: ſed id tingentium officinæ ignorant, cum ſumma vertatur in eo. Eximitur poſtea vena, quam diximus: cui addi ſalem neceſſarium, ſextarios ferme in libras centenas: macerari triduo, juſtum: quippe major vis tanto, quanto recentior. Fervere in plumbo, ſingulisque aquæ amphoris centenas atque quinquagenas medicaminis libras æquari, ac modico vapore torreri, & ideo longinquæ fornacis cuniculo: ita deſpumatis ſubinde carnibus, quas hæſiſſe venis neceſſe eſt, decimo ferme die liquata cortina, vellus elutriatum mergitur in experimentum: & donec ſpei ſatis fiat, uritur liquor. Rubens color nigrante deterior: quinis lana potat horis, rurſusque mergitur carminata, donec omnem ebibat ſaniem. Buccinum per ſe damnatur, quoniam fucum remittit: Pelagio [10] admodum alligatur, nimiæque ejus nigritiæ dat auſteritatem illam nitoremque, qui

quæ-

quæritur, cocci: ita permiſtis viribus alterum altero excitatur, aut aſtringitur; ſumma medicaminum in libras vellerum, buccini ducenta, pelagii cxi ita ſit amethyſti color eximius ille. At Tyrius pelagio primum ſatiatur immatura viridique cortina: mox permutatur in buccino: laus ei ſumma, color ſanguinis concreti, nigricans aſpectu, idemque ſuſpectu refulgens: unde & Homero purpureus dicitur ſanguis.

CAP. XXXIX. *Romæ quando uſus purpuræ.*

Purpuræ uſum Romæ ſemper fuiſſe video, ſed Romulo in trabea: nam toga prætexta, & latiore clavo Tullum Hoſtilium è regibus primum uſum, Hetruſcis devictis, ſatis conſtat. Nepos Cornelius, qui Divi Auguſti principatu obiit: Me, inquit, juvene violacea purpura vigebat, cujus libra denariis centum vænibat: nec multo poſt rubra Tarentina: huic ſucceſſit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi: hac P. Lentulus Spinter Ædilis curulis primus in prætexta uſus improbabatur: qua purpura quis non jam, inquit, triclinaria facit? Spinter Ædilis fuit urbis conditæ anno ſeptingenteſimo, Cicerone Conſule. Dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta eſſet, veluti magnifico impendio, qualiter nunc omnes pene commodiores purpuræ tinguntur. In conchyliata veſte cætera eadem ſine buccino: [11] præterque jus temperatur aqua, pro inviſo humani potus excremento: dimidia & medicamina adduntur: ſic gignitur laudatus ille pallor, ſaturitate fraudata, tantoque dilutior, quanto magis vellera eſuriunt.

CAP. XL. *De pretio earum.*

Pretia medicamento ſunt quidem pro fertilitate litorum viliora: non tamen uſquam pelagii libras

bras qũinquagenos nummos excedere, & buccini centenos ſciant, qui iſta mercantur immenſo. Sed alia ſunt è fine initia: juvatque ludere impendio, & luſus geminare miſcendo iterum, & ipſa adulterare adulteria naturæ: ſicut teſtudines tingere, argentum auro confundere, ut electra fiant, addere his æra, ut Corinthia.

CAP. XLI. *De tingendo amethyſtino, & cocco, & hyſgino.*

Non eſt ſatis abſtuliſſe gemmę nomen amethyſtum: rurſum abſolutus inebriatur Tyrio, ut ſit ex utroque nomen improbum, ſimulque luxuria duplex: & cum confecere conchylia, tranſire melius in Tyrium putant. Pœnitentia hoc primum debet inveniſſe, artifice mutante quod damnabat: inde ratione nata, votum quoque factum è vitio portentoſis ingeniis, & gemina demonſtrata via luxuriæ, ut color alius operiretur alio, ſuavior ita fieri leniorque dictus. Quin & terrena miſcere, coccoque tinctum, Tyrio tingere, ut fieret hyſginum. Coccum Galatiæ rubens granum, ut dicemus in terreſtribus, aut circa Emeritam Luſitaniæ, in maxima laude eſt: verùm ut ſimul peragantur nobilia pigmenta, anniculo grano languidus ſuccus: idem à quadrimo evanidus: ita nec recenti vires, neq; ſeneſcenti. Abunde tractata eſt ratio, qua ſe virorum juxta fœminarumque forma credit ampliſſimam fieri.

CAP. XLII. *De pinna, & pinnotere, & aquitilium ſenſu.*

Concharum generis & pinna eſt: naſcitur in limoſis ſubrecta ſemper, nec unquam ſine cómite, quem pinnoterem vocant, alii pinnophylacem: is eſt ſquilla parva: alibi cancer dapis aſſectator: pandit ſe pinna luminibus orbum corpus intus minutis pi-

tis piſcibus præbens : aſſultant illi protinus, & ubi licentia audacia crevit, implent eam : hoc tempus ſpeculatus index, morſu levi ſignificat: illa ore compreſſo, quicquid incluſit, exanimat, partemque ſocio tribuit. Quo magis miror, quoſdam exiſtimaſſe, aquatilibus nullum ineſſe ſenſum: novit torpedo vim ſuam, ipſa non torpens: merſaque in limo ſe occultat, piſcium qui ſecuri ſupernatantes obtorpuere, corripiens : hujus jecori teneritas nulla præfertur. Nec minor ſolertia ranæ, quæ in mari piſcatrix vocatur : eminentia ſub oculis cornicula turbato limo exerit, aſſultantes piſciculos attrahens, donec tam propè accedant, ut aſſiliat. Simili modo ſquatina, & rhombus abditi pinnas exertas movent ſpecie vermiculorum : itemque quæ vocatur raia : nam paſtinaca latrocinatur ex occulto, tranſeuntes radio (quod telum eſt ei) figens : argumenta ſolertiæ hujus, quod tardiſſimi piſcium hi, mugilem velociſſimum omnium habentes in ventre reperiuntur.

CAP. XLIII. *De ſcolopendris, vulpibus, & glanis.*

Scolopendræ terreſtribus ſimiles, quas centipedes vocant, hamo devorato omnia interanea evomunt, donec hamum egerant, deinde reſorbent : at vulpes marinæ, ſimili in periculo glutiunt amplius uſque ad infirma lineæ, quæ facile prærodant: cautius qui glanis vocatur: adverſos mordet hamos, nec devorat, ſed eſca ſpoliat.

CAP. XLIV. *De ariete piſce.*

Graſſatur aries, ut latro : & nunc grandiorum navium in ſalo ſtantium occultatus umbra, ſi quem nandi voluptas invitet, expectat : nunc elato extra aquam capite, piſcantium cymbas ſpeculatur, occultusque adnatans mergit.

CAP. XLV. *De his quæ tertiam naturam habent, non animalium neque fruticum, & de urticis, & ſpongiis.*

Equidem & his ineſſe ſenſum arbitror, quæ nec animalium, nec fruticum, ſed tertiam ex utroque naturam habent, urticis dico, & ſpongiis. Vrticæ noctu vagantur, noctuque mutantur: carnoſæ frondis his natura: & carne veſcuntur: vis prutitu mordax, eademque quæ terreſtris urticæ: contrahit ergo ſe quam maximè rigens, ac prænatante piſciculo frondem ſuam ſpargit, complectensque devorat: alias marcenti ſimilis, & jactari ſe paſſa fluctu algæ vice, contactos piſces, attrituque petræ ſcalpentes pruritum, invadit. Eadem noctu pectines & echinos perquirit: dum admoveri ſibi manum ſentit, colorem mutat & contrahitur: tacta uredinem mittit, paulumq; ſi fuit intervalli, abſconditur. Ora ei in radice eſſe traduntur: excrementa per ſumma tenui fiſtula reddi. Spongiarum tria genera accipimus: ſpiſſum ac prædurum & aſperum, tragos id vocatur: minus ſpiſſum & mollius, manon: tenue denſumque, ex quo penicilli, Achilleum. Naſcuntur omnes in petris: aluntur conchis, piſce, limo: intellectum ineſſe his apparet, quia ubi avulſorem ſenſere, contractæ multo difficilius abſtrahuntur: hoc idem fluctu pulſante faciunt: vivere eſca, manifeſto conchæ minutæ in his repertæ oſtendunt: circa Toronen veſci illis avulſas etiam ajunt, & ex relictis radicibus recreſcere: in petris cruoris quoque inhæret color, Africis præcipuè, quæ generantur in Syrtibus. Maximæ fiunt manæ, ſed molliſſimæ, circa Lyciam: in profundo autem, nec ventoſo, molliores: in Helleſponto aſperæ, & denſæ circa Maleam: putreſcunt in apricis locis: ideò optimæ in gurgi-

gurgitibus. Viventibus idem, qui mandentibus, nigricans color: adhærent nec parte, nec totæ: interſunt enim fiſtulæ quædam inanes, quaternæ ferè aut quinæ, per quas paſci exiſtimantur: ſunt & aliæ, ſed ſupernè concretæ: & ſubeſſe membrana quædam radicibus earum intelligitur: vivere conſtat longo tempore. Peſſimum omnium genus eſt earum, quæ aplyſiæ vocantur, quia elui non poſſunt, in quibus magnæ ſunt fiſtulæ, & reliqua denſitas ſpiſſa.

CAP. XLVI. *De caniculis marinis.*

Canicularum maximè multitudine circa eas urinantes gravi periculo infeſtantur: ipſi ferunt & nubem quandam craſſeſcere ſuper capita, planorum piſcium ſimilem, prementem eos, arcentemque à reciprocando, & ob id ſtilos præacutos lineis annexos habere ſeſe: quia niſi perfoſſę ita non recedant, caliginis & pavoris, ut arbitror, opere: nubem enim & nebulam (cujus nomine id malum appellant) inter animalia haud ullam comperit quiſquam. At cum caniculis atrox dimicatio: inguina, & calces, omnemque candorem corporum appetunt: ſalus una in adverſas eundi, ultroque terrendi: pavet enim hominem æque ac terret· & ſors æqua in gurgite: ut ad ſumma aquæ ventum eſt, ibi periculum anceps, adempta ratione contra eundi, dum conetur emergere: & ſalus omnis in ſociis: funem illi religatum ab humeris ejus trahunt: hunc dimicans, ut ſit periculi ſignum, læva quatit: dextra apprehenſo ſtilo in pugna eſt: modicus alias tractus: ut prope carinam ventum eſt, niſi præceleri vi repentè rapiant, abſumi ſpectant: ac ſæpè jam ſubducti, è manibus auferuntur, ſi non trahentium opem, conglobato corpore in pilę modum ipſi adjuvere. Protendunt quidem tridentes

tes alii: ſed monſtro ſolertia eſt navigium ſubeundi, atque ita è tuto præliandi: omnis ergo cura ad ſpeculandum hoc malum inſumitur:

CAP. XLVII. *De his, quæ ſilicea teſta includuntur, & quæ ſine ullo ſenſu, & de reliquis ſordidis animalibus.*

Certiſſima eſt ſecuritas vidiſſe planos piſces: quia nunquam ſunt, ubi maleficæ beſtiæ: qua cauſa urinantes ſacros appellant eos. Silicea teſta incluſis fatendum eſt nullum eſſe ſenſum, ut oſtreis: multis eadem natura, quæ frutici, ut holothuriis, pulmonibus, ſtellis: adeoque nihil non gignitur in mari, ut cauponarum etiam æſtiva animalia, pernici moleſta ſaltu, & quæ capillus maximè celat, exiſtant, & circumglobata eſcæ ſæpe extrahantur: quæ cauſa ſomnum piſcium in mari noctibus infeſtare exiſtimatur: quibuſdam verò ipſis innaſcuntur, quo in numero Chalcis accipitur.

CAP. XLVIII. *De venenatis marinis.*

Nec venena ceſſant dira, ut in lepore: qui in Indico mari etiam tactu peſtilens, vomitum diſſolutionemque ſtomachi protinus creat: in noſtro offa informis, colore tantum lepori ſimilis: in Indis, & magnitudine, & pilo duriore; tantum nec vivus ibi capitur. Æque peſtiferum animal araneus, ſpinæ in dorſo aculeo noxius: ſed nullum uſquam execrabilius, quàm radius ſuper caudam eminens trygonis, quam noſtri paſtinacam appellant, quincunciali magnitudine: arbores infixus radici necat: arma, ut telum, perforat, vi ferri & veneni malo.

CAP. XLIX. *De morbis piſcium.*

Morbos univerſa genera piſcium, ut cætera animalia etiam fera, non accipimus ſentire: verùm ægrotare ſingulos, manifeſtum facit aliquorum

rum macies, cum in eodem genere præpingues alii capiantur.

CAP. L. *De generatione eorum mira.*

Quonam modo generent, deſiderium & admiratio hominum differri non patitur. Piſces attritu ventrium coeunt, tanta celeritate ut viſum fallant: delphini, & reliqua cete, ſimili modo, paulò diutius. Fœmina piſcis coitus tempore marem ſequitur, ventrem ejus roſtro pulſans: ſub partum mares fœminas ſimiliter, ova veſcentes earum. Nec ſatis eſt generationi per ſe coitus, niſi editis ovis, inter ſe verſando mares & fœminæ vitale aſperſerint virus. Non omnibus id contingit ovis in tanta multitudine: alioqui replerentur maria & ſtagna, cum ſinguli uteri innumerabilia concipiant.

CAP. LI. *Item de generatione, & qui piſces ova pariant.*

Piſcium ova in mari creſcunt, quædam ſumma celeritate, ut murænarum, quædam paulò tardius. Plani piſcium quibus cauda non eſt, aculeatique, ut teſtudines in coitu ſuperveniunt: polypi crine uno fœminæ naribus adnexo: ſepiæ & loligines linguis componentes inter ſe brachia, & in contrarium nantes: ore & pariunt. Sed polypi in terram verſo capite coeunt: reliqua mollium tergis, ut canes: item locuſtæ & ſquillæ, cancri, ore: ranæ ſuperveniunt, prioribus pedibus alas fœminæ mare apprehendente, poſterioribus clunes: pariunt minimas carnes nigras, quas gyrinos vocant, oculis tantum & cauda inſignes: mox pedes figurantur, cauda findente ſe in poſteriores: mirumque, ſemeſtri vita reſolvuntur in limum nullo cernente, & rurſus vernis aquis renaſcuntur, quæ fuere,
12 naturæ perinde occulta ratione, cum omnibus annis id eveniat: & mituli & pectines ſponte naturæ

turæ in harenoſis proveniunt: quæ durioris teſtæ ſunt, ut murices, purpuræ, ſalivario lentore: (ſicut aceſcente humore culices, atque ſpuma maris incaleſcente, cum admiſſus eſt imber) quæ verò ſiliceo tegmine operiuntur, ut oſtrea, putreſcente limo, aut ſpuma circa navigia diutius ſtante, defixosque palos & lignum maximè: nuper compertum in oſtreariis, humorem iis fœtificum lactis modo effluere. Anguillæ atterunt ſe ſcopulis: ea ſtrigmenta viviſcunt: nec alia eſt earum procreatio. Piſcium diverſa genera non coëunt, præter ſquatinam & raiam: ex quibus naſcitur priori parte raiæ ſimilis, & nomen ex utroque compoſitum apud Græcos trahit. Quædam tempore anni gignuntur, & in humore, & in terra: vere pectines, limaces, hirundines; eodem tempore evaneſcunt. Piſcium lupus & trichias bis anno parit & ſexatiles omnes: mulli ter, ut chalcis; cyprinus ſexies; ſcorpiones bis ac ſargi, vere & autumno. Ex planis ſquatina ſola bis, autumno & Vergiliarum occaſu: plurimi piſcium tribus menſibus, Aprili, Majo, Iunio: ſalpæ autumno: ſargi, torpedo, ſquali circa æquinoctium: molles vere: ſepia omnibus menſibus: ova ejus glutino atramenti ad ſpeciem uvæ cohærentia, maſculus proſequitur afflatu, alias ſterileſcunt. Polypi hyeme coëunt, pariunt vere ova tortili vibrata pampino, tanta fœcunditate, ut multitudinem ovorum occiſi non recipiant cavo capitis, quo prægnantes tulere: ea excludunt quinquageſimo die, è quibus multa propter numerum intercidunt. Locuſtæ, & reliqua tenuioris cruſtæ, ponunt ova ſuper ova, atque ita incubant: polypus fœmina modo in ovis ſedet, modo cavernam cancellato brachiorum implexu claudit: ſepia & in terreno parit inter harundines,

aut ſicubi enata alga: excludit quintodecimo die. Loligines in alto conſerta ova edunt, ut ſepiæ. Purpuræ, murices ejuſdemque generis, vere pariunt: Echini ova pleniluniis habent hyeme: & cochleæ hyberno tempore naſcuntur: torpedo octogenos fœtus habens invenitur: eaque intra ſe parit ova præmollia, in alium locum uteri transferens, atque ibi excludens: ſimili modo omnia, quæ cartilaginea appellavimus: ita fit, ut ſola piſcium, & animal pariant, & ova concipiant. Silurus mas ſolus omnium edita cuſtodit ova, ſæpe & quinquagenis diebus, ne abſumantur ab aliis: cæteræ fœminæ in triduo excludunt, ſi mas attigit: Acus, ſive belone, unus piſcium dehiſcente propter multitudinem utero parit: à partu coaleſcit vulnus: quod & in cæcis ſerpentibus tradunt. Mus marinus in terra ſcrobe effoſſo parit ova, & obruit terra: rurſus triceſimo die refoſſa aperit, fœtumque in aquam ducit.

CAP. LII. *De vulvis piſcium.*

Erythini & chanæ vulvas habere traduntur: qui trochos appellatur à Græcis, ipſe ſe inire: aquatilium omnium fœtus inter initia viſu carent.

CAP. LIII. *De longiſſima vita piſcium.*

Ævi piſcium memorandum nuper exemplum accepimus. Pauſilypum villa eſt Campaniæ, haud procul Neapoli, in ea in Cæſaris piſcinis à Pollione Vedio conjectum piſcem, ſexageſimum poſt annum expiraſſe ſcribit Anneus Seneca, duobus aliis æqualibus ejus ex eodem genere etiam tunc viventibus. Quæ mentio piſcinarum admonet, ut paulò plura dicamus hac de re, priuſquam digrediamur ab aquatilibus.

CAP. LIV.

CAP. LIV. *De vivariis oſtrearum, & quis ea primus invenerit.*

Oſtrearum vivaria primus omnium Sergius Orata invenit in Bajano, ætate L. Craſſi Oratoris, ante Marſicum bellum: nec gulæ cauſa, ſed avaritiæ, magna vectigalia tali ex ingenio ſuo percipiens, ut qui primus penſiles invenit balineas, ita magonizatas villas ſubinde vendendo. Is primus optimum ſaporem oſtreis Lucrinis adjudicavit, quando eadem aquatilium genera aliubi atque alibi meliora: ſicut lupi piſces in Tiberi amne inter duos pontes, rhombus Ravennæ, murenæ in Sicilia, elops Rhodi: & alia genera ſimiliter, ne culinarum cenſura peragatur. Nondum Britannica ſerviebant litora, cum Orata Lucrina nobilitabat: poſtea viſum tanti in extremam Italiam petere Brundiſium oſtreas: ac ne lis eſſet inter duos ſapores, nuper excogitatum, famem longæ advectionis à Brunduſio compaſcere in Lucrino. Eadem ætate prior Lucinius Muræna, reliquorum piſcium vivaria invenit; cujus deinde exemplum nobilitas ſecuta eſt, Philippi, Hortenſii: Lucullus exciſo etiam monte juxta Neapolim majore impendio, quàm villam ædificaverat, euripum & maria admiſit: qua de cauſa Magnus Pompeius Xerxen togatum eum appellabat. Tricies piſcinæ à defuncto illo væniere piſces.

CAP. LV. *Qui primus murænarum vivaria fecerit.*

Murænarum vivarium privatim excogitavit C. Hirius ante alios, qui cœnis triumphalibus Cæſaris Dictatoris ſex millia numero murænarum mutuo appendit: nam permutare quidem pretio noluit, aliave merce: hujus villam intra, quàm modicam, quadragies piſcinæ vænierunt. Invaſit

deinde ſingulorum piſcium amor: apud Baulos in parte Bajana piſcinam habuit Hortenſius Orator, in qua murænam adeò dilexit, ut exanimatam fleſſe credatur. In eadem villa, Antonia Druſi, murænæ, quam diligebat, inaures addidit: cujus propter famam nonnulli Baulos videre concupiverunt.

CAP. LVI. *De cochlearum vivariis, & quis primus inſtituit.*

Cochlearum vivaria inſtituit Fulvius Hirpinus in Tarquinienſi, paulo ante civile bellum, quod cum Pompeio Magno geſtum eſt, diſtinctis quidem generibus earum, ſeparatim ut eſſent albæ, quę in Reatino agro naſcuntur; ſeparatim illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Africanæ, quibus fœcunditas: ſolitanæ, quibus nobilitas. Quin & ſaginam earum commentus eſt, ſapa & farre, aliisque generibus, ut cochleæ quoque altiles ganeam implerent: cujus artis gloria in eam magnitudinem perductæ ſint, ut octoginta quadrantes caperent ſingularum calices, autor eſt M. Varro.

CAP. LVII. *De piſcibus terrenis.*

Piſcium genera etiamnum à Theophraſto mira produntur: circa Babylonis rigua decedentibus fluviis, in cavernis aquas habentibus remanere quoſdam,. inde exire ad pabula pinnulis gradientes, crebro caudæ motu, contraque venanteis refugere in ſuas cavernas, & in iis obverſos ſtare: capita eorum eſſe ranæ marinæ ſimilia, reliquas partes gobiorum, branchias ut cæteris piſcibus. Circa Heracleam & Cromnam, & Lycum, & multifariam in Ponto unum genus eſſe, quod extremas fluminum aquas ſectetur, cavernasque faciat ſibi in terra, atque in his vivat, etiam reciprocis amnibus ſiccato litore: effodi ergo: motu demum

mum corporum vivere eos approbant. Circa Heracleam eandem, eodemque Lyco amne decedente, ovis relictis in limo generari piſces, qui ad pabula petenda palpitent exiguis branchiis; quod fieri non indigis humoris: propter quod & anguillas diutius vivere exemptas aquis: ova autem in ſicco maturari, ut teſtudinum. Eadem in Ponti regione apprehendi glacie, piſcium maximè gobiones, non niſi patinarum calore vitalem motum fatentes: in his quidem, tametſi mirabilis, eſt tamen aliqua ratio. Idem tradit in Paphlagonia effodi piſces, gratiſſimos cibis, terrenos, altis ſcrobibus, in his locis ubi nullæ reſtagnent aquæ: miraturque & ipſe, gigni ſine coitu: humoris quidem vim aliquam ineſſe, quam puteis, arbitratur, cum in nonnullis reperiantur piſces: quicquid eſt hoc, certè minus admirabile talparum facit vita ſubterranei animalis, niſi fortè vermium terrenorum & piſcibus natura ineſt.

CAP. LVIII. *De murib us Nili.*

Verùm omnibus his fidem Nili inundatio affert, omnia excedentem miracula, quippe detegente eo muſculi reperiuntur inchoato opere genitalis aquæ terræque, jam parte corporis viventes, noviſſima effigie etiamnum terrena.

CAP. LIX. *De anthia piſce, & quomodo capiatur.*

Nec de anthia piſce ſileri convenit, quæ pleroſque adverto credidiſſe: Chelidonias inſulas diximus Aſiæ, ſcopuloſi maris, ante promontorium ſitas: ibi frequens hic piſcis, & celeriter capitur, uno genere: parvo navigio, & concolori veſte, eademque hora per aliquot dies continuos piſcator enavigat certo ſpatio, eſcamque projicit: quicquid ex eo mittitur, ſuſpecta fraus prædæ eſt: ca-

vensque quod timuit, cum id ſæpe factum eſt, unus aliquando conſuetudine invitatus anthias, eſcam appetit: notatur hic intentione diligenti, ut author ſpei, conciliatorque capturæ: (neque enim eſt difficile, cum per aliquot dies ſolus accedere audeat:) tandem & aliquos invenit, paulatimque comitatior, poſtremò greges adducit innumeros, jam vetuſtiſſimis quibusque aſſuetis piſcatorem agnoſcere, & è manu cibum rapere: tum ille paulum ultra digitos in eſca jaculatus hamum, ſingulos [13] involat verius quàm capit, ab umbra navis brevi conatu rapiens, ita ne cæteri ſentiant, alio intus excipiente centonibus raptum, ne palpitatio ulla aut ſonus cæteros abigat: conciliatorem noſſe ad hoc prodeſt, ne capiatur: parcit piſcator fugituro in reliquum gregem. Ferunt diſcordem ſocium, duci inſidiatum pulchre noto, cepiſſeque malefica voluntate: agnitum in macello à ſocio, cujus injuria erat, & dati damni formulam editam, condemnatumque: addidit Mutianus æſtimata lite decem libris. Iidem anthiæ, cum unum hamo teneri viderint, ſpinis, quas in dorſo ſerratas habent, lineam ſecare traduntur: eo qui tenetur, extendente, ut præcidi poſſit: at inter ſargos, ipſe qui tenetur, ad ſcopulos lineam terit.

CAP. LX. *De ſtellis marinis.*

Præter hæc claros ſapientia autores video mirari ſtellam in mari; ea figura eſt, parva admodum caro intus, extra duriore callo: huic tam igneum fervorem eſſe tradunt, ut omnia in mari contacta adurat, omnem cibum ſtatim peragat. Quibus ſit hoc cognitum experimentis, haud facilè dixerim: multo memorabilius duxerim id, cujus experiendi quotidie occaſio eſt:

CAP. LXI. *De dactylis, eorumque miraculis.*

Concharum è genere ſunt dactyli, ab humanorum unguium ſimilitudine appellati: his natura in tenebris remoto lumine, alio fulgore clarere, & quanto magis humorem habent, lucere in ore mandentium, lucere in manibus, atque etiam in ſolo ac veſte, decidentibus guttis: ut proculdubio pateat, ſucci illam naturam eſſe, quam miremur etiam in corpore.

CAP. LXII. *De inimicitiis & amicitiis inter ſe aquatilium.*

Sunt & inimicitiarum atque concordiæ miracula: Mugil & lupus mutuo odio flagrant: conger & muræna, caudas inter ſe prærodentes: Polypum in tantum locuſta pavet, ut ſi juxta viderit, omnino moriatur: Locuſtam conger: rurſus polypum congri lacerant. Nigidius autor eſt, prærodere caudam mugili lupum, eoſdemque ſtatis menſibus concordes eſſe: omnes autem vivere, quibus caudæ ſic amputentur. At è contrario amicitiæ exempla ſunt, præter illos, de quorum diximus ſocietate, balæna & muſculus: quandò prægravi ſuperciliorum pondere obrutis ejus oculis, infeſtantia magnitudinem vada prænatans demonſtrat, oculorumque vice fungitur. Hinc volucrum naturæ dicentur.

LIBER X.

CAP. I. *De natura avium.*

Sequitur natura avium, quarum grandiſſimi & pene beſtiarum generis, ſtruthiocameli Africi vel Æthiopici, altitudinem equitis inſidentis equo excedunt, celeritatem vincunt: ad hoc demum datis pennis, ut

currentem adjuvent: cætero non ſunt volucres, nec à terra tolluntur. Vngulæ iis cervinis ſimiles, quibus dimicant, biſulcæ, comprehendendis lapidibus utiles, quos in fuga contra ſequentes ingerunt pedibus. Concoquendi ſine delectu devorata mira natura, ſed non minor ſtoliditas, in tanta reliqui corporis altitudine, cùm colla frutice occultaverint, latere ſe exiſtimantium. Præmia ex iis ova, propter amplitudinem quibuſdam habita pro vaſis, conosque bellicos, & galeas adornantes pennæ.

CAP. II. *De phœnice.*

Æthiopes atque Indi, diſcolores maxime & inenarrabiles ferunt aves, & ante omnes nobilem Arabia phœnicem: haud ſcio an fabuloſe, unum in toto orbe, nec viſum magnopere. Aquilæ narratur magnitudine, auri fulgore circa colla, cætera purpureus, cæruleam roſeis caudam pennis diſtinguentibus, criſtis faciem, caputque plumeo apice cohoneſtante. Primus atque diligentiſſimus togatorum de eo prodidit Manilius, Senator ille maximis nobilis doctrinis doctore nullo: neminem extitiſſe qui viderit veſcentem: ſacrum in Arabia Soli eſſe, vivere annis DCLX ſeneſcentem caſia thurisque ſurculis conſtruere nidum, replere odoribus, & ſuperemori: ex oſſibus deinde & medullis ejus naſci primo ceu vermiculum: inde fieri pullum: principioque juſta funeri priori reddere, & totum deferre nidum prope Panchaiam in Solis urbem, & in ara ibi deponere. Cum hujus alitis vita magni converſionem anni fieri prodit idem Manilius, iterumque ſignificationes tempeſtatum & ſiderum eaſdem reverti: hoc autem circa meridiem incipere, quo die ſignum Arietis Sol intraverit: & fuiſſe ejus converſionis annum prodente

ſe

ſe P. Licinio. M. Cornelio Conſulibus. Cornelius Valerianus phœnicem devolaſſe in Ægyptum tradit, Quinto Plautio, Sexto Papinio Conſulibus. Allatus eſt & in urbem, Claudii Principis Cenſura, anno urbis DCCC & in comitio propoſitus, quod actis teſtatum eſt, ſed quem falſum eſſe nemo dubitaret.

CAP. III. *De aquilis.*

Ex his quas novimus, aquilæ maximus honos, maxima & vis. Sex earum genera: Melænaetos à Græcis dicta, eademque Valeria, minima magnitudine, viribus præcipua, colore nigricans: ſola aquilarum fœtus ſuos alit: cæteræ, ut dicemus, fugant: ſola ſine clangore, ſine murmuratione: converſatur autem in montibus. Secundi generis pygargus, in oppidis manſitat & in campis, albicante cauda. Tertii morphnos, quam Homerus & percnon vocat, aliqui & plancum, & anatariam, ſecunda magnitudine & vi: huicque vita circa lacus. Phœmonoë Apollinis dicta filia, dentes ei eſſe prodidit, mutæ alias, carentique lingua: eandem aquilarum nigerrimam, prominentiore cauda: conſentit & Boëthus. Ingenium eſt ei, teſtudines raptas frangere è ſublimi jaciendo: quæ ſors interemit Poëtam Æſchylum, prædictam fatis (ut ferunt) ejus diei ruinam ſecura cæli fide caventem. Quarti generis eſt percnopterus: eadem oripelargus, vulturina ſpecie, alis minimis, reliqua magnitudine antecellens, ſed imbellis & degener, ut quam verberet corvus: eadem jejunæ ſemper aviditatis, & querulæ murmurationis. Sola aquilarum exanima fert corpora: cæteræ, cum occidere, conſidunt: hæc facit, ut quintum genus gneſion vocetur, velut verum, ſolumque incorruptæ originis, media magnitudine, colore ſub-

 rutilo,

rutilo, rarum conſpectu. Supereſt haliæetos, clariſſima oculorum acie, librans ex alto ſeſe: viſoque in mari piſce, præceps in eum ruens, & diſcuſſis pectore aquis rapiens: illa, quam tertiam fecimus, circa ſtagna aquaticas aves appetit mergentes ſe ſubinde, donec ſopitas laſſataſque rapiat: ſpectanda dimicatio, ave ad perfugia litorum tendente, maxime ſi condenſa harundo ſit: aquila inde ictu abigente alæ, & cum appetit, in lacus cadente, umbramque ſuam nanti ſub aqua à litore oſtendente: rurſus ave in diverſa, & ubi minime ſe credat expectari, emergente. Hæc cauſa gregatim avibus natandi, quia plures ſimul non infeſtantur, reſperſu pinnarum hoſtem obcæcantes. Sæpe & aquilæ ipſæ non tolerantes pondus apprehenſum, una merguntur. Haliæetus tantum implumes etiamnum pullos ſuos percutiens, ſubinde cogit adverſos intueri Solis radios: & ſi conniventem [1] humectantemque animadvertit, præcipitat è nido, velut adulterinum atque degenerem: illum cujus acies firma contra ſteterit, educat. Haliæeti ſuum genus non habent, ſed ex diverſo aquilarum coitu naſcuntur: id quidem, quod ex iis natum eſt, in oſſifragis genus habet, è quibus vultures progenerantur minores: & ex iis magni, qui omnino non generant. Quidam adjiciunt genus aquilæ, quam barbatam vocant, Thuſci vero oſſifragam. Tribus primis & quinto aquilarum generi inædificatur nido lapis Aëtites, quem aliqui dixere gagatem, ad multa remedia utilis, nihil igne deperdens: eſt autem lapis iſte prægnans, intus, cum quatias, alio velut in utero ſonante: ſed vis illa medica non niſi nido direptis. Nidificant in petris & arboribus: pariunt ova terna: excludunt pullos binos: viſi ſunt & tres aliquando: alterum

tum expellunt tædio nutriendi: quippe eo tempore ipſis cibum negavit natura, proſpiciens ne omnium ferarum fœtus raperentur. Vngues quoque earum invertuntur diebus iis, albeſcunt inedia pennæ, ut merito partus ſuos oderint: ſed ejectos ab his cognatum genus oſſifragæ excipiunt, & educant cum ſuis: verum adultos quoque perſequitur parens, & longe fugat, æmulos ſcilicet rapinæ. Et alioquin unum par aquilarum magno ad populandum tractu, ut ſatietur, indiget: determinant ergo ſpatia, nec in proximo prædantur. Rapta non protinus ferunt, ſed primo deponunt, expertæque pondus tunc demum abeunt. Oppetunt non ſenio, nec ægritudine, ſed fame, in tantum ſuperiore accreſcente roſtro, ut aduncitas aperiri non queat. A meridiano autem tempore operantur, & volant: prioribus horis diei, donec impleantur hominum conventu fora, ignavæ ſedent. Aquilarum pennæ miſtas reliquarum alitum pennas devorant. Negant unquam ſolam hanc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Iovis conſuetudo judicavit.

CAP. IV. *Quando legionum ſigna eſſe cœperint, & cum quibus ſit aquilis bellum.*

Romanis eam legionibus C. Marius in ſecundo Conſulatu ſuo proprie dicavit: erat & antea prima cum quatuor aliis: lupi, minotauri, equi, aprique ſingulos ordines anteibant: paucis ante annis ſola in aciem portari cœpta erat: reliqua in caſtris relinquebantur: Marius in totum ea abdicavit. Ex eo notatum, non fere legionis unquam hybernaſſe caſtra, ubi aquilarum non ſit jugum. Primo & ſecundo generi non minorum tantum quadrupedum rapina, ſed etiam cum cervis prælia: multum pulverem volutatu collectum, inſidens cornibus

nibus excutit in oculos, pennis ora verberans, donec præcipitet in rupes. Nec unus hoſtis illi ſatis eſt: acrior eſt cum dracone pugna, multoque magis anceps; etiam ſi in aëre ova hic conſectatur aquilæ aviditate malefica: at illa ob hoc rapit ubicunque viſum: ille multiplici nexu alas ligat, ita ſe implicans, ut ſimul decidant.

CAP. V. *Mirum de aquila.*

Eſt percelebris apud Seſton urbem aquilæ gloria: educatam à virgine retuliſſe gratiam, aves primo, mox deinde venatus aggerentem: defuncta poſtremò, in rogum accenſum ejus injeciſſe ſeſe, & ſimul conflagraſſe: quam ob cauſam incolæ, quod vocant Heroum, in eo loco fecere, appellatum Iovis & virginis, quoniam illi Deo ales adſcribitur.

CAP. VI. *De vulturibus.*

Vulturum prævalent nigri: nidos nemo attigit: ideo etiam fuere, qui putarent illos ex adverſo orbe advolare, falſo: nidificant enim in excelſiſſimis rupibus: fœtus quidem ſæpe cernuntur fere bini. Vmbricius Aruſpicum in noſtro ævo peritiſſimus, parere tradit ova tria: uno ex iis reliqua ova nidumq; luſtrare, mox abjicere. Triduo autem ante aut biduo volare eos, ubi cadavera futura ſunt.

CAP. VII. *De ſanguale.*

Sanguale avem, atque immuſſulum, Augures Romani in magna quæſtione habent: Immuſſulum aliqui vulturis pullum arbitrantur eſſe, & ſangualem oſſifragæ. Muſſurius ſangualem oſſifragam eſſe dicit, immuſſulum autem pullum aquilæ, priuſquam albicet cauda. Quidam poſt Mutium Augurem viſos non eſſe Romæ confirmavere: ego (quod veriſimilius eſt) in deſidia rerum omnium non arbitror agnitos.

CAP.

CAP. VIII. *De accipitribus.*

Accipitrum genera XVI invenimus: ex iis circon claudum altero pede proſperrimi augurii nuptialibus negotiis & pecuariæ rei. Triorchem à numero teſtium, cui principatum in auguriis Phœmonoë dedit: buteonem hunc appellant Romani, familia etiam ex eo cognominata, cum proſpero auſpicio in ducis navi ſediſſet. Æſalona Græci vocant, qui ſolus omni tempore apparet: cæteri hyeme abeunt. Diſtinctio generum ex aviditate: alii non niſi ex terra rapiunt avem: alii non niſi circa arbores volitantem: alii ſedentem in ſublimi: aliqui volantem in aperto. Itaque & columbæ novere ex iis pericula, viſoque conſidunt, vel ſubvolant, contra naturam ejus auxiliantes ſibi. In inſula Africæ Cerne in Oceano accipitres totius [2] Maſſyliæ humi fœtificant: nec alibi naſcuntur, illis aſſueti gentibus. In Thraciæ parte ſuper Amphipolim homines atque accipitres ſocietate quadam aucupantur: hi ex ſylvis & harundinetis excitant aves: illi ſupervolantes deprimunt: rurſus captas aucupes dividunt cum iis. Traditum eſt, miſſas in ſublime ſibi excipere eos: & cum tempus ſit capturæ, clangore ac volatus genere invitare ad occaſionem. Simile quiddam lupi apud Mæotin paludem faciunt: nam niſi partem à piſcantibus ſuam accepere, expanſa eorum retia lacerant. Accipitres avium nō edunt corda. Nocturnus accipiter cymindis vocatur, rarus etiam in ſylvis, interdiu minus cernens: bellum internecinum gerit cum aquila, cohęrentesq; ſæpe prehenduntur.

CAP. IX. *De coccyce, quæ à ſuo genere interimitur.*

Coccyx ex accipitre videtur fieri, tempore anni figuram mutans, quoniam tunc non apparent reliqui, niſi perquam paucis diebus: ipſeque modico

dico tempore æſtatis viſus non cernitur poſtea. Eſt autem neque aduncis unguibus ſolus accipitrum, nec capite ſimilis illis, neque alio quam colore, ac rictu columbi potius. Quin & abſumitur ab accipitre, ſi quando una apparuere: ſola omnium avis à ſuo genere interempta. Mutat autem & vocem: procedit vere, occultatur Caniculæ ortu: ſemperque parit in alienis nidis, maxime palumbium, majori ex parte ſingula ova, quod nulla alia avis: raro bina. Cauſa ſubjiciendi pullos putatur, quòd ſciat ſe inviſam cunctis avibus; nam minutæ quoque infeſtant: ita non fore tutam generi ſuo ſtirpem opinatur, ni fefellerit: quare nullum facit nidum, alioquin trepidum animal: educat ergo ſubditum adulterato fœta nido: ille avidus ex natura, præripit cibos reliquis pullis, itaque pingueſcit, & nitidus in ſe nutricem convertit: illa gaudet ejus ſpecie, miraturque ſeſe ipſam, quod talem pepererit: ſuos comparatione ejus damnat, ut alienos, abſumiq; etiam ſe inſpectante patitur, donec corripiat ipſam quoque jam volandi potens: nulla tum avium ſuavitate carnis comparatur illi.

CAP. X. *De milvis.*

Milvi ex eodem accipitrum genere, magnitudine differunt. Notatum in his, rapaciſſimam & famelicam ſemper alitem nihil eſculenti rapere unquam ex funerum ferculis, nec Olympiæ ex ara: ac ne ferentium quidem manibus, niſi lugubri municipiorum immolantium oſtento. Iidem videntur artem gubernandi docuiſſe caudæ flexibus, in cælo monſtrante natura, quid opus eſſet in profundo. Milvi & ipſi hybernis menſibus latent, non tamen ante hirundinem abeuntes: traduntur autem & à ſolſtitiis affici podagra.

CAP. XI.

CAP. XI. *Digeſtio avium per genera.*

Volucrum prima diſtinctio pedibus maxime conſtat: aut enim aduncos ungues habent, aut digitos, aut palmipedum in genere ſunt, uti anſeres, & aquaticæ fere aves. Aduncos ungues habentia, carne tantum veſcuntur ex parte magna:

CAP. XII. *De inauſpicatis avibus, cornice, corvis, bubone.*

Cornices & alio pabulo: atque duritiem nucis roſtro repugnantem, volantes in altum in ſaxa tegulasve jaciunt iterum ac ſæpius, donec quaſſatam perfringere queant. Ipſa ales eſt inauſpicatæ garrulitatis, à quibuſdam tamen laudata. Ab Arcturi ſidere ad hirundinum adventum notatur eam in Minervæ lucis templisque raro, alicubi omnino non aſpici, ſicut Athenis. Præterea ſola hæc etiam volantes pullos aliquandiu paſcit: inauſpicatiſſima fœtus tempore, hoc eſt, poſt ſolſtitium. Cæteræ omnes ex eodem genere pellunt nidis pullos, ac volare cogunt, ſicut & corvi: qui & ipſi non carne tantum aluntur, ſed robuſtos quoque fœtus ſuos fugant longius: itaque parvis in vicis non plus bina conjugia ſunt: circa Cranonem quidem Theſſaliæ ſingula perpetuo: genitores ſoboli loco cedunt. Diverſa in hac, & ſupra dicta alite quædam: Corvi ante ſolſtitium generant, iidem ægreſcunt ſexagenis diebus, ſiti maxime, antequam fici coquantur autumno: Cornix ab eo tempore corripitur morbo. Corvi pariunt cum plurimum quinos: ore eos parere aut coire vulgus arbitratur: ideoque gravidas, ſi ederint corvinum ovum, per os partum reddere: atque in totum, difficulter parere, ſi tecto inferantur. Ariſtoteles negat, non hercule magis, quam in Ægypto ibim: ſed illam exoſculationem, quæ ſæpe cernitur, qualem

lem in columbis, eſſe. Corvi in auſpiciis ſoli videntur intellectum habere ſignificationum ſuarum: nam cum Mediæ hoſpites occiſi ſunt, omnes è Peloponneſo & Attica regione volaverunt: peſſima eorum ſignificatio, cum glutiunt vocem velut ſtrangulati. Vncos ungues & nocturnæ aves habent, ut noctuæ, bubo, ululæ; omnium horum hebetes interdiu oculi. Bubo funebris, & maxime abominatus, publicis præcipue auſpiciis, deſerta incolit: nec tantum deſolata, ſed dira etiam & inacceſſa: noctis monſtrum, nec cantu aliquo vocalis, ſed gemitu. Itaque in urbibus aut omnino in luce viſus, dirum oſtentum eſt: privatorum domibus inſidentem plurimis ſcio non fuiſſe feralem. Volat nunquam, quo libuit, ſed tranſverſus aufertur. Capitolii cellam ipſam intravit Sex. Papellio Iſtro, L. Pedanio Coss. propter quod nonis Martiis urbs luſtrata eſt eo anno.

CAP. XIII. *De incendiaria ave.*

Inauſpicata eſt & incendiaria avis, propter quam ſæpenumero luſtratam urbem in Annalibus invenimus, ſicut L. Caſſio. C. Mario Coss. quo anno & bubone viſo luſtrata eſt: quæ ſit avis ea, nec reperitur, nec traditur: quidam ita interpretantur, incendiariam eſſe, quæcunque apparuerit carbonem ferens ex aris, vel altaribus: alii [3] ſpinturnicem eam vocant: ſed hæc ipſa quæ eſſet inter aves, qui ſe ſcire diceret, non inveni.

CAP. XIV. *De clivina.*

Clivinam quoque avem ab antiquis nominatam, animadverto ignorari: quidam clamatoriam dicunt, Labeo prohibitoriam: & apud Nigidium ſubis appellatur avis, quæ aquilarum ova frangat.

CAP. XV.

CAP. XV. *De avibus incognitis.*

Sunt præterea complura genera depicta in Hetruſca diſciplina, ſeculis non viſa: quæ nunc defeciſſe mirum eſt, cum abundent etiam quæ gula humana populatur.

CAP. XVI. *De avibus nocturnis.*

Externorum de auguriis peritiſſime ſcripſiſſe Hylas nomine putatur: is tradit noctuam, bubonem, picum arbores cavantem, trogonem, cornicem, à cauda de ovo exire: quoniam pondere capitum perverſa ova, poſteriorem partem corporum fovendam matri applicent.

CAP. XVII. *De noctuis.*

Noctuarum contra aves ſolers dimicatio: majore circundatæ multitudine, reſupinæ pedibus repugnant, collectæque in arctum, roſtro & unguibus totæ teguntur. Auxiliatur accipiter collegio quodam naturæ, bellumque partitur. Noctuas ſexagenis diebus hyemis cubare, & novem voces habere, tradit Nigidius.

CAP. XVIII. *De pico Marcio.*

Sunt & parvæ aves uncorum unguium, ut pici, Martio cognomine inſignes & in auſpiciis magni. Quo in genere arborum cavatores, ſcandentes in ſubreptum felium modo: illi vero & ſupini, percuſſi corticis ſono, pabulum ſubeſſe intelligunt. Pullos in cavis educant avium ſoli: adactos cavernis eorum à paſtore cuneos, admota quadam ab his herba, elabi creditur vulgo. Trebius autor eſt, clavum cuneumve adactum, quanta libeat vi, arbori in qua nidum habeat, ſtatim exilire, cum crepitu arboris, cum inſederit clavo aut cuneo. Ipſi principales Latio ſunt in auguriis, à rege qui nomen huic avi dedit. Vnum eorum præſcitum tranſire non queo: in capite Prætoris urbani L. Tu-

L. Tuberonis, in foro jura pro tribunali reddentis, ſedit ita placide, ut manu prehenderetur: reſpondere vates, exitium imperio portendi, ſi dimitteretur: at ſi exanimaretur, Prætori: & ille autem protinus concerpſit: nec multo poſt implevit prodigium. Veſcuntur & glande in hoc genere, pomiſque multæ, ſed quæ carne tantum non vivunt, excepto milvo: quod ipſum in auguriis dirum eſt.

CAP. XIX. *De uncos ungues habentibus & digitos.*

Vncos ungues habentes omnino non congregantur, ſed ſibi quæque prædantur. Sunt autem omnes fere altivolæ præter nocturnas: & magis, majores: omnibus alæ grandes, corpus exiguum: ambulant difficulter: in petris raro conſiſtunt, curvatura unguium prohibente. Nunc de ſecundo ordine dicamus, qui in duas dividitur ſpecies, oſcines, & alites: illarum generi cantus oris, his magnitudo differentiam dedit: itaque præcedent & ordine:

CAP. XX. *De pavonibus, & quis eos primus cibi cauſa occiderit.*

Omneſque reliquas in his pavonum genus, cum forma, tum intellectu ejus & gloria: gemmantes laudatus expandit colores, adverſo maxime Sole, quia ſic fulgentius radiant: ſimul umbræ quoſdam repercuſſus cæteris, qui in opaco clarius micant, conchata quærit cauda: omnesque in acervum contrahit pennarum, quos ſpectari gaudet oculos: idem cauda annuis vicibus amiſſa cum foliis arborum, donec renaſcatur iterum cum flore, pudibundus ac mœrens quærit latebram. Vivit annis xxv: colores incipit fundere in trimatu. Ab autoribus non glorioſum tantum animal hoc traditur, ſed & malevolum, ſicut anſer verecundum:

quo-

quoniam has quoque quidam addiderunt notas in his, haud probatas mihi. Pavonem cibi gratia Romæ primus occidit Orator Hortenſius, aditiali cœna ſacerdotii: ſaginare primus inſtituit circa noviſſimum piraticum bellum M. Aufidius Lurco, exque eo quæſtu reditus ſeſtertium ſexaginta millia habuit.

CAP. XXI. *De gallis, & quomodo caſtrentur, & de gallinaceo locuto.*

Proximè gloriam ſentiunt & hi noſtri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque ſomno natura genuit: norunt ſidera, & ternas diſtinguunt horas interdiu cantu: cum Sole eunt cubitum, quartaq; caſtrenſi vigilia ad curas laboremque revocant: nec ſolis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nuntiant cantu, ipſum verò cantum plauſu laterum. Imperitant ſuo generi, & regnum, in quacunque ſunt domo, exercent: dimicatione paritur hoc quoque inter ipſos, velut ideo tela agnata cruribus ſuis intelligentes: nec finis ſæpe niſi commorientibus. Quòd ſi palma contingit, ſtatim in victoria canunt, ſeque ipſi principes teſtantur: victus occultatur ſilens, ægreque ſervitium patitur: & plebs tamen æque ſuperba, graditur ardua cervice, criſtis celſa: cælumque ſola volucrum aſpicit crebro, in ſublime caudam quoque falcatam erigens: itaque terrori ſunt etiam leonibus ferarum generoſiſſimis. Iam ex his quidam ad bella tantùm & prælia aſſidua naſcuntur, quibus etiam patrias nobilitarunt, Rhodum, ac Tanagram: ſecundus eſt honos habitus Melicis, ac Chalcidicis, ut planè dignæ aliti tantum honoris præbeat Romana purpura: horum ſunt tripudia ſoliſtima: hi magiſtratus noſtros quotidie regunt, domoſque ipſis ſuas clau-

claudunt aut referant: hi faſces Rom. impellunt aut retinent, jubent acies aut prohibent, victoriarum omnium toto orbe partarum auſpices: hi maximè terrarum imperio imperant, extis etiam fibriſque haud aliter quàm opimæ [4] victoriæ, Diis grati. Habent oſtenta & præpoſteri eorum veſpertinique cantus: nanque totis noctibus canendo, Bœotiis nobilem illam adverſus Lacedæmonios præſagivere victoriam, ita conjecta interpretatione, quoniam victa ales illa non caneret. Deſinunt canere caſtrati: quod duobus fit modis, lumbis aduſtis candente ferro, aut imis cruribus: mox hulcere oblito figlina creta: facilius ita pingueſcunt. Pergami omnibus annis ſpectaculum gallorum publicè editur, ceu gladiatorum. Invenitur in Annalibus, in Ariminenſi agro, M. Lepido, Q. Catulo Coss. in villa Gallerii locutum gallinaceum, ſemel, quod equidem ſciam.

CAP. XXII. *De anſeribus, & quis primus jecur anſerinum comederit, & de adipe anſerino Comageno.*

Eſt & anſeri vigil cura, Capitolio teſtata defenſo, per id tempus canum ſilentio proditis rebus: quamobrem cibaria anſerum Cenſores in primis locant. Quin & fama amoris, Argis dilecta forma pueri nomine Oleni, & Glauces Ptolemæo regi cithara canentis, quam eodem tempore & aries adamaſſe proditur. Poteſt & ſapientiæ videri intellectus iis eſſe: ita comes perpetuo adhæſiſſe Lacydi philoſopho dicitur, nuſquam ab eo, non in publico, non in balneis, non noctu, non interdiu digreſſus. Noſtri ſapientiores, qui eos jecoris bonitate novere: fartilibus in magnam amplitudinem creſcit: exemptum quoque lacte mulſo augetur: nec ſine cauſa in quæſtione eſt, quis primus tantum

tum

tum bonum invenerit, Scipio Metellus vir Conſularis, an M. Seſtius eadem ætate eques Rom. ſed (quod conſtat) Meſſalinus Cotta, Meſſalæ Oratoris filius, palmas pedum ex his torrere, atque patinis cum gallinaceorum criſtis condire reperit: tribuetur enim à me culinis cujusque palma cum fide. Mirum in hac alite, à Morinis uſque Romam pedibus venire: feſſi proferuntur ad primos: ita cæteris ſtipatione naturali propellunt eos. Candidorum alterum vectigal in pluma: velluntur quibuſdam locis bis anno: rurſus plumigeri veſtiuntur: molliorque, quæ corpori quàm proxima: & è Germania laudatiſſima: candidi ibi, verùm minores, ganzæ vocantur. Pretium plumæ eorum, in libras denarii quini: & inde crimina plerunque auxiliorum præfectis, à vigili ſtatione ad hæc aucupia dimiſſis cohortibus totis. Eoque deliciæ proceſſere, ut ſine hoc inſtrumento durare jam ne virorum quidem cervices poſſint: aliud reperit Syriæ pars, quæ Comagene vocatur: adipem eorum in vaſe æreo cum cinnamo nive multa obrutum, ac rigore gelido maceratum, ad uſum præclari medicaminis, quod ab gente dicitur Comagenum. Anſerini generis ſunt chenalopeces, & quibus lautiores epulas non novit Britannia chenerotes, fero anſere minores. Decet tetraonas ſuus nitor, abſolutaque nigritia, in ſuperciliis cocci rubor: alterum eorum genus vulturum magnitudinem excedit, quorum & colorem reddit: nec ulla ales excepto ſtruthiocamelo majus corpore implet pondus, in tantum aucta, ut in terra quoque immobilis prehendatur. Gignunt eos Alpes, & ſeptentrionalis regio: in aviariis ſaporem perdunt: moriuntur contumacia ſpiritu revocato. Proximæ eis ſunt, quas Hiſpania aves tardas appellat, Græcia otidas,

otidas,damnatas in cibis: emiſſa enim oſſibus medulla, odoris tædium extemplo ſequitur.

CAP. XXIII. *De gruibus, ciconiis, oloribus, & peregrinis avibus, & coturnicibus, & glotte.*

Inducias habet gens Pygmæa abceſſu gruum (ut diximus) cum iis dimicantium: immenſus eſt tractus, quo veniunt, ſi quis reputet à mari Eoo: quando proficiſcantur conſentiunt: volant ad proſpiciendum altè: ducem, quem ſequantur, eligunt: in extremo agmine per vices, qui acclament, diſpoſitos habent, & qui gregem voce contineant: excubias habent nocturnis temporibus, lapillum pede ſuſtinentes, qui laxatus ſomno & decidens, indiligentiam coarguat: cæterę dormiunt capite ſubter alam condito, alternis pedibus inſiſtentes: Dux erecto providet collo, ac prædicit. Eædem manſuefactæ laſciviunt, gyroſque quoſdam indecoro curſu vel ſingulæ peragunt. Certum eſt, Pontum tranſvolaturas, primum omnium anguſtias petere, inter duo promontoria Criumetopon, & Carambin: mox ſaburra ſtabiliri: cum medium tranſierint, abjici lapillos è pedibus: cum attigerint continentem, & è gutture harenam. Cornelius Nepos, qui Divi Auguſti principatu obiit, cum ſcriberet turdos paulò antè cœptos ſaginari, addidit, ciconias magis placere, quàm grues: cum hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit attigiſſe. Ciconiæ quonam è loco veniant, aut quo ſe referant, incompertum adhuc eſt: è longinquo venire non dubium, eodem, quo grues, modo: illas hyemis, has æſtatis advenas: abituræ congregantur in loco certo: comitatæque ſic, ut nulla ſui generis relinquatur, niſi captiva & ſerva, ceu lege prædicta die recedunt. Nemo vidit agmen diſcedentium, cum diſceſſurum appareat: nec venire,

nire, ſed veniſſe cernimus: utrunque nocturnis fit temporibus: & quamvis ultra citrave pervolent, nunquam tamen adveniſſe uſquam, niſi noctu, exiſtimantur. Pythonos comen vocant in Aſia patentibus campis, ubi congregatæ inter ſe commurmurant, eamque quæ noviſſima advenit, lacerant, atque ita abeunt: notatum, poſt Idus Auguſti non temerè viſas ibi. Sunt qui ciconiis non ineſſe linguas confirment. Honos iis ſerpentium exitio tantus, ut in Theſſalia capitale fuerit occidiſſe, eademque legibus pœna, quæ in homicidam. Simili anſeres quoque & olores ratione commeant: ſed horum volatus cernitur: liburnicarum more roſtrato impetu feruntur, facilius ita findentes aëra, quàm ſi recta fronte impellerent: à tergo ſenſim dilatante ſe cuneo porrigitur agmen, largeque impellenti præbetur auræ: colla imponunt præcedentibus: feſſos duces ad terga recipiunt. Ciconiæ nidos eoſdem repetunt: genitricum ſenectam invicem educant. Olorum morte narratur flebilis cantus, falſo, ut arbitror, aliquot experimentis: iidem mutua carne veſcuntur inter ſe. Verùm hæc commeantium per maria terraſque peregrinatio non patitur differri minores quoque, quibus eſt natura ſimilis: utcunque enim ſupra dictas magnitudo & vires corporum invitare videri poſſunt. Coturnices antè etiam ſemper adveniunt, quàm grues, parva avis, & cum ad nos venit, terreſtris potius, quàm ſublimis: advolant & hæ ſimili modo non ſine periculo navigantium, cùm appropinquavere terris: quippe velis ſæpe inſidunt, & hoc ſemper noctu merguntque navigia: iter eſt his per hoſpitia certa. Auſtro non volant, humido ſcilicet & graviore vento: aura tamen vehi volunt, propter pondus corporum, viresque parvas: hinc volan-

tium

tium illa conqueſtio labore expreſſa. Aquilone ergo maximè volant ortygometra duce: primam earum terræ appropinquantem accipiter rapit. Semper hinc remeantes comitatum ſolicitant: abeuntque una perſuaſæ glottis, & otis, & [5] cychramus. Glottis prælongam exerit linguam: unde ei nomen: hanc initio blandita peregrinatione avide profectam, pœnitentia in volatu cum labore ſcilicet ſubit: reverti incomitatam piget, & ſequi: nec unquam plus uno die pergit: in proximo hoſpitio deſerit: verùm invenitur alia, antecedente anno relicta: ſimili modo in ſingulos dies. Cychramus perſeverantior feſtinat etiam pervenire ad expetitas ſibi terras: itaque noctu is eas excitat, admonetque itineris. [6] Otis bubone minor eſt, noctuis major, auribus plumeis eminentibus: unde & nomen illi: quidam Latinè aſionem vocant: imitatrix alias avis ac paraſita, & quodam genere ſaltatrix: capitur haud difficulter, ut noctuæ, intenta in aliquo, circumeunte alio. Quod ſi ventus agmen adverſo flatu cœperit inhibere, ponduſculis lapidum apprehenſis, aut guttere harena repleto, ſtabilitæ volant: Coturnicibus veneni ſemen gratiſſimus cibus: quam ob cauſam eas damnavere menſæ, ſimulque comitialem propter morbum deſpui ſuetum, quem ſolæ animalium ſentiunt, præter hominem.

CAP. XXIV. *De hirundinibus, merulis, turdis, & ſturnis, turturibus, & palumbis.*

Abeunt & hirundines hybernis menſibus, ſola carne veſcens avis ex iis quæ aduncos ungues non habent: ſed in vicina abeunt, [7] apricos ſecutæ montium receſſus: inventæque jam ſunt ibi nudæ atque deplumes. Thebarum tecta ſubire negantur, quoniam urbs illa ſæpius capta ſit: nec Biziæ in

Thra-

Thracia, propter ſcelera Terei. Cecina Volaterranus equeſtris ordinis quadrigarū dominus, comprehenſas in urbem ſecum auferens, victoriæ nuntias amicis mittebat, in eundem nidum remeantes illito victoriæ colore: tradit & Fabius Pictor in Annalibus ſuis cum obſideretur præſidium Romanum à Liguſtinis, hirundinem à pullis ad ſe allatam: ut lino ad pedum ejus alligato nodis ſignificaret, quoto die adveniente auxilio eruptio fieri deberet. Abeunt & merulæ, turdique, & ſturni ſimili modo in vicina: ſed hi plumam non amittunt, nec occultantur, viſi ſæpe ibi, quo hybernum pabulum petunt: itaque in Germania hyeme maximè turdi cernuntur. [8] Verius turtur occultatur, pennasque amittit. Abeunt & palumbes, quonam & in iis incertum. Sturnorum generi proprium catervatim volare, & quodam pilæ orbe circumagi, omnibus in medium agmen tendentibus. Volucrum ſoli hirundini flexuoſi volatus, velox celeritas: quibus ex cauſis neque rapinæ cæterarum alitum obnoxia eſt. Eadem demum ſola avium non niſi in volatu paſcitur.

CAP. XXV. *Quæ avium perennes, quæ ſemeſtres, quæ trimeſtres.*

Temporum magna differentia avibus: perennes ut columbæ: ſemeſtres, ut hirundines: trimeſtres, ut turdi & turtures, & quæ, cum fœtum eduxere, abeunt, ut galguli, upupæ.

CAP. XXVI. *De avibus mira.*

Autores ſunt, omnibus annis advolare Ilium ex Æthiopia aves, & confligere ad Memnonis tumulum, quas ob id Memnonidas vocant: hoc idem quinto quoque anno facere eas in Æthiopia circa regiam Memnonis, exploratum ſibi Cremutius tradit. Simili modo pugnant Meleagrides in

Bœotia: Africæ hoc eſt gallinarum genus, gibberum, variis ſparſum plumis: quæ noviſſimæ ſunt peregrinarum avium in menſas receptæ propter ingratum virus: verùm Meleagri tumulus nobiles eas fecit.

CAP. XXVII. *De avibus ſeleucidibus.*

Seleucides aves vocantur, quarum adventum ab Iove precibus impetrant Caſi montis incolæ, fruges eorum locuſtis vaſtantibus: nec unde veniant quove abeant, compertum, nunquam conſpectis, niſi cum præſidio earum indigetur.

CAP. XXVIII. *De ibi.*

Invocant & Ægyptii ibes ſuas contra ſerpentium adventum: & Elei Myiagron Deum, muſcarum multitudine peſtilentiam adferente: quæ protinus intereunt, qua litatum eſt illi die.

CAP. XXIX. *Quæ aves in quibus locis non ſunt, & quæ mutant colorem & vocem, & de luſciniis.*

Sed in ſeceſſu avium & noctuæ paucis diebus latere traduntur: quarum genus in Creta inſula non eſt: etiam ſi qua invecta ſit emoritur. Nam hæc quoque mira naturæ differentia: alia aliis locis negat, tanquam genera frugum fruticumve, ſic & animalium: non naſci, tranſlatitium, invecta emori, mirum. Quid eſt illud unius generis ſaluti adverſum; quæve iſta naturæ invidia? aut qui terrarum dicati avibus termini? Rhodus aquilam non habet. tranſpadana Italia juxta Alpes Larium lacum appellat, amœnum [9] arbuſto, agro, ad quem ciconiæ non permeant: ſicuti nec octavum circa lapidem ab eo, immenſa alioqui finitimo Inſubrium tractu, examina gracculorum monedularumque, cui ſoli avi furacitas auri argentique præcipuè mira eſt. Picus Martius in Tarentino agro nega-

negatur eſſe. Nuper, & adhuc tamẽ rara, ab Apennino ad urbem verſus cerni cœpere picarum genera, quæ longa inſignes cauda variæ appellantur: proprium his calveſcere omnibus annis, cum ſerantur rapa. Perdices non tranſvolant Bœotiæ fines in Atticam: nec ulla avis in Ponto, inſula qua ſepultus eſt Achilles, ſacratam ei ædem. In Fidenate agro juxta urbem ciconiæ nec pullos nec nidum faciunt. At in agrum Volaterranum palumbium vis è mari quotannis advolat. Romę in ædem Herculis in foro Boario, nec muſcæ, nec canes intrant. Multa prætereà ſimilia, quæ prudens ſubinde omitto in ſingulis generibus, faſtidio parcens: quippe cum Theophraſtus tradat invectitias eſſe in Aſia etiam columbas, & pavones, & corvos, & in Cyrenaica vocales ranas. Alia admiratio circa oſcines: ferè mutant colorem vocemque tempore anni, ac repentè fiunt aliæ: quod in grandiore alitum genere grues tantùm: eæ enim ſenectute nigreſcunt. Merula ex nigra ruffeſcit, canit æſtate, hyeme balbutit, circa ſolſtitium muta: roſtrum quoque anniculis in ebur transfiguratur, duntaxat maribus. Turdis color æſtate circa cervicem varius, hyeme concolor. Luſciniis diebus ac noctibus continuis XV garrulus ſine intermiſſu cantus, denſante frondium germine, non in noviſſimum digna miratu ave: primum tanta vox tam parvo in corpuſculo, tam pertinax ſpiritus: deinde in una perfecta muſicæ ſcientia modulatus editur ſonus: & nunc continuo ſpiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, nunc diſtinguitur conciſo, copulatur intorto: promittitur revocato, infuſcatur ex inopinato: interdum & ſecum ipſe murmurat: plenus, gravis, acutus, creber, extentus, ubi viſum eſt, vibrans, ſummus, medius, imus. Brevi-

terque omnia tam parvulis in faucibus, quæ tot exquiſitis tibiarum tormentis ars hominum excogitavit: ut non ſit dubium hanc ſuavitatem præmonſtratam efficaci auſpicio, cum in ore Steſichori cecinit infantis. Ac ne quis dubitet artis eſſe, plures ſingulis ſunt cantus, nec iidem omnibus, ſed ſui cuique. certant inter ſe, palamque animoſa contentio eſt: victa morte finit ſæpe vitam, ſpiritu prius deficiente, quàm cantu. Meditantur aliæ juniores, verſusque quos imitentur accipiunt: audit diſcipula intentione magna & reddit, vicibusq; reticent: intelligitur emendatæ correctio, & in docente quædam reprehenſio. Ergo fervorum illis pretia ſunt, & quidem ampliora, quàm quibus olim armigeri parabantur: ſcio ſeſtertiis ſex, candidam alioquin, quod eſt propè inuſitatum, vænisse, quæ Agrippinæ Claudii principis conjugi dono daretur. Viſum jam ſæpe, juſſas canere cœpiſſe, & cum ſymphonia alternaſſe: ſicut homines repertos, qui ſonum earum, addita in tranſverſas harundines aqua, foramen inſpirantes, linguæve parva aliqua oppoſita mora, indiſcreta redderent ſimilitudine. Sed eæ tantæ tamque artifices argutiæ à xv diebus paulatim deſinunt, nec ut fatigatas poſſis dicere aut ſatiatas: mox æſtu aucto in totum alia vox fit, nec modulata, aut varia: mutatur & color: poſtremo hyeme ipſa non cernitur. Linguis earum tenuitas illa prima non eſt, quæ cæteris avibus. Pariunt vere primo cum plurimum ſena ova. Alia ratio ficedulis: nam formam ſimul coloremque mutant: hoc nomen non niſi autumno habent: poſtea melancoryphi vocantur. Sic & erithacus hyeme, idem phœnicurus æſtate. Mutat & upupa, ut tradit Æſchylus Poëta, obſcœna alias paſtu avis, criſta viſenda plicatili, contrahens eam ſubri-

ſubrigensque per longitudinem capitis. Oenanthe quidem etiam ſtatos latebræ dies habet, exoriente Sirio occultata, ab occaſu ejuſdem prodit: quod miremur, ipſis diebus utrunque. Chlorion quoque, qui totus eſt luteus, hyeme non viſus, circa ſolſtitia procedit.

CAP. XXX. *De merulis.*

Merulæ circa Cyllenen Arcadiæ, nec uſquam aliubi, candidæ naſcuntur. Ibis circa Peluſium tantum nigra eſt, cæteris omnibus locis candida.

CAP. XXXI. *Tempus avium genituræ.*

Oſcines, præter exceptas, non temerè fœtus faciunt ante æquinoctium vernum, aut poſt autumnale: ante ſolſtitium autem dubios, poſt ſolſtitium vitales.

CAP. XXXII. *De halcyonibus, & de diebus earum navigabilibus, & gaviis, & mergis.*

Eo maximè ſunt inſignes halcyones: dies earum partus, maria, quique navigant, novere: ipſa avis paulo amplior paſſere, colore cyaneo ex parte majore, tantùm purpureis & candidis admiſtis pennis, collo gracili ac procero. Alterum genus earum magnitudine diſtinguitur & cantu. Minores in harundinetis canunt. Halcyonem videre rariſſimum eſt, nec niſi Vergiliarum occaſu, & circa ſolſtitia brumamve, nave aliquando circumvolata ſtatim in latebras abeuntem: fœtificant bruma, qui dies halcyonides vocantur, placido mari per eos & navigabili, Siculo maximè: in reliquis partibus eſt quidem mitius pelagus, Siculum utique tractabile. Faciunt autem ſeptem ante brumam diebus nidos, & totidem ſequentibus pariunt. Nidi earum admirationem habent pilæ figura, paulum eminenti, ore perquam anguſto, grandium ſpongiarum ſimilitudine: ferro intercidi non queunt, fran-

guntur ictu valido, uti ſpuma arida maris: nec unde confingantur, invenitur: putant ex ſpinis aculeatis: piſcibus enim vivunt. Subeunt & in amnes: pariunt ova quina. Gaviæ in petris nidificant, mergi & in arboribus: pariunt plurimum terna: ſed gaviæ æſtate, mergi incipiente vere.

CAP. XXXIII. *De avium ſolertia in nidificando, hirundine, argatili, cinnamologis, & perdicibus.*

Halcyonum nidi figura, reliquarum quoque ſolertiæ admonet: neque alia parte ingenia avium magis admiranda. Hirundines luto conſtruunt, ſtramento roborant: ſi quando inopia eſt luti, madefactæ multa aqua, pennis pulverem ſpargunt. Ipſum verò nidum mollibus plumis floccisq; conſternunt tepefaciendis ovis, ſimul ne durus ſit infantibus pullis: in fœtu ſumma æquitate alternant cibum. Notabili munditia egerunt excrementa pullorum: adultioresque circumagi docent, & foris ſaturitatem emittere. Alterum genus hirundinum eſt ruſticarum & agreſtium, quæ rarò in domibus, diverſos figura, ſed eadem materia confingunt nidos, totos ſupinos, faucibus porrectis in anguſtum, utero capaci: mirum qua peritia & occultandis habiles pullis, & ſubſternendis molles. In Ægypti Heracleotico oſtio molem continuatione nidorum evaganti Nilo inexpugnabilem opponunt ſtadii ferè unius ſpatio: quod humano opere perfici non poſſet. In eadem Ægypto juxta oppidum Copton inſula eſt ſacra Iſidi, quam ne laceret amnis idem, muniunt opere, incipientibus vernis diebus palea & ſtramento roſtrum ejus firmantes, continuatis per triduum noctibus tanto labore, ut multas in opere emori conſtet: ea militia illis cum anno redit ſemper. Tertium eſt earum genus,

genus, quæ ripas excavant, atque ita internidificant: harum pulli ad cinerem ambuſti, mortifero faucium malo, multisq; aliis morbis humani corporis medentur: non faciunt hæ nidos, migrantque multis diebus antè, ſi futurum eſt ut auctus amnis attingat. In genere parrarum eſt, cui nidus ex muſco arido ita abſoluta perficitur pila, ut inveniri non poſſit aditus. Argatilis appellatur, eadem figura ex lino intexens. Picorum aliquis ſuſpendit in ſurculo primis in ramis cyathi modo, ut nulla quadrupes poſſit accedere. Galgulos quidem ipſos dependentes pedibus ſomnum capere confirmant, quia tutiores ita ſe ſperent: jam publicum quidem omnium eſt, tabulata ramorum ſuſtinendo nido provide eligere, cameraque ab imbri, aut fronde protegere denſa. In Arabia cinnamologos avis appellatur: cinnami ſurculis nidificat: plumbatis eos ſagittis decutiunt indigenæ, mercis gratia. In Scythis avis magnitudine otidis, binos parit, in leporina pelle ſemper in cacuminibus ramorum ſuſpenſa. Picæ cum diligentius viſum ab homine nidum ſenſere, ova transferunt alio: hoc in his avibus, quarum digiti non ſunt accomodati complectendis transferendisque ovis, miro traditur modo: namque ſurculo ſuper bina ova impoſito, ac ferruminato alvi glutino, ſubdita cervice medio, æqua utrinque libra deportant alio. Nec verò iis minor ſolertia, quæ cunabula in terra faciunt, corporis gravitate prohibitæ ſublime petere: Merops vocatur, genitores ſuos reconditos paſcens, pallido intus colore pennarum, ſuperne cyaneo, primori ſubrutilo: nidificat in ſpecu ſex pedum defoſſa altitudine. Perdices ſpina & frutice ſic muniunt receptaculum, ut contra feras abunde vallentur: ovis ſtragulum molli pulvere contumulant,

lant, nec in quo loco peperere incubant: neve cui frequentior converſatio ſit ſuſpecta, transferunt alio: illæ quidem & maritos ſuos fallunt, quoniam intemperantia libidines frangunt earum ova, ne incubando detineantur. Tunc inter ſe dimicant mares deſiderio fœminarum: victum ajunt Venerem pati. Id quidem & coturnices; Trogus, & gallinaceos aliquando: perdices verò à domitis feros & novos aut victos iniri promiſcue. Capiuntur quoque pugnacitate ejuſdem libidinis, contra aucupis indicem exeunte in prælium duce totius gregis: capto eo procedit alter, ac ſubinde ſinguli. Rurſus circa conceptum fœminæ capiuntur, contra aucupum fœminam exeuntes, ut rixando abigant eam: neque in alio animali par opus libidinis: ſi contra mares ſteterint fœminæ, aura ab his flante prægnantes fiunt: hiantes autem exerta lingua per id tempus æſtuant, concipiuntque ſupervolantium afflatu, ſæpe voce tantum audita maſculi: adeoque vincit libido etiam fœtus charitatem, ut illa furtim & in occulto incubans, cum ſenſit fœminam aucupis accedentem ad marem, recanat revocetque, & ultro præbeat ſe libidini: rabie quidem tanta feruntur, ut in capite aucupantium ſæpe cæcæ metu ſedeant: ſi ad nidum is cœperit accedere, procurrit ad pedes fœta, prægravem aut delumbem ſeſe ſimulans ſubitoque in procurſu aut brevi aliquo volatu cadit, fracta ut ala aut pedibus: procurrit iterum, jamjam prehenſurum effugiens, ſpemque fruſtrans, donec in diverſum abducat à nidis. Eadem pavore libera, ac materna vacans cura, in ſulco reſupina gleba ſe terræ pedibus apprehenſa operit. Perdicum vita ad ſexdecim annos durare exiſtimatur.

CAP.

CAP. XXXIV. *De columbis.*

Ab his columbarum maxime ſpectantur ſimili ratione mores iidem: ſed pudicitia illis prima, & neutri nota adulteria: conjugii fidem non violant, communemque ſervant domum: niſi cœlebs aut vidua, nidum non relinquit. Et imperioſos mares, ſubinde etiam iniquos, ferunt: quippe ſuſpicio eſt adulterii, quamvis natura non ſit: tunc plenum querela guttur, ſævique roſtro ictus, mox in ſatisfactione exoſculatio, & circa Veneris preces crebris pedum orbibus adulatio. Amor utrique ſobolis æqualis: ſæpe & ex hac cauſa caſtigatio, pigrius intrante fœmina ad pullos. Parturienti ſolatia & miniſteria ex mare: pullis primò ſalſiorem terram collectam gutture in ora inſpuunt, præparantes tempeſtivitatem cibo. Proprium generis ejus & turturum, cum bibant, colla non reſupinare, largeque bibere jumentorum modo.

CAP. XXXV. *De palumbibus.*

Vivere palumbes ad XXX annum, aliquos ad XL habemus autores, uno tantum incommodo unguium, eodem & argumento ſenectæ, qui citra perniciem reciduntur. Cantus omnibus ſimilis atque idem, trino conficitur verſu, præterque in clauſula gemitu: hyeme mutis, vere vocalibus. Nigidius putat, cum ova incubat ſub tecto, nominatam palumbem relinquere nidos: pariunt autem poſt ſolſtitium. Columbæ & turtures octonis annis vivunt:

CAP. XXXVI. *De paſſeribus.*

Contra paſſeri minimum vitæ, cui ſalacitas par: mares negantur anno diutius durare, argumento quia nulla veris initio appareat nigritudo in roſtro, quæ ab æſtate incipit: fœminis longiuſculum ſpatium. Verum columbis ineſt quidam & gloriæ

intellectus: noſſe credas ſuos colores, varietatemque diſpoſitam: quin etiam ex volatu quæritur plaudere in cœlo, varieque ſulcare: qua in oſtentatione, ut vinctæ, præbentur accipitri, implicatis ſtrepitu pennis, qui non niſi ipſis alarum humeris eliditur; alioquin ſoluto volatu in multum velociore: ſpeculatur occultus fronde latro, & gaudentem in ipſa gloria rapit:

CAP. XXXVII. *De tinnunculo.*

Ob id cum iis habenda eſt avis, quæ tinnunculus vocatur: defendit enim illas, terretque accipitres naturali potentia, in tantum, ut viſum vocemque ejus fugiant: hac de cauſa præcipuus columbis amor eorum: feruntque, ſi in quatuor angulis defodiantur in ollis novis oblitis, non mutare ſedem columbas: quod auro infectis alarum articulis quæſiere aliqui, non aliter innoxiis vulneribus, multivaga alioquin ave: eſt enim ars illis inter ſe blandiri, & corrumpere alias, furtoque comitatiores reverti. Quin & internuntiæ in rebus magnis fuêre, epiſtolas annexas earum pedibus obſidione Mutinenſi in caſtra Conſulum, Decimo Bruto mittente: quid vallum & vigil obſidio, atque etiam retia amne prætenta profuere Antonio, per cælum eunte nuntio? Et harum amore inſaniunt multi: ſuper tecta exædificant turres iis, nobilitatemque ſingularum & origenes narrant, vetere jam exemplo. L. Axius eques Romanus ante bellum civile Pompeianum denariis quadringentis ſingula paria venditavit, ut M. Varro tradit. Quin & patriam nobilitavere, in Campania grandiſſimæ provenire exiſtimatæ. Harum volatus in reputationem cæterarum quoque volucrum nos impellit.

CAP.

CAP. XXXVIII. *De volatu & inceſſu avium.*

Omnibus animalibus reliquis certus & uniuſmodi, & in ſuo cuique genere inceſſus eſt: aves ſolæ vario meatu feruntur & in terra, & in aëre: ambulant aliquæ, ut cornices: ſaliunt aliquæ, ut paſſeres, merulæ: currunt, ut perdices, ruſticulæ: ante ſe pedes jaciunt ut ciconiæ, grues: expandunt alas, pendentesque raro intervallo quatiunt, aliæ crebrius, ſed & primas duntaxat pennas: aliæ & tota latera pandunt, quædam verò majore ex parte compreſſis volant: percuſſoque ſemel aliquæ gemino ictu aëre feruntur, velut incluſum eum prementes; ejaculantur ſeſe in ſublime, in rectum, in pronum: impingi putes aliquas, aut rurſus ab alto cadere has, illas ſalire. Anates ſolæ, quæque ſunt ejuſdem generis, in ſublime protinus ſe tollunt, atque eveſtigio cœlum petunt, & hoc etiam ex aqua: itaque in foveas quibus feras venamur, delapſæ ſolæ evadunt. Vultur, & fere graviores, niſi ex procurſu, aut altiore cumulo immiſſæ non evolant, cauda reguntur: aliæ circumſpectant, aliæ flectunt colla: nonnullæ veſcuntur ea, quæ rapuere, pedibus: ſine voce non volant multæ: aut è contrario ſemper in volatu ſilent: ſubrectæ, pronæ, obliquæ, in latera, in ora, quædam & reſupinæ feruntur; ut ſi pariter cernantur plura genera, non in eadem natura meare videantur.

CAP. XXXIX. *De apodibus.*

Plurimum volant, quæ apodes, quia careant uſu pedum, ab aliis cypſeli, appellantur, hirundinum ſpecie: nidificant in ſcopulis: hæ ſunt, quæ toto mari cernuntur: nec unquam tam longo naves, tamque continuo curſu recedunt à terra, ut non circumvolitent eas apodes: cætera genera reſidunt & in-

& inſiſtunt: his quies, niſi in nido, nulla: aut pendent, aut jacent: & ingenia æque varia, ad paſtum maximè.

CAP. XL. *De caprimulgis & plateis.*

Caprimulgi appellantur grandioris merulæ aſpectu, fures nocturni: interdiu enim viſu carent: intrant paſtorum ſtabula, caprarumque uberibus advolant ſuctum propter lactis: qua injuria uber emoritur, caprisque cæcitas, quas ita mulſere, oboritur; Platea nominatur; advolans ad eas, quæ ſe in mari mergunt, & capita illarum morſu corripiens, donec capturam extorqueat. Eadem cum devoratis ſe implevit conchis, calore ventris coctas evomit, atque ita ex iis eſculenta legit, teſtas excernens.

CAP. XLI. *De ingeniis avium.*

Villaribus gallinis & religio ineſt: inhorreſcunt edito ovo, excutiuntque ſeſe, & circumactæ purificant, ac feſtuca aliqua ſeſe, & ova luſtrant.

CAP. XLII, *De carduele, & pſittaco, & avibus quæ loquuntur.*

Minimæ avium cardueles imperata faciunt, nec voce tantum, ſed pedibus & ore pro manibus: eſt quæ boum mugitus imitetur, in Arelatenſi agro taurus appellata, alioquin parva: eſt quæ equorum quoque hinnitus, anthus nomine, herbæ pabulo adventu eorum pulſa imitatur, ad hunc modum ſe ulciſcens: ſuper omnia humanas voces reddunt; pſittaci quidem etiam ſermocinantes. India hanc avem mittit, ſittacen vocat, viridem toto corpore, torque tantum miniato in cervice diſtinctam: Imperatores ſalutat, & quæ accipit verba, pronunciat, in vino præcipue laſciva: capiti ejus duritia eadem, quæ roſtro: hoc, cum loqui diſcit, ferreo verberatur radio: non ſentit aliter ictus: cum devo-

devolat, roſtro ſe excipit, illi innititur, levioremque ſe ita pedum infirmitati facit. Minor nobilitas, quia non ex longinquo venit, ſed expreſſior loquacitas, certo generi picarum eſt: adamant verba quæ loquantur: nec diſcunt tantum, ſed diligunt: meditantesque intra ſemet, cura atque cogitatione intentionem non occultant: conſtat emori victas difficultate verbi, ac niſi ſubinde eadem audiant, memoria falli, quærentes, mirum in modum hilarari, ſi interim audierint id verbum: nec vulgariis iis forma, quamvis non ſpectanda: ſatis illis decoris in ſpecie ſermonis humani eſt. Verum addiſcere alias negant poſſe, quam quæ ex genere earum ſunt, quæ glande veſcantur: & inter eas facilius, quibus quini ſunt digiti in pedibus: ac ne eas quidem ipſas, niſi primis duobus vitæ annis: latior iis eſt lingua: omnibusque in ſuo cuique genere, quæ ſermonem imitantur humanum: quanquam id pene in omnibus contingit. Agrippina conjunx Claudii Cæſaris turdum habuit (quod nunquam ante) imitantem ſermones hominum: cum hæc proderem habebant & Cæſares juvenes ſturnum, item luſcinias, Græco atque Latino ſermone dociles: præterea meditantes in diem, & aſſidue nova loquentes longiore etiam contextu. Docentur ſecreto, & ubi nulla alia vox miſceatur, aſſidente qui crebro dicat ea, quæ condita velit, ac cibis blandiente.

CAP. XLIII. *De corvorum intelligentia.*

Reddatur & corvis ſua gratia, indignatione quoque populi Romani teſtata, non ſolum conſcientia: Tiberio principe ex fœtu ſupra Caſtorum ædem genitus pullus, in oppoſitam ſutrinam devolavit, etiam religione commendatus officinæ domino: is mature ſermoni aſſuefactus, omnibus

matu-

matutinis evolans in roſtra, in forum verſus, Tiberium, dein Germanicum & Druſum Cæſares nominatim, mox tranſeuntem populum Rom. ſalutabat, poſteà ad tabernam remeans, plurium annorum aſſiduo officio mirus: hunc ſive æmulatione vicinitatis manceps proximæ ſutrinæ, ſive iracundia ſubita, ut voluit videri, excrementis ejus impoſita calceis macula, exanimavit, tanta plebei conſternatione, ut primo pulſus ex ea regione, mox & interemptus ſit, funusque innumeris aliti celebratum exequiis, conſtratum lectum ſuper Æthiopum duorum humeros, præcedente tibicine, & coronis omnium generum, ad rogum uſque qui conſtructus dextra viæ Appiæ ad ſecundum lapidem, in campo Rediculi appellato, fuit. Adeo ſatis juſta cauſa populo Romano viſa eſt exequiarum, ingenium avis, aut ſupplicii de cive Romano, in ea urbe, in qua multorum principum nemo duxerat funus, Scipionis verò Æmiliani poſt Carthaginem Numantiamque deletas ab eo, nemo vindicaverat mortem; hoc geſtum M. Servilio, C. Ceſtio Coss. ad v Calend. April. Nunc quoque erat in urbe Roma, hæc prodente me, equitis Rom. cornix è Bætica, primum colore mira admodum nigro, deinde plura contexta verba exprimens, & alia atque alia crebro addiſcens. Necnon & recens fama Crateri Monocerotis cognomine, in Erizena regione Aſiæ corvorum opera venantis, eo quod devehebat in ſylvas eos conſidentes corniculis humeriſque: illi veſtigabant agebantque, eo perducta conſuetudine, ut exeuntem ſic comitarentur & feri. Tradendum putavere memoriæ quidam, viſum per ſitim lapides congerentem in ſitulam monumenti, in qua pluvia aqua durabat, ſed quæ attingi non poſſet: ita deſcen-

deſcendere paventem expreſſiſſe tali congerie, quantum poturo ſufficeret.

CAP. XLIV. *De Diomedeis avibus.*

Nec Diomedeas præteribo aves: Iuba cataru-ctas vocat, eis eſſe dentes, oculosque igneo colore, cætero [10] candidis, tradens: duos ſemper iis duces: alterum ducere agmen, alterum cogere: ſcrobes excavare roſtro, inde crate conſternere, & operire terra, quæ ante fuerit egeſta: in his fœtificare: fores binas omnium ſcrobibus: orientem ſpectare, quibus exeant in paſcua: occaſum, quibus redeant: alvum exoneraturas ſubvolare ſemper, & contrario flatu. Vno hæ in loco totius orbis viſuntur, in inſula, quam diximus nobilem Diomedis tumulo atque delubro, contra Apuliæ oram, fulicarum ſimiles. Advenas barbaros clangore infeſtant, Græcis tantum adulantur, miro diſcrimine, velut generi Diomedis hoc tribuentes: ædemque eam quotidie pleno gutture madentibus pennis perluunt atque purificant: unde origo fabulæ, Diomedis ſocios in earum effigies mutatos.

CAP. XLV. *Quæ animalia nihil diſcant.*

Non omittendum eſt, cum de ingeniis diſſerimus, è volucribus hirundines eſſe indociles, è terreſtribus mures: cum elephanti juſſa faciant, leones jugum ſubeant, in mari vituli, totque piſcium genera miteſcant.

CAP. XLVI. *De potu avium.*

Bibunt aves ſuctu, ex his quibus longa colla, intermittentes, & capite reſupinato velut infundentes ſibi. Porphyrio ſolus morſu bibit: idem eſt proprio genere, omnem cibum aqua ſubinde tingens, deinde pede ad roſtrum, veluti manu, afferens: laudatiſſimi in Comagene: roſtra iis & prælonga crura rubent.

CAP.

CAP. XLVII. *De himantopode, & onocrotalis, & de peregrinis avibus.*

Hæc quidem & himantopodi, multo minori, quanquam eadem crurum altitudine: naſcitur in Ægypto: inſiſtit ternis digitis: præcipue ei pabulum muſcæ: vita in Italia paucis diebus. Graviores omnes fruge veſcuntur, altivolæ carne tantum: inter aquaticas mergi ſoliti ſunt devorare, quæ cæteræ reddunt. Olorum ſimilitudinem onocrotali habent: nec distare exiſtimarentur omnino, niſi faucibus ipſis ineſſet alterius uteri genus: huc omnia inexplebile animal congerit, mira ut ſit capacitas: mox perfecta rapina, ſenſim inde in os reddita, in veram alvum ruminantis modo refert: Gallia hos ſeptentrionali proxima Oceano mittit. In Hercynio Germaniæ ſaltu inuſitata genera alitum accepimus, quarum plumæ ignium modo collucent noctibus: in cæteris nihil præter nobilitatem longinquitate factam, memorandum occurrit.

CAP. XLVIII. *De multarum avium nominibus & natura.*

Phalerides in Seleucia Parthorum, & in Aſia aquaticarum laudatiſſimæ: rurſus phaſianæ in Colchis geminas ex pluma aures ſubmittunt ſubriguntque: Numidicæ in parte Africæ Numidia, omneſque jam in Italia. Phœnicopteri linguam præcipui ſaporis eſſe, Apicius docuit, nepotum omnium altiſſimus gurges. Attagen maxime Ionius celebratur, vocalis alias, captus vero obmuteſcens, quondam extimatus inter raras aves: jam & in Gallia Hiſpaniaque capitur, & per Alpes etiam, ubi & phalacrocoraces aves, Balearium inſularum peculiares: ſicut Alpium pyrrhocorax, luteo roſtro: & præcipuo ſapore lagopus: pedes lepo-

leporino villo nomen ei hoc dedere, cætero candidæ, columbarum magnitudine: non extra terram eam veſci facile, quando nec viva manſueſcit, & corpus occiſæ ſtatim marceſcit. Eſt & alia nomine eodem, à coturnicibus magnitudine tantum differens, croceo tinctu cibis gratiſſima. Viſam in Alpibus ab ſe peculiarem Ægypti ibin M. Egnatius Calvinus præfectus earum prodidit.

CAP. XLIX. *De novis avibus & fabuloſis.*

Venere in Italiam Bebriacenſibus bellis civilibus trans Padum & novæ aves (ita enim adhuc vocantur) turdorum ſpecie, paulum infra columbas magnitudine, ſapore gratæ. Baleares inſulæ nobiliorem etiam ſupra dicto porphyrionem mittunt: ibi & buteo accipitrum generis in honore menſarum eſt: item vipiones: ſic enim vocant minorem gruem. Pegaſos equino capite volucres, & gryphas aurita aduncitate roſtri, fabuloſos reor: illos in Scythia, hos in Æthiopia: equidem & tragopanadem, de qua plures affirmant, majorem aquila, cornua in temporibus curvata habentem, ferruginei coloris, tantum capite phœniceo. Nec Sirenes impetraverint fidem: licet affirmet Dino, Clitarchi celebrati autoris pater, in India eſſe: mulcerique earum cantu, quos gravatos ſomno lacerent. Qui credit iſta, & Melampodi profecto aures lambendo, dediſſe intellectum avium ſermonis dracones non abnuet· vel quæ Democritus tradit, nominando aves, quarum confuſo ſanguine ſerpens gignatur, quem quiſquis ederit, intellecturus ſit alitum colloquia: quæque de una ave galerita privatim commemorat, etiam ſine his immenſa vitæ ambage circa auguria. Nominantur ab Homero ſcopes, avium genus: neque harum ſatyricos motus, cum inſident, plerisque memo-

ratos

ratos facile conceperim mente: neque ipſæ jam aves [11] naſcuntur: quamobrem de confeſſis diſſeruiſſe præſtiterit.

CAP. L. *Quis gallinas farcire inſtituerit. De aviariis, & quis ea primus inſtituerit.*

Gallinas ſaginare Deliaci cœpere: unde peſtis exorta, opimas aves & ſuopte corpore unctas devorandi: hoc primum antiquis cœnarum interdictis exceptum invenio jam lege C. Fannii Coss. XI annis ante tertium Punicum bellum, ne quid volucrum poneretur præter unam gallinam, quæ non eſſet altilis: quod deinde caput tranſlatum, per omnes leges ambulavit. Inventumque diverticulum eſt, in fraude earum gallinaceos quoque paſcendi lacte madidis cibis: multo ita gratiores approbantur: fœminæ quidem ad ſaginam non omnes eliguntur, nec niſi in cervice pingui cute. Poſtea culinarum artes, ut clunes ſpectentur, ut dividantur in tergora, ut à pede uno dilatatæ repoſitoria occupent. Dedere & Parthi cocis ſuos mores: nec tamen in hoc mangonio quicquam totum placet: hic clune, alibi pectore tantum laudatis. Aviaria primus inſtituit, incluſis omnium generum avibus M. Lælius Strabo Brunduſii equeſtris ordinis: ex eo cœpimus carcere animalia coërcere, quibus natura cœlum aſſignaverat.

CAP. LI. *De Æſopi patina.*

Maxime tamen inſignis eſt in hac memoria, Clodii Æſopi tragici hiſtrionis patina ſexcentis H-S taxata: in qua poſuit aves cantu aliquo, aut humano ſermone vocales, nummis ſex ſingulas coemptas: nulla alia inductus ſuavitate, niſi ut in his imitationem hominis manderet, ne quæſtus quidem ſuos reveritus illos opimos & voce meritos: dignus prorſus filio, à quo devoratas diximus marga-

margaritas: non ſit tamen (ut verum fatear) facile inter duos judicium turpitudinis: niſi quod minus eſt, ſummas rerum naturæ opes, quam hominum linguas, cœnaſſe.

CAP. LII. *De generatione avium, & præter aves quæ quadrupedes ova pariant.*

Generatio avium ſimplex videtur eſſe cum & ipſa ſua habeat miracula, quoniam & quadrupedes ova gignunt, chameleontes, lacertæ, & quæ diximus inter ſerpentes. Pennatorum autem infœcunda ſunt, quæ aduncos habent ungues: cenchris ſola ex his ſupra quaterna edit ova. Tribuit hoc avium generi natura, ut fœcundiores eſſent fugaces earum, quam fortes. Plurima pariunt ſtruthiocameli, gallinæ, perdices, ſali. Coitus avibus duobus modis: fœmina humi conſidente, ut in gallinis: aut ſtante, ut in gruibus. Ovorum alia ſunt candida, ut columbis, perdicibus: alia pallida, ut aquaticis: alia punctis diſtincta, ut meleagridi: alia rubri coloris, ut phaſianis, cenchridi. Intus autem omne ovum volucrum bicolor: aquaticis lutei plus quam albi, idque ipſum magis luridum, quam cæteris: piſcium unus color, in quo nil candidi. Avium ova ex calore fragilia, ſerpentium ex frigore lenta, piſcium ex liquore mollia: aquatilium rotunda, reliqua fere faſtigio cacuminata: exeunt à rotundiſſima ſui parte, dum pariuntur, molli putamine, ſed protinus dureſcente, quibuſcunque emergunt portionibus. Quæ oblonga ſint ova, gratioris ſaporis putat Horatius Flaccus: fœminam edunt, quæ rotundiora gignuntur, reliqua marem. Vmbilicus ovis à cacumine ineſt, ceu gutta eminens in putamine.

CAP. LIII. *De ovorum generatione, incubatu avium, & coitu.*

Quædam omni tempore coeunt, ut gallinæ, & pariunt, præterquam duobus menſibus hyemis brumalibus: ex iis juvencæ plura, quam veteres, ſed minora: & in eodem fœtu prima ac noviſſima. Eſt autem tanta fœcunditas, ut aliquæ & ſexagena pariant, aliquæ quotidie, aliquæ bis die, aliquæ in tantum, ut effœtæ moriantur. Hadrianis laus maxima. Columbæ decies anno pariunt, quædam & undecies: in Ægypto etiam brumali menſe. Hirundines, & merulæ, & palumbi, & turtures bis anno pariunt: cæteræ aves ferè ſemel. Turdi in cacuminibus arborum luto nidificantes, pene contextim, in ſeceſſu generant. A coitu x diebus ova matureſcunt in utero: vexatæ autem gallinæ & columbæ penna evulſa, aliave ſimili injuria, diutius. Omnibus ovis medio vitelli parva ineſt velut ſanguinea gutta, quod eſſe cor avium exiſtimant, primùm in omni corpore id gigni opinantes: in ovo certè gutta ſalit, palpitatque. Ipſum animal ex albo liquore ovi corporatur: cibus ejus in luteo eſt: omnibus intus caput majus toto corpore: oculi compreſſi capite majores: increſcente pullo, candor in medium vertitur, luteum circumfunditur: viceſimo die, ſi moveatur ovum, jam viventis intra putamen vox auditur: ab eodem tempore plumeſcit, ita poſitus, ut caput ſupra dextrum pedem habeat, dexteram verò alam ſupra caput: vitellus paulatim deficit. Aves omnes in pedes naſcuntur, contra quàm reliqua animalia. Quædam gallinæ omnia gemina ova pariunt, & geminos interdum excludunt, ut Cornelius Celſus autor eſt, alterum majorem: aliqui negant omnino geminos excludi. Plus vicena quina incubanda ſubjici vetant, parere à bru-

à bruma incipiunt: optima fœtura ante vernum æquinoctium: poſt ſolſtitium nata non implent magnitudinem juſtam, tantoque minus, quanto ſerius provenere.

Cap. LIV. *De vitiis, & remediis incubantium.*

Ova incumbari intra x dies edita utiliſſimum, vetera aut recentiora infœcunda: ſubjici impari numero debent: quarto die poſtquam cœpere incubari, ſi contra lumen cacumine ovorum apprehenſo una manu, purus & uniuſmodi perluceat color, ſterilia exiſtimantur eſſe, proque eis alia ſubſtituenda. Et in aqua eſt experimentum: inane fluitat: itaque ſidentia, hoc eſt plena, ſubjici volunt: concuti verò experimento vetant, quoniam non gignant confuſis vitalibus venis. Incubationi datur initium poſt novam Lunam, quia prius inchoata non proveniant. Celerius excluduntur calidis diebus: ideo æſtate undeviceſimo educunt fœtum, hyeme xxv. Si incubatu tonuerit, ova pereunt: & accipitris audita voce vitiantur: remedium contra tonitrum, clavus ferreus ſub ſtramine ovorum poſitus, aut terra ex aratro. Quædam autem & citra incubitum, ſponte naturæ gignunt, ut in Ægypti fimetis. Scitum de quodam potore reperitur, Syracuſis tam diu potare ſolitum, donec cooperta terra fœtum ederent ova: quin & ab homine perficiuntur.

Cap. LV. *De auguriis ovorum.*

12 Iulia Auguſta, prima ſua juventa Tiberio Cæſare ex Nerone gravida, cum parere virilem ſexum admodum cuperet, hoc uſa eſt puellari augurio, ovum in ſinu fovendo, atque cum deponendum haberet, nutrici per ſinum tradendo, ne intermitteretur tepor: nec falſo augurata proditur. Nuper inde fortaſſe inventum, ut ova in calido loco

loco impoſita paleis igne modico foverentur, homine verſante, pariterque & ſtato die illinc erumperet fœtus. Traditur quædam ars gallinarii cujuſdam, dicentis quod ex quaque eſſet. Narrantur & mortua gallina mariti earum viſi ſuccedentes in vicem, & reliqua fœtæ more facientes, abſtinentesque ſe à cantu. Super omnia eſt anatum ovis ſubditis atq; excluſis admiratio, primò non planè agnoſcentis fœtum: mox incertos incubitus ſolicitè convocantis: poſtremò lamenta circa piſcinæ ſtagna, mergentibus ſe pullis natura duce.

CAP. LVI. *Quæ gallinæ optimæ.*

Gallinarum generoſitas ſpectatur criſta erecta, interdum & gemina, [13] primis nigris, ore rubicundo, digitis imparibus, aliquando & ſuper quatuor digitos tranſverſo uno. Ad rem divinam, luteo roſtro pedibuſque, puræ non videntur: ad opertanea ſacra, nigræ. Eſt & pumilionum genus non ſterile in iis, quod non in alio genere alitum, ſed quibus certa fœcunditas rara, & incubatio ovis noxia.

CAP. LVII. *De morbis earum, & remediis.*

Inimiciſſima autem amnium generi pituita, maximeq; inter meſſis & vindemiæ tempus: medicina in fame, & cubatus in fumo, utique ſi ex lauro aut herba ſabina fiat: penna per tranſverſas inſerta nares, & per omnes dies mota: cibus allium cum farre, aut aqua perfuſus, in qua laverit noctua, aut cum ſemine vitis albæ coctus: & quædam alia.

CAP. LVIII. *De conceptu & numero fœtus avium.*

Columbæ proprio ritu oſculantur ante coitum: pariunt ferè bina ova: ita natura moderante, ut aliis crebrior ſit partus, aliis numeroſior: palumbes

bes & turtures plurimùm terna: nec plus quàm bis ferè pariunt: atque ita, ſi prior fœtus corruptus eſt: & quamvis tria pepererint, nunquam plus duobus educunt: tertium quod irritum eſt, urinum vocant. Palumbes incubat fœmina poſt meridiana in matutinum, cætero mas. Columbæ marem ſemper & fœminam pariunt, priorem marem, poſtridie fœminam: incubant in eo genere ambo, interdiu mas, noctu fœmina: excludunt XX die: pariunt à coitu quinto. Æſtate quidem interdum binis menſibus terna edunt paria. nam XVIII die excludunt, ſtatimque concipiunt: quare inter pullos ſæpe ova inveniuntur, & alii provolant, alii erumpunt: ipſi deinde pulli quinquemeſtres fœtificant: & ipſæ autem inter ſe (ſi mas non ſit) fœminæ æque ſaliunt, pariuntque ova irrita, ex quibus nihil gignitur: quæ hypenemia Græci vocant.

CAP. LIX. *De pavone & anſeribus.*

Pavo à trimatu parit: primo anno unam aut alterum ovum, ſequenti quaterna quinave, cæteris duodena, non amplius, intermittens binos dies ternosve; parit, & ter anno, ſi gallinis ſubjiciantur incubanda. Mares ea frangunt deſiderio incubantium: quapropter noctu & in latebris pariunt, aut in excelſo cubantes: & niſi molli ſtrato excepta, franguntur. Mares ſinguli quinis ſufficiunt conjugibus: cum ſingulæ aut binæ fuere, corrumpitur ſalacitate fœcunditas. Partus excluditur diebus ter novenis, aut tardius viceſimo. Anſeres in aqua coeunt: pariunt vere; aut ſi bruma coivere, poſt ſolſtitium quadraginta propè: bis anno, ſi priorem fœtum gallinæ excludant: alias plurima ova ſedecim, pauciſſima, ſeptem: ſi quis ſurripiat, pariunt, donec rumpantur: aliena non excludunt: incubanda ſubjici utiliſſimum IX aut XI. Incubant

fœminæ

fœminæ tantùm tricenis diebus: ſi verò tepidiores ſint, vigintiquinque; pullis eorum urtica contactu mortifera: nec minus aviditas, nunc ſatietate nimia, nunc ſuamet vi: quando apprehenſa radice, morſu ſæpe conantes avellere, antè colla ſua abrumpunt: contra urticam remedium eſt, ſtramento ab incubatu ſubdita radix earum.

CAP. LX. *De ardeolis, & quomodo ſerventur optimè ova.*

Ardeolarum tria genera, leucon, aſterias, pellos. Hi in coitu anguntur: mares quidem cum vociferatu ſanguinem etiam ex oculis profundunt: nec minus ægre pariunt gravidæ. Aquila tricenis diebus incubat, & ferè majores alites: minores vicenis, ut milvus & accipiter. Singulos ferè parit, nunquam plus ternis, is qui ægolios vocatur: quaternos corvus, aliquando & quinos: incubant totidem diebus. Cornicem incubantem mas paſcit. Pica novenos, melancoryphus ſupra x x parit, ſemper numero impari: nec alia plures: tanto fœcunditas major parvis. Hirundini cæci primò pulli, & ferè omnibus, quibus numeroſior partus. Irrita ova, quæ hypenemia diximus, aut mutua fœminæ inter ſe libidinis imaginatione concipiunt, aut pulvere: nec columbæ tantum, ſed & gallinæ, perdices, pavones, anſeres, chenalopeces: ſunt autem ſterilia, & minora, ac minus jucundi ſaporis, & magis humida. Quidam & vento putant ea generari: qua de cauſa etiam Zephyria appellantur, hæc autem vere tantum. Vrina fiunt, incubatione derelicta, quæ alii cynoſura dixere. Ova aceto macerata in tantum emolliuntur, ut per annulos tranſeant: ſervari ea in lomento, aut hyeme in paleis, æſtate in furfuribus, utiliſſimum: ſale exinaniri creduntur.

CAP. LXI. *Quæ volucrum ſola animal pariat, & lacte nutriat.*

Volucrum animal parit veſpertilio tantùm, cui & membranaceæ pinnæ uni: eadem ſola volucrum lacte nutrit, ubera admovens: geminos volitat amplexa infantes: ſecumque deportat: eidem coxendix una traditur, & in cibatu culices gratiſſimi.

CAP. LXII. *De conceptu viperæ & partu, & quæ terreſtrium ova pariant.*

Rurſus in terreſtribus ova pariunt ſerpentes: de quibus nondum dictum eſt: coeunt complexu, adeò circumvolutæ ſibiipſæ, ut una exiſtimari biceps poſſit: viperæ mas caput inſerit in os, quod illa abrodit voluptatis dulcedine: terreſtrium eadem ſola, intra ſe parit ova unius coloris, & mollia, ut piſces: tertia die intra uterum catulos excludit: deinde ſingulos diebus ſingulis parit, viginti ferè numero: itaque cæteræ tarditatis impatientes, perrumpunt latera, occiſa parente. Cæteræ ſerpentes contecta ova in terra incubant, & fœtum ſequente excludunt anno: crocodili vicibus incubant mas & fœmina. Sed reliquorum quoque terreſtrium reddatur generatio.

CAP. LXIII. *De generatione terreſtrium.*

Bipedum ſolus homo animal gignit. Homini tantùm primi coitus pœnitentia, augurium ſcilicet vitæ à pœnitenda origine. cæteris animalibus ſtati per tempora anni concubitus, homini (ut dictum eſt) omnibus horis dierum noctiumque: cæteris ſatietas in coitu, homini propè nulla. Meſſalina Claudii Cæſaris conjunx, hoc regalem exiſtimans palmam, elegit in id certamen nobiliſſimam è proſtitutis, ancillam mercenariæ ſtipis, eamque die ac nocte ſuperavit quinto ac viceſimo concubitu.

In hominum genere maribus diverticula Veneris excogitata, omnia ſcelere naturæ; fœminis verò abortus. Quantum in hac parte multo nocentiores, quàm feræ, ſumus? Viros avidiores Veneris hyeme, fœminas æſtate, Heſiodus prodidit. Coitus [14] averſus elephantis, camelis, tigribus, lyncibus, rhinoceroti, leoni, daſypodi, cuniculis, quibus averſa genitalia. Cameli etiam ſolitudines, aut ſecreta certè petunt: neque intervenire datur ſine pernicie: coitus tota die eſt tantùm iis, ex omnibus quibus ſolida ungula. In quadrupedum genere mares olfactus accendit: avertuntur & canes, phocæ, lupi, in medioque coitu, invitique etiam cohærent: ſupra dictorum plerisque fœminæ priores ſuperveniunt, reliquis mares: urſi autem, ut dictum eſt, [15] humanitus ſtrati: herinacei ſtantes ambo inter ſe complexi: feles mare ſtante, fœmina ſubjacente: vulpes in latera projectæ, maremque fœmina amplexa. Taurorum cervorumque fœminæ vim non tolerant: ea de cauſa ingrediuntur in coitu: cervi viciſſim ad alias tranſeunt, & ad priores redeunt. Lacertæ, ut ea quæ ſine pedibus ſunt, circumplexu Venerem novere. Omnia animalia quo majore corpore, hoc minus fœcunda ſunt: ſingulos gignunt elephanti, cameli, equi: acanthis duodenos, avis minima. Ocyſſime pariunt, quæ plurimos gignunt. Quo majus eſt animal, tanto diutius formatur in utero: diutius geſtantur quibus longiora ſunt vitæ ſpatia. Neque creſcentium tempeſtiva ad generandum ætas. Quę ſolidas habent ungulas, ſingulos: quæ biſulcas, & geminos pariunt. Quorum in digitos pedum fiſſura diviſa eſt, ea numeroſiora in fœtu. Sed ſuperiora omnia perfectos edunt partus, hæc inchoatos: in quo ſunt genere leænæ, urſæ, & vulpes: infor-

informia etiam magis, quàm ſupra dicta, urſæ pariunt: rarumque eſt videre parientes: poſtea lambendo calefaciunt fœtus omnia ea, & figurant: pariunt plurimum quaternos. Cæcos auté gignunt canes, lupi, panthera, thoes. Canum plura genera: laconicæ octavo menſe utrinque generant: ferunt ſexaginta diebus, & plurimum tribus; cæteræ canes & ſemeſtres coitum patiuntur: implentur omnes uno coitu: quæ ante juſtum tempus concepere, diutius cæcos habent catulos, nec omnes totidem diebus: exiſtimantur in urina attollere crus ferè ſemeſtres: id eſt ſignum conſummati virium roboris: fœminæ hoc idem ſidentes. Partus duodeni, quibus numeroſiſſimi, cætero quini, ſeni, aliquando ſinguli, quod prodigioſum putant: ſicut omnes mares, aut omnes fœminas gigni: primos quoque mares pariunt: in cæteris alternant, ſi ineant opportuno & recto menſe: ineuntur à partu ſexto menſe. Octonos Laconicæ pariunt: propria in eo genere maribus [16] laboris alacritas: vivunt Laconici annis denis, fœminæ duodenis: cætera genera XV annos, aliquando viginti: nec tota ſua ætate generant, ferè à XII deſinentes. Felium & ichneumonum reliqua, ut canum: vivunt annis ſenis. Daſypodes omni menſe pariunt, & ſuperfœtant, ſicut lepores: à partu ſtatim implentur: concipiunt, quamvis ubera ſiccante fœtu: pariunt non cæcos. Elephanti, ut diximus, pariunt ſingulos, magnitudine vituli trimeſtris. Cameli duodecim menſibus ferunt: à trimatu pariunt vere, iterumque poſt annum implentur à partu. Equas autem poſt tertium [17] annum, aut poſt unum ab enixu utiliter admitti putant, coguntque invitas. Et mulier ſeptima die concipere facillime creditur. Equarum jubas tondere præcipiunt, ut aſinorum

in coitu patiantur humilitatem: coniantes enim gloria ſuperbire: à coitu ſolæ animalium currunt ex adverſo Aquilonum Auſtrorumve, prout marem aut fœminam concepere: colorem illico mutant rubriore pilo, vel quicunque ſit, pleniore: hoc argumento deſinunt admittere etiam volentes. Nec impedit partus quoſdam ab opere, falluntque gravidæ: viciſſe Olympia prægnantem Echecratidis Theſſali invenimus. Equos, & canes, & ſues initum matutinum appetere, fœminas autem poſt meridiem blandiri, diligentiores tradunt. Equas domitas LX diebus equire, antequam gregales: ſues tantum coitu ſpumam ore fundere: verrem ſubantis audita voce, niſi admittatur, cibum non capere uſque in maciem: fœminas autem in tantum efferari, ut hominem lacerent, candida maximè veſte indutum: rabies ea aceto mitigatur naturæ aſperſo. Aviditas coitus putatur & cibis fieri: ſicut viro eruca, pecori cæpa. Quæ ex feris mitigentur, non concipere, uti anſeres: apros verò tardè, & cervos, nec niſi ab infantia educatos. Mirum eſt: quadrupedum prægnantes Venerem arcent, præter equam & ſuem: ſed ſuperfœtant daſypus & lepus tantum.

CAP. LXIV. *De varia generatione animalium.*

Quæcunque animal pariunt, in capita gignunt, circumacto ſub enixum fœtu, alias in utero porrecto. Quadrupedes geſtantur extenſis ad longitudinem cruribus, & ad alvum ſuam applicatis: homo in ſemet conglobatus inter duo genua naribus ſitis. Molas, de quibus antè diximus, gigni putant, ubi mulier non ex mare, verùm ex ſemetipſa tantùm conceperit: ideo nec animari, quia non ſit ex duobus: altricemque habere per ſe vitam illam, quæ ſatis arboribusque contingat.

CAP. LXV.

CAP. LXV. *De murium fœtu.*

Ex omnibus quæ perfectos fœtus, ſues tantum & numeroſos edunt: item plures, contra naturam ſolidipedum, aut biſulcorum: ſupra cuncta eſt murium fœtus, haud ſine cunctatione dicendus, quanquam ſub autore Ariſtotele & Alexandri Magni militibus: generatio eorum lambendo conſtare, non coitu, dicitur: ex una genitos CXX tradiderunt: apud Perſas verò prægnantes & in utero parentis repertas: & ſalis guſtatu fieri prægnantes opinantur. Itaque definit mirum eſſe, unde vis tanta meſſes populetur murium agreſtium: in quibus illud quoque adhuc latet, quonam modo illa multitudo repentè occidat: nam nec exanimes reperiuntur, neque extat qui murem hyeme in agro effoderit. Plurimi ita ad Troadem proveniunt: & jam inde fugaverunt incolas: proventus eorum ſiccitatibus tradunt: & jam obituris vermiculum in capite gigni. Ægyptiis muribus durus pilus, ſicut herinaceis: iidem bipedes ambulant, ceu Alpini. Cum diverſi generis coivere animalia, ita demum generant, ſi tempus naſcendi par habent. Quadrupedum ova gignentium lacertam ore parere (ut creditur vulgo) Ariſtoteles negat; neque incubant eædem, oblitæ quo ſint in loco enixæ, quoniam huic animali nulla memoria: itaque catuli per ſeſe erumpunt.

CAP. LXVI. *De ſpina hominis anguem naſci.*

Anguem ex medulla hominis ſpinæ gigni, accepimus à multis: pleraq; enim occulta & cæca origine proveniunt, etiam in quadrupedum genere:

CAP. LXVII. *De ſalamandra.*

Sicut ſalamandra, animal lacerti figura, ſtellarum, nunquam, niſi magnis imbribus, proveniens, & ſerenitate deficiens: huic tantus rigor, ut ignem

tactum extinguat, non alio modo, quàm glacies: ejuſdem ſanie, quæ lactea ore vomitur, quacunque parte corporis humani contacta, toti defluunt pili: idque quod contactum eſt, colorem in vitiliginem mutat.

CAP. LXVIII. *De iis quæ naſcuntur ex non genitis: & quæ nata nihil gignunt.*

Quædam verò gignuntur ex non genitis, & ſine ulla ſimili origine, ut ſupra dicta: & quæcunque æſtas, aut ver, ſtatumque tempus anni generant: ex iis quædam nihil gignunt, ut ſalamandræ: neque eſt iis genus maſculinum fœmininumve, ſicut neque in anguillis, omnibusque quæ nec animal, nec ovum ex ſeſe generant. Neutrum eſt & oſtreis genus, & cæteris adhærentibus vado vel ſaxo. Quę autem per ſe generantur, ſi in mares ac fœminas deſcripta ſunt, generant quidem aliquid coitu, ſed imperfectum & diſſimile, & ex quo nihil amplius gignatur, ut vermiculos muſcæ; id magis declarant naturæ eorum, quæ inſecta dicuntur, arduæ explanationis omnia, & privatim dicato opere narranda: quapropter ingenium prædictorum, & reliqua ſubtexetur diſſertatio.

CAP. LXIX. *De ſenſibus animalium.*

Ex ſenſibus ante cætera homini tactus, deinde guſtatus: reliquis ſuperatur à multis: aquilæ clarius cernunt: vultures ſagacius odorantur: liquidius audiunt talpæ obrutæ terra, tam denſo atque ſurdo naturæ elemento. Præterea voce omnium in ſublime tendente, ſermonem exaudiunt: & ſi de iis loquare, intelligere etiam dicuntur, & profugere. Auditus cui hominum primò negatus eſt, huic & ſermonis uſus ablatus: nec ſunt naturaliter ſurdi, ut non iidem ſint & muti. In marinis oſtreis auditum eſſe, non eſt veriſimile: ſed ad

ſonum

ſonum mergere ſe ſolent: ideo & ſilentium in mari piſcantibus.

CAP. LXX. *Auditum, & olfactum eſſe piſcibus.*

Piſces quidem auditus nec membra habent nec foramina: audire tamen eos palam eſt: utpote cum plauſu congregari feros ad cibum conſuetudine in quibuſdam vivariis ſpectetur: & in piſcinis Cæſaris, genera piſcium ad nomen venire, quoſdam ſingulos. Itaque produntur etiam clariſſimè audire, mugil, lupus, ſalpa, chromis, & ideo in vado vivere. Olfactum iis eſſe, manifeſte patet: quippe non omnes eadem eſca capiuntur: & prius, quàm appetant, odorantur: quoſdam & ſpeluncis latentes, ſalſamento illitis faucibus ſcopuli piſcator expellit, veluti ſui cadaveris agnitionem fugientes. Conveniuntq; ex alto etiam ad quoſdam odores, ut ſepiam uſtam, & polypum: quæ ideo conjiciuntur in naſſas. Sentinæ quidem navium odorem procul fugiunt: maximè tamen piſcium ſanguinem. Non poteſt petris avelli polypus: idem cunila admota, ab odore protinus reſilit; purpuræ quoque fœtidis capiuntur. Nam de reliquo animalium genere quis dubitet? Cornus cervini odore ſerpentes fugantur, ſed maximè ſtyracis: origani, aut calcis, aut ſulphuris formicæ necantur: culices acida petunt: ad dulcia non advolant.

CAP. LXXI. *Tactum communem eſſe omnibus.*

Tactus ſenſus omnibus eſt, etiam quibus nullus alius: nam & oſtreis, & terreſtribus vermibus quoque. Exiſtimaverim omnibus ſenſum & guſtatus eſſe: cur enim alios alia ſapores appetunt? in quo vel præcipua naturę architectio. Alia dentibus prædantur, alia unguibus, alia roſtri aduncitate carpunt, alia latitudine eruunt, alia acumine excavant, alia ſugunt, alia lambunt, ſorbent, mandunt,

vorant. Nec minor varietas in pedum miniſterio, ut rapiant, diſtrahant, teneant, premant, pendeant, tellurem ſcabere non ceſſent.

CAP. LXXII. *Quæ venenis vivant, & quæ terra.*

Venenis capreæ & coturnices (ut diximus) pingueſcunt, placidiſſima animalia: at ſerpentes ovis, ſpectanda quidem draconum arte: aut enim ſolida hauriunt, ſi jam fauces capiunt, quæ deinde in ſemet convoluti frangunt intus, atque ita putamina excutiunt: aut ſi tenerior eſt, & catuli adhuc ætas, orbe apprehenſa ſpiræ, ita ſenſim vehementerque præſtringunt, ut amputata parte ceu ferro, reliquam quæ amplexu tenetur, ſorbeant. Simili modo avibus devoratis ſolidis, contentione plumas & oſſa revomunt. Scorpiones terra vivunt. Serpentes, cum occaſio eſt, vinum præcipue appetunt, cum alioqui exiguo indigeant potu: eædem minimo & pene nullo cibo, cum adſervantur incluſæ: ſicuti aranei quoque, alioqui ſuctu viventes. Ideo nullum interit fame aut ſiti venenatum: nam neque calor his, neque ſanguis, neque ſudor, quæ aviditatem naturali ſale augent. In quo genere omnia magis exitialia, ſi ſuum genus edêre, antequam noceant. Condit in theſauros maxillarum cibum ſphingiorum & ſatyrorum genus: mox inde ſenſim ad mandendum manibus expromit: & quod formicis in annum ſolenne eſt, his in dies vel horas.

CAP. LXXIII. *De cibo & potu quorundam.*

Vnum animal digitos habentium herba alitur, lepus: ſed & fruge ſolidipedes, & è biſulcis ſues omni cibatu & radicibus. Solidipedum volutatio propria. Serratorum dentium carnivora ſunt omnia. Vrſi & fruge, fronde, vindemia, pomis vivunt

vunt & apibus, cancris etiam & formicis. Lupi, ut diximus, & terra in fame. Pecus potu pingueſcit: ideo ſal illis aptiſſimus: item veterina, quanquam & fruge & herba, ſed ut bibêre, ſecedunt. Ruminant, præter jam dicta, ſylveſtrium cervi, cum à nobis aluntur: omnia autem jacentia potius quam ſtantia, & hyeme magis quam æſtate; ſeptennis fere menſibus Pontici quoque mures ſimili modo remandunt. In potu, quibus ſerrati dentes, lambunt: & mures hi vulgares, quamvis ex alio genere ſint: quibus continui dentes, ſorbent, ut equi, boves: neutrum urſi, ſed aquam quoque morſu vorant. In Africa major pars ferarum æſtate non bibunt, inopia imbrium: quam ob cauſam capti mures Libyci, ſi biberint, moriuntur. Orygem perpetuo ſitientia Africæ generant, & natura loci potu carentem, & mirabili modo ad remedia ſitientium: namque Gætuli latrones eo durant auxilio, repertis in corpore eorum ſaluberrimi liquoris veſicis. Inſidunt in eadem Africa pardi condenſa arborum, occultatique earum ramis, in prætereuntia deſiliunt, atque è volucrum ſede graſſantur. Feles quidem quo ſilentio, quam levibus veſtigiis obrepunt avibus! quam occulto ſpeculatu in muſculos exiliunt! Excrementa ſua effoſſa obruunt terra, intelligentes odorem illum indicem ſui eſſe.

CAP. LXXIV. *Quæ inter ſe diſſideant, & quæ inter ſe conveniant.*

Ergo & alios quoſdam ſenſus eſſe, quam ſupra dictos, haud difficulter apparet: ſunt enim quædam his bella amicitiæque, unde & affectus, præter illa quæ de quibusque eorum ſuis diximus locis. Diſſident olores & aquilæ: corvus & chlorio, noctu invicem ova exquirentes. Simili modo cor-

vus & milvus, illo præripiente huic cibos: cornices & noctua: aquilæ & trochilus (ſi credimus) quoniam rex appellatur avium: noctuæ, & cæteræ minores aves. Rurſus cum terreſtribus, muſtela & cornix: turtur & pyralis: ichneumones & veſpæ, & phalangia & aranei. Aquaticæ, anates & gaviæ: harpe & triorches accipiter: ſorices & ardeolæ, invicem fœtibus inſidiantes: ægithus avis minima, cum aſino: ſpinetis enim ſe ſcabendi cauſa atterens, nidos ejus diſſipat: quod adeo pavet, ut voce omnino rudentis audita, ova ejiciat, pulli ipſi metu cadant: igitur advolans hulcera ejus roſtro excavat: vulpes & Nili angues: muſtelæ & ſues. Æſalon vocatur parva avis, ova corvi frangens, cujus pulli infeſtantur à vulpibus: invicem hæc catulos ejus ipſamque vellit: quod ubi viderunt corvi, contra auxiliantur, velut adverſus communem hoſtem. Et acanthis in ſpinis vivit: idcirco aſinos & ipſa odit, flores ſpinæ devorantes: Ægithum verò anthus in tantum, ut ſanguinem eorum credant non coire, multisque ob id veneficiis infament. Diſſident thoës & leones, & minima æque ac maxima: formicoſam arborem ſorices cavent: librat araneus ſe filo in caput ſerpentis porrectæ ſub umbra arboris ſuæ: tantaque vi morſu cerebrum apprehendit, ut ſtridens ſubinde, ac vertigine rotata, ne filum quidem deſuper pendentis rumpere, adeo non fugere queat: nec finis ante mortem eſt. Rurſus amici pavones & columbæ, turtures & pſittaci, merulæ & turdi, cornix & ardeolæ; contra vulpium genus communibus inimicitiis; harpe & milvus contra triorchem: quid; non & affectus indicia ſunt etiam in ſerpentibus, immitiſſimo animalium genere? Dicta ſunt, quæ Arcadia narrat de domino à dracone ſer-

ne ſervato, & agnita voce hominis. De aſpide miraculum Philarcho reddatur: is enim autor eſt, cum ad menſam cujuſdam veniens in Ægypto aleretur aſſidue, enixam catulos, quorum ab uno filium hoſpitis interemptum illam reverſam ad conſuetudinem cibi, intellexiſſe culpam, & necem intuliſſe catulo, nec poſtea in tectum id reverſam.

CAP. LXXV. *De ſomno animalium.*

Somni quæſtio non obſcuram conjectationem habet: in terreſtribus, omnia quæ conniveant, dormire manifeſtum eſt: aquatilia quoque exiguum quidem, etiam qui de cæteris dubitant, dormire tamen exiſtimant: non oculorum argumento, quia non habent genas: verum ipſa quiete cernuntur placida, ceu ſoporata, neque aliud, quam caudas moventia, & ad tumultum aliquem expaventia. De thynnis confidentius affirmatur: juxta ripas enim aut petras dormiunt: plani autem piſcium in vado, ut manu ſæpe tollantur: nam delphini, balænæque ſtertentes etiam audiuntur. Inſecta quoque dormire ſilentio apparet, quia ne luminibus quidem admotis excitentur. Homo genitus premitur ſomno per aliquot menſes: deinde longior in dies vigilia: ſomniat ſtatim infans: nam & pavore expergiſcitur, & ſuctũ imitatur: quidam verò nunquam: quibus mortiferum fuiſſe ſignum contra conſuetudinem ſomnium, invenimus exempla. Magnus hîc invitat locus, & diverſis refertus documentis, utrumne ſint aliqua præſcita animi quieſcentis: qua fiant ratione, an fortuita res ſit, ut pleraque? & ſi exemplis agatur, profecto paria fiant. A vino & à cibis proxima, atque in redormitatione vana eſſe viſa, prope convenit: eſt autem ſomnus nihil aliud, quam animi in medium

dium ſeſe receſſus. Præter hominem ſomniare equos, canes, boves, pecora, capras, palam eſt: ob hoc creditur & in omnibus, quæ animal pariant: de iis, quæ ova gignunt, incertum eſt: ſed dormire ea, certum. Verum ad inſecta tranſeamus.

LIBER XI.

REſtant immenſæ ſubtilitatis animalia: quando aliqui ea neque ſpirare, & ſine ſanguine eſſe etiam prodiderunt.

CAP. I. *De inſectorum genere.*

Multa hæc & multigena, terreſtrium volucriumque vita. Alia pe. nata, ut apes: alia utroque modo, ut formicæ: aliqua & pennis & pedibus carentia: jure omnia inſecta appellata ab inciſuris, quæ nunc cervicum loco, nunc pectorum atque alvi præcincta ſeparant membra, tenui modo fiſtula cohærentia: aliquibus vero non tota inciſura eas ambiente rugas, ſed in alvo, aut ſuperne tantum, imbricatis flexilibus vertebris, nuſquam alibi ſpectatiore naturæ rerum artificio.

CAP. II. *De ſubtilitate in his natura.*

In magnis ſiquidem corporibus, aut certe majoribus, facilis officina ſequaci materia fuit: in his tam parvis, atque tam nullis, quæ ratio, quanta vis, quam inextricabilis perfectio? ubi tot ſenſus collocavit in culice? & ſunt alia dictu minora. Sed ubi viſum in eo prætendit? ubi guſtatum applicavit? ubi odoratum inſeruit? ubi verò truculentam illam & portione maximam vocem ingeneravit? qua ſubtilitate pennas adnexuit? prælongavit pedum crura? diſpoſuit jejunam caveam, uti alvum? avidam ſanguinis, & potiſſimum humani ſitim accendit? telum verò perfodiendo tergori, quo ſpicu-

ſpículavit ingenio? atque ut in capaci, cum cerni non poſſit exilitas, ita reciproca geminavit arte, ut fodiendo acuminatum pariter, ſorbendoque fiſtuloſum eſſet. Quos teredini ad perforanda robora, cum ſono teſte, dentes affixit? potiſſimumque è ligno cibatum fecit? ſed turrigeros elephantorum miramur humeros, taurorumque colla, & truces in ſublime jactus; tigrium rapinas, leonum jubas, cum rerum natura nuſquam magis, quam in minimis, tota ſit. Quapropter quæſo, ne hæc legentes, quoniam ex his ſpernunt multa, etiam relata faſtidio damnent, cum in contemplatione naturæ nihil poſſit videri ſupervacuum.

CAP. III. *Vtrum ſpirent, an habeant ſanguinem.*

Inſecta multi negarunt ſpirare, idque ratione perſuadentes, quoniam viſceri interiori nexus ſpirabilis non ineſſet: itaque vivere ut fruges, arboreſque: ſed plurimum intereſſe, ſpiret aliquid, an vivat: eadem de cauſa nec ſanguinem iis eſſe, qui ſit nullis carentibus corde atque jecore: ſic nec ſpirare, ea quibus pulmo deſit: unde numeroſa quæſtionum ſeries exoritur. Iidem enim & vocem eſſe his negant, in tanto murmure apum, cicadarum ſono, & aliis quæ ſuis æſtimabuntur locis: nam mihi contuenti ſe perſuaſit rerum natura, nihil incredibile exiſtimare de ea: nec video, cur magis poſſint non trahere animam talia, & vivere, quam ſpirare ſine viſceribus: quod etiam in marinis docuimus, quamvis arcente ſpiritum denſitate & altitudine humoris. Volare quidem aliqua, & animatu carere in ipſo ſpiritu viventia; habere ſenſum victus, generationis, operis, atque etiam de futuro curam: & quamvis non ſint membra, quæ velut carina ſenſus invehant, eſſe tamen

tamen his auditum, olfactum, guſtatum, eximia præterea naturæ dona, ſolertiam, animum, artem, quis facile crediderit? ſanguinem non eſſe his fateor, ſicut ne terreſtribus quidem cunctis, verum ſimile quiddam: ut ſepiæ in mari ſanguinis vicem atramentum obtinet, purpurarum generi infector ille ſuccus: ſic & inſectis, quiſquis eſt vitalis humor, hic erit & ſanguis: donec exiſtimatio ſua cuique ſit, nobis propoſitum eſt, naturas rerum manifeſtas indicare, non cauſas judicare dubias.

CAP. IV. *De corpore eorum.*

Inſecta, ut intelligi poſſit, non videntur nervos habere, nec oſſa, nec ſpinas, nec cartilaginem, nec pinguia, nec carnes, ne cruſtam quidem fragilem, ut quædam marina, nec quæ jure dicatur cutis: ſed mediæ cujuſdam inter omnia hæc naturæ corpus, arenti ſimile, nervo mollius, in reliquis partibus ſiccius verius, quam durius: & hoc ſolum his eſt, nec præterea aliud: nihil intus, niſi admodum paucis inteſtinum implicatum. Itaque divulſis præcipua vivacitas, & partium ſingularum palpitatio: quia quæcunque eſt ratio vitalis, illa non certis ineſt membris, ſed toto in corpore, minime tamen capite, ſolumque non movetur, niſi cum pectore avulſum. In nullo genere plures ſunt pedes: & quibus ex his plurimi, diutius vivunt divulſa, ut in ſcolopendris videmus. Habent autem oculos, præterque è ſenſibus tactum atque guſtatum: aliqua & odoratum, pauca & auditum.

CAP. V. *De apibus.*

Sed inter omnia ea principatus apibus, & jure præcipua admiratio, ſolis ex eo genere hominum cauſa genitis: mella contrahunt, ſuccumque dulciſſimum

ciſſimum atque ſubtiliſſimum, ac ſaluberrimum: favos confingunt & ceras. Illæ ad uſus vitæ laborem tolerant, opera conficiunt, rempublicam habent, conſilia privatim ac duces gregatim: & quod maxime mirum ſit, mores habent. Præterea cum ſint neque manſueti generis, neque feri: tamen tanta eſt natura rerum, ut prope ex umbra minimi animalis, incomparabile effecerit quiddam: quos efficaciæ induſtriæque tantæ comparemus nervos? quas vires? quos rationi mediusfidius viros? hoc certe præſtantioribus, quo nihil novere, niſi commune. Non ſit de anima quæſtio: conſtet & de ſanguine, quantulum tamen eſſe in tantulis poteſt; æſtimemus poſtea ingenium:

CAP. VI. *Qui ordo naturæ in eis.*

Hyeme conduntur: unde enim ad pruinas niveſque, & Aquilonum flatus perferendos vires? Sane & inſecta omnia: ſed minus diu, quæ parietibus noſtris occultata mature tepeſiunt. Circa apes aut temporum locorumve ratio mutata eſt, aut erraverunt priores: conduntur à Vergiliarum occaſu, ſed latent ultra exortum: adeo non ad veris initium, ut dixere, nec ut quiſquam in Italia de alveis exiſtimat. Ante fabas florentes non exeunt ad opera & labores, nullusque cum per cœlum licuit, otio perit dies: primum favos conſtruunt, ceram fingunt, hoc eſt, domos cellasque faciunt: deinde ſobolem, poſtea mella, ceram ex floribus, melligenem è lacrymis arborum, quæ glutinum pariunt, ſalicis, ulmi, harundinis, ſucco, gummi, reſina. His primum alveum ipſum intus totum, ut quodam tectorio, illinunt, & aliis amarioribus ſuccis contra aliarum beſtiolarum aviditates: id ſe facturas conſciæ, quod concupiſci poſſit: his deinde fores quoque latiores circunſtruunt.

CAP.

CAP. VII. *De vocabulis operis.*

Prima fundamenta commoſin vocant periti, ſecunda piſſoceron, tertia propolin, inter coria cerasque, magni ad medicamina uſus. Commoſis cruſta eſt prima, ſaporis amari: piſſoceros ſuper eam venit, picantium modo ceu dilutior: ceræ initium plerunque è mitiore gummi. Propolis, craſſioris jam materiæ, additis floribus, nondum tamen cera, ſed favorum ſtabilimentum, qua omnes frigoris aut injuriæ aditus obſtruuntur, odore & ipſa etiamnum gravi, ut qua plerique pro galbano utantur. Præter hæc convehitur erithace, quam aliqui ſandaracham, alii cerinthum vocant: hic erit apum, dum operantur, cibus, qui ſæpe invenitur in favorum inanitatibus ſepoſitus, & ipſe amari ſaporis: gignitur autem rore verno, & arborum ſucco, gummi modo, Africi minor, Auſtri flatu nigrior, Aquilonibus melior & rubens, plurimus in Græcis nucibus. Menecrates florem eſſe dicit, futuræ meſſis indicium: ſed nemo præter eum.

CAP. VIII. *Ex quibus floribus opera fiant.*

Ceras ex omnium arborum ſatorumque floribus confingunt, excepta rumice & chenopode: herbarum hæc genera. Falſo excipitur & ſpartum, quippe cum in Hiſpania multa in ſpartariis mella herbam eam ſapiant: falſo & oleas excipi arbitror, quippe olivæ proventu plurima exanima gigni certum eſt: fructibus nullis nocetur. Mortuis ne floribus quidem, non modo corporibus, inſidunt: operantur intra ſexaginta paſſus. Et ſubinde conſumptis in proximo floribus, ſpeculatores ad pabula ulteriora mittunt: noctu deprehenſæ in expeditione excubant ſupinæ, ut alas à rore protegant.

CAP. IX. *De amatoribus earum.*

Ne quis miretur amore earum captos, Ariſtomachum Solenſem duodeſexaginta annis nihil aliud egiſſe: Philiſcum vero Thaſium in deſertis apes colentem Agrium cognominatum: qui ambo ſcripſere de his.

CAP. X. *Ratio operis.*

Ratio operis hæc: interdiu ſtatio ad portas more caſtrorum, noctu quies in matutinum, donec una excitet gemino aut triplici bombo, ut buccino aliquo: tunc univerſæ provolant, ſi dies mitis futurus eſt: prædivinant enim ventos imbresque, & tunc ſe continent tectis. Itaque temperie cœli (& hoc inter præſcita habent) cum agmen ad opera proceſſit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasque lanugine totius corporis: quibus eſt earum adoleſcentia, ad opera exeunt, & ſupra dicta convehunt: ſeniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura ſcabra, pedes priores roſtro: totæque onuſtæ remeant ſarcina pandatæ: excipiunt eas ternæ aut quaternæ, atque exonerant: ſunt enim intus quoque officia diviſa. Aliæ ſtruunt, aliæ poliunt, aliæ ſuggerunt, aliæ cibum comparant ex eo, quod allatum eſt: neque enim ſeparatim veſcuntur, ne inæqualitas operis & cibi fiat & temporis. Struunt orſa ea concameratione alvei, texumque vel uſque ad ſumma tecta deducunt, limitibus binis circa ſingulos arcus, ut aliis intrent, aliis exeant. Favi ſuperiore parte affixi, & paululum etiam lateribus ſimul hærent & pendent una: alveum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter popoſcit alveus: aliquando & duorum generum, cum duo examina concordibus populis diſſimiles habuere ritus.

Ruentes

Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à ſolo fornicatis, ne deſit aditus ad ſarciendum. Primi fere tres verſus inanes ſtruuntur, ne promptum ſit quod invitet furantem: noviſſimi maxime implentur melle: ideoque averſo alveo favi eximuntur. Gerulæ ſecundos flatus captant: ſi cooriatur procella, apprehenſi ponduſculo lapilli ſe librant: quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta vero terram volant in adverſo flatu vepribus hebetato. Mira obſervatio operis: ceſſantium inertiam notant, caſtigant mox, & puniunt morte. Mira munditia: amoliuntur omnia è medio, nullæque inter opera ſpurcitiæ jacent: quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, unum congeſta in locum, turbidis diebus, & operis otio egerunt. Cùm adveſperaſcit, in alveo ſtrepunt minus ac minus, donec una circumvolet eodem, quo excitavit, bombo, ceu quietem capere imperans: & hoc caſtrorum more: tunc repente omnes conticeſcunt.

CAP. XI. *De fucis.*

Domos primum plebeis exædificant, deinde regibus: ſi ſperatur largior proventus, adjiciuntur contubernia & fucis. His cellarum minimæ, ſed ipſi majores apibus: ſunt autem fuci, ſine aculeo, velut imperfectæ apes, noviſſimæque à feſſis & jam emeritis inchoatæ, ſerotinus fœtus, & quaſi ſervitia verarum apum: quamobrem imperant iis, primosque in opera expellunt, tardantes ſine clementia puniunt. Neque in opere tantum, ſed in fœtu quoque adjuvant eas, multum ad calorem conferente turba: certe quo major fuerit multitudo, eo major fiet examinum proventus. Cum mella cœperunt matureſcere, abigunt eos: multæque ſingulos aggreſſæ trucidant: nec id genus, niſi

vere,

vere, conſpicitur. Fucus ademptis alis in alveum rejectus, ipſe cæteris adimit. Regias imperatoribus futuris in una parte alvei extruunt amplas, magnificas, ſeparatas, tuberculo eminentes: quod ſi exprimatur, non gignuntur ſoboles. Sexangulæ omnes cellæ, à ſingulorum eæ pedum opere. Nihil horum ſtato tempore, ſed rapiunt diebus ſerenis munia: & melle uno alterove ad ſummum die cellas replent.

CAP. XII. *Quæ nátura mellis.*

Venit hoc ex aëre, & maxime ſiderum exortu, præcipueque [1] ipſo Sirio explendeſcente fit, nec omnino prius Vergiliarum exortu ſublucanis temporibus: itaque tum prima aurora folia arborum melle roſcida inveniuntur: ac ſi qui matutino ſub dio fuere, unctas liquore veſtes, capillumque concretum ſentiunt. Sive ille eſt cœli ſudor, ſive quædam ſiderum ſaliva, ſive purgantis ſe aëris ſuccus, utinamque eſſet & purus ac liquidus, & ſuæ naturæ, qualis defluit primò: nunc vero è tanta cadens altitudine, multumque, dum venit, ſordeſcens, & obvio terræ halitu infectus, præterea è fronde ac pabulis potus, & in uterculos congeſtus apum (ore enim vomunt) ad hæc ſucco florum corruptus, & alveis maceratus, totiesque mutatus, magnam tamen cœleſtis naturæ voluptatem affert.:

CAP. XIII. *Quæ optima mella.*

Ibi optimus ſemper, ubi optimorum doliolis florum conditur. Atticæ regionis hic, & Siculæ, Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna inſula. Eſt autem initio mel, ut aqua, dilutum, & primis diebus fervet, ut muſtum, ſeque purgat: viceſimo die craſſeſcit, mox obducitur tenui membrana, quæ fervoris ipſius ſpuma concreſcit. Sorbetur opti-

optimum, & minime fronde infectum, è quercus, tiliæ, harundinum foliis.

CAP. XIV. *Quæ genera mellis in ſingulis.*

Summa quidem bonitatis natione conſtat (ut ſupra diximus) pluribus modis: aliubi enim favi cera ſpectabiles gignuntur, ut in Pelignis, Sicilia: aliubi mellis copia, ut in Creta, Cypro, Africa: aliubi magnitudine, ut in Septentrionalibus, viſo jam in Germania octo pedum longitudinis favo, in cava parte nigro. In quocunque tamen tractu terna ſunt mellis genera: vernum, ex floribus conſtructo favo, quod ideo vocatur anthinum: hoc quidam attingi vetant, ut largo alimento valida exeat ſoboles: alii ex nullo minus apibus relinquunt, quoniam magna ſequatur ubertas magnorum ſiderum exortu: præterea ſolſtitio, cum thymum & uva florere incipiunt, præcipua cellarum materia. Eſt autem in eximendis favis neceſſaria diſpenſatio, quoniam inopia cibi deſperant, moriunturque aut effugiunt: contra copia ignaviam affert: ac jam melle, non erithace, paſcuntur: ergo diligentiores ex hac vindemia XII partem apibus relinquunt. Dies ſtatus inchoandi, ut quadam lege naturæ, ſi ſcire aut obſervare homines velint, XXX ab educto examine: fereque Majo menſe includitur hæc vindemia. Alterum genus eſt mellis æſtivi, quod ideo vocatur horæum, à tempeſtivitate præcipua, ipſo Sirio explendeſcente poſt ſolſtitium diebus XXX ferè. Immenſa circa hoc ſubtilitas naturæ mortalibus patefacta eſt, niſi fraus hominum cuncta pernicie corrumperet: nanque ab exortu ſideris cujuscunque, ſed nobilium maximè, aut cæleſtes arcus, ſi non ſequantur imbres, ſed ros tepeſcat Solis radiis, medicamenta, non mella, gignuntur, oculis, hulceribus, internisque viſceribus

dona

dona cæleſtia. Quod ſi ſervetur hoc Sirio exoriente, caſuque congruat in eundem diem, ut ſæpe Veneris, aut Iovis, Mercuriive exortus, non alia ſuavitas, visque mortalium malis à morte vocandis, quàm divini nectaris, fiat.

CAP. XV. *Quomodò probentur mella.*

Mel plenilunio uberius capitur, ſerena die pinguius. In omni melle, quod per ſe fluit, ut muſtum oleumque, appellaturque acœton, maximè laudabile eſt. Æſtivum omne rutilum, ut diebus confectum ſiccioribus. Aptiſſimum exiſtimatur è thymo, coloris aurei, ſaporis gratiſſimi, quod fit palam doliolis, pingue; marino è rore ſpiſſum: quod concreſcit autem, hoc minimè laudatur. Thymoſum non coit, & tactu prætenuia fila mittit: quod primum [2] gravitatis argumentum eſt: abrumpi ſtatim & reſilere guttas, vilitatis indicium habetur. Sequens probatio, ut ſit odoratum, ex dulci acre, glutinoſum perlucidum. Æſtiva mellatione decimam partem [3] Thaſio Dionyſio apibus relinqui placet, ſi pleni fuerint alvei: ſi minus, pro rata portione: aut ſi inanes, omnino non attingi. Huic vindemiæ Attici ſignum dedere initium Caprificialem diem Vulcano ſacrum.

CAP. XVI. *De tertio genere mellis, & quomodo apes probentur.*

Tertium genus mellis, minime probatum, ſylveſtre, quod ericæum vocant: convehitur poſt primos autumni imbres, cum erice ſola floret in ſylvis, ob id harenoſo ſimile. Gignitur id maximè Arcturi exortu à pridie Idus Septembris. Quidam æſtivam mellationem ad Arcturi exortum proferunt, quoniam ad æquinoctium autumni ab eo ſuperſint dies XIV & ab æquinoctio ad Vergiliarum occaſum diebus XLVIII plurima ſit erice: Athe-

Athenienſes tetralicem appellant, Eubœa ſiſaram, quam putant apibus eſſe gratiſſimam, fortaſſis quia nulla tunc alia ſit copia. Hæc ergo mellatio fine vindemiæ & Vergiliarum occaſu, Idibus Novembris ferè includitur: relinqui ex ea duas partes apibus ratio perſuadet, & ſemper eas partes favorum, quæ habeant erithacen. A bruma ad Arcturi exortum diebus [4] LX ſomno aluntur ſine ullo cibo: ab Arcturi exortu ad æquinoctium vernum tepidiore tractu jam vigilant: ſed etiam tunc alveo ſe continent, ſervatoſque in id tempus cibos repetunt: in Italia verò hoc idem à Vergiliarũ exortu faciunt, & in eum dormiunt. Alveos quidam in eximendo melle expendunt, ita diribentes quantum relinquant: æquitas ſiquidem etiam in eis obſtringitur: feruntque ſocietate fraudata alveos mori. In primis ergo præcipitur ut lauti purique eximant mella: & furem mulierùmque menſes odêre. Cum eximuntur mella, apes abigi fumo utiliſſimum, ne iraſcantur, aut ipſæ avidè vorent: fumo [5] crebriore etiam ignavia earum excitatur ad opera: nam niſi incubavere, favos lividos faciunt. Rurſus nimio fumo inficiuntur: quarum injuriam celerrime ſentiunt mella, vel minimo contactu roris aceſcentia: & ob id inter genera ſervatur, quod acapnon vocant. Album mel non fit, quod bithymum eſt; ſed oculis & hulceribus aptiſſimum exiſtimatur. Fœtus quonam modo progenerarent, magna inter eruditos & ſubtilis quæſtio fuit: apum enim coitus viſus eſt nunquam: plures exiſtimavere oportere confici floribus compoſitis aptè atque utiliter. Aliqui coitu unius, rex in quoque aplatur examine: hunc eſſe ſolum marem, præcipua magnitudine, ne fatiſcat: ideo fœtum ſine eo non edi: apeſque reliquas, tanquam marem fœminas, comi-

comitari, non tanquam ducem: quam probabilem alias ſententiam fucorum proventus coarguit. Quæ enim ratio, ut idem coitus alios perfectos, imperfectos generet alios? Propior verò prior exiſtimatio fieret, ni rurſus alia difficultas occurreret: quippe naſcuntur aliquando in extremis favis apes grandiores: quæ cæteras fugant: oeſtrus vocatur hoc malum: quonam modo naſcens, ſi ipſæ fingunt? Quod certum eſt, gallinarum modo incubant: id quod excluſum eſt, primùm vermiculus videtur candidus jacens tranſverſus, adhærensque ita ut paſcere videatur: rex ſtatim mellei coloris, ut electo flore ex omni copia factus, neque vermiculus, ſed ſtatim penniger: cætera turba cum formam capere cœpit, nymphæ vocantur: ut fuci, ſirenes, aut cephenes. Si quis alterutris capita demat, prius quam pennas habeant, pro gratiſſimo ſunt pabulo matribus. Tempore procedente inſtillant cibos, atque incubant, maximè murmurantes caloris (ut putant) faciendi gratia, neceſſarii excludendis pullis, donec ruptis membranis, quæ ſingulos cingunt ovorũ modo, univerſum agmen emergat. Spectatum hoc Romæ conſularis cujuſdam ſuburbano, alveis cornu laternæ tranſlucido factis. Fœtus intra XLV diem peragitur. Fit in favis quibuſdam, qui vocatur [6] clerus, amaræ duritia ceræ, cum fœtum inde non eduxere morbo aut ignavia, aut infœcunditate naturali: hic eſt abortus apum. Protinus autem educti operantur quadam diſciplina cum matribus: regemque juvenem æqualis turba comitatur. Reges plures inchoantur, ne deſint; poſtea ex his ſoboles cum adulta eſſe cœpit, concordi ſuffragio deterrimos necant, ne diſtrahant agmina. Duo autem genera eorum, melior rufus, quàm niger variusque. Omnibus forma

ma ſemper egregia, & duplo quàm cæteris major, pennæ breviores, crura recta, ingreſſus celſior, in fronte macula quodam diademate candicans: multum etiam nitore à vulgo differunt.

CAP. XVII. *Quæ regiminis ratio.*

Quærat nunc aliquis, unusne Hercules fuerit, & quod Liberi patris ſepulchrum, & reliqua vetuſtatis ſitu obruta: ecce in re parva, villisque noſtris annexa, cujus aſſidua copia eſt, non conſtat inter autores: rex nullumne ſolus habeat aculeum, majeſtate tantùm armatus: an dederit eum quidem natura, ſed uſum ejus illi tantum negaverit: illud conſtat, imperatorem aculeo non uti. Mira plebei circa eum obedientia: cum procedit, una eſt totum examen, circaque eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur: reliquo tempore cum populus in labore eſt, ipſe opera intus circuit ſimilis exhortanti, ſolus immunis. Circa eum ſatellites quidam lictoresque, aſſidui cuſtodes autoritatis: procedit foras non niſi migraturo examine: id multò intelligitur antè, aliquod diebus murmure intus ſtrepente, apparatus indice diem tempeſtivum eligentium: ſi quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cum proceſſere, ſe quæque proximam illi cupit eſſe, & in officio conſpici gaudet: feſſum humeris ſublevant: validius fatigatum ex toto portant. Si qua laſſata deficit, aut fortè aberravit, odore perſequitur: ubicunque ille conſedit, ibi cunctarum caſtra ſunt. Tunc oſtenta faciunt privata ac publica, uva dependente in domibus templisve, ſæpè expiata magnis eventibus. Sedere in ore infantis tum etiam Platonis, ſuavitatem illam prædulcis eloquii portendentes. Sedere in caſtris Druſi imperatoris, cum proſperrime pugnatum apud Arbalonem eſt, haudquaquam perpetua

petua aruſpicum conjectura, qui dirum id oſtentum exiſtimant ſemper. Duce prehenſo totum tenetur agmen: amiſſo dilabitur, migratq; ad alios: eſſe utique ſine rege non poſſunt. Invitæ autem interimunt eos, cum plures fuere, potiusque naſcentium domos diruunt, ſi proventus deſperatur: tunc & fucos abigunt. Quanquam de iis video dubitari, propriumque iis genus eſſe aliquos exiſtimare, ſicut furibus, grandiſſimis inter illas, ſed nigris, lataque alvo: ita appellatis, quia furtim devorent mella. Certum eſt, ab apibus fucos interfici: utique regem non habent. Sed quomodo ſine aculeo naſcantur, in quæſtione eſt. Humido vere melior fœtus, ſicco mel copioſius. Quod ſi defecerit alicujus alvei cibus, impetum in proximas faciunt rapinæ propoſito: at illæ contra dirigunt aciem: & ſi cuſtos adſit, alterutra pars, quæ ſuis favere ſentit, non appetit eum. Ex aliis quoque ſæpe dimicant cauſis, easque acies contrarias duo imperatores inſtruunt, maximè rixa in convehendis floribus exorta, & ſuos quibusque evocantibus; quæ dimicatio injectu pulveris aut fumo tota diſcutitur: reconciliantur verò lacte vel aqua mulſa.

CAP. XVIII. *De genere apum, & quæ inimica apibus.*

Apes ſunt & ruſticæ ſylveſtresque, horridæ aſpectu, multo iracundiores, ſed opere ac labore præſtantes. Vrbanarum duo genera: optimè breves, variæque, & in rotunditatem compactiles: deteriores longæ, & quibus ſimilitudo veſparum: etiamnum deterrimæ ex iis piloſæ. In Ponto ſunt quædam albæ, quæ bis in menſe mella faciunt. Circa Thermodoontem autem fluvium duo genera: aliarum, quæ in arboribus mellificant: aliarum, quæ ſub terra, triplici cerarum ordine uberrimi

proventus. Aculeum apibus natura dedit ventri conſertum, ad unum ictum: hoc infixo, quidam eas ſtatim emori putant: aliqui, non niſi in tantum adacto ut inteſtini quippiam ſequatur: ſed fucos poſtea eſſe, nec mella facere, velut caſtratis viribus, pariterque & nocere & prodeſſe deſinere: eſt in exemplis, equos ab iis occiſos. Odere fœdos odores, proculque fugiunt, ſed & infectos: itaque unguenta redolentes infeſtant: ipſæ plurimorum animalium injuriis obnoxiæ; impugnant eas naturæ ejuſdem degeneres veſpæ atque crabrones, & è culicum genere qui vocantur muliones: populantur hirundines, & quædam aliæ aves: inſidiantur aquantibus ranæ, quæ maxima earum eſt operatio tum, cum ſobolem faciunt: nec hæ tantum, quæ ſtagna rivosque obſident, verùm & rubetæ veniunt ultro, adrepentesque foribus per eas ſufflant: ad hoc provolant, confeſtimque abripiuntur: nec ſentire ictus apum ranæ traduntur. Inimicæ & oves, difficile ſe à lanis earum explicantibus: cancrorum etiam odore, ſi quis juxta coquat, exanimantur. Quin & morbos ſuapte natura ſentiunt: index eorum triſtitia torpens, & cum ante fores in teporem Solis promotis aliæ cibos miniſtrant, cum defunctas progerunt, funerantiumque more comitantur exequias. Rege peſte conſumpto, mœret plebs ignavo dolore, non cibos convehit, non procedit: triſti tantum murmure glomeratur circa corpus ejus: ſubtrahitur itaque deductæ multitudini: alias ſpectantes exanimem, luctum non minuunt: tunc quoque ni ſubveniatur, fame moriuntur. Hilaritate igitur & nitore ſanitas æſtimatur.

CAP. XIX. *De morbis apum.*

Sunt & operis morbi: cum favos non explent, cleron

cleron vocant: item blapſigoniam, ſi fœtum non peragant. Inimica & echo eſt reſultanti ſono, qui pavidas alterno pulſat ictu: inimica & nebula. Aranei quoque vel maximè hoſtiles, cum prævaluere ut intexant, enecant alveos. Papilio etiam hic ignavus & inhonoratus, luminibus accenſis advolitans, peſtifer nec uno modo: nam & ipſe ceras depaſcitur, & relinquit excrementa, quibus teredines gignuntur: filis etiam, araneoſa, quacunque inceſſit, alarum maximè lanugine obtexit. Naſcuntur & in ipſo ligno teredines, quæ ceras præcipuè appetunt. Infeſtat & aviditas paſtus nimia florum ſatietate, verno maximè tempore alvo cita. Oleo quidem non apes tantùm, ſed omnia inſecta exanimantur, præcipuè ſi capite uncto in Sole ponantur. Aliquando & ipſæ contrahunt mortis ſibi cauſas, cum ſenſere eximi mella, avide vorantes: cætero præparcæ, & quæ alioquin prodigas atque edaces, non ſecus ac pigras & ignavas, proturbent. Nocent & ſua mella ipſis, illitæque ab adverſa parte moriuntur. Tot hoſtibus, tot caſibus, (& quota portione eorum commemorata?) tam munificum animal expoſitum eſt: remedia dicemus ſuis locis: nunc enim ſermo de natura eſt.

CAP. XX. *De continendis apibus, & quomodo reparentur.*

Gaudent plauſu atque tinnitu æris, eoque convocantur: quo manifeſtum, auditus quoque ineſſe ſenſum. Effecto opere, educto fœtu, functæ munere omni, exercitationem tum ſolennem habent: ſpatiatæque in aperto, & in altum datæ gyris volatu editis, tum demum ad cibum redeunt. Vita eis longiſſima, ut proſpere inimica ac fortuita cadant, ſeptenis annis univerſa. Alveos nunquam ultra decem annos duraſſe proditur. Sunt qui mor-

tuas, ſi intra tectum hyeme ſerventur, deinde Sole verno torreantur, ac ficulneo cinere toto die foveantur, putent reviviſcere. In totum verò amiſſas reparari ventribus bubulis recentibus cum fimo obrutis: Virgilius juvencorum corpore exanimato, ſicut equorum veſpas atque crabrones, ſicut aſinorum ſcarabæos, mutante natura ex aliis quædam in alia. Sed horum omnium coitus cernuntur: & tamen in fœtu eadem prope natura, quæ apibus.

CAP. XXI. *De veſpis, & crabronibus.*

Veſpæ in ſublimi è luto nidos faciunt, & in iis ceras: crabrones in cavernis, ac ſub terra: & horum omnium, ſexangulæ cellæ, cætera autem è cortice & harena. Fœtus ipſe inæqualis ut barbaris, alius evolat, alius in nympha eſt, alius in vermiculo: & autumno, non vere omnia ea: plenilunio maximè creſcunt. Veſpæ, quæ ichneumones vocantur (ſunt autem minores, quàm aliæ) unum genus ex araneis perimunt, phalangium appellatum, & in nidos ſuos ferunt: deinde illinunt, & ex iis incubando ſuum genus procreant. Præterea omnes carne veſcuntur, contra quam apes, quæ nullum corpus attingunt. Sed veſpæ muſcas grandiores venantur: & amputato iis capite, reliquum corpus auferunt. Crabronum ſylveſtres, in arborum cavernis degunt: hyeme, ut cætera inſecta conduntur: vita bimatum non tranſit: ictus eorum haud temere ſine febri eſt: Autores ſunt, ter novenis punctis interfici hominem. Aliorum, qui mitiores videntur, duo genera: opifices minores corpore, qui moriuntur hyeme: matres, quæ biennio durant: ii & clementes: nidos vere faciunt ferè quadrifores, in quibus opifices generentur: iis eductis, alios deinde nidos majores fingunt, in quibus matres futuras

futuras producant: jam tum opifices funguntur munere, & paſcunt eas. Latior matrum ſpecies: dubiumq; an habeant aculeos, quia non egrediuntur: & his ſui fuci. Quidam opinantur omnibus his ad hyemem decidere aculeos. Nec crabronum autem, nec veſparum generi reges aut examina: ſed ſubinde renovatur multitudo ſobole.

CAP. XXII. *De bombycibus, & bombylio, & necydalo, & quis primus bombycinam veſtem invenerit.*

Quartum inter hæc genus eſt bombycum, in Aſſyria proveniens, majus quam ſupra dicta: nidos luto fingunt, ſalis ſpecie, applicatos lapidi, tanta duritia, ut ſpiculis perforari vix poſſint. In iis & ceras largius, quàm apes, faciunt: deinde majorem vermiculum. Et alia horum origo è grandiore vermiculo, gemina protendens ſui generis cornua: hi erucæ ſunt: fit deinde, quod vocatur bombylius: ex eo necydalus, ex hoc in VI menſibus bombyx. Telas araneorum modo texunt ad veſtem luxumque fœminarum; quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri, rurſusque texere invenit in Ceo mulier Pamphila Latoi filia, non fraudanda gloria excogitatæ rationis, ut denudet fœminas veſtis.

CAP. XXIII. *De bombyce Coa.*

Bombycas & in Co inſula naſci tradunt, cupreſſi, terebinthi, fraxini, quercus florem imbribus decuſſum terræ halitu animante: fieri autem primò papiliones parvos nudosque, mox frigorum impatientia villis inhorreſcere, & adverſum hyemem tunicas ſibi, inſtaurare denſas, pedum aſperitate radentes foliorum lanuginem in vellera: hanc ab his cogi ſubigiq; unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuari ceu pectine: poſtea

apprehenſam corpori involvi nido volubili. Tum ab homine tolli, fictilibusque vaſis tepore & furfurum eſca nutriri: atque ita ſubnaſci ſui generis plumas, quibus veſtitos ad alia penſa dimitti: quæ verò cœpta ſint lanificia, humore lenteſcere, mox in fila tenuari junceo fuſo. Nec puduit has veſtes uſurpare etiam viros, levitatem propter æſtivam: in tantum à lorica gerenda diſceſſere mores, ut oneri ſint etiam veſtes: Aſſyria tamen bombyce adhuc fœminis cedimus.

CAP. XXIV. *De araneis, & generatione eorum.*

Araneorum his non abſurde jungatur natura, digna vel præcipua admiratione. Plura autem ſunt genera, nec dictu neceſſaria in tanta notitia. Phalangia ex his appellantur, quorum noxii morſus, corpus exiguum, varium, acuminatum, aſſultim ingredientium. Altera eorum ſpecies, nigri, prioribus cruribus longiſſimis. Omnibus internodia terna in cruribus. Luporum nomine minimi, non texunt: majores in terra cavernis exigua veſtibula præpandunt: tertium eorundem genus erudita operatione conſpicuum. Orditur telas, tantique operis materiæ uterus ipſius ſufficit: ſive ita corrupta alvi natura ſtato tempore (ut Democrito placet) ſive eſt quædam intus lanigera fertilitas: tam moderato ungue, tam tereti filo, & tam æquali deducit ſtamina, ipſo ſe pondere uſus. Texere à medio incipit, circinato orbe ſubtegmina adnectens: maculasque paribus ſemper intervallis, ſed ſubinde creſcentibus, ex anguſto dilatans indiſſolubili nodo implicat. Quanta arte celat pedicas ſcutulato rete graſſantes? quàm non ad hoc videtur pertinere [7] cribratæ pexitas telæ, & quadam polituræ arte, ipſa per ſe tenax ratio tramæ? quàm laxus ad flatus, non ad reſpuenda, quæ veniant, ſinus:

ſinus: derelicta laſſo prætenti ſumma parte, ut arbitrari licet illa quæ difficile cernuntur: atque ut in plagis lineæ offenſæ præcipitant in ſinum? ſpecus ipſe qua concameratur architectura? & contra frigora quanto villoſior? quàm remotus à medio, aliudque agenti ſimilis? incluſus verò ſic, ut ſit, necne, intus aliquis, cerni non poſſit? age, firmitas quanta irrumpentibus ventis? qua pulverum mole degravante? latitudo telæ ſæpe inter duas arbores, cum exercet artem & diſcit texere: longitudo fili à culmine, ac rurſus à terra per illud ipſum velox reciprocatio: ſubitque pariter ac fila deducit. Cum verò captura incidit, quàm vigilans & paratus ad curſum? licet extrema hæreat plaga, ſemper in medium currit: quia ſic maximè totum concutiendo implicat. Sciſſa protinus reficit, ad polituram ſarciens. Nanque & lacertarum catulos venantur: [8] hos primùm tela involventes, & tunc demum labra utraque morſu apprehendentes, amphitheatrali ſpectaculo cum contigit. Sunt ex eo & auguria: quippe incremento amnium futuro telas ſuas altius tollunt: iidem ſereno non texunt, nubilo texunt: ideoque multæ araneæ imbrium ſunt. Fœminam putant eſſe quæ texat, marem qui venatur: ita paria fieri merita conjugio. Aranei conveniunt clunibus: pariunt vermiculos ovis ſimiles: (nam nec horum differri poteſt genitura, quoniam inſectorum vix ulla alia narratio eſt:) pariunt autem ova ea in telas, ſed ſparſa, quia ſaliunt, atque ita emittunt. Phalangius tantùm in ipſo ſpecu incubat magno numero: qui ut emerſerit, matrem conſumit, ſæpe & patrem: adjuvat enim incubare. Pariunt autem & [9] tricenos, cæteræ pauciores: & incubant triduo: conſummantur aranei quater ſeptenis diebus.

CAP. XXV. *De ſcorpionibus.*

Similiter his & ſcorpiones terreſtres, vermiculos ovorum ſpecie pariunt, ſimiliterque pereunt: peſtis importuna veneni ſerpentium, niſi quod graviore ſupplicio lenta per triduum morte conficiunt, virginibus letali ſemper ictu, & fœminis fere in totum: viris autem matutino, exeuntes cavernis, prius quam aliquo fortuito ictu jejunum egerant venenum. Semper cauda in ictu eſt: nulloque momento meditari ceſſat, ne quando deſit occaſioni: ferit & obliquo ictu & inflexo. Venenum ab iis candidum fundi Appollodorus autor eſt, in novem genera deſcriptis, per colores maxime, [10] ſupervacuos quoniam non eſt ſcire, quos minime exitiales prædixerit: geminos quibuſdam aculeos eſſe, maresque ſæviſſimos: nam coitum iis tribuit: intelligi autem gracilitate & longitudine. Venenum omnibus medio die, cum incanduere Solis ardoribus: itemque cum ſitiunt, inexplebiles potu. Conſtat & ſeptena caudæ internodia ſæviora eſſe: pluribus enim ſena ſunt. Hoc malum Africæ volucre etiam Auſtri faciunt, pandentibus brachia, ut remigia ſublevantes. Appollodorus idem, plane quibuſdam ineſſe pennas tradit. Sæpe Pſylli, qui reliquarum venena terrarum invehentes, quæſtus ſui cauſa peregrinis malis implevere Italiam, hos quoque importare conati ſunt: ſed vivere intra Siculi cœli regionem non potuere. Viſuntur tamen aliquando in Italia, ſed innocui, multiſque aliis in locis, ut circa Pharum in Ægypto. In [11] Scythia interimunt etiam ſues, alioquin vivaciores contra venena talia: nigras quidem celerius, ſi in aquam ſe immerſerint. Homini icto putatur eſſe remedio ipſorum cinis potus in vino. Magnam adverſitatem oleo merſis & ſtellio-

ſtellionibus putant eſſe: innocuis duntaxat iis, qui & ipſi carent ſanguine, lacertarum figura. Atque ſcorpiones in totum nulli nocere, quibus non ſit ſanguis. Quidam & ab ipſis fœtum devorari arbitrantur: unum modo relinqui ſolertiſſimum, & qui ſe ipſius matris clunibus imponendo, tutus & à cauda & à morſu loco fiat: hunc eſſe reliquorum ultorem, qui poſtremo genitores ſuperne conficiat: pariuntur autem undeni.

CAP. XXVI. *De ſtellionibus, & cicadis.*

Chamæleonum ſtelliones quodammodo naturam habent, rore tantum viventes, præterque araneis. Similis cicadis vita: quorundam duo genera: minores, quæ primæ proveniunt, & noviſſime pereunt: ſunt autem mutæ: ſequens eſt volatu rara: quæ canunt, vocantur achætæ: & quæ minores ex eis ſunt, tettigoniæ: ſed illæ magis canoræ. Mares canunt in utroque genere: fœminæ ſilent: gentes veſcuntur iis ad Orientem, etiam Parthi opibus abundantibus: ante coitum mares præferunt, à coitu fœminas, ovis earum correptis quæ ſunt candida. Coitus ſupinis: aſperitas præacuta in dorſo, qua excavant fœturæ locum in terra. Fit primo vermiculus, dein ex eo, quæ vocatur tettigometra, cujus cortice rupto circa ſolſtitia, evolant, noctu ſemper: primum nigræ atque duræ. Vnum hoc ex iis quæ vivunt, & ſine ore eſt: pro eo quiddam aculeatum, linguis ſimile, & hoc in pectore, quo rorem lambunt: pectus ipſum fiſtuloſum: hoc canunt achetæ, ut diximus: de cætero in ventre nihil eſt. Excitatæ cum ſubvolant, humorem reddunt: quod ſolum argumentum eſt rore eaſdem ali. Iiſdem ſolis nullum ad excrementa corporis foramen: oculi tam hebetes, ut ſi quis digitum contrahens ac remittens iis

appropinques, tranſeant velut in folia. Quidam duo alia genera faciunt earum: ſurculariam, quæ ſit grandior: frumentariam, quam alii avenariam vocant: apparet enim ſimul cum frumentis areſcentibus.

CAP. XXVII. *Cicadæ ubi non ſint, & ubi mutæ.*

Cicadæ non naſcuntur in raritate arborum: idcirco ſunt Cyrenis circa oppidum: nec in campis, nec in frigidis aut umbroſis nemoribus. Eſt quædam & iis locorum differentia: in Mileſia regione paucis ſunt locis: ſed in Cephalenia amnis quidam penuriam earum & copiam dirimit. At in Rhegino agro ſilent omnes: ultra flumen in Locrenſi canunt. Pennarum illis natura quæ apibus, ſed pro corpore amplior.

CAP. XXVIII. *De pennis inſectorum, & ſcarabæorum generibus.*

Inſectorum quædam binas gerunt pinnas, ut muſcæ: quædam quaternas ut apes: membranis & cicadæ volant: quaternas habent, quæ aculeis in alvo armantur: nullum, cui telum in ore, pluribus quam binis advolat pennis: illis enim ultionis cauſa datum eſt, his aviditatis. Nullis eorum pennæ reviviſcunt avulſæ: nullum, cui aculeus in alvo, bipenne eſt. Quibuſdam pennarum tutelæ cruſtra ſupervenit, ut ſcarabæis, quorum tenuior fragiliorque penna: his negatus aculeus: ſed in quodam genere eorum grandi cornua prælonga, biſculis dentata forcipibus, in cacumine, cum libuit, ad morſum coëuntibus, infantum etiam remediis ex cervice ſuſpenduntur: lucanos vocat hos Nigidius. Aliud rurſus eorum genus, qui è fimo ingenteis pilas averſi pedibus volutant, parvosque in iis contra rigorem hyemis vermiculos fœtus

fœtus ſui nidulantur. Volitant alii magno cum murmure ac mugitu: alii focos & prata crebris foraminibus excavant, nocturno ſtridore vocales. Lucent ignium modo noctu, laterum & clunium colore lampyrides, nunc pennarum hiatu refulgentes, nunc vero compreſſu obumbratæ, non ante matura pabula, aut poſt defecta conſpicuæ. Econtrario tenebrarum alumna blattis vita, lucemque fugiunt; in balineis maxime humido vapore prognatæ. Fodiunt ex eodem genere rutili atque prægrandes ſcarabæi tellurem aridam, favosque parvæ ac fiſtuloſæ modo ſpongiæ, medicato melle fingunt. In Thracia juxta Olynthum locus eſt parvus, in quo unum hoc animal exanimatur, ob hoc Cantharolethrus appellatus. Pennæ inſectis omnibus ſine ſciſſura: nulli cauda, niſi ſcorpioni: hic eorum ſolus & brachia habet, & in cauda ſpiculum. Reliquorum quibuſdam aculeus in ore, ut aſilo, ſive tabanum dici placet: item culicibus, & quibuſdam muſcis. Omnibus autem his in ore & pro lingua ſunt hi aculei: quibuſdam hebetes, neque ad punctum, ſed ad ſuctum, ut muſcarum generi, in quo lingua evidens fiſtula eſt: nec ſunt talibus dentes. Aliis cornicula ante oculos prætenduntur ignava, ut papilionibus. Quædam inſecta carent pennis, ut ſcolopendræ. Inſectorum pedes quibus ſunt, in obliquum moventur: quorundam extremi longiores, foris curvantur, ut locuſtis.

CAP. XXIX. *De locuſtis.*

Hæ pariunt, in terram demiſſo [12] ſpinæ caulæ, ova condenſa, autumni tempore: ea durant hyeme ſub terra: ſubſequenti anno exitu veris emittunt parvas, nigrantes, & ſine cruribus, pennisque reptantes: itaque vernis aquis intereunt ova: ſicco vere

vere major proventus. Alii duplicem earum fœtum, geminumque exitum tradunt: Vergiliarum exortu parere: deinde ad Canis ortum obire, & aliàs renaſci: quidam Arcturi occaſu renaſci. Mori matres, cum pepererint, certum eſt, vermiculo ſtatim circa fauces innaſcente, qui eas ſtrangulat: eodem tempore mares obeunt. Tam frivola ratione morientes, ſerpentem, cum libuit, necant ſingulæ, faucibus ejus apprehenſis mordicus. Non naſcuntur, niſi in planis & rimoſis locis. In India ternûm pedum longitudinis eſſe traduntur, cruribus & fœminibus ſerrarum uſum præbere, cum inaruerint. Eſt & alius earum obitus: gregatim ſublatæ vento in maria aut ſtagna decidunt: forte hoc, caſuque evenit, non (ut priſci exiſtimavere) madefactis nocturno humore alis: iidem quippe nec volare eas noctibus propter frigora tradiderunt, ignari etiam longinqua maria ab iis tranſiri, continuata plurium dierum (quod maximè miremur) fame quoque; quam propter externa pabula petere ſciunt. Deorum iræ peſtis ea intelligitur: namque & grandiores cernuntur, & tanto volant pennarum ſtridore, ut aliæ alites credantur: Solemque obumbrant, ſolicite ſuſpectantibus populis, ne ſuas operiant terras: ſufficiunt quippe vires, & tanquam parum ſit maria tranſiſſe, immenſos tractus permeant, diraque meſſibus contegunt nube, multa contactu adurentes: omnia vero morſu erodentes, & fores quoque tectorum. Italiam ex Africa maximè coortæ infeſtant, ſæpe populo ad Sibyllina coacto remedia confugere, inopiæ metu. In Cyrenaica regione lex etiam eſt ter anno debellandi eas, primo ova obterendo, deinde fœtum, poſtremo adultas: deſertoris pœna in eum, qui ceſſaverit. Et in Lemno inſula certa men-

menſura præfinita eſt, quam ſinguli enecatarum ad magiſtratus referant: gracculos quoque ob id colunt, adverſo volatu occurrentes earum exitio. Necare & in Syria militari imperio coguntur: tot orbis partibus vagatur id malum. Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox earum proficiſci ab occipitio videtur: eo loco in commiſſura ſcapularum habere quaſi dentes exiſtimantur, eoſque inter ſe terendo ſtridorem edere, circa duo æquinoctia maxime, ſicut cicadæ circa ſolſtitium. Coitus locuſtarum, qui & inſectorum omnium quæ coëunt, marem portante fœmina, in eum fœminarum ultimo caudæ reflexo, tardoque digreſſu: minores autem in omni hoc genere fœminis mares.

CAP. XXX. *De formicis noſtratibus.*

Plurima inſectorum vermiculum gignunt: nam & formicæ ſimilem ovis vere: & hæ communicantes laborem, ut apes: ſed illæ faciunt cibos, hæ condunt: & ſi quis comparet onera corporibus earum, fateatur nullis portione vires eſſe majores: gerunt ea morſu: majora averſæ poſtremis pedibus moliuntur, humeris obnixæ. Et iis Reip. ratio, memoria, cura: ſemina arroſa condunt, ne rurſus in fruges exeant è terra: majora ad introitum dividunt: madefacta imbre proferunt atque ſiccant. Operantur & noctu plena Luna: eædem interlunio ceſſant. Iam in opere qui labor? quæ ſedulitas? & quoniam ex diverſo convehunt altera alterius ignara, certi dies ad recognitionem mutuam nundinis dantur: quæ tunc earum concurſatio? quam diligens cum obviis quædam collocutio atque percontatio? ſilices itinere earum attritos videmus, & in opere ſemitam factam, ne quis dubitet qualibet in re quid poſſit quantulacunque aſſiduitas. Sepeliuntur inter ſe viventium ſolæ,

præter

præter hominem: non ſunt in Sicilia pennatæ.

C A P. XXXI. *De Indicis.*

Indicæ formicæ cornua, Erythris in æde Herculis fixa, miraculo fuere. Aurum ex cavernis egerunt terræ, in regione ſeptentrionalium Indorum, qui Dardæ vocantur. Ipſis color felium, magnitudo Ægypti luporum. Erutum hoc ab iis tempore hyberno, Indi furantur æſtivo fervore, conditis propter vaporem in cuniculos formicis: quæ tamen odore ſolicitatæ provolant, crebroque lacerant, quamvis prævelocibus camelis fugientes: tanta pernicitas feritasque eſt cum amore auri.

C A P. XXXII. *De diverſitate inſectorum.*

Multa autem inſecta & aliter naſcuntur, atque in primis ex rore: inſidet hic rhaphani folio primo vere, & ſpiſſatus Sole in magnitudinem milii cogitur: inde porrigitur vermiculus parvus, & triduo eruca: quæ adjectis diebus accreſcit, immobilis, duro cortice: ad tactum tantum movetur [13] aranei. Hæc eruca, quam chryſalidem appellant, rupto deinde cortice volat papilio.

C A P. XXXIII. *De animalibus in ligno, & ex ligno naſcentibus.*

Sic quædam ex imbre generantur in terra, quædam & in ligno. Nec enim coſſi tantum in eo, ſed etiam tabani ex eo naſcuntur, & alia, ubicunque humor eſt nimius: ſicut intra hominem tæniæ tricenûm pedum, aliquando & plurium longitudine. Iam in carne examini, & viventium quoque hominum capillo: qua fœditate & Sylla dictator, & Alcman ex clariſſimis Græciæ Poëtis, obiere. Hoc quidem & aves infeſtat: phaſianas vero interimit, niſi pulverantes ſeſe. Pilos habentium aſinum tantum immunem hoc malo credunt, [14] & oves. Gignuntur autem & veſtis genere, præcipue

pue lanicio interemptarum à lupis ovium: aquas quoque quaſdam, quibus lavamur, fertiliores ejus generis, invenio apud autores. Quippe cum & ceræ id gignant, quod animalium minimum exiſtimatur. Alia rurſus generantur ſordibus aridi ſoli, poſteriorum crurum laſcivia, petauriſtarum: alia pulvere humido in cavernis, volucria.

CAP. XXXIV. *De animali, cui cibi exitus non eſt.*

Eſt animal ejuſdem turpitudinis, infixo ſemper ſanguini capite vivens, atque ita intumeſcens, unum animalium cui cibi non ſit exitus: dehiſcitque nimia ſatietate, alimento ipſo moriens. Nunquam hoc in jumentis gignitur, in bubus frequens, in canibus aliquando, in quibus omnia: in ovibus & in capris hoc ſolum. Æque eſt mira ſanguinis, & hirundinum generi in paluſtri aqua, ſitis: namque & hæ toto capite conduntur. Eſt & volucre canibus peculiare ſuum malum, aures maxime lancinans, qua defendi morſu non queunt.

CAP. XXXV. *De tineis, & culicibus.*

Idem pulvis in lanis & veſte tineas creat, præcipuè ſi araneus una includatur: ſitit enim & omnem humorem abſorbens, ariditatem ampliat: hoc & in chartis naſcitur. Eſt earum genus tunicas ſuas trahentium quo cochleæ modo: ſed harum pedes cernuntur: ſpoliatæ expirant: ſi accrevere, faciunt chryſalidem. Ficarios culices caprificus generat: Cantharidas vermiculi ficorum & pyri, & peuces, & cynachantæ, & roſæ. Venenum hoc remedia ſecum habet: alæ medentur: quibus demptis, letale eſt. Rurſus alia genera culicum aceſcens natura gignit: [15] quippe cum & in nive candidi reperiantur, & vetuſtiore vermiculi: in me-

in media quidem altitudine rutili (nam & ipſa nix vetuſtate rubeſcit) hirti pilis, grandiores torpentesque.

CAP. XXXVI. *De pyrali, ſive pyrauſta.*

Gignit aliqua & contrarium naturæ elementum: ſiquidem in Cypri ærariis fornacibus ex medio igni, majoris muſcæ magnitudinis volat pennatum quadrupes: appellatur pyralis, à quibuſdam pyrauſta. Quandiu eſt in igne, vivit: cum evaſit longiore paulo volatu emoritur. Hypanis fluvius in Ponto, circa ſolſtitium defert acinorum effigie tenues membranas: quibus erumpit volucre quadrupes ſupra dicti modo, nec ultra unum diem vivit, unde hemerobion vocatur. Reliquis talium ab initio ad finem ſeptenarii ſunt numeri, culici & vermiculo ter ſepteni, corpus parientibus quater ſepteni. Mutationes & in alias figuras tranſitus, trinis aut quadrinis diebus. Cætera ex his pennata, autumno ferè moriuntur: tabani quidem etiam cæcitate. Muſcis humore exanimatis, ſi cinere condantur, redit vita.

CAP. XXXVII. *Hiſtoria naturæ animalium per ſingula membra.*

Nunc per ſingulas corporis partes, præter jam dicta, membratim tractetur hiſtoria. Caput habent cuncta, quæ ſanguinem. In capite paucis animalium, nec niſi volucribus, apices, diverſi quidem generis: Phœnici plumarum ſerie, è medio eo exeunte alio: pavonibus crinitis arbuſculis; ſtymphalides cirro: phaſianæ corniculis: præterea parvæ, quæ ab illo galerita appellata quondam, poſtea Gallico vocabulo etiam legioni nomen dederit alaudæ. Diximus & cui plicatilem criſtam dediſſet natura, per medium caput à roſtro reſidentem: & fulicarum generi dedit cirros: pico quoque

quoque Martio & grui Balearicæ. Sed ſpectatiſſimum inſigne gallinaceis, corporeum, ſerratum: nec carnem id eſſe, nec cartilaginem, nec callum jure dixerimus, verum peculiare: draconum enim criſtas qui viderit, non reperitur. Cornua multis quidem & aquatilium, & marinorum, & ſerpentium variis data ſunt modis: ſed quæ jure cornua intelligantur, quadrupedum generi tantum: (Actæonem enim, & Cippum etiam in Latina hiſtoria, fabuloſos reor) nec alibi major naturæ laſcivia. Luſit animalium armis: ſparſit hæc in ramos, ut cervorum: aliis ſimplicia tribuit, ut in eodem genere ſubulonibus ex argumento dictis: aliorum finxit in palmas, digitosque emiſit ex iis: unde platycerotas vocant: dedit ramoſa capreis, ſed parva: nec fecit decidua: convoluta in anfractum arietum generi; ceu cæſtus daret, infeſta tauris: in hoc quidem genere, & fœminis tribuit: in multis, tantùm maribus: rupicapris in dorſum adunca, damis in adverſum. Erecta autem, rugarumque ambitu contorta, & in leve faſtigium exacuta (ut lyras diceres) ſtrepſiceroti, quem addacem Africa appellat: mobilia eadem, ut aures, Phrygiæ armentis: Troglodytarum, in terram directa: qua de cauſa obliqua cervice paſcuntur. Aliis ſingula, & hæc medio capite, aut naribus ut diximus. Iamque aliis ad incurſum robuſta, aliis ad ictum, aliis adunca, aliis redunca, aliis ad jactum, pluribus modis, ſupina, converſa, connexa: omnia in mucronem migrantia. In quodam genere pro manibus ad ſcabendum corpus: cochleis ad prætentandum iter: corporea hæc, ſicut ceraſtis: aliquando & ſingula: cochleis ſemper bina, & ut prætendantur, ac reſiliant. Vrorum cornibus Barbari ſeptentrionales potant: urnasque binas

binas capitis unius cornua implent: alii præfixa haſtilia cuſpidant. Apud nos in laminas ſecta translucent, atque etiam lumen incluſum latius fundunt: multasque alias ad delicias conferuntur, nunc tincta, nunc ſublita, nunc quæ [16] ceroſtrota picturæ genere dicuntur. Omnibus autem cava, & in mucrone demum concreta ſunt: cervis tantum tota ſolida, & omnibus annis decidua. Boum attritis ungulis, cornua unguenda arvina, medentur agricolæ: adeoque ſequax natura eſt, ut in ipſis viventium corporibus ferventi cera flectantur, atque inciſa naſcentium, in diverſas partes torqueantur, ut ſingulis capitibus quaterna fiant. Tenuiora fœminis plerunque ſunt, ut in pecore multis: ovium nulla, nec cervarum, nec quibus multifidi pedes, nec ſolidipedum ulli: excepto aſino Indico, qui uno armatus eſt cornu. Biſulcis bina tribuit: nulli, ſuperne primores habenti dentes. Qui putant eos in cornua abſumi, facile coarguuntur cervarum natura, quæ neque dentes habent, ut neque mares, nec tamen cornua. Cæterorum oſſibus adhærent, cervorum tantum cutibus enaſcuntur. Capita piſcibus portione corporum maxima, fortaſſis ut mergantur: oſtrearum generi, nulla, nec ſpongiis, nec aliis fere quibus ſolus ex ſenſibus tactus eſt. Quibuſdam indiſcretum caput eſt, ut cancris. In capite cunctorum animalium homini plurimus pilus, jam quidem promiſcue maribus ac fœminis, apud intonſas utique gentes. Atque etiam nomina ex eo capillatis Alpium incolis, & Galliæ comatæ: ut tamen ſit aliqua in hoc terrarum differentia. Quippe Myconii carentes eo gignuntur, ſicut in Cauno [17] lienoſi. Et quædam animalium naturaliter calvent, ſicut ſtruthiocameli, & corvi [18] aquatici, quibus apud

apud Græcos nomen eſt inde. Defluvium eorum in muliere rarum, in ſpadonibus non viſum, nec in ullo ante Veneris uſum. Nec infra cerebrum, aut infra verticem, aut circa tempora atque aures. Calvitium uni tantum animalium homini, præterquam innatum. Canities homini tantum & equis, ſed homini ſemper à priori parte capitis, tum deinde ab averſa. Vertices bini homini tantum. Aliquibus capitis oſſa plana, tenuia, ſine medullis, ſerratis pectinatim ſtructa compagibus. Perfracta non queunt ſolidari: ſed exempta modice non ſunt letalia, in vicem eorum ſuccedente corporea cicatrice. Infirmiſſima eſſe urſis, duriſſima pſittacis, ſuo diximus loco. Cerebrum omnia habent animalia, quæ ſanguinem: etiam in mari, quæ mollia appellavimus, quamvis careant ſanguine, ut polypi. Sed homo portione maximum & humidiſſimum, omniumque viſcerum frigidiſſimum, duabus ſupra ſubterque membranis velatum, quarum alterutram rumpi mortiferum eſt: cætero viri, quam fœminæ, maius. Hominibus hoc ſine ſanguine, ſine venis, & reliquis ſine pingui. Aliud eſſe, quam medullam, eruditi docent, quoniam coquendo dureſcat. Omnium cerebro medio inſunt [19] oſſicula parva. Vni hominum infantia palpitat, nec corroboratur ante primum ſermonis exordium. Hoc eſt viſcerum excelſiſſimum, proximumque cœlo capitis, ſine carne, ſine cruore, ſine ſordibus: hanc habent ſenſus arcem: huc venarum omnis à corde vis tendit, hic deſinit: hic culmen altiſſimum, hic mentis eſt regimen. Omnium autem animalium in priora pronum: quia & ſenſus ante nos tendunt. Ab eo proficiſcitur ſomnus: hinc capitis nutatio. Quæ cerebrum non habent, non dormiunt. Cervis in

vis in capite ineſſe vermiculi, ſub linguæ inanitate, & circa articulum, qua caput jungitur, numero viginti produntur. Aures homini tantum immobiles: ab iis Flaccorum cognomina. Nec in alia parte fœminis majus impendium, margaritis dependentibus. In Oriente quidem & viris, aurum geſtare eo loci, decus exiſtimatur. Animalium aliis majores aliis minores. Cervis tantum ſciſſæ, ac velut diviſæ: ſoricibus piloſæ. Sed auriculæ omnibus, animal duntaxat generantibus, excepto vitulo marino atq; delphino, & quæ cartilaginea appellavimus, & viperis. Hæc cavernas tantum habent aurium loco, præter cartilaginea, & delphinum, quem tamen audire manifeſtum eſt: nam & cantu mulcentur, & capiuntur attoniti ſono: quonam modo audiant, mirum. Iidem nec olfactus veſtigia habent, cum olfaciant ſagaciſſime. Pennatorum animalium buboni tantum & toto plumæ, velut aures: cæteris cavernæ ad auditum. Simili modo ſquamigeris atque ſerpentibus. In equis & omnium jumentorum genere, indicia animi præferunt: feſſis marcidæ, [20] micantes pavidis, ſubrectæ furentibus, reſolutæ ægris. Facies homini tantum: cæteris os, aut roſtra. Frons & aliis: ſed homini tantum triſtitiæ, hilaritatis, clementiæ, ſeveritatis index. In aſcenſu ejus ſupercilia homini, & pariter & alterne mobilia, & in iis pars animi: negamus, annuimus: hæc maxime indicant faſtum: ſuperbia aliubi conceptaculum, ſed hic ſedem habet: in corde naſcitur, huc ſubit, hic pendet: nihil altius ſimul abruptiusque invenit in corpore, ubi ſolitaria eſſet. Subjacent oculi, pars corporis pretioſiſſima, & qui lucis uſu vitam diſtinguant à morte. Non omnibus animalium hi: oſtreis nulli: quibuſdam concharum dubii. Pectines enim, ſi quis digitos adverſum

hiantes

hiantes eos moveat, contrahuntur, ut videntes: & Solenes fugiunt admota ferramenta. Quadrupedum talpis viſus non eſt: oculorum effigies ineſt, ſi quis prætentam detrahat membranam. Et inter aves, ardeolarum genere quos leucos vocant, altero oculo carere tradunt: optimi augurii, cum ad Auſtrum volant, Septentrionemve: ſolvi enim pericula & metus narrant. Nigidius nec locuſtis, nec cicadis eſſe dicit. Cochleis oculorum vicem cornicula bina prætentatu implent. Nec lumbricis ulli ſunt, vermiumve generi. Oculi homini tantum diverſo colore: cæteris in ſuo cuique genere ſimiles. Et equorum quibuſdam glauci, ſed in homine numeroſiſſimæ varietatis atque differentiæ, grandiores, modici, parvi, prominentes, quos hebetiores putant: conditi, quos clariſſime cernere, ſicut in colore caprinos. Præterea alii coutuentur longinqua, alii niſi propè admota non cernunt. Multorum viſus fulgore Solis conſtat, nubilo die non cernentium, nec poſt occaſus. Alii interdiu hebetiores, noctu præter cæteros cernunt. De geminis pupillis, aut quibus noxii viſus eſſent, ſatis diximus. Cæſii in tenebris clariores: ferunt Tiberio Cæſari, nec alii genitorum mortalium, fuiſſe naturam, ut expergefactus noctu pauliſper, haud alio modo, quam luce clara contueretur omnia, paulatim tenebris ſeſe obducentibus. Divo Auguſto equorum modo glauci fuere, ſupraque hominem albicantis magnitudinis: quam ob cauſam diligentius ſpectari eos, iracunde ferebat. Claudio Cæſari ab angulis candore carnoſo, ſanguineis venis ſubinde ſuffuſi: Cajo principi rigentes, Neroni, niſi cum conniveret ad prope admota hebetes. Viginti gladiatorum paria in Caij principis ludo fuere: in iis duo omnino, qui contra commi-

natio-

nationem aliquam non conniverent, & ob id invicti: tantæ hoc difficultatis eſt homini. Plerisque verò naturale, ut nictare non ceſſent, quos pavidiores accepimus. Oculus unicolor nulli, cum candore omnibus medius color differens. Neque ulla ex parte majora animi indicia cunctis animalibus, ſed homini maximè, id eſt, moderationis, clementiæ, miſericordiæ, odii, amoris, triſtitiæ, lætitiæ. Contuitu quoque multiformes, truces, torvi, flagrantes, graves, tranſverſi, limi, ſummiſſi, blandi. Profecto in oculis animus inhabitat. Ardent, intenduntur, humectant, connivent. Hinc illæ miſericordiæ lacrymæ. Hos cum oſculamur, animum ipſum videmur attingere. Hinc fletus, & rigantes ora rivi. Quis ille humor eſt, in dolore tam fœcundus & paratus? aut ubi reliquo tempore: animo autem videmus, animo cernimus: oculi, ceu vaſa quædam, viſibilem ejus partem accipiunt, atque tranſmittunt. Sic magna cogitatio obcæcat, abducto intus viſu. Sic in morbo comitiali aperti nihil cernunt, animo caligante. Quin & patentibus dormiunt lepores, multique hominum, quod corybantian Græci dicunt. Tenuibus multisque membranis eos natura compoſuit, calloſis contra frigora caloresque in extremo tunicis, quas ſubinde purificant lacrymationum ſalivis, lubricos propter incurſantia & mobiles. Media eorum cornea feneſtravit pupilla, cujus anguſtiæ non ſinunt vagari incertam aciem, & velut canali dirigunt, obiterque incidentia facilè declinant: aliis nigri, aliis atri, aliis rufi, aliis glauci coloris orbibus circundatis, ut habili miſtura & accipiatur circumjecto candore lux, & temperato repercuſſu non obſtrepat. Adeoque iis abſoluta vis ſpeculi, ut tam parva illa pupilla, totam imaginem reddat hominis.

minis. Ea cauſa eſt, ut pleræque alitum è manibus hominum oculos potiſſimum appetant, quod effigiem ſuam in iis cernentes, velut ad cognata deſideria ſua tendunt. Veterina tantum quædam, ad incrementa Lunæ morbos ſentiunt. Sed homo ſolus emiſſo humore cæcitate liberatur. Poſt viceſimum annum multis reſtitutus eſt viſus. Quibuſdam ſtatim naſcentibus negatus nullo oculorum vitio: multis repentè ablatus ſimili modo, nulla præcedente injuria. Venas ab iis pertinere ad cerebrum, peritiſſimi autores tradunt: ego ad ſtomachum crediderim. Certè nulli ſine redundatione ejus, eruitur oculus. Morientibus illos operire, rurſusque in rogo patefacere, Quiritium magno ritu ſacrum eſt: ita more condito, ut neque ab homine ſupremum eos ſepectari fas ſit, & cœlo non oſtendi, nefas. Vni animalium homini depravantur: unde cognomina Strabonum & Pætorum. Ab iiſdem qui altero lumine orbi naſcerentur Coclites vocabantur: qui parvis utriſque, Ocellæ: Luſcini injuriæ cognomen habuere. Nocturnorum animalium, velut felium, in tenebris fulgent radiantque oculi, ut contueri non ſit: & capreæ lupoque ſplendent, lucemque jaculantur. Vituli marini & hyænæ in mille colores tranſeunt ſubinde. Quin & in tenebris multorum piſcium refulgent aridi, ſicut robuſti caudices vetuſtate putres. Non connivere diximus, quæ non obliquis oculis, ſed circumacto capite cernerent. Chamæleontis oculos ipſos circumagi totos tradunt. Cancri in obliquum aſpiciunt, cruſta fragili incluſis rigentes. Locuſtis ſquillisq; magna ex parte ſub eodem munimento præduri eminent. Quorum duri ſunt, minus cernunt, quàm quorum humidi. Serpentium catulis, & hirundinum pullis, ſi quis eruat, renaſci

tradunt.

tradunt. Inſectorum omnium, & quibus teſtacea operimenta, oculi moventur, ſicut quadrupedum aures. Quibus fragilia operimenta, iis oculi duri. Omnia talia, & piſces, & inſecta, non habent genas, nec integunt oculos: omnibus membra vitri modo tranſlucida obtenditur. Palpebræ in genis homini utrinque: mulieribus verò etiam infectæ quotidiano. Tanta eſt decoris affectatio, ut tingantur oculi quoque. Alia de cauſa hoc natura dederat ceu vallum quoddam viſus, & prominens munimentum contra occurſantia animalia, aut alia fortuitu incidentia. Defluere eas, haud immerito, Venere abundantibus tradunt. Ex cæteris nullis ſunt, niſi quibus & in reliquo corpore pili. Sed quadrupedibus in ſuperiore tantum gena, volucribus in inferiore: & quibus molle tergus, ut ſerpentibus: & quadrupedum quæ ova pariunt, ut lacertæ. Struthiocamelus alitum ſola, ut homo, utrinque palpebras habet. Nec genæ quidem omnibus: ideo neque nictationes iis, quæ animal generant. Graviores alitum inferiore gena connivent. Eædem nictantur, ab angulis membrana obeunte. Columbæ & ſimilia utraque connivent. At quadrupedes quæ ova pariunt, ut teſtudines, crocodili, inferiore tantum ſine ulla nictatione, propter præduros oculos. Extremum ambitum genæ ſuperioris, antiqui cilium vocavere: unde & ſupercilia. Hoc vulnere aliquo diductum non coaleſcit, ut in paucis humani corporis membris. Infra oculos malæ, homini tantum, quas priſci genas vocabant, XII tabularum interdicto radi fœminis eas vetantes. Pudoris hæc ſedes: ibi maximè oſtenditur rubor. Infra eas hilaritatem riſumque indicantes, buccæ. Et altior homini tantum (quem novi mores ſubdolæ irriſioni dicavere) naſus. Non alii

alii animalium nares eminent. Avibus, ſerpentibus, piſcibus foramina tantum ad olfactus, ſine naribus. Et hinc cognomina Simorum, Silonum. Septimo menſe genitis ſæpenumero foramina aurium & narium defuere. Labra, à quibus [21] Brocci, Labeones dicti; & os probum duriusve, animal generantibus: pro iis cornea & acuta volucribus roſtra. Eadem rapto viventibus adunca: collecto, recta: herbas eruentibus limumque, lata, ut ſuum generi. Iumentis vice manus ad colligenda pabula ora: apertiora laniatu viventibus. Mentum nulli præter hominem, nec malæ. Maxillas crocodilus tantum ſuperiores movet: terreſtres quadrupedes, eodem, quo cætera, more, præterquam in obliquum. Dentium tria genera: ſerrati, aut continui, aut exerti. Serrati pectinatim coeuntes, ne contrario occurſu atterantur, ut ſerpentibus, piſcibus, canibus. Continui, ut homini, equo. Exerti, ut apro, hippopotamo, elephanto. Continuorum qui digerunt cibum, lati & acuti: qui conficiunt, duplices: qui diſcriminant eos, canini appellantur. Hi ſunt ſerratis longiſſimi. Continui aut utraque parte oris ſunt, ut equo: aut ſuperiore primores non ſunt, ut bubus, ovibus, omnibusque quæ ruminant. Capræ ſuperiores non ſunt, præter primores [22] geminos. Nulli exerti, quibus ſerrati. Raro fœminæ, & tamen ſine uſu. Itaque cum apri percutiant, fœminæ ſues mordent. Nulli, cui cornua, exerti: ſed [23] omnibus concavi, cæteris dentes ſolidi. Piſcium omnibus ſerrati, pręter ſcarum: huic uni aquatilium plani. Cæterò multis eorum in lingua & toto ore: ut turba vulnerum molliant, quæ attritu ſubigere non queant. Multis & in palato, atque etiam in [24] cauda. Præterea in os vergentes, ne excidant cibi, nullum habentibus retinendi

nendi adminiculum. Similes aſpidi & ſerpentibus: ſed duo in ſupera parte dextera lævaq; longiſſimi, tenui fiſtula perforati ut ſcorpionum aculei, venenum infundentes. Non aliud hoc eſſe, quàm fel ſerpentium, & inde venis ſub ſpina ad os pervenire, diligentiſſimi autores ſcribunt. Quidam unum eſſe eum: & quia ſit aduncus, reſupinari, cum momorderit. Aliqui tunc decidere eum, rurſusq; recreſcere, facilem decuſſu, & ſine eo eſſe, quos tractari cernamus. Scorpionis caudæ ineſſe eum, & plerisque ternos. Viperæ dentes gingivis conduntur. Hæc eadem prægnans veneno, impreſſo dentium repulſu virus fundit in morſus. Volucrum nulli dentes, præter veſpertilionem. Camelus una ex iis, quæ non ſunt cornigera, in ſuperiori maxilla primores non habet. Cornua habentium nulli ſerrati. Et cochleæ dentes habent: indicio eſt à minimis earum deroſa vitis. At in marinis cruſtata & cartilaginea primores habere, item echinis quinos eſſe, unde intelligi potuerit, miror. Dentium vice aculeus inſectis. Simiæ dentes, ut homini. Elephanto intus ad mandendum quatuor, præterque eos qui prominent, maſculis reflexi, fœminis recti atque proni. Muſculus marinus, qui balænam antecedit, nullos habet: ſed pro iis, ſetis intus os hirtum & linguam etiam ac palatum. Terreſtrium minutis quadrupedibus, primores bini utrinque longiſſimi. Cæteris cum ipſis naſcuntur: homini, poſtquam natus eſt, ſeptimo menſe. Reliquis perpetuo manent. Mutantur homini, leoni, jumento, cani, & ruminantibus. Sed leoni & cani, non niſi canini appellati. Lupi dexter caninus, in magnis habetur operibus. Maxillares, qui ſunt à caninis, nullum animal mutat. Homini noviſſimi, qui genuini vocantur, circiter viceſimum

annum

annum gignuntur, multis & octogeſimo; fœminis quoque, ſed quibus in juventa non fuere nati, decidere in ſenecta, & mox renaſci, certum eſt. Zanclen Samothracenum civem, cui renati eſſent poſt centum & quatuor annos, Mutianus viſum à ſe prodidit. Cætero maribus plures, quàm fœminis, in homine, pecude, capriſve. Timarchus Nicoclis filius Paphii, duos ordines habuit maxillarum. Frater ejus non mutavit primores, ideoque prætrivit. Eſt exemplum dentis, homini & in palato geniti. At canini amiſſi caſu aliquo, nunquam renaſcuntur. Cæteris ſenecta rubeſcunt: equo tantum candidiores fiunt. Ætas veterinorum dentibus indicatur. Equo ſunt numero XL. Amittit triceſimo menſe primores utrinque binos: ſequenti anno totidem proximos, cum ſubeunt dicti columellares. Quinto anno incipiente binos amittit, qui ſexto anno renaſcuntur. Septimo omneis habet & renatos, & immutabiles. Equo caſtrato prius non decidunt dentes. Aſinorum genus triceſimo menſe ſimiliter amittit, deinde ſenis menſibus. Quod ſi non prius peperere, quam decidant poſtremi, ſterilitas certa. Boves bimi mutant. Suibus decidunt nunquam. Abſumpta hac obſervatione, ſenectus in equis, & cæteris veterinis, intelligitur dentium brochitate, ſuperciliorum canitie, & circa ea lacunis, cum ferè XVI annorum exiſtimantur. Hominum dentibus quoddam ineſt virus. Nanque & ſpeculi nitorem ex adverſo nudati hebetant, & columbarum fœtus implumes necant. Reliqua de iis in generatione hominum dicta ſunt. Erumpentibus morbi corpora infantium accipiunt. Reliqua animalia quæ ſerratos habent, ſæviſſima dentibus. Linguæ non omnibus eodem modo. Tenuiſſima

ſerpentibus & triſulca, vibrans, atri coloris, & ſi extrahas, prælonga: lacertis bifida & piloſa: vitulis quoque marinis duplex: ſed ſupra dictis capillamenti tenuitate: cæteris ad circumlambenda ora. Piſcibus paulo minus quam tota adhærens, crocodilis tota. Sed in guſtatu, linguæ vice carnoſum aquatilibus palatum. Leonibus ac pardis, omnibusque generis ejus, etiam felibus, imbricatæ aſperitatis, ac limæ ſimilis, attenuansque lambendo cutem hominis. Quæ cauſa etiam manſuefacta, ubi ad vicinum ſanguinem pervenit ſaliva, invitat ad rabiem. De purpurarum linguis diximus. Ranis prima cohæret, intima abſoluta à gutture, qua vocem mittunt mares, tum vocantur ololygones: Stato id tempore evenit, cientibus ad coitum fœminas: tum ſiquidem inferiore labro demiſſo, ad libramentum modicæ aquæ receptę in fauces, palpitante ibi lingua ululatus elicitur: tunc extenti buccarum ſinus perlucent, oculi flagrant labore perpulſi. Quibus in poſteriori parte aculei, iis & dentes, & lingua: apibus etiam prælonga, eminens & cicadis. Quibus aculeus in ore fiſtuloſus, iis nec lingua, nec dentes. Quibuſdam inſectis intus lingua, ut formicis. 25 Cæterum lata elephanto præcipuè. Reliquis in ſuo genere ſemper abſoluta: homini tantum ita ſæpè conſtricta venis, ut intercidi eas neceſſe ſit. Metellum Pontificem adeò inexplanatæ fuiſſe accepimus, ut multis menſibus tortus credatur, dum meditatur in dedicanda æde Opiferæ dicere. Cæteris ſeptimo fermè anno ſermonem exprimit: multis verò talis ejus ars contingit, ut avium & animalium vocis indiſcrete edatur imitatio. Intellectus ſaporum eſt cæteris in prima lingua, homini & in palato. Tonſillæ in homine, in ſue glandulæ. Quod inter ęas uvæ nomine

mine ultimo dependet palato, homini tantum eſt. Sub ea minor lingua, epiglоſſis appellata, nulli ova generantium. Opera ejus gemina, duabus interpoſitæ fiſtulis : interior earum appellatur arteria, ad pulmonem atque cor pertinens : hanc operit in epulando, ne ſpiritu ac voce illac meante, ſi potus cibusve in alienum deerraverit tramitem, torqueat. Altera exterior appelletur ſanè gula, qua cibus atque potus devoratur : tendit hæc ad ſtomachum, is ad ventrem : hanc per vices operit, cum ſpiritus tantum aut vox commeat, ne reſtagnatio intempeſtiva alvi obſtrepat. Ex cartilagine & carne arteria, gula nervo & carne conſtat. Cervix nulli, niſi quibus utraque hæc : cæteris collum, quibus tantum gula. Sed quibus cervix, è multis vertebratisque orbiculatim oſſibus, flexilis ad circunſpectum, articulorum nodis jungitur. Leoni tantum, & lupo, & hyænæ, ex ſingulis rectisque oſſibus rigens. Cætero ſpinæ annectitur, ſpina lumbis : oſſea, ſed tereti ſtructura, per media foramina à cerebro medulla deſcendente. Eandem eſſe ei naturam, quam cerebro, colligunt, quoniam prætenui ejus membrana modo inciſa ſtatim expiretur. Quibus longa crura, iis longa & colla. Item aquaticis, quamvis brevia crura habentibus : [26] diſſimili modo uncos ungues. Guttur homini tantum & ſuibus intumeſcit, aquarum quæ potantur plerunque vitio. Summum gulæ fauces vocantur, extremum ſtomachus. Hoc nomine eſt ſub arteria jam carnoſa inanitas adnexa ſpinæ, ad latitudinem ac longitudinem lagenæ modo fuſa. Quibus fauces non ſunt, ne ſtomachus quidem eſt, nec colla, nec guttur, ut piſcibus : & ora ventribus junguntur. Teſtudini marinæ lingua nulla, nec dentes :
 roſtri

roſtri acie comminuit omnia. Poſt ea arteria & ſtomachus denticulatus callo, in modum rubi, ad conficiendos cibos, decreſcentibus crenis quicquid appropinquat ventri: noviſſima aſperitas, ut ſcobina fabri. Cor animalibus cæteris in medio pectore eſt: homini tantum infra lævam papillam, turbinato mucrone in priora eminens. Piſcibus ſolis ad os ſpectat. Hoc primùm naſcentibus formari in utero tradunt: deinde cerebrum, ſicut tardiſſime oculos. Sed hos primùm emori, cor noviſſimè. Huic præcipuus calor. Palpitat certè, & quaſi alterum movetur animal, intra præmolli firmoque opertum membranæ involucro, munitum coſtarum & pectoris muro, [27] ut par erat præcipuam vitæ cauſam & originem. Prima domicilia intra ſe animo & ſanguini præbet, ſinuoſo ſpecu, & in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino: ibi mens habitat. Ex hoc fonte duæ grandes venæ in priora & terga diſcurrunt, ſparſæque ramorum ſerie per alias minores, omnibus membris vitalem ſanguinem rigant. Solum hoc viſcerum vitiis non maceratur, nec ſupplicia vitæ trahit: læſumque mortem illico affert: cæteris corruptis, vitalitas in corde durat. Bruta exiſtimantur animalium, quibus durum riget: audacia, quibus parvum eſt: pavida, quibus prægrande. Maximum autem eſt portione muribus, lepori, aſino, cervo, pantheræ, muſtelis, hyænis, & omnibus timidis, aut propter metum maleficis. In Paphlagonia bina perdicibus corda. In equorum corde & boum oſſa reperiuntur interdum. Augeri id per ſingulos annos in homine, ac binas drachmas ponderis ad quinquageſimum annum accedere: ab eo detrahi tantundem, & ideo non vivere hominem ultra cen-

teſimum

teſimum annum defectu cordis, Ægyptii exiſtimant, quibus mos eſt cadavera aſſervare medicata. Hirſuto corde gigni quoſdam homines proditur, neque alios fortioris eſſe induſtriæ, ſicut Ariſtomenem Meſſenium, qui c c c occidit Lacedæmonios, ipſe convulneratus: & captus, ſemel per cavernam latomiarum evaſit, anguſtos vulpium aditus ſecutus; iterum captus, ſopitis cuſtodibus ſomno, ad ignem advolutus lora cum corpore exuſſit: tertiò capto Lacedæmonii pectus diſſecuere cauſa videndi; hirſutumque cor repertum eſt. In corde ſummo pinguitudo eſt quædam lætis extis: non ſemper autem in parte extorum habitum eſt. L. Poſthumio Albino Rege ſacrorum, poſt centeſimam [28] viceſimamtertiam Olympiadem, cum rex Pyrrhus ex Italia diſceſſiſſet, cor in extis Aruſpices inſpicere cœperunt. Cæſari Dictatori, quo die primùm veſte purpurea proceſſit, utque in ſella aurea ſedit, ſacrificanti bis in extis defuit. Vnde quæſtio magna de divinatione argumentantibus, potueritne ſine illo viſcere hoſtia vivere, an ad tempus amiſerit? negatur cremari poſſe in iis, qui cardiaco morbo obierint: negatur & veneno interemptis. Certè extat oratio Vitelli, qua reum Piſonem ejus ſceleris coarguit, hoc uſus argumento: palamque teſtatus, non potuiſſe ob venenum cor Germanici Cæſaris cremari: contra genere morbi defenſus eſt Piſo. Sub eo pulmo eſt, ſpirandique officina, attrahens ac reddens animam, idcirco ſpongioſus, ac fiſtulis inanibus cavus. Pauca eum (ut dictum eſt) habent aquatilia, ac cætera ova parientia exiguum, ſpumoſum nec ſanguineum: ideo non ſitiunt. Eadem eſt cauſa, quare ſub aqua diu ranæ & phocæ urinentur.

Teſtudo quoque, quamvis prægrandem & ſub toto tegumento habeat, ſine ſanguine tamen habet. Quanto minor hic corporibus, tanto velocitas major. Chamæleonti portione maximus, & nihil aliud intus. Iecur in dextra parte eſt: in eo quod caput extorum vocant, magnæ varietatis. M. Marcello circa mortem, cum periit ab Annibale, defuit in extis: ſequenti deinde die geminum repertum eſt. Defuit & C. Mario, cum immolaret Vticæ: item Caio principi Calend. Ianuariis, cum iniret Conſulatum, quo anno interfectus eſt: Claudio ſucceſſori ejus, quo menſe interemptus eſt veneno. Divo Auguſto Spoleti ſacrificanti primo poteſtatis ſuæ die,[29] ſex victimarum jocinora replicata intrinſecus ab ima fibra reperta ſunt: reſponſumque, duplicaturum intra annum imperium. Caput extorum triſtis oſtenti cæſum quoque eſt, præterquam in ſolicitudine ac metu: tunc enim perimit curas. Bina jocinora leporibus circa Briletum & Tharnem, & in Cherrhoneſo ad Propontidem: mirumque, tranſlatis alio interit alterum. In eodem eſt fel, non omnibus datum animalibus: in Eubœæ Chalcide nullum pecori: in naxo prægrande geminumque, ut prodigii loco ſit utrunque advenæ: equi, muli, aſini, cervi, capræ, apri, cameli, delphini non habent: murium aliqui habent: hominum paucis non eſt, quorum valetudo firmior, & vita longior. Sunt qui equo non quidem in jecore eſſe, ſed in alvo putent: & cervo in cauda, aut inteſtinis; ideo tantam habent amaritudinem, ut à canibus non attingantur. Eſt autem nihil aliud, quam purgamentum peſſimi ſanguinis, & ideo in materia ejus eſt. Certe [30] jecur nulli eſt, niſi ſanguinem habentibus: accipit hoc à corde, cui jungitur, funditque

ditque in venas. Sed in felle nigro inſaniæ cauſa homini, morsque toto reddito: hinc & in mores crimen, bilis nomine: adeo magnum eſt in hac parte virus, cum ſe fundit in animum. Quin & toto corpore vagum, colorem quoque oculis aufert: illud quidem redditum, etiam ahenis: nigreſcuntque contacta eo: ne quis miretur id venenum eſſe ſerpentium. Carent eo, qui abſinthium veſcuntur in Ponto. Sed renibus, & parte tantum altero inteſtino jungitur in corvis, coturnicibus, phaſianis: quibuſdam inteſtino tantum, ut columbis, accipitri, murænis: paucis avium in jecore: ſerpentibus portione maxime copioſum, & piſcibus. Eſt autem pleriſque toto inteſtino, ſicut accipitri, milvo. Præterea in jecore eſt & [31] cetis omnibus: vitulis quidem marinis ad multa quoque nobile. Taurorum felle aureus ducitur color. Aruſpices id Neptuno & [32] humoris potentiæ dicavere: geminumque fuit divo Auguſto, quo die apud Actium vicit. Murium jecuſculis fibræ ad numerum Lunæ in menſe congruere dicuntur totidemque inveniri, quotum lumen ejus ſit. Præterea bruma increſcere. Cuniculorum exta in Bætica ſæpe gemina reperiuntur. Ranarum rubetarum altera fibra à formicis non attingitur, propter venenum, ut arbitrantur. Iecur maxime, vetuſtatis patiens, [33] centenis durare annis, obſidionum exempla prodidere. Exta ſerpentibus & lacertis longa. Cecinæ Volaterrano dracones emicuiſſe de extis læto prodigio traditur. Et profecto nihil incredibile ſit, exiſtimantibus, Pyrrho regi, quo die periit, præciſa hoſtiarum capita repſiſſe, ſanguinem ſuum lambentia. Exta homini ab inferiore viſcerum parte ſeparantur membranis, quæ præcordia appellant, quia cordi prætenduntur, quod Græci ap-

pellaverunt phrenas. Omnia quidem principalia viſcera, membranis propriis, ac velut vaginis incluſit providens natura: in hac fuit & peculiaris cauſa vicinitas alvi, ne cibo ſupprimeretur animus. Huic certe refertur accepta ſubtilitas mentis: ideo nulla eſt ei caro, ſed nervoſa exilitas. In eadem præcipua hilaritatis ſedes, quod titillatu maxime intelligitur alarum, ad quas ſubit, non alibi tenuiore cute humana, ideo ſcabendi dulcedine ibi [34] proxima. Ob hoc in præliis gladiatorumque ſpectaculis mortem cum riſu trajecta præcordia attulerunt. Subeſt venter ſtomachum habentibus, cæteris ſimplex, ruminantibus geminus, ſanguine carentibus nullus: [35] inteſtinis enim quibuſdam ab ore incipiens, quadam via eodem reflectitur, ut ſepiæ, polypo. In homine adnexus infimo ſtomacho, ſimilis canino. His ſolis animalium inferiore parte anguſtior: itaque & ſola vomunt, quia repleto propter anguſtias ſupprimitur cibus quod accidere non poteſt iis quorum ſpatioſa laxitas eum in inferiora tranſmittit. Ab hoc ventriculo lactes in homine & ove, per quas labitur cibus, in [36] cæteris ile: à quibus capaciora inteſtina ad alvum, hominique flexuoſiſſimis orbibus. idcirco magis avidi ciborum, quibus ab alvo longius ſpatium. Iidem minus ſolertes, quibus obeſiſſimus venter. Aves quoque geminos ſinus habent quædam: unum, quo merguntur recentia, ut guttur: alterum, in quem ex eo demittunt concoctione maturata, ut gallinæ, palumbes, columbæ, perdices. Cæteræ ferè carent eo, ſed gula patentiore utuntur, ut gracculi, corvi, [37] cornices. Quædam neutro modo, ſed ventrem proximum habent, quibus prælonga colla & anguſta, ut porphyrioni. Venter ſolidipedum aſper & durus. Terreſtrium

reſtrium aliis denticulatæ aſperitatis, aliis cancellatim mordacis: quibus neque dentes utrinque, nec ruminatio; hic conficiuntur cibi, hinc in alvum delabuntur. Media hæc umbilico adnexa in omnibus, in homine ſuillæ infima parte ſimilis, à Græcis appellatur colon, ubi dolorum magna cauſa eſt. Anguſtiſſima canibus: qua de cauſa vehementi niſu, nec ſine cruciatu, levant eam. Inſatiabilia animalium, quibus à ventre protinus recto inteſtino tranſeunt cibi, ut lupis cervariis, & inter aves mergis. Ventres elephanto quatuor, cætera ſuibus ſimilia: pulmo quadruplo major bubulo. avibus venter carnoſus calloſusque. In ventre hirundinum pullis lapilli candido aut rubenti colore, qui chelidonii vocantur, magicis narrati artibus, reperiuntur. Et in juvencarum ſecundo ventre pilæ rotunditate nigricans tophus, nullo pondere: ſingulare (ut putant) remedium ægre parientibus, ſi tellurem non attigerit. Ventriculus atque inteſtina pingui ac tenui omento integuntur, præterquam ova gignentibus. Huic adnectitur lien in ſiniſtra parte adverſus jecori, cum quo locum aliquando permutat, ſed prodigioſe. Quidam eum putant ineſſe ova parientibus, item ſerpentibus admodum exiguum: ita certe apparet in teſtudine, & crocodilo, & lacertis, & ranis. Ægocephalo avi non eſſe conſtat, neque iis quæ careant ſanguine. Peculiare curſus impedimentum aliquando in eo: quamobrem inuritur curſorum laborantibus. Et per vulnus etiam exempto vivere animalia tradunt. Sunt qui putent adimi ſimul riſum homini: intemperantiamque ejus conſtare lienis magnitudine. Aſiæ regio Scepſis appellatur, in qua minimos eſſe pecori tradunt, & inde ad lienem inventa remedia. At in Brileto & Tharne

quaterni

quaterni renes cervis: contra pennatis ſquamoſisque nulli. Cætero ſummis adhærent lumbis. Dexter omnibus elatior, & minus pinguis, ſicciorque. Vtrique autem pinguitudo è medio exit, præterquam in vitulo marino. Animalia in renibus pinguiſſima: oves quidem lethaliter circum eos concreto pingui. Aliquando in eis inveniuntur lapilli. Renes habent omnia quadrupedum quæ animal generant: ova parientium teſtudo ſola, quæ & alia omnia viſcera: ſed homo bubulis ſimiles, velut è multis renibus compoſitos. Pectus, hoc eſt, [38] oſſa, præcordiis & vitalibus natura circundedit: at ventri, quem neceſſe erat increſcere, ademit. Nulli animalium circa ventrem oſſa. Pectus homini tantum latum, reliquis carinatum, volucribus magis, & inter eas aquaticis maxime. Coſtæ homini tantum octonæ, ſuibus denæ, cornigeris tredecim, ſerpentibus triginta. Infra alvum eſt à priore parte veſica, quæ nulli ova gignentium, præter teſtudinem: nulli niſi ſanguineum pulmonem habenti, nulli pedibus carentium. Inter eam & alvum arteriæ, ad pubem tendentes, quæ [39] ilia appellantur. In veſica lupi lapillus, qui Syrites appellatur. Sed in hominum quibuſdam diro cruciatu ſubinde naſcentes calculi, & ſetarum capillamenta. Veſica membrana conſtat, quæ vulnerata cicatrice non ſolideſcit: neque qua cerebrum aut cor involvitur. plura enim membranarum genera. Fœminis eadem omnia, præterque veſicæ junctus utriculus, unde dictus uterus: quod [40] alio nomine locos appellant, hoc in reliquis animalibus vulvam. Hæc viperæ, & intra ſe parientibus, duplex: ova generantium adnexa præcordiis: & in muliere geminos ſinus ab utraque parte laterum habet, funebris quoties verſa

ſpiri-

ſpiritum incluſit. Boves gravidas negant præterquam dextero vulvæ ſinu ferre; etiam cum geminos ferant. Vulva ejecto partu melior, quam edito; ejectitia vocatur illa, hæc porcaria, primiparæ ſuis optima: contra effœtis. A partu, præterquam eodem die ſuis occiſæ, livida ac macra. Nec novellarum ſuum, præterquam primiparatum probatur, potiusque veterum, dum ne effœtarum, nec biduo ante partum aut poſt partum, aut quo ejecerint die. Proxima ejectitiæ eſt occiſæ uno die poſt partum. Hujus & ſumen optimum, ſi modo fœtus non hauſerit: ejectitiæ deterrimum. Antiqui abdomen vocabant, priuſquam calleret id ſcientes, occidere non aſſueti. Cornigera una parte dentata, & quæ in pedibus talos habent ſevo pingueſcunt. Biſulca ſciſſiſve in digitos pedibus, & non cornigera, adipe. Concretus hic: & cum refrixit, fragilis: ſemperque in fine carnis. Contra pingue inter carnem cutemque, ſucco liquidum. Quædam non pingueſcunt, ut lepus, perdix. Steriliora cuncta pinguia, & in maribus, & in fœminis. Seneſcunt celerius præpinguia. Omnibus animalibus eſt quoddam in oculis pingue. Adeps cunctis [41] ſine ſenſu, qui nec arterias habet, nec venas. Pleriſque animalium eſt pinguitudo ſine ſenſu: quam ob cauſam ſues ſpirantes à muribus tradunt arroſas. Quin & L. Apronii Conſularis viri filio detractos adipes, levatumque corpus immobili onere. Et medulla ex eodem videtur eſſe, in juventa rubens, & ſenecta albeſcens. Non niſi cavis hæc oſſibus, nec cruribus jumentorum aut canum: quare fracta non ferruminantur, quod [42] defluente evenit medulla. Eſt autem pinguis iis, quibus adeps, ſevoſa cornigeris: nervoſa & in ſpina tantum dorſi, oſſa non habentibus, ut piſcium

ſcium generi: urſis nulla: leoni in feminum & brachiorum oſſibus paucis exigua admodum: cætera tanta duritie, ut ignis elidatur, velut è ſilice. Et iis dura, quæ non pingueſcunt: aſinorum ad tibias canora. Delphinis oſſa, non ſpinæ: animal enim pariunt: ſerpentibus ſpinæ. Aquatilium mollibus nulla: ſed corpus circulis carnis vinctum, ut ſepiæ atque loligini. Et inſectis negatur æque eſſe ulla. Cartilaginea aquatilium habent medullam in ſpina. Vituli marini cartilaginem, non oſſa. Item omnium auriculæ ac nares, quæ modicum eminent, flexili mollitia, naturæ providentia, ne frangerentur. Cartilago rupta non ſolideſcit: nec præciſa oſſa recreſcunt, præterquam veterinis ab ungula ad ſuffraginem. Homo creſcit in longitudinem ad annos uſque ter ſeptenos: tum deinde ad plenitudinem. Maxime autem pubeſcens nodum quendam ſolvere, & præcipue ægritudine, ſentitur. Nervi orſi à corde, bubuloque etiam circumvoluti, ſimilem naturam & cauſam habent, in omnibus lubricis applicati oſſibus: nodosque corporum, qui vocantur articuli, aliubi interventu, aliubi ambitu, aliubi tranſitu ligantes, hic teretes, illic lati, ut in unoquoque poſcit figuratio. Neque ii ſolidantur inciſi: mirumque, vulneratis ſummus dolor, præfectis nullus. Sine nervis ſunt quædam animalia, ut piſces: arteriis enim conſtant: ſed neque eæ molli piſcium generi. Vbi ſunt nervi, interiores conducunt membra, ſuperiores revocant. Inter hos latent arteriæ, id eſt, ſpiritus ſemitæ. His innatant venæ, id eſt, ſanguinis rivi. Arteriarum pulſus, in cacumine maximè membrorum evidens, index fere morborum, in modulos certos, legesque metricas, per ætates, ſtabilis, aut citatus, aut tardus, deſcriptus ab Herophilo medi-

medicinæ vate, miranda arte, nimiam propter ſubtilitatem deſertus: obſervatione tamen crebri aut languidi ictus, gubernacula vitæ temperat. Arteriæ carent ſenſu: nam & ſanguine. Nec omnes vitalem continent ſpiritum: præciſiſque torpeſcit tantum pars ea corporis. 43 Aves nec venas, nec arterias habent: item ſerpentes, teſtudines, lacertæ, minimumque ſanguinis. Venæ in prætenues poſtremo fibras ſubter totam cutem diſperſæ, adeò in anguſtam ſubtilitatem tenuantur, ut penetrare ſanguis non poſſit, aliudve quam exilis 44 humor ab illo, qui cacuminibus innumeris ſudor appellatur. Venarum in umbilico nodus ac coitus.

CAP. XXXVIII. *De ſanguine, & quorum celerrime ſiccetur, quorum non coëat, quorum graviſſimus vel tenuiſſimus, quorum nullus.*

Sanguis quibus multus & pinguis, iracunda: maribus, quam fœminis, nigrior: & juventæ magis, quam ſenio: & inferiore parte pinguior. Magna & in eo vitalitatis portio: emiſſus ſpiritum ſecum trahit: tamen tactum non ſentit. Animalium fortiora, quibus ſanguis craſſior: ſapientiora, quibus tenuior: timidiora, quibus minimus: at quibus nullus, hebetia. Taurorum celerrime coit atque dureſcit, ideo peſtifer, potu maxime. Aprorum, & cervorum, caprearumque, & bubalorum omnium non ſpiſſatur. Pinguiſſimus aſinis, homini tenuiſſimus: iis, quibus plus quaterni pedes, nullus. Obeſis minus copioſus, quoniam abſumitur pingui: profluvium ejus uni fit in naribus homini; aliis nare altera, aliis utraque, quibuſdam per inferna; multis per ora ſtato tempore, ut nuper Macrino Viſco viro Prætorio, & omnibus annis

Voluſio

Voluſio Saturnino urbis præfecto, qui nonageſimum etiam exceſſit annum: ſolum hoc in corpore temporarium ſentit incrementum; ſiquidem hoſtiæ abundantiorem fundunt, ſi prius bibêre. Quæ animalium latêre certis temporibus diximus, non habent tunc ſanguinem, præter exiguas admodum circa corda guttas, miro opere naturæ: ſicut in homine, vim ejus ad minima momenta mutari, non modo tanto minore ſuffiſi materia, verum ad ſingulos animi habitus, pudore, ira, metu, palloris pluribus modis, item ruboris: alius enim iræ, & alius verecundiæ: nam & in metu refugere, & nuſquam eſſe certum eſt: multisque non transfluere transfoſſis: quod homini tantum evenit: nam quæ mutari diximus, colorem alienum accipiunt quodá repercuſſu: homo ſolus in ſe mutat. Morbi omnes, morsq; ſanguinem abſumunt.

CAP. XXXIX. *An in ſanguine principatus, & de tergore & pilis, & mammis.*

Sunt qui ſubtilitatem animi conſtare non tenuitate ſanguinis putent, ſed cute operimentisque corporum magis aut minus bruta eſſe, ut oſtrea & teſtudines: boum tergora, ſetas ſuum obſtare tenuitati immeantis ſpiritus, nec purum liquidumque tranſmitti: ſic & in homine, cum craſſior calloſiorve excludat cutis: ceu vero non crocodilis & duritia tergoris tribuatur & ſolertia; hippopotami corii craſſitudo talis, ut inde tornentur haſtæ, & tamen quædam ingenio medica diligentia; elephantorum quoque tergora [45] impenetrabiles certas habent, cum tamen omnium quadrupedum ſubtilitas animi præcipua perhibeatur illis. Ergo cutis ipſa ſenſu caret, maxime in capite: ubicunque per ſe, ac ſine carne eſt, vulnerata non coit, ut in bucca cilioque. Quæ animal pariunt, pilos habent:

quæ

quæ ova, pennas, aut ſquamas, aut corticem, aut teſtam, ut teſtudines: aut cutem puram, ut ſerpentes. Pennarum caules omnium cavi, præciſique non creſcunt: evulſæ renaſcuntur. Membranis volant fragilibus inſecta, humentibus hirundines in mari, ſiccis inter tecta veſpertilio. Horum alæ quoque articulos habent. Pili à cute exeunt craſſa hirti; fœminis tenuiores; equis in juba largi, in armis leoni: daſypodi & in buccis intus, & in pedibus, quæ utraq; Trogus & in lepore tradit, hoc exemplo libidinoſiores hominum quoque hirtos colligens. Villoſiſſimum animalium lepus. Pubeſcit homo ſolus: quod niſi contingat, ſterilis in gignendo eſt, ſeu mas, ſeu fœmina. Pili in homine partim ſimul, partim poſtea gignuntur. Congeniti autem non deſinunt,[46] ſicut nec fœminis magnopere: inventæ tamen quædam defluvio capitis invalidæ; ut & [47] lanugines oris, cum menſtrui curſus ſtetere, quibuſdam poſt geniti viris ſponte non gignuntur. Quadrupedibus pilum cadere atque ſubnaſci, annuum eſt. Viris creſcunt maxime in capite, mox in barba. Reciſi non, ut herba, ab ipſa inciſura augentur, ſed ab radice exuunt. Creſcunt & in quibuſdam morbis, maximè phthiſi, & in ſenecta: defunctorum quoque corporibus. Libidinoſis congeniti, maturius defluunt: [48] agnati, celerius recreſcunt. [49] Quadrupedibus ſenectute craſſeſcunt, lanæque, rareſcunt. Quadrupedum dorſa piloſa ventres glabri. Boum coriis glutinum excoquitur, taurorumq; præcipuum. Mammas homo ſolus è maribus habet: cætera animalia mammarum notas tantum. Sed ne fœminæ quidem in pectore, niſi quæ poſſunt partus ſuos attollere: ova gignentium nulli, nec lac; niſi animal parienti: volucrum veſpertilioni tantum. Fabuloſum enim arbi-

arbitror de ſtrigibus, ubera eas infantium labris immulgere. Eſſe in maledictis jam antiquis ſtrigem convenit: ſed quæ ſit avium, conſtare non arbitror.

CAP. XL. *Notabilia animalia qua mammis.*

Aſinis à fœtu dolent: ideo ſexto menſe arcent partus, cum equæ anno prope toto præbeant. Quibus ſolida ungula, nec ſupra geminos fœtus, hæc omnia binas habent mammas, nec aliubi, quam in feminibus. Eodem loco biſulca & cornigera: boves quaternas, oves capræque binas. Quæ numeroſo fœcunda partu, & quibus digiti in pedibus, hæc plures habent toto ventre duplici ordine, ut ſues: generoſæ duodenas, vulgares binas minus: ſimiliter canes. Alia ventre medio quaternas, ut pantheræ: alia binas, ut leænæ. Elephas tantum ſub armis duas: nec in pectore, ſed citra in alis occultas. Nulli, in feminibus, digitos habentium. Primis genitis in quoque partu ſues primas præbent: eæ ſunt faucibus proximæ: & ſuam quiſque novit in fœtu, quo genitus eſt ordine, eaque alitur, nec alia: detracto illa alumno ſuo ſterileſcit illico, ac reſilit: uno vero ex omni turba relicto, ſola munifex, quæ genito fuerat attributa, deſcendit. Vrſæ mammas quaternas gerunt. Delphini binas in ima alvo papillas tantum, nec evidentes, & paulo in obliquum porrectas: neque aliud animal in curſu lambitur. Et balænæ autem vitulique mammis nutriunt fœtus.

CAP. XLI. *De lacte, & unde caſeus non fiat.*

Mulieri ante ſeptimum menſem profuſum lac, inutile: ab eo menſe, quod vitalis eſt partus, ſalubre. Pleriſque autem totis mammis, atque etiam alarum

alarum ſinu fluit. Cameli lac habent, donec iterum [50] graveſcant. Suaviſſimum hoc exiſtimatur, ad unam menſuram tribus aquæ additis. Bos ante partum non habet. Ex primo ſemper à partu coloſtra fiunt: quæ, ni admiſceatur aqua, in pumicis modum coëunt duritia. Aſinæ prægnantes continuo lacteſcunt: pullis earum, ubi pingue pabulum, biduo à partu maternum lac guſtaſſe lethale eſt: genus mali vocatur coloſtratio. Caſeus non fit ex utrinque dentatis, quoniam eorum lac non coit. Tenuiſſimum camelis, mox equis: craſſiſſimum aſinæ, ut quo coaguli vice utantur. Conferre aliquid & candori in mulierum cute exiſtimatur. Poppæa certè Domitii Neronis conjux, quingentas ſecum per omnia trahens fœtas, balnearum etiam ſolio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutem credens. Omne autem lac igne ſpiſſatur: frigore ſereſcit. Bubulum caſeo fertilius, quam caprinum, ex eadem menſura pene altero tanto. Quæ plures quaternis mammas habent, caſeo inutilia: & meliora quæ binas. Coagulum hinulei, leporis, hœdi laudatum. Præcipuum tamen daſypodis, quod & profluvio alvi medetur, unius utrinque dentatorum. Mirum barbaras gentes, quæ lacte vivant, ignorare aut ſpernere tot ſeculis caſei dotem, denſantes id alioquin in acorem jucundum, & pingue butyrum: ſpuma id eſt lactis, concretiusque quam quod ſerum vocatur. Non omittendum in eo olei vim eſſe, & barbaros omnes infantesque noſtros ita ungi.

CAP. XLII. *De diverſitate caſeorum.*

Laus caſeo Romæ, ubi omnium gentium bona cominus judicantur, è provinciis Nemauſenſi præcipua, Leſuræ Gabalicique pagis, ſed brevis ac mu-

ac muſteo tantum commendatio. Duobus Alpes generibus pabula ſua approbant: Dalmaticæ Docleatem mittunt, Ceutronicæ Vatuſicum. Numeroſior Apennino: Cebanum hic è Liguria mittit, ovium maximè lactis: Æſinatem ex Vmbria: miſtoque Hetruriæ atque Liguriæ confinio Lunenſem magnitudine conſpicuum: quippe & ad ſingula millia pondo premitur. Proximum autem urbi Veſtinum, eumque è Cæditio campo laudatiſſimum. Et caprarum gregibus ſua laus eſt, [51] recenti maximè, eam augente gratiam fumo: qualis in ipſa urbe conficitur, cunctis præferendus. Nam Galliarum ſapor medicamenti vim obtinet. Trans maria verò Bithynus ferè in gloria eſt. Ineſſe pabulis ſalem, etiam ubi non detur, ita maximè intelligitur, omni in ſalem caſeo ſeneſcente: quales redire in muſteum ſaporem, aceto & thymo maceratos, certum eſt. Tradunt Zoroaſtrem in deſertis caſeo vixiſſe annis viginti, ita temperato, ut vetuſtatem non ſentiret.

CAP. XLIII. *Differentia membrorum hominis à cæteris animalibus.*

Terreſtrium ſolus homo bipes. Vni jugula, humeri, cæteris armi: uni ulnæ. Quibus animalium manus ſunt, intus tantum carnoſæ: extra nervis & cute conſtant. Digiti quibuſdam in manibus ſeni. M. Curiatii ex patritia gente filias duas ob id Sedigitas appellatas accepimus, & Volcatium Sedigitum, illuſtrem in Poëtica. Hominis digiti articulos habent ternos, pollex binos, & digitis adverſus univerſis flectitur: per ſe verò in obliquum porrigitur, craſſior cæteris. Huic minimus menſura par eſt: duo reliqui ſibi, inter quos medius longiſſime protenditur. Quibus ex rapina victus quadrupedum, quini digiti in prioribus pedibus,

dibus, reliquis quaterni. Leones, lupi, canes, & pauca in poſterioribus quoque quinos ungues habent, uno juxta cruris articulum dependente: reliqua, quæ ſunt minora, digitos quinos. Brachia non omnibus paria ſecum. Studioſo Thraci in C. Cæſaris ludo notum eſt dextram fuiſſe proceriorem. Animalium quædam, ut manibus, utuntur priorum miniſterio pedum: ſedentque ad os illis admoventia cibos ut ſciuri.

CAP. XLIV. *De ſimiarum ſimilitudine.*

Nam ſimiarum genera perfectam hominis imitationem continent, facie, naribus, auribus, palpebris, quas ſolæ quadrupedum & in inferiore habent gena. Iam mammas in pectore, & brachia, & crura in contrarium ſimiliter flexa: in manibus ungues, digitos, longioremque medium. Pedibus paulum differunt: ſunt enim, ut manus, prælongi & veſtigium palmæ ſimile faciunt. Pollex quoque his & articuli, ut homini: ac præter genitale, & hoc in maribus tantum, viſcera etiam interiora omnia ad exemplar.

CAP. XLV. *De unguibus.*

Vngues clauſulæ nervorum ſummæ exiſtimantur. Omnibus hi, quibus & digiti. Sed ſimiæ imbricati, hominibus lati, & defunctis creſcunt: rapacibus unci: cæteris recti, ut canibus, præter eum qui à crure plerisque dependet. Omnia digitos habent, quæ pedes, excepto elephanto. Huic enim informes numero quidem quinque, ſed indiviſi, ac leviter diſcreti, ungulisque haud unguibus ſimiles, & pedes majores priores. In poſteriobus articuli breves. Idem poplites intus flectit hominis modo: cætera animalia in diverſum: (poſterioribus articuli pedibus, quàm prioribus.) Nam quę animal generant, genua ante ſe flectunt, & ſuf-

& ſuffraginum artus in averſum. Homini genua & cubita contraria: item urſis & ſimiarum generi, ob id minime pernicibus. Ova parientibus quadrupedum, crocodilo, lacertis, [52] priora genua poſt curvantur, poſteriora in priorem partem. Sunt autem crura his obliqua humani pollicis modo: ſic & multipedibus, præterquam noviſſima ſalientibus. Aves, ut quadrupedes, alas in priora curvant, ſuffraginem in poſteriora. Hominis genibus quædam & religio ineſt, obſervatione gentium. Hæc ſupplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc, ut aras, adorant, fortaſſis quia ineſt iis vitalitas. Nanque in ipſa genu utriusque commiſſura, dextra lævaque à priore parte gemina quædam buccarum inanitas ineſt: qua perfoſſa, ceu jugulo, ſpiritus fugit? ineſt & aliis partibus quædam religio: ſicut dextra oſculis averſa appetitur, in fide porrigitur. Antiquis Græciæ in ſupplicando mentum attingere mos erat. Eſt in aure ima memoriæ locus, quem tangentes atteſtamur: eſt poſt aurem æque dextram Nemeſios, (quæ Dea Latinum nomen ne in Capitolio quidem invenit) quo referimus tacto ore proximum à minimo digitum, veniam ſermonis à diis ibi recondentes. Varices in cruribus viro tantum, mulieri raro. C. Marium, qui ſepties Conſul fuit, ſtantem ſibi extrahi paſſum unum hominem, Oppius autor eſt. Omnia animalia à dextris partibus incedunt: ſiniſtris incubant. Reliqua, ut libitum eſt, gradiuntur; leo tantum & camelus pedatim, hoc eſt, ut ſiniſter pes non tranſeat dextrum, ſed ſubſequatur. Pedes homini maximi, fœminis tenuiores. In omni genere ſuræ homini tantum, & crura carnoſa. Reperitur apud autores quendam in Ægypto non habuiſſe ſuras. Vola homini

tantum,

tantum, exceptis quibuſdam. Nanque & hinc cognomina inventa, Planci, Plauti, Scauri, Panſæ, ſicut à cruribus Vari, Variæ, Vatinii: quæ vitia & in quadrupedibus. Solidas habent ungulas, quæ non ſunt cornigera: igitur pro eis telum ungula eſt illis. Nec talos habent eadem. At quæ biſulca ſunt, habent. Iidem digitos habentibus non ſunt: neque in prioribus pedibus omnino ulli. Camelo tali ſimiles bubulis, ſed minores paulò. Eſt enim biſulcus diſcrimine exiguo pes imus, veſtigio carnoſo, ut urſi: qua de cauſa in longiore itinere ſine calciatu fatiſcunt.

CAP. XLVI. *De ungulis.*

Vngulæ veterino tantum generi renaſcuntur. Sues in Illyrico quibuſdam locis ſolidas habent ungulas. Cornigera ferè biſulca. Solida ungula, & bicorne nullum. Vnicorne aſinus tantum Indicus: unicorne & biſulcum oryx. Talos aſinus Indicus unus ſolidipedum habet; nam ſues ex utroque genere exiſtimantur, ideo fœdi earum. Hominem qui exiſtimarunt habere, facile convicti. Lynx tantum digitos habentium, ſimile quiddam talo habet: leo etiamnum tortuoſius. Talus autem rectus eſt in articulo pedis ventre eminens, concava in vertebra ligatus.

CAP. XLVII. *De pedibus avium & unguibus.*

Avium aliæ digitatæ, aliæ palmipedes, aliæ inter utrunque, diviſis digitis adjecta latitudine. Sed omnibus quaterni digiti, tres in priore parte, unus à calce. Hic deeſt quibuſdam longa crura habentibus. Lynx ſola utrinque binos habet: eadem linguam ſerpentium ſimilem in magnam longitudinem porrigit: collum circumagit in averſum: ungues ei grandes, ceu gracculis. Avium quibuſdam gravioribus, in cruribus additi radii. Nulli uncos

haben-

habentium ungues longi pedes. Porrectis ad caudam cruribus volant: quibus breves, contractis ad medium. Qui negant volucrem ullam ſine pedibus eſſe, confirmant & apodas habere, & orcen, & drepanin, in eis quæ rariſſime apparent. Viſæ jam etiam ſerpentes anſerinis pedibus.

CAP. XLVIII. *De pedibus inſectorum.*

Inſectorum, pedes primi longiores, duros habentibus oculos, ut ſubinde pedibus eos tergeant, ceu notamus in muſcis. Quæ ex his noviſſimos habent longos, ſaliunt, ut locuſtæ. Omnibus autem his ſeni pedes. Araneis quibuſdam prælongi accedunt bini. Internodia ſingulis terna. Octonos & marinis eſſe diximus, polypis, ſepiis, loliginibus, cancris, qui brachia in contrarium movent, pedes in orbem aut in obliquum: iidem ſoli animalium rotundi. Cætera binos pedes duces habent, cancri tantum quaternos. Quæ hunc numerum pedum exceſſere terreſtria, ut plerique vermes, non infra duodenos habent, aliqua verò & centenos. Numerus pedum impar nulli eſt. Solidipedum crura ſtatim juſta naſcuntur menſura: poſtea exporrigentia ſe verius, quàm creſcentia. Itaque in infantia ſcabunt aures poſterioribus: quod addita ætate non queunt: quia longitudo ſuperficiem corporum ſolam ampliat. Hac de cauſa inter initia paſci, niſi ſubmiſſis genibus non poſſunt, nec uſque dum cervix ad juſta incrementa perveniat.

CAP. XLIX. *De pumilionibus & genitalibus.*

Pumilionum genus in omnibus animalibus eſt, atque etiam inter volucres. Genitalia maribus quibus eſſent retro, ſatis diximus. Oſſea ſunt lupis, vulpibus, muſtelis, viverris: unde etiam calculo humano remedia præcipua. Vrſo quoque ſimul

atque expiraverit, corneſcere ajunt. Camelino arcus intendere, Orientis populis fidiſſimum. Necnon aliqua gentium quoque in hoc diſcrimina, & ſacrorum etiam, citra perniciem amputantibus Matris Deum Gallis. Contra mulierũ paucis prodigioſa aſſimulatio: ſicut hermaphroditis utriusque ſexus: quod etiam quadrupedum generi accidiſſe Neronis principatu primum arbitror. Oſtentabat certè hermaphroditas ſubjunctas carpento ſuo equas, in Treverico Galliæ agro repertas: ceu planè viſenda res eſſet, principem terrarum inſidere portentis. Teſtes pecori armentoque ad crura decidui, ſubus adnexi: delphino prælongi ultima conduntur alvo, & elephanto occulti. Ova parientium lumbis intus adhærent: qualia ocyſſima in Venere. Piſcibus ſerpentibusq; nulli, ſed eorum vice binæ ad genitalia à renibus venæ. Buteonibus terni. Homini tantum injuria, aut ſponte naturæ franguntur: idque tertium ab hermaphroditis & ſpadonibus ſemiviri genus habent. Mares in omni genere fortiores, præterquam in pantheris & urſis.

CAP. L. *De caudis.*

Caudæ, præter hominem ac ſimias, omnibus fere animalibus, & ova gignentibus, pro deſiderio corporum: nudæ hirtis, ut apris: parvæ villoſis, ut urſis: 54 prælongæ, ſetoſis, ut equis. Amputatæ lacertis & ſerpentibus renaſcuntur. Piſcium meatus gubernaculi modo regunt: atque etiam in dextram atque lævam motæ, ut remigio quodam impellunt. Lacertis inveniuntur & geminæ. Boum caudis longiſſimus caulis, atque in ima parte hirtus. Idem aſinis longior, quam equis, ſed ſetoſus veterinis. Leoni infima parte, ut bubus & ſorici: pantheris non item: vulpibus & lupis

villoſus, ut ovibus quibus procerior. Sues retorquent: canum degeneres ſub alvum reflectunt.

CAP. LI. *De vocibus.*

Vocem non habere, niſi quæ pulmonem & arterias habent, hoc eſt, niſi quæ ſpirant, Ariſtoteles putat. Idcirco & inſectis ſonum eſſe, non vocem, intus meante ſpiritu, & incluſo ſonante. Alia murmur edere, ut apes: alia cum tractu ſtridorem, ut cicadas. Recepto enim ut duobus ſub pectore cavis ſpiritu, mobili occurſante membrana intus, attritu ejus ſonare viſcera, ſat notum eſt. Cætera ſimul cum volatu & incipere audiri & deſinere, ut muſcas, apes. Sonum enim attritu & interiore aura non anima, reddi. Locuſtas pennarum & feminum attritu ſonare, creditur ſane. Item aquatilium pectines ſtridere, cum volant. Mollia & cruſta intecta, nec vocem nec ſonum ullum habere. Sed & cæteri piſces, quamvis pulmone & arteria careant, non in totum ſine ullo ſono ſunt. Stridorem cum dentibus fieri cavillantur. Et is qui caper vocatur, in Acheloo amne, grunnitum habet, & alii de quibus diximus. Ova parientibus ſibilus, ſerpentibus longus, teſtudini abruptus. Ranis ſonus ſui generis, (ut dictum eſt, niſi ſi & in his ferenda dubitatio eſt) qui mox in ore concipitur, non in pectore. Multum tamen in iis refert & locorum natura. Mutæ in Macedonia traduntur, muti & apri. Avium loquaciores, quæ minores, & circa coitus maxime. Aliis in pugna vox, ut coturnicibus: aliis ante pugnam, ut perdicibus: aliis cum vicere, ut gallinaceis. Iiſdem ſua maribus: aliis eadem, & fœminis, ut luſciniarum generi. Quædam toto anno canunt, quædam certis temporibus, ut in ſingulis dictum eſt. Elephas citra nares ore ipſo ſternutamento ſimi-

ſimilem elidit ſonum, per nares autem tubarum raucitati. Bubus tantum fœminis vox gravior: in omni alio genere exilior quam maribus, in homine etiam caſtratis. Infantis in naſcendo nulla auditur, antequam totus emergat utero. Primus ſermo anniculo eſt. Semeſtris locutus eſt Crœſi filius in crepundiis: quo prodigio totum id concidit regnum. Qui celerius fari cœpere, tardius ingredi incipiunt. Vox roboratur XIV anno: eadem in ſenecta exilior: neque in alio animalium ſæpius mutatur. Mira præterea ſunt de voce digna dictu. In theatrorum orcheſtris ſcobe aut harena ſuperjecta devoratur: & in rudi parietum circumjectu, doliis etiam inanibus: currit eadem concavo vel recto parietum ſpatio, quamvis levi ſono dicta verba ad alterum caput perferens, ſi nulla inæqualitas impediat. Vox in homine magnam vultus habet partem: agnoſcimus eam prius, quam cernamus, non aliter quam oculis, totidemque ſunt eæ, quot in rerum natura mortales & ſua cuique, ſicut facies. Hinc illa gentium totque linguarum toto orbe diverſitas: hinc tot cantus & moduli flexionesque. Sed ante omnia explanatio animi, quæ nos diſtinxit à feris, inter ipſos quoque homines diſcrimen alterum æque grande, quam à belluis, fecit.

CAP. LII. *De agnaſcentibus membris, & dicta Ariſtotelis de vita hominis.*

Membra animalibus agnata inutilia ſunt, ſicut ſextus homini ſemper digitus. Placuit in Ægypto nutrire portentum, binis & in averſa capitis parte oculis hominem, ſed iis non cernentem. Miror quidem Ariſtotelem non modo credidiſſe præſcita vitæ eſſe aliqua in corporibus ipſis, verumetiam prodidiſſe. Quæ quanquam vana exiſtimo,

nec ſine cunctatione proferenda, ne in ſe quiſque & auguria anxie quærat: attingam tamen, quæ tantus vir in doctrinis non ſprevit. Igitur vitæ brevis ſigna ponit raros dentes, prælongos digitos, plumbeum colorem, pluresque in manu inciſuras, nec perpetuas. Contra longæ eſſe vitæ incurvos humeris, & in manu una duas inciſuras longas habentes, & plures quam XXXII dentes, auribus amplis. Nec univerſa hæc (ut arbitror) ſed ſingula obſervat, frivola (ut reor) & vulgo tamen narrata. Addidit morum quoque aſpectus ſimili modo apud nos Trogus, & ipſe autor ſeveriſſimus: quos verbis ejus ſubjiciam: frons ubi eſt magna, ſegnem animum ſubeſſe ſignificat: quibus parva, mobilem: quibus rotunda, iracundum, velut hoc veſtigio tumoris apparente. Supercilia quibus porriguntur in rectum, molles ſignificant: quibus juxta naſum flexa ſunt, auſteros: quibus juxta tempora inflexa, deriſores, quibus in totum demiſſa, malevolos & invidos. Oculi quibuſcunque ſunt longi, maleficos eſſe indicant. Qui carnoſos à naribus angulos habent malitiæ notam præbent. Candida pars extenta, notam impudentiæ habet: qui identidem operire ſolent, inconſtantiæ. Auricularum magnitudo, loquacitatis & ſtultitiæ nota eſt. Hactenus Trogus.

CAP. LIII. *De anima & de halitu animalium, & quæ guſtata interimant, & de victu hominis, & quibus de cauſis non coquatur.*

Animæ leonis virus grave, urſi peſtilens. Contacta halitu ejus nulla fera attingit: citiusque putreſcunt afflata reliquis. Hominis tantum natura infici voluit pluribus modis, & ciborum ac dentium vitiis, ſed maximè ſenio. Dolorem ſentire non

non poterat, tactu ſenſuq; omni carebat, ſine qua nihil ſentitur: eadem commeabat recens aſſiduè, exitura ſupremo, & ſola ex omnibus ſuperfutura: denique hæc trahebatur è cælo: hujus quoque tamen reperta pœna eſt, ut neque idipſum, quo vivitur, in vita juvaret. Parthorum populis hoc præcipuè, & à juventa, propter indiſcretos cibos: nanque & vino fœtent ora nimio: ſed ſibi proceres medentur grano Aſſyrii mali, cujus eſt ſuavitas præcipua, in eſculenta addito. Elephantorum anima ſerpentes extrahit, cervorum item urit. Diximus hominum genera, qui venena ſerpentium ſuctu corporibus eximerent. Quin & ſubus ſerpentes in pabulo ſunt, & aliis venenum eſt. Quæ inſecta appellavimus, omnia olei aſperſu necantur. Vultures unguento qui fugantur, alios appetunt odores, ſcarabæi roſam. Quaſdam ſerpentes ſcorpio occidit. Scythæ ſagittas tingunt viperina ſanie, & humano ſanguine: irremediabile id ſcelus, mortem illico adfert levi tactu. Quæ animalium paſcerentur veneno, diximus. Quædam innocua alioquin, venenatis paſta noxia fiunt & ipſa. Apros in Pamphylia & Ciliciæ montoſis, ſalamandra ab his devorata, qui edere, moriuntur; nec eſt intellectus ullus in odore, vel ſapore. Et aqua vinumque interimit, ſalamandra ibi immortua, vel ſi omnino biberit, unde potetur: item rana, quam rubetam vocant: tantum inſidiarum eſt vitæ. Veſpæ ſerpente avidè veſcuntur, quo alimento mortiferos ictus faciunt. Ideoque magna differentia eſt victus: ut in tractu piſce viventium Theophraſtus prodidit, boves quoque piſce veſci, ſed non niſi vivente. Homini cibus utiliſſimus ſimplex: acervatio ſaporum peſtifera, & condimenta pernicioſiora. Difficulter autem perficiun-

tur omnia in cibis acria, nimia, & avidè hauſta, & æſtate, quàm hyeme, difficilius, & in ſenecta, quàm in juventa. Vomitiones homini ad hæc in remedium excogitatæ, frigidiora corpora faciunt, inimicæ oculis maximè ac dentibus. Somno concoquere corpulentiæ, quàm firmitati, utilius. Ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere. Pervigilio quidem præcipuè vincuntur cibi.

CAP. LIV. *De corpulentia augenda vel minuenda, & quæ guſtu famem ac ſitim ſedent.*

Augeſcunt corpora dulcibus, atque pinguibus & potu: minuuntur ſiccis & aridis, frigidisque, ac ſiti. Quædam animalia & pecudes quoque in Africa, quarto die bibunt: homini non utique ſeptimo letalis inedia: duraſſe & ultra undecimum plerosque, certum eſt: mori eſuriendi ſemper inexplebili aviditate; animalium uni homini quædam rurſus exiguo guſtu famem ac ſitim ſedant, conſervantque vires, ut butyrum, hippace, glycyrrhizon. Perniciosiſſimum autem in omni quidem vita, quod nimium, præcipuè tamen corpori: minuique, quod gravat, quolibet modo utilius. Verùm ad reliqua naturæ tranſeamus.

VARIÆ

VARIÆ LECTIONES OBSERVATIONESQVE Doctiſſ. Virorum

IN

PLINII tomum primum.

LIB. I.

[1] alii *Tito Veſpaſiano.*
[2] M. & Vet. *defendimur.*
[3] Fortè; *ſterili materia. Rerum &c.*
[4] Rhen. *Vellicent*, ſed nihil mutandum patet è ſequentibus: *contra vitilitigatores &c.*
[5] Ita correximus ex ipſo lib. III. cum perturbatiſſime eſſent edita, colligit Plinius poſt ſingulos libros numerum rerum aut obſervationum &c. itaque hic ubique legendum, *ſumma &c.* numeri ſingularum ſummarum hic interciderunt; neque hic aut in ſequentibus ſubduci poſſunt, ita hic Index jam olim mutatus eſt à librariis.
[6] M. *Terranio Graeculo.*
[7] al. *Damaſceno.*
[8] M S. *Timæo.*
[9] M S. *actis.*
[10] Chiff. *Oppio.*
[11] alii, *arbores Perſici maris.*

 [12] al. *In-*

12 al. *Inſularum arbores.*
13 M S. *Goſſypion arbor; cynas arbor.*
14 Chiff. *Iſigono.*
15 M S. *cici arbor, ſive croto, ſive ſili.*
16 M S. *Perſicorum genera* VII.
17 M S. *de fago & reliquis glandibus.*
18 addo, *ſcarificatione* vel *ſcarifatione.*
19 in Indice M S. *Miſuiton ceranion.* è quo Cl. Sal. corrigit. *Miſy, itoñ, geranion.*
20 Ind. M S. *Hippophaës genera duo &c.*
21 Vet. *Medico.*
22 al. *pnigit.*

LIB. II.

1 ita legitur in M S.
2 ita emendavimus è M. pro *tenerum.*
3 M S. *in ſuo* quod magis probaverim.
4 Turneb. legit *innecti.*
5 Cl. Sal. è veſtigiis M S. legit. *ſiderum ortus fores:* ſenſu perſpicuo.
6 ita reſtituimus è V. C. quum ante editum eſſet; *ad breviſſima ſedis &c.*
7 in M S. *duabus.*
8 M S. *Cidenas* ex quo alii legunt *Cteſias.*
9 in M S. *regi.*
10 M S. Chiffl. *conſpiciat.*
11 Dalemc. *Humore vero terreno, ut ſydera haud dubio paſci:* ſed nimis magna mutatio videtur, quanquam ratio aliquam requirat: quid ſi legas; *cæterum haud &c.* nam pergit de Luna agere.
12 ita mutavi è M S. pro *ſuos*, ſenſus enim aliter male conſtat.
13 M S. *latitudinem.* Sed melius legi altitudinem docent ſequentia.

14 in

14 in MS. *ſtati autem atque non menſtrui.* quod melius autumo.

15 alii legunt: *nam poſſet quippe Sol totus adimi terris, intercedente Luna, ſi terra minor eſſet quam Luna.* & recte ut opinor.

16 MS. *medias.*

17 MS. *terræ*; ut intelligat Lunam magnitudine à terra ſuperari: ſed melius eſt retinere terram, agitur enim de Solis magnitudine, ut patet è ſequentibus.

18 quidam MS. *opacitate*: ſed *capacitatem* videtur Plinius dixiſſe pro longitudine.

19 MS. CLXXX ſed male; potius legendum CLXVI. nam ſupra dixit Olymp. XLII convenire cum Anno V. C. 142.

20 ita reſtitui è MS. pro *vicos.*

21 V. *junxiſtis!* & melius ut oſtendunt ſequentia.

22 MS. *aut argumenti ratio eſt.*

23 MS. Chiffl. XXIII. al. XXV.

24 malim; *luci*: nam uti hodie legitur locus eſt obſcuriſſimus, quem Budæus commoda interpretatione ſanare conatus eſt lib. 1. de Aſſe.

25 Cl. Sal. legit *cæterarum*; nam & Luna errantium una.

26 MS. *reguntur* quod Turneb. & Cl. Salm. probant.

27 ita MS. editum erat, *relictoque Sole.*

28 MS. *etiamnum* alii legunt *motum* ſed melius videtur retinere, *numerum* ut in ſeq.

29 MS. *incipiat detrahi numerus.*

30 ita MS. pro *agente.*

31 MS. *cum ſint universæ ſtellæ*: alii codices plane non agnoſcunt lectionem quæ edita eſt:

ta eſt : Cl. Sal. delendum putat : *cum ſint diverſa ſtella.*

32 MS. xxxvi ſed Plinius paulo poſt ut in editis.

33 MS. xx ſed Plinius paulo poſt ut in editis.

34 ita MS. pro *canonica* in editis.

35 ita MS. pro *creduntur.*

36 ita nutavi pro *digredi.*

37 ita MS. omnes pro *matutino* ut in editis.

38 alii legunt *algoris.*

39 MS. cxxvi *ſtad.*

40 *Mercurium* non agnoſcunt MS. leguntque *Saturnum dorio moveri phtongo.*

41 MS. *in quam nubila, venti, nubes perveniant.*

42 al. *ponderis.*

43 MS. nomen in lacuna: viri docti *Tiberius.*

44 MS. *pithe* fortè *piteceus.*

45 MS. *Hirci* & *nubæ* pro *juba.* Plinius tamen ſtatim repetit *jubæ.*

46 ita MS. pro *ſpecie.*

47 MS. *fulgurum*; ſed poteſt retineri, *fulgorem:* nam quum hæc conjuncta fuerint cum præcedentibus, dicit Plin. ſe vidiſſe fulgorem effigie ea.

48 alii probant; *ſed mares, appellatione quoque ipſa, venti ſunt.*

49 præcedit in editis. *Ab ortu ſolſtitiali :* quod MS. non agnoſcunt & ſupervacuum judicatur.

50 alii legunt *millibus.*

51 aliqui MS. viii.

52 ita diſtinguit Cl. Salm.

53 ita MS. pro *vi percuſſus.*

54 MS. *colonia* & *ab eo deducta.*

55 V. C. *luminumque.*

56 Dalemc.

56 Dalemc. reſtituendum putat *undecimo kal.* ex Martiano, qui eandem hiſtoriam prodit.

57 M S. in editis erat *crurum* manifeſto errore.

58 M S. non habent *eſſe.*

59 alii *averſo.*

60 M S. *fervente*; quid ſi ſcribas *frangente.*

61 ita M S. in editis erat *icti.*

62 V. C. *terræ ſidentu.*

63 M S. *Lesbon* haud dubio melius.

64 M. *afferre*, quod magis probaverim.

65 Cl. Salm. *ſaliares.*

66 M S. *aram.*

67 al. *Characena.*

68 M S. *Mutias.*

69 alii *divina.*

70 M S. *emanantes.*

71 M S. *Anduriam.*

72 M S. *Inolus.*

73 M S. *Clitumni amnis aqua &c.*

74 alii *Innaus* al. *Ainnaus.*

75 M S. *cineres & flammarum globos* al. *harena flammarum globos.*

76 ita Cl. Sal. è M S. pro *Auſtagenis.*

77 M S. *phaſelite.*

78 ita diſtinximus è M S.

79 ita M S. pro *accendantur*; quod de ſpeculis abſurdum.

80 ita M. S. pro *Calarim:* cujus nulla mentio in Sardiniæ deſcriptione.

81 MS. *Calcincomagum* Vet. *Calcincomacum.*

82 M S. DCCCV.

83 M S. XLIV.

84 M S. CXIX.

85 alii

85 alii *chius* vel *cydius*.
86 M S. XII *ſtadior*. M.

LIB. III.

1 al. *à ſinu Virgitano*; è Pomponio.
2 M S. *fœdere* III.
3 al. *Curonenſe* al. *Curenſe*.
4 al. *Carpeſſos*.
5 M S. *ſive Malacha*.
6 al. *Meteſa*.
7 M S. *juxta quem*.
8 al. *Vbeda*.
9 M S. *Piſimbrium* aut *Ciſimbrium*.
10 M S. *Iurgentium*.
11 M S. CCL.
12 M S. XXV.
13 M S. CCXXVII.
14 M S. *Iduba*.
15 M S. LXV.
16 ita M S. pro *Libiſoſona*.
17 V. C. *Labanenſes* aut *Alabanenſes*.
18 M S. CLXXV.
19 M S. *Stagno*. *Maſtromela*.
20 Cl. Sal. è M S. *Salluviorum*.
21 alii *Vaſio*.
22 V. C. CCXC & melius ut patet è ſequentibus.
23 M S. CCC.
24 Antiq. God. *vicies centena* XLIX conſentiunt Solinus & Marcianus.
25 M S. *centena*.
26 M S. LXXX.
27 alii *Ligaunis*.
28 M S. *Fidenates*.
29 M S. *Florentini*.

30 M S. *qua-*

30 MS. *quadrageſimo:* atque ita lib. XV. cap. I. circa initium.
31 alii *Pontina.*
32 alii *Pilo.*
33 alii *Clanio.*
34 MS. *ſedes* quod Cl. Sal. probat.
35 MS. *Gabienſes.*
36 alii *Fuſcinates.*
37 V. C. *Foroappiani.*
38 Cl. Salm. è MS. *Polyſtephano.*
39 Cl. Sal. *Oſcorum.*
40 MS. *Coloniam* ſed Plinius paulo poſt repetit *Columna Rhegia.*
41 alii *Lucus.*
42 Cl. Salm. *Bocchorum fuit.*
43 al. *Igilium*; Melæ *Iginium.*
44 MS. *Ioalenſes* aut *Iolenſes.*
45 haud dubio CCCXL ut MS. & Martianus.
46 MS. Chiffl. CXC.
47 MS. CLXXXVI.
48 Cl. Salm. è veſtigiis veteris lectionis; *Achates, Himera.*
49 MS. *Echetlienſes.*
50 Chiffl. XV.
51 Cl. Sal. addit *Scylacius* è MS.
52 MS. *Acrin* al. *Achrin.*
53 MS. *Mardoniam.*
54 alii *centum.*
55 è MS. additum *Alpium.*
56 ita è MS. cum ante legeretur. *quæ fuit juxta, prævalens ut Delphicis creditum eſt theſaur.* nullo ſenſu.
57 alii *Vigiſono.*
58 leg. *cui mari cuncta fructuoſo alveo importat.*
59 MS. *Salanorum.*

60 MS. *Pu-*

60 MS. *puredias.*
61 MS. *ſitum.*
62 al. *Tarviſanis.*
63 MS. *Savo.*
64 alii M. M.
65 MS. *Fecuſſes.*
66 ita reſtitui è MS. cum ante legeretur *intra ſinus.*
67 MS. Chiff. IIII.

LIB. IV.

1 MS. *Sello, Epilopes.* al. *Selloë.*
2 MS. *Talarus.*
3 alii *Locus.*
4 è MS. reſtitui *locus* pro *lacus.*
5 V. C. *Talarus.*
6 alii MS. IIII.
7 MS. *Lybaa.*
8 MS. *Myrana.*
9 MS. *Gymnis* vel *gyphnis.*
10 alii *per Corinthiacum.*
11 alii *& in qua refugere.*
12 MS. *palinhormus.*
13 V. C. *piſa eorum.*
14 in MS. tantum CVI.
15 MS. *Annane.*
16 è MS. *locum* edidimus pro *lacum.*
17 MS. *Cartina* & *Gortina.*
18 MS. *locus Siliſos* & *lacus Selinos.*
19 MS. *mile* & *miletum.*
20 MS. *minylus.*
21 Cl. Salm. *intus ſub luco.* alii *intus vere luco viridante.*
22 MS. *Dorion.*
23 MS. CLXXXXVII. al. CCIX.

24 MS. Ie-

24 MS. legunt *Ægle.*
25 MS. *Siggoſtelos.*
26 MS. *Batos.*
27 Cl. Salm. è veſtigiis MS. legit *Cœna.*
28 Cl. Sal. hæc ita diſtinguit è MS. quum ante legeretur, *eodem nomine & pari latitudine.*
29 hic legendum putant, *ante Leucadiam* quod ante *appellantur* expunximus : credo legendum. *Ante Taphias Oxia,* &c.
30 MS. XCI.
31 MS. *Ægyla* al. *Ægialum.*
32 paulo aliter interpunximus Cl. Sal. ſequuti.
33 MS. I.D XXXVIII, al. mille quingentos LXXXIX.
34 Dalemc. *Cytinos* MS. *Gylyſos.* Solin. *Scyliſſum.*
35 MS. *dia* & *dria* Dalem. *cia.*
36 MS. *plateam.*
37 MS. *per* DCC.
38 MS. XXV.
39 Cl. Salm. *Spilonſtoma.* V. *Stenoſtoma.*
40 al[illegible]d *bis decies.*
41 MS. *ejus viri* quod repoſui pro *vivi.*
42 MS. *Sardi, Scythæ & Siraci.*
43 al. *Characeni* ut apud Ptolem. Plin. l. 6. c. 27. *Characenes* meminit.
44 MS. veteres tantum unum mill. habent.
45 Cl. Salm. *ſerio luxu.*
46 Ita reſtitui è margine, quum ante legeretur, *qui ſunt ibi ſimilitudine & ſitus* nullo ſenſu.
47 MS. *advenis*; erant enim antropophagi.
48 Cl. Salm. *Panotiorum:* ex Iſidoro.
49 Locus obſcurus : Rhen. *citra* pro *circa*; credo legendum: *ſane citra exceſſum ſubducta:* ut de latitudine intelligatur; hæc obſcuritas haud dubio nata eſt è diviſione capitũ.
50 Cl. Salm. è. MS. *Æmoda.*

51 MS. *Pinpedunni, Laſſunni.*

52 MS. *prope.*

53 MS. *Sanga.*

54 Ptolom. *Veſcineſca* Plin. videtur ſcripſiſſe *Veſciveca.*

55 al. *Oliſippo.* Ortel. uno vocabulo *Eburobritium.*

56 Ita omnino diſtinguendum judicant viri docti; & Lemma capitis ulterius ſubmovendum.

57 al. *Emienſes, Aranitani, Taxabricenſes, Blacenſes, Cæſarobrienſes.*

58 MS. *pedes.*

59 Cl. Salm. *aborigines eorum.* ita & Pintianus.

LIB. V.

1 Vet. *Sububa.* Ch. *Sububus.*

2 Chiffl. *Rurſus Addir.* Pintian. *Ruſadir.* item *amnis Mulucha.*

3 Cl. Salm. *Byzantium.*

4 Vet. & Chiffl. CCCLXXV. è Martiano.

5 Chiffl. *Lipaduſa.*

6 Cl. Salm. *Nigris.*

7 Ita reſtituimus ex M. V. Chiffl. antea legebatur, *minimumque.*

8 Budæus è v. c. *eſſe enim primum oram maritimam Syriæ ab Arabia, cujus pars ſit Idumæa & Iudæa, deinde phœnicen: deinde rurſus Syriam: introrſus autem Syria Damaſci claudi phœnicen.*

9 Chiffl. & al. *ceto.* verum lib. 6. c. 23. Derceto iterum legitur.

10 Cl. Salm. *Eupoton riguis ex amne, &c.*

11 Vet. & Chiff. *regnorum.*

12 Chiff. *Sartonam.*

13 Cl. Salm. *Ommam.*
14 Chiff. *Moreon.* Cl. Salm. *Oroeon.*
15 Vet. *Olmia.* Cl. Salm. *Holmia.*
16 Cl. Salm. *paryadres.*
17 alii *Ninus* ex Alexand. & Hermol.
18 Cl. Salm. *Ionumque.*
19 Pint. *Grylios, Solus.*
20 Cl. Salm. *mari, Stegano, Poſideo, Tafro.*

LIB. VI.

1 MS. *etiam quadam* : fortè *& quanquam.*
2 MS. non habent *Coralius.*
3 al. *Amiſus libra* è Strabone.
4 MS. *Temiſcyrena.*
5 al. *Abſarus* ex Arriano.
6 V. C. *Penius.*
7 al. *Pariedros.*
8 MS. *tamen fodiunt.*
9 Cl. Salm. è MS. *populorum.*
10 Cl. Salm. *Inde per Anariacas, Amardos, Hyrcanos ad Oſtium Oxi.*
11 Cl. Salm. *Cephenia*; ſed puto retinendum *Sophene*; quia de ea dixit Plin. cap. IX. dum ſcribit : *quod intereſt ſpatii, Sopheni tenent : ab his juga : ultra Adiabeni tenent.*
12 Chiff. Apavortene.
13 MS. *Dareium mons. Gentes.*
14 Cl. Salm. *ab incolis : maluere &*
15 Cl. Salm. *deſpectant.*
16 ita legit Cl. Salm. pro, *totam à Favonio. Itaque* quæ perturbatiſſima erant.
17 lég. *noſtra vero Bruma lenes.*
18 V. & MS. *nullumque minus.* Chiff. *nullum cogi minus :* editio habebat nullum cominus : nos ſecuti Cl. Sal. nulla mutatione, ſed

ſed tantum disjunctione duarum vocularum quæ male conjunctæ erant edimus Co minus: quę lectio ſatis probatur è Strabone; qui Indiæ oppida enumerans idem dicit; ὐκ ἐλάτῖυς Κῶ τῆς Μεϱοπίδ☉.

19 al. DLXI. Cl. Sal. CCCCLXXV è MS. Chiff.

20 MS. & Chiff. *Copheta* uti poſt cap. 23.

21 Cl. Sal. *Peucelaotin.*

22 Cl. Salm. *regiaproclais*. Vet. M. legit *portalis* hodie in hoc tractu celebratur oppidum *Purnola.*

23 Vet. *Ialii*: *hi montium.*

24 Cl. Salm. *Aſtacanos.* Chiff. *Aſpagonos.*

25 Cl. Salm. *ſibi feras.* Vet. *feros.*

26 Cl. Sal. *marmor, teſtudines: ſimili gemma*, &c.

27 Chiff. *Erymadus.* Cl. Salm. *Parabeſten* pro *Abeſten.*

28 Cl. Salm. *Aria dein cujus.*

29 Cl. Salm. *omnis ab ora Indi, Ariana regio.*

30 Chiff. *Tombeion.* Cl. Salm. *Tomeron.*

31 Chiff. *Ananin.*

32 Cl. Salm. *Tyndis.*

33 Chiff. *Narmalchan* al. *Nahar malcha.*

34 Gel. *alveo uno ire.*

35 V. C. *Parthenia ac Nicephorione.*

36 Cl. Salm. *Chavonitis* Ptolem. *Chalibenitis.*

37 M. & Ch. *parent Parthis Mardi.*

38 al. *maritimum jam inde ipſa portum habuit.*

39 Baſiliens. *Abjectis.*

40 Vet. & Chiff. *Barum* al. *Tharum.*

41 Vet. *Dioſcuriada* al. *Dioſcurias.*

42 Dalem. *Pagus eorum Atramitæ* ut infra lib. 12. c. 14.

43 Mitalenus. fortaſſis *Ælath* lingua Hebr. & Syriac.

44 Dalemc.

44 Dalemc. ſunt qui malint *Pſeboitin* à Pſeboa lacu, quem ſupra Meroën collocat Strabo lib. 17.

45 M. *Sina*. Chiff. *Sinat*.

46 Pintian. *cæli* & *oceano meridiano prætenditur.* M. ab ea vero parte *ſoli*, &c.

47 Ita diſpunximus Secundum Pint. & Chiff. ſenſu exigente.

48 Dalemc. *Mauritaniæ in octavam horam ſolis locari.* Conſtantin. ut & cap. 11. lib. 17. & cap. 5. lib. 3.

49 Quomodocunque ſe habeant antecedentia, legendum puto; *vocari in convallem à convexitate*, &c.

LIB. VII.

1 Ita correximus è MS. pro *vires*.

2 Ch. *Geſcliton* origo Germanis & Belgis ſtatim patebit, clauſtrumque intelligent ut notavit Turneb.

3 MS. *Tybiorum*.

4 MS. & Turneb. *Superiaci*.

5 MS. Chiff. *Nulo*.

6 MS. *Catardudorum*.

7 al. *Triſpithamæi* etymi ratione.

8 MS. *pandare*.

9 MS. *Meandorum* vel *Mandorum*.

10 al. *Soritas ab Indis*, &c.

11 MS. *Aſtragum*.

12 Chiff. *Nilus amnis. proxime ſupr.* quod & Cl. Salm. probat.

13 alii malunt; *gignere*.

14 Cl. Salm. *Inguinis lavi*.

15 alii *capillo germinante partus*.

16 Cl. Salm. *ineſus*.

17 Turneb.

17 Turneb. Chiff. Cl. Salm. *tinctoria.*

18 al. *poto in lactis hauſtu.*

19 M. *enecata.* Pint. *execta.* Cl. Sal. è *necata.*

20 al. *ipſe in avum degeneravit.* legendum puto: *nil à cæteris colore differens ipſe, avum regeneravit*, &c. vel etiam minima mutatione, *differente ipſo, avum*, &c. quanquam ſi nihil mutes ſenſus commodus eſt. Nicæus regeneravit Æthiopem, è matre genitus nil à cæteris colore differente, licet ipſa adulterio Æthiopis nata eſſet.

21 Vet. *munus* ſed nihil videtur mutandum. Nam ut ſcribit Val. Max. lib. 9. cap. 14. Laodice admiſſum univerſum populum & ſermone ejus & vultu conſimili ita fefellit: ut crediderint homines ab Antiocho moriente Laodicen & natos ejus ſibi, commendari.

22 Cl. Salm. *in tractionemque.*

23 MS. *mango* pro *M.*

24 Dalemc. *Iun. Syllanum qui cum Aſia obtineret proconſulatum:* & ita Tacit. lib. 13.

25 hic numerus corruptus, nam nihil miri dicit præſertim poſt ſuperiora exempla.

26 al. delent *aera.* alii legunt *æra.* vide Plin. lib. 28. cap, 7.

27 al. *tepore.*

28 al. *mollientesque.*

29 Viri docti, *ſtaturæ* alii *futuræ.*

30 alii XVI quod magis veriſimile.

31 Cl. Salm. è MS. *parva.*

32 al. *dextera ſuperatū & uno digito poſtremo*, &c.

33 MS. *quinquagenario:* forte, *quingentario* ut reſpondeat ſequentibus.

34 al. *digito corripiebat.*

35 MS. *Ca-*

35 MS. *Caniſtius.*
36 Dalemc. *non viſus, ſed numinum.*
37 Turn. *Carneades* è Cicerone & Quintiliano.
38 MS. *amputatur.* Chiff.
39 Cl. Salm. notat in vetuſt. MS. Rigaltii deſiderari, ſed id marginem adſcriptum *librariis dictare : aut ſi nihil aliud ageret, ſeptenas.*
40 MS. *ſextumdecimum.*
41 MS. *Aternio* faſti Onuphr. *A. Aterium* vocant, Goltz. *Haterium.*
42 Vet. *ex fiſco, æris decem millibus, captivis,* &c. MS. pro *ſimul bubus* legit *millibus.* unde Cl. Salm. hunc locum ita reſtituit; *è fiſco æris* X, *capti æris* XX *millibus.*
43 ita interpunximus, ut commodior eſſet ſenſus.
44 MS. *literarum.*
45 al. *illum abegiſſe, hunc importaſſe.*
46 Dalemc. *urbe* & delet poſt *Romæ.*
47 al. *omnibus triumphis lauream adepte tanto majorem.*
48 al. *Cherſiphron* & ita infra lib. 36. cap. 14.
49 Cl. Salm. II S. D C C.
50 II S. D.
51 MS. *agitur* vel *agit.*
52 Turneb. lib. 29. cap. 18. in quibuſdam pervetuſtis codicibus legitur, *caſtrenſis ferrariam fuiſſe* in quibuſdam *caſtr. fuſinariæ.* Ego legendum cenſeam: caſtrenſis furnariæ. Scio non deeſſe cui farinariæ legendum eſſe videatur, ſed illud alterum & probabilius eſt & propius accedit ad Scripturam veterem. Ioſeph. Scal. *ſubfarraneum* legit in com. ad Catalect. Virg.

53 ita reſtitui ex M.& Chiff. pro *damnatu*: nam hoc vult Plinius, bona ejus fuiſſe conſecrata ab eo quem è ſenatu ejectum ipſe prius damnaverat.

54 forte legendum *retro.*

55 Vet. *Dalmaticis* nam licet unus Metellorum dictus fuerit *Diadematus*, ſi cauſam ſpectes, hoc hic non habet locum.

56 MS. *morandi* verum nihil mutandum; hoc enim vult Plin. ſolam mortis cauſam futuram fuiſſe quod Cenſor fuiſſet.

57 *ſitisque* non eſt in MS.

58 Cl. Salm. *Latmiorum inſulæ* è MS.

59 MS. *G. Poppæo* unde Sigonio placuit C. Poppæo.

60 MS. CL *Galerius fælix.*

61 ita MS. & ita Plinius ante cap. 36. hactenus editum erat *eventi,*

62 al. *per ſe? quæ materia?*

63 Chiff. *delenimentorum.*

64 locus obſcurus, itaque alii legunt; *dolorem etiam futuri æſtimatione,* alii, *obitu, ſi dolorem etiam poſt futuri æſtimationẽ invenit.* malim: *dolorem etiam poſt futuri æſtimatione invenit: etenim ſi dulce,* &c.

65 MS. *Tibus Bæotius.*

66 ita diſtinguendum nam ante quoq; cap. 44. Africanus minor dicitur à Plin. *ſequens.*

67 Vetuſt. lect. *Cum à curia:* quod & Cl. Salm. probat.

68 Cl. Salm. CCCCXCI.

LIB. VIII.

1 Cl. Salm. *& in priorum obedientia officii, eorum quæ,* &c.

2 Cl. Salm.

2 Cl. Salm. *fere* pro *per* : MS. inter *ſed* atque *per* lacunam habet ; unde ſuſpicor forte legendum ; *ſed ſuper cuncta.*

3 MS. *hominis* , ſc. veſtigio . quod melius convenit cum præcedentibus.

4 ita correxi Chiff. & alios ſecutus : cum antę legeretur, *dilectam putet , miretur gratam,* quę nullum ſenſum habent commodum.

5 Cl. Salm. *commorituris.*

6 Cl. Salm. totum hunc locum ita legit : *ut hic una , ſcandendi in tantum altitudinem difficultas Draconi , itaque tritum iter* , &c. optimo ſenſu.

7 *niſi naturam , ſpectaculum ſibi ac paria eam ponentem.* Iuſt. Lipſ. & alii viri docti.

8 MS. *Bovæ.*

9 MS. *in hac urbe.*

10 MS. non habent *uno :* & puto delendum.

11 al. *nō ſatietate hebeant* MS. *in ſatietatē habeant,* unde Cl. Salm. *aut ſi fugiendum in ſatietate habeant.* quid ſi legas : *non inſatiati abeant.*

12 al. *Iuba* è Solino.

13 Cl. Salm. *vita decreverit.* del. *non.*

14 Cl. Salm. *cogitat ſtatum :* ſequentia, *cooriturque*, &c. cum Pintian. putat delenda.

15 locus videtur corruptus , neque adhuc video quo pacto reſtitui poſſit.

16 Cl. Salm. capitur totus ejus fætus.

17 Cl. Salm. *miniſteriis dorſo funguntur , aut vicē equitatus in prœliis ; velocitas ut equis*, &c.

18 M. *cameli* & ita Solinus.

19 MS. *inferciunt.*

20 Cl. Salm. *captatur.*

21 Cl. Salm. *ominum.*

22 Cl. Salm. *hoc eſt & à caudâ.*

23 legen-

23 legendum opinor: *ictu, nullo remedio.*
24 Cl. Sal. *ne ex adverſo cerneret.*
25 delevi *Habet* quod veteres codices nō agnoſcant, & adjectum ſit ab iis qui capita diſtinxere.
26 al. *teporis.*
27 Cl. Salm. *tanto auſu.*
28 Cl. Salm. *indidem,* forte *in die* aut *interdiu.*
29 Pintian. in *anguium* ex Ariſtotel.
30 MS. *inter ea.*
31 MS. *amo & ſiſelias* Cl. Sal. legit *Tamos & ſideritis.*
32 Cl. Salm. *ſed & heic bonum ſuum invident.*
33 Cl. Salm. *Carum.*
34 MS. *circulos dentium* unde Salm. *circaque circulos dentientia prædom.*
35 al. *manibusque:* paulo ante tribuit Plinius urſis manus.
36 Cl. Salm. delet *dicere* è MS. & legit *ut rentur* pro *verentur.*
37 al. *Pyrrhi & Gelonis.*
38 MS. *recipiens* unde Cl. Salm. legit. *alias paſſim recipiens*, id eſt cum regio non eſſet inſtratus ornatu.
39 MS. pro *ſtrepunt,* leg. *crepetunt* unde Cl. Sal. legit. *Scytici quidem equitatus equorum gloria hac: repetunt occiſo regulo,* &c.
40 hunc locum tantum paululum aliter diſtinximus: Cl. Salm. ita legendum judicat è MS. veſtigiis: *excuſſo in carceribus auriga, Albati equo Corace occupavere, primatum obtinuere, opponentes, effundentes, omniaque contra æmulos quæ debuiſſent, peritiſſimo auriga inſiſtente facientes.*
41 Cl. Salm. *generi munifica.*

42 Vet.

42 Vet. *emi.* Cl. Sal. *mulorum maxime partu.*
43 Cl. Sal. *Laliſionum oriente uſu.*
44 Ch. *innum.* Dalemc. *nanum.* al. *ginnum* ut apud Ariſtot.
45 M. & Chiff. *ſeſquipedalibus libris.* Vet. *labris.*
46 M. & Ch. *arida.*
47 Cl. Salm. *impile.*
48 Parm. *nitedulis* al. *muſtelis.*
49 Pintian. delet *attagenes* & certe hic non videntur habere locum.

LIB. IX.

1 Cl. Salm. *vagantur fere conjugi*; alii, *conjuges* ex Ariſtot.
2 Dalemc. *Fabiani* ex Indice & Solino.
3 *Mario* Rondelet de piſcib. fluv. c. 8. Guiliel, Pelicerius Monſpel. Epiſc. docuit legendum, *major* ex vet. & optimorum codicum collatione. Idem Rond. paulo ante pro Eſox in Rheno, legendum cenſet *Exos* quem piſcem ibidem deſcribit.
4 Vet. *Reſpondere* N. p. adoptante tum ſibi &c. M. gloria) *repudiato.* itaque locus ita fuerit fortaſſis legendus: *ſpondere Neptunum patrem, adoptantem eum ſibi, Sextum Pompeium (tanta erat navalis rei gloria) ſub &c.* vel etiam. *adoptato tum ſibi Sex. Pomp. (t. e. n. r. g.) repudiato &c.*
5 Cl. Salm. *contra quas* ſc. ſquamas.
6 Vet. & Ch. *Zmyrum.*
7 Ariſtot. *Cancris paguris* & *colubris* pro colotis.
8 Vet. *Neritæ.*
9 Turn. *perdito nepotatu.*
10 Dalemc. *ad modum.* Cl. Salm. *ad motum.*
11 Bud. *præterque vis temperatur &c.* Turn. *præterque*

terque ejus temperatura, & qua pro indiviſo (ſic M.) *humani potus excremento remedia & med. &c.* al. *pratereaque in ejus temperat. pro infuſo &c.* Dalemc. *praterque ejus temperatura aqua &c.* quid ſi levi admodum additione legas: *praterque jus temperatur aqua*; & pro *indiviſo* h. p. ex. mens Plinii videtur. In conchiliata veſte cætera fieri quæ in purpura niſi quod Buccinum non miſceatur, & quod jus tum aqua tum urina temperetur, denique medicamina tantum dimidia addantur.

12 lego. *natura proinde occulta &c.* cum ante legeretur, *qua fuere nata, perinde &c.* nullo commodo ſenſu.

13 Vet. *inuncat.*

Lib. X.

1 Vet. *flentem.* M. *flectentemque.* Pintian. *nictantem.*

2 Pint. & Chiffl. *Maſſaſylia.*

3 Dalemc. *Spintharigem.*

4 Chiff. *victima.*

5 M. *Otus & Cenchramis.*

6 Met. & Chiff. *otus* & recte inquit Dalemc.

7 MS. *Africo*, id eſt, abeunt Africo, niſi forte ſcribendum *Africa*; quia ſequitur; *inventa jam ſunt ibi.*

8 M. *vere* quod haud dubio melius.

9 al. *arbuſtato agro.* arbuſtare uſurpat Plin. lib. 17. c. 23.

10 M. *candidas.*

11 alii *noſcuntur* quod melius judico.

12 Mitaller. *Livia.*

13 Vet.

13 Vet. *pinnis, cætera rubicundæ* al. *pennis.*
14 Vet. *averſis.*
15 al. *humi* vel *humotenus* : ſed puto *humanitus* recte retineri; quia ſcribit Plin. *ut dictum eſt*, dixerat autem l. 8. c. 36. urſos coire, non vulgari quadrupedum more, ſed ambobus cubantibus complexiſque.
16 Pint. ex Ariſtot. *à labore ſalacitas.*
17 M. & Chiff. *diem.*
18 al. ex Ariſtot. *& unum & duos edunt; item plures &c.*

LIB. XI.

1 Cl. Sal. *ipſa Iri impendente: nec ſit omnino &c.*
2 Vet. *nobilitatis* : Pint. *levitatis* pro *vilitatis* in ſeqq.
3 Vet. Chiff. *Caſſio* ita & Varro.
4 Dalemc. *nonaginta.*
5 Pint. *rariore.* Sequitur enim nimio fumo infici.
6 Chiff. *ſcelerus* & ita poſt.
7 Cl. Salm. *crebratæ.* Vet. *plexitas* pro *pexitas.*
8 lege ex Ariſtotel. & Chif. os primum &c.
9 melius *trecenos* ex eodem Ariſt.
10 Pintian. *ſupervacuo.*
11 alii, *Caria* ex Ariſtotel.
12 Dal. *ſpiculo caudæ* al. *ſpinæ aculeo.*
13 Gelen. diſtinctio collocanda videtur poſt movetur: reliqua ſunt mutilata ut palam fit ex Ariſtotel. de animal. lib. 5. c. 19. Chiff. *movetur araneo occreta &c.* quid ſi legas. *ad tactum tantum movetur accreta hæc eruca, quam &c.*
14 Dalemc. *boves.*
15 Gelen. contra ſcribit Ariſtot. in vetuſtiore

nive vermiculos naſci rutilos & hirtos; in media autem candidos & grandiores, utroſque torpentes & non niſi difficulter ſe moventes: ex quo patet locum hunc inſigniter corruptum: ſanari poteſt ſi legas. *quippe cum & in nive candidi repe-riantur vermiculi, in media quidem altitu-dine; & vetuſtiore rutili &c.*

16 Cl. Salm. *ceſtrota.*

17 forte *piloſi* nam *lienoſi* huc non videtur pertinere.

18 Dalemc. *Alpini* Plin. libr. 10. cap. 48. *per Alpes etiam, ubi & phalacro coraces aves &c.*

19 Dalemc. *oſcula.*

20 Parm. *nutantes.*

21 *Brochi* vel *Bronchi* Non.

22 Vet. & Ch. *genuinos:* quod non probo.

23 Vet. *ſed ſui omnes.*

24 Vet. & Rondel. *gula* quod melius.

25 Pintian. ex Ariſtot. *Veterinis.*

26 ita repoſuimus pro *ſimili*, ſiquidem res exigebat, & dudum ſuaſerunt doctiores.

27 ita correximus ſecundum Gelen. & alios viros doctos: pro *pariat.*

28 M S. varia *viceſimam ſextam.* ut notat Dalemc.

29 *ſex* deeſt in M S. in quibus & *una* pro *ima fibra.*

30 ratio videtur exigere ut aut hic deleatur *Iecur* aut pro eo legatur *Fel* propter ſequentia: *accipit hoc à corde &c.*

31 M. & Chiff. *cæteris avibus.* Vet. *cæteris animalibus.*

32 M. *Iunonis.*

33 locum

33 locum corruptum videre viri docti, ſed nemo adhuc reſtituit.

34 Vet. *præcipua.*

35 MS. *inteſtinus enim ab ore incipiens &c.*

36 Vet. *ilia: à quibus.*

37 M. *coturnices.*

38 Pint. & Gelen. *coſtas*, ſed *oſſa* retinendum; quia ſequitur, *nulli animalium circa ventrem oſſa.*

39 Dalemc. *inguina:*

40 Vet. *quem in homine:* Dal. *quod in homine.*

41 Vet. *ſine ſanguine, quia.*

42 Vet. *deficiente.*

43 Vet. *Aves venas & arterias habent:* conſentiente Ariſtot. verum opinor Plinium ita ſcripſiſſe ut eſt editum, quia conſentit cum antecedentibus & ſequentibus. Alii legunt *Apes.*

44 Vet. *humor ille qui foraminibus innumeris ſudor &c.* ſed nihil mutandum: *humor ab illo* ſc. ſanguine. Supra quoque ſcribit *in cacumine membrorum.*

45 Vet. *impenetrabilem cutem.*

46 Hic aliquid deeſt: Pintian. ex Ariſtotele ita ſupplere conatur: *Pili nec pueris cadunt, nec ſpadonibus, nec fœminis magnopere.*

47 MS. *lanugine oris.* quædam enim etiam barbas habere videntur. Sed ita diſtinguendum puto ut edidi; hærent tamen adhuc ſequentia; niſi legas: *poſtgeniti viris, ſpadonibus (pro ſponte) non gignuntur.* videndus Ariſtot. lib. 3. c. 11. de hiſtoria animalium.

48 legendum, *poſtgeniti celerius recreſcunt.* ex Ariſtot. loco jam dicto.

49 Hæc quoque ex Ariſtot. eodem loco, reſtituenda, quadrupedibus ſenectute craſſeſcunt villi, lanæque, licet rareſcant.

50 Dal. *gravideſcant.*

51 al. *Agrigenti.*

52 Pintian. hanc clauſulam expungit, & certe aut expungenda eſt aut alia medicina eſt opus; & mihi quidem hæc è ſuo loco tranſpoſita videntur.

53 contra ſcribit Ariſt. l. 2. c. 1. Hiſt. und. tamen hæc videntur expreſſa.

54 ita correxi pro *prælongis ſetoſæ* ſtructura & ſenſu ita exigente.

INDEX

INDEX RERVM maxime memorabilium.

IN TOMVM PRIMVM.

A.

ABila mons. 246
Abſides ſtellarum. 94
Accipitrum genera & natura. 517
Acema mons. 170
Aceſine fluv. 306
Achaia. 209, 207
Achelous fluv. 205
Acheron amnis. 204
Acipenſer piſcis. 478
Aciris. 186
Adiabeni. 294
Aditialis cœna. 523
Ægina. 220
Ægyptus. 255
Ælana. 329
Ælaniticus ſinus. 260, 329
Ænaria. 182
Æolis. 276
Aër. 108
Æſalon avis. 562
Æſopi patina. 546
Æſtus maris. 146
Ætatis longevæ exempla. 387
Æthiopia. 336
Æthiopes. 253, 254
Aetites lapis. 514
Ætna. 154, 184
Ætolorum populi. 205
Africa. 242. *proprie dicta.* 248. *ejus diviſio.* ibid.
Agriopas author. 425
Agrippa. 164, 183
Agrippæ qui ſint. 359
Albani. 294, 297
Alce. 415
Alex. 480
Alexandria Ægypti. 259. *Arion.* 303
Allobroges. 169
Alontigiceli. 163
Aloſtigi. ibid.
Alpes. 197. *incolæ.* ibid.
Alpheus fl. 150
Alpinæ gentes. 198
Altani venti. 112
Ambracius ſinus. 204
Amia piſcis. 476
Amphimalla. 454
Ampſaga fl. 247
Ana fl. 161, 239
Anaxagoras. 123

Anaximander Mileſius. 86. *phyſicus.* 138

Anaximenes Mileſius. 137

Andanis fluv. 316

Andaræ populi. 305

Androgoni. 351

Andrus inſul. 222

Anguillæ. 482. *fœtura.* 505

Anio. 190

Anien fl. 175

Animalium generatio. 554. *cibus.* 559, 560. *ſomnus.* 563. *hiſtoria per ſingula membra.* 592. *ſeq.*

Anſerum hiſtoria. 524 *jecur.* ibid.

Anthias piſcis. 509

Antias. 179

Antipolis. 169

Anxa. 187

Aous fluv. 201

Apamia. 266. 273

Apenninus mons. 173

Apis Ægyptiorum. 452

Apodes aves. 539

Apum hiſtoria. 566. & *ſeq. opera.* 569. *generatio.* 574. *regiminis ratio.* 576. *variæ ſpecies.* 577. *morbi.* 578, 579

Aquatilium differentiæ. 473

Aquilæ hiſtoria. 513 *fœtura.* 514. *legionibus dicatæ.* 515

Aquæ lapideſcentes. 151 *aliæ mirabiles.* ibid.

Aquitania. 237

Arabes ſcenitæ. 267. *orei.* 293. *Nabatæi.* 326. *Omani.* ibid. *Thimanæi.* 329. *Nomades, Homeritæ, Minæi, Sabæi.* 330

Arabia. 260, 325. *Merorum.* 267. *Rhetavorum.* ibid.

Araneorũ hiſtoria. 582

Araneus marinus. 503

Araris fl. 169

Araxes fl. 293

Arcadia. 209

Arcus cœleſtis. 124

Ardeolarum genera. 552

Aretini. 174

Areva, arevaci. 167

Argolicus ſinus. 208

Ariana regio. 312

Aries piſcis. 500

Arimaſpi unoculi. 350

Arimphæi. 295

Ariſtoteles. 103, 416

Armenia major. 293

Armozei. 317

Armuzia regio. 316

Aron herba. 438

Arſania fluv. 322

Arſia fluv. 196
Arſinoë oppid. 332
Artabrum promont. 156
Artemita inſul. 205. *oppidum.* 319
Aruncus caprarum. 457
Arundines Indicæ. 353
Aſana fluv. 245
Aſellus piſcis. 479
Aſiæ menſura. 254. *proprie dicta.* 271
Aſinæus ſinus. 208
Aſinorum natura. 447
Aſphaltites lacus. 150, 263
Aſpides. 426
Aſtacene Parthiæ. 153
Aſtigitana colonia. 163
Aſtrologica artis incertitudo. 390
Aſtromela. 169
Aſtures. 168
Atax fluv. 169
Athenæ. 210
Atys. 184
Atlas mons. 243
Atramitæ Arab. 329
Atrax fluv. 205
Atrianorũ paludes. 193
Attacori populi. 302
Attagenes. 544
Attica. 210
Attilus piſcis. 475
Avantici. 170
Avatici. 169
Augylæ populi. 249
Auguſtus. 104, 172. *eius encomium & infelicitas.* 385, 386
Avium natura. 511. *diſtinctio.* 519. *volatus & inceſſus varius.* 539 *aliæ differentiæ.* 543 *generatio.* 547, 550
Autololes. 246
Automela oppid. 307
Azanium mare. 333

B.

Babanenſes. 167
Babba. 243
Babylon. 268, 320
Babitace oppid. 323
Bactra. 300
Babro. 162
Bætica Hiſpan. 161. *longitudo.* 164
Bætis fluv. 162
Baleares inſulæ. 181
Balenæ. 465, 466
Baltia inſula. 233
Banaſa. 243
Baragaza op. Aeth. 334
Barbeſula oppid. 161
Barcino. 166
Baſiliſci natura. 424
Baſtitania. 162
Baſtuli. 162, 165
Batavorum inſula. 234
Bathea ponti. 150
Becare Indiæ portus. 316

Belgica Gallia. 236
Berenia urbs Troglodita-rum. 135, 315, 332. *oppidum Cyrenaicæ.* 250. *altera & tertia ad mare rubrum.* 332
Beſippo. 164
Beturia. 163
Bithya. 352
Byzacium. 248
Byzantium. 217
Boæ ſerpentes. 414
Bodincomagum. 194
Boii. 192
Bolis. 105
Bombyces. 581. *Coa.* ibid.
Bonaſus. 415
Boryſthenes fl. 229
Boſphorus thracius. 226, 285. *Cimmerius.* ibid. 230
Boum natura. 450
Bracari. 168
Bracmanæ. 304
Britannia inſula. 235
Bubalus. 414
Bubonum natura. 520
Buccinum. 496

C.

CAdara inſula. 464
Cælius Antipater. 131
Cæſar Auguſta. 166
Cæſarea Mauritan. 165, 247
Cæſaris Dictatoris laus. 371
Calapis amnis. 202
Calidon oppid. 205
Calingæ pop. 305, 355
Callirhoë fons. 263
Callitriches. 460
Cameli hiſtoria. 422
Camelopardis. ibid.
Campania. 176
Canaria inſula. 342
Cancrorum ſpecies. 488
Candaoce regina Meroës. 337
Canicula ſidus. 109
Canicula marina. 502
Cantabri. 168
Canum hiſtoria. 441. *genera.* 555
Cappadocia. 288, 292
Capillati. 173
Caprarum natura. 456
Capraria inſ. 181
Caprea. 182
Caprimulgi. 540
Carabi. 488
Carambis promont. 157
Carbunculus gem. 251
Carduchi. 298
Caria. 272
Caryſtium marmor. 222
Carmania. 310, 316
Carpathum. 225
Carthago nova. 165. *vetus & colonia.* 248
Caſeorum differētiæ. 620
Caſius mons. 265

Caſpiæ portæ. 298
Caſpium mare. 296
Caſsiterides inſul. 240
Caſtores meteora. 107
Caſtoreum. 432
Cata. 192
Cathei montes. 292
Catoblepas fera. 424
Catonis primi laus. 373
Cavæ pop. 169
Celtibena. 167
Celtica Gall. 236
Celtici. 163
Celtium teſtudinum. 333
Cephalenia inſul. 219
Cephiſſus amnis. 152, 205
Cephus animal. 423
Ceraſtes ſerpens. 426
Cercina inſul. 253
Cerne inſul. 340
Cervorum natura. 433
Chalcedon. 285
Chalcis. 205, 222
Chalonitis regio. 320, 323
Chamæleon. 435
Characene reg. 324
Charax oppid. ibid.
Chaſma. 105
Chaus animal. 422
Chepta fluv. 304
Cherroneſus. 217
Chimæra mons. 154
Chios inſula. 281
Chlorion avis. 533
Choara parthiæ. 298
Cyaneæ inſul. 232
Cicada. 585
Ciceronis encomium. 377
Cychramus avis. 528
Cyclades inſulæ. 222
Ciconiæ natura. 526
Cilicia. 269
Cincomagus vicus. 157
Cyprus inſ. 279
Circei. 175, 176
Circius ventus. 114
Cyrenaica provinc. 249, 250
Cyropolis. 318
Cyrus fluv. 293
Cythera. 220
Cytis inſ. topazium ferens. 532
Cyzicum. 283
Clampetia. 180
Cleopatræ uniones. 494
Clunia. 168
Coccyx avis. 517
Coccum granum. 499
Cochleæ Cavaticæ. 440.
aliæ. 489
Cochlearũ vivaria. 508
Codanus ſinus. 233
Cœle Syria. 266
Colchica. 290
Colubraria. 181
Columbarum natura. 537, 538
Columna herculis. 160
Columna Rhegia. 180

Cometæ

Cometæ ſpecies. 102. *Origo.* 104
Commagene. 153
Commoſis apum. 568
Conceptus ſigna. 358
Concharũ varietas. 489
Conſuarani. 169
Conteſtania. 165
Coptos. 259, 315
Coraxi gentes. 150
Corcyra inſul. 203, 218
Corduba. 163
Corinthus. 206
Corinthiacus ſinus. 205
Cornices. 519. *ſermones humanos imitans.* 542
Coronæ meteora. 106
Coroneus ſinus. 208
Corporum humanorum variæ moles 366
Corſica. 181
Corvi natura. 519. *humanas voces doctus.* 541
Cos inſul. 281
Coſſæi latrones. 323
Coſſetania. 166
Cottona regio Ind. 316
Coturnices. 527

D.

DActuli conchæ. 511
Dalmatia. 201
Dardæ populi. 305
Dardani populi. 204
Darieum. 299
Decapolitana regio. 263
Delos inſula. 223
Delphi. 205
Delphinus. 428, 468
Dentium generatio in homine. 364, 365
Derceto dea. 266
Deus qualis. 82. *non gerere curam rerum humanarum.* 83
Dicæarchus. 128
Dierum varia obſervatio. 137
Dionyſius qui ſitum orbis terrarum ſcripſit. 325
Diomedeæ aves. 543
Dionyſodorus. 158
Dyris Atlas mons. 245
Doci Arabes. 105
Dracones. 414
Draus amnis. 201
Druentia fl. 169
Durius amnis. 238

E.

EAle fera. 423
Ebroduntii. 170
Ebuſus. 181
Ecbatana. 298, 318
Echineis piſcis. 483
Echinus, 488
Echinometra. 489
Echo. 112
Eclypſium ratio. 89, 92
Ecnephias. 117
Ectrapeli. 367

Edetania. 165
Elementa quatuor. 81
Elephantis hiſtoria. 404. *& ſeqq. pugna cum Dracone.* 413
Elymais. 318, 323, 324
Emodi montes. 302
Emporiæ. 166
Endymion. 88
Engadda oppid. 263
Eningia inſul. 233
Epidamnum oppid. 201, 204, 208, 209.
Epheſus. 275
Epigenes gravis author. 398
Epirus. 201, 203
Epiſibrium. 162
Equorum natura. 444. *forma eligenda.* 446. *morbi.* 447. *generatio.* 555, 556
Eratoſthenes. 136, 158
Erithace apũ cibus. 568
Eſſeni. 263
Eteſiæ. 115, 116
Euanthes ſcriptor. 425
Eubœa. 222
Eudoxus. 117
Eudoxi navigatio. 131
Eulæus fluv. 223
Euphorbia herba. 246
Euphrates fl. 266
Europa. 160. *eius quatuor ſinus.* ibid. *ſecundus ſinus.* 186. *univerſa menſura.* 241
Eurotos amnis. 212
Euxinus pontus. 286
Exocætus piſcis. 481

F.

Fabaria inſul. 233
Faces. 105
Fibri pontici. 432
Ficedulæ. 532
Flanaticus ſinus. 196
Fœminæ in mares mutatæ. 357
Fontes mirabiles. 151
Formicarũ hiſtoria. 589 *Indicæ.* 590
Fortitudinis exempla. 368
Fortunæ veneratio. 83, 84
Fortunatæ inſulæ. 341
Fucorum natura. 570
Fulgetra. 111
Fulminum cauſa. 110, 111. *genera.* 119. *conſideratio.* 121
Fut fluv. 245

G.

Gadir, Gades. 241
Galatia. 284
Galilæa. 262
Galliæ diviſio. 236. *Lugdunenſis.* ibid.
Gallaci. 168
Gallica ora, & Gallia togata. 191

Gallipolis. 187
Galli auis natura. 523.
quomodo caſtretur. 524
Gallinæ optimæ. 550
Ganges fluv. 304
Ganza. 525
Garamantes. 251, 252
Garum ſaciorum. 480
Gangamela oppid. 319
Gauſapa. 454
Gedroſi populi. 465
Gellianus. 189
Generandi hominis diverſitas. 362, 363
Geneſara lacus. 262
Gentium differentiæ. 137
Germanorũ genera. 234
Geſclitron. 350
Getæ. 228
Gymnoſophiſtæ. 353
Gyrini fœtura ranarum. 504
Glanicum. 176
Glanis. 174, 175
Gleſſaria inſul. 233
Glires. 462
Glottis auis. 528
Gnomonice. 137
Gorgonum inſulæ. 341
Grando. 124
Granius flnv. 314
Gruum natura. 526

H.

Hamus mons. 216
Halyones. 533, 534
Hammonis oraculũ. 250
Hannonis navigatio. 130
Harpaſa oppid. 145
Hecatompylos. 298
Heliotropium herba. 110
Helleſpontus. 217, 226, 283
Herbarum uſus à brutis monſtrati. 429, 430
Herinacei. 439
Heroum oppid. 331
Heſperion ceras. 341
Hermus fluv. 276
Heſidrus fluv. 304
Hetruria. 173
Hibernia. 235
Hidaſpes fluv. 304, 306
Hyenæ natura. 432
Hiera inſula. 142, 154
Hillevionum gens. 233
Himantopodes aves. 544
Himileo. 130
Hypalus ventus. 314
Hypaſis fluv. 304, 306
Hyperborei. 231
Hipparchus. 91, 92, 105, 158
Hippo regius & dirutus. 248
Hippopodes homines. 233
Hippopotamus. 429
Hirundines. 528, 534, 535
Hirpiæ. 352
Hiſgymus color. 499

Hiſpa-

Hiſpalis. 163
Hiſpaniæ diviſio. 161. *citerior.* 165. *menſura.* 168. *citerior.* 237
Hyſtrices. 437
Homines marini. 465
Hominum miſeriæ. 348. *homines averſis poſt crura plantis.* 350. *capitibus caninis.* 353. *ſingulis cruribus.* ibid. *ſine cervice.* ibid. *magnæ ſtaturæ & longi ævi.* 355. *generatio.* 553
Homonades gens. 269
Horologium ſcioterieum. 137. *quando primum Romæ.* 403
Horoſcoporum differentia. 135
Humana fragilitas. 359

L.

Iaxartes fluv. 300
Iberia Aſiæ. 289
Iberus fluv. 166
Ibices. 459
Ibis avis. 429
Icaros inſul. 223
Ichneumon. 427
Iconium. 270
Icoſitani. 165
Idubeda. ibid.
Idumæa. 261
Ilergaones. 165
Ilergetes. 166
Illiberis. 169
Illici. 165
Illyricum. 199, 202.
Ilva. 182
Imbres. 111
Immortalitas hominis refutata. 397
Indiæ fines. 302. *menſura.* 303. *animalia maxima.* 464
Indus fluvius. 302, 306
Ingauni Ligures. 173
Ingævones Germani. 234
Inopus fons. 152
Inſectorum hiſtoria. 464
Inſulæ ſemper fluctuantes. 145
Intercalaris dies. 86
Inventores rerum variarum. 398
Iomanes fluv. 304, 306
Ionia. 274. *Ionum literæ.* 402
Ioppe. 262
Iordanis amnis. ibid.
Ios inſul. 224
Iſara fluv. 169
Iſaurica gens. 269
Iſcia. 183
Iſidorus. 156
Iſtævones Germani. 234
Iſthmos. 206
Iſter fluv. 227
Iſtria. 196

Ita-

Italia. 170,171,172
Ithaca. 219
Iudæa. 262
Iulia campeſtris. 243
Iuliobrica. 166

L

Laborini campi. 176
Lac hominum & animalium. 618
Laliſiones. 449
Lanarũ differentiæ. 453
Laodicea. 272
Lapideſcentes aquæ. 151
Laſer. 251
Latium. 175
Laud fluv. 246
Lemnos. 225
Leocrocuta. 423
Leonis hiſtoria. 415
Leontophonos. 440
Lepontii. 197
Leporum natura. 460
Lepus marinus. 503
Leſbos inſul. 282
Leucadia peninſula. 204
Leucas opp. 205
Leucaſia. 318
Libanus mons. 264
Libya Mareotis. 252
Libiſoca. 167
Liburnia. 196, 199
Lycaonia. 270
Lycia. ibid.
Lydia. 274
Liguria. 173
Lynceſtis aqua. 152
Lynces & Lyncurium. 440
Lipara. 185
Literæ Græcæ veteres. 403
Lixos oppid. 242
Locuſtarũ natura. 587
Locuſtis viventes. 339
Locri. 186, 205
Locuſtæ marinæ. 487
Loligo piſcis. 484, 487
Luca oppid. 174
Lucenſis conventus. 168
Lucerna piſcis. 484
Luna oppid. 173
Luna ſidus. 87. *motus.* 92 *Lunæ plures viſæ.* 107 *poteſtas in res omnes.* 149
Luporum hiſtoria. 425. *Cervarii.* 426
Lupus piſcis. 479
Luſcinia. 531
Luſitania. 238

M.

Macedonia prov. 200, 213
Machlis animal. 415
Macra fluv. 173
Macrontichos. 216
Mæander fluv. 274
Mænæ piſces. 484
Mæoticus lacus. 226, 227. *accolæ.* 292

Magna Græcia. 186
Magneſia. 213
Magog. 266
Malacha oppid. 161
Malchu inſul. 334
Maleus mons. 136, 306
Malli populi. 304
Mallus mons. ibid.
Maltha. 153
Mandei populi. 304
Mandragora. 430
Manduria oppid. 150
Mantichora fera. 424, 432
Mardi popul. 299
Mareotis Lybia. 252
Mareolis lacus. 260
Margaritæ. 490, 491, 492, 493
Margianæ reg. 299
Margus fluv. ibid.
Mariaba oppid. 329
Mario piſcis. 475
Marmor caryſtium. 222
Martis ſtella. 93
Maſſæſuli. 246
Mauri & mauriſii. 246
Mauritania Hiſpan. 165
Mauritaniæ provin. 242
Mazeras fluv. 299
Media. 298. *ejus ſitus.* 318
Melancoryphi. 532
Melane ſinus. 218
Melas amnis. 152
Meleagrides aves. 529
Melita. 185, 203
Mellaria. 164
Mellis natura. 571. *genera.* 572
Memini. 170
Memoria mirabil. exempla. 370. *ars.* ibid.
Memphis. 256
Menoba. 163
Meninx inſul. 253
Menſtrua mulierum. 363
Mercurii ſidus. 87, 94
Meroë. 136, 257, 334
Merops avis. 535
Merula avis. 531
Meſene provinc. 322
Meſobatene. 323
Meſopotamia. 319, 322
Metelli prioris laus. 383. *Macedonici laus.* 384
Milo Crotoniates. 368
Milvorum natura. 518
Mincius fluv. 193
Myos hormos. 332
Miriandrus urbs. 156
Myrſilus. 183
Mitylene inſ. 282
Mœſia. 202
Molæ in fœminis. 363, 556
Molles piſces. 484
Mona. 137
Monoceros. 424

Monſtri-

Monſtrifica hominum formæ. 337
Morini. 235
Mortes repentinæ. 394
Moſſylites portus & promont. 334
Mugilum natura. 478
Mulorum natura. 448
Mullus piſc. 479, 480
Mulucha fluv. 247
Munda oppid. 163
Mundus finitus, unus, orbicularis. 79. *unde dictus.* 80
Muræna. 482. *murænarum vivaria.* 507
Mures pontici. 438. *Alpini.* ibid. *murum natura.* 461, *fœcunditas.* 557
Murices. 483
Muſmones. 455
Mutianus ter Conſul. 152, 176
Muza portus. 315
Muziris Indiæ port. 316.

N.

NAbis animal. 422
Naphta. 153
Nar amnis. 190
Narbonenſis provinc. 168
Nauplius piſcis. 487
Nautilos. 485
Naxus inſul. 223
Nebriſſa. 163
Nepos Cornelius. 130
Nicæa. 173
Nicepſus. 102
Niger fluv. 245, 254
Nilus fluv. 256. *oſtia.* 260
Nympheum. 155
Noctuarum natura. 521
Nomades Arabes. 330
Noricum. 201
Numidia. 247

O.

OBulco oppid. 162
Ocelis Arabiæ. 315
Ochus fluv. 300
Oenanthe avis. 533
Ogyris inſul. 328
Olarſo. 168
Onagri natura. 449
Oneſicritus. 135, 136. *illius & Nearchi navigatio.* 313
Onocrotalus. 544
Ophiogenes. 351
Ophiophagi. 332
Orbis terrarum diviſio. 159
Orca. 466
Orcades inſulæ. 235
Oretes Indiæ gentes. 136
Oricium. 201
Oryx fera. 110, 459, 561
Oroates fluv. Perſidis initium. 317
Orobii. 195

Orontes fluv. 265
Ortoſpanum. 303
Oſſet. 163
Oßigi. 162
Oßigitania ibid.
Oſſonoba Luſturia. 161
Oſtenta varia. 123
Oſtrearum vivaria. 507
Otides aves. 525, 528
Ovium differentia. 453
Ovorũ conſideratio. 549.
Oxubii. 169
Oxus fluv. 300
Ozana polypi ſpec. 486

P.

PAdus fluv. 192
Paduſa fluv. 193
Paleſtina. 261
Palibotra oppid. 304, 306
Palmyra urbs. 268
Palumbes. 537
Pamphylia. 270
Pannonia. 201
Panthera. 420, 421
Paphlagonia. 287
Paralelorum ordo. 344
Parapotamia reg. 322
Paratace ni pop. 319
Paraſinum. 145
Paros inſul. 223
Paſitigris. 322
Paſſagarda. 319
Paſſeres aves. 537
Paſtinaca piſc. 500
Parthi. 297. *eorum regna.* 317, 318
Partus numeroſi & monſtroſi. 356. *tempora diverſa.* 357
Patale portus Ind. 136. *inſula.* 306, 309
Patientia corporis exempla. 370
Patra colonia. 207
Pavonum natura. 522
Pecoris natura. 452
Pectines. 489
Pediculi populi. 188
Peloponneſus. 206, 209
Pelorus. 183
Peneus fluv. 212
Peraa. 262
Perdices. 535, 536
Pergamum. 278
Perorſi Æthiopes. 246
Perſa. 297, 318. *Perſis.* 317
Perſepolis. 318
Perſicus ſinus. 317
Petoſyris. 102
Peuce inſul. 227
Pharus. 279
Phaſelis. 154
Phaſis fluv. 289
Pherecydes. 138
Phycis piſcis. 484
Phœnice. 261
Phœnices. 512
Phrygia. 284

Pica. 531. 535. *loquaces.* 541

Picentes. 190

Picus martius. 521, 530

Pigmai. 354

Pinna concha. 499

Pinnotheres cancer. 488, 499

Pyræ. 176

Piralis. 592

Piſcium ſpecies LXXIV. 474. *quomodo generent.* 504, 505. *piſces terreni.* 508. *audire.* 599

Piſida. 269

Piſſoceros apum. 568

Pythagoras Samius. 87, 100

Pitinas ager. 152

*Pythias Maſsilienſis.*136 147

Pityuſæ. 181

Planaria inſ. 182

Plani piſces. 483

Platea avis. 540

Pluviæ prodigioſa. 122

Pogonias. 102

Pola oppid. 196

Polybius. 244

Polypus piſcis. 485, 486

Pompei magni laus. 371

Pomtina palus. 176

Pontia inſul. 183

Pontus Euxinus. 226, 286

Porphyrio avis. 543

*Praſianæ Indi inſul.*306

Preſter. 118

Procella. 111,118

Propolis apum. 568

Propontis. 226,283

Pruſa. 284

Pſylli. 351

Pſittaci. 540

Ptolemais oppidum. 135 *epitheras, ſive ferarum.* 332,333

Purpuræ hiſtoria. 495. *genera.* 496. *quomodo & quando capiantur.* 497. *reliqua hiſtoria.* 498

R.

R*Aja.* 500

*Rana piſcatrix.*ibid.

*Rana rubeta.*433.*ranarum coitus.* 504

Rhæti. 197

Rhetavi Arabes. 267

Rhinoceros. 423

Rhoda & Rhodanus fl. 196

Rhodos inſula. 280

Ripepora. 162

Riphæi montes. 231

Romæ deſcriptio. 178

Rubico fluv. 192

Rubren-

Rubrenſis lacus. 169
Rubricatum fl. 166
Rubrum mare. 316,331

S.

SAguntia. 164
Saguntum. 165
Salamandra. 557
Salamina inſula. 145
Sala oppid. 243
Salduba. 166
Sallyi. 173
Salona. 199
Salſugo maris unde. 149
Samoſatis urbs. 153
Samos inſ. 281
Sangarius fl. 287
Sardinia. 182
Sardones. 169
Sargus piſcis. 479
Sarmatæ. 158
Saronicus ſinus. 208
Sarraceni Arab. 329
Saſonis inſul. 203
Saturni ſidus. 86
Saus fl. 201
Scandinavia. 233
Scarabæi. 586
Scarus piſc. 479
Scœnus. 260
Scincos. 428
Sciron ventus. 114
Scythæ Aroteres. 216
Scolopendra piſc. 500
Scombri. 476
Scorpiones terreſtres. 584
Sedetania. 166
Segeda. 162
Segobrigenſes. 167
Seleucia oppid. 320
Seleucides aves. 530
Senta. 112
Sepia. 484
Seres popul. 301
Seria. 163
Serpentes magni. 414
Serpentium natura. 553
Seſelis herba. 433
Sevo mons. 233
Sicilia. 183
L. Siccius dentatus. 373
Sicoris fluv. 166
Syderis fl. 299
Sidera errantia. 81. *cur decidere videantur.* 85
Siderum magnitudines 90. *diſtantiæ.* 100
Syene. 136,258
Siga oppid. 246
Signa in ſignifero. 110
Signa mortis. 392
Signiferi ratio. 86
Silurus piſc. 475
Simiarum natura. 460
Similitudinum in homine exempla. 360,361
Symplegades inſ. 232
Singulis fl. 163
Sinnaus lacus. 152
Sinus Europæ quatuor. 160

Syria

Syria. 261
Syriana oppid. 299
Syros inſul. 223
Sittacene reg. 323
Smyrna. 276
Sobota oppid. 329
Sol mundi animus. 81
Soles plures viſi. 106
Sopheni. 293
Sorices. 461
Spongiarum genera. 501
Sporades inſulæ. 223
Stadium. 101
Statius Seboſus. 341
Stelendena regio. 268
Stellæ marinæ. 510
Stelliones. 433,585
Stephanæ urbs. 178
Stœchades inſ. 181
Strymnon fl. 214
Strongyle. 185
Struthiocameli. 511
Subur oppid. 166. amnis. 243
Sucro. 165
Sue oppid. 319
Surdaones. 166
Suſa regia Perſarũ. 323
Suſiane regio. ibid.
Suum natura. 457

T.

Tabin. 301
Tader fl. 162,165
Tamuda fl. 246
Taphiæ inſulæ. 219
Taphiaſſus mont. 205
Taphros. 182
Taprobane inſul. 309
Taraco. 166
Tarandus animal. 436
Taurica Cherſoneſos. 229
Tauri populi. 230
Tauromenitanus euripus. 148
Taurunum oppid. 202
Taurus mons. 267,270
Tectoſages. 169
Tecum fl. ibid.
Tempe. 212
Tenos inſ. 223
Tentyritæ crocodilor. hoſtes. 428
Teos inſ. 282
Terinæus ſinus. 186
Terræ conſideratio. 125, 127. menſura. 156
Terræ motus. 138, 139. prognoſtica. 140. miracula. ibid. 141
Teſtudines marinæ. 472
Tetraones anſeres. 525
Thales Mileſius. 91
Thebæ Bœotiæ. 210
Theon ochema. 155,340
Theophraſtus. 176
Theopompus. 154,176
Theraſia. 185
Theſſalia. 212
Thynni. 474,475,476
Thyri pop. 302

Thyrreus lapis. 153
Thoes. 436
Thracia. 215,216
Thule. 136,235
Tiberis fl. 174
Tigris animal. 406,421
Tigris fl. 321
Tylos inſ. margaritarum 327
Timaus. 183
Tingi oppid. 242
Tingitana prov. 246
Tinia. 174
Tinea. 591
Tinnunculus avis. 538
Typhon. 117
Tyrus. 264
Tochari. 302
Tonitrua. 111
Tonſores primi Romæ. 403
Topazus inſul. 332
Torpedo. 500
Tragelaphus. 435
Trichia piſc. 477
Trinium fl. 189
Tritones. 465
Troas. 277
Trogloditice. 136
Tugrenſis ſaltus. 162
Turanius Gracula. 160
Turbo. 118
Turcæ. 291
Turdorum natura. 529
Turduli. 163
Turium fl. 165
Turſiones piſces. 472
Tuſca fl. 248

V.

Valerianus. 190
Valerius Antias. 156
Varduli. 168
Varrenus amnis. 193
M. Varro. 162,186
Varus fl. 170
Vaſco. ibid.
Vatreni portus. 193
Veneriæ conchæ. 489
Veneris ſidus. 87,94
Venetia provinc. 195
Ventorum differentiæ. 113, 114. *prognoſtica.* 117
Ventus. 112
Ver. 115
Vernodubrum fl. 169
Veſpæ. 58
Veſpertilio. 553
Veſtium ſpecies. 454, 455
Veſulus mons. 192
Veſuni populi. 246
Vindili Germani. 234
Viſus miracula. 369
Vitæ humanæ miſeria. 391
Vitulus marinus. 474
Viverra. 460
Vliarus inſula. 237

Vm-

Vmbria & umbro fluv. 174, 191
Volcæ Tectoſages. 169, 170
Volta monſtrum. 120
Vopiſci qui. 360
Vpupa avis. 532
Vrci oppid. 165
Vrſorum natura. 437
Vrticæ marinæ. 501
Vulpes marina. 500
Vulturum natura. 516

X.

Xiphia cometa. 103

Z.

Zacynthus inſ. 219
Zapavortene reg. 299
Zeugitana regio. 248
Zeugma. 319, 321

FINIS.